

ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูฮ์ในกรณีความเชื่อ
และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน
An Analytical Study of the Impact of al-Hadīth al-Mawḍū‘
on the Faith and ‘Ibādah Performance of Muslim Society
in the 5 Provinces of the Andaman Sea

นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์
Nasrullah Madtapong

วิทยานิพนธ์นี้สำหรับการศึกษิตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy in Islamic Studies
Prince of Songkla University
2561

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยานิพนธ์   ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงอะดีซเมมาฏูในกรณีความเชื่อและ
 การปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน
 ผู้เขียน   นายันศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์
 สาขาวิชา   อิสลามศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ การีนา)

..... ประธานกรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต)

..... กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ การีนา)

..... กรรมการ
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะห์ หนุ่มสุข)

..... กรรมการ
 (อาจารย์ ดร.อนัส อมาตยกุล)

..... กรรมการ
 (อาจารย์ ดร.ก่อหรี บุตรหล้า)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
 สำหรับการศึกษิตตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา

.....
 (ศาสตราจารย์ ดร.ดำรงศักดิ์ ฟาร์รุ่งสง)
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ การ์รีนา)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ .....

(นายนิศรลลอห์ หมดตะพงค์)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

1) รณรงค์ให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญของสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ 2) อธิบายให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงการทุ่มเทของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตต่อการปกป้องฮะดีษหรือสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ 3) สนับสนุนให้สังคมมุสลิมเรียนรู้วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษในระดับที่สูงและลึกซึ้งยิ่งขึ้น 4) จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อเป็นเวทีให้มีการเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูฮ์ หรือฮะดีษปลอมระหว่างผู้รู้หรือนักวิชาการมุสลิมฝ่ายต่างๆ 5) แนะนำให้สังคมมุสลิมรู้จักและเข้าถึงบรรดาตำราหลักด้านวิชาการฮะดีษ 6) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมมุสลิมเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบประเภทของฮะดีษผ่านสื่อต่างๆ 7) จัดทำหนังสือ ตำรา สารานุกรม หรือเว็บไซต์เกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูฮ์ หรือหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง และ 8) เสนอให้องค์กรด้านศาสนาในระดับต่างๆ ของสังคมมุสลิมมีนโยบายที่เข้มงวดต่อการเฝ้าสังเกตและป้องกันการแพร่หลายของความเชื่อและรูปแบบการปฏิบัติบิดาอะฮ์ต่างๆ ที่ขัดต่อหลักการศาสนา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

Thesis Title	An Analytical Study of the Impact of al-Ḥadīth al-Mawḍū‘ on the Faith and ‘Ibādah Performance of Muslim Society in the 5 Provinces of the Andaman Sea
Author	Mr.Nasrullah Madtapong
Major Program	Islamic Studies
Academic Year	2017

ABSTRACT

This research aims to study belief principles and religious worships according to Islam. It is to examine opinions of Islamic scholars regarding Ḥadīth Mawḍū‘ and analyze impacts of citing Ḥadīth Mawḍū‘ on the Faith and ‘Ibādah Performance of Muslim Society in the five provinces of the Andaman Sea. It also gives some recommendation for the solution. This study is a qualitative research, collecting data by survey and interview. It analyzes data by resorting to principle of sciences of hadīth , Islamic Jurisprudence, and Tarjih. Its findings are as follows.

1. Belief Principles and Worship according to Islam is the most important issue, which must be derived from two important sources : namely al-Quran and al-Sunnah under which they are understood in line with the interpretation of the Prophet’s companions and scholars of Ahl al-Sunnah. Otherwise, it is risky for deviation towards Shirk, Bid‘ah, Kufr, and Khurafat.

2. Ḥadīth Mawḍū‘ is a hadīth that is falsely claimed or understood as a word or a story related to Prophet Mohammad ﷺ , but it is clearly proved from Takrij and Tahqiq process that they are a word from other people, which is invented intentionally for a certain purpose or is narrated from misunderstanding. Thus, Ḥadīth Mawḍū‘ is occurred to only the text (matan) as well as narration (sanad) of the hadīth . For these reasons, this hadīth is not allowed to be cited as a religious sources in any matter. It is also not a valid hadīth in a true sense but rather the worst one of all defected hadith.

3. From a study on the Faith and ‘Ibādah Performance of the Muslim Societies in the five provinces of Andaman, it is found that there is a citation of 42 hadīth Mawḍū‘ and hadīth da‘if jiddan, It has an impact and is wrong in many layers, which can be classified as Shirk, Kufr, Bid‘ah, and Khurafat. In order to deal with a citation of Ḥadīth Mawḍū‘ on the Faith and ‘Ibādah Performance, it proposes 8 solutions as follows; 1) to campaign in the Muslim Societies in order to make an awareness of the importance of Sunnah of the Prophet ﷺ, 2) to explain to the Muslim Societies about the endeavor of the past Islamic scholars, who strived to defend Ḥadīth or Sunnah of the Prophet ﷺ , 3) to support learning about high and deep levels of Ḥadīth , 4) to organize projects and provide academic seminars among Muslim Scholars on a danger of Ḥadīth Mawḍū‘ or Fabricated Ḥadīth, 5) to create an awareness and provide an access to main textbooks on hadith, 6) to teach about evaluative methods of hadīth through different channels, 7) to provide textbooks, encyclopedia, and websites about the danger of Ḥadīth Mawḍū‘ or invalid sources and, 8) to propose to Islamic organizations to have an assertive policy for monitoring and preventing diffusion of the belief and religious practices that are contradicted with Islamic Principles.

موضوع البحث	أثر الأحاديث الموضوعية في العقيدة والعبادة عند المجتمع المسلم
الباحث	في خمس محافظات الواقعة في شاطئ بحر أندامن : دراسة تحليلية
التخصص	نصر الله مدتافونج
العام الجامعي	الدراسات الإسلامية
	1439

مستخلص البحث

يهدف هذا البحث إلى دراسة أهمية العقيدة والعبادة في الدين الإسلامي ، كما يقوم بدراسة و تحليل آراء العلماء المسلمين في الأحاديث الموضوعية و تحليل آثارها السيئة على عقيدة المجتمع المسلم المستوطن في خمس محافظات بحر أندامن و عباداتهم ، و طرق مناسبة لحل المشكلات، اعتماداً على استيعاب جميع المعلومات عن طريق التدوين والمقابلة الشخصية، وتحليل المعلومات باستخدام المبادئ في علوم الحديث و أصول الفقه و قواعد الترجيح، والنتائج التي توصل إليها الباحث كما يلي :

أولاً : إن قضايا العقيدة والعبادة في الإسلام من الأمور المهمة والخطيرة التي تجب ان تستدل بالأدلة الصحيحة من القرآن الكريم والسنة المطهرة وفق تفسيرات الصحابة و العلماء المعترين عند أهل السنة و الجماعة ، و إلا فإنها قد تؤدي إلى شرك أو كفر أو بدعة أو خرافة .

ثانياً : إن الحديث الموضوع هو الحديث المصنوع المخلوق الذي رواه كذاب من كلامه أو من كلام غيره أو نسبه عمدا وافتراء الى الرسول صلى الله عليه وسلم وكذلك ان الوضع إما يكون متنا أو سندا، ومما عليه إجماع العلماء أنه لا يجوز رواية الحديث الموضوع ونسبته إلى الرسول . صلى الله عليه وسلم . بأي شكل من الأشكال، وكذلك لا يجوز العمل به ولا تحل روايته حتى في مجال الترغيب والترهيب وفضائل الأعمال، لأنه في الحقيقة ليس بحديث، ولكن أطلق عليه حديث بزعم من الرواي أو يعتبر الحديث الموضوع شر الأحاديث الضعيفة وأقبحها .

ثالثاً : إن من نتائج دراسة انواع الاحاديث الموضوعية و إضافة بالأحاديث الضعيفة شديدة الضعف وجد الباحث أن عددها بلغ 42 حديثاً و وجد أن أثرها السيئة من أعظم الأسباب التي توقع بعض المسلمين في الشرك أو الكفر أو البدع أو الخرافات، كما وجد بأن هناك 8 طرق لحلول المشكلة في قضايا العقيدة و العبادة لدى المجتمع المسلم التي تأثر بالأحاديث الموضوعية او المكذوبة كالتالية (1) مناقلة بطرق فردية لتفهم المجتمع المسلم بأهمية السنة النبوية في الدين الإسلامي (2)

تشجيع المجتمع المسلم على تعليم علم الحديث و إخباره بجهود السلف الذين بذلوا جهودهم في خدمة الحديث و. الدفاع. عن السنة النبوية (3) دفع المجتمع المسلم إلى الإهتمام بدراسة علوم الحديث و مصطلحاته (4) تنظيم دورات علمية حول خطورة الأحاديث الموضوعة للمدرسين و العامة (5) إرشاد المجتمع المسلم إلى إطلاع أمهات الكتب الحديثية (6) تفهيم المجتمع المسلم الفرق بين أنواع الأحاديث المقبولة و الأحاديث المردودة أو الغير الصحيحة للإستدلال بها عبر الوسائل المختلفة (7) تصنيف الكتب و الموسوعات أو الشبكات لتفهم المجتمع أنواع الحديث الموضوع و خطورته و (8) تعيين فئة من الإخوة العاملين لمراقبة و منع إنتشار الأحاديث الموضوعة في المجتمع المسلم.

Prince of Songkla University
Pattani Campus

กิตติกรรมประกาศ

การสรรเสริญทั้งหมดเป็นเอกสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงอภิบาลแห่งสากลจักรวาล ขอการประสพพรและความสันติจงประสบแด่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้เป็นศาสนทูตที่เปี่ยมล้นด้วยบุคลิกภาพอันงดงาม และแบบอย่างอันสมบูรณ์ยิ่ง ตลอดถึงบรรดาเศาะหาบะฮ์ และบุคคลผู้เจริญรอยตามแนวทางอันดีงามทั้งหลายจวบจนกาลอวสาน

ด้วยความช่วยเหลือและความโปรดปรานยิ่งจากอัลลอฮ์ ﷻ ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างสูงแต่อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. อับดุลเลาะ การีนา ที่ได้กรุณาสละเวลาในการให้คำแนะนำ คำปรึกษา และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องทุกอย่างตลอดจนให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา

ผู้วิจัยขอขอบคุณแต่คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วยรองศาสตราจารย์ ดร.อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, รองศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ การีนา, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ หนุ่มสุข, อาจารย์ ดร.อณิส อมาตยกุล และอาจารย์ ดร.ก่อหรี บุตรหล้า ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะและเป็นกรรมการร่วมสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณวิทยาลัยอิสลามศึกษา และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่ได้กรุณาให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัย ตลอดจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยอิสลามศึกษาที่ได้ดูแลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยด้วยดี

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอขอบคุณ และดูอาอีให้อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตอบแทนความดีงามอย่างมากมายแด่นายตะเหย็บ หมดตะพงค์ และนางมิเนาะ หมดตะพงค์ ผู้เป็นบิดาและมารดาที่ได้กรุณาทุ่มเททุกอย่างเพื่อความสำเร็จในการการศึกษาของผู้วิจัย และขอขอบคุณแต่ภรรยา บุตรและธิดา ตลอดทั้งพี่น้อง และกัลยาณมิตรมิตรทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและการสนับสนุนอยู่เบื้องหลังตลอดระยะเวลาของการศึกษา

และสุดท้ายนี้ ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความสุข ความจำเริญ และความดีงามอย่างมากมายแด่ทุกท่านทุกฝ่ายผู้มีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

นัศรุลลอฮ์ หมดตะพงค์

ตารางเปรียบเทียบพยัญชนะอาหรับ-ไทย

วิทยาลัยอิสลามศึกษา

ฉบับปรับปรุง ปี 2558

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะไทย
ء , ا	อะลีฟ/ ฮัมซะฮ์	อ ในกรณีเป็นพยัญชนะ และ อ์ ในกรณีเป็นตัวสะกดสุดท้าย
ب	บ่า	บ
ت	ต่า	ต
ث	ซ่า	ซ
ج	ญีม	ญ (จัญ ในกรณีเป็นตัวสะกด)
ح	ฮ่า	ฮ
خ	ค่อ	ค
د	ดาล	ด
ذ	ซาล	ซ
ر	ร่อ	ร
ز	ซัย	ซ
س	ซีน	ส มีข้อยกเว้น เช่น มุซา อีซา ยาซีน เป็นต้น
ش	ชีน	ช
ص	ศอด	ศ
ض	ฎอด	ฎ
ط	ฏอ	ฏ
ظ	ศอ	ศ
ع	อัยน	อ
غ	ฮัยน	ฮ
ف	ฟ่า	ฟ
ق	กอฟ	ก
ك	กาฟ	ก

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะไทย
ل	ลาม	ล
م	มีม	ม
ن	นูน	น
ه	ฮาฮ์	ฮ์ ในกรณีเป็นพยัญชนะ และ ฮ์ ในกรณีเป็น ตัวสะกดสุดท้าย
و	วาว	ว
ي	ยาฮ์	ย
الفتحة	อัลฟัตฮะฮ์ อ่านสระข้างบน	◌َ (ในกรณีมีตัวสะกด เช่น มัรวาน อาดัม ฯ) ะ, เาะ อี ในกรณีมีตัวสะกด) ละสระในบางกรณี เช่น อะลี บะนี ฯ)
الكسرة	อัลกัศเราะฮ์ อ่านสระ ข้างล่าง	◌ِ
الضمة	อัฎฎุมมะฮ์ อ่าน สระ ข้างหน้า	◌ُ
الفتحة الممدودة	อัลฟัตฮะฮ์ อัลมัมดูดะฮ์	◌َ (อ ในกรณีมีตัวสะกด เช่น อัลฟา ร็อบฯ)
الكسرة الممدودة	อัลกัศเราะฮ์ อัลมัมดูดะฮ์	◌ِ
الضمة الممدودة	อัฎฎุมมะฮ์ อัลมัมดูดะฮ์	◌ُ
ال-الشمسية	อลีฟ ลาม อัจซัมชียะฮ์	อั-ตามด้วยพยัญชนะตัวแรกของคำต่อไป เช่น อัดดีน อัจญ์นินฯ
ال-القمرية	อะลีฟ ลาม อัลเกาะมะรียะฮ์	อัล ตามด้วยคำต่อไปโดยไม่ต้องเว้นวรรค เช่น อัลกุรอาน อัลลอฮ์ อัลอิสลาม ฯ
ة	ตารัมรฎูฎะฮ์	ฮ์ เป็นเสียงเดียวกับ ฮ์ กรณีอ่านหยุดเป็นเสียง ฮ์ กรณีอ่านต่อเนื่องเป็นเสียง ต
ي	ยาฮ์ มุค็อฟพะพะฮ์	อ่านและสะกดตามการเขียน เช่นฟี
يّ	ยาฮ์ นิสบะฮ์ หรือ ยาฮ์มุซัดตะดะฮ์	สะกดยาฮ์สองตัว เช่น ยยะ อัจซาฟิอียะฮ์

ตารางเปรียบเทียบอักษรอาหรับ-อังกฤษ
ของห้องสมุดรัฐสภาอเมริกา

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะอังกฤษ
ا	อลีฟ	a
ب	บ๊า	b
ء	ฮัมซะฮ์	'a, 'i, 'u
ت	ต๊า	t
ث	ซ๊า	th
ج	ญีม	j
ح	ฮ๊า	h
خ	ค็อ	kh
د	ดัล	d
ذ	ซาล	dh
ر	ร็อ	r
ز	ซาย	z
س	ซีน	s
ش	ชีน	sh
ص	ศอด	ṣ
ض	ฎอด	ḍ
ط	ฏอ	ṭ
ظ	ซอ	ẓ
ع	อัยน	'a, 'i, 'u
غ	ฆอยน	gh
ف	ฟ๊า	f
ق	กอฟ	q
ك	กาฟ	k
ل	ลาม	l

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะอังกฤษ
ا	อลีฟ	a
ب	บาว์	b
م	มีม	M
ن	นูน	n
هـ	ฮาว์	h
و	วาว	w
ي	ยาว์	y
ة، ة	ตาว์	h,t
(الفتحة)	_ا , اِ , اَ	a ,ay, aw
(الفتحة الممدودة)	_ا	ā
(الكسرة)	ِ	i
(الكسرة الممدودة)	ِ	ī
(الضمة)	ُ	u
(الضمة الممدودة)	ُ	ū
ال-الشمسية		al-_ (al-Tirmidhiy)
ال-القمرية		al-_ (al-'Islāmiyah)
الكسرة المشددة		iiy
الضمة المشددة		uww

สารบัญ

บทคัดย่อ	(5)
Abstract	(7)
مستخلص البحث	(8)
กิตติกรรมประกาศ	(10)
ตารางปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทย	(11)
ตารางปริวรรตอักษรอาหรับ-อังกฤษ	(13)
สารบัญ	(15)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา	1
1.2 อัลกุรอาน อัลฮะดีษ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	32
1.4 ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	32
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	32
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น	34
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	35
1.8 วิธีดำเนินการวิจัย	37
บทที่ 2 หลักความเชื่อและการปฏิบัติบาตะฮ์ในอิสลาม	44
2.1 หลักความเชื่อในอิสลามและสิ่งที่เป็นปรปักษ์	44
2.1.1 หลักความเชื่อในอิสลาม	44
2.1.1.1 ความหมายของหลักความเชื่อ หรืออะกีดะฮ์	44
2.1.1.2 หลักการว่าด้วยความเชื่อในทัศนะอิสลาม	46
2.1.1.3 ที่มาของหลักความเชื่อในอิสลาม	53
2.1.1.4 สาเหตุการเกิดหลักความเชื่อที่บิดเบือนในประวัติศาสตร์ มนุษยชาติ	60
2.1.2 สิ่งที่เป็นปรปักษ์ของอะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง และอิทธิพลของฮะดีษเมาฎูอ	70
2.1.2.1 ชิริก : ความหมาย ประเภทและข้อตัดสินทางศาสนา	70
2.1.2.2 กุฟร์ : ความหมาย ประเภทและข้อตัดสินทางศาสนา	81
2.1.2.3 คُرُوฟَات : ความหมาย ประเภทและข้อตัดสินทางศาสนา ..	84

สารบัญ (ต่อ)

2.1.2.4	อิทธิพลของฮะดีษเมฆาฏอต่อสาเหตุการเกิดขึ้นและการแพร่หลายของความเชื่อที่เป็นชirik กุฟร์ และครอพาท	86
2.2	อิวาดะฮ์ในอิสลามและการปฏิบัติที่เป็นบิตอะฮ์หรืออุตริกรรมทางศาสนา	88
2.2.1	อิวาดะฮ์ในอิสลาม	88
2.2.1.1	ความหมายของอิวาดะฮ์	88
2.2.1.2	ที่มาของอิวาดะฮ์ที่ถูกต้องในอิสลาม	94
2.2.1.3	ความสำคัญของอิวาดะฮ์ในทัศนะอิสลาม	94
2.2.1.4	เงื่อนไขของอิวาดะฮ์ที่ถูกต้องครบ	98
2.2.2	การปฏิบัติที่เป็นบิตอะฮ์หรืออุตริกรรมทางศาสนา และอิทธิพลของฮะดีษเมฆาฏอ	105
2.2.2.1	ความหมาย และหลักเกณฑ์ของบิตอะฮ์ในทัศนะของอะฮ์-ลุลสุนนะฮ์	105
2.2.2.2	การแบ่งบิตอะฮ์เป็นบิตอะฮ์ที่ดี และบิตอะฮ์ที่เลว และข้อหักล้างของนักวิชาการ	120
2.2.2.3	ข้อตัดสินทางศาสนาเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นบิตอะฮ์	130
2.2.2.4	ข้อตัดสินทางศาสนากรณีการอ้างฮะดีษเมฆาฏอเป็นหลักฐานในการปฏิบัติอิวาดะฮ์	131
2.2.2.5	อิทธิพลของฮะดีษเมฆาฏอต่อสาเหตุการเกิดขึ้นและการแพร่หลายของบิตอะฮ์	132
บทที่ 3	ฮะดีษเมฆาฏอ และการนำไปใช้เป็นหลักฐาน	134
3.1	ความหมาย ประเภท และตัวอย่างของฮะดีษเมฆาฏอ	134
3.1.1	ความหมายทางภาษา	134
3.1.2	ความหมายทางวิชาการ	134
3.1.3	ประเภทของฮะดีษเมฆาฏอ	137
3.1.4	ตัวอย่างของฮะดีษเมฆาฏอ	137
3.1.5	ข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมฆาฏอกับฮะดีษฎะอ์อีฟและฮะดีษ-ฎะอ์อีฟญิดตัน	139
3.1.5.1	ข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมฆาฏอกับฮะดีษฎะอ์อีฟ	139
3.1.5.2	ข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมฆาฏอกับฮะดีษฎะอ์อีฟญิดตัน	142

สารบัญ (ต่อ)

3.2	สาเหตุการแพร่หลายของฮะดีษเมาฎอและข้อมูลเกี่ยวกับบรรดาผู้ปลอมแปลงฮะดีษ	145
3.2.1	สาเหตุการแพร่หลายของฮะดีษเมาฎอ	145
3.2.1.1	การเกิดกลุ่มเบี่ยงเบนต่างๆในประวัติศาสตร์อิสลาม	145
3.2.1.2	สนับสนุนความเชื่อและทัศนะของสำนักคิดที่สังกัด	153
3.2.1.3	เจตนาเพื่อชักชวนสู่การทำดี	154
3.2.1.4	หวังในลาภยศและผลประโยชน์ทางโลก	155
3.2.2	ข้อมูลเกี่ยวกับบรรดาผู้ปลอมแปลงฮะดีษ	156
3.2.2.1	ประเภทของบรรดาผู้ปลอมแปลงฮะดีษ	156
3.2.2.2	ตัวอย่างรายชื่อของบรรดาผู้ปลอมแปลงฮะดีษ	157
3.3	การพิจารณา และเครื่องหมายฮะดีษเมาฎอ	159
3.3.1	การพิจารณาฮะดีษเมาฎอ	159
3.3.1.1	การพิจารณาด้านสายรายงาน (สะเน็ด)	159
3.3.1.2	การพิจารณาด้านตัวบท (มะตัน)	164
3.3.2	เครื่องหมายฮะดีษเมาฎอ	172
3.3.2.1	เครื่องหมายเกี่ยวกับผู้รายงาน (รอวีย)	172
3.3.2.2	เครื่องหมายเกี่ยวกับสายรายงาน (สะเน็ด)	175
3.3.2.3	เครื่องหมายเกี่ยวกับตัวบท (มะตัน)	176
3.4	ข้อบัญญัติเกี่ยวกับฮะดีษเมาฎอ	180
3.4.1	การรายงานฮะดีษเมาฎอ	180
3.4.2	การปฏิบัติตามฮะดีษเมาฎอ	182
3.5	รูปแบบการแพร่หลายของฮะดีษเมาฎอ	183
3.5.1	ตำรา หนังสือ และข้อเขียน	183
3.5.2	การบรรยาย การสอน การปาฐกถาพิเศษ หรือคุตบะฮ์	186
3.5.3	สื่ออินเทอร์เน็ต	188
3.6	อันตรายของฮะดีษเมาฎอในทัศนะของบรรดาอุละมาอ์	190
3.6.1	อะหมัด บิน หันบัล	191
3.6.2	อิบนุ ตัยมียะฮ์	193
3.6.3	อิบนุ อัลก็อยยิม อัลญะฮิซียะฮ์.....	195

สารบัญ (ต่อ)

3.6.4	อัลซากานีย์	197
3.6.5	อัลซากุบี๋	198
3.6.6	อับดุลอะซีซ บิน บาซ	200
3.6.7	มุฮัมมัด นาซีรุดดีน อัลอัลบานีย์	201
บทที่ 4	การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์และผลกระทบต่อความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของ	
	สังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน	205
4.1	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน	205
4.1.1	ข้อมูลเกี่ยวกับ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน	205
4.1.1.1	ที่ตั้ง อาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศและประชากร	205
4.1.2	ข้อมูลการเข้ามาของชาวมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน	211
4.1.2.1	ประวัติการเข้ามาของศาสนาอิสลามใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน	211
4.1.2.2	สถานภาพด้านต่างๆของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน	216
	สถานภาพด้านสังคมและการเมือง	216
	สถานภาพด้านศาสนา	217
	สถานภาพด้านการศึกษา	217
4.1.3	ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง	218
4.1.3.1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	218
4.2	ฮะดีษเมาฎูอ์เกี่ยวกับความเชื่อและผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	220
4.2.1	ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับบรรดานบี วะลี๋ย และคนซอลิฮ์	220
4.2.1.1	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับนบีมุฮัมมัด ﷺ	220
4.2.1.2	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับนบีคิฎีร์	222
4.2.1.3	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบรรดาอะลี๋ย หรือคนซอลิฮ์	224
4.2.1.4	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	225
4.2.2	ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอเก้ต) ของบุคคล	
	เวลาและสถานที่	227
4.2.2.1	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศรัทธาของบุคคล	228
4.2.2.2	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศรัทธาของเวลา	229
4.2.2.3	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศรัทธาของสถานที่	231
4.2.2.4	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	234

สารบัญ (ต่อ)

4.2.3	ความเชื่อสุดโต่ง (ฮูลูว์) เกี่ยวกับไสยศาสตร์	235
4.2.3.1	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับไสยศาสตร์	235
4.2.3.2	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	237
4.2.4	ความเชื่อสุดโต่ง(ฮูลูว์)เกี่ยวกับการทำนาย การดูดวงและการถือโชคลาง	239
4.2.4.1	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับการทำนายและการดูดวง	239
4.2.4.2	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับการถือโชคลาง	241
4.2.4.3	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	243
4.2.5	ความเชื่อสุดโต่ง (ฮูลูว์) เกี่ยวกับบออะซีมีต และเครื่องรางของขลัง	243
4.2.5.1	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบออะซีมีต	244
4.2.5.2	ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง	245
4.2.5.3	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	246
4.2.6	ความเชื่อสุดโต่ง (ฮูลูว์) เกี่ยวกับคนตายและสุสาน	248
4.2.6.1	การกล่าวตาะฮ์ลีลขณะเดินไปส่งมัยยิตยังสุสาน	248
4.2.6.2	การก่อกหลุมสุสานอย่างแน่นหนาเพื่อให้เกิดผลดีบางประการแก่ผู้ตาย	249
4.2.6.3	การอ่านตัลกินเพื่อสอนผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง	251
4.2.6.4	การเจาะจงเยี่ยมเยือนสุสานในวันศุกร์	253
4.2.6.5	การเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันอีดทั้งสอง	254
4.2.6.6	การอ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสาน	256
4.2.6.7	การอ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮฺอะฮัดเมื่อเดินผ่านสุสาน	258
4.2.6.8	การทำบุญเนื่องครบรอบการตาย	259
4.2.6.9	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	261
4.3	ฮะดีษเมาฎูอ์เกี่ยวกับการปฏิบัติอิบาดะฮ์และผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	265
4.3.1	ฮะดีษเมาฎูอ์เกี่ยวกับการทำความสะอาด (ญะฮาเราะฮ์)	265
4.3.1.1	การเจาะจงการดูอาอ์บเฉพาะก่อนทำวุฎูอ์	265
4.3.1.2	การอ่านดูอาอ์ขณะทำความสะอาดอวัยวะส่วนต่างๆ	266
4.3.1.3	การอ่านอายะฮ์อัลกุรซีห์หลังจากวุฎูอ์	269
4.3.1.4	การกล่าวเศาะลาวาตหลังเสร็จจากวุฎูอ์	270
4.3.1.5	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	273

สารบัญ (ต่อ)

4.3.2	ฮะดีษเมฆาฏูเกี่ยวกับการปฏิบัติละหมาด	274
4.3.2.1	การกล่าวเศาะลาวาตก่อนการอิกอมะฮ์	274
4.3.2.2	การละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์	276
4.3.2.3	การละหมาดสุนัตเราะฆออิบ	277
4.3.2.4	การละหมาดสุนัตนิศฟูชะอฺบานในรูปแบบที่เจาะจง	280
4.3.2.5	การละหมาดเตาบะฮ์ในรูปแบบที่เจาะจง	282
4.3.2.6	การละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง	283
4.3.2.7	การเกาะฎูเพื่อชดใช้ละหมาดที่ขาดมาครั้งอดีตในวันศุกร์	285
4.3.2.8	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	287
4.3.3	ฮะดีษเมฆาฏูเกี่ยวกับการถือศีลอด	291
4.3.3.1	การละศีลอดด้วยสิ่งที่ไม่ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ	291
4.3.3.2	การกำหนดผลบุญของการละหมาดตะรอวีฮ์แต่ละคําคืน	293
4.3.3.3	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	294
4.3.4	ฮะดีษเมฆาฏูเกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์	295
4.3.4.1	การสวมชุดอิหฺรอมก่อนเข้าเขตมีกอต	295
4.3.4.2	เกี่ยวกับความประเสริฐของหินดำ	297
4.3.4.3	เกี่ยวกับการเดินสะอ์	298
4.3.4.4	การเจาะจงอ่านเฉพาะบางดุอาอ์ในการวุฎูฟที่อะรอฟะฮ์	300
4.3.4.5	เกี่ยวกับการเยี่ยมเยือนสุสานท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~	301
4.3.4.6	ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม	302
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	310
5.1	สรุปผลการวิจัย	310
5.2	อภิปรายผล	319
5.3	ข้อเสนอแนะ	338
	บรรณานุกรม	340
	ภาคผนวก	380
	ประวัติผู้เขียน	444

รายการตารางและรูปภาพ

รายการตาราง

ตารางที่ 1	แสดงจำนวนประชากรมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน	37
ตารางที่ 2	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน	38
ตารางที่ 3	แสดงจำนวนประชากรทั้งหมด และประชากรมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน	215
ตารางที่ 4	แสดงจำนวนมัสยิดและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน	216
ตารางที่ 5	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	218
ตารางที่ 6	แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการอ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐานในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดอันดามัน	220
ตารางที่ 7	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษความหมายว่านุร(รัศมี) ของนบีมุฮัมมัด คือสิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนการสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย	221
ตารางที่ 8	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษความหมายว่านบีศ็วริยังมีชีวิตอาศัยอยู่และเดินสัญจรอยู่แถบพื้นที่ชายฝั่งทะเล	223
ตารางที่ 9	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษความหมายว่าการ ขอคู่อำ ณ์ หลุมสุสาน (กุบูร) ของบุคคลผู้เป็นวะลียะฮ์จะได้รับการตอบรับ	224
ตารางที่ 10	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความเชื่อที่ว่าอิมามอัชชาฟีอีย์คือ อุลละมาฮ์บุคคลสำคัญที่ท่านนบีมุฮัมมัด ~~ได้~~ ได้ทำนายนไว้	228
ตารางที่ 11	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความเชื่อว่าการปฏิบัติอิบาตะฮ์ต่างๆในคืนนิศฟูชะอบาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกีมากมาย	229
ตารางที่ 12	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความเชื่อที่เราเงาะฮ์หมายถึงบริเวณระหว่างสุสานและมิมบร์ของท่านนบีมุฮัมมัด ~~คือ~~ คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์	232
ตารางที่ 13	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษความหมายว่าผู้ใดกล่าวคำพูดทางคุณยาในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไประยะเวลา 40 ปี	233
ตารางที่ 14	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษความหมายว่าวิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อนุญาตเรียนรู้ไว้ได้	236

รายการตารางและรูปภาพ (ต่อ)

ตารางที่ 15	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความเชื่อว่าการทำนายฝัน หรือทำนายอนาคตที่กระทำโดยโตะครุหรือผู้รู้เป็นส่วนหนึ่งของกะโรมาต และเป็นสิ่งที่ศาสนาอนุญาต	240
ตารางที่ 16	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความหมายอะดิซที่ว่าผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาปออกไป	241
ตารางที่ 17	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอาน และดุอาอ์มาฆวนเป็นอะซีมัตเพื่อป้องกันญินและสิ่งชั่วร้าย...	244
ตารางที่ 18	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความหมายอะดิซที่ว่าผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อกันหนึ่งอัลลอฮ์ก็จะทรงให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริง	245
ตารางที่ 19	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความเชื่อเกี่ยวกับให้กล่าว “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสาน	248
ตารางที่ 20	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการอ้างหลักฐานอนุญาตให้สามารถก่อหลุมสุสานอย่างแน่นหนามั่นคงเพื่อประโยชน์บางประการแก่ผู้ตาย	250
ตารางที่ 21	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดิซเกี่ยวกับการอ่านตลกินเพื่อสอนคนตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง	251
ตารางที่ 22	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความหมายอะดิซที่ว่าผู้ใดเยี่ยมสุสานของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์ แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสองหรือใครคนหนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้แก่เขาเท่ากับจำนวนทุกๆอายะฮ์หรือทุกอักษรที่เขาได้อ่านไป	253
ตารางที่ 23	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อกรณีเจาะจงการเยี่ยมสุสานในวันอีดทั้งสอง	255
ตารางที่ 24	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความหมายอะดิซที่ส่งเสริมให้อ่านอัลกุรอานที่หลุมสุสานของผู้ตาย	256
ตารางที่ 25	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดิซที่ส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลชัวลลอะฮ์เมื่อเดินผ่านสุสาน	258
ตารางที่ 26	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อพิธีการทำบุญเลี้ยงอาหารในโอกาสครบรอบการตายเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ	259

รายการตารางและรูปภาพ (ต่อ)

ตารางที่ 27	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อหะดีษความหมายว่าเมื่ออาบน้ำ ละหมาด (วุฎูอฺ) ครั้งใดก็จงกล่าวว่า “บิสมิลลาฮฺ วัลฮัมดุลิลลาฮฺ” แล้วท่านจะถูก บันทึกความดี トラบไตที่น้ำละหมาดนั้นยังไม่เสีย	265
ตารางที่ 28	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อรูปแบบการอ่านดุอาอ์ในทุก ขั้นตอนที่ล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาด	267
ตารางที่ 29	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อใจความหะดีษที่สอนว่าผู้ใดอ่าน อายะฮ์กุรซีห์หลังจากเอนำละหมาด (วุฎูอฺ) เขาจะได้รับการตอบแทนความดีด้วย รางวัลของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติ 40 ชั้น และแต่งงานนางสาวสวรรค์ 40 คน	269
ตารางที่ 30	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อใจความหะดีษที่สอนว่าผู้ใดกล่าว ตะชะฮุด และเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาด ประดุเหมือน ความเมตตาจะถูกเปิดให้แก่เขา	271
ตารางที่ 31	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อรูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุก ครั้งก่อนการอิกอมะฮ์	274
ตารางที่ 32	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดสุนัตก่อนละหมาด วันศุกร์	276
ตารางที่ 33	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดสุนัตเราะฆออิบใน คืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะญับ	278
ตารางที่ 34	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดนิศฟูชะฮอบานใน รูปแบบที่เจาะจง	280
ตารางที่ 35	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดเตาเบฮ์ในรูปแบบที่ เจาะจง.....	282
ตารางที่ 36	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดฮายัตในรูปแบบที่ เจาะจง.....	284
ตารางที่ 37	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดเกาะฎอ (ชดใช้) ละหมาดที่ขาดมาเมื่อครั้งอดีต	286
ตารางที่ 38	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อหะดีษที่อ้างท่านนบี ﷺ ชอบการ ละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารชนิดใดก็ได้ที่ไม่ได้ ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ	292

รายการตารางและรูปภาพ (ต่อ)

ตารางที่ 39	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความหมายฮะดีษที่ระบุถึงผลบุญต่างๆของการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคั้น	293
ตารางที่ 40	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อคำสอนเกี่ยวกับการเนียตครองชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกจากบ้านหรือขณะเดินทางก่อนเข้าเขตเขตมีกอต	296
ตารางที่ 41	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อกำกล่าวที่ว่าหินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้	297
ตารางที่ 42	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษที่ระบุว่าผู้ใดอาบน้ำวุฎูอ์อย่างดีแล้วเขาออกเดินสะแอะระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ครั้ง	299
ตารางที่ 43	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษเกี่ยวกับฮะดีษที่เจาะจงให้อ่านดุอาอ์บท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 1,000 ครั้ง ในการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์	300
ตารางที่ 44	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษที่ว่าบุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่มิได้เยี่ยมเยือน (สุสานของ) ฉันทน์ เท่ากับประพัตติหยาบคายต่อฉันทน์	301
รายการรูปภาพ		
รูปภาพที่ 1	แสดงกลุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น	39
รูปภาพที่ 2	แผ่นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน	419

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

อิสสุนนะฮ์ หรืออัลฮะดีษ¹ ในทัศนะอิสลาม คือแหล่งอ้างอิงของบทบัญญัติศาสนา เป็นอันดับที่ 2 รองจากอัลกุรอาน (al-Sulamiy, 2005 : 111) อิสสุนนะฮ์จึงมีสถานะที่สูงส่งและชอบธรรมต่อการนำไปใช้ตราเป็นกฎหมาย และจำเป็นต้องปฏิบัติตาม ซึ่งสิ่งใดที่ถูกยืนยันชัดเจนว่าเป็นสุนนะฮ์ แน่นอนมุสลิมทั้งหลายล้วนพึงยึดถือและปฏิบัติตาม

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสรับสั่งว่า

﴿ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾

(سورة الحشر : 7)

ความว่า “และอันใดที่เราะสุลได้นำมาแก่พวกเจ้า ก็จงยึดถือเอาไว้ และอันใดที่เขาได้ห้ามพวกเจ้าก็จงละเว้นเสีย พวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิดแท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเข้มงวดยิ่งในการลงโทษ”

(สูเราะฮ์อัลฮัจร : 7)

บทบัญญัติต่างๆ ของศาสนา โดยเฉพาะเกี่ยวกับด้านอะกีดะฮ์หรือหลักความเชื่อเป็นรากฐานสำคัญที่สุดย่อมจำเป็นต้องอ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอาน อิสสุนนะฮ์ หรือการยืนยันจากมติเอกฉันท์ (อิญญ์มาอ) ของบรรดาอุละมาอ์หรือปวงปราชญ์ที่ถูกยอมรับของชาวอะฮ์ลุลสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์เท่านั้น และไม่อนุญาตให้ใช้หลักการอื่นจากนี้ เช่น หลักการกียาส² หรือฮะดีษที่ไม่ถูกต้องอย่างแท้จริง เช่น ฮะดีษฎะอ์อีฟ หรือฮะดีษเมฆาอูมาอ้างอิงใช้เป็นหลักฐานสำคัญได้

¹ คำว่า อิสสุนนะฮ์ และอัลฮะดีษมีความหมายเหมือนกันในทัศนะของอุละมาอ์ด้านฮะดีษและด้านอุศูลส่วนใหญ่ ขณะที่อุละมาอ์บางท่านยังจำแนกอีกว่าฮะดีษหมายถึงปรากฏการณ์ หรือการกระทำหนึ่งที่พาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แม้แต่ทำไว้เพียงครั้งเดียวในชีวิต หรือผู้พบเห็นสิ่งนั้นจากท่าน ส่วนอิสสุนนะฮ์ หรือสุนนะฮ์หมายถึงวิธีการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ถูกเล่าขานด้วยการปฏิบัติติดตามกันมาอย่างต่อเนื่องจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถึงบรรดาเศาะฮาบะฮ์กระทั่งบรรดาตาบิอินต่อจากนั้น (Fulātah, 1981:46-47) และส่วนหนึ่งของสุนนะฮ์ตามความหมายนี้คือฮะดีษที่ถูกต้อง

² กียาส คือวิธีการตัดสินกรณีปลีกย่อยหนึ่งๆโดยการเทียบเคียงกับกรณีหลักในสาเหตุที่คล้ายคลึงกัน (al-Jaizaniy, 1998 :186)

อัชชาฟีอี¹ กล่าวว่า “ทุกสิ่งที่ขัดแย้งกับคำสั่งของเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ย่อมตกไป
ที่ศนะหรือหลักการกียาส (การเทียบเคียง) ใดๆ จึงมีอาจนำมาใช้ได้ เพราะอัลลอฮ์ ﷻ ทรงตัดข้ออ้าง
ทั้งปวงออกไปด้วยคำกล่าวของเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ แล้ว ฉะนั้นผู้ใดที่ไม่มีสิทธิ์สั่งใช้หรือสั่งห้ามทับซ้อน
ได้อีก นอกจากสิ่งที่ท่านเป็นผู้สั่งใช้มันเองเท่านั้น” (al-Qāsimiy, 2006 : 53)

เช่นกัน ด้านอิบาดะฮ์ก็จำเป็นต้องปฏิบัติโดยมีหลักฐานอันถูกต้อง โดยยึดถือ 2
กฎเกณฑ์สำคัญคือ 1) ไม่อิบาดะฮ์ต่อผู้ใดนอกจากอัลลอฮ์เพียงองค์เดียว และ 2) ไม่อิบาดะฮ์ต่อ
พระองค์ด้วยสิ่งใด เว้นแต่ด้วยสิ่งที่พระองค์ทรงกำหนดมาเท่านั้น (al-Albāniy, 2000 : 112)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสกำชับให้ยึดมั่นตามแบบอย่าง หรือสุนนะฮ์และทรงเตือนถึงการ
ลงโทษอันร้ายแรงของการละเมิดฝ่าฝืนนี้ว่า

﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾

(سورة النور بعض من آية : 63)

ความว่า “ดังนั้นบรรดาผู้ที่ฝ่าฝืนคำสั่งของเขา (มุฮัมมัด) จงระวังตัวเถิดว่า
เคราะห์กรรมจะเกิดขึ้นแก่พวกเขา หรือว่าการลงโทษอันเจ็บปวดจะเกิดขึ้น
แก่พวกเขาเช่นกัน”

(ส่วนหนึ่งของสุเราะฮ์อัลนุร : 63)

ผลร้าย หรือเคราะห์กรรมที่บรรดาผู้ฝ่าฝืนในคำสั่ง อันหมายถึงสุนนะฮ์ของท่าน
เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ พึงได้รับเนื่องจากการปฏิเสธ (กัฟร) การกลับกลอก (นิฟาก) หรือการอุตริกรรม
(บิตอะฮ์) สิ่งใดขึ้นในศาสนา คือการลงโทษอันเจ็บปวดนับแต่ในโลกนี้ เช่น การถูกตัดสินประหาร
หรือการลงภาคทัณฑ์ หรือถูกจองจำให้เช็ดทลอบ เป็นต้น (ดู 'Ibn Kathīr, 1999 : 6/90) ทั้งนี้เพราะ
หลักความเชื่อ หรือการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆ ก็ตามที่มีได้อยู่บนหลักการศาสนาที่สอดคล้องกับคำสอน
สอนจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ตามความเข้าใจของชนยุคบรรดาเศาะฮาบะฮ์ หรือ สะลัฟซอลิห์² แล้ว
สิ่งนั้นย่อมสัมพันธ์ต่อการตกอยู่ในความเสียหายอันอาจนำสู่ชirik หรือการปฏิเสธได้

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เตือนสำทับให้ระวังต่อการปฏิบัติศาสนาในสิ่งที่ไม่มีใน
บทบัญญัติว่า

¹ ชื่อเต็ม คือ มุฮัมมัด บินอิบรอฮีม บินอับดุลอับบาส บินอุษมาน อัชชาฟีอี มีเชื้อสายบรรจบกับสายตระกูลของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในรุ่นปู่
คือ อับดุลมะนาฟ เกิดในปี ฮ.ศ.150 ที่เมืองซ็อยซะฮ์ ประเทศปาเลสไตน์ ก่อนอพยพไปอยู่ที่นครมักกะห์ตอนอายุ 2 ขวบ เป็นผู้มีความ
รู้ที่โดดเด่น รวมถึงมีลูกศิษย์มากมายกระทั่งกลายเป็นสำนักคิด หรือ มัซฮับหนึ่งในทางวิชาการอิสลาม คือ มัซฮับอัชชาฟีอียะฮ์ มี
ผลงานตำรา คือ อัลริสาละฮ์ และอัลอุมม์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ 204 ณ ประเทศอียิปต์ (al-Dhahabi, 1996 : 10/15)

² สะลัฟซอลิห์ หมายถึงบรรพชนมุสลิมในยุค 3 ศตวรรษแรก คือ 1) ยุคของท่านนบี ﷺ และเศาะฮาบะฮ์ 2) ยุคบรรดาตาบิอัน และ
3) ยุคตะบิอิตตาบิอันหลังจากนั้นที่ปฏิบัติตามแนวทางของพวกเขาด้วยดีตลอดเรื่อยมา (al-Athariy, 1416:160)
ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มชนที่ยังอยู่ในแนวทางที่ถูกต่องที่สุดในเรื่องหลักศรัทธาและความเข้าใจศาสนา ก่อนที่จะเกิดการบิดเบือนหรือแตกแยก
กันในยุคหลังต่อจากนั้น

((مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ))

(البخاري، 1990 : 2697 ، مسلم 1991 : 1718)

ความว่า “ผู้ใดอุทริสิ่งหนึ่งขึ้นมาในเรื่องราวเกี่ยวกับกิจการ (ศาสนา)ของเรา ซึ่งจริงๆแล้วมิใช่มาจากสิ่งนั้นมันย่อมไม่ถูกยอมรับ”

(al-Bukhāriy, 1990 : 2697, Muslim, 1991 : 1718)

ทั้งนี้ การปฏิบัติอิบาดะฮ์ทั้งหลายล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติตาม (อิตติบาอ) มิใช่บนการอุทริกรรม (อิบติดาอ) ขึ้นมาเอง จึงไม่อนุญาตให้ใครกำหนดสิ่งใดๆ ที่อัลลอฮ์ ﷻ มิได้ทรงอนุญาตขึ้นมาทำเป็นเรื่องศาสนา ดังคำกล่าวของเศาะฮาบะฮ์ท่านหนึ่งคือหุซัยฟะฮ์ บิน อัลยะมาน¹ ที่ว่า “อิบาดะฮ์รูปแบบใดๆก็ตามที่บรรดา เศาะฮาบะฮ์ของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ไม่เคยปฏิบัติมา ท่านทั้งหลายจงอย่าปฏิบัติมันเป็นอันขาด” (al-Athariy, 2002 : 167)

อัลอัลบานีย² กล่าวว่า “รากฐานเดิมในเรื่องการปฏิบัติอิบาดะฮ์นั้นถือว่าไม่อาจยืนยัน (หรืออนุญาตให้ปฏิบัติได้) เว้นแต่ด้วยการรับรองจากศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷻ ก่อนเท่านั้น รากฐานนี้เป็นที่เห็นพ้องกันทั้งหมดระหว่างบรรดาอะลิมะฮ์ทั้งหลาย ที่มุสลิมคนใดก็มีอาจเห็นแย้งเป็นอย่างอื่นได้” (al-Albāniy, 1984 : 29) สอดคล้องกับกฎเกณฑ์หนึ่งทางอุศูลที่ว่า “ไม่อนุญาตให้ใช้หลักการวินิจฉัย (อิญติฮาด) ในกรณีที่ปรากฏตัวบทหลักฐานชัดเจนอยู่แล้ว” (al-Jaza'iriy, 1431 : 391)

เหตุนี้ ทั้งความเชื่อและพิธีกรรมใดๆ ทางศาสนาก็ตาม ที่อาจพบเห็นในสังคมมุสลิม ซึ่งไม่มีในบทบัญญัติอิสลาม ย่อมถือเป็นสิ่งเบี่ยงเบนและขัดกับหลักศาสนาอิสลาม ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นด้วยเหตุหลายปัจจัย เช่น ความไม่รู้ศาสนา ประเพณีท้องถิ่น และปัจจัยต่างๆของบริบททางสังคมที่ขัดแย้งกับหลักศาสนาอิสลาม

สำหรับกลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามันที่ใช้เป็นพื้นที่ศึกษาครั้งนี้ หมายถึงจังหวัด ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และตรัง รวม 5 จังหวัด ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมอันประกอบด้วย ประชากรที่นับถือศาสนาต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ มีความเชื่อ ประเพณีหลากหลาย ที่ผสมผสานกันระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยพุทธ รวมทั้งชนเผ่ากลุ่มน้อยต่างๆ ศรีศักร วัลลิโภดมกล่าวว่า “การเข้ามาของวัฒนธรรมอิสลามที่เริ่มต้นจากพ่อค้าทางทะเลมีการเปลี่ยนกลุ่ม จากฮินดูเป็นอิสลามและเริ่มต้นเข้ามาราวพุทธศตวรรษที่ 18

¹ ชื่อเต็มคือ หุซัยฟะฮ์ บิน หุสัยล์ บิน ญาบิร เศาะฮาบะฮ์ผู้ใกล้ชิดที่ท่านนบี ﷺ เคยบอกความลับเกี่ยวกับบรรดาบุคคลผู้เป็นมุนาฟิก ได้ร่วมสงครามกับท่านนบี ﷺ ทุกครั้งยกเว้นสงครามบัตร์ ต่อมาได้รับการแต่งตั้งในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยรเป็นผู้ปกครองเมืองมะดาอิน กระทั่งเสียชีวิตในปี ฮ.ศ.36 (Ibn Athir, 2012 : 1/248)

² ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด นาซิรุดดีน บิน นูหฺ อัลอัลบานีย์ เกิดในปี ฮ.ศ.1333 ในเมืองสกุตารีเย ประเทศแอลบาเนีย ก่อนอพยพมาทำนักรถที่ซีเรียขณะอายุเพียง 9 ขวบ ถูกยอมรับเป็นปราชญ์ด้านฮะดีษที่ถูกอ้างอิงอย่างกว้างขวางที่สุดท่านหนึ่งในยุคปัจจุบัน มีผลงานด้านตำรามากมาย เช่น อะห์กามอัลญะนาอิซ, สัลลิละฮ์อัลอะฮาดีซ เศาะหีหะฮ์ และสัลลิละฮ์อัลอะฮาดีซ ญะอะอียะฮ์ วะอัลมาญูอะฮ์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.1419 (<https://saaid.net/Warathah/1/albani.htm> สืบค้นเมื่อ 26/08/60)

ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย และมะละกาวัฒนธรรมอิสลามในช่วงแรกเป็นของนิกายศูฟีซึ่งเชื่อในเรื่องลี้ลับ จึงเข้ากันได้กับความเชื่อดั้งเดิม (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2537)

การที่ภาคใต้เป็นจุดผ่านทางวัฒนธรรมมาแต่โบราณ จึงน่าเป็นปัจจัยหนึ่งของการสังสมทางวัฒนธรรมจนสามารถมีลักษณะจำเพาะของตน ในส่วนที่เป็นโลกทัศน์และชีวทัศน์ ซึ่งส่วนใหญ่จะสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และความเชื่อต่ออำนาจลี้ลับเหนือธรรมชาติ (สถาพร ศรีสัจจ, 2543 : 133) ดังนั้นดินแดนภาคใต้จึงเป็นแหล่งรวมของคนหลายชาติ หลายพันธุ์ หลายวัฒนธรรม หลายความเชื่อ หลายศาสนาได้มาพบปะสังสรรค์ และใช้เวลาอันยาวนานผสมกลมกลืนเข้าด้วยกันจนพัฒนาเป็นวิถีชีวิตอย่างทุกวันนี้ (สอรัฐมากบุญ, 2551)

เช่นกัน สังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดอันดามันประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ที่มีแนวความเชื่อด้านอะกีดะฮ์ที่ต่างกัน คือส่วนใหญ่เป็นชาวสุมาตราที่มีแนวความเชื่อแบบเคาะลัฟ หรือกลุ่มอะฮาอิเราะฮ์ เช่น ศูฟี ฎอริกัต และกลุ่มอะวะฮ์ดัลอิสลาม และมีบ้างที่มีแนวความเชื่อแบบสะลัฟ ส่วนกลุ่มชีอะฮ์มีจำนวนน้อยมาก ส่วนความแตกต่างกันด้านพิธีกรรมสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือที่สังกัดมัซฮับฮาฟีอีฮ์ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ กับกลุ่มไม่สังกัดมัซฮับใดเป็นการเฉพาะ ที่ถูกรู้จักว่ากลุ่มสุนนะฮ์ หรือคณะใหม่ เป็นต้น (รอซิดีน สมัยพิทักษ์ สัมภาษณ์ 4 ก.ค. 2556) สำหรับกลุ่มที่พบว่ามีความเชื่อต่อความเชื่อของมุสลิมโดยทั่วไปในเขตพื้นที่มาตั้งแต่อดีตและมีการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาเฉพาะกลุ่มที่แปลกๆและแตกต่างจากแบบอย่างที่มีในสุนนะฮ์อย่างเห็นได้ชัดคือกลุ่มศูฟี (สาหรี่ สาลิกา สัมภาษณ์ 6 ก.ค. 2556)

เช่นกันจากการศึกษาเป็นการเบื้องต้นพบว่าสังคมมุสลิม โดยเฉพาะจังหวัดพังงา กระบี่ และภูเก็ตซึ่งเป็นพื้นที่เกาะในหลายชุมชนยังมีความเชื่อและการปฏิบัติที่แปลกๆหลายอย่าง เช่น การเฝ้าสุสาน (กุบур) การทำบุญครบรอบการตาย รวมทั้งบทดุอาอ์และบทซิกิรต่างๆ ที่มีเนื้อหาผิดเพี้ยนไปจากคำสอนที่ถูกต้องของอิสลาม อันปฏิบัติตามกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษโดยไม่ทราบที่มาส่วนมากจะมีโต๊ะครูเป็นผู้ประกอบพิธีและชาวบ้านเป็นผู้ร่วม นอกจากนั้นสิ่งที่ไม่ใช่ในบทบัญญัติหลายอย่างได้ถูกใช้สั่งสอนและปลูกฝังแก่ชาวบ้านและเยาวชนผ่านการเรียนการสอนในมัสยิดและสถาบันสอนศาสนาหลายแห่ง โดยบรรดาผู้รู้เหล่านั้นมักอ้างเสมอว่ามีหลักฐานจากอะดิษของท่านนบี ﷺ และการรับรองจากอะลิมะฮ์ หรือผู้รู้ทางศาสนา ทำให้ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านั้นยังคงมีอยู่ในสังคมมุสลิมแทบทุกพื้นที่ของประเทศ (อปี ยะลา สัมภาษณ์ 7 ก.ค. 2556) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชลิต ศรีสมานที่พบว่าปัจจัยของการประกอบพิธีกรรมที่ไม่มีที่มาจากหลักการอิสลามของชาวมุสลิมในพื้นที่อื่น เช่นเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานครนั้น มีผลมาจากการมีผู้รู้สนับสนุนหรือร่วมทำอยู่ด้วยมากถึง 97.84 (ชลิต ศรีสมาน 2555 : 6)

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่าในสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดอันดามันซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาครั้งนี้ มีหลายประการที่อาจเบี่ยงเบนไปจากคำสอนที่แท้จริงของศาสนา โดยมีข้อสังเกตสำคัญ คือ 1) การนำอิสลามเข้ามาเผยแพร่ในพื้นที่ครั้งแรกโดยกลุ่มศูฟี 2) อิทธิพลของประเพณีและความเชื่อท้องถิ่น และ 3) การอ้างสิ่งที่เป็นอะดิษปลอมมาเป็นหลักฐานทางศาสนา

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาเฉพาะสาเหตุความเบี่ยงเบนอันเกิดจากการอ้างอะดิษเมฆาอู และอะดิษเงาะอิฟญิดต้นมาเป็นหลักฐานทางศาสนาเท่านั้น เนื่องจากว่าในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดอันดามันยังมีความเชื่อและการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาที่ผิดๆหลายอย่างที่มีมีการอ้างอะดิษประเภทนี้อยู่ ทั้งในระหว่างบุคคลระดับผู้รู้ ผู้นำทางศาสนาและบุคคลทั่วไป อีกทั้งมักพบเห็นอะดิษประเภทนี้มีแพร่หลายอยู่ทั้งในตำรา และใช้สอนกันทั้งในมัสยิด และสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ด้วยความเข้าใจผิดและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ โดยหวังเพียงใช้ประกอบคำสอนทางศาสนาเพื่อส่งเสริมให้ผู้คนเกิดความเชื่อถ้อยและเคร่งครัดมากขึ้นในการปฏิบัติกิจการงาน (อะมัล) และที่น่าวิตกยิ่งคือในยุคปัจจุบันมีรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลายและรวดเร็วมาก ทำให้อะดิษเมฆาอูถูกนำไปถ่ายทอดได้อย่างอิสระและกว้างขวาง ทั้งที่ปรากฏในรูปแบบของตำรา สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต หรือการสอนการบรรยายในโอกาสต่างๆ (อลี สามารถ สัมภาษณ์ 6 ก.ค. 2556)

ส่วนหนึ่งจากอิทธิพลทางความเชื่อและแนวคิดของกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มศูฟีซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญนักต่อหลักวิชาการอะดิษ อีกทั้งไม่สามารถแยกแยะระหว่างอะดิษที่ถูกต้องและอะดิษที่คลุมเครือได้ ดังคำกล่าวของอูละมาอ์ท่านหนึ่งที่ว่าพวกศูฟีโดยส่วนใหญ่มักรายงานเล่าขานสิ่งที่เป็นความคลุมเครือมากมายอยู่เสมอ (al-‘Asqalāniy, 1991 : 528) อีกทั้งในสังคมมุสลิมในพื้นที่ศึกษายังมีอูละมาอ์หรือนักวิชาการด้านนี้อยู่ไม่มากนัก ทำให้ขาดเครื่องมือสำคัญในการตรวจสอบว่าอะดิษหรือหลักฐานต่างๆ ที่มีการอ้างอิงถึงว่าถูกต้องหรือไม่เพียงใด ทำให้ศาสนาเป็นเรื่องของต่างฝ่ายต่างปฏิบัติตามความเชื่อและสิ่งที่เข้าใจมา ขาดการศึกษาแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ภาพของความเป็นผู้รู้หรือคนเคร่งครัดศาสนาในสังคมมองกันที่ความมีสมณะเคร่งในวิชาตะเศวูฟ¹ และลักษณะต่างๆ ภายนอกอันความน่าเชื่อถือเป็นหลัก ส่วนเรื่องหลักฐานทางศาสนาจะหยิบยกทัศนะหรือเสกสรรค์สิ่งใดมาอ้างก็ได้เพียงเพื่อสามารถกระตุ้นให้ผู้คนทำความดี หรือหลีกเลี่ยงความชั่วได้เป็นพอ โดยไม่คำนึงความเสียหายที่เกิดขึ้นตามมา ขณะที่ชาวบ้านหรือบุคคลทั่วไปก็เพียงแคปฏิบัติตามโดยวางใจและเชื่อถือในภาพลักษณ์ของผู้รู้เหล่านั้น โดยคิดว่าสิ่งที่ได้เห็นได้ยิน หรือถูกสอนมานั้นถูกต้องแล้ว อันสอดคล้องกับผลการศึกษานักวิชาการท่านหนึ่งที่พบว่า

¹ ตะเศวูฟ คือ การทุ่มเทอยู่กับการประกอบอิบาดะฮ์ (พิธีกรรมทางศาสนา) และปลีกตนมุ่งสู่พระเจ้า โดยละจากความสะดวกสบายต่างๆในโลก และรู้สึกสมณะมักน้อยจากความเอร็ดอร่อย ทรัพย์สินเงินทอง และชื่อเสียงทั้งปวงที่มนุษย์ส่วนมากใฝ่หากัน และเป็นการปลีกห่างออกจากผู้คนโดยวิเวกตนเพื่อหมกมุ่นอยู่กับการทำอิบาดะฮ์ (Ibn Khaldun, 1984 : 467)

“สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนด้านหลักความเชื่อและสิ่งที่เป็นอุตริกรรมหรือบิดอะฮ์ต่างๆ ขึ้นในศาสนาคือผลจากการอ้างอิงฮะดีษฎะอ์อิฟ และฮะดีษปลอม (เมาฎู) และนำไปเป็นหลักฐานยืนยันว่ามันเป็นแหล่งที่มาของบทบัญญัติและคำสั่ง (หุกม) ต่างๆ ทางศาสนา (’Āl Salmān, 2007 : 11) และที่อันตรายยิ่งคือแม้กระทั่งในหมู่บรรดาผู้รู้ หรือผู้นำสังคมหลายท่านก็ยังมี การอ้างหรือปฏิบัติสิ่งเหล่านั้นอยู่โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังอิบนุ ตัยมียะฮ์¹ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “บรรดามุญาญญิด (นักวินิจฉัยปัญหาศาสนา) ทั้งยุคก่อนและยุคหลังจำนวนไม่น้อยที่อ้างกล่าว หรือปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างที่เป็นบิดอะฮ์โดยไม่รู้เท่าทันนี้ว่าจริงแล้วมันเป็นบิดอะฮ์ เพราะฮะดีษฎะอ์อิฟบางฮะดีษที่เข้าใจว่าเป็นฮะดีษเศาะฮ์อีห์ หรืออาจเข้าใจอายะฮ์บางอายะฮ์คลาดเคลื่อนไปจากจุดประสงค์ที่แท้จริงทั้งที่บางทัศนะในกรณีปัญหาเหล่านั้นมีตัวบทหลักฐานอยู่แต่ไม่ทราบ (Ibn Taimīyah, 1404 : 191)

เนื่องจากการกุฮอะดีษปลอม และการกล่าวเท็จต่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่เกิดขึ้น คือสาเหตุสำคัญที่ทำให้บรรดาอุละมาอ์จำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์ วางรากฐาน ตรวจสอบ สืบสวน และคัดสรรอย่างที่สุดเพื่อสามารถยืนยันความจริงอันเดิมแท้เอาไว้ และขจัดสิ่งแปลกปลอมออกไป และถือว่าการนำฮะดีษประเภทนี้ไปถ่ายทอดหรือเผยแพร่โดยขาดความรับผิดชอบและไม่ศึกษาถึงแหล่งที่มาอย่างถี่ถ้วนและถูกต้องแล้ว ย่อมเท่ากับมีส่วนต่อการกุความเท็จขึ้นต่อท่านนบี ﷺ ซึ่งเป็นอันตรายยิ่งต่อคำสอนอันบริสุทธิ์ของอิสลามและมีโทษมหันต์ ดังคำเตือนของท่านในฮะดีษที่ว่า

((إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبِ عَلَيَّ أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَبْتَئِرْ))
 ((مُعْتَدٌ مِنَ النَّارِ))

(أُحْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، 1990 : 1229)

ความว่า “แท้จริงการกล่าวเท็จต่อฉัน มีเหมือนเช่นการกล่าวเท็จของพวกเขา ซึ่งกันและกัน ผู้ใดกล่าวเท็จต่อฉันโดยเจตนา ดังนั้นเขาจงเตรียมที่นั่งของเขาจากไฟนรก”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 1229)

จากความเป็นมาของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาเรื่องดังกล่าวทั้งนี้เพื่อปกป้องคำสอนอันบริสุทธิ์ของอิสลามจากความเชื่อและการปฏิบัติศาสนาอย่างผิดๆ ซึ่งแปลกปลอมเข้ามาจากฮะดีษเมาฎู หรือตัวบทต่างๆ ที่ถูกอ้างโดยมิชอบว่าเป็นฮะดีษที่จาก

¹ ชื่อเต็มคือ อะฮ์มัด บิน ฮับดุลอะสิม บินตัยมียะฮ์ เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 661 ณ ตำบลหิรอน ก่อนที่อพยพสู่ดามัสกัสขณะอายุ 7 ขวบช่วงเกิดสงครามมองโกล ถือเป็นอุละมาอ์ที่มีอิทธิพลสูงท่านหนึ่งต่อการแพร่หลายแนวคิดสะละฟีย์แก่บรรดานักคิดมุสลิมในยุคต่อมา แต่งตำรามากมายทั้งด้านอะกิดะฮ์ ฟิคว์ ตัฟสีร์ และฮะดีษ เช่น อัลอิสติกอมะฮ์, อิกติฎอฮ์ อัลศิรอฎ อัลมุสตะกิม และมัญญูม อัลฟะตาวา ท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 728 ขณะถูกจองจำอยู่ในหอคอย ณ เมืองดามัสกัส (al-Zirikli, 2003: 1/144)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างแท้จริง และเพื่อสามารถพิสูจน์และอธิบายให้สังคมมุสลิมเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง และหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อยับยั้งมิให้ฮะดีษเหล่านั้นแพร่หลายในสังคมต่อไป

1.2 คัมภีร์อัลกุรอาน อัลฮะดีษ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาอัลกุรอานที่เกี่ยวข้องกับหลักการยึดมั่น (อะกีดะฮ์) และการปฏิบัติศาสนกิจ (อิบาดะฮ์) ต่างๆ พบว่าในคัมภีร์อัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสถึงหลักการยึดมั่น (อะกีดะฮ์) ที่ถูกต้องเป็นประการสำคัญที่สุด ขณะที่ภาคการปฏิบัติหรืออิบาดะฮ์คือผลตามมา โดยทั้งสองส่วนจำเป็นต้องประสานสอดคล้องระหว่างกัน ดังปรากฏในอายะฮ์ต่างๆ ต่อไปนี้

1.2.1.1 หลักการศรัทธาที่ต้องถือเป็นเสาหลักของอิสลามและรากฐานสำคัญของความดีงามทั้งหลาย

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ ، فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴾

(سورة الكهف : 110)

ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด “แท้จริง ฉันเป็นเพียงสามัญชนคนหนึ่งเพียงพวกท่าน มีวะฮีย์แก่ฉันว่าแท้จริง พระเจ้าของพวกท่านนั้นคือพระเจ้าของคนเดียว ดังนั้นผู้ใดหวังที่จะพบพระผู้เป็นเจ้าของเขา ก็ให้เขาประกอบการทำงานที่ดี และอย่างตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขาเลย”

(สุเราะฮ์อัลกะฮ์ฟี : 110)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสสั่งแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อกล่าวต่อบรรดามุชริกีน (พวกตั้งภาคี) ว่าท่านเองก็เป็นเพียงมนุษย์คนหนึ่ง และมีอาจหยั่งรู้สิ่งลับในเรื่องราวในครั้งอดีตอย่างถูกถ้วนได้ หากมันมิใช่เพราะอัลลอฮ์ทรงเปิดเผยความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นแก่ท่าน และแท้จริงพระเจ้าที่ท่านได้เรียกร้องพวกเขาเคารพนั้น คือ พระเจ้าผู้ทรงมีหนึ่งเดียวเท่านั้น หากผู้ใดหวังที่จะได้พบพระองค์ หรือหวังรางวัลหรือการตอบแทนที่ดี ก็จงประกอบแต่การงานที่ดี นั่นคือปฏิบัติการทำงานที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของพระองค์ และอย่าตั้งสิ่งใดเป็นภาคี แต่พึงมุ่งหวังในความยินดีของอัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น (Ibn Kathīr, 1999 : 5/205)

การงานที่ดีในอายะฮ์ข้างต้น จึงหมายถึงการงานที่สอดคล้องตามบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ทั้งสิ่งที่เป็นวาญิบ (จำเป็นให้ปฏิบัติ) และ มุสตะฮับ (ส่งเสริมให้ปฏิบัติ) และการไม่ตั้งสิ่งใดๆ ขึ้นเป็นภาคีในการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ เช่น เพียงเพื่อสายตาของผู้คน แต่จงกระทำด้วย

ความอิดอาด (บริสุทธิ์ใจปราศจากซิริก) และมุตาบะอะฮ์ (ตามสุนนะฮ์) เช่นนี้เองจึงได้รับสิ่งที่มุ่งหวัง หรือ ต้องการนั้นได้ ส่วนการปฏิบัติบนพื้นฐานอื่นทั้งหมดล้วนนำสู่ความขาดทุนทั้งโลกนี้และโลกหน้า และจะมีได้ความใกล้ชิดและความยินดีจากพระองค์ (al-Sa'diy, 2002 : 567)

และโองการอัลกุรอานในสุเราะฮ์อื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกัน นี้ เช่น สุเราะฮ์ฟุศสิลัต : 8, สุเราะฮ์อัลหุจรูรอต : 15 และสุเราะฮ์อัลนิสาอ์ : 1 เป็นต้น

1.2.1.2 การยึดติดอยู่กับวิถีปฏิบัติของบรรพบุรุษที่ขัดกับหลักการอิสลามย่อมเป็นอุปสรรคหนึ่งของการได้รับทางนำหรือความถูกต้อง

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا آَلَفْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أُولَٰئِكَ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ﴾

(سورة البقرة : 170)

ความว่า “และเมื่อได้ถูกกล่าวแก่พวกเขาว่า จงปฏิบัติตามสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานลงมาเถิด พวกเขาก็ก้าวว่า มิได้ดอก เราจะปฏิบัติตามสิ่งที่เราได้พบบรรดาบรรพบุรุษของเราเคยปฏิบัติมาเท่านั้น และแม้ได้ปรากฏว่า บรรพบุรุษของเขาไม่เข้าใจสิ่งใดเลย ทั้งไม่ได้รับการนำทางอีกก็ตาม”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 170)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสต่อพวกปฏิเสธและตั้งภาคีทั้งหลายให้ปฏิบัติตามสิ่งที่พระองค์ได้ทรงประทานลงมา กับศาสนทูตของพระองค์ จงละทิ้งวิถีชีวิตที่หลงผิดและโง่เขลาที่เคยยึดถือมานับจากอดีตของบรรดาบรรพบุรุษ เช่น การสักการะรูปเคารพ และเจว็ดต่างๆ นั้นเสีย ดังมีรายงานจากอิบนุ อับบาสว่าอายะฮ์นี้ถูกประทานลงมาถึงชาวอียวกุ่มหนึ่ง ซึ่งเมื่อครั้งท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เรียกร้องเชิญชวนพวกเขาสู่อิสลาม พวกเขาบอกว่า “มิได้ดอก แต่เราจะปฏิบัติตามที่เราได้พบว่า บรรดา บรรพบุรุษของเราเคยปฏิบัติมาดีกว่า” อัลลอฮ์ ﷻ จึงทรงประทานอายะฮ์นี้ลงมา (Ibn Kathīr, 1999 : 1/480)

สภาพของพวกตั้งภาคีทั้งหลาย เมื่อถูกใช้ให้ปฏิบัติตามในสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงประทานมายังศาสนทูตของพระองค์ พวกเขา มักก็จะแสดงท่าทีปฏิเสธ และยึดการปฏิบัติตามในสิ่งที่ได้พบเห็นมาจากมาจากอดีตเป็นข้ออ้าง หรือยึดถือเอาการปฏิบัติตาม (ตักลีด) บรรพบุรุษเป็นหลักสำคัญ โดยไม่สนใจแยแสต่อคำสั่งสอนของบรรดาศาสนทูต แม้นสิ่งเหล่านั้นช่างเป็นความมั่งงายและหลงผิดอย่างที่สุดก็ตาม (al-Sa'diy, 2002 : 77-78) อันแสดงถึงพฤติกรรมการเพิกเฉยและปฏิเสธต่อความจริง และการไร้ความเป็นธรรมของพวกเขา เพราะหากมีปัญญาและมีความปรารถนาดีจริงพวกเขา ย่อมได้รับทางนำแล้วอย่างแน่นอน เพราะผู้ใดก็ตามยึดเอาสัจธรรมเป็นที่ปรารถนา และประเมินตนเองอย่างแท้จริงแล้ว เขาย่อมพบกับสัจธรรมนั้นอย่างแน่นอน

และโองการอัลกุรอานในซูเราะฮ์อื่นอีกมากมาย ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันนี้ เช่น ซูเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : 104, ซูเราะฮ์อัลอะฮฺรอฟ : 28 และซูเราะฮ์ลุมมาน : 21 เป็นต้น

1.2.1.3 บทบัญญัติต่างๆ ของอิสลามย่อมถูกประทานมาเป็นที่ยอมรับแล้ว และไม่เป็นที่อนุญาตให้อุบัติกรรมสิ่งใดขึ้นมาในศาสนาอีก

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

(سورة المائدة : بعض من آية 3)

ความว่า “วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้า และ ข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความโปรดปรานของข้า และข้าได้ เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้า”

(ซูเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 3)

ความโปรดปรานอันยิ่งใหญ่ที่สุดที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้แก่ประชาชาตินี้ นั่นคือทรงทำให้ศาสนาของพวกเขาเป็นศาสนาที่ยอมรับ โดยไม่จำเป็นต้องไต่ถามจากศาสนาอื่น และศาสนทูตท่านใด ๆ นอกจากนบีมุฮัมมัด ﷺ อีก เหตุนี้พระองค์ทรงให้ท่านเป็นดั่งศาสนทูตสุดท้ายที่ถูกส่งมาทั้งยังหมู่ มนุษย์และญินทั้งหลาย ทำหน้าที่ให้อนุมัติ (ฮะลา) ในสิ่งที่พึงอนุมัติ และต้องห้าม (ฮะรอ) ในสิ่งที่พึง ต้องห้ามทุกอย่างโดยครบถ้วนแล้ว (Ibn Kathīr, 1999 : 3/26) และไม่มีศาสนาใดอีกแล้วนอกจาก บทบัญญัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่สิ่งต่างๆ ซึ่งบอกเอาไว้แล้วแล้วแต่ความจริง และสัจธรรมอันมิ อาจหักล้าง หรือโต้แย้งได้

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَفُضِّيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

(سورة الشورى : 21)

ความว่า “หรือว่าพวกเขามีภาคีต่างๆ ที่ได้กำหนดศาสนาแก่พวกเขา ซึ่งอัลลอฮ์มิได้ทรงอนุมัติ และหากมีไซลิซิดแห่งการตัดสิน (ที่ได้กำหนดไว้ ก่อนแล้ว) ก็คงได้มีการตัดสินในระหว่างพวกเขา แท้จริงบรรดาผู้อธรรม สำหรับพวกเขาได้รับการลงโทษอันเจ็บแสบ”

(ซูเราะฮ์อัลชอโร : 21)

แน่นอนบรรดาผู้ปฏิเสธและตั้งภาคีนั้นคงมีอำนาจยอมรับและยอมปฏิบัติตามในสิ่ง ที่อัลลอฮ์ทรงบัญญัติเป็นศาสนาอันสมบูรณ์ให้แก่คนปวงมุฮัมมัด ﷺ โดยง่าย พวกเขายังคงยึดถือปฏิบัติ ตามสิ่งที่กำหนดมาโดยบรรดาหัวหน้าชัยฏอนของพวกเขาทั้งที่มาจากหมู่ญินและมนุษย์ (Ibn

Kathīr, 1999 : 7/198) ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่พวกเขายังคงปฏิเสธนบีมุฮัมมัด ﷺ และไม่ยอมศรัทธาต่อสิ่งที่ท่านนำมา ก็เพราะพวกเขายังมีบรรดาภาคีต่างๆ ที่คอยกำหนดบทบัญญัติศาสนา และแนวทางให้พวกเขาปฏิบัติ คำว่า “ภาคี” ในที่นี้หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่พวกเขายึดมาเคารพบูชานอกจากอัลลอฮ์ เหล่านี้มีทั้งพวกที่บูชาดวงอาทิตย์ บูชาดวงจันทร์ บูชาต้นไม้ บูชาโชดหินและพวกบูชาเทวทูต (มลาอิกะฮ์) ซึ่งบรรดาพระเจ้าที่แอบอ้างขึ้นมาเหล่านี้เป็นผู้บัญญัติศาสนาขึ้นมาเองรึ ? แล้วพวกมันสั่งพวกเขาให้กระทำการนี้และอย่ากระทำการนั้นได้อย่างนั้นหรือ ? (al-Sha‘rāwiy, 1991 : 13753)

1.2.1.4 การตั้งภาคีหรือชirikต่ออัลลอฮ์ ﷻ ถือเป็นบาปใหญ่ และเป็นความหลงผิดอย่างมหันต์

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا ﴾

(سورة النساء : 48)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ จะไม่ทรงอภัยโทษให้แก่การที่สิ่งหนึ่งจะถูกให้มีภาคี ขึ้นแก่พระองค์ และพระองค์ทรงอภัยให้แก่สิ่งอื่นจากนั้น สำหรับผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ และผู้ใดให้มีภาคีขึ้นแก่อัลลอฮ์แล้ว แน่อนเขาก็ได้อุปโลกน์บาปกรรมอันใหญ่หลวงขึ้น”

(สุเราะฮ์อัลนิสาฮ์ : 48)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบอกว่าพระองค์จะไม่ทรงอภัยในกรณีความผิดในฐานชirik (การตั้งภาคี) เพราะเป็นความผิดมหันต์ แต่จะทรงอภัยในความผิดบาปอื่นๆ จากนั้นทั้งบาปใหญ่ บาปเล็ก ตามที่พระองค์ประสงค์ ทั้งนี้ด้วยสาเหตุมากมาย เช่น การทำความดี ลบล้างความชั่วที่ผ่านมา การต้องประสบกับภัยวิบัติทั้งหลาย หรือการขออภัยให้ต่อกันระหว่างคนมุสลิม การช่วยเหลือ (ซะฟาอะฮ์) จากผู้มีสิทธิ (al-Sa‘diy, 2002 : 196) และเหนือกว่านั้นคือความเมตตาที่พระองค์ทรงให้แก่บรรดาผู้มีศรัทธาและยึดมั่นในหลักเอกภาพของพระองค์ ขณะที่บรรดาผู้ตั้งภาคีนั้นจะถูกปิดกั้นจากประตูแห่งการอภัยจากพระองค์

และโองการอัลกุรอานในสุเราะฮ์อื่นๆ ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันนี้ เช่นในสุเราะฮ์อัลนิสาฮ์ : 116 เป็นต้น

1.2.1.5 การงานที่ดีที่สุดหมายถึงการงานที่มีความอิคลาศ (บริสุทธิ์ใจ) ต่ออัลลอฮ์ ﷻ คือ บริสุทธิ์จากภาคีมากที่สุดและสอดคล้องกับแบบฉบับ (สุนนะฮ์) ของเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ มากที่สุด

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ ﴾

(سورة الملك : 1-2)

ความว่า “ความเจริญสุขขงมีแต่พระเจ้าซึ่งอำนาจอยู่ในพระหัตถ์ของพระองค์ และพระองค์คือผู้ทรงอำนาจเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง, พระผู้ทรงให้มีความตายและให้มีความเป็น เพื่อจะทดสอบพวกเจ้าว่า ผู้ใดบ้างในหมู่พวกเจ้าที่มีผลงานดีเยี่ยม และพระองค์เป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงให้ภัยเสมอ”

(สุเราะฮ์อัลมุลก์ : 1-2)

การงานที่ดีเลิศอันพึงได้รับความยินดีและความรักจากอัลลอฮ์ที่สุด คือ การงานที่บริสุทธิ์ (อิคลาศ) ที่สุดและถูกต้องที่สุด แม้นเป็นการกระทำแค่เพียงน้อยนิด มิใช่กระทำมากแต่ด้วยสิ่งทีที่พระองค์ไม่ทรงยินดี (Ibn al-Qayyim, 1969 : 30-31)

ตั้งคำถามของอัลฟุฎัยล์ บิน อียาฎ¹ เมื่อมีผู้ถามท่านว่า “โอ้อบูอลี อะไรคือการงานที่บริสุทธิ์ใจที่สุด และถูกต้องที่สุดนั่นเล่า ?” ท่านตอบว่า “แท้จริงการงานแม้นบริสุทธิ์ใจแต่หากไม่ถูกต้อง ย่อมไม่ถูกต้องบริบ หรือถูกต้อง แต่หากไม่บริสุทธิ์ใจก็ไม่ถูกต้องบริบเช่นกัน จนกว่าจะมีทั้งความบริสุทธิ์ใจและความถูกต้องพร้อมกัน ซึ่งบริสุทธิ์ใจคือ เป็นงานที่เข้าไปเพื่ออัลลอฮ์อย่างแท้จริง ส่วนที่ถูกต้องคือมีความสอดคล้องตามสุนนะฮ์ (Ibn Taimīyah, 1404 : 1/333)

1.2.1.6 จำเป็นต้องรักอัลลอฮ์ ﷻ เหนือสิ่งใด พร้อมให้ปลีกตัวออกจากพวกตั้งภาคี และห้ามยึดเอาเป็นมิตรสนิทและเลียนแบบพฤติกรรมของพวกเขา

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ﴾

(سورة البقرة بعض من آية : 165)

ความว่า “และในหมู่มนุษย์นั้น มีผู้ที่ยึดถือบรรดาภาคีอื่นจากอัลลอฮ์ ซึ่งพวกเขารักภาคีเหล่านั้นเช่นเดียวกับรักอัลลอฮ์ แต่บรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นผู้ที่รักอัลลอฮ์มากยิ่งขึ้นกว่า”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์165)

¹ อัลฟุฎัยล์ บิน อียาฎ บิน มัสอูด เกิดที่สะมาศกันดีในปี ฮ.ศ.105 นักปราชญ์มุสลิมที่โดดเด่นคนหนึ่งในยุคศตวรรษที่ 2 แห่งฮิจญเราะฮ์ ศักราช ผู้เปี่ยมด้วยความรู้ ความสมถะและเคร่งครัดในอิบาดะฮ์ จนได้รับสมยานามว่า “ผู้ปฏิบัติธรรมแห่งเขตต้องห้าม (ฮะรออม) ทั้งสอง” เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.187 (al-Zirikliy, 2002 : 5/153)

บรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นผู้ที่รักอัลลอฮ์มากยิ่งขึ้นกว่าเนื่องพวกเขามีความรัก และรู้จักต่ออัลลอฮ์อย่างสมบูรณ์ พร้อมให้เกียรติ และให้เอกะต่อพระองค์ โดยไม่ยึดสิ่งอื่นใดเป็นภาคี อีกทั้งพวกเขาจะเคารพภักดีพระองค์ มอบหมายและไว้วางไว้ในกิจการทั้งหลายของพวกเขาต่อพระองค์แต่เพียงพระองค์เดียว (Ibn Kathīr, 1999 : 1/476)

และโองการอัลกุรอานในสุเราะฮ์อื่นๆ ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันนี้ เช่น สุเราะฮ์ อัลมูญาตะละฮ์ : 22 : 116, สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 221, สุเราะฮ์อัลอันอาม : 106 สุเราะฮ์อัต-เตาบะฮ์ : 71 และสุเราะฮ์อัลอันอาม : 106

1.2.1.7 ให้ปฏิบัติตามและตัดสินด้วยบทบัญญัติที่มาจากอัลลอฮ์และเราะฮ์สุลของพระองค์ และอย่าได้เชื่อถือการบอกเล่าของบุคคลใดจนกว่าจะพิสูจน์ให้ชัดเจนเสียก่อน

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾

(سورة النساء : 59)

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเชื่อฟังอัลลอฮ์ และเชื่อฟังเราะฮ์สุลเถิด และผู้ปกครองในหมู่พวกเจ้าด้วย แต่ถ้าพวกเจ้าขัดแย้งกันในเรื่องใด ก็จงนำสิ่งนั้นกลับไปยังอัลลอฮ์ และเราะฮ์สุล หากพวกเจ้าศรัทธาต่ออัลลอฮ์และวันปรโลก นั้นแหละเป็นสิ่งที่ดียิ่งและเป็นการกลับไปที่สวยงามยิ่ง”

(สุเราะฮ์อัลนีส้า : 59)

แท้จริงแหล่งอ้างอิงหรือที่ยึดของทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีต่างๆ คือการกลับคืนสู่อัลลอฮ์และเราะฮ์สุลของพระองค์ อันหมายถึงสู่การตัดสินด้วยกฎหมายของอัลลอฮ์และสุนนะฮ์ของศาสนทูตของพระองค์ หลักเกณฑ์นี้เป็นตั้งระบบมูลฐานของประชาชาติมุสลิม ซึ่งความเป็นผู้ศรัทธาจะเกิดขึ้นมิได้หากปราศจากประการดังกล่าว และเกิดขึ้นมิได้หากมิถูกสร้างเป็นจริงโดยการทำให้กระบวนการเชื่อฟังในทุกๆ เจอหน้า และการคืนปัญหาที่เห็นแตกต่างกันกลับสู่อัลลอฮ์และเราะฮ์สุลของพระองค์ (Sayyid Qutb, 1992 : 678)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ مِنْ بَنِي فَاسِقٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصِيبُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴾

(سورة الحجرات : 6)

ความว่า “โอ้ศรัทธาชนทั้งหลาย ! หากคนชั่วนำข่าวใดๆ มาแจ้งแก่พวกเจ้า พวกเจ้าก็จงสอบสวนให้แน่ชัด หากไม่แล้วพวกเจ้าก็จะก่อเคราะห์กรรมแก่พวกหนึ่งโดยไม่รู้ตัว แล้วพวกเจ้าจะกลายเป็นผู้เสียใจในสิ่งที่พวกเจ้าได้กระทำ”

(สุเราะฮ์อัลหุรูด : 6)

อายะฮ์บทนี้บ่งชี้ถึง 2 ประการ คือ 1) หากคนชั่ว (ฟาสิก) นำข่าวคราวใดๆ มาหากสามารถทราบข้อเท็จจริงได้ว่า สิ่งที่ถูกคนผู้นั้นพูดเป็นความจริงหรือโกหก ก็จำเป็นสอบสวนพิสูจน์ความจริงเสียก่อน 2) คือหลักการยอมรับ การบอกเล่าของผู้มีคุณธรรมเป็นหลักสำคัญ (al-Shanqītiy, 2006 : 663-664) ซึ่งความหมายในทางกลับกันคือ หากบุคคลที่นำข่าวคราวมาบอกเล่า นั้นมิใช่คนชั่ว หากแต่เป็นคนดีมีคุณธรรมโดยแท้จริงแล้วก็ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ในข่าวคราวนั้นอีก

และโองการอัลกุรอานในสุเราะฮ์อื่นๆ ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันนี้ เช่น สุเราะฮ์ อัลชูรอ : 10, สุเราะฮ์อัลนุร : 54 และสุเราะฮ์อัลหัจร์ : 7

1.2.1.8 การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ย่อมทำให้การทำงานทั้งหลายเสียหายและต้องประสบกับความหายนะในบั้นปลาย

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴾

(سورة المؤمنون: 117)

ความว่า “และผู้ใดวิงวอนขอพระเจ้าอื่นคู่เคียงกับอัลลอฮ์ โดยไม่มีหลักฐานพิสูจน์แก่เขาในการนี้ แท้จริงการคิดบัญชีของเขาอยู่ที่พระเจ้าของเขา แท้จริงบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธาจะไม่ประสบความสำเร็จ”

(สุเราะฮ์อัลมูมินูน : 117)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสเป็นการสัญญาว่าผู้ใดก็ตามที่นำสิ่งอื่นมาเป็นภาคีร่วมกับพระองค์ โดยไม่มีหลักฐานใดๆ แท้จริงการคิดบัญชีของเขาอยู่ที่อัลลอฮ์ คือพระองค์จะเป็นผู้ทรงพิพากษาในเรื่องนั้น และทรงบอกอีกว่าแท้จริงในวันกิยามะฮ์บรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธานั้นจะไม่มีวันพบกับความสำเร็จหรือทางรอดได้เลย (Ibn Kathīr, 1999 : 5/502)

และโองการอัลกุรอานในสุเราะฮ์อื่นๆซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันนี้ เช่น สุเราะฮ์อัลซุมัร : 65, สุเราะฮ์อัลอะหซาบ : 19, และสุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : 72

1.2.1.9 การยึดเอานักบวช นักการศาสนา และสิ่งบูชาเป็นเสมือนสื่อกลางต่ออัลลอฮ์ถือเป็นวิถีชีวิตของบรรดาผู้ตั้งภาคีทั้งในอดีตและปัจจุบัน

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَخْتَصِمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾

(سورة الزمر : 3)

ความว่า “พึงทราบเถิด การอุปการะโดยบริสุทธใจนั้นเป็นของอัลลอฮ์องค์เดียว ส่วนบรรดาผู้ที่ยึดถือเอาบรรดาผู้คุ้มครองอื่นจากอัลลอฮ์ โดยกล่าวว่าเรามีได้เคารพภักดีพวกเขา เว้นแต่เพื่อทำให้เราเข้าใกล้ชิดต่ออัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์จะทรงตัดสินระหว่างพวกเขาในสิ่งที่พวกเขาขัดแย้งกันในเรื่องนั้น แท้จริงอัลลอฮ์จะไม่ทรงชี้นำทางแก่ผู้กล่าวเท็จ ผู้ไม่สำนึกบุญคุณ”

(สุเราะฮ์อัลซุมัร : 3)

อายะฮ์นี้ระบุว่าผู้ตั้งภาคีซึ่งเป็นข้าทาสของรูปเคารพทั้งหลายจะอ้างว่าการเคารพบูชาสิ่งเหล่านั้นเพียงอาศัยให้ได้เข้าใกล้ชิดต่ออัลลอฮ์ยิ่งขึ้น คือเอามาเคารพบูชาโดยหวังอาศัยพึ่งพาประโยชน์บางประการ เช่น รูปมลาอิกะฮ์เพื่อหวังให้ช่วยเหลือพวกเขา ณ อัลลอฮ์ ในวันกิยามะฮ์ ซึ่งประโยคว่า “เว้นแต่เพื่อทำให้เราเข้าใกล้ชิดต่ออัลลอฮ์” จึงหมายถึงเพื่อให้ภาคีเหล่านั้นช่วยเหลือและช่วยนำพาให้มีฐานะใกล้ชิดอัลลอฮ์ยิ่งขึ้น เหตุนี้พวกเขามักกล่าวตะโกนในการทำพิธีฮัจญ์ในครั้งยุคญาฮิลียะฮ์ว่า “ขอตอบรับพระเจ้าข้า ไม่มีภาคีใดๆสำหรับพระองค์ เว้นแต่ภาคีที่เป็นของพระองค์ ซึ่งพระองค์ทรงครอบครองมัน” ซึ่งสิ่งเคลือบแคลงเช่นนี้บรรดาพวกตั้งภาคีได้ใช้มาตั้งแต่ยุคอดีตถึงยุคสมัยใหม่ (Ibn Kathīr, 1999 : 7/84-85)

และอายะฮ์อัลกุรอานในสุเราะฮ์อื่นๆ ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันนี้ เช่น สุเราะฮ์อัลเตาบะฮ์ : 31 เป็นต้น

1.2.1.10 จงยึดมั่นศาสนาของอัลลอฮ์ไว้อย่างมั่นคง อย่าได้แตกแยกกันและอย่าปฏิบัติตามอารมณ์หรือแนวทางของพวกปฏิเสธ

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

(سورة آل عمران : 103)

ความว่า “และพวกเจ้าจงยึดสายเชือกของอัลลอฮ์โดยพร้อมกันทั้งหมดและจงอย่าแตกแยกกันและจำรำลึกถึงความเมตตาของอัลลอฮ์ที่มีแต่พวกเจ้า

ขณะที่พวกเจ้าเป็นศัตรูกัน แล้วพระองค์ได้ทรงให้สนิทสนมกันระหว่าง หัวใจของพวกเจ้า แล้วพวกเจ้าก็กลายเป็นพี่น้องกันด้วย ความเมตตาของ พระองค์ และพวกเจ้าเคยปรากฏอยู่บนปากหลุมแห่งไฟนรก แล้วพระองค์ ก็ทรงช่วยพวกเจ้าให้พ้นจากปากหลุมแห่งนรกนั้น ในทำนองนั้นแหละ อัลลอฮ์จะทรงแจกแจงแก่พวกเจ้าซึ่งบรรดาโองการของพระองค์เพื่อว่า พวกเจ้าจะได้รับแนวทางอันถูกต้อง”

(สุเราะฮ์อาลิอิมรอน : 103)

บางทีศนะอฺอธิบายว่า “สายเชือกของอัลลอฮ์”ในที่นี้หมายถึงพันธะสัญญา ของอัลลอฮ์ ดังปรากฏในอายะฮ์หลังจากนี้ว่าความต่ำช้าได้ถูกฟาดลงบนพวกเขา ณ ที่ใดก็ตามที่พวกเขาถูกพบ นอกจากด้วยสายเชือกจากอัลลอฮ์ และสายเชือกจากมนุษย์ คือการยึดมั่นในสัญญาและ หน้าที่ และบ้างก็กล่าวว่าสายเชือกของอัลลอฮ์หมายถึงอัลกุรอาน” (Ibn Kathīr, 1999 : 2/89)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ
وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

(سورة يوسف : 108)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (โอม์ฮัมมัด) นี่คือนำทางของฉัน ฉันเรียกร้อง ไปสู่อัลลอฮ์อย่างประจักษ์แจ้งทั้งตัวฉันและผู้ปฏิบัติตามฉัน และมหา บริสุทธิ์แห่งอัลลอฮ์ ฉันมิได้อยู่ในหมู่ตั้งภาคี”

(สุเราะฮ์ยูสุฟ :108)

อัลลอฮ์ทรงบัญชาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่า “จงกล่าวเถิด” ยังมนุษย์ทั้งหลายว่า “นี่คือนำทางของฉัน” คือนำทางของฉันที่ฉันพยายามเรียกร้องไปสู่ เป็นนำทางที่เชื่อมต่อกัน ยังอัลลอฮ์และถึงยังโลกแห่งเกียรติยศของพระองค์ ที่ประมวลไปด้วยความรู้ในสัจธรรม การปฏิบัติ และความรักต่อมัน (al-Sa‘diy, 2002 : 470) นำทางของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในที่นี้หมายถึงวิถีทาง และแบบอย่างของท่าน รวมถึงการตะวะฮ์ (เชิญชวน) สู่การกล่าวว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่เที่ยงแท้ นอกจากอัลลอฮ์ ไม่มีภาคีใดๆ ร่วมกับพระองค์” เรียกร้องไปสู่อัลลอฮ์บนความประจักษ์แจ้ง และบน ความเชื่อมั่น และหลักฐานยืนยัน เนื่องจากท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ถูกมอบหมายให้ปฏิบัติตามสิ่งที่ เรียกร้องบนความชัดแจ้ง ความเชื่อมั่น และหลักฐานที่ชอบทั้งด้วยปัญญาและหลักการศาสนา” (Ibn Kathīr, 1999 : 4/422)

และโองการอัลกุรอานในสุเราะฮ์อื่นๆ ซึ่งมีความหมายทำนองเดียวกันนี้ เช่น สุเราะฮ์ อัลมูมิnun : 52, สุเราะฮ์อิรรัม : 31-32 และสุเราะฮ์อัลอันอาม : 159

1.2.2 อัลอะดีษที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาอัลอะดีษที่เกี่ยวข้องกับหลักการยึดมั่น (อะเก็ดะฮ์) และการปฏิบัติ อิบาตะฮ์พบว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้ความสำคัญและเน้นคำสอนในประการทั้งสองเอาไว้ในหลาย อะดีษ ดังอะดีษต่อไปนี้

1.2.2.1 หลักการสำคัญที่มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องยึดถือในด้านการปฏิบัติ นั่นคือ หลักการอิสลาม 5 ประการ

ดังคำกล่าวในอะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ว่า

((نُبِيّ الْإِسْلَامِ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَإِقَامُ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ، وَحَجُّ الْبَيْتِ))

(أُخْرِجَهُ الْبُخَارِيُّ، 8:1990، وَمُسْلِمٌ، 16:1981، 21)

ความว่า “อิสลามถูกก่อตั้งอยู่บนพื้นฐาน 5 ประการ คือ (1) การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่เที่ยงแท้ นอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริงมุฮัมมัดเป็น บ่าวและเป็นศาสนทูตของพระองค์ และ (2) ดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และ (3) การบริจาคซะกาต และ (4) การประกอบพิธีฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ และ (5) การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 8, Muslim, 1991: 16,21)

หลักการปฏิบัติ 5 ประการอันถือเป็นเสาหลักที่รองรับโครงสร้างแห่งคำสอนของ อิสลามเอาไว้ เสาแรกอันถือว่าเป็นหัวใจหรือส่วนสำคัญที่สุด คือ การกล่าวปฏิญาณตน (ชะฮาดะฮ์) นอกจากนั้นอีก 4 ประการ ได้แก่การละหมาด การจ่ายซะกาต การบำเพ็ญฮัจญ์ และการถือศีลอด ก็ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ค้ำจุนต่อกัน กล่าวคืออิสลามจะดำรงอยู่ได้ในตัวของบุคคลใดเบื้องต้นผู้นั้น จำเป็นต้องประกาศประโยชน์ปฏิญาณเพื่อแสดงตนเป็นบ่าวของอัลลอฮ์แต่เพียงพระองค์เดียวเสียก่อน ซึ่งถือเป็นครั้งแรกของอิสลาม สำหรับสิ่งต่างๆที่ได้รับมาจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เกี่ยวกับวิธีแสดง การเป็นบ่าวนั้นก็ถือเป็นอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งทั้งสองส่วนล้วนเป็นรากฐานสำคัญของอิบาตะฮ์ทั้งหมด ซึ่ง บ่าวผู้จิตใจที่ศรัทธาและยอมรับต่อพระเจ้าอย่างแท้จริงพึงยึดถือปฏิบัติอย่างครบถ้วน

1.2.2.2 หลักการศรัทธาสำคัญของมุสลิมคือการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ บรรดาโมลาอิกะฮ์ บรรดาเราะสูล บรรดาคัมภีร์ ลิขิตความดีและความชั่ว (กอฎูอ กอฎร์) และวันอวสาน

ดังคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ตอบแก่มะลักญิบรีลที่ว่า

((أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدْرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ))

(أُخْرِجَهُ مُسْلِمٌ، 1991 : 8)

ความว่า “ (หลักการศรัทธา) คือท่านต้องศรัทธาต่ออัลลอฮ์ บรรดา
มลาอิกะฮ์ของพระองค์ บรรดาเราะสุลของพระองค์ บรรดาคัมภีร์ทั้งหลาย
ของพระองค์ วันอวสานโลก และการศรัทธาต่อการกำหนดสภาวะ (กอฎอ-
กอดัร) ทั้งความดี-ความชั่วจากพระองค์”

(บันทึกโดย Muslim, 1991: 8)

1.2.2.3 การมีศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ คือหลักประกันสำคัญที่ทำให้มีสิทธิได้เข้าสู่
สวรรค์และหลุดพ้นจากไฟนรก

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((لَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِنْهُ مِنْ خَزْدَلٍ مِنْ إِبْرَاهِيمَ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 91)

ความว่า “จะไม่ได้เข้านรกสำหรับผู้หัวใจของเขาที่มีความศรัทธาแม้เพียงเท่า
เมล็ดผักกาด”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 91)

1.2.2.4 การตั้งภาคี (ชิริก) ในรูปแบบต่างๆ เช่นบูชาสุสาน การเล่นไสยศาสตร์
เวทมนต์ การหาหมอดูถือเป็นบาปใหญ่ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงชิงชังและมีผลทำให้ผู้เกี่ยวข้องต้องตกศาสนา
หรือถูกลงโทษในนรกได้

ดังปรากฏคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ในสะดีษกุตซีย์¹ ที่ว่า

((قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشُّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ

فِيهِ مَعِيَ غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشُرَكَهُ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 2985)

ความว่า “อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า : ข้ายอมไม่ต้องการหุ้นส่วนทั้งหลายจากการ
ตั้งภาคี หากผู้ใดปฏิบัติงานหนึ่งๆโดยยึดสิ่งอื่นเป็นภาคร่วมกับข้า ข้าจะ
ละทิ้งเขาให้อยู่กับภาคนั้นของเขา”

(บันทึกโดย Muslim, 1991: 2985)

อัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงเป็นพระเจ้าแห่งโลกทั้งมวล และทรงอำนาจเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง
พระองค์ยอมมีทรงจำเป็นต้องอาศัยพึ่งพาต่อสิ่งใด ซึ่งมีว่ามนุษย์จะเคารพภักดีต่อพระองค์หรือไม่ ก็
มิได้มีผลทำให้อำนาจของพระองค์พร่องน้อยลงแต่อย่างใด เพียงมนุษย์พึงรู้คุณด้วยการเคารพภักดี
หรืออิบาดะฮ์อย่างแท้จริงและไม่ตั้งสิ่งใดขึ้นเป็นภาคีต่อพระองค์ แต่หากมนุษย์แสดงสิ่งดังกล่าวนั้นต่อ

¹ สะดีษ อัลกุตซีย์ คือ สะดีษที่ท่านเราะสุลอัลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวมันออกมา โดยพาดพิงหรืออ้างไปยังอัลลอฮ์ ﷻ (Subhi al-Salih, 1959 : 11) หรือความหมายของสะดีษกุตซีย์นั้นมาจากอัลลอฮ์ แต่ตัวบทของมันมาจากวาจาของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เอง

สิ่งอื่นด้วย อิบาตะฮ์เช่นนั้นย่อมไม่เป็นที่ยอมรับและไร้ผล เช่นหากทำละหมาด นอกจากหวังความ ยินดีจากอัลลอฮ์แต่ยังเพื่อหวังการสรรเสริญจากมนุษย์ด้วย อัลลอฮ์ก็จะไม่ทรงรับการละหมาดนั้น ซึ่ง มิได้หมายความว่า จะทรงรับแค่ครั้งหนึ่งและปฏิเสธอีกครั้งหนึ่ง หากแต่จะไม่ทรงยอมในทั้งหมดนั้น (Ibn al-‘Uthaimīn, 2004 : 341)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نَدَا دَخَلَ النَّارَ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 4497 ، ومسلم، 1991:92)

ความว่า “ผู้ใดเสียชีวิตลงในสภาพที่เขายังวิงวอนขอต่อภาคีอื่น ๆ นอกจาก อัลลอฮ์ เขาย่อมเข้าสู่นรก”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 4497, Muslim, 1991: 92)

และในอะดิษหนึ่งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ท่านได้กล่าวอธิบายถึงชนิดต่างๆ ของบาป ใหญ่ที่พึงหลีกเลี่ยงว่า

((عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤْبَقَاتِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ ، قَالَ : الشِّرْكَ بِاللَّهِ وَالسَّخْرِ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالتَّوَيُّ يَوْمَ الزَّحْفِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 2615 ؛ ومسلم، 1991 : 89)

ความว่า “รายงานจากอบู ฮุรัยเราะฮ์เล่าว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า “พวก ท่านทั้งหลายจงหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ทำให้พินาศ 7 ประการเถิด” พวกเขา กล่าวว่า “สิ่งเหล่านั้นคืออะไรบ้าง?” ท่านกล่าวว่า “การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ การทำไสยศาสตร์ การฆ่าชีวิตผู้อื่นที่อัลลอฮ์ห้ามฆ่านอกจากด้วยสิทธิที่ชอบธรรม การกินดอกเบี้ย การกินทรัพย์สินเด็กกำพร้า การหนีจากการ ประจัญบาน และการใส่ร้ายหญิงผู้ศรัทธาที่บริสุทธิ์ว่าผิดประเวณี”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 2615, Muslim, 1991 : 89)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّ الرُّقْيَ وَالتَّمَائِمَ وَالتَّوَلَةَ شِرْكٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 3883)

ความว่า “แท้จริงการเสกเป่า ตรีศกรูต และเสน่ห์ยาแฝดนั้นเป็นการตั้ง ภาคี (ชirik)”

(บันทึกโดย Abū Dāwud,2009 : 3883)¹

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((الطَّيْرُ شِرْكُ الطَّيْرِ شِرْكُ ثَلَاثًا))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 3910)

ความว่า “การถือโซ่กลางเป็นชirik การถือโซ่กลางเป็นชirik (กล่าว 3 ครั้ง)”

(บันทึกโดย Abū Dāwud,2009 : 3910)²

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ يَوْمًا))

(أخرجه مسلم، 1991 : 2230)

ความว่า “ผู้ใดเข้าหาหมอดูและถามไถ่เขาถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใด แล้วเขาก็เชื่อถือถามที่หมอดูนั้นได้บอก การละหมาดของเขาผู้นั้นย่อมไม่ถูกรับเป็นเวลาานานถึง 40 วัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 2230)³

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ أَتَى كَاهِنًا، أَوْ عَرَّافًا، فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ))

(صلى الله عليه وسلم)

(أخرجه أحمد، 1977 : 9536)

ความว่า “ผู้ใดเข้าหาหมอดูหรือหมอทำนาย แล้วเขาก็เชื่อถือถามที่หมอดูนั้นได้บอก เท่ากับเขาได้ปฏิเสธต่อสิ่งที่ถูกประทานมาแก่มุฮัมมัด ﷺ ”

(บันทึกโดย 'Aḥmad,1977 : 9536)⁴

ฮะดีษข้างต้นเป็นหลักฐานห้ามมิให้ไปหาหมอดูเพื่อทำนายทายทัก หรือดูโชคลาง แล้วเชื่อถือตามที่ทำนาย เพราะถือเป็นการยอมรับและศรัทธาต่อสิ่งที่หมอดู หรือผู้ทำนายนั้นบอก เท่ากับเป็นการก้าวล่วงในอำนาจและการลิขิตของอัลลอฮ์ เป็นพฤติกรรมของผู้ไร้ศรัทธา หรือผู้ตั้งภาคีทั้งหลาย หากมุสลิมผู้ใดปฏิบัติเช่นนี้เขาจะไม่ได้รับความโกรธกริ้วจากอัลลอฮ์และพระองค์จะไม่ทรงรับการทำอิบาดะฮ์ หรือการละหมาดของเขาเป็นเวลา 40 วัน จนกว่าเขาจะสารภาพผิดและกลับตัวเสีย

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 1998 : 331)

² อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 1998 : 429)

³ ฮะดีษเดียวกันบันทึกโดย 'Aḥmad,2008 :16638

⁴ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 2000 : 3047)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ حَلَفَ بِعَيْزِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 3251)

ความว่า “ผู้ใดสาบานต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เท่ากับเขาได้ปฏิเสธ หรือตั้งภาคี (ต่ออัลลอฮ์)”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 3251)¹

การสาบานต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ย่อมเป็นได้ทั้งการตั้งภาคี (ชิริก) และการปฏิเสธ (กัฟร) หรือการปฏิเสธ (กัฟร) ใหญ่หรือการปฏิเสธย่อยด้วย รวมถึงอาจเป็นชิริกใหญ่หรือชิริกย่อยด้วยก็ได้ แต่กรณีหากผู้สาบานมีความเชื่อว่าสิ่งที่ตนให้การสาบานนั้นมีอำนาจเหมือนดังอัลลอฮ์ การสาบานนั้นย่อมเป็นชิริกใหญ่ หรือหากเชื่อว่ามันมีอำนาจแค่เพียงระดับหนึ่งแต่ไม่เท่ากับอัลลอฮ์ การสาบานนั้นก็จะเป็นเพียงชิริกย่อย แต่ทั้งนี้ดังกล่าวอาจเป็นสื่อนำไปสู่การเป็นชิริกใหญ่ในภายหลังได้ ซึ่งชาวอาหรับในยุคก่อนอิสลามมักคุ้นเคยกับการสาบานต่อบรรพบุรุษ กระทั่งท่านนบี ﷺ จึงห้ามการกระทำเช่นนั้น (ดู 'Ibn al-'Uthaimīn, 1426 : 453)

1.2.2.5 ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ส่งเสริมให้เยี่ยมสุสานเพื่อระลึกถึงความตาย แต่ห้ามการยึดหลุมสุสานของบุคคลสำคัญเป็นที่เคารพ ดังปรากฏในฮะดีษที่ว่า

((زُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُكُمْ الْآخِرَةَ))

(أخرجه ابن ماجه، 1975 : 1569)

ความว่า “พวกท่านจงเยี่ยมเยือนสุสานเถิด เพราะมันจะทำให้พวกท่านได้ระลึกถึงโลกหน้า (อาคิเราะฮ์)”

(บันทึกโดย 'Ibn Mājah, 1975 : 1569)²

และฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ว่า

((لَا تُصَلُّوا إِلَى الْقُبُورِ وَلَا تَجْلِسُوا عَلَيْهَا))

(أخرجه مسلم، 1991 : 972)

ความว่า “พวกท่านอย่าละหมาดโดยผินสู่บรรดาสุสาน และอย่านั่งบนมัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1991: 972)³

1.2.2.6 ห้ามยึดบรรดาดาวลีหรือบุคคลสำคัญเป็นผู้วิเศษ และเคารพบูชาบุคคลเหล่านั้นเยี่ยงพระเจ้า

¹ ฮะดีษเดียวกันบันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983:1535 อัลอัลบานีชี้ระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 2042 : 2004)

² อัลอัลบานีชี้ระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 1997 : 1275)

³ ฮะดีษเดียวกันบันทึกโดย al-Nasā'iy, 1964: 760

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((لَا تُظْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ ، فَقُولُوا : عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 3261)

ความว่า “พวกท่านทั้งหลายจงอย่าได้ยึดฉันเป็นโซคกลาง เช่นดั่งพวกนัศอรอ (คริสเตียน) ยึดเอาอีซา บุตรของมัรยัมเป็นโซคกลางเลย เพราะแท้จริงฉันเป็นเพียงบ่าวคนหนึ่ง (ของพระเจ้า) เท่านั้น ดังนั้นจงกล่าวเถิดว่า (ฉันเป็น) บ่าวของอัลลอฮ์ และศาสนทูตของพระองค์”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 3261)

และระบุในอีกอะดิษหนึ่งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ

((عن عائشة رضي الله عنها أن أم حبيبة وأم سلمة رضي الله عنهما ذكرتا كنسية رأيتها بالحبيشة ، فيها تصاوير ، فذكرتا للنبي صلى الله عليه وسلم فقال : « إِنَّ أَوْلَيْكَ إِذَا كَانَ فِيهِمُ الرَّجُلُ الْمَصْلِحُ فَمَاتَ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا ، وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكَ الصُّورَ . أَوْلَيْكَ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 417 ، مسلم، 1991 : 1209)

ความว่า “รายงานจากนางอาอิชะฮ์ว่า “แท้จริงนางอุมมุหะบิยะฮ์และนางอุมมุสะละมะฮ์ ได้กล่าวถึงโบสถ์แห่งหนึ่งที่นางเคยเห็น (เมื่อครั้งเดินทางไปอาศัยอยู่ที่) เมืองอบิสสิเนีย ซึ่งในนั้นมีรูปภาพต่างๆ มากมาย ดังนั้นเมื่อนางทั้งสองกล่าวเรื่องนี้ให้แก่ท่านนบี ﷺ ท่านก็ได้กล่าวขึ้นว่า “แท้จริงพวกเขาเหล่านั้น หากมีคนใดคนหนึ่งในกลุ่มพวกเขาครั้นได้เสียชีวิตลง พวกเขาจะสร้างมัสยิดบนหลุมสุสานของเขา และสร้างภาพต่างๆ ดังกล่าวไว้ในมัสยิดนั้นด้วย พวกเขาเหล่านั้นคือมนุษย์ที่ชั่วช้าที่สุด ณ อัลลอฮ์ในวันฟื้นคืนชีพ (กียามะฮ์)”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 417, Muslim, 1991 : 1209)

1.2.2.7 การทำความดีต่างๆของบุคคลผู้ตั้งภาคี (ชิริก) ต่ออัลลอฮ์ ﷻ และไม่ยอมรับต่ออิสลามนั้นย่อมไร้การตอบแทนผลบุญใดๆจากพระองค์

ดังปรากฏในอะดิษบทหนึ่งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ

((عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ؛ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ابْنُ جُدْعَانَ، كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ؛
يَصِلُ الرَّحِمَ، وَيُطْعِمُ الْمِسْكِينَ، فَهَلْ ذَاكَ نَافِعُهُ؟ قَالَ: لَا يَنْفَعُهُ؛ إِنَّهُ لَمْ يَمُنْ
يَوْمًا؛ رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 214)

ความว่า “รายงานจากอาอีชะฮ์เล่าว่า : ฉันได้ถามว่า “โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ !
อิบนุ จูดยานเคยเป็นผู้ที่ได้ติดต่อสัมพันธ์เครือญาติและให้อาหารแก่คนขัด
สนในยุคก่อนอิสลาม (ญะฮิลียะฮ์) ประการเหล่านั้นจะยังไม่ยังประโยชน์อันใด
แก่เขาดอกหรือ? ท่านเราะสูลตอบว่า “จะยังไม่ยังประโยชน์แก่เขาเลย แท้จริง
เขาไม่เคยกล่าวในวันใดเลยว่า : โอ้พระผู้ทรงอภิบาลของข้าพระองค์ ขอทรง
โปรดอภัยในความผิดแก่ข้าพระองค์ในวันแห่งการตอบแทน”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 214)

ในอีกอะดิษบทหนึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٍّ وَلَا نَصْرَانِيٍّ ثُمَّ
مُوتَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 153)

ความว่า “ขอสาบานต่อ (อัลลอฮ์)ผู้ซึ่งชีวิตของฉันอยู่ในพระหัตถ์ของ
พระองค์ว่าคุณคนใดก็ตามจากประชาชาตินี้ที่เป็นชาวยิวหรือชาว
คริสเตียนซึ่งไม่เชื่อฟังต่อฉัน ต่อมาเขาได้จบชีวิตลงในสภาพที่มีได้ศรัทธา
ต่อสิ่งที่ฉันถูกประทานลงมา บุคคลผู้นั้นย่อมเป็นชาวนรก”

(บันทึกโดย Muslim, 1991:153)

1.2.2.8 ความรักเทิดทูนและปฏิบัติตามอัลลอฮ์ และเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เหนือบุคคล
หรือสิ่งอื่นใด คือเครื่องหมายของการมีศรัทธาที่สมบูรณ์

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بَيْنَ حَالَاوَةِ الْإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ،
وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا ، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ ، وَأَنْ يَكْرَهُ الْعَبْدُ
أَنْ يَرْجِعَ عَنِ الْإِسْلَامِ ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقَدَفَ فِي النَّارِ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 10 ، ومسلم، 1991 : 60)

ความว่า “3 ประการ ผู้ใดครอบครองมัน เขาจะได้ลิ้มรสความหวานฉ่ำของ
อิมาน คือ 1) ผู้ที่อัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์เป็นที่รักของเขาเหนือสิ่ง

อื่นใด 2) ผู้ที่ไม่รักผู้ใดนอกจากเพื่ออัลลอฮ์ และ 3) ผู้ที่เกลียดการกลับไปสู่การปฏิเสธ เหมือนกับการเกลียดชังที่จะไปสู่ขุมนรก”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 10, Muslim, 1991 : 60)

ในอีกฮะดีษหนึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 14 ، ومسلم، 1991 : 63)

ความว่า “คนใดจากพวกท่าน เขาย่อมยังไม่ศรัทธา (โดยสมบูรณ์) จนกว่าตัวฉันนี้ (หมายถึงนบี) จะเป็นที่รักของเขายิ่งกว่าบิดา และลูกของเขาเอง และยิ่งกว่ามนุษย์ทั้งหลาย”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 14, Muslim, 1991 : 63)

และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้ให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำ トラบใดที่เขามได้ใช้ให้ปฏิบัติในสิ่งที่ฝ่าฝืนต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังระบุในฮะดีษที่ว่า

((لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 7257 ، ومسلم، 1991 : 1840)

ความว่า “ไม่มีการปฏิบัติตามในเรื่องที่ฝ่าฝืนต่ออัลลอฮ์ แท้จริงการปฏิบัติตามนั้นมีเฉพาะในเรื่องที่ต้งามเท่านั้น”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 7257, Muslim, 1991 : 1840)

1.2.2.9 การงานต่างๆ (อะมัล) ในทางศาสนาที่จะถูกยอมรับจากอัลลอฮ์ ﷻ นั้นต้องประกอบด้วยสองเงื่อนไขสำคัญ คือการปฏิบัติโดยอิคลาศ (บริสุทธิ์ใจ) และการปฏิบัติตาม (อิตติบาว) สุนนะฮ์หรือแบบอย่างจากศาสนทูตของพระองค์

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى ، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِيَ حُرَّةٌ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأٍ يَنْكِحُهَا فَهِيَ حُرَّةٌ إِلَى مَا هَا جَرَ إِلَيْهِ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 1 ، ومسلم، 1991 : 1907)

ความว่า “แท้จริงการงานทั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับเจตนา และแท้จริงแล้ว (การตอบแทน) ที่ทุกคนจะได้รับคือขึ้นอยู่กับสิ่งที่เขาได้ตั้งเจตนาไว้ ดังนั้นผู้ใดก็ตามที่การอพยพของเขามีเจตนาเพื่ออัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ ดังนั้นการอพยพของเขาก็จะเป็นไปเพื่ออัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ และผู้ใดก็ตามที่การอพยพของเขาเพื่อ (ผลทาง) โลกนี้ที่จะได้รับ หรือเพื่อผู้หญิงที่เขา

จะแต่งงานด้วย ดังนั้น (การตอบแทนแห่ง) การอพยพของเขาก็จะเป็นไปตาม
เจตนาที่เขาได้อพยพไปนั้น”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1900 : 1, Muslim, 1991:1907)

และการงาน (อะมัล) ใดๆที่ปฏิบัตินอกคำสั่งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ย่อมไม่ถูกตอบ
รับเช่นกัน ดังระบุในอะดิษที่ว่า

((مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ))

(أخرجه مسلم، 1991:1718)

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติงานหนึ่งงานใดที่ไม่มีอยู่ในกิจการ (บทบัญญัติ) ของเรา
ดังนั้นมันย่อมถูกตีกลับ (ไม่ถูกยอมรับ)”

(บันทึกโดย Muslim, 1991:1718)

1.2.2.10 ให้ยึดถืออัลกุรอาน (กิตาบุลลลอฮ์) และสุนนะฮ์ (แบบอย่างนบี) เป็น
แนวทางอันถูกต้องของชะลัฟซอลิฮ์ และให้ละทิ้งการอุตริ (บิตอะฮ์) ขึ้นมาในเรื่องศาสนา

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُخَدَّاتُهَا وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه مسلم، 1981: 867)

ความว่า “อนึ่งพึงทราบเถิดว่า แท้จริงถ้อยคำที่ดีที่สุดคือคัมภีร์ของอัลลลอฮ์
และทางนำที่ดีที่สุดคือทางนำของมุฮัมมัด ส่วนการงานที่เลวยิ่งคือสิ่งที่ถูก
อุตริขึ้นมาใหม่ของมัน และทุกอุตริกรรม (บิตอะฮ์) นั้นเป็นความหลงผิด”

(บันทึกโดย Muslim, 1991: 867)

รายงานจากอิบน์ อับบาส เล่าว่า : ท่านเราะสูลุลลออฮ์ ﷺ ได้กล่าวโอวาทแก่พวกเรา
ในโอกาสฮัจญ์ครั้งอำลาว่า

((يَا أَيُّهَا النَّاسُ ، إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا إِنْ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ فَلَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا :
كِتَابَ اللَّهِ ، وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ))

(أخرجه البيهقي، 1994 : 20123 ، والحاكم، 1990 : 318)

ความว่า “โอ้มนุษย์ทั้งหลาย แท้จริงฉันทิ้งไว้ในหมู่พวกท่านหากพวกท่าน
ยึดมันเอาไว้อย่างมั่นคง พวกท่านก็จะมีวันหลงผิดเป็นอันขาด นั่นคือ
กิตาบุลลออฮ์ (คืออัลกุรอาน) และแบบอย่าง (สุนนะฮ์) แห่งนบีของ
พระองค์”

(บันทึกโดย al-Baihaqi .1994 : 20123, al-Hākim 1990: 318)¹

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวอีกว่า

((فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ ، فَتَمَسَّكُوا بِهَا وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ ، وَإِبَائِكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009، 4607 : 2009)

ความว่า “ตั้งนั้นพวกท่านจงได้ปฏิบัติตามแบบอย่างของฉันและแบบอย่างของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ได้รับทางนำทั้งหลาย แล้วจงยึดถือมันไว้และกัดมันไว้ให้แน่นด้วยฟันกราม และขอพวกท่านจงระวังสิ่งใหม่แห่งกิจการทั้งหลาย เพราะทุกสิ่งใหม่นั้นเป็นอุตริกรรม (บิดอะฮ์) และทุกๆอุตริกรรมนั้นเป็นความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)²

1.2.2.11 จงยึดรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆจากแบบอย่างท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เท่านั้น เช่น ท่านได้รับสิ่งเกี่ยวกับการละหมาดว่า

((صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي))

(أخرجه البخاري، 1990، 605 : 1990)

ความว่า “จงละหมาด เหมือนที่พวกท่านเห็นฉันละหมาด”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1900 : 605)

และรับสิ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติพิธีฮัจญ์ว่า

((خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ))

(أخرجه مسلم، 1991، 3137 : 1991)

ความว่า “พวกท่านจงยึดเอารูปแบบพิธีกรรมของพวกท่านไปจากฉัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1991:3137)³

1.2.2.12 ผู้ปฏิเสธหรือชิงชังต่อแบบอย่าง (สุนนะฮ์) ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ย่อมพลาดโอกาสเข้าสู่สวรรค์ และไม่ถูกยอมรับจากท่าน

¹ อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy .2000 : 1/10)

² ฮะดีษเดียวกันบันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 2676, 'Aḥmad, 1977 : 17184 อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy .2004 : 6/526)

³ ฮะดีษเดียวกันบันทึกโดย al-Nasā'iy, 1964 : 3062

ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

((كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ أَبِي ، قالوا يا رسول الله ومن يأبي؟ قال :
مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى))

(أخرجه البخاري، 1990: 7280)

ความว่า “ประชาชาติ (อุมมะฮ์)ของฉันทุกคนย่อมได้เข้าสวรรค์ นอกจากผู้ที่ปฏิเสธ (การเข้าสวรรค์)” พวกเขา (เหล่าเศาะฮาบะฮ์) ถามว่า “โอ้ท่านศาสนทูตของอัลลอฮ์ ใครหรือคือผู้ที่ปฏิเสธนั้น ?” ท่านตอบว่า “ผู้ใดเชื่อฟังฉัน เขาย่อมได้เข้าสวรรค์ ส่วนผู้ใดทรยศต่อฉัน เขานั้นแหละคือผู้ปฏิเสธ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1900 : 7280)

และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((فَمَنْ رَغِبَ عَن سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي))

(أخرجه البخاري، 1990: 5063 ، ومسلم، 1991: 1401)

ความว่า “ผู้ใดรังเกียจแบบอย่างของฉัน ผู้นั้นย่อมมิใช่พวกของฉัน”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1900 : 5063, Muslim, 1991: 1401)

1.2.2.13 การละเมิดและฝ่าฝืนคำสั่งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ย่อมนำสู่ความหายนะ
ตั้งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวถึงความหายนะอันเกิดจากการฝ่าฝืนนั้นว่า

((مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّمَا
أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ مَسَائِلِهِمْ وَاخْتِلَافُهُمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ))

(أخرجه البخاري، 1990: 7288 ، ومسلم، 1991: 1337)

ความว่า “สิ่งใดที่ฉันได้ห้ามพวกท่านไว้ ก็จงหลีกเลี่ยงมัน และสิ่งใดที่ฉันสั่งใช้ก็จงปฏิบัติตามอย่างสุดความสามารถเถิด เพราะจริงแล้วกลุ่มชนก่อนหน้านี้ที่ต้องประสบกับความหายนะ ก็เพราะสาเหตุจากการถามซักไซ้
อย่างมากมาย และการขัดแย้งต่อบรรดานบีของพวกเขาเอง”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 7288, Muslim, 1991: 1337)

1.2.2.14 การปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ถูกอุทริขึ้นมา และมีได้ยึดแบบอย่างจาก (สุนนะฮ์)
ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อิบาดะฮ์เหล่านั้นย่อมเป็นการงานที่เสียหาย และไม่ถูกยอมรับ

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رُدٌّ))

(أخرجه البخاري، 1990: 2697)

ความว่า “บุคคลใดประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาในกิจการ (ศาสนา) ของเรานี่เป็นสิ่งที่ไม่มี (หลักฐาน) จากมัน ดังนั้นมันย่อมถูกตีกลับ (ไม่ถูกยอมรับ)”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 2697)

นี่คือหลักฐานสำคัญอันเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจที่บอกว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆ นั้น หากไม่ทราบอย่างแน่ชัดว่าเป็นคำสั่งที่มาจากศาสนาของอัลลอฮ์อย่างแท้จริง การงานนั้นย่อมมีโอกาสเป็นบิดอะฮ์และไม่ถูกตอบรับจากอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นสาระที่ได้รับจากฮะดีษนี้คือ ในการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆ นั้นจำเป็นต้องมีความรู้ เนื่องจากอิบาดะฮ์ต่างๆ นั้นล้วนประกอบด้วยส่วนที่เป็นเงื่อนไข (ซุรฎ) และหลักการ (รูกน) ต่างๆ มากมาย

ขณะที่ผู้ทำบิดอะฮ์นั้นนอกจากการทำงานหรือการทำอิบาดะฮ์ของเขาไม่ถูกยอมรับแล้ว เขายังไม่ได้รับความโกรธกริ้วจากอัลลอฮ์อีกด้วย

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ التَّوْبَةَ عَنْ كُلِّ صَاحِبٍ بِدَعْوَةٍ حَتَّى يَدْعَ بِدَعْوَتِهِ))

(أخرجه الطبراني، 1983: 4205)

ความว่า “อัลลอฮ์ทรงปิดกั้นการลุกล้ำโทษของผู้ทำบิดอะฮ์ทุกคน จนกว่าเขาจะละทิ้งบิดอะฮ์ของเขาเสียก่อน”¹

(บันทึกโดย al-Thabaraniy 1983: 4205)

1.2.2.15 ห้ามปฏิบัติศาสนาเป็นการเลียนแบบชนต่างศาสนิก และพฤติกรรมสุดโต่งเกินเลยจากขอบเขตที่ศาสนากำหนด เพราะจะนำสู่ความเสียหายมากกว่าความดีงาม

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4033)

ความว่า “ผู้ใดเลียนแบบกลุ่มชนใด เขาย่อมเป็นคนจากกลุ่มชนนั้น”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4033)²

เช่นกันท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((هَلَاكَ الْمُتَّبِعُونَ هَلَاكَ الْمُتَّبَعُونَ هَلَاكَ الْمُتَّبِعُونَ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 2670)

ความว่า “บรรดาพวกสุดโต่งย่อมพบกับความพินาศ บรรดาพวกสุดโต่งย่อมพบกับความพินาศ บรรดาพวกสุดโต่งย่อมพบกับความพินาศ”

¹ อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy .2000 : 54)

² ฮะดีษเดียวกันบันทึกโดย Ahmad, 2008 : 5232 อัลอัลบานียัรระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy .1979: 1269).

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 2670)

ในทางกลับกัน ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้สั่งใช้ให้ปฏิบัติศาสนาในลักษณะทางสายกลางที่ไม่สุดโต่งหรือหย่อนยานเกินไป ดังระบุในอะดิษที่ว่า

((إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 39)

ความว่า “แท้จริงศาสนานี้เรียบง่าย และย่อมไม่มีผู้ใดสามารถเอาชนะศาสนาได้เลย นอกจากเขาต้องพ่ายต่อมันในที่สุด”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 :39)

และในอีกอะดิษหนึ่งที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((عَلَيْكُمْ مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيعُونَ ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمَلُّ حَتَّى تَمَلُّوا))

(أخرجه البخاري، 1990 : 5523 ، ومسلم، 1991 : 782)

ความว่า “ขอให้พวกท่านทั้งหลายปฏิบัติตามการงานตามความสามารถเกิด เพราะแท้จริงอัลลอฮ์ย่อมมิทรงเบื่อหน่ายเลย นอกจากพวกท่านจะเบื่อหน่ายไปก่อนนั่นเอง”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 5523, Muslim, 1991: 782)

1.2.2.16 ให้ระวังต่อการกระทำ การสั่งสอน หรือถ่ายทอดในสิ่งต่างๆ ที่ไม่ได้มาจากอัลลอฮ์ ﷻ และศาสนทูตของพระองค์ หรือบทบัญญัติที่ถูกต้อง

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((سَيَكُونُ فِي آخِرِ أُمَّتِي أَنَاسٌ يُحَدِّثُونَكُمْ مَا لَمْ تَسْمَعُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّاهُمْ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 7)

ความว่า “จะปรากฏมนุษยจำพวกหนึ่งขึ้นในยุคสุดท้ายของประชาชาติของฉัน พวกเขาจะบอกกล่าวแก่พวกท่านในสิ่ง (อุตริต่างๆ) ที่พวกท่านและบรรพบุรุษของพวกท่านไม่เคยได้ยินมาก่อน ดังนั้นขอพวกท่านจงระวังพวกเขาเหล่านี้ให้ดี”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 7)

1.2.2.17 หน้าที่หนึ่งของมุสลิมผู้ศรัทธา คือการตักเตือน ห้ามปราม และขจัดสิ่งชั่วร้าย เช่นความเชื่อหรือการกระทำที่ผิดๆ ไปจากสังคม

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((الَّذِينَ النَّصِيحَةُ (ثَلَاثًا) قُلْنَا : لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ
وَلِرَسُولِهِ وَ لِأُمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 55)

ความว่า "ศาสนา คือการตักเตือนกัน (ท่านกล่าวสามครั้ง) พวกเรากล่าวว่า
“ต่อผู้ใดกันโอ้ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ?” ท่านได้ตอบว่า : ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ต่อคัมภีร์
(อัลกรุอาน) ของพระองค์ ต่อเราะฮ์ลุลลอฮ์ของพระองค์ ต่อบรรดาผู้นำมุสลิม และ
ต่อบรรดามุสลิมทั่วไป"

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 55)

และท่านนบีฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيَعِزِّزْهُ بِيَدِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ ، فَإِنْ لَمْ
يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ ، وَذَلِكَ أضعفُ الإيمانِ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 49)

ความว่า “ผู้ใดพบเห็นว่าคนหนึ่งคนใดจากพวกท่านทำชั่ว ก็จงเปลี่ยนแปลง
(ยับยั้ง) ด้วยมือของเขา ถ้าหากไม่สามารถ ก็จงเปลี่ยนแปลงด้วยลิ้นของเขา
ถ้าหากไม่สามารถ ก็จงเปลี่ยนแปลงด้วยหัวใจของเขา การเช่นนั้น (คือการ
เอาใจออกห่าง) นับเป็นการศรัทธาที่อ่อนแอที่สุด”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 49)

ฮะดีษนี้ระบุว่าบุคคลผู้ทำหน้าที่นั้นจำเป็นต้องมีความรู้เป็นอย่างดีว่าอะไร
คือสิ่งที่ถูกที่ควรและอะไรคือสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะหากเขาไม่มีความรู้แล้ว เขาก็ไม่สามารถทำ
หน้าที่นี้ได้ เพราะไม่รู้ควรทำอย่างไร เพราะบางทีอาจใช้ให้ทำในสิ่งที่ตนเองเข้าใจผิดคิดว่ามัน
ถูกต้อง ทั้งที่จริงแล้วมันคือความผิดก็ได้ เขาจึงจำเป็นต้องมีความรู้ด้วยหลักฐานอันแน่ชัดว่านั่น
คือความดีที่อัลลอฮ์และเราะฮ์ลุลลอฮ์บัญญัติไว้ (Ibn al-‘Uthaimīn, 1426 : 403-404)

1.2.3 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ เช่น

อเนก สนามชัย (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศาสนา กับการพัฒนา : ศึกษา
วิเคราะห์ความร่วมมือระหว่างชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในการพัฒนาหมู่บ้านนาใต้ ตำบล
โคกกลอย อำเภอดงหลวง จังหวัดพิจิตร” จากการศึกษาพบว่าโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองมี
หลักการบางส่วนเทียบได้กับ การพัฒนาแบบสามมวลงของเกาหลีใต้ มีการนำหลักการดังกล่าว
มาประยุกต์สังคมไทย โดยรื้อฟื้นศาสนาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีมาในอดีตมาใช้ใน
การพัฒนา เมื่อรัฐบาลเข้ามากำหนดแนวคิดนี้เป็นอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง และได้

ส่งเสริมอุดมการณ์ในพื้นที่ต่างๆ อย่างกว้างขวาง หมู่บ้านนาใต้เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ราชการตั้งให้เป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง เนื่องจากมีสภาพสังคมเป็นไปตามเป้าหมาย ชาวบ้านไทยพุทธและมุสลิมมีความยึดมั่นในศีลธรรม รักความสงบ และร่วมมือกันตอบสนองโครงการพัฒนาต่างๆ ของทางราชการเป็นอย่างดี แสดงว่าศาสนามีส่วนสำคัญที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันและพัฒนาชุมชนด้วยกัน

เชาวน์ฤทธิ์ เรื่องปราชญ์ (2547) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและประเพณี ในการทำบุญของชาวมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญบางประเภท ในบางส่วนมีความเชื่อที่ขัดแย้งกับหลักการอิสลามและบางส่วนที่ถูกต้อง และการทำบุญก็เช่นเดียวกัน การทำบุญบางชนิดถูกต้องตามบทบัญญัติ และบางชนิดไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของอิสลาม

นิรันดร์ ชันธวิจิ (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความเชื่อ และการปฏิบัติทางศาสนาของชาวมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะแนวความเชื่อและการปฏิบัติทาง ศาสนาของชาวมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาใน 6 ประเด็น ได้แก่ ทัศนคติต่อหลักปฏิบัติตามแบบอย่างของศาสนทูต(สุนนะฮ์) ทัศนคติและวิถีปฏิบัติต่อผู้นำ (ภออะฮ์) วิถีขอพร (ดูอา) พิธีศพ (ญะนาซะฮ์) โอวาทก่อนการละหมาดวันศุกร์ (คุฏบะฮ์) การฉลองวันคล้ายวันประสูติของศาสนทูต(เมาลิด) กลุ่มที่ศึกษามีสี่กลุ่มประกอบด้วย กลุ่มแนวจุฬาราชมนตรี กลุ่มแนว กะชะฮ์ภูเขาทอง กลุ่มแนววะฮะฮ์ กลุ่มแนวครุฟวัตโคก ใช้วิธีการศึกษาโดยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ และสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม พบว่าประชากรที่ศึกษาทุกกลุ่ม มีความศรัทธาร่วมกันในหลักคำสอนของศาสนาและแหล่งที่มาของคำสอนจากคัมภีร์ทางศาสนา คือ อัลกุรอาน และสุนนะฮ์รวมทั้งหลักนิติศาสตร์อิสลาม ความแตกต่างที่ปรากฏอยู่เป็นข้อปฏิบัติปลีกย่อย ซึ่งแต่ละกลุ่มได้รับอิทธิพลจากผู้นำทางศาสนา การยึดมั่นในผู้นำทางศาสนา และการยอมรับวัฒนธรรมท้องถิ่น น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้การตีความศาสนาโดยผู้นำ วัฒนธรรมท้องถิ่นมาประกอบ และถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยผ่านผู้นำทางศาสนาจนเกิดกลุ่มความเชื่อที่มีลักษณะเด่นจำเพาะต่าง ๆ และดำรงอยู่ร่วมกันเป็นพหุสังคมในจังหวัดอยุธยา

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี (2545) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีในชุมชนทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี” พบว่าลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้านนำไปสู่ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และนำไปสู่รูปแบบของการเกิดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้น เช่น พิธีไหว้เจ้าที่ในสวนผลไม้ หรือมีพิธีกรรมอย่างอื่น เช่น การไหว้เจ้าที่นา แม้โพสพหรือการทำขวัญ เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในผืนนา โดยเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จก็นำไปแจกญาติผู้ใหญ่ แล้วนำข้าวมาหุงรวมกันเพื่อนำไปทำบุญ ในทางศาสนาอิสลามจะนำข้าวมารวมกันที่มีสยิดและหุงข้าวรวมกันเรียกว่า “การทำบุญองค์อัลลอฮ์”

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ (2524) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม” พบว่าประเพณีการทำบุญของชาว

มุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือปัตตานี ยะลา นราธิวาส บางส่วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของศาสนาอิสลาม และบางส่วนได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และพุทธ อันเนื่องมาจากก่อนที่อิสลามจะเข้ามาในดินแดนส่วนนี้ บุคคลที่อาศัยอยู่ในที่นี้นับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธ เมื่ออิสลามเข้ามาเผยแพร่ผู้คนก็เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ความเชื่อพฤติกรรมดั้งเดิมบางส่วนยังคงไม่หมดไป แต่มีการผสมผสานระหว่างศาสนาเดิมกับศาสนาอิสลาม เช่น การทำบุญ 3 วัน 7 วัน 10 วัน 40 วัน 100 วัน ให้กับผู้ตาย การเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์โดยการตรวจดวงชะตา การถือฤกษ์ ยามเพื่อใช้ในการปฏิบัติต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นพฤติกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ และพุทธ

ชลิต ศรีสมาน (2555) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวมุสลิมในเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร” พบว่า การประกอบพิธีกรรมศาสนาตามบทบัญญัติอิสลามจำเป็นต้องมีความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ และมีความสอดคล้องกับบทบัญญัติอิสลาม ทั้งความเชื่อและรูปแบบการกระทำ โดยมีคำสั่งจากอัลลอฮ์ที่ปรากฏในอัลกุรอานหรือมีแบบอย่างจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตามความเข้าใจและการปฏิบัติโดยทั่วกันในหมู่สาวก (เศาะฮาบะฮ์)ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงมั่นใจได้ว่าพิธีกรรมนั้นสามารถกระทำได้ และได้รับความดีจากอัลลอฮ์ ส่วนพิธีกรรมศาสนาที่ถูกกำหนดรูปแบบขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีที่มาจากบทบัญญัติอิสลามตั้งที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะถือว่าเป็นการกระทำที่เข้าข่ายเป็นอุตริกรรมในศาสนา (บิดอะฮ์) ผู้ศรัทธาต้องระมัดระวังและควรหลีกเลี่ยง ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการดำเนินชีวิตและการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (มูอามาละต) อาทิเช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เป็นต้น ผู้ศรัทธาสามารถคิดหรือประดิษฐ์รูปแบบขั้นตอนต่างๆของการดำเนินชีวิตได้อย่างสมบูรณ์แบบและจะไม่มีคามผิดอันใดหากสิ่งนั้นไม่มีคำสั่งใช้หรือแบบอย่างจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งอิสลามได้กำหนดขอบเขตไว้โดยรูปแบบการกระทำที่กำหนดขึ้นมาใหม่นั้น จะต้องไม่ขัดต่อข้อห้ามในบทบัญญัติของอิสลาม ผลการวิจัยเชิงสำรวจพบว่า ชาวมุสลิมในเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร มีความรู้ทางศาสนาที่แตกต่างไปจากความถูกต้องในหลักการอิสลาม ส่งผลให้การประกอบสิ่งใหม่ๆในเรื่องศาสนา ยังคงอยู่ในสังคม โดยมุสลิมส่วนใหญ่มีความประสงค์ที่จะประกอบศาสนกิจเพื่อเป็นการภักดีต่ออัลลอฮ์ด้วยความสอดคล้องตามหลักการอิสลาม แต่การพิธีกรรมดังกล่าวมามีที่มาจากหลักการอิสลาม โดยปัจจัยที่สนับสนุนให้มีการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว ได้แก่การมีผู้รู้ทางศาสนา ร่วมทำอยู่ด้วย คิดเป็นร้อยละ 97.84 การที่คนส่วนมากในสังคมปฏิบัติกันคิดเป็นร้อยละ 96.22 และเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษปฏิบัติสืบทอดกันมา คิดเป็นร้อยละ 87.03

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยมีดังนี้

- 1.3.1 ศึกษาหลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ตามหลักการอิสลาม
- 1.3.2 ศึกษาวิเคราะห์ทัศนะบรรดาอุละมาฮ์มุสลิมเกี่ยวกับฮะดีษเมาฎูฮ์
- 1.3.3 ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูฮ์ต่อความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน และแนวทางแก้ไข

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

- 1.4.1 ทราบถึงทัศนะของบรรดาอุละมาฮ์มุสลิมทั้งในอดีตและปัจจุบันเกี่ยวกับฮะดีษเมาฎูฮ์
- 1.4.2 ทราบถึงหลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม
- 1.4.3 ทราบถึงผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูฮ์ต่อความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน
- 1.4.4 นำเสนอผลการศึกษาเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเพื่อปรับปรุงแก้ไขหลักความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน และสังคมมุสลิมในประเทศไทยโดยทั่วไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยออกเป็น 2 ด้าน คือ

- 1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร อัลกุรอาน อัลฮะดีษ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยเรียงตามหัวข้อและสาระสำคัญ ดังนี้
    - 1.5.1.1 หลักความเชื่อในอิสลามและสิ่งที่เป็นปรปักษ์
    - 1.5.1.2 อิบาดะฮ์ในอิสลามและการปฏิบัติที่เป็นอวัตรกรรมทางศาสนา
    - 1.5.1.3 ฮะดีษเมาฎูฮ์ และการนำไปใช้เป็นหลักฐาน
    - 1.5.1.4 การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูฮ์ และผลกระทบต่อความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน
      - ก. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน
      - ข. ฮะดีษเมาฎูฮ์เกี่ยวกับความเชื่อและผลกระทบต่อสังคมมุสลิม
        - 1) ความเชื่อสุตโตง (ซุลูว) เกี่ยวกับบรรดานบี วะลี และคนซอลิฮ์

- 2) ความเชื่อเกี่ยวกับความบะรอกัตของบุคคล เวลา และสถานที่
- 3) ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และการเป่ารักษา
- 4) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนาย การดูดวง และการถือโชคกลาง
- 5) ความเชื่อเกี่ยวกับอะซีมีต และเครื่องรางของขลัง
- 6) ความเชื่อเกี่ยวกับคนตายและสุสาน

ค. ฮะดีษเมาฎอเกี่ยวกับการปฏิบัติอิบาดะฮ์และผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

- 1) ฮะดีษเมาฎอเกี่ยวกับการทำความสะอาด (ฎะฮะฮฺเราะฮ์ฮ์)
- 2) ฮะดีษเมาฎอเกี่ยวกับการปฏิบัติละหมาด
- 3) ฮะดีษเมาฎอเกี่ยวกับการถือศีลอด
- 4) ฮะดีษเมาฎอเกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์

1.5.2 ขอบเขตด้านภาคสนาม

ผู้วิจัยจะศึกษาและเก็บข้อมูลจากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview: IDI) และสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) กับผู้รู้หรือนักวิชาการด้านศาสนา อิม่าม เคาะฎิบ สัปบุรุษประจำมัสยิด และประชาชนทั่วไปแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลกระทบอันเนื่องจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎอเหล่านั้นต่อการเบี่ยงเบนของความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามันคือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง และสังเคราะห์ใช้เป็นแนวทางในการให้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สังคมต่อไป เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ 2 และข้อที่ 3

1.5.2.1 ประชากร

ประชากรในพื้นที่ศึกษา 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน อันประกอบด้วยจังหวัดตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง รวมจำนวนทั้งสิ้น 1,988,918 คน แยกเป็นประชากรมุสลิมจำนวนทั้งสิ้น 382,085 คน โดยคิดเป็นร้อยละ 19.11 % (อ้างอิงเว็บไซต์สำนักสถิติแห่งชาติ ข้อมูลสถิติการสำมะโนปี 2553)

1.5.2.2 กลุ่มตัวอย่าง

จากประชากรมุสลิมในพื้นที่ศึกษา 5 จังหวัดจำนวน 382,085 คน กำหนดให้มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 200 คน โดยแบ่งลักษณะตามประชากรได้แก่ ผู้รู้หรือนักวิชาการด้านศาสนา 40 คน อิม่ามประจำมัสยิด 40 คน เคาะฎิบประจำมัสยิด 40 คน สัปบุรุษประจำมัสยิด 40 คน และประชาชนทั่วไป 40 คน

1.5.2.3 กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ คือ

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ดังนี้

1. ศึกษาเฉพาะด้านหลักความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดฝั่งอันดามันอันประกอบด้วยจังหวัดตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนองเท่านั้น
2. ศึกษาเฉพาะฮะดีษในระดับฮะดีษเมาฎูอ และฮะดีษในระดับใกล้เคียงกัน คือ ฮะดีษฎะอ์ฟฎิตตัน หรือตัวบทต่างๆ ที่ถูกอ้างโดยมิชอบว่าเป็นฮะดีษที่จากท่านนบีมุฮัมมัด ~~ซึ่ง~~ ซึ่งพบว่ามื่ออิทธิพลต่อการเบี่ยงเบนของหลักความเชื่อหรือการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน
3. ศึกษาเฉพาะด้านความเชื่อที่เกี่ยวกับบনী ะลีและคนซอลิห์, บะรอกัตของบุคคล, เวลา และสถานที่, ไสยศาสตร์และการเป่ารักษา, อะซีมีตและเครื่องรางของขลัง, เกี่ยวกับคนตายและ

สุสาน และด้านการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่เกี่ยวกับการทำความสะอาด, การละหมาด, การถือศีลอด, การประกอบพิธีฮัจญ์, และการซิกิร และคูอาร์์เท่านั้น

4. เกณฑ์การตัดสินรวมทั้งตัวบทฮะดีษเมาฎูอ์ หรือฮะดีษเฎาะอ์ฟีญิดันที่ใช้ในงานวิจัยนี้จะอ้างอิงมาจากตำราที่รวบรวมเฉพาะฮะดีษเมาฎูอ์หรือฮะดีษเฎาะอ์ฟีญิดันของบรรดาอุละมาอ์ที่ถูยกยอมรับทั้งในอดีตและปัจจุบันเท่านั้น

5. เกณฑ์การตัดสินประเด็นความเชื่อและการปฏิบัติต่างๆ ที่เป็นซิริก บิดอะฮ์ คุรอฟาต มักรูฮ์ หรือปราศจากหลักฐานอันถูกต้องนั้นจะยึดถือตามหลักฐานและทัศนะของบรรดาอุละมาอ์สะลัฟ หรืออะฮ์ลุลสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์เป็นสำคัญ

6. การแปลความหมายอายะฮ์อัลกุรอานที่ปรากฏในงานวิจัยฉบับนี้ คัดลอกมาจากหนังสือพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย ฉบับของสมาคมศิษย์เก่าอาหรับ พิมพ์เผยแพร่โดยศูนย์กษัตริย์พะฮัด บิน อับดุลอะซีซ แห่งเมืองมะดีนะฮ์ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย

7. การอ้างอิงอัลกุรอาน ผู้วิจัยจะอ้างอิงโดยระบุชื่อสูเราะฮ์และหมายเลขอายะฮ์

8. การอ้างอิงฮะดีษ ผู้วิจัยจะอ้างอิงโดยระบุผู้บันทึก และหมายเลขฮะดีษ และในกรณีของการตัดครีจญ์ฮะดีษจะระบุไว้ในเชิงอรรถ

9. การอธิบายศัพท์บัญญัติ ประวัติบุคคลสำคัญ สถานที่สำคัญ และภาษาที่สำคัญต่าง ๆ ที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะอธิบายไว้ในเชิงอรรถ

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะของการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. ผลกระทบ หมายถึงผลอันมีสาเหตุจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์กระทัดรัดก่อให้เกิดเป็นความเบี่ยงเบนต่างๆทางความเชื่อ และทางการปฏิบัติอิบาดะฮ์ เช่น ซิริก, กุฟร, คุรอฟาต, บิดอะฮ์ หรือมักรูฮ์ ตลอดจนถึงพฤติกรรมต่างๆ ที่ขัดแย้งกับหลักการศาสนาอิสลาม ซึ่งปรากฏในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

2. ฮะดีษเมาฎูอ์ หมายถึง ฮะดีษปลอมหรือคำสอนที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นโดยอ้างว่าเป็นฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ ทั้งที่จริงแล้วไม่ใช่ ซึ่งพบการแพร่หลายอยู่ในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันในรูปแบบต่างๆ เช่น ตำรา ข้อเขียน และคำสอน

3. ฮะดีษเฎาะอ์ฟีญิดัน หมายถึง ฮะดีษที่มีคุณสมบัติอ่อนด้อยอย่างรุนแรง กระทั่งไม่สามารถใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานได้ เนื่องจากความบกพร่องด้านการมีคุณธรรมของผู้รายงานซึ่งพบการแพร่หลายอยู่ในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันในรูปแบบต่างๆ เช่น ตำรา ข้อเขียน และคำสอน

4. ความเชื่อ หรือ อะกีดะฮ์ ในที่นี้หมายถึง ความเชื่อหนึ่งของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน ซึ่งอาจจะอยู่บนความถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามหลักการอิสลามก็ได้ เช่นใน

กรณีความเชื่อเกี่ยวกับนบี, วะลี และคนซอลิห์, บะรอกัตของบุคคล, เวลา และสถานที่ ไสยศาสตร์ และการเป่ารักษา, อะซีมัต และเครื่องรางของขลังและเกี่ยวกับคนตายและสุสาน

5. อิบาตะฮ์ หมายถึง รูปแบบการประกอบศาสนกิจหนึ่งๆ ที่มีปฏิบัติในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันซึ่งอาจอยู่บนความถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามหลักการอิสลามในกรณีเกี่ยวกับการทำความสะอาด, การละหมาด, การถือศีลอด, การประกอบพิธีฮัจญ์ และการซิกิร และดูอาห์

6. สังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน หมายถึงผู้นับถือศาสนาอิสลามมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทยประกอบด้วย ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง

7. สุนนะฮ์ หมายถึง แบบอย่างอันถูกต้องของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ที่ถูกยึดถือปฏิบัติต่อกันมาโดยบรรดาเศาะฮาบะฮ์ หรือบรรพชนมุสลิมยุคต้น (สะลัฟซอลิห์) ในเรื่องต่างๆ ทางศาสนา ทั้งที่เกี่ยวกับหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) การปฏิบัติ (อะมัล) และคำกล่าว

8. บิดอะฮ์ หมายถึง สิ่งที่ถูกอุทริขึ้นมาใหม่ในเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาอันขัดแย้งกับแบบอย่าง (สุนนะฮ์) และหลักบทบัญญัติอิสลาม โดยถูกอุปโลกน์มาใช้ปฏิบัติกันในการอิบาดะฮ์ต่างๆ ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

9. ซิริก หมายถึง การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ หรือความเชื่อที่ผิดๆอันขัดต่อสิทธิอันพึงเป็นของอัลลอฮ์ ซึ่งมีปรากฏอยู่ในความเชื่อของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน เช่น การวิงวอนและการบนบานต่อผีสาวเทวดา วัตถุมงคล หรือบุคคลพิเศษว่ามีอำนาจสามารถดลบันดาลสิ่งอภินิหารหรือประทานสิ่งที่ต้องการได้

10. กุฟรฺ หมายถึง ความคิดหรือพฤติกรรมหนึ่งๆของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน อันเป็นการละเมิดคำสั่งของอัลลอฮ์และศาสนทูต ซึ่งเข้าข่ายเป็นการปฏิเสธ หรือกุฟรฺในระดับต่างๆ

11. คุรอฟาต หมายถึงความเชื่อที่มงาย หรือเรื่องปร่าปรายหนึ่งๆที่ปราศจากเหตุผลทางปัญญา และหลักฐานทางศาสนา ซึ่งอาจมีปะปนอยู่ในความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

12. มักรูฮ์ หมายถึงการปฏิบัติบางอย่างของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน เป็นสิ่งพียงน่ารังเกียจในทางศาสนา แต่ไม่ถือเป็นความผิดบาปเหมือนความชั่วโดยทั่วไป แต่หากกระทำเป็นประจำอย่างเนื่องนิจก็อาจกลายเป็นความบาปได้เช่นกัน เหตุนี้ทางบทบัญญัติอิสลามจึงส่งเสริมให้หลีกเลี่ยง

13. สะลัฟ หรือ บางครั้งเรียกว่าสะลัฟซอลิห์ หมายถึงบรรพชนมุสลิมในยุค 3 ศตวรรษแรก คือยุคของท่านนบี ﷺ และเศาะฮาบะฮ์ตลอดถึงบรรดาตาบิอิน และยุคตะบิอิตตาบิอิน ในลำดับต่อจากนั้นที่ปฏิบัติตามแนวทางของอิสลามด้วยดีตลอดเรื่อยมา ซึ่งบรรดามุสลิมที่อยู่ในช่วง 3

ศตวรรษแรกนี้ถือว่าเป็นกลุ่มชนที่ยังอยู่ในแนวทางที่ถูกต้อที่สุดในเรื่องหลักศรัทธาและความเข้าใจศาสนา ก่อนที่จะเกิดการบิดเบือนหรือแตกแยกกันในยุคหลัง

14. เคาะลัฟ หมายถึง บรรดามุสลิมที่มีชีวิตอยู่ยุคหลังจากช่วงสามศตวรรษแรก (หรือยุคของสะลัฟ) ซึ่งเป็นยุคที่เริ่มเกิดการเบี่ยงเบนในเรื่องหลักศรัทธาและความเข้าใจศาสนาและเกิดการบิดเบือนต่างๆขึ้นกระทั่งแตกแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆ มากมาย

15. อัลอะซาอิเราะฮ์ หมายถึงกลุ่มมุสลิมที่ปฏิบัติตามแนวทางของอะฮ์ลุลกาลาม หรือนักวิชาวิทยาในการใช้หลักตรรกียืนยันด้านหลักศรัทธา และเพื่อตอบโต้กลุ่มที่มีแนวคิดตรงข้ามซึ่งบุคคลในกลุ่มนี้ยึดถือเป็นผู้นำและอ้างอิงถึงก็คืออบุลฮะสัน อลี บิน อีสมาอีล อัลอ์ฮะรีรี

16. ศูฟี หมายถึงกลุ่มศูฟี หมายถึง กลุ่มแนวคิดหนึ่งทางศาสนาที่มุ่งเน้นและเรียกร้องไปสู่การใช้ชีวิตอย่างสมถะ และท่มุเตชีวิตประจำวันอยู่กับการปฏิบัติอิบาดะฮ์อย่างมาก กระทั่งได้วิวัฒนาการกลายเป็นกลุ่มที่มีความเชื่อและมีรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่เป็นการเฉพาะไม่เหมือนกับมุสลิมกลุ่มอื่นๆ ซึ่งรู้จักกันในชื่อของ “กลุ่มศูฟี”

1.8 วิธีดำเนินการวิจัย

1.8.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง วิธีสุ่มตัวอย่าง

1.8.1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือประชากรมุสลิมทั้งหมดที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน ตามรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน

จังหวัด	ประชากรทั้งหมด	ประชากรมุสลิม	คิดเป็นร้อยละ
กระบี่	362,203	125,476	34.64 %
พังงา	253,112	57,081	22.55 %
ภูเก็ต	525,709	83,969	15.97 %
ระนอง	249,017	29,950	12.03 %
ตรัง	598,877	85,609	14.29 %
รวม	1,988,918	382,085	19.21 %

ที่มาข้อมูล : ข้อมูลสถิติจากการสำมะโนปี 2553 สำนักสถิติแห่งชาติ

1.8.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างของประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่บุคคล 5 ประเภท ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางสังคมของชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามันอันได้แก่ ผู้รู้หรือนักวิชาการด้าน

ศาสนา อีمامประจำมัสยิด เคาะฎิบประจำมัสยิด สัปบุรุษประจำมัสยิด และประชาชนทั่วไปเนื่อง เป็นกลุ่มคนมีขนาดพอเหมาะ เป็นตัวแทนที่ดี และครอบคลุมลักษณะของประชากรตามที่ต้องการ ศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มอำเภอเมือง และกลุ่มนอกอำเภอเมือง โดยกำหนดให้แต่ละ จังหวัดมีจำนวน 40 คน ในแต่ละจังหวัดกำหนด 2 อำเภอ อำเภอละ 20 คน แต่ละอำเภอกำหนดไว้ 2 ตำบลๆละ 10 คน โดยกระจายเป็น 2 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน รวมกลุ่มประชากรตัวอย่างของ การวิจัยครั้งนี้ทั้งสิ้นจำนวน 200 คน ซึ่งตัวอย่างในแต่ละจังหวัด ดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน

จังหวัด	อำเภอ	ประเภท / จำนวนกลุ่มตัวอย่าง					รวม
		ผู้รู้ หรือ นักวิชาการ ด้านศาสนา	อีمام ประจำ มัสยิด	เคาะฎิบ ประจำ มัสยิด	สัปบุรุษ ประจำ มัสยิด	ประชาชน ทั่วไป	
ตรัง	เมือง	4	4	4	4	4	20
	อำเภออื่น	4	4	4	4	4	20
กระบี่	เมือง	4	4	4	4	4	20
	อำเภออื่น	4	4	4	4	4	20
พังงา	เมือง	4	4	4	4	4	20
	อำเภออื่น	4	4	4	4	4	20
ภูเก็ต	เมือง	4	4	4	4	4	20
	อำเภออื่น	4	4	4	4	4	20
ระนอง	เมือง	4	4	4	4	4	20
	อำเภออื่น	4	4	4	4	4	20
รวม		40	40	40	40	40	200

1.8.1.3. วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

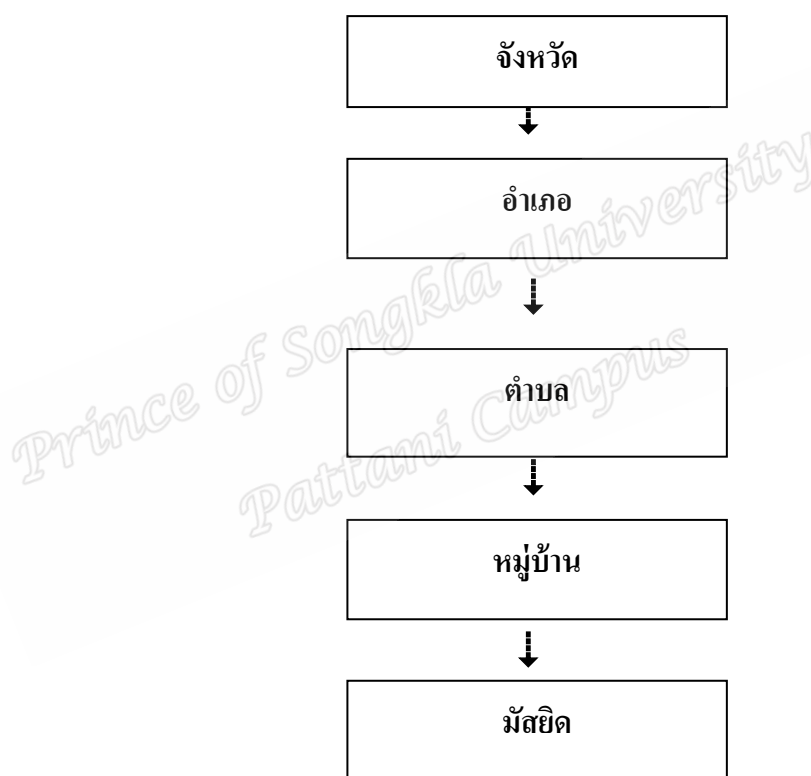
กลุ่มตัวอย่างของประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างและ กำหนดพื้นที่เป้าหมายของการเก็บข้อมูล โดยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น (ดูรูปภาพที่ 1 ข้างล่าง) ส่วนวิธีการเลือกมีดังนี้

1. เลือกอำเภอโดยวิธี **Purposive Sampling** จังหวัดละ 2 อำเภอ คืออำเภอ เมืองของแต่ละจังหวัด จำนวน 1 อำเภอ และอำเภออื่นจำนวน 1 อำเภอ โดยวิธี **Simple Random Sampling**

2. เลือกอำเภอและหมู่บ้านโดยวิธี **Purposive Sampling** อำเภอละ 2 ตำบล และตำบลละ 2 หมู่บ้าน

3. เลือกประชากรเป้าหมายแต่ละหมู่บ้านโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ **Simple Random Sampling** โดยเลือกจำนวนประชากรหมู่บ้านละ 5 คน ประกอบด้วยผู้รู้หรือนักวิชาการ ด้านศาสนา 1 คน อี๋มำประจำมัสยิด 1 คน เคาะฎิบประจำมัสยิด 1 คน สัปบุรุษประจำมัสยิด 1 คน และประชาชนทั่วไปอีก 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 200 คน

รูปภาพที่ 1 แสดงกลุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น

1.8.2 แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ผสมผสานกับวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการศึกษาวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการศึกษาหลักการสำคัญเกี่ยวกับชะดีษเมาฎอในทัศนะนักวิชาการมุสลิม หลักความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ในอิสลาม และการอ้างอิงชะดีษเมาฎอเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ที่ปรากฏในรูปแบบต่างๆ เช่นตำราศาสนาที่ใช้สอนหรือเผยแพร่อยู่ทั่วไปในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามันเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อแรก และการวิจัยภาคสนาม (Field

Work Research) ซึ่งใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview : IDI) และสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion : FGD) กับผู้รู้หรือนักวิชาการด้านศาสนา อิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษประจำมัสยิด และประชาชนทั่วไปแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลกระทบของการอ้างอิงฮะดีษมาฏอต่อการเบี่ยงเบนของความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามันเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่สองและสาม

1.8.3 เครื่องมือในการวิจัย

1.8.3.1 ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือแบบบันทึก แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน คือจังหวัดตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แบบบันทึก ซึ่งแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นการบันทึกเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ของสังคมมุสลิมที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลหนังสือเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ของสังคมมุสลิม อันประกอบด้วยชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง เล่มที่ เลขหน้า ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ และ เมืองที่พิมพ์

2. แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

แบบสอบถามทั้ง 2 ตอนเป็นคำถามแบบปลายปิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ในการศึกษา

3. แบบสัมภาษณ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามอย่างเจาะลึกที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

4. แบบสังเกต เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) คือผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วมหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้ถูกสังเกต โดยที่ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวว่าถูกสังเกตอยู่

1. 8.3.2 การสร้างเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารต่างๆ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแบบสอบถามต่างๆที่มีผู้วิจัยทำขึ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ทำแบบสอบถามของการวิจัยครั้งนี้
2. ผู้วิจัยสร้างแบบบันทึกให้สอดคล้องกับการเก็บข้อมูลบทที่ 1 และที่ 2
3. ผู้วิจัยร่างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
4. ผู้วิจัยพิมพ์แบบสอบถามฉบับร่างโดยประกอบด้วยตอนที่ 1 และที่ 2
5. ผู้วิจัยพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับร่างโดยประกอบด้วยตอนที่ 1 และที่ 2

1. 8.3.3 การตรวจสอบเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญด้านอิสลามศึกษา และด้านการวิจัยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเพื่อพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามที่สร้างขึ้นในหัวข้อและเนื้อหาที่ต้องการวัด
2. ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขคุณภาพของเครื่องมือตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
3. ผู้วิจัยขอใบนำจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อแสดงกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Pre-ttest) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha) ของครอนบาค (Cronbach)
5. ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขคุณภาพของเครื่องมืออีกครั้งเพื่อความสมบูรณ์จากข้อบกพร่องที่พบจากการตอบคำถามของกลุ่มตัวอย่าง
6. พิมพ์แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริง

1. 8. 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มาจากแหล่งข้อมูล 2 ส่วน ดังนี้

- 1) การเก็บข้อมูลที่เป็นตำรา เอกสารและงานวิจัย
  1. รวบรวมตำราเกี่ยวกับหลักความเชื่อและการปฏิบัติอิวาดะฮ์ ครอบคลุมตำราด้านอะกีดะฮ์ ฟิกห์ ฮะดีษ และอุลุมุลฮะดีษ
  2. ทบทวนตำราที่รวบรวมเฉพาะฮะดีษเมาฎูฮ์ของอุละมาอ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ เช่น ตัซกีเราะฮ์ อัลเมาฎูฮ์อาตของมุฮัมมัด บินญอฮิร อัลมุก็อดดีซี, อัลเมาฎูฮ์อาตของอิบนุ อัลญะซี, อัลมะนาร์ อัลมุณีฟ ฟิอัศเศาะฮีฮ์ วะอัฎฎะอ์ฟของอิบนุ อัลก้อยยิม อัลญะซียะฮ์, อัลพะวาอิด

อัลมัจมูอะฮ์ ฟืออัลอะฮาดีษ อัลเมาฎูอะฮ์ของอัลเชกาานีย์ แล้วคัดลอกอะดีษเมาฎูอะฮ์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่บิดเบือน และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ไม่ถูกต้องเพื่อใช้ประกอบการอ้างอิงในการศึกษา

3. ตรวจสอบและรวบรวมตำราและหนังสือศาสนาอิสลามโดยทั่วไปที่ใช้สอนอ้างอิง หรือมีปรากฏอยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัดฝั่งอันดามันแล้วคัดเลือกเฉพาะตัวบทหรือความหมายเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่อ้างว่าเป็นอะดีษซึ่งผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็นอะดีษเมาฎูอะฮ์ออกมาเพื่อนำไปศึกษาและพิสูจน์สถานะ (ตัจรีญ์) ที่ชัดเจนและวิเคราะห์ผลกระทบต่อไป

4. รวบรวมเอกสารที่เป็น แหล่งข้อมูลหลักและแหล่งข้อมูลรองจากหอสมุดต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น หอสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา หอสมุดจอห์น เอฟ เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วิทยาเขตปัตตานี) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (วิทยาเขตภูเก็ต) หอสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา หอสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติประเทศมาเลเซีย และข้อมูลจากห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ที่ปรากฏในเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม

เป็นการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่เกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

2. ผู้วิจัยไปยังสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดแต่ละแห่งทั้ง 5 จังหวัด คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง เพื่อขอทราบรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลและที่ตั้งของมัสยิดต่างๆ รายชื่ออิมามประจำมัสยิด และเบอร์โทรติดต่อ

3. ผู้วิจัยไปตามมัสยิดต่างๆ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองเพื่อสัมภาษณ์อิมามมัสยิดแต่ละมัสยิด ตลอดจนบรรดาผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนาที่ชาวบ้านให้การยอมรับด้วยการบันทึกเสียงแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ รวมถึงฝากส่งแบบสอบถามให้กับบรรดาสาส์บุรุษประจำมัสยิดและสามัญชนทั่วไปพร้อมขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามตามสภาพความเป็นจริง

4. ผู้วิจัยโทรศัพท์ขอความร่วมมือกับอิมามมัสยิดแต่ละแห่งให้ส่งแบบสอบถามกลับมายังผู้วิจัย

5. ผู้วิจัยออกไปเก็บแบบสอบถามที่ยังค้างส่งอยู่ตามมัสยิดต่างๆ

6. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของข้อมูล และจำนวนของแบบสอบถาม หากกลุ่มตัวอย่างใดส่งข้อมูลมายังไม่ครบจำนวน ผู้วิจัยก็จะทำการส่งไปอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ได้แบบสอบถามครบตามจำนวนที่กำหนดไว้

1. 8.5 การวิเคราะห์ข้อมูล และวิธีการทางสถิติต่างๆที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 รูปแบบ คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและตำรา

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและตำรา ผู้วิจัยใช้หลักการ ดังนี้

ก. หลักการอุลุมอัลฮะดีษ (มุศฎาะลาฮ์อัลฮะดีษ) เช่น ฮะดีษเศาะฮีฮ์, ฮะดีษอะสัน, ฮะดีษฎะอ์ฟ, ฮะดีษฎะอ์ฟญิดดีน และฮะดีษเมาฎูอ

ข. หลักการอุศลุคุดดีน เช่น การอุปมาน และการอนุมาน

ค. หลักการตรึงฮุ โดยใช้หลักการของอิมามอัชชาฟีอีย์ คือตรึงฮุที่ศนะที่เห็นว่าถูกต้องหรือใกล้เคียงที่สุดกับนศค์ (ตัวบทอัลกุรอานและฮะดีษ)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเบื้องต้น โดยการแจกแจงความถี่การคำนวณเป็นร้อยละ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 2

หลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในอิสลาม

2.1 หลักความเชื่อในอิสลามและสิ่งที่เป็นปรปักษ์

2.1.1 หลักความเชื่อในอิสลาม

2.1.1.1 ความหมายของหลักความเชื่อ หรืออะกีดะฮ์

ความหมายทางภาษา

หลักความเชื่อ หรือ หลักการยึดมั่น มีความหมายตรงกับคำในภาษาอาหรับว่า อัลอะกีดะฮ์ (العقيدة) เป็นรูปเอกพจน์ของ อะกออิด (عقائد) มาจากคำว่า อัลอักดู (العقد) ตรงข้ามกับคำว่า อัลหัลลุ (الحل) ซึ่งแปลว่าแก้ออก เช่นประโยคที่ว่า อักตะตุลยะมีน (عقدة اليمين) แปลว่าการผูกสัญญา หรืออักตะตุน-นิกาห์ (عقدة النكاح) แปลว่าการผูกคำสมรส เป็นต้น คำว่า “อะกีดะฮ์” ตามรากศัพท์จึงแปลว่าผูก ขันให้แน่น ทำให้มั่นคง มัดใจ ยึดเหนี่ยวกัน รวมถึงความเชื่อมั่น และความแน่วแน่ (Ibn Mansūr, 1997 : 3 /298-299) คำนี้ระบุถึงในคัมภีร์อัลกุรอาน ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ﴾

(سورة المائدة بعض من آية : 89)

ความว่า “อัลลอฮ์จะไม่ทรงเอาโทษแก่พวกเจ้าด้วยถ้อยคำที่ไร้สาระในการสาบานของพวกเจ้า แต่ทว่าพระองค์จะทรงเอาโทษแก่พวกเจ้าด้วยสิ่งที่พวกเจ้าผูกมัดคำสาบาน”

(ส่วนหนึ่งของสุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : 89)

อิบนุ กะซีรอธิบาย คำว่า “ผูกมัดคำสาบาน” หมายถึงสิ่งที่พวกเจ้าตกลงหรือปลงใจอย่างแน่วแน่แล้ว (Ibn Kathīr, 1999 : 3/173)

อะกีดะฮ์ทางภาษา จึงหมายถึงความรู้สึกรู้สึกที่เชื่อมั่น ศรัทธา หรือนับถือโดยปราศจากการสงสัย หรือคลางแคลงใดๆต่อสิ่งๆหนึ่งซึ่งอาจเป็นตัวบุคคล วัตถุหรือนามธรรมก็ได้

ความหมายทางวิชาการ

ในทางวิชาการแม้คำว่า “อะกีดะฮ์” ไม่มีระบุหรือเอ่ยถึงโดยตรงไว้ทั้งในคัมภีร์อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ (Bakr Abū Said, 1996 : 242) แต่ปรากฏและถูก

ใช้อ้างอิงอย่างกว้างในทางวิชาการระหว่างบรรดาอุละมาอ์หรือนักวิชาการมุสลิมทั้งอดีตและปัจจุบัน¹ โดยมีหลายนิยามซึ่งมีความหมายที่ใกล้เคียง เช่น

อะกีดะฮ์ คือการตัดสินใจที่แน่วแน่ หากสอดคล้องกับความจริง ย่อมเป็นความเชื่อที่ถูกต้อง แต่หากไม่สอดคล้องก็จะเป็นที่เสียหาย” (al-Safariniy, 1982:1/60)

อะกีดะฮ์ คือองค์ความรู้หนึ่งที่ถูกล่ามถึงในกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และสุนนะฮ์ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับอัลอิลาฮียาต (ความเป็นพระเจ้า), อัลนุบูวาต (การเป็นนบี) และอัลฮัมมียาต (สิ่งเร้นลับ) เป็นความรู้ที่อยู่บนความแน่วแน่ เชื่อมั่น และความศรัทธา” (al-Shuraidah,1984:47)

อะกีดะฮ์ หมายถึงเรื่องราวต่างๆ ที่จิตใจพึงศรัทธาเชื่อถือแล้วส่งผลทำให้จิตวิญญาณรู้สึกสงบจนเกิดเป็นความแน่วแน่ หรือมั่นคงอย่างหมดความคลางแคลง และความสงสัยใดๆ อีก แต่หากไม่ถึงระดับเชื่อมั่นแน่วแน่อย่างแท้จริงก็ย่อมมีอาจเรียกความรู้สึกนั้นเป็นอะกีดะฮ์ได้” (Hasan al-Bannā,1979: 395)

อะกีดะฮ์ คือการเชื่อมั่นอันแน่วแน่และยืนยันอย่างมั่นคงต่อหลักการศรัทธา (อิมาน) หลักการสำคัญทางศาสนา (อุกุศูดดีน) รวมทั้งเชื่อต่อทุกสิ่งที่ได้รับการยืนยันจากศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷺ ทั้งงานด้านจิตใจ ด้านความรู้ และด้านคำพูด” (al-Shuhūd,2009 : 4) หรือหมายถึงหลักความเชื่อทุกประการที่ได้จากอัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์ ซึ่งประมวลไว้ด้วยเรื่องราวต่างๆที่รู้ลับและเป็นเรื่องราวที่ไม่เกี่ยวกับข้อตัดสินทางศาสนาด้านการปฏิบัติ (Muḥammad Ibrāhīm, 1996 : 9) เช่น การศรัทธาต่ออัลลอฮ์, บรรดาอัครทูต, บรรดาเราะสุล วันสุดท้าย, การกำหนดความดี-ความชั่ว และสิ่งเร้นลับ (อัลฮะอ์ยบ) ทั้งหมดที่ถูกยืนยันเอาไว้ รวมทั้งหลักการต่างๆทางศาสนา ตลอดจนถึงสิ่งทั้งหลายที่บรรดาสะละฟุซซอลิฮ์ของอุมมะฮ์ หรือชนยุค 3 ศตวรรษแรกอันดีเลิศนับจากยุคเศาะฮาบะฮ์, ตาบิอีน และตาบิอิตตาบิอีนยึดถือมา (al-Athriy,2002 :15)

จากนิยามทั้งหมดข้างต้นแสดงถึงความสอดคล้องระหว่างความหมายทางภาษาและทางวิชาการได้ว่าอะกีดะฮ์ หรือหลักความเชื่อ หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์นำมายึดถือด้วยความรู้สึกเชื่อมั่นศรัทธาอย่างแน่วแน่ว่าเป็นความจริง มิว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นความจริงหรือมดเท็จล้วนถือเป็นอะกีดะฮ์ทั้งสิ้น เช่นหากกล่าวว่า “อะกีดะฮ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์” ก็หมายถึงหลักการยึดมั่นหรือความเชื่อของอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ต่อประเด็นต่างๆ ที่มีระบุไว้ในอัลกุรอานและ

¹ ที่ระบุในอายะฮ์อัลกุรอานและอัลฮะดีษ คือคำว่า อัลอิมาน (الإيمان) และสิ่งที่ตรงข้ามกันคือ อัลกุฟร (الكفر) ส่วนคำว่าอัลอะกีดะฮ์ (العقيدة) ปรากฏเพียงในคำกล่าวและข้อเขียนของอุละมาอ์ในอดีตหลายท่าน เช่น อิบน์ ตัยมียะฮ์กล่าวไว้ในบทนำตำราชื่อ อัลอะกีดะฮ์ อัลละสิฎียะฮ์ (العقيدة اللسانية) ความตอนหนึ่งว่า “อนึ่ง นี่คือนิยามของอะกีดะฮ์ของกลุ่มที่รอดพ้น ผู้ได้รับการช่วยเหลือ หรือ อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ นั่นคือการอิมาน (ศรัทธา) ต่ออัลลอฮ์ บรรดาอัครทูต บรรดาอัครทูต บรรดาเราะสุล การฟื้นคืนชีพหลังความตาย และการอิมานต่อการกำหนดสภาวะทั้งในส่วนที่ดีและที่ชั่ว” โดยสังเกตได้ว่าทั้งที่เอ่ยถึงคำว่าอะกีดะฮ์ในตอนต้นแต่ต่อมาท่านก็ได้อธิบายด้วยรูกันอิมาน (ดู Ibn Taimiyah, 1999:54)

อัสสุนนะฮ์หรือหากกล่าวว่า “อะกิตะฮ์อัลมูอะตะซีละฮ์” หรือ “อะกิตะฮ์อัลอะฮาอิเราะฮ์” ก็หมายถึง หลักการยึดมั่นตามความเชื่อของกลุ่มอัลมูอะตะซีละฮ์¹ หรือกลุ่มอัลอะฮาอิเราะฮ์² ในประเด็นต่างๆ ว่าเป็นสิ่งจำเป็นหรือสิ่งถูกต้องหรือสิ่งมดเท็จก็ตาม อะกิตะฮ์อิสลามียะฮ์ ถือเป็นองค์รวมของบทบัญญัติต่างๆ ทางศาสนาซึ่งมุสลิมจำเป็นต้องศรัทธาเชื่อมั่นอย่างจริงจัง เด็ดขาด เป็นความแน่วแน่ที่ปราศจากการสงสัย และไม่ปะปนกับข้อกลางแกลงใดๆ หากยังมีข้อสงสัย หรือกลางแกลงอีก สิ่งนั้นย่อมเป็นการคาดเดาและมีอาจเรียกว่าอะกิตะฮ์ได้ ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ว่า

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَزُنْوا وَلَا وَجَاهُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴾

(سورة الحجرات: 15)

ความว่า “แท้จริงศรัทธาชนที่แท้จริงนั้น คือ บรรดาผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และเราะสุลของพระองค์ แล้วพวกเขาไม่สงสัยเคลือบแคลงใจ แต่พวกเขาได้เสียสละต่อผู้ดีนรณด้วยทรัพย์สินสมบัติของพวกเขา และชีวิตของพวกเขาไปในหนทางของอัลลอฮ์ คนเหล่านั้นแหละคือบรรดาผู้สัตย์จริง”

(สุเราะฮ์อัลหุญรอต : 15)

ฉะนั้นบุคคลใดจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และศาสนทูตของพระองค์อย่างแท้จริง จึงมีเงื่อนไขว่าจะต้องเชื่ออย่างสนิทใจโดยปราศจากความคลางแคลงหรือสงสัยใดๆ เพราะผู้ที่ท้าวาจาพูดว่าศรัทธาแต่จิตใจส่วนลึกปฏิเสธ และระแวงอยู่ ผู้นั้นย่อมเข้าข่ายผู้กลับกลอกหรือมุนาฟิก

2.1.1.2 หลักการว่าด้วยความเชื่อในทัศนะอิสลาม

หลักความเชื่อหรืออะกิตะฮ์ในทัศนะอิสลามถือเป็นประเด็นที่สำคัญและละเอียดแลวมที่สุด เป็นประการแรกที่บรรดาศาสนทูตและนบีทั้งหลาย เช่น นูฮ์, ฮูด, ซอลิฮ์, ซุฮัยบ์ ตลอดถึงศาสนทูตท่านสุดท้าย คือ นบีมุฮัมมัด ﷺ ต่างพยายามสั่งสอนและอธิบายความอย่างละเอียดเพื่อ

¹ อัลมูอะตะซีละฮ์ คือสำนักคิดที่เกิดขึ้นช่วงศตวรรษที่ 80-131 หรือ ปลายยุคการปกครองของวงศ์อุมัยยะฮ์ และรุ่งเรืองที่สุดในยุคของวงศ์อับบาซียะฮ์ เป็นกลุ่มที่ยึดหลักเหตุผลทางปัญญาในการทำความเข้าใจหลักความเชื่อ (อะกิตะฮ์) เนื่องจากอิทธิพลที่ได้รับจากปรัชญาของชนต่างศาสนิกในสมัยนั้น กระทั่งเกิดการเบี่ยงเบนไปจากหลักความเชื่อที่สืบทอดมาแต่เดิมของบรรดาเศาะฮาบะฮ์หรือมุสลิมยุคแรก (สะลัฟ) (al-Nadwah al-‘Alamiyah li al- Shabab al- Islamiy, 1999 : 64-74)

² อัลอะฮาอิเราะฮ์ คือสำนักคิดมุสลิมอีกกลุ่มหนึ่งที่อ้างการยึดถือด้านความเชื่อตามแนวทางของอับดุลอะฮ์ดี อิลฮัซซียี (ตาย ฮ.ศ. 324) ที่แตกต่างจากไปมุสลิมยุคแรก (สะลัฟ) ในประเด็นสำคัญบางประการ เช่นการยึดถือหลักฐานทางปัญญา ก่อนหลักฐานจากตัวบท (อัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์) ปฏิเสธบรรดาคิฟาตอิกติยาเรีย (คุณลักษณะต่างๆที่ทรงเลือกอิสระ) ของอัลลอฮ์ จำกัดว่าอัลลอฮ์ทรงมีคุณลักษณะสำคัญแค่ 7 คุณลักษณะเท่านั้น (ส่วนคุณลักษณะอื่นจากนั้นจำเป็นต้องตีความ) และให้นิยามคำว่า “อัลอิมาน” หมายถึง การเชื่อมั่นด้านจิตใจเพียงเท่านั้น เป็นต้น (al-Nadwah al-‘Alamiyah li al- Shabab al- Islamiy, 1999 : 83-93)

เรียกร้องกลุ่มชนของตนสู่หลักความเชื่อที่ถูกตั้งอย่างแท้จริง ดังปรากฏคำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ในอัลกุรอานว่า

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ
إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾

(سورة الأعراف : 59)

ความว่า “และแท้จริงเราได้ส่งนุฮ์ไปยังประชาชาติของเขา แล้วเขาได้กล่าวว่า โอ้ประชาชาติของฉันจงเคารพสักการะอัลลอฮ์เถิดไม่มีผู้ได้รับการเคารพสักการะใดๆสำหรับพวกท่านอีกแล้วอื่นจากพระองค์ แท้จริงฉันกลัวการลงโทษในวันอันยิ่งใหญ่จะประสบแก่พวกท่าน”¹

(สุเราะฮ์อัลอะอรอฟ : 59)

ปฐมเหตุของความเชื่อเปี่ยงเบนตามที่ระบุในอายะฮ์นี้ คือเกิดจากการบูชารูปปั้น หลังจากยุคคนปีศาจประมาณพันปี เมื่อคนตีกกลุ่มหนึ่งเสียชีวิต ผู้คนได้พากันปลุกสิ่งก่อสร้างและปั้นรูปเหมือนเพื่อรำลึกและสวดดีในคุณความดี ครั้นเวลาผ่านไปเป็นเนิ่นนานได้มีการปั้นเป็นรูปร่างในลักษณะต่างๆขึ้น และต่อมามีการนำรูปเหล่านั้นมาบูชาและเรียกขานด้วยชื่อต่างๆ เช่น วัตต์, สุวาอ, ยะซุซ และนัสรฺ กระทั่งอัลลอฮ์ทรงสาสนทูต (หรือเราะสูล) ท่านแรก คือนุฮ์มาเรียกร้องสู่การเคารพต่อพระเจ้าองค์เดียว (Ibn Kathīr, 1999 : 3/431-432)

บรรดาศาสนทูตทุกท่านก่อนท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ถูกส่งมาพร้อมกับมีคัมภีร์สาระสำคัญหรือรากฐานแห่งการเป็นศาสนทูตของแต่ละคน คือคำบัญชาให้เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์พระเจ้าองค์เดียว โดยปราศจากภาคี และอธิบายว่าพระองค์เท่านั้นคือพระเจ้าที่พึงเคารพโดยแท้ ส่วนการเคารพบูชาต่อสิ่งอื่นล้วนเป็นความเท็จ หลักความเชื่อที่ถูกตั้งจึงเป็นรากฐานสำคัญของอิสลาม และการปฏิบัติต่างๆ จะถูกต้องและเป็นที่ยอมรับก็ต้องสอดคล้องกับประการดังกล่าวเท่านั้น ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า

﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

(سورة الكهف : 110)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัดว่า) แท้จริง ฉันเป็นเพียงสามัญชนคนหนึ่ง เยี่ยงพวกท่าน มีวะฮีย์แก่ฉันว่าแท้จริง พระเจ้าของพวกท่านคือพระเจ้าองค์

¹ เรื่องเดียวกันนี้มีระบุในอีกหลายอายะฮ์ เช่น สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 21-22, สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 163-164, สุเราะฮ์อัลรุม : 30, สุเราะฮ์อัลอะอรอฟ : 172, สุเราะฮ์ยูนุส : 3, สุเราะฮ์อัลฮัจญ์ : 73-74 และสุเราะฮ์ฟาฏีร : 13-17 เป็นต้น

เดียว ดังนั้นผู้ใดหวังที่จะพบพระผู้เป็นเจ้าของเขาก็ให้เขาประกอบการทำงานที่ดี และอย่างตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขาเลย”

(สุเราะฮ์อัลกะฮ์ฟี : 110)

หลักการปฏิบัติศาสนกิจที่ถูกยอมรับต้องตั้งอยู่บนหลักความเชื่อที่ถูกต้องของ อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ อายะฮ์นี้เท่ากับเป็นการผนวกรวมกันระหว่างการเชื่อมั่นต่ออัลลอฮ์องค์เดียวกับการ ปฏิบัติตามคำสั่งเป็นสองประการสำคัญที่จะทำให้เราสามารถได้รับในสิ่งที่มุ่งหวังตามข้างต้นได้ หาก ผู้ใดประพฤตินอกเหนือไปจากนี้ เขาย่อมประสบกับความขาดทุนทั้งโลกนี้และโลกหน้า และพลาดจากการ ได้ใกล้ชิด และความยินดีจากพระองค์” (al-Sa‘diy,2002 : 568)

และคำตรัสในอีกอายะฮ์หนึ่งว่า

﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ . أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ

الْحَالِصُ ﴾

(سورة الزمر : 2-3)

ความว่า “แท้จริงเราได้ประทานคัมภีร์มายังเจ้าด้วยสัจธรรม ดังนั้นเจ้าจง เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ โดยเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ใจในศาสนาต่อพระองค์.พึง ทราบเกิดการอิวาดะฮ์โดยบริสุทธิ์ใจนั้นเป็นของอัลลอฮ์องค์เดียว ”

(สุเราะฮ์อัลซุมร์ : 2-3)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบัญชาให้เคารพภักดีต่ออัลลอฮ์เพียงองค์เดียว ตลอดทั้งทรงเรียกร้อง มนุษย์ และทรงสอนให้พวกเขาทราบด้วยว่าอิวาดะฮ์ที่ถูกต้องนั้นคือการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ องค์ เดียวโดยปราศจากซึ่งการตั้งภาคีหรือหุ้นส่วนใดๆ” (Ibn Kathīr, 1999 : 7/84)

อายะฮ์ข้างต้นล้วนบ่งบอกว่ากิจกรรมงานที่จะถูกยอมรับจากอัลลอฮ์ ﷻ ต้องทำไป โดยบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์และปราศจากการตั้งภาคีหรือซิริกใดๆ และปรากฏหลักฐานจากอะดีษะมา กมายเช่นกันที่ระบุว่าตลอดชีวิตการเป็นศาสนทูตของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ท่านได้ทุ่มเทเพื่อพยายาม อธิบายหลักความเชื่อที่ถูกต้องนี้ และตักเตือนบรรดาเศาะฮาบะฮ์ให้หลีกเลี่ยงจากการตั้งภาคี (ซิริก) รวมถึงสิ่งต่างๆ เป็นความเชื่อที่ผิดๆ และงมงายทั้งหมด ท่านได้สั่งสอนให้ทราบถึงขอบเขต และ หลักการเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนที่สุด ดังที่ท่านได้กำชับไว้แก่มุอาซ บิน ญะบัล¹ ว่า

¹ ชื่อเต็มว่า มุอาซ บิน ญะบัล บิน อัมร์ บิน เฮาส์ บิน อาอิซ มีนามแฝงว่าอับดุลเราะฮ์มาน อัลอันศอรี เป็นคนตระกูลอัลค็อซร็อจญ์ ร่วมสงครามบัตร์ ขณะอายุ 21 ปี เป็นบุคคลแรกที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้จัดส่งไปเผยแผ่อิสลามที่เมืองเยเมน ท่านเสียชีวิตด้วยสาเหตุ จากโรคระบาดในปี ฮ.ศ.17 ที่เมืองขาม (al-‘Asqalāniy,1907 : 6/136)

((يَا مُعَادُ، هَلْ تَدْرِي حَقَّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ « .
 قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا
 يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا))
 (أخرجه البخاري ، 1990 : 2856)

ความว่า “ไอ้มูอาซ เจ้าทราบบไหม สิทธิที่ปวงบ่าว (หมายถึงมนุษย์) พึ่งมี
 ต่ออัลลอฮ์ คืออะไร ? และอะไร คือสิทธิที่อัลลอฮ์ทรงมีต่อปวงบ่าว ?” มูอาซ
 กล่าวว่า “อัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์เท่านั้นที่ทราบดียิ่ง” ท่านนบี ﷺ
 จึงอธิบายว่า “แท้จริงสิทธิที่ปวงบ่าวพึ่งมีต่ออัลลอฮ์คือ พวกเขาจะต้องไม่
 ยึดถือสิ่งใดๆมาเคารพภักดีและเป็นภาคีคู่แข่งกับพระองค์” ส่วนสิทธิ
 ที่อัลลอฮ์พึ่งมีต่อปวงบ่าวคือ การที่พระองค์จะไม่ทรงลงโทษต่อผู้ที่ไม่ยึดสิ่ง
 ใดๆเป็นภาคีต่อพระองค์”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 2856)

เมื่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ส่งมูอาซ บิน ญะบัลไปยังเมืองเยเมนพร้อมรับภาระนำศาสนา
 อิสลามไปเผยแผ่ ประการแรกที่ท่านนบี ﷺ กำชับ และเน้นย้ำคือให้เรียกร้องชาวเมืองสู่ความเชื่อที่
 ถูกต้องในหลักเอกานุภาพ (เตาฮีด) ของอัลลอฮ์ ดังคำกล่าวที่ว่า

((إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ
 رَسُولَ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ لَفَتْرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ
 صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ))

(أخرجه البخاري ، 1990 : 1496)

ความว่า “แท้จริงเจ้าจะต้องพบเจอกับกลุ่มชนหนึ่งจากชาวคัมภีร์ (อะฮ์ลุลกิตาบ)
 ดังนั้นประการแรกเจ้าจะต้องเชิญชวนพวกเขาไปสู่คือการปฏิญาณตนว่าไม่มีพระ
 เจ้าอื่นใด (ที่พึ่งเคารพภักดี) นอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริงฉัน (หมายถึงตัวนบี
 เอง) คือศาสนทูตของอัลลอฮ์ เมื่อพวกเขายอมเชื่อฟังเช่นนั้นแล้ว เจ้าก็จงสอน
 พวกเขาให้ทราบเถิดว่าแท้จริง อัลลอฮ์ทรงบัญญัติการละหมาดแก่พวกเขาในวัน
 หนึ่งและคืนหนึ่งจำนวน 5 เวลา”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 1496)

ดังเห็นได้ว่าบรรดาอายะฮ์คัมภีร์อัลกุรอานในช่วงนครมกัษฮ์ตลอด 13 ปีเต็มที่ถูก
 ประทานลงมาแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ล้วนกล่าวถึงเรื่องหนึ่งโดยไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อแก้ไขเยียวยา
 ในเรื่องที่ยังเป็นยิ่ง เป็นรากฐานสำคัญของศาสนา นั่นคือหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) และหลักเอกา-

นุภาพของอัลลอฮ์ อันแสดงถึงกฎเกณฑ์และพื้นฐานสำคัญของความเป็นพระเจ้าและความเป็นบ่าว หรือความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้ากับบ่าวของพระองค์

อะกีดะฮ์จึงถือเป็นด้านสำคัญที่อิสลามให้การใส่ใจใจอย่างที่สุดเป็นประการแรก ตั้งแต่ยุคนครมักกะฮ์ ซึ่งเป็นช่วงแห่งการเตรียมความพร้อมสู่การวางรากฐานและปลูกฝังสำหรับประชาชาติที่อัลลอฮ์ทรงประสงค์ให้รับหน้าที่มาปลดปล่อยมวลมนุษยชน ในฐานะกลุ่มชนตัวอย่างและ ประชาชาติสายกลางที่เป็นประจักษ์พยานแก่ประชาชาติทั้งหลาย (Ibn Taimīyah, 1990 : 9)

ขณะที่รายละเอียดของบทบัญญัติด้านอื่นๆ ก็ต่างทยอยลงมาในช่วงนี้และดำเนินต่อมาจนถึงยุคของนครมาดีนะฮ์ อะกีดะฮ์ก็ยังคงเป็นเรื่องราวที่ถูกกล่าวถึงตลอด จนเกิดเป็นรูปธรรมมั่นคงและเป็นเอกเทศอย่างชัดเจน ยิ่งกว่านั้นอะกีดะฮ์ยังคงเป็นดั่งจิตวิญญาณที่แทรกซึมอยู่ในบทบัญญัติต่างๆ กระทั่งทำให้เกิดชีวิตชีวาและสามารถเคลื่อนไหวได้ อะกีดะฮ์จึงเปรียบเสมือนรากฐานสำหรับโครงสร้างอันมั่นคง ซึ่งกิจการใดๆก็ตามที่มีได้กระทำขึ้นบนหลักอะกีดะฮ์นี้แล้ว สิ่งนั้นย่อมไร้คุณค่าเสมือนฝุ่นละอองที่ปลิวว่อนในอากาศและไม่เป็นประโยชน์ใดๆแก่ผู้กระทำเลย

ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ที่ว่า

﴿ وَقَدْ مَنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴾

(سورة الفرقان : 23)

ความว่า “และเรามุ่งสู่ส่วนหนึ่งของการงานที่พวกเขาได้ปฏิบัติไปแล้วเราจะทำให้มันไร้คุณค่ากลายเป็นละอองฝุ่นที่ปลิวว่อน”

(สูเราะฮ์อัลฟุรกอน : 23)

นั่นคือในวันกิยามะฮ์เมื่ออัลลอฮ์จะทรงพิพากษาการงานทั้งกรรมดีและกรรมชั่วของมนุษย์ พระองค์ทรงบอกว่าการงานต่างๆที่บรรดาผู้ตั้งภาคีกระทำไปโดยหวังว่าจะได้รับความรอดพ้นนั้น จริ่งแล้วมันช่วยอันใดแก่พวกเขามิได้เลย ทั้งนี้เพราะเป็นการงานที่ขาดเงื่อนไขของความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ และการปฏิบัติตามสุนนะฮ์ เพราะการงานใดก็ตามที่ปราศจากความบริสุทธิ์ใจและไม่ได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติที่พระองค์ทรงพึงพอพระทัยแล้ว การงานเหล่านั้นย่อมเป็นโมฆะ หรือไร้ค่า (Ibn Kathīr, 1999 : 6/103) เท่ากับการปฏิบัติของบรรดาผู้ปฏิเสธ หรือผู้ตั้งภาคีทั้งหลายย่อมอยู่ในความหลงผิดและความมิดมั้น อีกนัยหนึ่งเป็นการเปรียบอุทาหรณ์ผู้ปฏิเสธที่มีฐานะเป็นนักเผยแผ่อันต่างจากผู้ปฏิเสธโดยทั่วไปว่าผลงานจากการสั่งสอนหรือชักนำคนสู่ลัทธิของตนนั้น ในที่สุดแล้ว มันก็เป็นดังภาพลวงตา คือคิดว่าการปฏิบัติเหล่านั้นจะเกิดประโยชน์ แต่ความจริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นเลย

อะกีดะฮ์ จึงเป็นหลักการสำคัญที่สุดของศาสนาอย่างปราศจากข้อโต้แย้งใดๆ ซึ่งสำคัญกว่าเรื่องอิบาดะฮ์ มูอามาละฮ์ (ข้อปฏิบัติที่พึงมีต่อมนุษย์) อัคลาค (จรรยา มารยาท) และเรื่องอื่นๆ ทั้งหมด เพราะสิ่งที่มุสลิมพึงปฏิบัติประการแรกเมื่อเข้ารับนับถืออิสลามแล้วคือการทำ

เข้าใจเกี่ยวกับหลักเอกานุภาพ (เตาฮีด) ของพระเจ้า ก่อนการเรียนรู้และปฏิบัติในเรื่องอียาตะฮ์หรือเรื่องอื่นๆ

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ فَاعْلَمُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَعْفَرَ لِدُنْبِكَ ﴾

(سورة محمد: بعض من آية 19)

ความว่า “ ฉะนั้นพึงรู้เถิดว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และจงขออภัยโทษต่อความผิดเพื่อตัวเจ้า ”

(ส่วนหนึ่งของสุเราะฮ์มุฮัมมัด : 19)

อายะฮ์ข้างต้นแสดงว่าความรู้คือเงื่อนไขหนึ่งของความถูกต้องทั้งคำพูด และการกระทำ ซึ่งทั้งสองจะไม่ถูกรับการพิจารณา นอกจากต้องเกิดขึ้นโดยความรู้เท่านั้น ความรู้จึงเป็นสิ่งที่ต้องมาก่อนอื่นใด เนื่องความรู้ที่ถูกต้องเท่านั้นที่จะทำให้เจตนา (นียะฮ์) และการกระทำ (อะมัล) ทั้งหมดถูกต้องได้” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 1/160)

จากความสำคัญดังกล่าว บรรดาอะละมาฮ์ทั้งหลายต่างใส่ใจอย่างที่สุดต่อการศึกษา และสั่งสอนความรู้เกี่ยวกับอะเกะดีอะฮ์ และถือเป็นวิชาการอันดับแรกของศาสนา อีกทั้งยังได้เขียนและแต่งตำราและหนังสือขึ้นมามากมายพร้อมทั้งอธิบายข้อตัดสินหรือหุกมต่างๆเอาไว้อย่างละเอียดและชัดเจนที่สุด เพื่อให้สามารถแยกแยะสิ่งต่างๆ ที่เป็นปรปักษ์หรือสร้างความเสียหายต่ออะเกะดีอะฮ์ เช่น ซิริก กุฟรฺ นิฟากฺ คุรอฟาต และบิตอะฮ์ เป็นต้น ด้วยหลักความเชื่อ หรืออะเกะดีอะฮ์ที่ถูกต้องและปลอดภัยจากความเชื่อเปี่ยงเบนทั้งหลายเท่านั้น ที่เป็นหลักประกันได้ว่าบรรดาการงาน (อะมัล) ต่างๆ ของปวงบ่าวจะถูกตอบรับจากอัลลอฮ์ และเกิดประโยชน์แก่เขาอย่างแท้จริง มุสลิมทุกคนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจในหลักความเชื่อหรืออะเกะดีอะฮ์ของอิสลาม ทั้งนี้เพื่อสามารถเข้าใจถึงความหมาย ความสำคัญ ตลอดถึงสิ่งที่เป็นปรปักษ์ หรือสิ่งต่างๆที่ทำให้หลักความเชื่อนี้ต้องเสียหาย อาทิเช่นการตั้งภาคี (ซิริก) ในรูปแบบต่างๆ

ตรงกันข้าม หากหลักความเชื่อเสียหาย ย่อมมีผลทำให้การงานต่างๆที่เพียรประกอบไว้ในชีวิตนี้ทั้งหมดต้องเสียหายหรือสูญสลายไร้ความหมายไปด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในหลายอายะฮ์ของอัลกุรอาน เช่น

﴿ وَلَمَقَدْ أَوْجَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَىٰ الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِن أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ

وَلَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴾

(سورة الزمر : 65)

ความว่า “และโดยแน่นอน ได้มีวะฮีย์มายังเจ้า (มุฮัมมัด) และมายังบรรดานะบี ก่อนหน้าเจ้าหากเจ้าตั้งภาคี (กับอัลลอฮ์) แน่แน่นอนการงานของเจ้าก็จะไร้ผล และแน่นอนเจ้าจะอยู่ในหมู่ผู้ขาดทุน”

(สุเราะฮ์อัลซุมัร : 65)

การยึดมั่นในหลักความเชื่อที่ถูกต้องมีเฉพาะบุคคลทั่วไปเท่านั้น หากแต่แม้กระทั่ง นบีมุฮัมมัด ﷺ อัลลอฮ์ ﷻ ก็ยังตรัสตักเตือนไว้ให้ระวังต่อการตั้งสิ่งใดๆ ขึ้นเป็นภาคีต่อพระองค์เป็น เหตุที่จะทำให้การงานทั้งหลายที่ประกอบไว้ต้องเสียหาย และกลายเป็นผู้ขาดทุนในที่สุด ซึ่งรวมถึงได้ ทรงตักเตือนแก่บรรดาศาสนทูตต่างๆของพระองค์ก่อนหน้านี้ไว้ด้วยเช่นกัน (al-Qurthubiy, 1994 : 6/301)

นอกจากนั้นความเชื่อหรือการกระทำในสิ่งเป็นชิริก (การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์) ซึ่งถือเป็นบาปใหญ่ ยังมีผลทำให้ผู้มีความเชื่อเช่นนั้น เป็นที่ต้องห้ามจากสวนสวรรค์ และการอภัยโทษ จากอัลลอฮ์ ﷻ และจำต้องถูกลงโทษและอยู่ในนรกตลอดกาลอีกด้วย ดังปรากฏในอัลกุรอาน ที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا ﴾

(سورة النساء : 48)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ จะไม่ทรงอภัยโทษให้แก่การที่สิ่งหนึ่งจะถูกให้มี ภาคีขึ้นแก่พระองค์และพระองค์ทรงอภัยให้แก่สิ่งอื่นจากนั้นสำหรับผู้ที่ พระองค์ทรงประสงค์ และผู้ใดให้มีภาคีขึ้นแก่อัลลอฮ์แล้วแน่นอนเขาได้ อุปโลกน์บาปกรรมอันใหญ่หลวงขึ้น”

(สุเราะฮ์อัลนีส้า : 48)

อายะฮ์นี้แสดงว่าความผิดบาปอื่นๆอัลลอฮ์ทรงให้มีสาเหตุของการประทานอภัย มากมาย ยกเว้นความผิดจากการทำ ชิริก ซึ่งผู้กระทำจะถูกขวางกั้นจากประตูแห่งการอภัย และถูก ปิดสนิทจากประตูแห่งความเมตตา แม้การทำดีอื่นๆ มีอยู่เพียงใดก็ไร้ประโยชน์ หรือการประสบบาป ต่างๆ ก็มีอาจลบล้างความผิดใดๆแก่เขาได้ (al-Sa‘diy, 2002 : 195)

และคำตรัสที่ว่า

﴿ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴾

(سورة المائدة : بعض من آية 72)

ความว่า “แท้จริงผู้ใดให้มีภาคีแก่อัลลอฮ์ แน่นอนอัลลอฮ์จะทรงให้สวรรค์ เป็นที่ต้องห้ามแก่เขา และที่ฟ้านักของเขานั้นคือนรก และสำหรับบรรดาผู้ อธรรมนั้นย่อมไม่มีผู้ช่วยเหลือใด ๆ”

(สุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 72)

กล่าวคือ อัลลอฮ์ทรงกำหนดข้อตัดสินแล้วว่าเหล่านั้น คือบุคคลที่พึงได้รับนรกเป็น การตอบแทน และทรงต้องห้ามสวรรค์แก่เขา” (Ibn Kathīr, 1999 : 3/157)

ดังนั้นบุคคลใดก็ตามที่กระทำความผิดในโทษฐานของการตั้งภาคีต่อ อัลลอฮ์ หาก สิ้นชีวิตลงบนสภาพของผู้ตั้งภาคี (มุชริก) เขาย่อมตกอยู่ในนรกและไม่มีโอกาสได้รับการอภัย จากอัลลอฮ์โดยเด็ดขาด อันต่างจากความผิดโทษฐานอื่นจากนั้น เช่น บุคคลที่เป็นมุสลิมที่กระทำ ความผิดต่างๆซึ่งอาจได้รับการลงโทษเพียงชั่วเวลาหนึ่ง หรือมีโอกาสได้รับการอภัยโทษจากอัลลอฮ์ก็ ได้ตามพระประสงค์ของพระองค์

2.1.1.3 ที่มาของหลักความเชื่อในอิสลาม

ที่มาของหลักความเชื่อ หรือแหล่งอ้างอิงในการแสวงหาความรู้และข้อเท็จจริง เกี่ยวกับหลักความเชื่อของอิสลาม เป็นแนวทางที่ถูกต้องและแนวทางเดียวกันที่บรรดามุสลิมทั้งหลาย นับตั้งแต่ยุคแรกได้ใช้ในการยืนยันความเชื่อต่างๆอันเกี่ยวกับพระเจ้าหรืออะกิดะฮ์ แหล่งอ้างอิง ดังกล่าวนั้นคือวะฮีย์ หรืออัลกุรอานและฮะดีษนบีเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงโปรดประทานลงมาเพื่อเป็น ทางนำและความเมตตาแก่มวลมนุษยชาติ

เนื่องอะกิดะฮ์เป็นหลักการประเภทเตกัฟิยะฮ์ คือจำเป็นต้องยืนยันด้วยหลักฐาน หนึ่งๆทางศาสนา มิอาจอาศัยการอ้างอิงโดยความคิดหรือการวินิจฉัย (อิญญัตติฮาด) ได้ เนื่องจากมี แหล่งที่มาที่จำเพาะแค่สองแหล่งสำคัญคืออัลกุรอานและฮะดีษนบี (al-Fawzān, 1999 : 9) เพราะไม่มี ผู้ใดสามารถล่วงรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์และล่วงรู้สิ่งที่บังควรหรือไม่บังควรเกี่ยวกับอัลลอฮ์ได้ดียิ่งไปกว่าตัว ของพระองค์เอง และรองลงมาที่ไม่มีผู้ใดสามารถรู้เกี่ยวกับอัลลอฮ์ได้ดียิ่งกว่าศาสนทูตของพระองค์ เหตุนี้การได้มาซึ่งเรื่องราวของอะกิดะฮ์ในอิสลามตามแนวทางของชาวสละฟุซออลิยะและบรรดาผู้ เจริญรอยแล้วจึงจำกัตอยู่ที่อัลกุรอานและฮะดีษนบีเป็นสำคัญ¹

(1) คัมภีร์อัลกุรอาน

อัลกุรอาน คือ คัมภีร์ของอัลลอฮ์เป็นแหล่งอ้างอิงแรกทั้งในเรื่องหลักการสำคัญและ เรื่องปลีกย่อยของศาสนา ตลอดถึงหลักการอื่นๆ ล้วนต้องอาศัยการแสวงหาหลักฐานเพื่ออ้างอิง

¹ อิบน์ ตัยมียะฮ์ให้ทัศนะว่าที่มาของอะกิดะฮ์เกิดจากสามแหล่งสำคัญ คือ 1) อัลกุรอาน 2) ฮะดีษนบี และ 3) มติฉันทของเหล่า เสาะฮาบะฮ์และสะลัฟซออลิห์ (Ibn Taimiyah, 1995: 13/157) หรือนักวิชาการบางท่านให้ทัศนะว่าสามแหล่ง คือ 1) อัลกุรอาน 2) ฮะดีษนบี และ 3) สติปัญญาที่ถูกต้อง (al-Buraikān, 2003: 22)

จากอัลกุรอานทั้งสิ้น เพราะถือว่าอัลกุรอาน คือผลจากการวะฮีย์ (วิวรณ์) จากพระเจ้าที่ถูกประทานลงมาอย่างมีอาจปฏิเสศได้ และทุกสิ่งที่อัลกุรอานรับรองไว้ล้วนเป็นสัจธรรมและความจริงทั้งสิ้น

ดังคำตรัสจากอายะฮ์ที่ว่า

﴿ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ﴾

(سورة النساء: بعض من آية 87)

ความว่า “และใครเล่าที่มีคำพูดที่สัจจริงยิ่งกว่าอัลลอฮ์”

(สุเราะฮ์อัลนิสาฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 87)

คำพูดหรือพระดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ย่อมอยู่ในระดับของความสัจจริงอันสูงส่งที่สุด ดังนั้นไม่ว่าหลักความเชื่อ องค์ความรู้ หรือการปฏิบัติใดๆก็ตามที่นำมาเล่าขานกัน หากขัดแย้งกับสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงบอกไว้ ทั้งหมดล้วนเป็นความเท็จเนื่องไม่สอดคล้องกับการบอกกล่าวของอัลลอฮ์ และเชื่อว่ามีอาจเกิดขึ้นเป็นความจริงได้อย่างแน่นอน (al-Sa‘diy, 2002 : 191)

อัลกุรอานเป็นคัมภีร์หนึ่งเดียวจากบรรดาคัมภีร์แห่งฟากฟ้าที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้สัญญาว่าจะทรงปกป้องรักษาไว้ตลอดไป ดังอายะฮ์ที่ว่า

﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾

(سورة الحجر : 9)

ความว่า “แท้จริงเรา (อัลลอฮ์) ได้ให้ข้อตักเตือน (อัลกุรอาน) ลงมา และแท้จริงเราเป็นผู้รักษามันอย่างแน่นอน”

(สุเราะฮ์อัลหัจญ์รฺ : 9)

อัลกุรอานได้รับการปกป้องรักษาไว้ทั้งด้านถ้อยคำและความหมาย และส่วนหนึ่งของการปกป้องรักษานั้นคืออัลลอฮ์ทรงให้อัลกุรอานถูกสืบทอดมากระทั่งถึงมายังเราอย่างต่อเนื่อง และถึงมายังเราในลักษณะที่ปลอดภัย ปราศจากการเบี่ยงเบนเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติม หรือตัดตอนใดๆ ทั้งสิ้น (Ibn Kathīr, 1999 : 4/527)

อัลกุรอานจึงถือเป็นองค์รวมของบทบัญญัติอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องหลักความเชื่อ และไม่ได้ละสิ่งใดๆที่อาจทำให้เข้าใจได้ว่าอัลลอฮ์ทรงเพิกเฉยกระทั่งทำให้เกิดความคลุมเครือเกี่ยวกับประเด็นเรื่องอะกีดะฮ์เป็นหลักการสำคัญที่สุดของอิสลามนั้นเลย หากแต่หลักฐานจากอัลกุรอานได้ยืนยันเอาไว้อย่างชัดเจน บรรดาโองการต่างๆก็ล้วนมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการรังสรรค์ความรู้ และความศรัทธาที่ถูกต้องแก่พวกท่านนับตั้งแต่เริ่มแรกของการประทานวะฮีย์

อุละมาอ์บางท่านมีทัศนะว่าสุเราะฮ์ ที่ถูกประทานลงมาในยุคมักกะฮ์มีลักษณะที่ทำให้การรับรองใน 3 ประการสำคัญ คือ การมีหนึ่งเดียวของอัลลอฮ์ การเป็นศาสนทูตของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และยืนยันต่อเรื่องราวของการฟื้นคืนชีพและวันปรโลกว่าเป็นความจริงที่มีอาจกลางแคลงสงสัย (al-Shāṭibiy, 1997 : 3/416) ด้วยหลักฐานต่างๆที่ชัดเจน ตลอดถึงตอบโต้ผู้ปฏิเสธในเรื่องดังกล่าว

ในทุกแง่มุมที่พวกเขาพยายามตั้งข้อกังขาพร้อมด้วยหลักฐานที่สร้างความหวาดหวั่นแก่ผู้เห็นต่าง พร้อมอธิบายความในเรื่องต่างๆอย่างชัดเจน ซึ่งทั้ง 3 ความหมายนี้ คือสิ่งที่ประมวลอยู่อย่างครบถ้วนแล้วในสิ่งที่ถูกประทานลงมาในคัมภีร์อัลกุรอาน ณ เมืองมักกะฮ์ โดยภาพรวม แม้สภาพภายนอกบางประการอาจเห็นต่างออกไปจากความหมายดังกล่าวบ้าง แต่ผลสรุปสุดท้ายล้วนอยู่ในกรอบนี้ทั้งสิ้น แม้กระทั่งเรื่องต่อไปนี้ เช่น การส่งเสริมทำดีและหักห้ามความชั่ว การยกอุทฺฮฺ การเล่าเรื่อง และกล่าวถึงสวนสวรรค์และนรก การบรรยายถึงวันกิยามะฮ์ หรือเรื่องราวอื่นๆที่ตนเองเดียวกัน จึงพบว่าหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ คือประเด็นหลักและสาระที่สำคัญที่สุดใน สุเราะฮ์ต่างๆ ที่ถูกประทานลงมาทั้งในช่วงที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เผยแผ่อยู่ในนครมักกะฮ์ และยังคงเป็นประเด็นหลักและสำคัญที่สุดเช่นกันแม้มาในช่วงนครมาดีนะฮ์ เพื่อเป็นตั้งการเยียวยาหรือคอยแก้ไขกรณีปัญหาต่างๆในทางศาสนาบัญญัติที่อาจกระทบต่อหลักความเชื่อและเจตจำนงค์แห่งการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ การกล่าวถึงหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์จึงมิได้ขาดตอนไปเลยหรือละการกล่าวถึงแม้เพียงช่วงใดช่วงหนึ่ง หากแต่ยังคงเป็นประเด็นที่จำเป็นต้องกล่าวถึงตลอดไปทั้งตอนต้นและหลังจากนั้น

(2) สุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

สุนนะฮ์¹ ถือเป็นแหล่งอ้างอิงของบทบัญญัติศาสนาที่สำคัญอันดับที่ 2 รองจากอัลกุรอาน การเชื่อฟังปฏิบัติตามท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และยึดถือต่อสุนนะฮ์ของท่านนั้นย่อมเป็นสิ่งจำเป็น (วาญิบ) (Ibn al-Qayyim, 1976 : 2/290-293) นอกจากนั้นสุนนะฮ์ ยังถือเป็นวะฮีย์อีกประเภทหนึ่งที่ถูกประทานมาจากอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นในเมื่ออัลกุรอาน คือแหล่งที่มาของศาสนาทั้งด้านอะกีดะฮ์ และชะรีอะฮ์แล้วสุนนะฮ์ของท่านนบีก็อยู่ในสถานะเดียวกัน ดังที่พระองค์ได้ทรงรับรองสิ่งที่มาจากตัวท่านนบี ﷺ นั้นว่า

﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ، إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴾

(سورة النجم : 3-4)

ความว่า “และเขามีได้พูดตามอารมณ์ มันมิใช่อันใดนอกจากเป็นวะฮีย์ที่ถูกประทานลงมา”

(สุเราะฮ์อัลนัจม : 3-4)

สิ่งที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวออกมาคือสิ่งที่ได้รับบัญชามาจากอัลลอฮ์ เพื่อเผยแพร่สั่งสอนแก่ผู้คนอย่างสมบูรณ์ และเพียบพร้อมโดยไม่มีเพิ่มเติม หรือลดทอนออกไปจากนั้นเลย การอธิบายนี้สอดคล้องกับฮะดีษหนึ่งซึ่งรายงานจากหะซัน บิน อุฎัยยะฮ์ที่กล่าวว่า “ญิบรีลได้นำ

¹ หมายถึง แนวทางที่ท่านเราะซูล ﷺ แสดงไว้เป็นแบบอย่าง ตลอดถึงสิ่งต่างๆที่บรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมได้ยึดถือต่อกันมา ทั้งในเรื่องราวที่เกี่ยวกับหลักความเชื่อ หลักการปฏิบัติ ตลอดถึงคำกล่าวต่างๆด้วย (Ibn Rajab, 1998 : 1/120)

สุนนะฮ์ลงมายังท่านนบี ﷺ และทำการสั่งสอนสุนนะฮ์แก่ท่าน เช่นที่สั่งสอนอัลกุรอาน” (al-Lalika'iy, 1995 : 1/83-84)

ทั้งนี้ถูกละมาอ์ได้แบ่งวะฮีย์ออกเป็น 2 ประเภท หนึ่งในจำนวนนั้นคือวะฮีย์ประเภทอ่านได้ หมายถึงอัลกุรอานที่ถูกประทานมาแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้เป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ทั้งโดยถ้อยคำและความหมาย และถือว่าการอ่านมันนับเป็นอิบาดะฮ์ ส่วนประเภทที่ 2 คือวะฮีย์ประเภทอ่านไม่ได้ นั่นคือสิ่งที่รายงานมาจากตัวท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นบทอธิบายที่ได้มาจากอัลลอฮ์ ﷻ” (Ibn Hazm, 1983: 1/93)

ในอายะฮ์หนึ่งอัลลอฮ์ ﷻตรัสว่า

﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْل لَنفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾

(سورة آل عمران : 164)

ความว่า “แน่นอนยิ่ง อัลลอฮ์นั้นทรงมีพระคุณแก่ผู้ศรัทธาทั้งหลาย โดยที่พระองค์ได้ทรงส่งเราะสุลคนหนึ่งจากพวกเขาเองมาในหมู่พวกเขาโดยที่เขาคจะได้อ่านบรรดาโองการของพระองค์ให้พวกเขาฟัง และจะทำให้พวกเขาสะอาด และจะสอนอัลกิตาบและอัลหิกมะฮ์แก่พวกเขาด้วย และแท้จริงเมื่อก่อนนั้นพวกเขาเคยอยู่ในความหลงผิดอันชัดแจ้ง”

(สุเราะฮ์อาลิอิมรอน : 164)

การสอนอัลกิตาบและอัลหิกมะฮ์แก่พวกเขาข้างต้น หมายถึงสอนคัมภีร์อัลกุรอานและอัสนุนนะฮ์ ดังระบุในอีกอายะฮ์หนึ่งที่ว่า

﴿وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾

(سورة البقرة بعض من آية : 126)

ความว่า “และจะได้สอนคัมภีร์ และวิหยะบัญญัติ (หิกมะฮ์)ให้พวกเขาทราบ”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 126)

คำว่าอัลกิตาบ (หรือคัมภีร์) ในที่นี้หมายถึงอัลกุรอาน ส่วน “อัลหิกมะฮ์” (วิหยะบัญญัติ) ที่ระบุในอัลกุรอาน หมายถึงอัสนุนนะฮ์” (al-Shāfi'iy,1990 : 28-29) ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่ท่านเราะสุลบอกไว้โดยผ่านวจาศาสนทูตของพระองค์ นี้คือข้อตัดสินที่เห็นพ้องกันระหว่างมุสลิมทั้งหลาย ซึ่งผู้ใดปฏิเสธตามนี้ย่อมถือเป็นคนนอกศาสนา

ดังกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่รับรองไว้ว่า

((عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ ، فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَحِلُّوهُ ، وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ ، أَلَا وَإِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا حَرَّمَ اللَّهُ))

(بعض من حديث أخرجه الترمذي، 1983 : 2664)

ความว่า “พวกเจ้าต้องยึดเอาอัลกุรอานนี้ ดังนั้น เมื่อพวกเจ้าพบในสิ่งนั้นที่เป็นสิ่งฮะลาล พวกเจ้าก็จงทำให้มัน เป็นฮะลาลตามนั้น และสิ่งใดที่พวกเจ้าพบมันในอัลกุรอานว่าเป็นสิ่งที่ฮะรออม พวกเจ้าก็จงทำให้มันเป็นที่ต้องห้ามตามนั้น พึงรู้เถิดว่าแท้จริงสิ่งที่เราะฮ์ลุสของอัลลอฮ์ทำเป็นสิ่งที่ต้องห้ามก็เหมือนกับสิ่งเดียวกับที่อัลลอฮ์ทรงต้องห้ามเช่นเดียวกัน ”

(ส่วนหนึ่งของฮะดีษบันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 2664)¹

สิ่งที่คล้ายคลึงกัน ในที่นี้คือฮะสุนนะฮ์โดยไม่ต้องสงสัย (Ibn Qayyim, 1994 : 156) ซึ่งเป็นคำเตือนมิให้ฝ่าฝืนต่อแบบอย่าง หรือสุนนะฮ์ต่างๆ ที่ท่านเราะฮ์ลุส ﷺ ได้แสดงไว้ แม้ไม่มีระบุในอัลกุรอาน เนื่องสาเหตุทำให้พวกเคาะวาริจญ์ และพวกเราะฮะวาฟีฎ (ชีอะฮ์) ต้องระหวนและหลงทางก็เพราะมักแอบอ้างเฉพาะการปฏิบัติตามอัลกุรอานแต่กลับละทิ้งฮะสุนนะฮ์ เป็นสิ่งที่ถูกประทานมาเพื่อคำจูนการอธิบายแก่อัลกุรอาน (al-Khitābiy, 1980:7/8) และยังมีคำกล่าวรับรองจากฮะดีษบทหนึ่งรายงานจากอัลอิรบาฎ บิน สารีเยฮ์² เล่าว่า ท่านเราะฮ์ลุส ﷺ กล่าวว่า

((قَدْ تَرَكْتُكُمْ عَلَى الْبَيْضَاءِ لِيُلْهَى كَنْهَارُهَا لَا يَزِيغُ عَنْهَا بَعْدِي إِلَّا هَالِكٌ))

(أخرجه ابن ماجه، 1975 : 43)

ความว่า “แท้จริงฉันได้ทิ้งพวกท่านไว้บนความชัดเจนยิ่ง กลางคืนของมันชัดเจนเสมือนกลางวัน จะไม่มีผู้ใดเบี่ยงเบนออกไปนอกจากผู้ที่หายนะ”

(บันทึกโดย Ibn Mājah, 1975 : 43)³

ในฮะดีษบทหนึ่ง รายงานจากออบู ซุรร์ อัลซีฟารี⁴ เล่าว่า

¹ อัลอัลบานีย์ตัดสินว่าเป็นฮะดีษฮะสัน (al-Albāniy, 1999 : 2870)

² อัลอิรบาฎ บิน สารีเยฮ์ จากเผ่าอัลสะละมียะ มีนามแฝงว่า “ออบูญุฬิห์” เป็นเคาะฮาบะฮ์คนหนึ่งในกลุ่ม “อะฮ์ลุลศุฟฟะฮ์” ในบั้นปลายชีวิตได้อาศัยอยู่ที่เมืองหิมส์ ประเทศซาม และเสียชีวิตที่นั่นในปี ฮ.ศ.75 (al-Dhahabi, 1996 : 3/420-422)

³ ฮะดีษเดียวกันนี้บันทึกโดยอัลฮาकिม (al-Hākim, 1990 : 1/96) อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษเคาะอียี (al-Albāniy, 1988 : 4369)

⁴ ชื่อจริงคือญุนดูบ บิน ญุนาดะฮ์ จากตระกูลบนิฆ็อฟฟาร์ รับอิสลามตั้งแต่อายุแค่ 5 ขวบ และเป็นเคาะฮาบะฮ์ผู้ใกล้ชิดคนหนึ่งของท่านนบี ﷺ เสียชีวิตที่เมืองอัลซุบดะฮ์ในปี ฮ.ศ.32 (Ibn Kathīr, 1966 : 10/90)

((تُوْفِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا طَائِرٌ يُحْرِكُ جَنَاحَيْهِ فِي السَّمَاءِ إِلَّا وَقَدْ ذَكَرْنَا مِنْهُ عَلِمًا))

(أخرجه احمد، 1995 : 20854)

ความว่า “ท่านศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷺ ได้สิ้นชีวิตจากเราไป ในสภาพที่แทบไม่มีนกสักตัวเดียวที่ขยับปีกทั้งสอง (โอบยบิน) อยู่ในฟากฟ้า นอกจากท่านได้บอกความรู้หนึ่งเกี่ยวกับมันให้แก่เราไว้แล้ว”

(บันทึกโดย 'Ahmad, 1995 : 20854)

และในอีกอะดิษหนึ่ง คือ

((عَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قِيلَ لَهُ: قَدْ عَلَّمَكُمْ نَبِيُّكُمْ كُلَّ شَيْءٍ، حَتَّى الْخِرَاءَةَ، فَقَالَ أَجَلٌ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 262)

ความว่า “รายงานจากสลมาน อัลฟารีซี¹ ซึ่งเมื่อถูกถามว่า “ผู้เป็นนบี ﷺ ของพวกท่านได้สั่งสอนไว้แก่พวกท่านทุกสิ่งทุกประการ แม้กระทั่งเรื่องมารยาทเกี่ยวกับการถ่ายทุกข์เขียวหรือ ?” ท่านตอบว่า “ใช่แล้ว”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 262)

นอกจากนี้ยังมีอะดิษอีกมากมายจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ได้อธิบายประเด็นเกี่ยวกับหลักความเชื่อเอาไว้อย่างชัดเจน ดังปรากฏมานับแต่เรื่องแรกที่ท่านนบี ﷺ สอนแก่ประชาชาติของท่าน และจากแบบอย่างหรือสุนนะฮ์ของท่านที่แสดงมาตลอดชีวิต เหล่านี้ได้กลายเป็นหลักฐานอันชัดเจนและเด็ดขาด กระทั่งท่านได้จบสิ้นชีวิตในบั้นปลายลงพร้อมกับความสมบูรณ์อย่างที่สุดทั้งด้านการชี้้นำ การบำบัดจิตใจ และการอธิบายสัจธรรม และแน่นอน ความหมายของสุนนะฮ์ดังกล่าวคือบรรดาอะดิษเศาะฮิฮ์ที่ได้รับการยืนยันชัดเจนว่ามาจากท่านนบี ﷺ ตลอดถึงบรรดาอะดิษในระดับที่ลดหลั่นลงมาแม้ไม่ถึงระดับเศาะฮิฮ์ เช่น อะดิษอะสัน ทั้งหมดล้วนแล้วแต่ได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบ คัดกรอง และศึกษามาเป็นอย่างดี ก่อนที่จะใช้เป็นหลักฐานหรือเป็นแหล่งอ้างอิงทางศาสนาโดยเฉพาะเกี่ยวกับหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) เนื่องในประเด็นหลักความเชื่อย่อมไม่สามารถอ้างอิงบรรดาอะดิษที่อ่อนเป็นหลักฐานได้ เพราะอะดิษที่อ่อนหรือฎะฮิฟไม่สามารถใช้เป็นหลักฐานในประเด็นสำคัญทางศาสนาหรือรายงานต่อ นอกจากนี้มีการชี้แจง

¹ ชื่อจริงคือมาบิฮ์ บุตรของโยซัคซาน มีภูมิลำเนาจากเมืองอัศบาฮาน ประเทศเปอร์เซีย เกิดราวปี ค.ศ.568 เคยนับถือศาสนาบูชาไฟ ก่อนละทิ้งบ้านเกิดมุ่งสู่แคว้นขาม เข้าศึกษาศาสนาที่สำนักบวชคริสเตียน แต่ไม่สมประสงค์จึงเดินทางต่อยังดินแดนแถบสมุทรอาหรับ และถึงยังเมืองมาดินะฮ์ กระทั่งพบกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นเศาะฮาบะฮ์ที่มีบทบาทสำคัญท่านหนึ่งในประวัติศาสตร์อิสลามยุคต้น เสียชีวิตในปี ค.ศ.656 (al-Zirikli, 2002 : 3/111)

สถานะภาพที่แท้จริงของอะดิษเอาไว้ ทั้งนี้เพราะสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ความหลงผิด และเบี่ยงเบนออกจากสุนนะฮ์และอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องนั้นคือการอ้างอิงอะดิษฎะอ์ฟ โดยเฉพาะฎะอ์ฟอิฟญูดัน และเมาฎูมาเป็นหลักฐาน และสร้างความเชื่อต่างๆ ขึ้นมาจากคำสอนของอะดิษเหล่านั้น โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเด็นเตาฮีดอูลูฮียะฮ์ (ความเป็นพระเจ้าที่พึงเคารพเพียงองค์เดียว) และศิฟาต (คุณลักษณะต่างๆของอัลลอฮ์) เป็นต้น (Ibn Taimīyah, 1987: 83) ซึ่งมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างไปจากหลักความเชื่อในศาสนาอื่นๆ ใน 2 ประการ คือ เป็นหลักความเชื่อที่มีลักษณะเป็นสิ่งเร้นลับและเป็นหลักความเชื่อที่จำเป็นต้องสอดคล้องกับหลักฐานจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์

หลักความเชื่อที่มีลักษณะเป็นสิ่งเร้นลับ (ซ็อยบียะฮ์) ในที่นี้หมายถึง เรื่องราวและประเด็นต่างๆของหลักความเชื่ออิสลามซึ่งมุสลิมจำเป็นต้องศรัทธาและเชื่อมั่นตามนั้น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสยกย่องบรรดามุสลิมผู้ยำเกรงซึ่งมีความศรัทธาในสิ่งเร้นลับ (อัลซ็อยบ์) ในตอนต้นของสุเราะฮ์ อัลบะเกาะเราะฮ์ว่า

﴿لَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾

(سورة البقرة : بعض من آية 1-2)

ความว่า “อะลิฟ ลาม มีม . คัมภีร์นี้ ไม่มีความสงสัยใดๆ ในนั้น เป็นทางนำสำหรับบรรดาผู้ยำเกรงเท่านั้น . คือบรรดาผู้ศรัทธาต่อสิ่งเร้นลับ”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 1-2)

คำว่าศรัทธาต่อ “สิ่งเร้นลับ (อัลซ็อยบ์)” ในที่นี้หมายถึงศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ บรรดามลาอิกะฮ์ บรรดาเราะซูล วันสุดท้าย สวรรค์ นรก ตลอดจนถึงสิ่งต่างๆเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย ซึ่งทั้งหมดนั้นล้วนเป็นสิ่งเร้นลับตามความหมายนี้ทั้งสิ้น (al-Thabriy, 2001: 1/101)

สำหรับแหล่งอ้างอิงอื่นๆนอกจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ เช่น กียาส (การเทียบเคียง) หรือการใช้ปัญญาของมนุษย์ย่อมมีอาจนำมาเป็นแหล่งอ้างอิงในเรื่องหลักความเชื่อได้เป็นอันขาด เนื่องจากมีลักษณะเป็นเพียงการคาดคะเน (ค็อนนียะฮ์) (al-Jabarain, 2012 : 10) เช่นเดียวกับการอ้างเรื่องศาสนาโดยอาศัยวิธีการอื่นๆเช่นการใช้ปัญญา การพิเคราะห์ ตรรกะ ปรัชญา การดลใจ การอวดอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ การอุปทาน ความฝัน หรืออาศัยบุคคลที่มีโชนปีที่อ้างเป็นผู้ไร้บาป (มะฮูมุ) และล่องรู้สิ่งเร้นลับต่างๆ ทั้งหมดนั้นเป็นความหลงและผิดพลาด การอ้างเช่นนั้นเท่ากับนำพาอะกีดะฮ์ไปสู่สถานะที่อาจมีถูกมีผิดได้นั่นเอง ดังความผิดพลาดของพวกอะฮ์ลุลกะลามทั้งหลาย เช่น กลุ่มญะฮะมียะฮ์, กลุ่มมูตะชีละฮ์ และกลุ่มอะซาอิเราะฮ์ที่ยึดเอาปัญญา (อัลอัก์ล) เป็นแหล่งอ้างอิงหนึ่งในเรื่องหลักความเชื่อ ซ้ำยังให้ความสำคัญกับการใช้ปัญญายิ่งกว่าแหล่งอ้างอิงจากตัวบทหลักฐาน (อัลนัคด์) เสียอีก กระทั่งอัลกุรอานและสุนนะฮ์ในทัศนะของพวกเขาเป็นสิ่งเพียงที่ต้องเป็นไปตามปัญญามนุษย์ อันเท่ากับเป็นการดูแคลนต่อคัมภีร์ของอัลลอฮ์และสุนนะฮ์แห่งศาสนทูตของพระองค์อีกด้วย

2.1.1.4 สาเหตุการเกิดหลักความเชื่อที่บิดเบือนในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ

อิสลามถือว่าความเป็ยงเบนทางความเชื่อหรืออะกิดะฮ์เป็นความเสียหายและอันตรายที่สุด เนื่องความเชื่อที่ถูกต้องเท่านั้นคือตัวขับเคลื่อนสำคัญที่คอยผลักดันให้เกิดการปฏิบัติหรือกระทำความดีทั้งหลาย กล่าวคือหากปัจเจกชนคนใดขาดอะกิดะฮ์ที่ถูกต้องในชีวิต ย่อมเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของความสับสน และหลงผิดที่จะคอยทับถมและปิดกั้นไม่ให้เห็นความจริงเป็นปัจจัยสู่การมีชีวิตที่ดีงาม ทำให้จมดิ่งสู่ความชั่วร้ายและเสื่อมเสียในรูปแบบต่างๆอย่างไม่สามารถถอนตัวได้ หลายคนต้องจบชีวิตในสภาพอย่างที่ไม่ควรจะเป็น ในระดับสังคมก็เช่นกัน หากขาดอะกิดะฮ์ที่ถูกต้องมาเป็นสิ่งชี้แนะเสียแล้ว สังคมนั้นย่อมไม่ต่างกับสังคมเดรัจฉานประเภทหนึ่งที่ไม่สามารถนำทางของชีวิตสันติสุขอันพึงประสงค์ แม้นพวกเขาจะมีปัจจัยทางวัตถุมากมาย แต่ไม่สามารถให้ความสุขและคำตอบที่แท้จริงแก่ชีวิตได้ ซ้ำยังอาจเป็นตัวเร่งสู่การทำลายและหายนะยิ่งขึ้นเสียอีก เช่นดังปรากฏในสังคมปัจจุบัน เพราะสิ่งที่สามารถทำให้มนุษย์รู้จักพันธกิจและเป้าหมายแห่งชีวิต รวมถึงรู้จักใช้ประโยชน์ต่อสิ่งต่างๆที่มีอยู่คือการมีอะกิดะฮ์หรือหลักความเชื่อที่ถูกต้องนั่นเอง

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴾

(سورة المؤمنون : 51)

ความว่า “โอ้ บรรดาเราะสุลเอ๋ย พวกเจ้าจงบริโภคจากสิ่งต่างๆที่ดี และจงกระทำความดีเถิดเพราะแท้จริง ข้ารอบรู้สิ่งพวกเจ้ากระทำ”

(สุเราะฮ์อัลมูอมีนูน : 51)

อัลลอฮ์ทรงสั่งใช้ให้บริโภคแต่อาหารที่อนุมัติ (ฮะลาล) พร้อมกับประกอบในการงานที่ดีงาม เป็นการบ่งบอกว่าสิ่งที่อนุมัตินั้นเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการกระทำความดี เป็นพันธกิจที่บรรดาศาสนทูตทั้งหลายต้องแสดงให้ได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุจริตพร้อมทั้งด้านคำพูด การกระทำ การชี้แนะสั่งสอน และการตักเตือน (Ibn Kathīr, 1999 : 5/477) อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในอีกอายะฮ์หนึ่งเพื่อให้ตระหนักในบุญคุณต่างๆ ที่ทรงประทานให้ พร้อมสำนึกและศรัทธาอย่างมั่นคงต่อพระองค์

﴿ وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غَدُوها شَهْرٌ وَرَوْاحُها شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمَنْ

الْجِنُّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ

السَّعِيرِ ، يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ

رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّاكِرُونَ ﴾

(سورة سبأ : 11-13)

ความว่า “และเราได้ให้มีลมพัดแก่สุลัยมาน ซึ่งมันจะพัดไปในยามเช้าเป็นเวลาหนึ่งเดือน และมันจะพัดกลับในยามเย็นเป็นเวลาหนึ่งเดือน และเราได้

ให้ไหลมาแก่เขาซึ่งตาน้ำทองเหลือง (คือให้ทองเหลืองที่หลอมตัวเป็นตาน้ำไหลมาสำหรับสุลัยมาน) ในหมู่ญินนั้น มีผู้ทำงานอยู่เบื้องหน้าเขาด้วย อนุมัติแห่งพระเจ้าของเขา และผู้ใดในหมู่พวกเขาหันเหจากพระบัญชาของเรา เราจะให้เขาลี้มรสารลงโทษที่มีไฟลุกโชติช่วง พวกเขา (ญิน) ทำงานให้เขา (สุลัยมาน) ตามที่เขาต้องการ (เช่นสร้าง) ปราสาทหลายแห่งที่สูงตระหง่าน และบรรดาหุ่นจำลอง และบรรดาโคมใส่อาหารมีขนาดเท่าปอน้ำและบรรดาหม้อสำหรับหุงอาหารตั้งอยู่กับที่ พวกเขาจึงทำงานเกิดวงศ์วานของดาอูดเอ๋ย ! ด้วยการขอบคุณ และส่วนน้อยแห่งปวงบ่าวของเราที่เป็นผู้ขอบคุณ”

(สุเราะฮ์สะบะอ์ : 11-13)

ข้างต้นเป็นการยืนยันว่าพลังด้านวัตถุหรือทรัพย์สินปัจจัยต่างๆ จำเป็นต้องอยู่ร่วมด้วยกันกับพลังแห่งความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง เพราะตราบใดที่ทั้งสองแยกออกจากกันหรือสลับขั้วไปอยู่กับความเชื่ออันมดเท็จเสียแล้ว ย่อมมีแต่จะนำไปสู่การทำลายและหายนะอย่างแน่นอน สำหรับสาเหตุการเกิดการบิดเบือนทางด้านหลักความเชื่อ หรือการเบี่ยงเบนออกจากอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องในสังคมมุสลิมนั้นศึกษาพบว่าเกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน แต่ขอกกล่าวถึงที่สำคัญในที่นี้เพียง 4 ประการดังนี้

(1) ขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) ที่ถูกต้อง

สาเหตุแรกของการเกิดความเชื่อที่บิดเบือนคือ ขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง คือไม่ศึกษาเรียนรู้ หรือเข้าใจในหลักความเชื่อที่ถูกต้องของอิสลามตามคำสั่งของอัลลอฮ์ﷻ และเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ หรือตามหลักความเชื่อของชนชาวสะลัฟซอลิฮ์ที่ถูกรับรอง เมื่อสังคมมุสลิมยุคหนึ่งๆไม่เข้าใจ อีกทั้งไม่สนใจเรียนรู้หรือให้ความสำคัญต่อเรื่องอะกีดะฮ์แล้ว ทำให้อनुชนมุสลิมรุ่นต่อมาไม่สามารถแยกแยะ จนบางครั้งอาจเข้าใจผิดเป็นถูก หรือเข้าใจถูกเป็นผิดได้ ดังคำกล่าวของอุมร์ บิน อัลค็อฎฏอบว่า

((إِنَّمَا تَنْقُضُ عُرَى الْإِسْلَامِ عُرْوَةً عُرْوَةً إِذَا نَشَأَ فِي الْإِسْلَامِ مَنْ لَمْ يَعْرِفِ الْجَاهِلِيَّةَ))

(أخرجه ابن أبي شيبة، 2004 : 6/410)

ความว่า “แท้จริงโซ่ห่วงของอิสลามจะหลุดออกไป (จากเขา) ทีละห่วง ทีละห่วง สำหรับบุคคลที่เติบโตมาในอิสลามแต่เขาไม่รู้จักวิถีอันงามาย”

(บันทึกโดย 'Ibn Abū al-Shaibah, 2004 : 6/410)¹

วิถีอันงมกาย (ญาฮิลียะฮ์) ของสังคมต่ออะกีดะฮ์ที่ถูกต้องอาจเกิดจากหลายปัจจัย เช่น การหันห่างไม่สนใจศึกษาเรียนรู้ ความบกพร่อง หรือดูดายของบรรดาผู้รู้เองที่ไม่ใส่ใจต่อการสั่งสอนชี้แนะผู้คน การมีผู้นำที่ไร้คุณธรรมและความเข้าใจศาสนา การสังกัดตนเองอยู่เพียงในกรอบอันจำกัดของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และที่สำคัญคือสภาพสังคมที่ถูกปล่อยละเลยให้เหินห่างอยู่ในสิ่งต่างๆที่เป็นชirikโดยขาดการชี้แนะ จนสังคมต้องถูกรอบงำด้วยเวลาต่อคำสอน การแตกแยก และวิกฤติการมากมายตามมา

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวตักเตือนไว้ว่า

((أَوْصِيَكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، وَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ، وَإِلَيْكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

ความว่า “ฉันขอสิ่งเสียพวกท่านให้ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ให้มีการเชื่อฟังปฏิบัติตาม หากมั่นใจว่าเขาเป็นทาสชาวหาบาศีย์ได้เป็นผู้นำแก่พวกเจ้า และแท้จริงใครมีชีวิตอยู่จากพวกเจ้า แล้วเขาจะได้เห็นความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างมากมาย ดังนั้นจำเป็นสำหรับพวกท่านจะต้องยึดมั่นต่อสุนนะฮ์ของฉัน และสุนนะฮ์ของบรรดาคุลาฟาอ์อัลรอฮ์ดีน (คอลีฟะฮ์ที่ได้รับคำสั่งสอนในทางนำที่ถูกต้อง) พวกท่านจงกตม้น ด้วยกับพันกรรม และพวกท่านพึงระวัง จากการกระทำขึ้นมาใหม่ของกิจการงาน (อุตริขึ้นมาในศาสนา) เพราะว่าทุกการอุตริคือความหลงผิด ”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)²

ในอีกสายรายงานหนึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

¹ สะดิษเดียวกันนี้บันทึกโดยอัลฮากิม (al-Hākim, 1990 : 4/475) รายงานจากอุมัร บินอัลค็อฎฏอบ โดยอุละมาฮ์หลายท่านรับรองว่าเป็นอะฮฺารที่ถูกต้อง (Ibn Taimiyah, 1986 : 2/398)

² สะดิษเดียวกันนี้บันทึกโดยอิบนุ มาญะฮ์ (Ibn Mājah, 1997: 43) และอัลติรมิซีย์โดยตัดสินว่าเป็นสะดิษเศาะฮิฮ์ (al-Tirmidhiy, 1983 : 2676)

((إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ وَلَكِنْ يَغْبِضُ الْعِلْمَ بِغِبْضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهًّا لَا فَسْتُلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا))

(أخرجه البخاري، 1990 : 3433)

ความหมาย: แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ จะไม่นำความรู้กลับไปโดยถอดมันออกจากป่าว แต่พระองค์จะนำความรู้กลับไปด้วยการเสียชีวิตของบรรดาผู้รู้ จนกระทั่งแทบจะไม่เหลือผู้รู้เลย ผู้คนจึงยึดผู้ที่ไม่มีความรู้เป็นผู้นำ เมื่อเขาถูกถาม เขาก็จะเฉลยปัญหา (ผิดพลาด) โดยที่ไม่มีความรู้ ดังนั้นพวกเขาหลงผิด และยังนำพาผู้อื่นหลงผิดอีกด้วย”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 3433)

การถอดถอนความรู้ออกไปในที่นี้ มิได้หมายถึงทำให้ความรู้เหล่านั้นลบเลือนหรือหายไปจากความทรงจำ หากแต่ความรู้จะหมดไปพร้อมๆ กับการล้มตายจากไปของบุคคลผู้มีความรู้ แล้วผู้คนที่หันไปยึดเอาบุคคลผู้ปราศจากความรู้เป็นผู้นำและตัดสินใจตามความเขลาของตนเอง จนทำให้ผู้คนทั้งหลายหลงผิดและบุคคลอื่นๆหลงผิดตามไปด้วย (al-Nawawiy,1994 : 16/223)

แน่นอนความมกมาย่อมเป็นสาเหตุของความชั่วอีกหลายประการที่ล้วนนำสู่ความเลวร้ายและเสียหายทั้งสิ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่สำคัญยิ่งนั้นคือการไม่เข้าใจต่อหลักความเชื่อที่ถูกตั้งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ. وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ﴾

(سورة الزمر: بعض من آية 29)

ความว่า “อัลลอฮ์ทรงยกอุทาหรณ์ชายคนหนึ่งเป็นของหุ้นส่วนหลายคน พวกเขาขัดแย้งไม่ลงรอยกัน และชายอีกคนหนึ่งเป็นของชายคนหนึ่งโดยเฉพาะ ทั้งสองนี้เป็นอุทาหรณ์ที่เท่าเทียมกันหรือ ?”

(สุเราะฮ์อัลซุมัร : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 29)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยกเป็นอุทาหรณ์บุคคลที่มีหลักการเชื่อมั่นอันถูกต้องต่อหลักเตาฮีด (เอกานุภาพ) ของอัลลอฮ์กับอีกบุคคลหนึ่งที่มีหลักความเชื่อที่เปียงเบน หรือสิ่งต่างๆ ที่เป็นภาคี (ชirik) ต่อพระองค์ว่าคุณค่าของสองบุคคลย่อมไม่มีวันที่เท่าเทียมกันในทัศนะของพระองค์ (Ibn Qayyim,2011: 3/453)

(2) ยึดติดกับแนวทางผิดๆ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ

อีกโรคภัยหนึ่งของสังคมมุสลิมที่น่าพาให้เฉไฉไปจากหนทางที่ถูกต้องคือการยึดติดกับแนวทางผิดๆ ที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษและปฏิบัติตามความมดเท็จ อีกทั้งไม่ยอมเปิดกว้างรับสิ่งใหม่ที่แตกต่างแม้เป็นสิ่งถูกต้อง ปรากฏการณ์เช่นนี้มีใช้สิ่งใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น หากแต่มีมานานแล้วแทบทุกสมัย ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ที่กล่าวถึงท่าทีของบรรดาผู้ตั้งภาคีครั้งอดีตว่า

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴾

(سورة البقرة : 170)

ความว่า “และเมื่อได้ถูกกล่าวแก่พวกเขา ว่าจงปฏิบัติตามสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานลงมาเถิด พวกเขาก็กล่าวว่า มิได้ เราจะปฏิบัติตามสิ่งที่เราได้พบ บรรพบุรุษของเราเคยปฏิบัติมาเท่านั้น และแม้ได้ปรากฏว่าบรรพบุรุษของพวกเขาไม่เข้าใจสิ่งใด และทั้งไม่ได้รับแนวทางอันถูกต้องก็ตามกระนั้นหรือ?”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : 170)

อายะฮ์นี้ได้ตำหนิต่อทุกการยึดถือสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ในเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ เป็นการตำหนิการยึดติดและปฏิบัติตามต่อในสิ่งดังกล่าวโดยปราศจากการใช้ปัญญาและสามัญสำนึก (Sayyid Qutb, 1982: 1/155) การรู้สึกยึดติด (ตะอัศศุบ) กับแนวทางทางผิดๆ ในที่นี้มีได้จำกัดแค่การยึดติดกับบรรพบุรุษ แต่ยังมีหมายรวมถึงการยึดติดหรือสนับสนุนในตัวบุคคล หรือกลุ่มพวกของฝ่ายตนจนไม่คำนึงถึงความยุติธรรมและถูกต้อง ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกสังคม และในทุกสมัย ครั้นเมื่อความรู้สึกเช่นนี้มาบดบังสายตาสบายแล้วย่อมทำให้ไม่สามารถมองเห็นและยอมรับในความดีของฝ่ายตรงข้ามได้แม้จะแจ่มชัดปานใดก็ตาม เช่นท่าทีของบุคคลหนึ่งจากชาวเผ่าเราะบิอะฮ์ที่กล่าวแสดงการสนับสนุนต่อมุสลิมละมะฮ์คนเผ่าเดียวกัน ในคราวขัดแย้งกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งมาจากตระกูลมุฏริรว่า “ข้ารู้ดีว่ามุสลิมละมะฮ์โกหก และมุฮัมมัดนั้นแท้จริง เพียงแต่เรารักคนโกหกแห่งตระกูลเราะบิอะฮ์มากกว่าคนความจริงแห่งตระกูลมุฏริร” (al-Ṭabariy, 1986: 3/286)

นอกจากนี้การยึดติดกับวิถีทางที่ผิดๆ ยังรวมถึงการปฏิบัติตามทัศนคติของบุคคลในประเด็นเกี่ยวกับอะกีดะฮ์อย่างมง่ายโดยไม่พยายามสืบทราบหลักฐาน หรือตรวจสอบความถูกต้องเสียก่อน เช่นสภาพที่เกิดขึ้นกับบรรดากลุ่มที่หลงผิดต่างๆ ตั้งแต่ครั้งประวัติศาสตร์ เช่น ญะฮ์มิยะฮ์ มุอะตะซีละฮ์ อะฮาอิเราะฮ์ และศุฟีฮ์ ซึ่งแต่ละกลุ่มมักอ้างอิงการปฏิบัติตามผู้นำที่บิดเบือนอยู่บ่อยครั้ง จนต้องหลงผิด และเบี่ยงเบนออกจากหลักความเชื่อที่ถูกต้องไป

(3) ความเชื่อสุดโต่งต่อบรรดาอะลี และคนซอลีย์

ทุกสิ่งล้วนมีขอบเขตอันพอดีและมีดุลยภาพโดยธรรมชาติเสมอ หากมีการเกินเลย ขอบเขตนั้นไป ย่อมก่อให้เกิดผลที่เสียหายได้ คือมีวามเกินควร หรือน้อยเกินไปก็ตาม เช่นเดียวกับ เรื่องศาสนาซึ่งสาระสำคัญที่สุดคือหลักเอกานุภาพหรือเตาฮีดของอัลลอฮ์ ดังปรากฏกับประชาชาติ ต่างๆ ในอดีต ดังพวกอะฮ์ลุลกิตาบ อันหมายถึงชาวยิว และนบะศอรอที่ต้องหลงทางเนื่องละเมิด ขอบเขตในเรื่องนี้ เช่นพวกนบะศอรอที่เทิดทูนท่านนบีอีซา (หรือเยซู) อย่างสุดโต่งจนกลายเป็นตั้ง พระเจ้า หรือบุตรของพระเจ้า หรือนับถือเป็นภาคหนึ่งในหลักตรีเอกานุภาพ ทั้งที่ตัวนบีอีซาได้ ตักเตือนและสั่งสอนเสมอว่าตัวท่านเองเป็นเพียงมนุษย์ปุถุชนที่อยู่ในฐานะบ่าวและศาสนทูตคนหนึ่ง ของพระองค์เท่านั้น ขณะที่ความเชื่อสุดโต่งของชาวยิวก็เชื่อว่าอุซัยร¹ คือบุตรของพระเจ้า

ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า

﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴾

(سورة التوبة : 30)

ความว่า “และชาวยิวได้กล่าวว่า อุซัยรเป็นบุตรของอัลลอฮ์ และชาวคริสต์ได้กล่าวว่า อัลมะซีหฺ (หรือเยซู) เป็นบุตรของอัลลอฮ์ นั่นคือถ้อยคำที่พวกเขา กล่าวขึ้นด้วยปากของพวกเขาเอง ซึ่งคล้ายกับถ้อยคำของบรรดาผู้ที่ได้ปฏิเสธ การศรัทธามาก่อน ขออัลลอฮ์ทรง สืบแข่งพวกเขาด้วยเถิด พวกเขาถูก หันเหไปได้อย่างไร?”

(สุเราะฮ์อัตเตาบะฮ์ : 30)

อายะฮ์นี้เป็นการหักล้างของอัลลอฮ์ ﷻ ต่อกลุ่มชนทั้งสองว่าที่อ้างมาทั้งหมดนั้นล้วน เป็นความเท็จ อันเกิดจากความขัดแย้งหรืออคติต่อกันเท่านั้น เป็นข้ออ้างที่เลียนแบบซึ่งไม่แตกต่างอัน ใดกับคำกล่าวของกลุ่มชนต่างๆที่เคยหลงผิดมาแล้วในอดีต (Ibn Kathīr, 1999 : 4/134) ทั้งที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสเตือนพวกเขาตลอดว่า

﴿ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ ﴾

(سورة النساء: بعض من آية 171)

ความว่า “อะฮ์ลุลกิตาบทั้งหลาย จงอย่าปฏิบัติให้เกินขอบเขต (สุดโต่ง) ใน เรื่องศาสนาของพวกเขา”

(สุเราะฮ์อัลนิสาฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 171)

¹ มีระบุว่าอุซัยร คือผู้มีคุณธรรมคนหนึ่งจากชาวนบีอิสรออิล และบางทัศนะว่าเป็นนบี (Ibn Kathīr, 1966 : 2/389)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้ามชาวอิยิวและชาวคริสเตียนจากความเชื่อสุดโต่งและคลั่งไคล้เกินเลย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีอยู่มากมายในทั้งสองกลุ่ม แต่เมื่อพวกเขาตั้งคำถามและสุดโต่งในเรื่องศาสนา พฤติกรรมเช่นนั้นก็พาพวกเขาสู่การปฏิเสธและการตั้งภาคี (ชิริก) ต่ออัลลอฮ์ในที่สุด ความเชื่อสุดโต่งประเภทหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมมนุษย์แทบทุกสมัยคือ ให้การยกย่องเทิดทูนบรรดาวะลี¹ และคนซอลิฮ์ จนกระทั่งเกินเลยฐานะความเป็นจริง เช่นเชื่อว่าเขาเหล่านั้นกระทำการวิเศษบางอย่างได้ สามารถบันดาลให้เกิดคุณหรือเกิดโทษเป็นงานของอัลลอฮ์ หรืออาศัยพึ่งพาพวกเขาเป็นดั่งสื่อกลางเพื่อให้การวิงวอนขอขึ้นไปถึงที่ต่อรับจากอัลลอฮ์ ﷻ จนกลายเป็นการเคารพบูชาต่อพวกเขาเหล่านั้นไปในที่สุด เช่นการวิงวอนขอผ่านหลุมสุสานของบรรดาวะลี¹ โดยการเชือดสัตว์และการบนบาน

การเทิดทูนหรือบูชาต่อบรรดาวะลี¹ และคนซอลิฮ์ ได้เริ่มเกิดขึ้นมาครั้งแรกจากการอุทริชของกลุ่มชนสมัยนบีนูฮ์ในอดีต ดังปรากฏถ้อยคำของพวกเขาในอายะฮ์อัลกุรอานว่า

﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا﴾

(سورة نوح : 23)

ความว่า “และพวกเขาได้กล่าวว่า พวกท่านอย่าได้ทอดทิ้งพระเจ้าทั้งหลายของพวกท่านเป็นอันขาด พวกท่านอย่าได้ทอดทิ้งวัดุด และ สุวาอ และยะชูช และยะอู๊ก และนัซรุเป็นอันขาด”

(สุเราะฮ์นูฮ์ : 23)

ดังกล่าว คือรายชื่อของบรรดาผู้มีคุณธรรม (คนซอลิฮ์) จากประชาชนของท่านนบีนูฮ์ เมื่อพวกเขาเสียชีวิตลง มารร้าย (ชัยฏอน) ก็ได้มาหลอกหลอนให้ประชาชนสร้างแท่นบูชาขึ้นมาในสถานที่บุคคลเหล่านั้นเคยนั่งประจำอยู่เมื่อครั้งมีชีวิต แล้วเรียกชื่อสถานที่เหล่านั้นด้วยชื่อของพวกเขา ประชาชนหลงเชื่อและยอมปฏิบัติตาม จนกลายเป็นที่ยึดถือบูชาในกาลต่อมาเมื่อพวกเขาเสียชีวิตไปแล้ว” (Ibn Kathīr, 1999 : 8/235)

การบูชาคนซอลิฮ์ ครั้งนั้นนับเป็นอุตริชกรรมแรกที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์โลกจนกลายเป็นการตั้งภาคี (ชิริก) ต่ออัลลอฮ์ในที่สุด ดังทัศนะของอิบนุ สะญัวร์ อัลฮัสกาละนียี ที่กล่าวว่า “เรื่องราวของบรรดาคนซอลิฮ์ เหล่านี้เองได้เกิดเป็นจุดเริ่มต้นของการบูชาบรรดารูปเจี๊วต์ในกลุ่มชนของนบีนูฮ์ แล้วมีการปฏิบัติตามต่อกันมาภายหลังจากนั้น”(al-‘Asqalāniy, 1959: 8/669)

เป็นการยืนยันจากอายะฮ์ข้างต้นว่ามีผู้คนในอดีตไม่น้อยที่เมื่อเสียชีวิตลง ชาวบ้านได้ยึดเอาหลุมสุสานของพวกเขาเป็นสถานปฏิบัติธรรม แล้วค่อยมีการปั้นรูปเหมือน ครั้นต่อมาเมื่อเวลานั้นนานก็ยึดเป็นที่เคารพบูชาในที่สุดเนื่องสาเหตุจากความเล้า” (Ibn al-Qayyim, 2011: 1/203) ปรากฏอะเศาะดิษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ห้ามการกระทำเช่นนั้นคือ

¹ บรรดาวะลี หมายถึงบุคคลผู้ปฏิบัติตนใกล้ชิดโดยพิเศษต่ออัลลอฮ์ (al-Qayyim, n.d : 3/106)

((لَا تُظْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ ، فَقُولُوا :
عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 3445)

ความว่า “พวกท่านจงอย่าเทิดทูนฉันจนเกินขอบเขตเสมือนดังที่พวก
นัศอรอ (คริสเตียน)ได้เทิดทูนต่ออีซา (เยซู)บุตรมัรยัม แท้จริงฉันนี้เป็นบ่าว
คนหนึ่งของอัลลอฮ์ และเป็นศาสนทูตของพระองค์ ดังนั้นพวกท่านจงกล่าว
เถิดว่า (ฉันเป็น)บ่าวของอัลลอฮ์และเป็นศาสนทูตของพระองค์”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 3445)

อิบนุ ตัยมียะฮ์อธิบายว่า “ผู้ใดมีความนึกคิดตอนปีของเรา หรือตอนปีท่านอื่นๆด้วย
สิ่งใดจากลักษณะของความเป็นพระเจ้า (อูลูฮียะฮ์) และลักษณะของผู้ทรงอภิบาล (รูปูบียะฮ์) ผู้นั้น
ย่อมไม่ต่างอันใดกับพวกนัศอรอ” (Ibn Taimīyah,1995 : 1/96)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เคยเตือนให้ระถึงความเชื่อคลั่งไคล้หรือความสุดโต่งในเรื่อง
ศาสนาเป็นสาเหตุที่นำพาสู่ความเสียหายของกลุ่มชนต่างๆมาแล้วในอดีต ดังระบุในอะฮ์ดีษที่ว่า

((إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ فِي الدِّينِ ، فَإِنَّهُ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوَّ فِي الدِّينِ))

(أخرجه النسائي ، 1964 : 3057)

ความว่า “ขอพวกท่านจงระวังความสุดโต่ง (ในเรื่องศาสนา)เพราะ
ประชาชาติก่อนหน้าพวกท่านต้องพบกับความพินาศก็เพราะความสุดโต่ง”

(บันทึกโดย al-Nasa’iy,1964 : 3057)¹

กล่าวคือท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เตือนสำหรับว่าความเชื่อคลั่งไคล้ รุนแรง หรือความ
สุดโต่งในเรื่องศาสนาทั้งที่แสดงออกเป็นพฤติกรรม หรือคำพูดก็แล้วแต่ล้วนนำสู่ความพินาศหรือ
เสียหายอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังประณามไว้ในอีกอะฮ์ดีษหนึ่งถึง 3 ครั้งด้วยกันว่า

((هَلَاكَ الْمُتَنَطِّعُونَ . فَأَلْهَأْنَا نَبِيًّا))

(أخرجه مسلم، 1991 : 2070)

ความว่า “คนที่ชอบเกินเลยขอบเขตในเรื่องศาสนา ของง ได้พินาศย่อยยับ
โดยกล่าวย่ำถึง 3 ครั้ง”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 2070)

บรรดาอุละมาอ์ได้อธิบายคำว่าเกินเลยในเรื่องศาสนา นี้ หมายถึงความสุดโต่งเกินเลย
ขอบเขตอันควรทั้งในเรื่องคำพูด และการทำปฏิบัติ (al-Nawawiy,1994 : 16/220) ซึ่งทั้งหมดมี

¹ อะฮ์ดีษเดียวกันบันทึกโดย 'Aḥmad,1977 : 1/347 อัลอัลบานีร์ระบุเป็นอะฮ์ดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy,1999 : 1285)

แต่จะนำพาสู่ความยุ่งยาก และปัญหาตามมามากมาย ขณะที่บทบัญญัติอิสลามกำชับให้มีความ
ง่ายดาย อะลุอะละวียและห้ามความสุดโต่งรุนแรงในประการใดๆ ในเรื่องศาสนา

ความสุดโต่ง หรือเกินเลยในเรื่องศาสนาอันเกี่ยวกับบรรดาอะลี และคนซอลีย์ ในที่นี้
ยังรวมถึงความรู้สึก หรือเชื่อว่าพวกเขาเหล่านั้นเป็นบุคคลพิเศษด้วยคุณสมบัติบางประการที่เรียกว่า
“กะรอมาต”¹ ซึ่งสามารถบรรดาลให้เกิดความดีงามหนึ่งๆแก่ผู้ร้องขอได้ จึงเกิดการ “ตะบ์รูก”²
ต่อบุคคลเหล่านั้นเพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อเป็นการป้องกันความเกินเลยในประการดังกล่าวที่อาจ
นำพาสู่การตั้งภาคี หรือ ซิริกต่ออัลลอฮ์ บรรดาอะละมาจึงกำหนดหลักการ “ซัดดุซซะรออีย์”³ เพื่อ
เป็นดังกรอบควบคุมเพื่อ มิให้เกิดความสุดโต่ง หรือเกินเลยขึ้นมาในเรื่องราวต่างๆทางศาสนา

(4) การเชื่อเฉพาะเตาฮีดอัลรุบูบียะฮ์ และปฏิเสธเตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์

นอกจากสาเหตุข้างต้นแล้ว อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนจากหลักความ
เชื่อที่ถูกต้องคือ การเชื่อแค่เฉพาะเตาฮีดอัลรุบูบียะฮ์⁴ ของอัลลอฮ์ ๕ แต่ขณะเดียวกันกลับปฏิเสธต่อ
เตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์⁵ ของพระองค์ ซึ่งมีผู้คนจำนวนมากไม่น้อยที่ยังมีความเชื่อผิดๆเช่นนี้ จนนำไปสู่การ
ปฏิบัติที่หมิ่นเหม่ และเบี่ยงเบน เช่นการขอความช่วยเหลือผ่านหลุมสุสานของบรรดาอะลี และแสดง
การเคารพบูชา หรือ อิบาเดฮ์ต่างๆ เช่นการคูอาฮ์ การบนบาน ดังที่ปฏิบัติต่ออัลลอฮ์ โดยอ้างว่าได้
ยึดสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงสื่อกลางต่ออัลลอฮ์เท่านั้น โดยลืมศึกษาว่าจริงแล้วนั่นก็คือเหตุผลเดียวกันที่
บรรดาผู้ตั้งภาคีในสังคมอาหรับยุคต้นเคยกล่าวอ้าง อันเป็นการตั้งภาคีอย่างชัดเจน ดังอายะฮ์
อัลกุรอานได้ระบุว่า

¹ กะรอมาต หมายถึงลักษณะพิเศษบางประการที่อัลลอฮ์ทรงให้แก่บ่าวผู้ศรัทธาที่พระองค์ทรงประสงค์เพื่อเป็นเกียรติเนื่องจากความดีของเขา

² ตะบ์รูก มาจากคำว่า “บะรอกะฮ์” ซึ่งทางภาษาแปลว่า การงอกเงย การเพิ่มพูนมากขึ้น หรือการยืนยันให้เกิดความดีงามจาก
พระเจ้าขึ้นต่อสิ่งหนึ่งๆ (al-Fairuz Abadiy, 2005 : 932) และคำว่า “ตะบ์รูก” หมายถึงการวิงวอนให้ได้รับความดีงาม ซึ่ง
อะละมาอะฮ์ลุลสุหนะฮ์เห็นว่า “ตะบ์รูก” เป็นสิ่งสามารถกระทำได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขต่อไปนี้ คือ 1) ต้องเป็นการตะบ์รูกด้วยการ
ปฏิบัติความดีตามบทบัญญัติ 2) ต้องไม่เป็นการอุปโลกนตัวเองขึ้นมาเพื่อหวังให้บุคคลอื่นมาขอตะบ์รูกกับตน 3) ต้องไม่มีความเชื่อว่า
บุคคล หรือสิ่งที่ถูกตะบ์รูกนั้นๆ มีอำนาจที่สามารถดลบันดาลด้วยตนเองได้ และ 4) บุคคลที่ถูกตะบ์รูกนั้นต้องเป็นผู้เคร่งครัดใน
หลักการศาสนาและมีอะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง (al-Miliy, 2001 : 154-156)

³ ซัดดุซซะรออีย์ หมายถึง การป้องกันไว้ก่อนเพื่อมิให้ลูกหลานสู่ความเสียหาย เช่น สิ่งหนึ่งๆซึ่งแต่เดิมอาจมิใช่ประการที่ต้องห้าม แต่หาก
ปล่อยไว้มีโอกาสนำพาสู่สิ่งที่ต้องห้ามได้ สิ่งนั้นจึงถูกระงับ หรือต้องห้ามไปด้วย ดังตัวอย่างคำสั่งของท่านอุมร์ให้โค่นต้นไม้ “ซาตุ
อันนาฎ” ที่ท่านนบี ﷺ เคยฟันัก หลังจากพบว่าผู้คนกลุ่มหนึ่งยึดสถานที่ดังกล่าวเป็นที่วิงวอนขอตะบ์รูกจนเกินเลยสู่การยึดเป็นภาคี
ต่ออัลลอฮ์ (al-Qurtubiy, 1993 : 2/58)

⁴ เตาฮีดอัลรุบูบียะฮ์ คือการเชื่อว่าอัลลอฮ์เพียงผู้เดียวเท่านั้นคือพระเจ้าในฐานะผู้ทรงบรรดาลสร้างสรรค์สิ่งที่มีอยู่ และเป็นผู้ควบคุม
จัดการความเป็นไปของสิ่งเหล่านั้น

⁵ เตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์ คือการเชื่อว่าอัลลอฮ์เพียงผู้เดียวเท่านั้นคือผู้มีสิทธิได้รับการเคารพบูชา จะยึดสิ่งอื่น เช่นบุคคล วัตถุ หรือสิ่งศักดิ์
สิทธิ์ใดๆมาเป็นภาคีร่วมกับพระองค์ในการนั้นไม่ได้เป็นอันขาด

﴿ وَلَٰكِن سَأَلْتَهُم مِّنْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَيَقُوْلُنَّ اَللّٰهُ ﴾

(سورة الزمر: بعض من آية 38)

ความว่า “และถ้าเจ้าถามพวกเขาว่า ใครเป็นผู้สร้างชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดิน แน่แน่นอนพวกเขาจะกล่าวว่ายัลลอฮ์”

(สุเราะฮ์อัลซุมัรส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ : 38)

บรรดาผู้ตั้งภาคีเหล่านั้นต่างก็ยอมรับว่ายัลลอฮ์ﷻคือผู้ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย แต่พร้อมกันนั้นพวกเขายังคงตั้งอริ้นเคารพกัตต่อสิ่งอื่นทั้งที่มีสามารถให้คุณหรือให้โทษอันใดแก่พวกเขาได้เลย (Ibn Kathīr, 1999 : 7/100)

ในอีกหลายโองการก็ยังยืนยันว่าจริงแล้วพวกเขาเหล่านั้นมิได้ปฏิเสธอำนาจของอัลลอฮ์ เพราะเชื่อว่าพระองค์คือผู้ทรงสร้าง ผู้ทรงประทานปัจจัยยังชีพ (ริซกี) และทรงบริหารจัดการสรรพสิ่งในจักรวาล แต่ในยามชีวิตปกติสุขพวกเขากลับมุ่งหาบรรดาระลียโดยอ้างว่าเพื่ออาศัยเป็นสื่อกลางในการขอความช่วยเหลือต่ออัลลอฮ์ แต่ครั้งเมื่อประสบเคราะห์กรรมหรือเดือดร้อนพวกเขาก็หันกลับมาศรัทธาต่ออัลลอฮ์องค์เดียวเช่นเดิม ดังปรากฏในโองการว่า

﴿ فَاِذَا رَكَبُوْا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَ ﴾

﴿ هُمْ يُشْرِكُوْنَ ﴾

(سورة العنكبوت : 65)

ความว่า “ดังนั้นเมื่อพวกเขาขึ้นขี่เรือ พวกเขาวิงวอนต่ออัลลอฮ์โดยเป็นผู้บริสุทธิ์ใจในการขอพรต่อพระองค์ ครั้นเมื่อพระองค์ทรงช่วยพวกเขาให้ขึ้นบก แล้วพวกเขาก็ตั้งภาคีต่อพระองค์”

(สุเราะฮ์อัลอังกะบูต : 65)

เป็นการยกอุทาหรณ์ว่าบรรดาผู้ตั้งภาคีเมื่อขึ้นบนลำเรือออกสู่ทะเล ในยามเกิดเหตุฉุกเฉิน กระทั่งรู้สึกกลัวว่าจะจมน้ำตายในท้องทะเลนั้น พวกเขาก็จะนึกถึงอัลลอฮ์ และวิงวอนขอด้วยความบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์เพียงผู้เดียว พร้อมจะเชื่อฟังและเคารพภักดีเฉพาะต่อพระองค์ โดยไม่นึกจะขอความช่วยเหลือต่อบรรดาเจ้าจอมปลอมหรือภาคีใดๆ นอกจากอัลลอฮ์ผู้ทรงสร้างเท่านั้น (al-Ṭabariy, 2001:10/159) แต่ครั้งเมื่อพระองค์ทรงช่วยให้รอดพ้นและปลอดภัยจากวิกฤตินั้น กระทั่งขึ้นถึงฝั่งได้แล้ว พวกเขาก็กลับสู่การยึดสิ่งอื่นเป็นภาคีในการเคารพภักดีร่วมกับอัลลอฮ์ และวิงวอนขอต่อบรรดาเจ้าปลอมและรูปเจี๊วดเป็นดังพระเจ้าร่วมกับพระองค์อีก

การยอมรับเพียงเตาฮีดรุษุบียะฮ์ หรือการเป็นพระเจ้าและอำนาจความสามารถต่างๆของอัลลอฮ์ ﷻ แต่ยังไม่แสดงอิบาดะฮ์ต่อสิ่งอื่นไม่ว่าในสภาพการณ์ใดก็ตาม ย่อมมีอาจทำให้ผู้นั้นเป็นมุสลิมหรือผู้ศรัทธาที่แท้จริงและรอดพ้นได้ หากไม่ยอมรับในเตาฮีดอูลูฮียะฮ์ซึ่งมีความสำคัญกว่า

เตาฮีดอูลูฮียะฮ์ คือสิ่งแบ่งแยกระหว่างผู้ยึดถือเอกภาพที่แท้จริงกับผู้ตั้งภาคีบนพื้นฐานนี้เท่านั้นที่ก่อให้เกิดการตอบแทนรางวัลและผลบุญทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หากผู้ใดไม่ยึดถือในเตาฮีดนี้ เขาย่อมกลายเป็นผู้ตั้งภาคี (ที่อยู่ในนรก) ชั่ววันรันดร์ เพราะอัลลอฮ์จะไม่ทรงอภัยต่อการตั้งภาคีต่อพระองค์ แต่จะทรงอภัยในความผิดอื่น ๆ แก่ผู้ที่ทรงประสงค์” (Ibn Taimīyah, n.d :128)

สาเหตุการเบี่ยงเบนในหลักความเชื่อในสังคมมุสลิม นอกจาก 4 ประการที่กล่าวมาแล้ว อาจเกิดจากสาเหตุและปัจจัยอื่นๆอีกมากมาย เช่นการเพิกเฉยต่อการศึกษาพิเคราะห์หรือพิจารณาในสัญญาณ (อายาต)ต่างๆของอัลลอฮ์ทั้งที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน รวมถึงการเป็นไปต่างๆในห้วงจักรวาล และสาเหตุจากการอบรมปลูกฝังมาอย่างผิดๆตั้งแต่เยาว์วัยจากครอบครัว มัสยิด และสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆในสังคมอีกด้วย

2.1.2 สิ่งที่เป็นอุปสรรคของอะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง และอิทธิพลของฮะดีษเมาฎู

สิ่งที่เป็นอุปสรรคของอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องในที่นี้ หมายถึงสิ่งที่เป็นเหตุทำให้อะกีดะฮ์หรือหลักความเชื่ออันพึงมีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เสียหาย ซึ่งบ้างเข้าข่ายทำให้อะกีดะฮ์แค่บกพร่อง แต่ไม่มีผลถึงกับทำให้ตัวบุคคลผู้มีความเชื่อเช่นนั้นต้องหลุดพ้นจากศาสนา อาทิเช่นความผิดพลาดทั่วไปที่ไม่ถึงระดับชิริกที่เป็นบาปใหญ่ และบ้างก็มีผลถึงกับอาจทำให้ตัวบุคคลต้องหลุดพ้นจากศาสนาเมื่ออยู่มากมายหลายประการ ซึ่งอยู่ในประเภทบาปใหญ่ๆนั่นเอง

สิ่งที่เป็นอุปสรรคของอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องที่จะทำการศึกษาในที่นี้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการหลัก คือ ชิริก กุฟรฺ และครุอฟาต โดยอธิบายดังนี้

2.1.2.1 ชิริก : ความหมาย ประเภท และข้อตัดสินทางศาสนา

2.1.2.1.1 ความหมายของชิริก

คำว่าชิริก (الشرك) ทางภาษาแปลว่า การหุ้นส่วน การเป็นภาคี การมีส่วนร่วมกัน (Ibn Mansūr, 2003 :7/99) ส่วนทางวิชาการ คำว่าชิริก มีความหมาย ดังนี้

หมายถึงการแสดงอิบาดะฮ์รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ อาทิการวิงวอนขอ (ดูอาอ์) หรือการแสดงอิบาดะฮ์ในรูปแบบต่างๆ อันพึงมีต่ออัลลอฮ์ แต่กลับแสดงสิ่งนั้นด้วยความมุ่งหวังต่อสิ่งอื่นนอกจากพระองค์” (Şālih ‘Abdullah ,1987 : 423)

หรือหมายถึง การสร้างภาคีขึ้นต่ออัลลอฮ์ โดยการวิงวอนขอต่อสิ่งนั้นเช่นเดียวกับที่วิงวอนขอต่ออัลลอฮ์ หรือเกรงกลัว มุ่งหวัง ให้ความรัก หรือ อิบาดะฮ์ต่อสิ่งนั้น เช่นเดียวกับแสดงต่ออัลลอฮ์” (al-Sa‘diy, 1995 : 24)

นอกจากนี้ยังมีนิยามว่า หมายถึงการนำสิ่งถูกสร้าง (มัลลอค) มาเปรียบเสมือนกับผู้ทรงสร้าง (อัลลอฮ์)ในคุณลักษณะต่างๆของความเป็นพระเจ้า เช่นการสามารถให้คุณให้โทษ การประทาน และการยับยั้งซึ่งเกี่ยวข้องกับกรวอนขอ ความกลัว ความหวัง การมอบหมาย และอิบาดะฮ์ประเภทต่างๆ (Al al-Sheik, 2007: 91)

ซิริกส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นเกี่ยวกับอูลูฮียะฮ์ นั่นคือเกี่ยวกับการวิงวอนขอความช่วยเหลือ หรือรูปแบบการเคารพภักดี หรืออิบาดะฮ์ต่างๆ เช่นการเชือดสัตว์ การบนบาน การเกรงกลัว การมุ่งหวัง หรือความรักที่มีต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เช่นทศนะของอิบนุ อาซุรที่กล่าวว่า “พฤติกรรมของการตั้งภาคี (ซิริก)ต่ออัลลอฮ์มักเกี่ยวกับหลักความเชื่อเรื่องอูลูฮียะฮ์ (หรือคุณลักษณะแห่งการเป็นผู้พึงถูกเคารพภักดี) และในเรื่องอิบาดะฮ์” (Ibn Ashūr, 1984: 7/333)

ขณะที่กลุ่มอะฮ์ลุลกะลาม¹ และศูฟีบางกลุ่มให้ความหมายหลักการศรัทธา หรือเตาฮีดของอัลลอฮ์ว่าเป็นแค่เรื่องราวด้านการยึดมั่นเท่านั้น ดังนั้นการยึดภาคีหนึ่งในด้านอิบาดะฮ์อันเกี่ยวกับเรื่องความประสงค์ (อิรอดีฮ์) หรือประสงค์ขอให้ช่วยเหลือ ขอให้ประทานความดี หรือหักห้ามความชั่ว ซึ่งไม่ถือเป็นภาคีในด้านการยึดมั่น จึงไม่นับเป็นซิริกแต่อย่างใด (Abū Bak, 2000 : 120-121)

จากนิยามทั้งทางภาษาและวิชาการข้างต้นพอสรุปความสอดคล้องได้ว่าซิริกคือการเชื่อหรือแสดงออกซึ่งรูปแบบต่างๆของการเคารพภักดีอันพึงมีต่ออัลลอฮ์ แต่กลับแสดงสิ่งดังกล่าวนั้นต่อสิ่งอื่นด้วย ซึ่งอาจเกิดขึ้นเกี่ยวกับคุณลักษณะแห่งการเป็นพระเจ้า (รูปบียะฮ์) หรือลักษณะแห่งการเป็นผู้พึงถูกเคารพภักดี (อูลูฮียะฮ์)

ซิริกถือเป็นความผิดบาปที่มหันต์ หรือ ร้ายแรงที่สุด (al-Dhahabiy,2003 : 90) ด้วยเหตุผลต่อไปนี้ คือเป็นการนำมกโลก (สิ่งถูกสร้าง)มาเทียบเคียงหรือเปรียบเสมือนกับอัลลอฮ์ในคุณลักษณะแห่งการเป็นพระเจ้าของพระองค์ ซึ่งเท่ากับเป็นการเอาสิ่งนั้นมาเป็นภาคี (ซิริก) เทียบเคียงพระองค์ ซึ่งถือเป็นความอธรรมอันมหันต์ ดังคำตรัสที่ว่า

﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾

(سورة لقمان : بعض من آية 13)

ความว่า “แท้จริงการตั้งภาคีนั้นเป็นอธรรมอย่างมหันต์ โดยแน่นอน”

(สุเราะฮ์ลุกมาน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 13)

การตั้งภาคี คือการอธรรมหนึ่งทีมหันต์หรือร้ายแรงที่สุด (Ibn Kathīr, 1999 : 6/336) ทั้งนี้การอธรรมแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) การอธรรมต่ออัลลอฮ์โดยการตั้งภาคีต่อพระองค์ ซึ่งเป็นการอธรรมที่มหันต์ที่สุด 2) การอธรรมต่อตนเองโดยการทำชั่วอื่นๆ และ 3) การอธรรมต่อเพื่อนมนุษย์โดยการละเมิดในสิทธิต่างๆของพวกเขา (al-Fawzān, 2002 : 1/57)

การตั้งภาคีโดยการเจตนาจงใจถือเป็นความผิดบาปที่อัลลอฮ์มิทรงให้การอภัย トラาบใดที่เขายังไม่สำนึกและถอนตัวจากสิ่งเหล่านั้นอย่างเด็ดขาด ดังคำตรัสที่ว่า

¹ คือ วิชาวาด้วยการวิเคราะห์ หรือพิสูจน์ประเด็นต่างๆทางศาสนาอันเกี่ยวกับหลักการศรัทธาด้วยเหตุและผลทางปัญญา (Ibrāhīm al-Fadhli, 1993 : 21-22)

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾

(سورة النساء: بعض من آية 48)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ จะไม่ทรงอภัยโทษให้แก่การที่สิ่งหนึ่งจะถูกให้มีภาคีขึ้นแก่พระองค์และพระองค์ทรงอภัยให้แก่สิ่งอื่นจากนั้นสำหรับผู้ที่ยังพระองค์ทรงประสงค์”

(สุเราะฮ์อัลนิสาอ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 48)

การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งที่มีความรู้แต่ตั้งใจละเมิดเขาผู้นั้นจะถูกขวางกั้นจากประตูแห่งการอภัย และถูกปิดสนิจากประตูแห่งความเมตตา แม้การทำดีอื่นๆจะมีอยู่เพียงใดก็ไร้ประโยชน์ หรือมีอาจลบล้างความผิดนั้นๆแก่เขาได้” (al-Sa’diy, 2002 : 195)

การตั้งภาคีเป็นความผิดบาปที่ผู้กระทำความผิดต้องห้ามจากสวนสวรรค์ และถูกฟ่านักอยู่ในนรกตลอดกาล ดังคำตรัสที่ว่า

﴿ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴾

(سورة المائدة : 72)

ความว่า “แท้จริงผู้ใดให้มีภาคีแก่อัลลอฮ์ แน่นอนอัลลอฮ์จะทรงให้สวรรค์เป็นที่ต้องห้ามแก่เขา และที่ฟ่านักของเขานั้นคือนรก และสำหรับบรรดาผู้อธรรมนั้นย่อมไม่มีผู้ช่วยเหลือใด ๆ”

(สุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : 72)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงกำหนดข้อตัดสินแล้วว่าบุคคลนั้นพึงได้รับนรก และทรงต้องห้ามสวรรค์แก่เขา” (Ibn Kathīr, 1999 : 3/157)

การตั้งภาคีมีผลทำให้การงาน (อะมัล) ที่ดีงามทั้งหลายที่เพียรกระทำมาต้องสูญสลายและไร้การตอบแทน ดังคำตรัสที่ว่า

﴿ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

(سورة الأنعام: بعض من آية 88)

ความว่า “และหากเขาได้ให้มีภาคีขึ้นแล้ว แน่นอนสิ่งที่พวกเขาเคยกระทำกันมา ก็สูญสิ้นไปจากพวกเขา”

(สุเราะฮ์อัลอันอาม : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 88)

การตั้งภาคี (ชิริก) เป็นสาเหตุให้การงานทั้งหลายต้องสูญสลาย และมีผลทำให้ต้องโทษอยู่ในนรกตลอดกาล (al-Sa’diy, 2002 : 294) ขณะที่การมีหลักการศรัทธาที่ถูกต้อง และ

ปฏิบัติตนอยู่ในหลักการอิสลามนั้น เป็นเหตุให้ได้รับความคุ้มครองในทรัพย์สินและชีวิต ดังคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ว่า

((أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 25، مسلم، 1991 : 22)

ความว่า “ฉันได้ถูกบัญชาให้ต่อสู้กับผู้คนทั้งหลาย จนกว่าพวกเขาจะกล่าว ปฏิญาณตนว่า: ไม่มีพระเจ้าอื่นใด (ที่พึงเคารพบูชา)นอกจากอัลลอฮ์ และ แท้จริงมุฮัมมัด คือศาสนทูตของอัลลอฮ์”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990: 25, Muslim,1991 : 22)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถูกบัญชาใช้จากอัลลอฮ์ ﷻ ให้รณรงค์ต่อสู้กับบรรดามุชริกีน (ผู้ตั้งภาคี) ชาวอาหรับที่ประกาศการต่อต้านขัดขวางตั้งแต่การเผยแผ่อิสลามเริ่มเกิดขึ้น และทรามาน บรรดามุสลิมในช่วง 13 ปีขณะอยู่ที่นครมักกะฮ์ แล้วยังตามราวีทำสงครามกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อีก 9 ปีเมื่ออพยพมาอยู่นครมะดีนะฮ์แล้ว (al-Qaradāwiy,2009 : 1/328) แต่หากผู้ใดก็ตามที่ได้ ยอมรับหลักการศรัทธาและปฏิบัติตนอยู่ในหลักการอิสลามแล้วชีวิตและทรัพย์สินของผู้นั้นย่อมมีสิทธิ ได้รับการคุ้มครองในฐานะมุสลิมคนหนึ่งที่พักผ่อนมุสลิมด้วยกันจะละเมิดมิได้

2.1.2.1.2 ประเภทของซิริก และข้อตัดสินทางศาสนา

บรรดานักวิชาการมีหลักการแบ่งประเภทของซิริกที่หลากหลาย โดยแต่ละรูปแบบ ล้วนคล้ายคลึงกัน ซึ่งพอสรุปรูปแบบหลักๆได้ 4 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ (1) แบ่งออกเป็นซิริกใหญ่ และซิริกเล็ก (Ibn al-Qayyim, 2003 : 1/339) โดยพิจารณาถึงหุก่ม (ข้อตัดสิน) ของแต่ละประเภท คืออย่างแรกมีผลทำให้หลุดออกจากศาสนา แต่อย่างหลังไม่มีผลถึงกับหลุดออกจากศาสนา

รูปแบบที่ (2) แบ่งออกเป็นซิริกใหญ่ ซิริกเล็ก และซิริกเคาะฟีย์ (ซ่อนเร้น) (Al al-Sheik,1959 : 341) ซึ่งอธิบายถึงผลร้ายของซิริกเคาะฟีย์เป็นการเฉพาะ ซึ่งซิริกเคาะฟีย์บางส่วนอยู่ในประเภทเดียวกับบาปใหญ่ และบางส่วนก็อยู่ในประเภทบาปเล็ก

รูปแบบที่ (3) แบ่งออกเป็นซิริกรูบูบียะฮ์ ซิริกออุลูฮียะฮ์ และซิริกอัสมาอ์วะศิฟาต (Al al-Sheik, 1976 : 43) เป็นการอธิบายว่าซิริกแต่ละประเภทดังกล่าวที่แยกส่วนและมี รายละเอียดที่ต่างกัน

รูปแบบที่ (4) แบ่งออกเป็นซิริกรูบูบียะฮ์ และซิริกออุลูฮียะฮ์ โดยผนวกรวมซิริกอัสมาอ์วะศิฟาตอยู่ประเภทเดียวกับซิริกออุลูฮียะฮ์ (Ibn Taimīyah,1995 : 1/91-94)

และในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะขออาศัยรูปแบบที่ 2 คือแบ่งซิริกอออกเป็นซิริกใหญ่ ซิริกเล็ก และซิริกเคาะฟีย์ เนื่องเห็นว่าสามารถอธิบายสาระในรูปแบบต่างๆทั้งหมดได้ครอบคลุมที่สุด

2.1.2.1.2.1 ประเภทของซิริกใหญ่ และข้อตัดสินทางศาสนา

ซิริกใหญ่ ((الشرك الأكبر) หมายถึง การยึดถือเอาภาคีหรือหุ้นส่วนใดๆมาเป็นผู้เคียงกับอัลลอฮ์ ﷻ ในประเด็นเกี่ยวกับอาตมัน (ชาติ)ของพระองค์ หรือพระนามและคุณลักษณะของพระองค์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการยึดเอาสิ่งถูกสร้าง (มักโลก) มาคู่เคียงกับพระองค์ในประเด็นต่างๆเป็นสิทธิเด็ดขาดของพระองค์เพียงผู้เดียว (Ibn Taimīyah, 1988 : 1/344) ซิริกใหญ่สามารถแบ่งย่อยออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. ซิริกเกี่ยวกับรูปูบียะฮ์ (ความเป็นพระเจ้า) ของอัลลอฮ์ ﷻ

ซิริกเกี่ยวกับรูปูบียะฮ์ คือการตั้งภาคีในประเด็นต่างๆอันเกี่ยวกับความเป็นพระเจ้า ผู้ทรงสร้างและทรงอภิบาล ซึ่งอิสลามถือว่ารูปูบียะฮ์ หรือความเป็นพระเจ้าผู้ทรงสร้างนั้นเป็นคุณสมบัติของอัลลอฮ์เพียงผู้เดียว หากผู้ใดให้คุณสมบัติดังกล่าวต่อสิ่งอื่นย่อมถือเป็นการตั้งภาคี

นักวิชาการบางท่านได้ อธิบายซิริกชนิดนี้ว่า “คือการทำให้สิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ ได้มีส่วนใดๆเกี่ยวกับคุณสมบัติของการเป็นผู้มีอภิสิทธิ์ ผู้บริหารจัดการ ผู้บันดาลสร้าง ผู้ประทานปัจจัย เป็นต้น ตัวอย่างความเชื่อของซิริกชนิดนี้ เช่น ซิริกของพวกนัสอรอ (คริสเตียน) ที่กล่าวว่า พระเจ้าทรงมี 3 องค์ (พระบิดา พระบุตร และพระวิญญาณบริสุทธิ์) หรือซิริกของพวกบูชาไฟ (มะญูซีย์)¹ ที่กล่าวว่าความดีทุกอย่างล้วนมาจากพระเจ้าซึ่งหมายถึงไฟหรือแสงรัศมี โดยเปรียบเทียบความดีคือความชั่วร้าย และซิริกของพวกอัลเกาะดะรียะฮ์² ซึ่งอ้างว่ามนุษย์เป็นผู้สร้างการกระทำทั้งหมดของพวกเขาเองมิใช่พระเจ้า หรือซิริกของพวกศูฟีย์สุดโต่ง เราะเซฟีแฆะฮ์ และพวกบูชาสุสาน ซึ่งเชื่อว่าดวงวิญญาณของผู้ตายยังคงวนเวียนอยู่ในโลกนี้ และสามารถช่วยเหลือปัดเป่าความทุกข์ยากต่างๆแก่ผู้วิงวอนขอได้ หรือเชื่อว่าบรรดาผู้นำหรืออิมามของพวกเขาสามารถบริหารจัดการความเป็นไปต่างๆในโลกนี้ (al-Jabarain, 2012 : 89-90)

2. ซิริกเกี่ยวกับอัสมาอ์วะศิฟาต (พระนามและคุณลักษณะ) ของอัลลอฮ์ ﷻ

คือการทำให้สิ่งอื่นมีชื่อเรียก และคุณลักษณะที่มีความเหมือนกับอัลลอฮ์ หรือให้ลักษณะใดๆต่ออัลลอฮ์ด้วยลักษณะของสิ่งถูกสร้าง (มักโลก) หากบุคคลใดเจตนาเรียกขานสิ่งอื่นด้วยพระนามต่างๆเป็นสิทธิเฉพาะของอัลลอฮ์ ﷻ หรือให้คุณลักษณะสิ่งอื่นด้วยพระคุณลักษณะต่างๆที่เป็นสิทธิเฉพาะของพระองค์ด้วยความจงใจ บุคคลผู้นั้นย่อมตกเป็นมุซริก (ผู้ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์) ในประเด็นอัสมาอ์ วะศิฟาตทันที ตัวอย่างลักษณะความเชื่อของซิริกชนิดนี้ เช่น การเชื่อว่าบรรดานบี

¹ พวกบูชาไฟ คือพวกมะญูซีย์ หรือลัทธิโซโรแอสเตอร์ในอดีตซึ่งบูชาเทพเจ้าแห่งไฟ

² อัลเกาะดะรียะฮ์ คือ กลุ่มแรกที่เกิดขึ้นในปลายยุคเศาะฮาบะฮ์ พวกเขาปฏิเสธการลิจิต (เกาะฮฺวะ-เกาะดร์) ของอัลลอฮ์โดยเชื่อว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปมาจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น จึงถูกเรียกว่าอัลเกาะดะรียะฮ์ (al-Shahrastānīy, 1992 : 1/57)

และบรรดาอะลี หรือบรรดาคนซอลีย์ บางคนมีคุณลักษณะสามารถล่วงรู้สิ่งลับบางอย่างได้ เป็นความเชื่อที่มีอยู่ในหมู่พวกซ็อะฮ์สูดโต่ง และพวกศูฟีบางกลุ่ม หรือพฤติกรรมของบรรดาหมอดู หรือหมอดูซึ่งกล่าวอ้างว่ามีญาณวิเศษและสามารถรู้สิ่งลับได้¹

3. ซิริกเกี่ยวกับอูลูฮียะฮ์ (ความเป็นผู้ฟังถูกเคารพภักดี) ของอัลลอฮ์ ﷻ

คือการเชื่อว่าสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ นั้นก็ฟังมีสิทธิได้รับการเคารพบูชากราบไหว้ หรือแสดงรูปแบบใดๆของการเคารพบูชา (อิบาดะฮ์) ได้ ซึ่งซิริกเกี่ยวกับอูลูฮียะฮ์นี้ยังสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

ก. การเชื่อว่ายังมีสิ่งอื่นเป็นพระเจ้าเช่นเดียวกับอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นหากบุคคลใดเชื่อว่ายังมีสิ่งอื่นที่สมควรได้รับการเคารพบูชา หรือแสดงรูปแบบหนึ่งๆของการเคารพบูชา (อิบาดะฮ์) ต่อสิ่งอื่น บุคคลผู้นั้นย่อมตกเป็นผู้ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ในประเด็นอูลูฮียะฮ์ ดังตัวอย่าง เช่น การตั้งชื่อบุตรด้วยชื่อบางชื่อที่บ่งถึงการเคารพบูชา เช่น อับดุลเราะฮ์มาน (บ่าวของศาสนทูต) หรือ อับดุลหุซัยน์ (บ่าวของอัลหุซัยน์) เป็นต้น

ข. การเคารพบูชาต่อสิ่งอื่นด้วยรูปแบบเฉพาะอันฟังมีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น ซึ่งเกิดขึ้นได้ใน 2 รูปแบบ คือ ซิริกในการดูอา้อขอความช่วยเหลือและซิริกในการดูอา้อเพื่อการอิบาดะฮ์ ตัวอย่างของซิริกในการดูอา้อเพื่อขอความช่วยเหลือ เช่นขอดูอา้อต่อคนตาย หรือขอดูอา้อต่อบุคคลที่มองไม่เห็น รวมถึงการขอดูอา้อต่อสิ่งเหล่านั้นในฐานะเป็นสื่อกลางกับอัลลอฮ์ โดยเชื่อว่าพระองค์จะไม่ทรงรับดูอา้อของผู้ขอโดยตรงจึงจำเป็นต้องอาศัยสื่อกลางเป็นต้น ส่วนซิริกในการดูอา้อเพื่อเป็นการอิบาดะฮ์ หมายถึงอิบาดะฮ์ในรูปแบบต่างๆ คือด้านจิตใจ ด้านคำพูด หรือด้านปฏิบัติ เช่นแสดงความรัก ความกลัวและความมั่งหวัง หรือแสดงท่าทางการละหมาด เช่นการก้ม (รูกู) การกราบ (สุญูด) ต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ แสดงการถือศีลอดหรือการทำฮัจญ์ต่อสิ่งอื่น เช่นถือศีลอดเพื่ออะลี ทำฮัจญ์โดยมุ่งหน้าหรือเวียนรอบสุสาน เป็นต้น ซึ่งตามมติเอกฉันท์ของนักวิชาการมุสลิมถือว่าการแสดงรูปแบบอิบาดะฮ์เหล่านี้ต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ล้วนเป็นการตั้งภาคี หรือซิริกทั้งสิ้น²

ค. คือซิริกเกี่ยวกับการปกครองและการเชื่อฟัง ซิริกในลักษณะดังกล่าวมีปรากฏให้เห็นในหลายรูปแบบ เช่น การเชื่อว่ามิบุคคลอื่นมีสิทธิในการปกครองยิ่งกว่าอัลลอฮ์ ﷻ หรือเทียบเท่าพระองค์ หรือเชื่อว่ามิกฎหมายอื่นที่เหมาะสมแก่การนำมาใช้ปกครองประเทศดียิ่งกว่ากฎหมายที่ถูกประทานมาจากอัลลอฮ์ การเชื่อเช่นนี้ย่อมถือเป็นซิริกใหญ่ซึ่งมีผลทำให้หลุดออกจากศาสนาได้เช่นกัน³ ดังหลักฐานจากอายะฮ์อัลกุรอานที่ว่า

¹ al-Jabarain,2012 : 90-91.

² Ibid; al-Jabarain,2012 : 91-92.

³ Ibid; al-Jabarain,2012 : 111.

﴿ وَمَنْ لَمْ يَخُكْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴾

(سورة المائدة: بعض من آية 44)

ความว่า “และผู้ที่มิได้ตัดสินด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานลงมาแล้ว คนเหล่านี้แหละคือผู้ปฏิเสธการศรัทธา”

(สุเราะฮ์อัลมาอิดะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 44)

อายะฮ์นี้ระบุว่าหากผู้ใดละทิ้งบทบัญญัติแห่งการตัดสินที่ถูกประทานมาแก่มุฮัมมัด ﷺ นีท่านสุดท้าย โดยหันไปใช้บทบัญญัติ (ของนบีท่านอื่นๆ) ที่ถูกยกเลิกไปแล้ว ผู้นั้นย่อมถือเป็นผู้ปฏิเสธ” (Ibn Kathīr, 1999 : 3/119)

และในอีกอายะฮ์หนึ่ง คือ

﴿ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴾

(سورة محمد: بعض من آية 9)

ความว่า “ทั้งนี้เพราะว่า พวกเขาเกลียดชังสิ่งที่อัลลอฮ์ ทรงประทานลงมา พระองค์จึงทรงทำให้การทำงานของพวกเขาไร้ผล”

(สุเราะฮ์มุฮัมมัด : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 9)

บรรดาผู้ปฏิเสธต้องประสบกับความหลงผิดและขาดทุน สาเหตุเพราะพวกเขาไม่ทำที่เกลียดชังต่ออัลกุรอานที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาเพื่อเป็นประโยชน์และความสำเร็จแก่ปวงบ่าว แต่เมื่อพวกเขาเหล่านั้นไม่ยอมรับซัจญ์โอรคัณและเกลียดชังการงานต่างๆของพวกเขาจึงไร้ผลในที่สุด” (al-Sa‘diy, 2002 : 926-927)

2.1.2.2 ประเภทของชิริกเล็ก และข้อตัดสินทางศาสนา

ส่วนความหมายของชิริกเล็ก (الشرك الأصغر) อัลบุนัยยานให้นิยามว่า “คือการนำสิ่งอื่นมาเสมอเทียบเท่ากับอัลลอฮ์ ﷻ ในลักษณะของการปฏิบัติหรือคำพูดวาจา ชิริกในลักษณะของการปฏิบัติ เช่นการโอ้อวด ส่วนชิริกในลักษณะของคำพูดวาจา คือถ้อยคำต่างๆที่สื่อความหมายถึงการให้ความเสมอเท่าเทียมระหว่างอัลลอฮ์กับสิ่งอื่น เช่น การกล่าวว่า “มันเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์และท่านประสงค์แล้ว” หรือการอ้างข้อยกเว้นบางประการในการขออูอาฮ์ เช่น การกล่าวว่า “โอ้อัลลอฮ์หากท่านประสงค์แล้วก็จงโปรดอภัยแก่ฉันเถิด”¹ รวมถึงการเรียกนามชื่อของมนุษย์ หรือ บุคคลหนึ่งว่า

¹ เนื่องในการขออูอาฮ์ที่ถูกต้องนั้นมุสลิมพึงแสดงออกถึงความเชื่อมั่น และมุ่งหวังอย่างที่สุดต่อผลการตอบรับอย่างแน่นอนของอัลลอฮ์ ซึ่งอาจไม่ช้าก็เร็ว หรือในลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็ได้ ดังคำสัญญาของพระองค์ว่า “จงวิงวอนขอต่อข้าเถิด แล้วข้าจะตอบรับแก่พวกเจ้าอย่างแน่นอน” (ความหมายอัลกุรอาน อายะฮ์ที่ 60 จากสุเราะฮ์ซอฟิร) รวมถึงมีระบุข้อห้ามในชะติษบทหนึ่งความว่า “พวกท่านคงใดจงอย่ากล่าวว่า : โอ้อัลลอฮ์ โปรดอภัยแก่ฉันเถิด หากพระองค์ทรงประสงค์ โอ้อัลลอฮ์ โปรดเมตตาต่อฉันเถิด หากพระองค์ทรงประสงค์ แต่จงมั่นใจในการขอ และให้มีความมุ่งหวังอย่างที่สุด เนื่องแท้จริงอัลลอฮ์ ย่อมไม่มีข้อขัดข้องใดๆสำหรับพระองค์เลย” (ดู al-Bukhari, 1990 : 7477, Muslim, 1991 : 2679)

“อับดุลหาริช”¹ (al-Buraikān, 2003 : 148) ซิริกเล็กเป็นซิริกประเภทหนึ่งแต่ไม่มีผลร้ายแรงถึงกับทำให้หลุดพ้นออกจากศาสนา เพียงมีผลทำให้หลักเตาฮีดบกร่องเท่านั้น แต่อาจเป็นสื่อหนึ่งที่น่าพาไปสู่การเกิดซิริกใหญ่ต่อไปได้ (al-Fawzān, 1999 : 66)

บรรดานักวิชาการมุสลิมบางท่านได้แบ่งซิริกเล็กออกเป็นประเภทต่างๆมากมาย แต่สามารถสรุปสาระสำคัญได้ 3 ประเภทหลักๆ คือ ด้านคำพูด ด้านการกระทำ และด้านจิตใจ (Abū Bakr, 2000 : 169) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง : ซิริกเล็กด้านคำพูด (เกาลีย) คือซิริกที่เกิดมาจากวาจาหรือคำพูด เช่นการกล่าวคำสาบานด้วยสิ่งอื่นจากอัลลอฮ์

ดังชะติษของท่านนบี ﷺ ที่ระบุว่า

((مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ))

(أخرجه الترمذي، 1535 : 1983)

ความว่า “บุคคลใดกล่าวคำสาบานด้วยสิ่งอื่นจากอัลลอฮ์เท่ากับเขาปฏิเสธ หรือทำซิริกแล้ว”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 1535)²

ซึ่งในศาสนาอิสลามได้ตัดสินอย่างชัดเจนแล้วว่าไม่อนุญาตให้สาบานต่อสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เพราะการสาบานต่อสิ่งอื่นนั้นถือเป็นการตั้งภาคี (ซิริก) แต่เป็นซิริกเล็กที่ไม่มีผลถึงขั้นทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากศาสนา トラบใดที่เขาไม่เทิดทูนหรือยกย่องสิ่งนั้นว่ายิ่งใหญ่เท่าเทียมกับอัลลอฮ์ (al-Gunaimān, 1984 : 1/149)

หรือคำพูดที่อ้างเหตุบางประการทำนองว่า “มันเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์และท่านประสงค์แล้ว” หรือคำพูดว่า “ฉันขอมอบหมายต่ออัลลอฮ์และตัวท่าน เพราะฉันมีแค่อัลลอฮ์และตัวท่านเท่านั้นแหละ ฉันไม่มีผู้ใดอีกแล้วนอกจากอัลลอฮ์และท่านเท่านั้น” หรือ “สิ่งนี้เป็นไปก็เพราะบะรอกัต (ความจำเริญ) จากอัลลอฮ์และจากตัวท่าน” “อัลลอฮ์เป็นผู้ประทานให้ฉันจากฟากฟ้าและท่านประทานให้ฉันจากแผ่นดิน” หรือ “ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ และต่อชีวิตของบุคคลผู้นี้” หรือกล่าว “ขออบนบานต่ออัลลอฮ์และต่อบุคคลผู้นี้” หรือ “ฉันขอสารภาพผิด (เตาบะฮ์) เพื่ออัลลอฮ์และเพื่อบุคคลผู้นี้” หรือ “ฉันขอฝากความหวังต่ออัลลอฮ์และต่อบุคคลผู้นี้” ก็ถือว่าเข้าข่ายในประเภซิริกเล็กเช่นเดียวกัน (Abū Bakr, 2000 : 169-170).

¹ คำว่า “อับดุลหาริช (الحارث) ตามภาษาแปลว่า ผู้ปกป้อง ผู้คุ้มกัน แม้มีความหมายดีแต่เนื่องจากมิได้เป็นชื่อที่ถูกระบุว่า เป็นพระนามหนึ่งของอัลลอฮ์ ดังนั้นการนำไปใช้เรียกกับบุคคลว่า อับดุลหาริช จึงถือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามและไม่เป็นที่อนุญาต

² อัลอัลบานีย์วินิจฉัยเป็นชะติษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 1978 : 2561)

ตั้งปรากฏหลักฐานหนึ่งจากอิบน์ อับบาส ซึ่งท่านนบี ﷺ ได้ตำหนิชายผู้หนึ่งที่กล่าวประโยคทำนองข้างต้นในฮะดีษคือ

((أن رجلاً قال للنبي صلى الله عليه وسلم: ما شاء الله وشئت، فقال: أ جعلتني لله نداً ، ما شاء الله وحده))

(أخرجه النسائي، 1964 : 988)

ความว่า “มีชายผู้หนึ่งได้กล่าวต่อท่านนบี ﷺ ว่า “มันเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์และท่านประสงค์แล้ว” (จึงกล่าวท้วงติงว่า) “ท่านกำลังทำฉันให้เป็นส่วนเดียวกับอัลลอฮ์กระนั้นหรือ ? แต่จงกล่าวเพียงว่า “เป็นความประสงค์ของอัลลอฮ์” เท่านั้น”

(บันทึกโดย al-Nasa’iy, 1964 : 988)¹

ฮะดีษข้างต้นระบุว่าแม้กระทั่งการยกย่องท่านนบี ﷺ ด้วยถ้อยคำที่แสดงถึงการเสมอเท่าเทียมกับอัลลอฮ์นั้นก็ถือเป็น “ชิริก” คือหากกล่าวด้วยความเชื่อที่ว่าเท่าเทียมกันจริงๆ ถือเป็นชิริกใหญ่ แต่หากมิได้เชื่อเช่นนั้นถือเป็นชิริกเล็ก (Ibn al-‘Uthaimīn, 1992 : 10/167)

ตั้งระบุในอายะฮ์อัลกุรอานว่า

﴿ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴾

(سورة التكوير: بعض من آية 29)

ความว่า “และพวกเจ้าจะไม่สมประสงค์สิ่งใด เว้นแต่อัลลอฮ์พระเจ้าแห่งสากลโลกจะทรงประสงค์”

(สูเราะฮ์อัตตักวีร์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 29)

ความประสงค์ว่าจะได้รับทางนำหรือความหลง ทั้งหมดอยู่ที่ความประสงค์จากอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น ซึ่งอายะฮ์นี้ลงมาเพื่อโต้แย้งคำพูดของอุมัยยะฮ์ลัที่ว่า “กิจการทั้งหลายนั้นล้วนอยู่ที่ตัวเราเอง หากเราประสงค์เราก็ดำรงอยู่ในทางอันเที่ยงตรง” (Ibn Kathīr, 1999 : 8/340)

หรือการเรียกขานยกย่องบางคนว่า “เป็นผู้พิพากษาแห่งผู้พิพากษาทั้งหลาย” ซึ่งการเรียกชื่อนี้เป็นที่ต้องห้ามตั้งเปรียบได้จากหลักฐานที่ระบุในฮะดีษบทหนึ่ง ซึ่งรายงานจากอุมู สุรัยเราะฮ์ ว่าท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

¹ สอดคล้องกับบันทึกโดย al-Bukhāriy 1998 : 1/290 ในอัลอะดับ อัลมุฟร็อด อัลอัลบานียฺวินัจฉัยเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 1994 : 601)

((أَغْضِبُ رَجُلًا عَلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَخْبُهُ وَأَغْضِبُهُ عَلَيْهِ رَجُلًا كَانَ يُسَمِّي
مَلِكًا الْأَمْلَاكِ, لَا مَلِكَ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ))

(أخرجه مسلم, 1991 : 2143)

ความว่า “แท้จริงชื่อที่เลวที่สุด ณ อัลลอฮ์ คือชายคนหนึ่งที่ตั้งชื่อว่า
“ราชันแห่งราชาทั้งหลาย” เนื่องจากไม่มีราชา (ที่แท้จริง) ใดๆนอกจาก
อัลลอฮ์เท่านั้น”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 2143)

อะดีษนี้เป็นหลักฐานห้ามชัดเจนด้วยการคาตโทษที่รุนแรงถึงการตั้งชื่อ หรือ
เรียกขานบุคคลหนึ่งบุคคลใดด้วยนามชื่อดังกล่าว หรือชื่ออื่นๆ ในทำนองเดียวกัน เช่น พระผู้ทรง
สร้างสรรพสิ่ง ผู้ทรงเลิศในหมู่ผู้ตติสันทั้งหลาย ผู้นำแห่งผู้นำทั้งปวง หรือเจ้าแห่งบรรดาผู้ปกครอง ทั้ง
มวล (al-‘Asqalāniy, 2000a : 10/590) รวมถึงการตั้งชื่อบุคคลโดยมีคำนำหน้าว่า “อับดุล” (หรือ
บ่าว) ของสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เช่น เรียกชื่อว่า “อับดุลนบี” (บ่าวของนบี) หรือ “อับดุลเราะฮูล”
(บ่าวของเราฮูล) แม้มีได้มีเจตนาว่าเป็นบ่าวในความหมายจริงๆ ก็ตาม หรือการอ้างปรากฏการณ์
บางอย่างว่าเกิดขึ้นเพราะสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์ เป็นการอ้างหรือพึ่งพาต่อสาเหตุที่มีขอบตามหลักการ
ศาสนา (‘Ibn al-Uthaimim, 1994 : 2/93) เช่นคำกล่าวทำนองว่า “หากไม่มีบุคคลผู้นั้น แน่نونก็จะ
เกิดสิ่งนั้นสิ่งนี้” หรือ “หากไม่มีสุนัขตัวนั้นเสียแล้ว ขโมยก็คงเข้าบ้านแนนอน” หรือคำกล่าวของคน
บางคนว่า “หากไม่มีอัลลอฮ์และคนผู้นั้นเสียแล้วก็จะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้แนนอน ซึ่งทั้งหมดล้วนอยู่ใน
ข่ายของการตั้งภาคี หรือซิริกประเภทนี้ทั้งสิ้น

ประเภทที่สอง : ซิริกเล็กด้านการกระทำ (ฟีอัสีย) คือซิริกที่เกิดจากพฤติกรรม
หรือการกระทำของอวัยวะร่างกายมีมากมาย ดังตัวอย่างพฤติกรรมต่างๆ ต่อไปนี้ เช่น

การถือโชคลางโดยการปล่อยนก หรืออัลตะฎียูร (التطير) นั้นคือการปล่อยนก
ให้บิน ไป เพื่อเฝ้าสังเกตทิศทางและกำหนดโชคชะตาเนื่องจากการบิน นั้น เมื่อนกบิน ในทางทิศใด
เขาก็จะออกไปทางทิศนั้น หรือเอาโชคลางว่าควรออกจากบ้านได้หรือไม่ เช่นหากนกบิน ไปทางซ้ายก็
ไม่ควรออกไปเนื่องจะเกิดสิ่งไม่ดีกับตัว แต่ถ้าบินไปทางขวาก็สามารถออกได้ การถือเป็นกลางร้าย
ทำนองนี้ไม่ว่าจะด้วยนก นามชื่อ คำพูด สถานที่ และสิ่งอื่นๆ บทบัญญัติศาสนาจึงห้ามจากการทำนาย
โชคชะตา และตำหนิผู้ที่ทำนายโชคชะตาเช่นนี้ (al-Sa‘diy, 1425 : 192)

การหาหมอดูเพื่อรับการทำนายด้วยโหราศาสตร์ หรือการแขวนเส้นด้ายสาย
สินธุ์ โดยกระทำไปเพียงแต่เพราะเชื่อว่าสิ่งดังกล่าวอาจเป็นเหตุ หรือมีสรรพคุณหนึ่งที่อาจสามารถ

รักษาปิดเป่าความชั่วร้ายได้ ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นซิริกเล็ก¹ แต่กรณีหากเชื่อโดยสนิทใจและอย่างสิ้นเชิงว่าตัวของหมอดูนั้นสามารถล่วงรู้สิ่งลับ หรือตัวของสิ่งเหล่านั้นเองมีอำนาจดลบันดาลให้คุณให้โทษได้ ลักษณะนี้ถือเป็นซิริกใหญ่และเข้าข่ายตักศาสนา เพราะเป็นความเชื่อที่เชื่อมโยงกับสิ่งอื่นนอกจากอัลลอฮ์โดยตรง (ดู Abū Bakr, 2000 : 171)

ประเภทที่สาม : ซิริกเล็กด้านจิตใจ (ก้อลบีย) คือซิริกที่เกิดมาจากความรู้สึกนึกคิดด้านจิตใจ หรือเจตนาในการกระทำ เช่น การกระทำโดยไอ้อวด (รียาอ์) หรือการกระทำโดยแอบแฝงผลประโยชน์ เป็นต้น อุละมาอ์บางท่านเรียกซิริกประเภทนี้ว่า ซิริกเคาะฟิย (ซิริกซ่อนเร้น) ดังตัวอย่างเช่น กระทำการงาน (อะมัล) หนึ่งเป็นการใกล้ชิดหรืออิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ แต่ในจิตใจส่วนลึกมุ่งหวังให้ผู้คนสรรเสริญว่าเป็นคนดี มีคุณธรรม หรืออ่านอัลกุรอานเพื่อให้ผู้คนยกย่องว่าเสียใจเพราะเช่นนี้เรียกว่ากระทำโดยไอ้อวด หรือรียาอ์ หากมีปะปนอยู่ในการงาน (อะมัล)ใดๆ ย่อมส่งผลทำให้การงานนั้นต้องเสียหายได้ (al-Fawzān,1999 : 67)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((أَخَوْفُ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْكَ الْأَصْغَرَ ، فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الشِّرْكَ الْأَصْغَرَ ؟ قَالَ : الرِّيَاءُ))

(أخرجه أحمد، 1977 : 5/429)

ความว่า “ในบรรดาสิ่งที่ฉันกลัวที่สุดว่ามันจะเกิดขึ้นกับพวกท่าน คือ ซิริกเล็ก (เคาะฮาบะฮ์ถามว่า) “ไอ้ศาสนาทุกของอัลลอฮ์ และซิริกเล็กนั้นคืออะไรหรือ ?” ท่านตอบว่า “การไอ้อวด”

(บันทึกโดย 'Aḥmad,1977 : 5/429)²

นักวิชาการอธิบายว่า “ที่เรียกการไอ้อวด (รียาอ์) เป็นซิริกซ่อนเร้น ก็เพราะเป็นพฤติกรรมที่เจ้าของแสดงออกว่าเป็นการทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ส่วนความจริงที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจเป็นการทำเพื่อสิ่งอื่น ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นการพยายามสร้างภาพเพื่อให้เห็นว่าเขาทำเพื่ออัลลอฮ์ ซึ่งต่างกับซิริกอื่นๆ ที่อาจเห็นได้ชัดเจน (Sulaimān 'Ibn 'Abdullah, 2007:401)³

¹ เพราะแท้จริงอัลลอฮ์มิได้ทรงสร้างสิ่งดังกล่าวเป็นสาเหตุ หรือมีสรรพคุณที่สามารถช่วย หรือรักษาสิ่งที่เชื่อแต่อย่างใด

² อัลอัลบานีระบุเป็นสะดีษเคาะอีย์ (ดู al-Albāniy, 1988 : 1555)

³ ดังในสะดีษหนึ่งจากอบูมูซา อัลอะซอะรีย์รายงานท่านแท้จริงท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا الشِّرْكَ، فَإِنَّهُ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ النَّمْلِ، فَقِيلَ لَهُ: وَكَيْفَ تَتَّقِيهِ وَهُوَ أَخْفَى مِنْ دَيْبِ النَّمْلِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: قُولُوا: اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ نُشْرِكَ بِكَ شَيْئًا نَعْلَمُهُ، وَنَسْتَعِينُكَ لِمَا لَا نَعْلَمُ)) (أخرجه أحمد، 1977 : 4/403)

ความหมาย “โอ้ผู้คนที่ทั้งหลาย พวกท่านพึงเกรงกลัวซิริก (ซิริกอัศฆ็อร) นี้เถิด เพราะแท้จริง มันแฝงเร้นยิ่งกว่ามดดำที่คลานอยู่บนหินดำเสียอีก” ได้มีผู้ถามขึ้นว่า : โอ้ เราะสูลุลลอฮ์ ! แล้วเราจะป้องกันมันได้อย่างไรเล่าในเมื่อมันเร้นลับยิ่งกว่า มดดำที่คลานอยู่บนหินดำ

จากหลักฐานข้างต้นบ่งบอกว่ามีชิริกอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่าชิริกเคาะพีย์ซึ่งเป็นประเด็นถกเถียงกันในหมู่นักวิชาการว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของชิริกทั้งสอง (ชิริกใหญ่ และชิริกเล็ก) หรือไม่ หรือเป็นอีกชิริกหนึ่งต่างหาก ซึ่งบ้างก็กล่าวว่าชิริกเคาะพีย์เป็นส่วนหนึ่งจากชิริกเล็ก กล่าวคือชิริกมี 2 ประเภท คือชิริกใหญ่ อันเกี่ยวกับความเชื่อต่างๆด้านจิตใจ และชิริกเล็ก อันเกี่ยวกับลักษณะของการกระทำ คำพูดของวาจา และเจตนาซ่อนเร้น แต่จากหลักฐานต่างๆ ที่ชัดเจนที่สุดคือ ชิริกเคาะพีย์บางที่อาจเป็นชิริกใหญ่ หรือบางที่อาจเป็นชิริกเล็กก็ได้ ทั้งนี้เพราะไม่มีการให้ลักษณะใดๆ ที่ชัดเจนแน่นอนทว่าบ่อยครั้งที่มักย้อนไปย้อนมาระหว่างการเป็นชิริกใหญ่ หรือชิริกเล็ก แต่ทั้งหมดล้วนแล้วแต่อยู่ในความหมายของชิริก

สำหรับชิริก (เคาะพีย์) ซึ่งเกี่ยวกับความประสงค์หรือเจตนาอันเปรียบดังทะเลกว้างที่ไร้ชายฝั่ง ยากที่จะมีผู้รอดพ้นไปได้ เพราะหากมันเขาทำการใดสักอย่างด้วยสิ่งอื่นนอกจากหวังความพอใจจากอัลลอฮ์ หรือเจตนาสิ่งใดนอกจากเป็นการใกล้ชิดยังพระองค์ และขอการตอบแทนจากพระองค์ ก็ย่อมถือว่าเขาได้มีชิริกในเจตนาหรือความประสงค์ของเขาแล้ว ดังนั้นความบริสุทธิ์ใจ (อิกลาศ) ที่แท้จริง คือหมายถึงจำเป็นต้องบริสุทธิ์ใจ (อิกลาศ) ทั้งด้านการกระทำ คำพูดเจตนาและความประสงค์โดยสมบูรณ์ และนี่คือศาสนาอันบริสุทธิ์ของท่านนบีอิบรอฮีมที่อัลลอฮ์ได้ทรงบัญชาใช้แก่ปวงบ่าวทั้งหลายของพระองค์ ซึ่งพระองค์จะไม่ทรงยอมรับอื่นจากนี้ เช่นกันนี่คือสารัตถะที่แท้จริงของอิสลาม (Ibn al-Qayyim, 2008 : 115)

2.1.2.2 กุฟร : ความหมาย ประเภท และข้อตัดสินทางศาสนา

2.1.2.2.1 ความหมายของอัลกุฟร

ทางภาษา อัลกุฟร (الكفر) แปลว่า ปกปิด ปกคลุมไว้ (Ibn Faris, 1979 : 5/191)

ส่วนทางวิชาการพบว่าการอธิบายหลายความหมายซึ่งควรศึกษาอย่างถี่ถ้วนและถูกต้องที่สุด¹ ดังตัวอย่างความหมายดังต่อไปนี้ คือ

เสียอีก ? ท่านตอบว่า : ท่านทั้งหลายจงวิวนขอว่า : โอ้อัลลอฮ์ แท้จริง เราขอความคุ้มครองต่อพระองค์ ให้พ้นจากการที่เราตั้งภาคีใดๆ ต่อพระองค์ซึ่งเราได้รู้ตัวดี และเราขอภัยโทษ ต่อพระองค์ ในสิ่งที่เราตั้งภาคี โดยที่เราไม่รู้ (บันทึกโดย 'Aḥmad, 1977 : 4/403) ซึ่งอัลอัลบานีย์ตัดสินว่าเป็นอะศิษะฮ์สัน (al-Albāniy, 2000 : 36)

¹ ในอัลกุรอานและอัลอะศิษะฮ์มีการกล่าวถึงกุฟรใน 2 ความหมายหลักๆ คือความหมายแรก หมายถึงการไม่ศรัทธาในความเป็นลัทธิธรรมของอิสลาม หรือแม้กระทั่งปฏิเสธด้วยความยะโส อาทิเช่น พฤติกรรมของอิบลิส หรือเชื่อเฉพาะบางส่วนแต่ไม่เชื่อในบางส่วนก็นับเป็นการปฏิเสธ เชื่อแต่ไม่ยอมรับ หรือปากว่าเชื่อแต่ใจไม่เชื่อ นักวิชาการเรียกกุฟรลักษณะนี้ว่า “กุฟรใหญ่” ส่วนความหมายที่สอง แม้เรียกว่ากุฟรแต่ไม่เข้าข่ายความหมายของกุฟรประเภทแรก (หรือกุฟรใหญ่) เช่น ในอัลกุรอานกล่าวถึงกุฟรอัลนิอัมมะฮ์ (ปฏิเสธความโปรดปราน) หรือในบางอะศิษะฮ์กล่าวถึงการฆ่ามุสลิมว่าเป็นกุฟร ซึ่งนักวิชาการเรียกกุฟรลักษณะเช่นนี้ว่า “กุฟรเล็ก” เป็นต้น จึงไม่ควรด่วนตัดสินมุสลิมคนใดเป็นกาฟิรโดยขาดการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ เนื่องจากมีหลักฐานต่างๆมากมายทั้งจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ รวมถึงทัศนะอุละมาอ์ชาวอะฮ์ลุลสุนนะฮ์หลายท่านกำกับไว้ (Abd al-Qadir Audah, 1998: 2/707)

1) หมายถึง สิ่งที่เป็นปรปักษ์หรือตรงข้ามกับอัลอีมาน หรือการศรัทธา (al-Thanwiy, 1996 : 1367) เช่น เรียกผู้ปฏิเสธในที่นี้ว่า “กาฟิร” คือตรงข้ามกับ “มุสลิม” (หรือผู้ยอมรับ) และเรียกว่า “มูรตัด” แก่บุคคลที่ผันตัวจากเคยศรัทธากลับไปปฏิเสธทั้งโดยคำพูด การกระทำ หรือความเชื่อ

2) หมายถึง การไม่เชื่อไม่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และบรรดาเราะสุลทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นการไม่เชื่อด้วยจิตใจพร้อมแสดงท่าทีปฏิเสธ หรือไม่เชื่ออย่างเดียวกก็ตาม เพราะเพียงการรู้สึกสงสัย คลางแคลง หันห่าง อิจฉาริษยา โอหัง หรือการปฏิบัติตามอารมณ์โดยตั้งตัวเป็นปรปักษ์ต่อผู้ปฏิบัติ ตามหลักคำสอน ก็ถือว่าเข้าข่ายของการปฏิเสธ (กัฟร) แล้ว หากมีลักษณะเป็นผู้กล่าวหาความเท็จ ด้วยก็ยิ่งเป็นกัฟรที่หนักหน่วง หรือเป็นผู้ปฏิเสธและกล่าวหาความเท็จโดยความอิจฉาริษยาทั้งๆที่ความจริงของบรรดาเราะสุลนั้นเป็นที่ประจักษ์แล้วก็ตามเองเดียวกัน (Ibn Taimīyah, 2004: 12/335)

3) หมายถึง การจงใจปฏิเสธในสาระสำคัญที่มีผลทำให้ความเป็นมุสลิม (ของเขา) ต้องบกพร่องหรือขาดความสมบูรณ์ไป อาทิเช่นการปฏิเสธสิ่งใดๆ เป็นเป้าประสงค์สำคัญของสอง ประโยคบัญญัติยอมถือเป็นกาฟิร การปฏิเสธคำสั่งใช้ (วาญิบ) หรือข้อห้าม (ฮะรอม) ในสิ่งที่รู้ดีว่าเป็นสาระสำคัญหนึ่งของศาสนาอิสลามก็เป็นกาฟิร เช่นการปฏิเสธความจำเป็นของการละหมาด การปฏิเสธข้อห้ามเกี่ยวกับดอกเบียร์ หรือการปฏิเสธบทลงโทษใดๆ ของอัลลอฮ์ก็เป็นกาฟิร (al-Buraikān, 2003 : 181)

4) หมายถึง การเจตนาจงใจปฏิเสธ หรือการกล่าวหาความเท็จต่อสิ่งใดก็ตามจาก อัลกุรอานทั้งที่ทราบหรือกล่าวเท็จต่อศาสนทูตคนหนึ่งคนใดของอัลลอฮ์ หรือสิ่งหนึ่งๆ ที่เขาเหล่านั้น นำมา โดยสิ่งนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญทางศาสนา” (Damirīyah, 1996: 335)

2.1.2.2.2. ประเภทของอัลกัฟร และข้อตัดสินทางศาสนา

นักวิชาการมุสลิมแบ่ง อัลกัฟร ออกเป็น 2 ประเภท คือ กัฟรอักบับ (กัฟรใหญ่) และกัฟรอัศมีอร (กัฟรเล็ก)

ประเภทที่ 1 กัฟรใหญ่ คือ การปฏิเสธร้ายแรงที่มีโทษร้ายแรงทำให้หลุดออกจากศาสนา มีทั้งหมด 5 ลักษณะ คือ กัฟรอัตตักซีบ, กัฟรอิบาฮ์ วัสดุ๊กบาร มะอัดตัสติก, กัฟรซั๊ก, กัฟรอัลอิรรอฎ และกัฟรอัลนิฟาก (al-Fawzān, 1999 : 69-70)

ประเภทที่ 2 กัฟรเล็ก คือ การปฏิเสธที่ไม่มีผลทำให้หลุดออกจากศาสนา นั้นคือกัฟรทางด้านกรกระทำ เป็นฐานความผิดที่ไม่ร้ายแรงถึงขั้นกัฟรใหญ่ (al-Fawzān, 1999 : 70-71) กัฟรเล็กมีหลายลักษณะ เช่น การปฏิเสธความโปรดปราน การสาบานต่อสิ่งอื่นจากอัลลอฮ์ การสาปแช่งตระกูล และการรำพันต่อผู้ตาย การตัดสินโดยความเท็จของผู้นำ การละทิ้งละหมาด การหาหมอดู และการร่วมสังวาสทางทวารหนัก เป็นต้น (al-Buraikān, 2003: 188-189)

นอกจากนี้ยังมีอีกประเภทหนึ่งที่ใกล้เคียงกับกุฟรฺทั้งสองนั้นคือการเสแสร้งแกล้งว่าศรัทธาเพียงภายนอกแต่แอบซ่อนการปฏิเสธ (กุฟรฺ) ไว้ภายในจิตใจ หรือเรียกว่า “นิฟาก”¹ ดังนั้นบุคคลใดก็ตามที่แสดงเปิดเผยต่อหน้าผู้คนที่หลายว่าสิ่งที่ตนกำลังกระทำนั้นคือศรัทธา แต่ทว่าความเชื่อและการกระทำของเขาจริงแล้วอยู่บนความเท็จ ผู้นั้นเรียกว่า “มุนาฟิก” และเรียกความเชื่อและการกระทำนั้นว่า “นิฟาก”² ซึ่งประเภทของนิฟากก็เช่นเดียวกับกุฟรฺ คือมีทั้งนิฟากที่มีผลทำให้หลุดออกจากศาสนา และนิฟากประเภทที่ไม่มีผลถึงกับทำให้หลุดออกจากศาสนาเป็นต้น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ

ประเภทที่หนึ่ง : นิฟากใหญ่ หรือนิฟากด้านความเชื่อ นั้นคือการปิดซ่อนการปฏิเสธ (กุฟรฺ) ไว้ภายในจิตใจ โดยคำพูดและการกระทำภายนอกสื่อว่าเป็นมุสลิม ผู้เป็นมุนาฟิกประเภทนี้บางครั้งอาจปฏิบัติในอิบาดะฮ์ต่างๆ ต่อหน้าผู้คน (al-Jabarain, 2012 : 129) เช่น ละหมาด ถือศีลอด ประกอบฮัจญ์ เป็นต้น แต่ภายในหัวใจส่วนลึกมิได้ศรัทธาต่อเตอาฮ์ดอัลลอฮ์ฮะยีฮ์ และรูปบียะฮ์ของอัลลอฮ์ รวมถึงไม่เชื่อต่อหลักความเชื่อสำคัญอื่นๆ ของอิสลาม เช่นความเป็นศาสนทูตของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คัมภีร์อัลกุรอาน การมีอยู่จริงของวันโลกหน้า (อาคิเราะฮ์) หรือมีความเชื่อว่าศาสนายิว ศาสนาคริสต์และศาสนาอื่นๆ ล้วนเป็นลัทธิธรรม เช่นเดียวกับอิสลาม หรือดีกว่า เป็นต้น ในทางหลักการถือว่านิฟากประเภทนี้มีผลร้ายแรงที่ทำให้หลุดออกจากศาสนา และมุนาฟิกเช่นนี้ย่อมมีสถานะเดียวกับมุชริก (ผู้กระทำชริกใหญ่) และหรือกาฟิร (ผู้กระทำกุฟรฺใหญ่) เนื่องบรรดามุนาฟิกในความเป็นจริงแล้วคือกาฟิรนั่นเอง หรือเลวร้ายยิ่งกว่ากาฟิรโดยทั่วไปเสียอีก

ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในอายะฮ์ที่ว่า

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴾

(سورة التوبة: بعض من آية 67)

ความว่า “แท้จริงบรรดามุนาฟิกนั้นพวกเขาเป็นผู้ละเมิด”

(สุเราะฮ์อัตเตอาบะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 67)

เหตุนี้การอยู่ท่ามกลางพวกเขาเหล่านี้บรรดาผู้ศรัทธาต้องถูกทดสอบอย่างหนัก และต้องระวังอย่างที่สุด เพราะพฤติกรรมการละเมิดของพวกเขาเหล่านั้นเลวร้ายยิ่งกว่าพวกอื่นๆ นั้นเอง (al-Sa‘diy, 2002: 392)

อัลลอฮ์ทรงบอกว่าบรรดามุนาฟิกนั้นจะได้รับโทษที่เลวร้ายยิ่งกว่าบรรดาผู้ปฏิเสธ หรือกาฟิรโดยทั่วไปเสียอีก ดังระบุในอายะฮ์ที่ว่า

¹ ในทางวิชาการ อัลนิฟาก หมายถึงการเปิดเผยภายนอกแก่ผู้คนว่าตนศรัทธาต่ออัลลอฮ์ บรรดามลาอิกะฮ์ บรรดาคัมภีร์ บรรดาเราะซูล วันสุดท้าย และการกำหนดลิขิต (เกาะฎอ-เกาะดร์) ของอัลลอฮ์ แต่ความจริงภายในได้ปิดซ่อนไว้ซึ่งที่ขัดแย้งกันทั้งหมด หรือบางส่วน (al-Jabarain, 2012 : 129)

² Ibid; al-Burakān, 1992 : 190)

﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ﴾

(سورة النساء: بعض من آية 145)

ความว่า “แท้จริงบรรดาคนพิกนั้นอยู่ในชั้นต่ำสุดจากนรก”

(สุเราะฮ์อัลนิสาอ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 145)

โทษทัณฑ์ที่บรรดาคนพิกจะได้รับในวันกิยามะฮ์นั้น คือนรกชั้นต่ำสุด เป็นการตอบแทนจากความเลวทรามของพวกเขา (Ibn Kathīr, 1999 : 2/441)

ประเภทที่สอง : นิฟากเล็ก หรือนิฟากด้านการกระทำ หรือปฏิบัติพฤติกรรมบางอย่างภายนอกในลักษณะที่ขัดแย้งกับสิ่งที่พึงปฏิบัติในทางศาสนา (al-Buraikān, 2003 : 190-191) นักวิชาการบางท่านเรียกนิฟากประเภทนี้ว่า “นิฟากอะมาลีย” เนื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติมิใช่ นิฟากที่เกี่ยวกับประเด็นความเชื่อ และบางท่านเรียกว่าเป็น “นิฟากที่มีไซ่นิฟากจริงๆ” อย่างไรก็ตาม นิฟากนี้ถือเป็นที่ต้องห้ามในทางศาสนา และเป็นบาปใหญ่อย่างหนึ่ง แต่ไม่มีผลร้ายแรงถึงขั้นทำให้หลุดพ้นจากศาสนา

ซึ่งพฤติกรรมหรือการกระทำที่เข้าข่ายเป็นนิฟากเล็ก พอสรุปได้ดังนี้ คือ การกล่าวเท็จโดยเจตนา การชอบโต้เถียงทั้งที่เป็นฝ่ายผิด การบิดพลิ้วสัญญา การคดโกง (คอร์รัปชั่น) ต่อหน้าที่ที่ถูกมอบหมาย การทำดีเพื่อโอ้อวดเอาหน้า การหนีทัพในยามสงคราม และการประจบสอพลอผู้ปกครอง (al-Jabarain, 2012 : 129)

ส่วนข้อแตกต่างระหว่างนิฟากใหญ่กับนิฟากเล็ก มีดังนี้ 1) นิฟากใหญ่มีผลร้ายแรงทำให้หลุดพ้นจากศาสนาแต่นิฟากเล็กไม่มีผลร้ายแรงเช่นนั้น 2) นิฟากใหญ่เป็นความผิดที่เกี่ยวกับด้านหลักความเชื่อ ส่วนนิฟากเล็กเกี่ยวกับด้านปฏิบัติโดยทั่วไป 3) มุอ์มิน (ผู้ศรัทธา) จะไม่กระทำนิฟากใหญ่เป็นอันขาด แต่มุอ์มินมีโอกาสพลั้งพลาดกระทำนิฟากเล็กได้ 4) ผู้กระทำนิฟากใหญ่มักกระทำโดยสันดานและไม่มีการสำนึกผิด ส่วนบุคคลที่กระทำนิฟากเล็กมักสำนึกกลับตัวและได้รับการอภัยจากอัลลอฮ์ (al-Fawzān, 1999 : 74-75)

2.1.2.3 คุรอฟาต : ความหมาย ประเภท และข้อตัดสินทางศาสนา

2.1.2.3.1 ความหมายของคุรอฟาต

คำว่า อัลคุรอฟาต (الخرفات) ในภาษาอาหรับหมายถึง เรื่องราวที่อุปโลกน์ขึ้นมาจากความเท็จ (Ibn Mansūr, 2003 : 5/53) หรือสิ่งต่างๆ ที่มีอาจเชื่อถือได้ และเกินเลยจากความเป็นจริง (Muḥammad Ajinah, 1994 : 17-18) มีความหมายใกล้เคียงกับ “อุสฎูเราะฮ์ หรือ อาสาฎีร์” คือเรื่องเล่าปรัมปราที่สืบสานเชื่อต่อกันมานับแต่โบราณกาล (Aḥmad Ridhā, 1992 : 8) จากความหมายข้างต้นจึงสามารถอธิบายเป็นนิยามทางวิชาการได้ว่า คุรอฟาต หมายถึง ความเชื่อ มงายที่ได้จากการเล่าขานต่อกันมาจากอดีต ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับด้วยหลักการอิสลาม และหลักเหตุผลใดๆทางปัญญา หรืออาจรวมความถึงพิธีกรรม หรือประเพณีท้องถิ่นอันเกิดจากความเชื่ออันมงายที่

สืบสานต่อกันมาจากบรรพบุรุษนับแต่โบราณ ซึ่งสิ่งมงายตามความหมายนี้ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย มีมากมายเช่น ความเชื่อเรื่องผีसाง นางไม้ ยักษ์ เทวดา หรือการอาศัยพึ่งพาต่อไสยศาสตร์ เวทย์มนต์ คาถา วัตถุประสงค์ หรือการถือฤกษ์ยาม เป็นต้น

ในทัศนะอิสลามถือว่าครุอฟาต หรือความเชื่อมงายทั้งหลายที่สืบทอดมาแต่อดีต เป็นที่ขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับหลักคำสอนซึ่งประกาศความเชื่อต่อหลักเตอาฮีด หรือการมีเคารพภักดีต่อพระเจ้าองค์เดียว คืออัลลอฮ์ ดังเห็นได้จากบทบาทของนบีทั้งหลายที่ถูกส่งมาหลายท่านได้เรียกร้อง และรณรงค์ต่อต้านการเคารพบูชาต่อความเชื่อพระเจ้าจอมปลอม และความเชื่อมงายในรูปแบบต่างๆที่ฝังตัวอยู่ในสังคมอย่างแข็งขันที่สุด กระทั่งในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ เองก็ถูกส่งมาในช่วงสมัยสังคมอาหรับถูกครอบงำด้วยลัทธิเจเว็ดและสิ่งมงายมากมาย ซึ่งต้องเผชิญกับการต่อต้านของบรรดาแก่นนำชาวอาหรับที่ต้องการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ แต่ท่านก็ได้ยืนหยัดในการสั่งสอนและให้ความเข้าใจอันถูกต้องแก่สังคมอย่างอดทนที่สุดตลอดชีวิตเพื่อนำพาพวกเขาเหล่านั้นให้หลุดพ้นจากการเคารพบูชาเจ้าจอมปลอมและสิ่งมงายทั้งหลายสู่การเคารพพระเจ้าที่แท้จริงและสู่สัจธรรม

2.1.2.3.2 ประเภทครุอฟาต และข้อตัดสินทางศาสนา

บรรดาครุอฟาต หรือความเชื่อมงายตามความหมายข้างต้นที่พบเห็นได้ในสังคมทั่วไปแบ่งประเภทได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) ความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ 2) ความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และ 3) ความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับลัทธิศาสนา (วิมลจิโรจพันธ์, 2548 : 21) โดยในแต่ละประเภทสามารถอธิบายได้ คือ ความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น เทวดา ภูตผี วิญญาณและอำนาจลึกลับต่างๆ ส่วนความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เช่น การทำเสน่ห์ยาแฝด การลงเลขยันต์ การทำยาสั่ง การทำคุณไสย หรืออาศัยญินเพื่อใช้ประโยชน์ในเรื่องต่างๆ สำหรับความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับลัทธิศาสนาหรือประเพณี เช่น เกี่ยวกับการเกิด การทำขวัญ การขึ้นบ้านใหม่ และพิธีกรรมต่างๆเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น

สำหรับครุอฟาต หรือความเชื่อมงายที่มีปรากฏในสังคมมุสลิมโดยเฉพาะในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องญิน ซัยฎอน และวิญญาณ, ความเชื่อเรื่องกะรอมาต หรือความมีอำนาจบารมีของบุคคล สถานที่ เวลา และความเชื่อเรื่องการปกป้องรักษาด้วยเครื่องรางของขลังที่เอามาจากอายะฮ์ คุรอาน์ หรือข้อความต่างๆ (รอชิติน สมัยพิทักษ์ สัมภาษณ์เมื่อ 8/7/58) ความเชื่อมงายในเรื่องราวเกี่ยวกับญิน ซัยฎอนและวิญญาณที่พบเห็น เช่น เชื่อว่าญิน หรือซัยฎอนมีอิทธิฤทธิ์และอำนาจด้วยตนเองต่อการให้คุณ หรือให้โทษของมนุษย์คนหนึ่งคนใดได้ ตามความเชื่อนี้เป็นเหตุทำให้เกิดการเลี้ยงญินเพื่อใช้ประโยชน์บางประการของคนบางกลุ่ม ส่วนเกี่ยวกับวิญญาณ คือทุกครั้งที้ออกจับปลาควรทำพิธีโปรยข้าวสารในทะเลเพื่อขอปลาจากผีผู้ดูแลทะเล หรือเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะกลับมาพบลูกหลานในทุกค่ำวันศุกร์ จึงควรเตรียมอาหารที่เคยชอบบางอย่างไว้ต้อนรับ

ความเชื่อเรื่องกะรอมัต หรือความมีอำนาจบารมีของบุคคล สถานที่ เวลาใน พื้นที่ศึกษาที่พบเห็น ตัวอย่างคือ เชื่อกันว่าโต๊ะครู โต๊ะหมอ หรือวะลีบางคนสามารถกระทำในสิ่ง อภินิหารต่างๆได้ เช่น โต๊ะครูแอฟผู้เป็นวะลีแห่งเกาะยาวสามารถเดินลงทะเลและจับปลาด้วยมือเปล่า ได้เป็นจำนวนมาก หรือเชื่อต่อความศรัทธาของหลุมสุสานของวะลี ตลอดถึงเชื่อในโอกาสเป็นฤกษ์ งามยามดีทั้งหลาย ส่วนตัวอย่างความเชื่อในเรื่องราวเกี่ยวกับการปกป้องรักษาด้วยเครื่องรางต่างๆ เช่น การแขวนตะกรุดที่คอ หรือสะเอด์เด็กโดยเชื่อว่าเพื่อป้องกันจากความป่วยไข้ และติดแผ่น อะซีมันต์ตามประตูบ้าน หรือร้านค้าเพื่อขับไล่สิ่งเลวร้ายให้ออกห่าง เป็นต้น

สำหรับข้อตัดสินทางศาสนาในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับครุอฟาตนั้น บรรดา อุละมาอ์ส่วนใหญ่มีทัศนะว่าความเชื่อมงาย หรือครุอฟาตทั้งหลาย เช่น การมีอำนาจให้คนหรือให้ โทษของญิน ชัยภูอนและวิญญาน ความมีศรัทธาของบารมี (กะรอมัต) ของบุคคล สถานที่ หรือเวลา และการปกป้องรักษาด้วยการแขวนวัตถุมงคลต่างๆ ทั้งหมดล้วนไม่ปรากฏหลักฐานที่ถูกต้องทาง ศาสนา เช่นจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และการปฏิบัติของบรรดาสละฟุซซอลิฮ์ ให้การรับรอง จึงถือเป็น สิ่งต้องห้ามที่บางประการเข้าข่ายเป็นชิริก หรือบางประการก็เข้าสิ่งอันพึงระวัง (al-Lajnah al-Dā'imah, 2003 : 1/137, 303)

2.1.2.4 อิทธิพลของฮะดีษเมาฎูอ์ต่อสาเหตุการเกิดขึ้น และแพร่หลายของชิริก กุฟร นิฟาก และครุอฟาต

นับแต่อดีตมาแล้วที่บรรดาผู้มุ่งร้ายต่ออิสลามพยายามคิดค้นและหาวิธีการต่างๆ นานาเพื่อหวังทำลายศาสนานี้และวิธีการหนึ่งคือการทำลายหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) ของมุสลิมโดยการกุศเด็ชปลอมแล้วแอบอ้างว่าเป็นคำกล่าวจากท่านนบี ﷺ ดังคำกล่าวของนักวิชาการท่านหนึ่งว่า “ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่ากลวงและแผนการหนึ่งที่ร้ายกาจที่สุดต่ออิสลามและมุสลิม และเป็นประตูปาน ใหญ่อันนำสู่ความหลงผิดและเลวร้าย นั่นคือการพยายามบิดเบือนและปลอมแปลงเกี่ยวกับ ฮะดีษ ของท่านนบี ﷺ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเรื่องที่บิดเบือนนั้นเกิดขึ้นในปัญหาอะกีดะฮ์และหลักการ ศาสนา” (‘Abd al-Rahmān ‘Abd al-Khaliq, n. d. : 5) กลายเป็นหลักความเชื่อที่คลาดเคลื่อน กระทั่งเกิดเป็นกลุ่มที่หลงผิดขึ้นมามากมายในยุคต่อมาของประวัติอิสลาม

ทั้งนี้เนื่องจากสังคมมุสลิมโดยทั่วไปแล้วยังขาดความรู้ความเข้าใจและไม่เข้มงวดนัก ต่อการตรวจสอบสถานะฮะดีษ การทั้งพบเห็นการอ้างอิงฮะดีษต่างๆที่ไม่เศาะฮิฮ์ เช่นฮะดีษ ฎะอ์อีฟญิดตัน และฮะดีษเมาฎูอ์มาเป็นหลักฐานในเรื่องศาสนาอยู่บ่อยครั้ง ทั้งในการเรียนการสอน การบรรยายและการคุฏบะฮ์วันศุกร์ บ้างมีความเห็นว่าหากฮะดีษเมาฎูอ์นั้นมีความหมายที่ดี และ ส่งเสริมให้ทำดีก็น่าจะนำไปใช้สอนหรืออ้างอิงเป็นหลักฐานได้ เพราะเป็นฮะดีษประเภทหนึ่งเช่นกัน

การเกิดฮะดีษเมาฎูอ์นอกจากสาเหตุแผนการที่มุ่งร้ายของศัตรูตั้งที่กล่าวมาข้างต้น ยังเกิดจากความขัดแย้งและความหลงผิดของมุสลิมกลุ่มต่างๆ อีกด้วย ทำให้บรรดาอุละมาอ์ในอดีต

จำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์ วางรากฐาน ตรวจสอบ สืบสวน และคัดสรรอย่างที่สุดเพื่อสามารถยืนยันสิ่งที่เดิมแท้เอาไว้ และขจัดสิ่งแปลกปลอมออกไป (Muhammad 'Ibn Saeed Raslan, n. d. : 10) และยืนยันว่าการนำอะดีษประเภทนี้ไปถ่ายทอดหรือเผยแพร่โดยขาดความรับผิดชอบและไม่ศึกษาถึงแหล่งที่มาที่ถูกต้อง ย่อมเท่ากับเป็นการคุกคามเท็จขึ้นต่อท่านนบี ﷺ ซึ่งนับเป็นอันตรายยิ่งต่อคำสอนอันบริสุทธิ์ของอิสลามและมีโทษมหันต์ ดังปรากฏคำเตือนของท่านนบี ﷺ ในอะดีษที่ว่า

((إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبِ عَلَيَّ أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 1229)

ความว่า “แท้จริงการกล่าวเท็จต่อฉัน มีเหมือนเช่นการกล่าวเท็จของพวกเขาต่อกันและกัน ผู้ใดกล่าวเท็จต่อฉันโดยเจตนา ดังนั้นเขาจงเตรียมที่นั่งของเขาจากไฟนรก”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 1229)

ส่วนการอ้างอะดีษเมฆาฏูไปปฏิบัติตามในเรื่องต่างๆ ทางศาสนานั้นย่อมเป็นที่ต้องห้ามอย่างชัดเจน เพราะเช่นนั้นเท่ากับเป็นการอุทริขึ้นมาในศาสนาด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ไม่ทรงได้อนุญาต ดังปรากฏในคำกล่าวหรืออะดีษของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ว่า

((مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 2697 ، ومسلم 1991 : 1718)

ความว่า “ผู้ใดอุทริสิ่งหนึ่งขึ้นมาในเรื่องราวเกี่ยวกับกิจการ (ศาสนา) ของเรานี้ ซึ่งจริงๆแล้วมิใช่มาจากมันสิ่งนั้นย่อมไม่ถูกยอมรับ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 2697, Muslim, 1991 : 1718)

ดังกล่าวข้างต้นหมายถึงการบิดเบือนและอุทริกรรมในทางศาสนา โดยเฉพาะในประเด็นของหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ ซึ่งจำเป็นต้องอ้างอิงหรืออธิบายด้วยหลักฐานที่ถูกต้องเท่านั้น มิฉะนั้นแล้วย่อมเสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนกระทั่งมีผลทำให้เกิดเป็นชิริก และคุรอฟาตหรือความเชื่อมงายต่างๆ กระทั่งเป็นสาเหตุทำให้หลุดออกจากสภาพการเป็นมุสลิมผู้ศรัทธาได้ หรือในทางการปฏิบัติอิบาเดฮ์ก็เช่นกัน การอ้างหลักฐานจากอะดีษเมฆาฏูได้กลายเป็นสาเหตุหนึ่งของการอุทริกรรม หรือสิ่งที่เป็นบิดอะฮ์มากมาย

การอ้างอะดีษเมฆาฏูย่อมเป็นสิ่งต้องห้ามในทางศาสนา แม้กระทั่งในกิจการต่างๆทางโลกหากปฏิบัติโดยอาศัยอะดีษเมฆาฏูแล้วอ้างว่าเป็นสิ่งที่มาจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ก็ย่อม

เป็นที่ต้องห้ามเช่นเดียวกัน อัลซุญญีย์¹ กล่าวว่า “ไม่อนุญาตให้รายงานอะดีษะมาฆูฮ์ในทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนบัญญัติ ประวัติศาสตร์ การส่งเสริมความดี หรืออื่นๆ จากนั้น หากรู้ว่าเป็นการกุ้ขึ้นมา นอกจากต้องแจ้งให้ทราบด้วยว่ามันเป็นอะดีษะมาฆูฮ์ (al-Suyūtiy, 1994: 1 / 274)

ในประวัติศาสตร์อิสลาม หลังจากผ่านยุคสามศตวรรษแรกไปแล้วจากเดิมที่เคยยึดถือต่อหลักฐานอันถูกต้องจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์อย่างมั่นคง ได้แปรเปลี่ยนไปยึดถือความคิดและความเชื่อ หรือหลักฐานอื่นๆ ที่ไม่ถูกต้อง จนนำไปสู่การเบี่ยงเบนและการอุตริกรรมต่างๆ ขึ้นมามากมายในศาสนา ซึ่งเกิดขึ้นและระบาดไปทั่วแทบทุกแห่ง และทุกภูมิภาคของโลกที่ผู้คนขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง เป็นปัญหาที่บรรดามุสลิมต่างได้รณรงค์และต่อสู้มาตลอด เป็นการยืนยันถึงอิทธิพลและอันตรายจากการแพร่หลายของอะดีษะปลอมประเภทนี้ว่าย่อมนำมาซึ่งความเสียหายมากมายสู่สังคมมุสลิม ทั้งในเรื่องความเชื่อต่างๆ ในสิ่งไร้สาระและเรื่องทางบทบัญญัติ

2.2 อิบาตะฮ์ในอิสลามและการปฏิบัติที่เป็นบิดอะฮ์ หรืออุตริกรรมทางศาสนา

2.2.1 อิบาตะฮ์ในอิสลาม

2.2.1.1 ความหมาย และการแบ่งประเภทของอิบาตะฮ์

2.2.1.1.1 ความหมายของอิบาตะฮ์

ในทางภาษา คำว่าอิบาตะฮ์ หมายถึง การนอบน้อม การยอมจำนน (Ibn al-Qayyim, 2003: 1/74) เนื่องจากหลักฐานเดิมของการเป็นบ่าว (อิบาตะฮ์) คือการจำนน การนอบน้อม การทำให้สยบ การทำให้ราบเรียบ เช่นกล่าวว่า ถนนราบเรียบ เป็นต้น เช่นกันคำว่าทำให้ราบเรียบนี้ ยังหมายถึงการทำให้เป็นบ่าวทาส คือการเอาคนๆ หนึ่งมาเป็นบ่าวหรือทาส คำว่าอิบาตะฮ์ยังหมายถึงการเคารพภักดี และการกระทำที่คร่ำเคร่งอีกด้วย (al-Raziyy, 1994 :172)

ส่วนทางวิชาการ อิบน์ ตัยมียะฮ์ให้ความหมายอิบาตะฮ์ว่า “เป็นคำที่รวมถึงทุกสิ่งซึ่งแสดงออกมาจากคำพูด การกระทำ ทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น ซึ่งเป็นที่รักและพอพระทัยของอัลลอฮ์” (Ibn Taimīyah, 1995 : 10/149)

จากนิยามนี้อธิบายว่าอิบาตะฮ์มีความหมายที่ครอบคลุมรวมถึงทุกๆ การเคลื่อนไหว และทุกๆ การหยุดนิ่งของบ่าวผู้ศรัทธา นั่นคือทุกสิ่งซึ่งกระทำ ทุกสิ่งซึ่งละวางซึ่งแสดงออกมาด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์และเชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ รวมทั้งสอดคล้องกับหลักการและวิธีการของบัญญัติศาสนา ย่อมสามารถเรียกว่าอิบาตะฮ์ได้ทั้งสิ้น

¹ ชื่อเต็มคือ ญะลาละุดดีน อับดุลเราะฮ์มาน บิน กะมาลุดดีน อัลซุญญีย์ เกิดที่เมืองโคโร ประเทศอิยิปต์ ในปี ฮ.ศ.849 (ค.ศ.1445) เป็นนักวิชาการทั้งด้านตัฟสีร์ ประวัติศาสตร์ และอะดีษะ มีผลงานด้านตำราหลายเล่ม เช่น ตัฟสีร์ อัลญะลาละียล์, ตารีคอัลकुละฟาย์ อัลนาสิค วัลมันสูค ฟิอูลุม อัลตัฟสีร์ และอัลคูร้อร์ อัลมุนตะษะเราะฮ์ ฟิอัลอะฮาดิษ อัลมุสตะษะเราะฮ์ เป็นต้น เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.911 (ค.ศ.1505) (<http://shamela.ws/index.php/author/7> สืบค้นเมื่อ 9/8/60)

นอกจากนี้อิบาดะฮ์ยังหมายถึงการปฏิบัติตามในสิ่งต่างๆเป็นคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ และหลีกเลี่ยงจากสิ่งต่างๆ ที่เป็นข้อห้ามของพระองค์ (al-Sa'diy, 2000 : 29)

ซึ่งจากนิยามหลังนี้ได้สื่อนัยยะหนึ่งที่สำคัญยิ่ง นั่นคือบ่งชี้ว่าที่มาของบรรดาข้อใช้ และข้อห้ามอันผูกพันกับการปฏิบัติอิบาดะฮ์นั้น จำเป็นต้องมีแหล่งที่มาจากอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์เดียว เป็นสำคัญ ส่วนบุคคลอื่น เช่น ผู้นำ ผู้ปกครอง ผู้รู้ศาสนา หรือนักวิชาการ จะกำหนดรูปแบบหรือ พิธีกรรมใดๆทางศาสนาขึ้นมาโดยพลการมิได้เป็นอันขาด ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ ﴾

(سورة الشورى : بعض من آية 21)

ความว่า “หรือว่าพวกเขามีภาคีต่าง ๆ ที่ได้กำหนดศาสนาแก่พวกเขา ซึ่งอัลลอฮ์มิได้ทรงอนุมัติ”

(สุเราะฮ์อัลชูรอ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 21)

การปฏิบัติอิบาดะฮ์ต้องเป็นไปตามที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดหรือบัญญัติแก่ปวงบ่าวให้ ปฏิบัติ และใช้เป็นการเข้าใกล้พระองค์ หลักมูลฐานเดิมของศาสนาคือการต้องห้ามซึ่งผู้ใดจะกำหนด สิ่งใดขึ้นมามิได้ นอกจากต้องได้มาจากอัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์เท่านั้น (al-Sa'diy, 2002 :891) แล้วนับประสาอันใดเล่าสำหรับบรรดาผู้ละเมิดซึ่งเป็นพวกตั้งภาคีที่ตัวของพวกเขาเอง และ บรรพบุรุษล้วนอยู่ในการปฏิเสธที่จะบังอาจกำหนดศาสนาขึ้นมา

2.2.1.1.2 การแบ่งประเภทของอิบาดะฮ์

อิบาดะฮ์ต่างๆ อันพึงมีต่ออัลลอฮ์สามารถแบ่งออกเป็นประเภทหลักๆได้ 2 ประเภทด้วยกัน คือ อิบาดะฮ์บาญินะฮ์ และอิบาดะฮ์ศออิเราะฮ์¹ (al-Anqariy,1999 : 203) ดัง อธิบายแต่ละประเภท ดังนี้

(1) อิบาดะฮ์บาญินะฮ์ คือ อิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์อันแสดงออกมาจากภายในจิตใจ ส่วนลึกที่ผูกพันต่อพระเจ้า ซึ่งบุคคลอื่นมิสามารถสังเกตได้ อิบาดะฮ์ลักษณะนี้มีจำนวนมาก เช่น การ ยำเกรง การมุ่งหวัง การขอความช่วยเหลือ การขออนุเคราะห์ การมอบหมายตน (ตะวักกุล) การ สำนึกตน (อินาบะฮ์) การกลับตน (เตาบะฮ์) ความรัก หรือความยินดี เป็นต้น (al-Ghanaimān,1996 :451-481) โดยขอหยิบยกเพื่อการอธิบายในบางตัวอย่าง เช่น

1) การเกรงกลัว ดังปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَخَافُونَ إِنَّ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾

¹ นักวิชาการมีทัศนะเกี่ยวกับการแบ่งประเภทอิบาดะฮ์ที่แตกต่างกัน เช่น บางท่านแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อิบาดะฮ์อามมะฮ์ และอิบาดะฮ์ศอศเคาะฮ์ (al-Hakamiy, 1995 : 1/341) และบางท่านแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ อิบาดะฮ์กอลบียะฮ์ อิบาดะฮ์ ลิสานียะฮ์ และอิบาดะฮ์บะตะนียะฮ์ (Al-Abd al-Latif, 2011 : 78)

(سورة آل عمران بعض من آية : 175)

ความว่า “และจงกลัวข้าเถิด หากพวกเจ้าเป็นผู้ศรัทธา”

(สุเราะฮ์อาลิอิมรอน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์175)

อายะฮ์นี้บ่งบอกว่าจำเป็นต้องยำเกรงหรือกลัวอัลลอฮ์แต่เพียงผู้เดียว เพราะเป็นส่วนสำคัญของหลักศรัทธา ซึ่งอัตราความศรัทธาของบ่าวคนหนึ่ง หมายถึงความยำเกรงที่มีต่อพระองค์นั่นเอง” (al-Sa’diy, 2002 : 167)

2) การมุ่งหวัง ตั้งปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا﴾

(سورة الإسراء : 57)

ความว่า “เหล่านั้นที่พวกเขาวิงวอนนั้น พวกมันก็ยังหวังที่จะหาทางเข้าสู่พระเจ้าของพวกมันว่า ผู้ใดในหมู่พวกมันจะเข้าใกล้ที่สุดและพวกมันยังหวังในความเมตตาของพระองค์ และกลัวการลงโทษของพระองค์ แท้จริงการลงโทษของพระเจ้าของเจ้านั้นควรน่าวาง”

(สุเราะฮ์อัลอิสรอฮ์ : 57)

3) การขอความช่วยเหลือ ตั้งปรากฏในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

(سورة الفاتحة : 5)

ความว่า “และพระองค์เท่านั้นที่เราเคารพภักดี และเฉพาะพระองค์เท่านั้นที่เราขอความช่วยเหลือ”

(สุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ : 5)

ซึ่งข้อความประโยคแรกของอายะฮ์เท่ากับเป็นการประกาศความบริสุทธิ์จากการตั้งภาคี ส่วนประโยคหลังเป็นการประกาศว่าอำนาจ พลังและการขอความช่วยเหลือนั้นพึงเป็นของอัลลอฮ์เพียงเท่านั้น ซึ่งความหมายทำนองนี้ล้วนมีอยู่มากมายหลายอายะฮ์ในอัลกุรอาน (Ibn Kathīr, 1999 : 1/134-135)

4) การขอความอนุเคราะห์ ตั้งปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبِّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِالْفِ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ﴾

(سورة الأنفال : 9)

ความว่า “จงรำลึกขณะที่พวกเจ้าขอความช่วยเหลือยามคับขันต่อพระเจ้าของเจ้า แล้วพระองค์ก็ได้ทรงรับสนองแก่พวกเจ้าว่า แท้จริงข้าจะช่วยพวกเจ้าด้วยมลาอิกะฮ์หนึ่งพันตน โดยทยอยกันลงมา”

(สุเราะฮ์อัลอันฟาล : 9)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรับสั่งให้จงได้รำลึกถึงความโปรดปรานหนึ่งที่พวกท่านได้รับจากพระองค์ ครั้นเมื่อบรรดาศรัทธาได้เข้ารุกประชิด ในยามนั้นพวกท่านก็วิงวอนขอความช่วยเหลือจากองค์อภิบาล โดยขอให้พระองค์ทรงช่วยเหลือปกป้องพวกท่าน แล้วพระองค์ก็ได้ทรงรับสนองแก่พวกเจ้าด้วยหลายประการ จำนวนนั้นคือ การส่งบรรดามะละอิกะฮ์ทยอยลงมาถึงหนึ่งพันตน” (al-Sa’diy, 2002: 359)

(2) อิบาตะฮ์ศอฮิเราะฮ์ คือ อิบาตะฮ์ต่ออัลลอฮ์อันแสดงโดยอวัยวะภายนอก ซึ่งสามารถสังเกตได้โดยเปิดเผย อิบาตะฮ์ลักษณะนี้มีมากมาย เช่น การละหมาด การถือศีลอด การบริจาคทาน การจ่ายชะกาต การบำเพ็ญฮัจญ์ การต่อสู้ (ญิฮาด) ในหนทางของอัลลอฮ์ การวิงวอนภาวนา เป็นต้น (al-Ghanaimān, 1996 :412-450) ขอหยิบยกเพื่อการอธิบายในบางตัวอย่าง เช่น

1) การละหมาด ดังปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴾

(سورة النساء بعض من آية : 103)

ความว่า “แท้จริงการละหมาดนั้นเป็นบัญญัติที่ถูกกำหนดเวลาไว้แก่ผู้ศรัทธาทั้งหลาย”

(สุเราะฮ์อันนิสาฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 103)

การละหมาดเป็นอิบาตะฮ์ที่ถูกกำหนดให้ปฏิบัติในช่วงเวลาแน่นอนเป็นบทบัญญัติ และระบุด้วยว่าเวลาไหนที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควร ระยะเวลาทั้งหมดเหล่านั้นล้วนเป็นที่ทราบและยอมรับกันในหมู่มุสลิมทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ผู้รู้หรือบุคคลทั่วไป (al-Sa’diy, 2002 : 215)

2) การถือศีลอด ดังปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾

(سورة البقرة : 183)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย! การถือศีลอดนั้นได้ถูกกำหนดแก่พวกเจ้าแล้ว เช่นเดียวกับที่ได้ถูกกำหนดแก่บรรดาผู้ก่อนหน้าพวกเจ้ามาแล้วเพื่อว่าพวกเจ้าจะได้ยำเกรง”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ :183)

อัลลอฮ์ทรงบอกถึงความโปรดปรานหนึ่งที่มีต่อปวงบ่าวคือทรงกำหนดการถือศีลอดให้แก่พวกเขา เช่นดั่งที่ทรงกำหนดแก่บรรดาประชาชาติต่างๆ ในอดีต เนื่องการถือศีลอดเป็นบทบัญญัติและข้อใช้หนึ่งซึ่งมีประโยชน์ต่อมนุษย์ในทุกยุคสมัย” และกล่าวด้วยว่า “แท้จริงการถือศีลอด คือสาเหตุสำคัญที่ทำให้มนุษย์บรรลุถึงความยำเกรง เนื่องมีทั้งข้อกำชับใช้ให้ทำดีและข้อห้ามให้หลีกเลี่ยงจากความชั่วทั้งหลาย” (al-Sa’diy. 2002 : 83)

3) การจ่ายชะกาตตั้งปรากฏหลักฐานในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمْ يَوْمَ لَا يَبِيعُ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾

(سورة البقرة: 254)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงบริจาคส่วนหนึ่งจากสิ่งที่เราได้ให้ เป็นปัจจัยยังชีพแก่พวกเจ้าก่อนจากที่วันหนึ่งจะมาซึ่งในวันนั้นไม่มีการซื้อขายและไม่มีการเป็นมิตร และไม่มีการช่วยเหลือ (การให้ความช่วยเหลือ) และบรรดาผู้ปฏิเสธศรัทธานั้น คือ พวกที่อธรรม (แก่ตัวเอง)”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ :254)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสั่งใช้ให้บรรดาผู้ศรัทธาได้บริจาคจากส่วนหนึ่งของปัจจัยที่พระองค์ทรงประทานให้ไปในหนทางของพระองค์ เป็นหนทางแห่งความดี เพื่อพวกเขาจะได้ส่งผลบุญเหล่านั้นไว้ ณ อัลลอฮ์ผู้ทรงองค์อภิบาล และทรงอภิสิทธิ์เหนือพวกเขา (Ibn Kathīr, 1999 : 1/671) และเพื่อเป็นการแข่งขันทำความดีในชีวิตแห่งโลกนี้ ก่อนที่วันหนึ่งหรือวันกิยามะฮ์จะมาซึ่งเมื่อถึงวันนั้นแล้วก็จะไม่มีการซื้อขายและไม่มีการเป็นมิตร และไม่มีการช่วยเหลือต่อกันได้อีกแล้วแม้มีทรัพย์สินเป็นทองเต็มแผ่นดินก็ตาม

4) การบำเพ็ญฮัจญ์ ตั้งปรากฏในอัลกุรอาน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴾

(سورة آل عمران بعض من آية : 97)

ความว่า “และสิทธิของอัลลอฮ์ที่มีแก่มนุษย์นั้น คือการมุ่งสู่บ้านหลังนั้น อันได้แก่ผู้ที่สามารถหาทางไปยังบ้านหลังนั้นได้และผู้ใดปฏิเสธ แท้จริงอัลลอฮ์นั้นไม่ทรงพึ่งประชาชาติทั้งหลาย”

(สุเราะฮ์อาลิอิมรอน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 97)

โองการข้างต้นนี้แสดงถึงความจำเป็นของการบำเพ็ญฮัจญ์ในทัศนะของบรรดานักวิชาการมุสลิมส่วนใหญ่ อีกทั้งระบุในหลายชะรีฮ์ด้วยว่าการบำเพ็ญฮัจญ์คือหนึ่งจากหลักการ

สำคัญของอิสลาม ซึ่งมุสลิมผู้มีความสามารถพึงต้องปฏิบัติให้ได้มั่นสักครั้งหนึ่งชีวิต (Ibn Kathīr, 1999 : 2/81)

สำหรับอะดิษที่กล่าวถึงอิบาดะฮ์เป็นหลักการสำคัญของอิสลามนั้นคือ
 ((بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ
 اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَحَجِّ الْبَيْتِ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 8 ، مسلم، 1991 : 16)

ความว่า “อิสลามนั้นถูกสร้างอยู่บนห้าประการด้วยกันคือ การกล่าว
 ปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริง มุฮัมหมัดนั้น
 เป็นเราะสุลของอัลลอฮ์ การดำรงการละหมาด การจ่ายซะกาต การทำ
 ฮัจญ์ และการถือศีลอดเดือนรอมะฎอน”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 8, Muslim, 1991 : 16)

5) การวิงวอนภาวนา (ดุอาอ์) ดังปรากฏในอัลกุรอานซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ﴾

(سورة البقرة يعرض من آية : 186)

ความว่า “และเมื่อป่าวของข้าถามเจ้าถึงข้าแล้วก็ (จงตอบเถิดว่า) แท้จริง
 นั้นอยู่ใกล้ ข้าจะตอบรับคำวิงวอนของผู้ที่วิงวอน เมื่อเขาวิงวอนต่อข้า ”

(สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 186)

และหลักฐานจากอัลอะดิษของท่านนบี ﷺ ที่ว่า

((الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ))

(أخرجه الترمذي، 1983 : 3382)

ความว่า “การวิงวอนภาวนา (ดุอาอ์) นั้นคืออิบาดะฮ์”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 3382)¹

หมายถึง ดุอาอ์เป็นส่วนประกอบส่วนมากของอิบาดะฮ์ ที่อิบาดะฮ์ประเภทอื่นๆ
 ไม่มี เช่นเดียวกับอะดิษที่มีความหมายว่า “ฮัจญ์ คืออะรอฟะฮ์”² ก็เพราะพิธีกรรมฮัจญ์ที่สำคัญอยู่ที่
 อะรอฟะฮ์นั่นเอง (‘Abd al-Rahmān bin al-Qazzim, 1996 : 12/490)

นอกจากนี้ยังมีบรรดาอิบาดะฮ์ประเภทอื่นๆ ทั้งที่มีระดับความสำคัญในทาง
 บทบัญญัติที่ลดหลั่นต่างกัน เช่น วาญิบ หรือฟัรฎู¹ และมันคูบ หรือมุสตะฮับ² เป็นต้น

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นอะดิษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 2000a : 1627)

² ความหมายของอะดิษบันทึกโดย Abū Dawud : 1949, Ibn Mājah : 3015.

2.2.1.2 ที่มาของอิบาดะฮ์ที่ถูกต้องในอิสลาม

แน่นอนแหล่งที่มา หรือแหล่งอ้างอิงสำคัญของอิสลามในเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) หลักการปฏิบัติ หรืออิบาดะฮ์ต่างๆ ก็คือ ล้วนอาศัยแหล่งอ้างอิงหลัก 2 แหล่ง คืออัลกุรอาน และฮะดีษนบี คัมภีร์กล่าวของอิมามอัชชาฟีอีย์ว่า “คำพูดใดๆ ก็มีอรรถาธิบายในทุกสภาพการณ์ได้ นอกจากกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) หรือสุนนะฮ์แห่งเราะฮ์ลุล ~~ละ~~ ของพระองค์ ส่วนสิ่งอื่นๆ จากนี้ล้วนต้องเป็นไปตามทั้งสองนั้นเสมอ” (al-Shāfi‘iy,2002 : 3)

และที่สำคัญคืออิบาดะฮ์ต่างๆ ถือเป็นหลักการประเภทเตกกีฟียะฮ์ คือไม่อนุญาต ปฏิบัติการใดๆ ที่ก้าวล่วงไป (จากที่ศาสนากำหนดไว้แต่เดิม) ทั้งในแง่เวลา สถานที่ หรือชนิดของ อิบาดะฮ์นั้นๆ เว้นแต่ให้ยึดเอาคำสั่งของศาสนาเป็นข้อยุติ หากผู้ใดอุทธรณ์สิ่งหนึ่งขึ้นมาในเรื่องราว เกี่ยวกับอิบาดะฮ์ทั้งในแง่เวลา สถานที่ หรือชนิดของมันซึ่งศาสนามีได้ใช้ไว้ สิ่งนั้นย่อมถือเป็น บิดอะฮ์” (al-Fawzān,1996 : 13/16)

นั่นคือไม่อนุญาตให้ทำอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ด้วยอิบาดะฮ์ใดๆ นอกจากที่มียืนยันไว้ใน ตัวบทหลักฐานจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์เท่านั้นจึงจะถือว่าเป็นอิบาดะฮ์ที่แท้จริง

ทั้งนี้เพราะหลักมูลฐานเดิมของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆ นั้น คือการยับยั้ง หรือทำ การใดๆ ก่อนมิได้ หมายถึงไม่อนุญาตให้ผู้ใดนำสิ่งหนึ่งๆ ซึ่งอัลลอฮ์มิได้บัญญัติไว้ในอัลกุรอาน หรือ สุนนะฮ์มาทำเป็นอิบาดะฮ์ต่อพระองค์ ดังนั้นหากใครมีข้อสงสัยว่าการทำงาน (อะมัล) หนึ่งนั้นเป็น อิบาดะฮ์หรือไม่ ที่ปลอดภัยที่สุดคือให้นับว่ามีไชอิบาดะฮ์เสียก่อน จนกว่าจะมีหลักฐานพิสูจน์ว่า เป็นอิบาดะฮ์จริงๆ” (Ibn al-Uthaymīm,2013: 13/16)

2.2.1.3 ความสำคัญของอิบาดะฮ์ในทัศนะอิสลาม

อิบาดะฮ์มีความสำคัญและสถานะที่สูงส่งยิ่งในทัศนะอิสลาม และมีความเกี่ยวพัน อย่างแยกจากกันมิได้กับหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ เนื่องอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องอันหมายถึงการยึดมั่นใน หลักเอกานุภาพหรือเตาฮีดของอัลลอฮ์องค์เดียวนั้นย่อมจำเป็นต้องยืนยันด้วยการแสดงออกซึ่งการ อิบาดะฮ์อย่างถูกต้องและบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์อย่างแท้จริงเช่นเดียวกัน เพราะหลักเอกานุภาพที่ บรรดาศาสนทูตนำมาเผยแผ่นั้นหมายความว่าความรวมถึงต้องมีความบริสุทธิ์ใจ (อิคลาศ) ต่ออัลลอฮ์และ อิบาดะฮ์ต่อพระองค์โดยไม่มีสิ่งใดเป็นภาคี เรื่องราวเกี่ยวกับอิบาดะฮ์มีความสำคัญอย่างยิ่งกระทั่ง บรรดานักวิชาการมุสลิมต้องนำมากล่าวถึงและเขียนไว้เป็นการเฉพาะในบทต้นๆ ของตำราต่างๆ มากมาย ฉะนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงขออธิบายถึงความสำคัญของอิบาดะฮ์ในทัศนะอิสลาม ดังนี้

¹ ฟิรฎู หรืออาฎิบ หมายถึง อิบาดะฮ์ต่างๆ ที่หากปฏิบัติย่อมได้รับการตอบแทนผลบุญ แต่หากละการปฏิบัติย่อมถือว่ามิโทษหรือมีบาป (Abd al-Karim Zaidan.1976 : 31)

² มั่นคุด หรือ มุสตะหับ หมายถึง อิบาดะฮ์ต่างๆ ที่หากปฏิบัติย่อมได้รับการตอบแทนผลบุญ แต่หากละทั้งการปฏิบัติก็ไม่ถือว่ามิโทษ หรือมีบาป (Ibid ; Abd al-Karim Zaidan.1976 : 38)

(1) อิบาตะฮ์ คือ เป้าหมายหลักของการสร้างมนุษย์และสรรพสิ่งในโลก
 ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ﷻที่ระบุว่า

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾

(سورة الذاريات: 56)

ความว่า “และข้า (อัลลอฮ์) มิได้ให้บังเกิดญิน และมนุษย์ทั้งหลายมาเพื่อการ
 ไตเว้นแต่เพื่อให้พวกเขาอิบาตะฮ์ (ทำหน้าที่เป็นบ่าว) ต่อข้า”

(สุเราะฮ์ อัจซารียาต: 56)

เป้าหมายหลักของอัลลอฮ์ที่ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก เช่น ญิน และมนุษย์
 และส่งบรรดาศาสนทูตทั้งหมดของพระองค์มาเผยแผร์ นั้นคือเพื่อให้เกิดการแสดงอิบาตะฮ์ต่อ
 พระองค์อันประกอบไปด้วยการรู้จัก รัก ผูกพัน และมุ่งสู่เฉพาะพระองค์และหลีกเลี่ยงจากสิ่งอื่นๆ
 (al-Sa‘diy, 2002 : 958)

อายะฮ์อัลกุรอานบทนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า จุดประสงค์ของการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ของมนุษย์
 คือ เพื่ออิบาตะฮ์หรือแสดงการเป็นบ่าวที่ติดต่อกับพระเจ้า ซึ่งเป็นคำตอบที่แสดงเอาไว้แล้วอย่าง
 ชัดเจนและสมเหตุสมผลที่สุดแล้ว เพราะตราบที่มนุษย์ไม่เชื่อพระเจ้าและไม่ปฏิบัติหน้าที่นี้ต่อพระองค์
 การมีอยู่ของเขาย่อมไร้ค่า และเป็นเพียงการดำเนินชีวิตที่ระเหินห่างทาง อันไม่ต่างอันใดกับเดรัจฉาน
 ต่างๆ ที่รู้จักเพียงการกินการดื่ม ขับถ่าย และสืบพันธุ์

อัลลอฮ์ทรงบอกด้วยว่าทรงกำหนดให้มนุษย์ต้องใช้ชีวิตบนโลกนี้เพื่อการทดสอบ
 และในที่สุดพวกเขาก็จะกลับไปหาพระองค์ในโลกหน้าเพื่อรับผลตอบแทนจากกระทำและการปฏิบัติ
 นั้นของตนโลกนี้เป็นเพียงสถานที่ชั่วคราวเท่านั้น จุดหมายการเดินทางของมนุษย์ พระองค์ได้ตรัสว่า

﴿ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا هُوَ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِیَ الْحَيَوَانُ ﴾

(سورة العنكبوت: 64)

ความว่า “และชีวิตโลกนี้มีได้เป็นสิ่งที่โดนอกเสียจากเพียงการรื่นเริงและ
 การละเล่นเท่านั้น และแท้จริงแล้ว โลกหน้าต่างหากคือชีวิตอันสถาพร”

(สุเราะฮ์ อัลอันกะบูต: 64)

มนุษย์จึงต้องใช้ชีวิตบนโลกนี้ตามครรลองของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของด้วยการเชื่อฟังและ
 เคารพภักดีต่อพระองค์ นั่นคือความหมายของเส้นทางที่เที่ยงตรง ดังที่อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن

سَبِيلِهِ ﴾

(سورة الأنعام: 153)

ความว่า “และนี่คือเส้นทางของข้าที่เที่ยงตรง ดังนั้นสุเจ้าจงตามมันเถิด และอย่าได้ตามเส้นทางอื่น เพราะมันจะทำให้สุเจ้าแต่กออกไปจากเส้นทาง (อันเที่ยงตรง) นั้น”

(สุเราะฮ์ อัลอันอาม : 153)

การปฏิบัติตามเส้นทางที่เที่ยงตรงในที่นี้คือปฏิบัติตามบทบัญญัติหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่อัลลอฮ์ได้แจกแจงไว้ในคัมภีร์และอธิบายมันอย่างชัดเจนแล้วแก่ปวงบ่าวของพระองค์ เป็นหนทางที่นำไปสู่พระองค์และความสำเร็จ และจงอย่าปฏิบัติในเส้นทางอื่นเพราะจะทำให้สับสนและหลงไปสู่เส้นทางแห่งนรก (al-Sa‘diy, 2002 : 314)

(2) อิบาตะฮ์ คือสิ่งบ่งบอกถึงการมีหลักความเชื่อที่ถูกต้อง

ดังที่กล่าวมาในตอนต้นแล้วว่าการปฏิบัติอิบาตะฮ์ที่ถูกต้องและมั่นคงนั้น ย่อมแสดงถึงความถูกต้องและมั่นคงของเขาด้วย เพราะอิบาตะฮ์มีความเกี่ยวพันอย่างแยกจากกันมิได้กับหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ กล่าวคือ อิบาตะฮ์ คือผลสะท้อนและตัวอธิบายอะกีดะฮ์ หรือหลักความเชื่อของผู้ศรัทธา เปรียบเสมือนอิบาตะฮ์เป็นดั่งลำต้นและกิ่งใบของต้นไม้ที่เจริญเติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์และมั่นคงได้นั้น ย่อมสะท้อนหรือมีผลมาจากรากที่สมบูรณ์และมั่นคงเช่นเดียวกัน

อีกทั้งอิบาตะฮ์ หรือการเชื่อฟังและเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าจะทำให้มนุษย์ได้รับความสุขความสำเร็จในชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เช่นที่อัลลอฮ์ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

(سورة النحل : 97)

ความว่า “ผู้ใดที่ปฏิบัติความดีทั้งผู้ชายหรือผู้หญิงโดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธาแล้วไซ้ไร แน่แท้เราจะให้เขามีชีวิตที่ดี และเราจะตอบแทนพวกเขาด้วยสิ่งที่ดีที่สุดตามการปฏิบัติความดีของพวกเขา”

(สุเราะฮ์ อันนะหฺล: 97)

นั่นคือความรู้สึกเป็นสุขภายในจิตใจ และสงบในวิญญาณ โดยปราศจากสิ่งใดๆมาเป็นอุปสรรคขวางกั้น อีกทั้งได้รับการประทานปัจจัยยังชีพที่ถูกต้อง ดึงมาจากอัลลอฮ์โดยมีอัจคานวนได้ (al-Sa‘diy, 2002:521) ขณะที่การไม่เชื่อฟังอัลลอฮ์ ﷻ และการมีหลักความเชื่อที่ไม่ถูกต้องย่อมนำมาซึ่งความกริ้วโกรธของพระองค์และพาชีวิตสู่ความขาดทุนและหายนะในโลกหน้า

ดังปรากฏในคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ว่า

﴿ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴾

(سورة الكهف : 110)

ความว่า “ดังนั้น ผู้ใดหวังที่จะพบพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเขาให้เขาประกอบการงานที่ดี และอย่าตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเขาเลย”

(สุเราะฮ์อัลกะฮฟี : 110)

อายะฮ์นี้เป็นการผนวกรวมระหว่างการยึดมั่นอย่างจริงจังต่ออัลลอฮ์องค์เดียวกับการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆ ตามคำสั่ง เป็นสองประการสำคัญที่จะทำให้เราสามารถได้รับในสิ่งที่หวังและต้องการตามข้างต้นนั้นได้ แต่หากผู้ใดประพฤตินอกเหนือไปจากนี้ เขาย่อมประสบกับความขาดทุนทั้งโลกนี้และโลกหน้า และพลังพลาดจากการได้ใกล้ชิด และความยินดีจากพระองค์ (al-Sa'diy, 2002 : 568)

(3) อิบาดะฮ์ คือสิ่งที่บรรดานบี หรือศาสนทูตเรียกร้องสั่งสอนประชาชาติของตน

บรรดานบี หรือศาสนทูตที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงส่งมาล้วนมีพันธกิจและหน้าที่สำคัญในการสร้างฐานอันมั่นคงสำหรับการอิบาดะฮ์ โดยพยายามเรียกร้องเชิญชวนประชาชาติของตนสู่การเคารพภักดีหรืออิบาดะฮ์ต่อพระเจ้าองค์เดียว คืออัลลอฮ์ และละทิ้งการเคารพภักดีต่อสิ่งอื่นเป็นเจ้าจอมปลอมทั้งหมดเสีย ซึ่งเป็นเส้นแบ่งความสำเร็จและขาดทุนของชีวิต ดังคำตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ. ﴾

(سورة النحل : بعض من آية 36)

ความว่า “และโดยแน่นอน เราได้ส่งเราะสุลมาในทุกประชาชาติ (โดยบัญชาว่า) “พวกท่านจงเคารพภักดีอัลลอฮ์ และจงหลีกเลี่ยงให้ห่างจากพวกเจว็ด”

(สุเราะฮ์อัลนะหฺล : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 36)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงแจ้งหลักฐานหนึ่งต่อมนุษย์ในทั้งหมดอย่างชัดเจนแล้วว่า ประชาชาติใดก็ตามมิว่าในยุคก่อนหรือยุคหลังล้วนได้รับการแต่งตั้งให้มีผู้ทำหน้าที่เป็นศาสนทูต ซึ่งทั้งหมดล้วนมีพันธกิจแห่งการเผยแผ่อันเดียวกัน ศาสนาหนึ่งเดียวกัน นั่นคือการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์เพียงผู้เดียวโดยไม่มีภาคีใดๆ (al-Sa'diy, 2002 : 510)

(4) อิบาดะฮ์ คือหน้าที่ที่บ่าวพึงปฏิบัติตลอดชีวิตโดยไม่มีการว่างเว้น

อิบาดะฮ์มิได้จำกัดอยู่แค่ การละหมาด การถือศีลอด การบำเพ็ญฮัจญ์ หรือรูปแบบพิธีกรรมหนึ่งๆเท่านั้น แต่มันเป็นคำรวมที่หมายถึงทุกสิ่งอันแสดงออกมาจากคำพูด และการกระทำทั้งที่เปิดเผย และซ่อนเร้น ซึ่งเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงรักและทรงพอพระทัย” (Ibn Taimiyah, 995 : 10/149) ดังนั้นบุคคลใดก็ตามที่มีเจตนารมณ์อันแน่วแน่ที่จะนำอิบาดะฮ์ตามความหมายนี้มาปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริงในชีวิต หมายถึงเขาต้องพร้อมจํานนตนอย่างสิ้นเชิงต่อทุกคำสั่งใช้ที่อัลลอฮ์ทรงรักและทรงพึงพระทัยมิว่าในเรื่องราวเกี่ยวกับหลักความเชื่อ การปฏิบัติ หรือการพูดจาก็ตาม และยืนหยัดต่อสิ่งนั้นไว้ตลอดชีวิตของเขาอย่างมั่นคงและสุดความสามารถ

ตั้งคำกล่าวของท่านนบี ﷺ

((مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ ، وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 7288 ، مسلم، 1991 : 1337)

ความว่า “สิ่งใดก็ตามที่ฉันได้ห้ามพวกท่าน พวกท่านก็จงละเว้นเสีย และสิ่งใดก็ตามที่ฉันได้สั่งใช้ พวกท่านก็จงปฏิบัติเท่าที่พวกท่านมีความสามารถ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 7288, Muslim, 1991 : 1337)

และถือว่าอิบาดะฮ์ เป็นพันธกิจหรือหน้าที่สำคัญที่บ่าวพึงปฏิบัติตลอดชีวิตโดยไม่มี การว่างเว้นอีกด้วย เนื่องการมั่นคงอยู่กับปฏิบัติอิบาดะฮ์อย่างมั่นคงและเป็นเนื่องนิจตลอดชีวิต คือคำ กำชับใช้ของอัลลอฮ์ที่ทรงสั่งไว้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้เป็นศาสนทูตของพระองค์ ตั้งอายะฮ์ที่ว่า

﴿وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾

(سورة الحجر: بعض من آية 99)

ความว่า “และจงเคารพภักดีพระเจ้าของเจ้าจนกว่าความแน่นอน (ความตาย) จะ มาเยือนเจ้า”

(สุเราะฮ์อัลหัจญ์รฺ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 99)

เป็นการระบุว่า การเคารพภักดีต่อพระองค์ด้วยการละหมาด และอิบาดะฮ์ต่างๆ นั้น เป็นสิ่งจำเป็น (วาญิบ) แก่ทุกคน トラบที่การรับรู้หรือสติสัมปชัญญะของเขายังมีอยู่ ก็ให้เขาทำ ละหมาดตามสภาพเท่าที่สามารถทำได้” และกล่าวอีกว่า “สำหรับคำว่า “ยะกิน (ความแน่นอน)” ใน ที่นี้คือจนกระทั่งตายนั่นเอง” (Ibn Kathīr, 1999 : 4/554)

2.2.1.4 เงื่อนไขของอิบาดะฮ์ที่ถูกตอบรับ

ในทัศนะอิสลามถือว่าอิบาดะฮ์คือเป้าหมายสำคัญสูงสุดในการบังเกิดมาในโลกนี้ของ มนุษย์ ตั้งพระประสงค์ของอัลลอฮ์ﷻที่ตรัสว่า

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

(سورة الزاريات : 56)

ความว่า “และเรา (อัลลอฮ์) มิได้สร้างมนุษย์และญินมาเพื่ออื่นใด นอกจาก ให้พวกเขาอิบาดะฮ์ต่อฉัน (เพียงผู้เดียว)”

(สุเราะฮ์อัลซ-ซารียาต : 56)

และเพื่อทำให้เป้าหมายดังกล่าว เกิดขึ้นเป็นจริงอย่างสมบูรณ์แบบตามพระประสงค์ พระองค์จึงได้ทรงส่งศาสนทูตของพระองค์มาเพื่อสั่งสอนและแสดงเป็นแบบอย่าง

ซึ่งอิบาดะฮ์ที่ถูกต้องและจะเป็นที่ตอบรับของอัลลอฮ์อย่างแท้จริงได้นั้นจะต้องสอดคล้องตรงตามเงื่อนไขต่างๆ ที่ศาสนากำหนดเท่านั้น อิบนุ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “ศาสนาอิสลามวางอยู่บนหลักการสำคัญ 2 ประการคือการแสดงอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์องค์เดียว โดยไม่มีภาคี (ชirik) ใดๆ คู่เคียงพระองค์ และต้องแสดงอิบาดะฮ์ตามที่บัญญัติโดยวาจาของผู้เป็นนบี ﷺ ของพระองค์เท่านั้น” (Ibn Taimīyah, 1977: 1/189)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

(سورة الكهف : بعض من آية 110)

ความว่า “ดังนั้น ผู้ใดหวังที่จะพบพระผู้เป็นเจ้าของเขา (ในวันตอบแทน) ก็จงให้เขาประกอบการทำงานที่ดีและจงอย่าตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขาเลย”

(สุเราะฮ์อัลกะฮ์ฟี : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 110)

อายะฮ์ดังกล่าวระบุว่าจะสองหลักการของการทำงาน (อะมัล) ที่จะถูกยอมรับ นั่นคือต้องเป็นงานที่ถูกต้อง และด้วยเจตนาบริสุทธิ์ คำว่าถูกต้อง หมายถึงอยู่บนแบบอย่าง (สุนนะฮ์) เป็นดัชนีบ่งชี้ของคำตรัสว่า “จงให้เขาประกอบการทำงานที่ดี” และเจตนาบริสุทธิ์ใจ (อิกลาศ) หมายถึงต้องปราศจากสิ่งต่างๆ ที่เป็นทั้งชirik ที่เห็นได้โดยเปิดเผยและชirik ซ่อนเร้น เป็นดัชนีบ่งชี้ของคำตรัสว่า “จงอย่าตั้งผู้ใดเป็นภาคีในการเคารพภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขาเลย” (Sulaiman 'Ibn 'Abdullah, 2007 : 525)

เหตุผลข้างต้นนั้นล้วนยืนยันชัดเจนว่าทุกการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่จะถูกตอบรับและได้รับการตอบแทนผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ นั้นจะต้องประกอบด้วย 2 เงื่อนไขสำคัญ¹ คือ เจตนาบริสุทธิ์ใจ (อิกลาศ) และสอดคล้องตามบทบัญญัติ (อิตติบอา) (Sindi, 2013: 8.)

(1) เจตนาบริสุทธิ์ (อิกลาศ) ต่ออัลลอฮ์

บรรดานักวิชาการได้กำหนดนิยามคำว่า “อิกลาศ” ด้วยนิยามที่หลากหลาย แต่ล้วนมีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น

อิกลาศ คือการมุ่งเจตนาการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์แต่เพียงพระองค์เดียว” (Ibn al-Qayyim, 2002 : 1/565) หรือหมายถึงการชำระการปฏิบัติของเราให้บริสุทธิ์จากข้อสังเกตใดๆ จากสายตามนุษย์” (al-Qurtubiy. 1930: 2/99)

¹ ในทัศนะของนักวิชาการบางท่านได้เพิ่มการเป็นมุสลิมหรือการมีศรัทธาเข้าเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งของการงานที่ถูกต้องตอบรับ อันเป็นการครอบคลุมหรือรวมถึงมนุษย์โดยทั่วไปหรือคนต่างศาสนิกด้วย ในขณะที่ 2 เงื่อนไขข้างต้นใช้เฉพาะกรณีที่เป็นมุสลิมแต่เดิมอยู่แล้ว

จากนิยามข้างต้นประมวลได้ว่า อีคลาศหรือเจตนาบริสุทธิ์อันพึงมีต่ออัลลอฮ์องค์เดียวในการปฏิบัติอิบาดะฮ์ อันแสดงถึงความผูกพันระหว่างความตั้งใจ และเป้าหมาย หากผู้ใดกระทำโดยมุ่งหวังในความยินดีจากอัลลอฮ์และมุ่งหวังในผลการตอบแทนในวันสุดท้ายจากพระองค์เป็นที่ตั้งแล้ว ย่อมถือว่าเขากระทำด้วยอีคลาศอย่างแท้จริง ทั้งนี้อีคลาศต่ออัลลอฮ์อาจแสดงออกได้ทั้งด้วยคำพูดและการกระทำ ซึ่งทั้งหมดต้องแสดงออกโดยมุ่งหวังต่ออัลลอฮ์เท่านั้นจึงจะได้รับการตอบรับและตอบแทนจากพระองค์ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในหลายอายะฮ์ถึงอีคลาศนี้ อาทิเช่น

﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ﴾

(سورة البينة : بعض من آية 5)

ความว่า “และพวกเขามิได้ถูกบัญชาให้กระทำการอื่นใดนอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ เป็นผู้ที่มีเจตนาบริสุทธิ์ในการภักดีต่อพระองค์”

(สุเราะฮ์อัลบัยยีนะฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 5)

หมายถึงทรงบัญชาให้ผู้ศรัทธาทั้งหลายแสดงการเคารพภักดีหรืออิบาดะฮ์ต่อพระองค์ด้วยอีคลาศ คืออย่าให้มีชirikใดๆ ในการปฏิบัติอิบาดะฮ์นั้นของพวกเขา เพราะการแสดง อิบาดะฮ์อย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ ดังมีผู้คนมากมายที่แสดงอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์แต่ก็แสดงต่อสิ่งอื่นในเวลาเดียวกันด้วย เช่นตั้งบรรดามุชริกีนทั้งหลาย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอีคลาศอันหมายถึงอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์แต่เพียงพระองค์เดียวโดยปราศจากภาคีหรือหุ่นส่วนใดๆ แอบแฝงนั่นเอง เพราะการตั้งภาคีถือเป็นความผิดบาปอันมหันต์ที่อัลลอฮ์มีทรงให้อภัย

ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾

(سورة النساء : بعض من آية 24)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ จะไม่ทรงอภัยโทษให้แก่การที่สิ่งหนึ่งจะถูกให้มีภาคี ขึ้นแก่พระองค์ และพระองค์ทรงอภัยให้แก่สิ่งอื่นจากนั้นสำหรับผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์”

(สุเราะฮ์อันนิสาอ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 48)

นอกจากนี้ความหมายของสิ่งเป็นปรปักษ์หรือตรงข้ามกับความอีคลาศยังครอบคลุมทั้งสิ่งที่เป็นชirikใหญ่และชirikเล็กอันหมายถึงรียาอ์ หรือการโอ้อวดอีกด้วย

การปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ปราศจากความอีคลาศ นอกจากเป็นการกระทำที่ไร้ผลบุญซ้ำ ยังได้รับการลงโทษอีกด้วย เนื่องจากมีพฤติกรรมที่โอ้อวด (หรือรียาอ์) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงติเตียนไว้ในหลายโองการของอัลกุรอาน อาทิเช่น

﴿ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ . الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ . الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ .
وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴾

(سورة الماعون : 4-7)

ความว่า “ดั่งนั้น ความหายนะจงมีแต่บรรดาผู้ทำละหมาด . ผู้ที่พวกเขา
ละเลยต่อการละหมาดของพวกเขา . ผู้ที่พวกเขาโอ้อวดกัน . และพวกเขา
หวงแหนเครื่องใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ (แก่เพื่อนบ้าน)”

(สุเราะฮ์อัลมาอูน : 4-7)

สำหรับหลักฐานจากอัลอะดีษ ดังระบุในอัลเศาะฮี้ฮ์ของอัลบุคอรียฺ และอัลเศาะฮี้ฮ์
ของมุสลิมซึ่งรายงานจากอุมัร บิน อัลค็อตต็อบปรากฏคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในเรื่องนี้ว่า

((إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ
وَرَسُولِهِ فَهِيَ حِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ
يُنْكِحُهَا فَهِيَ حِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَا جَرَ إِلَيْهِ)).

(أخرجه البخاري، 1990 : 1 ، مسلم، 1991 : 1907)

ความว่า “แท้จริง กิจการงานทั้งหลาย (ขึ้นอยู่กับ) กับการเจตนา และแท้จริง
สำหรับทุกคนนั้น (คือ) สิ่งที่เขาได้มีเจตนาไว้ ดั่งนั้น ผู้ใดซึ่งการอพยพของเขา
(มีเจตนาเพื่อ) สู่อัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ ดั่งนั้น การอพยพของเขา
นั้นไปสู่ (ความพึงพอใจต่อ) อัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ และผู้ใด
ซึ่งการอพยพของเขาเพื่อโลก (ทรัพย์สินสมบัติเงินทองหรือเพื่อความสุขทางโลก
อย่างเดียว) หรือเพื่อผู้หญิงที่เขาจะแต่งงานด้วย ดั่งนั้น การอพยพของเขานั้น
ไปสู่ที่เขาเป่าหมายไว้”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 :1, Muslim, 1991 : 1907)

คำว่า “เจตนา” หรือ นียาต (النيات) ในที่นี้ บรรดาอุละมาอ์ได้อธิบายไว้ใน 2
ความหมายด้วยกัน คือ

1) เป็นการเจตนาในความหมายเพื่อการแยกแยะอิบาดะฮ์หนึ่งจากอิบาดะฮ์หนึ่ง
ตัวอย่างเช่น ขณะนี้เจตนาทำละหมาดศุริมิใช่ละหมาดอัศริ หรือเจตนาถือศีลอดฟัรฎูของเดือน
รอมฎอนมิใช่ศีลอดสุนนะฮ์ หรือ เจตนาอาบน้ำยกหะดัษใหญ่ (ญะนาบะฮ์) มิใช่อาบน้ำธรรมดา

2) เป็นเจตนาเพื่อแยกแยะเป้าหมายของการกระทำ เช่นกระทำโดยอิตลาศ คือ เพื่อ
อัลลอฮ์เพียงผู้เดียวโดยปราศจากภาคีใดๆ หรือการกระทำโดยมีนัยยะแอบแฝง คือเพื่ออัลลอฮ์ และ
เพื่อสิ่งอื่นด้วยในเวลาเดียวกัน เช่นทำละหมาดเพื่อให้คนเห็น บริจาคทรัพย์เพื่อหวังคำเยินยอ เป็นต้น
(Ibn Taimīyah, 1977 : 18/256-257)

(2) สอดคล้องตามบทบัญญัติ

ส่วนเงื่อนไขต่อมาของการทำงานหรืออิบาดะฮ์ที่จะถูกตอบรับคือ ต้องปฏิบัติโดยสอดคล้องกับบทบัญญัติ คือตามคำสั่งของอัลลอฮ์และแบบอย่าง (หรือสุนนะฮ์)ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เพราะการดำรงไว้ซึ่งศาสนาของอัลลอฮ์คือการปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาที่พระองค์ทรงประทานมากับศาสนทูตของพระองค์เท่านั้น แต่หากปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่อพระองค์ตามบทบัญญัติอื่นนอกจากอิสลาม การงานเหล่านั้นย่อมไม่เป็นที่ยอมรับจากพระองค์ (Ibn Taimīyah, 1977: 26/26) เพราะทุกๆ การงานที่ไม่ตามแบบอย่าง แน่นนอนย่อมมีแต่จะทำให้ผู้ปฏิบัตินั้นยิ่งห่างไกลจากอัลลอฮ์ เพราะแท้จริงอัลลอฮ์พึงถูกเคารพภักดี (อิบาดะฮ์)ตามที่พระองค์สั่งใช้เท่านั้น มิใช่ตามความคิดหรืออารมณ์ (ของมนุษย์)” (Ibn al-Qayyim, 2002 : 1/96)

ในอัลกุรอานได้ระบุคำสั่งใช้ให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ มีมากถึง 40 แห่งด้วยกัน อาทิเช่นคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴾

(سورة آل عمران : بعض من آية 32)

ความว่า “พวกท่านจงเชื่อฟังอัลลอฮ์และเราะสูลเถิด แต่ถ้าพวกเขาผิดหลังให้แท้จริงอัลลอฮ์นั้นไม่ทรงชอบผู้ปฏิเสธศรัทธาทั้งหลาย”

(สุเราะฮ์อาลิอิมรอน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 32)

และเปรียบเทียบการปฏิบัติตามเราะสูล ﷺ เสมือนการปฏิบัติตามอัลลอฮ์ ﷻ ว่า

﴿ مَن يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَن تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ﴾

(سورة النساء : 80)

ความว่า “ผู้ใดเชื่อฟังเราะสูล แน่นนอนเขาก็เชื่อฟังอัลลอฮ์แล้ว และผู้ใดผิดหลังให้ เราก็ดูแลพวกเขา (เราะสูล) ไปในฐานะเป็นผู้ควบคุมพวกเขาไม่”

(สุเราะฮ์อัลนีสอาฮ์ : 80)

และระบุถึงคำสั่งให้ปฏิบัติตามคำสั่งใช้และคำสั่งห้ามของเราะสูล ﷺ คือ ในอายะฮ์

((وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ

الْعِقَابِ ﴾

(سورة الحشر : 7)

ความว่า “และอันใดที่เราะสูลนำมาแก่พวกเจ้าก็จงยึดถือมันเอาไว้ และอันใดที่ท่านได้ห้ามพวกเจ้าก็จงละเว้นเสีย พวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเข้มงวดในการลงโทษ”

(สุเราะฮ์อัลหุซร์ : 7)

ปรากฏหลักฐานมากมายในอะดิษ ที่กล่าวถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามสุนนะฮ์ หรือแบบอย่างของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อาทิเช่น

((تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّ))

(أخرجه مالك بن أنس، 1991 : 3338)

ความว่า “ฉันได้ทิ้งไว้สำหรับพวกท่าน 2 ประการ ซึ่งถ้าพวกท่านยึดมันไว้ให้มั่น แล้วจะไม่หลงทาง คือ กิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และแบบฉบับแห่งนบีของพระองค์”

(บันทึกโดย Malik bin Anas, 1996 : 3338)¹

และสั่งใช้ให้พยายามปฏิบัติในข้อใช้และหลีกเลี่ยงจากข้อห้าม คือ

((مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ ، وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 7288 ، مسلم، 1991 : 1337)

ความว่า “สิ่งใดก็ตามที่ฉันได้ห้ามพวกท่าน ๆ ก็จงละเว้นเสีย และสิ่งใดก็ตามที่ฉันได้สั่งใช้ พวกท่านก็จงปฏิบัติเท่าที่พวกท่านมีความสามารถ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 7288, Muslim, 1991 : 1337)

หรือสั่งใช้ให้ปฏิบัติละหมาดตามแบบอย่าง คือ

((صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُوِي أُصَلِّي))

(أخرجه البخاري، 1990 : 631)

ความว่า “พวกท่านจงละหมาดเหมือนกับที่เห็นฉันละหมาด”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 631)

และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ประเภทอื่นๆ เช่นการทำฮัจญ์ก็ทำนองเดียวกัน คือ

((لَتَأْخُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1229)

ความว่า “ขอพวกท่านจงได้ยึดรูปแบบการปฏิบัติพิธีกรรมฮัจญ์ไปจากฉัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1297)

จากหลักฐานข้างต้นคือจากอัลกุรอานและอะดิษของท่านนบี ﷺ ทั้งหมดล้วนยืนยันถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาที่มีมาจากอัลกุรอานและแบบอย่างอันถูกต้องของท่านนบี ﷺ ซึ่งการปฏิบัติตามบทบัญญัติในที่นี้ยังสามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับของความจำเป็น (วาญิบ) และระดับของความสมบูรณ์ คือ 1) ระดับของความจำเป็น (วาญิบ) หมายถึงเป็น

¹ รับรองว่าเป็นอะดิษเศาะฮี้โดยอัลอัลบานีย์ (al-Albāniy, 1987 : 2937)

การปฏิบัติตามท่านนบี ﷺ โดยคำนึงแค่ความเป็นบทบัญญัติศาสนา เงื่อนไข หรือส่วนที่เป็นวาญิบซึ่งขาดเสียมิได้ของอิบาดะห์เท่านั้น และ 2) ระดับของความสมบูรณ์ เป็นการปฏิบัติในลักษณะที่สมบูรณ์แบบที่สุดซึ่งรวมถึงการปฏิบัติในส่วนที่เป็นสุนนะฮ์และมุสตะฮับต่างๆ ของอิบาดะห์นั้นด้วย (al-Rūhailiy, nd :57)

ในทางตรงข้ามหากผู้ใดจงใจละเมิดฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติต่างๆ ของอิสลามที่ได้รับการยืนยันเอาไว้อย่างชัดเจนแล้วในอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ บุคคลผู้นั้นย่อมเข้าข่ายผู้ละเมิด คือตกอยู่ในฐานะของผู้ปฏิเสธศรัทธา (กาฟิร) หรือผู้ฝ่าฝืน (ฟาซิก) หรือไม่ก็เป็นมุสลิมที่ทำชั่ว (อาศีย์) สำหรับมุสลิมที่มีได้จงใจทำผิด อันเนื่องจากการวินิจฉัยที่ผิดพลาด เขาย่อมได้รับการตอบแทนในความพยายามนั้นและได้รับการอภัยในความผิดดังกล่าว (Aḥmad 'Ibn 'Abdullah, 1996 : 405)

เช่นกันการปฏิบัติตามบทบัญญัติหรือแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยังหมายถึงต้องปฏิบัติอิบาดะห์เช่นดังที่ท่านนบี ﷺ ปฏิบัติ เป็นการปฏิบัติอิบาดะห์ตามที่ถูกบัญญัติมาโดยปราศจากการเพิ่มเติม หรือตัดทอน หรือจะประดิษฐ์อุตริกรรม (บิตอะฮ์) ใดๆ ขึ้นมาเป็นศาสนาอีกมิได้ เพราะศาสนาถูกบัญญัติมาโดยสมบูรณ์แล้ว

ตั้งคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่กล่าวว่า

((مَنْ أَحَدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 2697 ، مسلم، 1991 : 1718)

ความว่า “ผู้ใดประดิษฐ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งในกิจการศาสนาของพวกเรา ซึ่งเราไม่ได้สั่ง ดังนั้น สิ่งนั้นจะถูกผลักไส”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 2697, Muslim, 1991 : 1718)

และในอีกสายรายงานหนึ่งของอิมามมุสลิมด้วยสำนวนว่า

((مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1718)

ความว่า “ผู้ใดกระทำกิจการใดกิจการหนึ่ง ซึ่งไม่มีระบุในคำสั่งของเรา ดังนั้น กิจการนั้นจะถูกผลักไส”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1718)

ฮะดีษนี้ถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญประการหนึ่งของอิสลาม เป็นตั้งมาตรฐานวัดความถูกต้องของการปฏิบัติอิบาดะห์หรือการงานที่สังเกตได้ภายนอก ซึ่งจำเป็นต้องปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับบทบัญญัติ ขณะที่อีกฮะดีษหนึ่งคือ . إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ. หรือ แท้จริงกิจการทั้งหลายขึ้นอยู่กับเจตนา นั้น เป็นมาตรฐานวัดความถูกต้องของการงานภายในหรือเจตนาของจิตใจที่จำเป็นต้องบริสุทธิ์ (อิคลาศ) ต่ออัลลอฮ์ (Ibn Rajab, 1998 : 1/63)

อิบน์ อัลอุษัยมีน อธิบายอะดีซข้างต้นว่า “การปฏิบัติตาม (อิตติบาอ) มีอาจเกิดเป็นจริงได้ นอกจากจำเป็นต้องคำนึงให้สอดคล้องตรงกับบัญญัติศาสนาทั้งใน 6 ด้านต่อไปนี้ คือ 1) ด้านสาเหตุ¹ 2) ด้านชนิด² 3) ด้านจำนวน³ 4) ด้านวิธีปฏิบัติ⁴ 5) ด้านเวลา⁵ และ 6) ด้านสถานที่⁶ ของการปฏิบัติอิบาดะฮ์นั้นๆ ด้วย แต่หากไม่สอดคล้องตรงกับบัญญัติศาสนาทั้งใน 6 ด้านดังกล่าวแล้ว การงานหรืออิบาดะฮ์นั้นๆ ก็ใช้ไม่ได้ เพราะถือเป็นการอุตริกรรม (บิตอะฮ์) สิ่งแปลกปลอมขึ้นมาในศาสนาของอัลลอฮ์” (Ibn al-‘Uthaimīn, 2004:115-116)

กล่าวคือ ทั้งใน 6 ด้านข้างต้นนั้น จะต้องเป็นไปโดยชอบด้วยบทบัญญัติ เพราะมนุษย์มีอาจกำหนดสาเหตุ ชนิด จำนวน วิธีปฏิบัติ เวลา หรือสถานที่ของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆ ขึ้นมาเองได้ นอกจากตามที่อัลลอฮ์และเราะสุล ﷺ กำหนดอย่างสมบูรณ์ไว้แล้วเท่านั้น

2.2.2 การปฏิบัติที่เป็นบิตอะฮ์ หรืออุตริกรรมทางศาสนา และอิทธิพลของอะดีซเมาฎู

2.2.2.1 ความหมาย และหลักเกณฑ์ของบิตอะฮ์ในทัศนะอะฮ์ลุลสุนนะฮ์

ทางภาษา คำว่า อัลบิตอะฮ์ (البِدْعَة) รูปพหูพจน์ คือ البدع หมายถึง การอุตริสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นมาใหม่โดยที่สิ่งนั้นไม่เคยมี ไม่เคยถูกเอ่ยถึง หรือไม่เคยเป็นที่รู้จักมาก่อน” (al-Khalīl ‘Ibn ‘Aḥmad, 2003 : 2/54) คำนี้ทางภาษามักมีความรวมถึงสิ่งที่ถูกอุตริขึ้นมาใหม่ทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่พึงยกย่อง หรือสิ่งพึงรังเกียจก็ได้ อันแตกต่างกับความหมายทางวิชาการ ดังการอธิบายของอัลอัศเกาะลานีย์ว่า “บิตอะฮ์ตามนิยามทางวิชาการหรือศาสนาเป็นสิ่งที่พึงรังเกียจ ต่างกับทางภาษาคือหมายถึงทุกสิ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่โดยไม่มีตัวอย่างมาก่อนล้วนเรียกว่าบิตอะฮ์ ไม่ว่าจะเป็สิ่งที่พึงยกย่องหรือพึงรังเกียจก็ตาม” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 13/253)

ส่วนทางวิชาการ ด้วยวิทยาการและมุมมองที่ต่างกันของบรรดาอุละมาฮ์หรือนักวิชาการศาสนาต่างๆ ทำให้การให้นิยามคำๆ นี้มีความแตกต่างและหลากหลาย เช่นบางท่านให้นิยามคำว่า “บิตอะฮ์” ว่าหมายถึงสิ่งที่ขัดแย้งกับสุนนะฮ์ซึ่งทั้งหมดนั้นล้วนเป็สิ่งที่เลวหรือน่าตำหนิ ขณะที่บางท่านให้นิยามที่กว้างออกไป คือ คลุมถึงทุกสิ่งที่ไม่เคยมีปรากฏอยู่ในกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และในสุนนะฮ์ของท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม

ทั้งสองทัศนะทางข้างต้น ล้วนมีบรรดาอุละมาฮ์หลายท่านที่ต่างก็ยึดถือเป็แนวทางในการสร้างความเข้าใจในประเด็นนี้ จึงขอหยิบยกทั้ง 2 ทัศนะทางมาอธิบาย ดังนี้

¹ ด้านสาเหตุ เช่นไม่อนุญาตให้ละหมาดสุนนะฮ์เนื่องสาเหตุจากการเข้าบ้าน หรือทำพิธีกรรมทางศาสนาเนื่องสาเหตุครอบงำการเกิดเนื่องมีไข้สาเหตุที่ถูกกำหนดในบทบัญญัติ

² ด้านชนิด เช่นไม่อนุญาตให้ใช้ผ้าเพื่อเช็ดเป็นกรุป่าน เนื่องมีใช้ชนิดสัตว์ที่ถูกกำหนดในบทบัญญัติ

³ ด้านจำนวน เช่นไม่อนุญาตให้ทำรุกูอ์โดยล้างอวัยวะอย่างละ 4 ครั้ง เนื่องมีใช้สาเหตุที่ถูกกำหนดในบทบัญญัติ

⁴ ด้านวิธีปฏิบัติ เช่นไม่อนุญาตให้สุญูดก่อนการรุกูอ์ในการละหมาด เนื่องมีใช้วิธีปฏิบัติที่ถูกกำหนดในบทบัญญัติ

⁵ ด้านเวลา เช่นไม่อนุญาตให้ละหมาดก่อนเข้าเวลา เนื่องมีใช้เวลาที่กำหนดในบทบัญญัติ

⁶ ด้านสถานที่ เช่นไม่อนุญาตให้ออติกาฟในสถานที่อื่นนอกจากมัสญิด เนื่องมีใช้สถานที่ที่กำหนดในบทบัญญัติ

ทัศนะที่ (1) ให้นิยามว่า : บิดอะฮ์หมายถึงสิ่งที่ขัดแย้งกับสุนนะฮ์และเป็นสิ่งฟิรนาตำหนิในทางศาสนา เนื่องเป็นสิ่งที่ถูกอูตริขึ้นมาใหม่ไร้หลักมูลฐาน (อูศูล) ใดๆ ในทางศาสนารองรับ¹ ตั้งตัวอย่างต่อไปนี้

อัชชาฎิเบีย กล่าวว่่า “บิดอะฮ์ หมายถึง รูปแบบหนึ่งๆที่ถูกอูตริขึ้นมาในเรื่งศาสนาอันเลี่ยนแบบบทบัญญัติ ด้วยเจตนาเพื่อปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้นในการอิดอะฮ์ต่ออัลลอฮ์” (al-Shāṭibiy, 1992 :1/37)

อิบนุ เราะฎิเบีย² กล่าวว่่า “บิดอะฮ์ คือสิ่งที่ถูกอูตริขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักมูลฐาน (อูศูล) ใดๆทางศาสนาให้การรับรอง สำหรับสิ่งที่ศาสนาให้การรับรองนั้น ย่อมไม่ถือเป็นบิดอะฮ์ แม้นจะสอดคล้องกับคำว่่าสิ่งใหม่ (หรือบิดอะฮ์) ในทางภาษาก็ตาม” (Ibn Rajab, 2004 : 265)

อัลซุฎิเบีย กล่าวว่่า “บิดอะฮ์ หมายถึงการปฏิบัติหนึ่งๆที่ขัดกับบทบัญญัติในลักษณะที่ขัดแย้งกันชัดเจน หรือที่ก่อให้เกิดเป็นการเพิ่มเติมขึ้นมา หรือการตัดทอน (จากสิ่งที่มีแต่เดิมในบทบัญญัติ) (al-Suyutit,1990 : 88)

อิบนุ ตัยมียะฮ์ กล่าวว่่า “บิดอะฮ์ในทางศาสนาหมายถึงสิ่งอัลลอฮ์ และท่านเราะสะลุลลอฮ์ ﷺ มิได้บัญญัติไว้ (ให้ปฏิบัติ) คือไม่ใช่ทั้งสิ่งที่ถูกใช้ให้ปฏิบัติในรูปแบบของสิ่งวาญิบหรือสิ่งมุสตะฮาบ เพราะสิ่งใดก็ตามที่ถูกใช้ให้ปฏิบัติมิว่่าในรูปแบบของสิ่งวาญิบหรือมุสตะฮาบหรือเป็นสิ่งที่รับทราบได้ด้วยหลักฐานทางศาสนา สิ่งนั้นย่อมถือเป็นเรื่งศาสนาที่อัลลอฮ์ทรงบัญญัติ แม้นบรรดานักวิชาการจะขัดแย้งกันบ้างในบางส่ว (ของรายละเอียดปลีกย่อย) ของสิ่งเหล่านั้น หรือแม้นว่่าสิ่งนั้นจะเคยถูกปฏิบัติมาก่อนในสมัยของท่านนบี ﷺ หรือไม่เคยถูกปฏิบัติมาก่อนก็ตาม” (Ibn Taimīyah,1977: 4/107-108)

ทัศนะที่ (2) ให้นิยามว่่า : บิดอะฮ์หมายถึงทุกสิ่งที่ไม่ปรากฏอยู่ในกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และไม่มีอยู่ในสุนนะฮ์ของท่านเราะสะลุลลอฮ์ ﷺ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ซึ่งตามนิยามนี้เองได้เกิดการแบ่งบิดอะฮ์ออกเป็น บิดอะฮ์หะสะนะฮ์ และบิดอะฮ์สัยยะฮ์ หรือแบ่งออกเป็นหุคุมทั้งห้า คือ วาญิบ, มัันคุด, มุบ่าห์, มักรูฮ์ และมุหรัรอม เป็นต้น³

¹ อันเป็นทัศนะของอิมามมาลิก, อัลบัยฮะกี, อัลฎุฎิเบีย, อิบนุ ตัยมียะฮ์, อัลซุฎิเบีย, อิบนุ เราะฎิเบีย, อัลซุฎิเบีย อัลหะนะฟี และอัลชาฎิเบีย

² ชื่อเต็มคือ ซัยนุดดีน อับดุลเราะฮ์มาน บินอะฮ์มัด บินเราะฎิเบีย อัลหะนะฟี เกิดที่แบกแดด ปี ฮ.ศ.736 เดินทางไปหลายประเทศเพื่อแสวงหาความรู้ เช่น บัยตุลมุค็อดดิส ตามัสกัส และมั๊กกะฮ์ บรรดาอาจารย์ของท่านมีมากมาย เช่น อิบนุ อัลก็อยยิม, อิบนุ ญะมาอะฮ์ และอะหมัด อัลมุค็อดดิสีย มีผลงานด้านตำราหลายเล่มซึ่งที่ลือนามที่สุดคือญะมูอ อัลอูลูม วัลหิกัม ท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 795 (al-Zirikli, 2002 : 3/295)

³ สำหรับอูละมาอ์ที่ยึดถือตามทัศนะนี้ อาทิเช่น อัลอิซฮ์ อิบนุอับดิสลาม, อิบนุ อัลญะฮิซ, อูซามะฮ์, อัลมุค็อดดิสีย, อัลนวะเวรีย, อัลอัยนีย, อิบนุอัลอะซีร, อัลเกาะรอฟี, อิบนุ ฮะฎิร, อัลซุฎิเบีย (ในทัศนะหนึ่ง) และอัลฆะชะลี เป็นต้น

อย่างไรก็ตามจากบทสรุปสาระสำคัญในทัศนะต่างๆ และนิยามของอุละมาอ์ทั้งหลายข้างต้น สามารถเห็นจุดร่วมที่เหมือนกัน 2 จุดสำคัญ คือ

1) บิดอะฮ์ทั้งในความหมายทางภาษาและทางศาสนาล้วนหมายถึงสิ่งใหม่ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในสมัยท่านนบี ﷺ

2) สำหรับบิดอะฮ์ในทางศาสนาซึ่งไม่มีหลักฐาน (อุศูล) ใดๆ ทางศาสนารับรองนั้นล้วนเป็นบิดอะฮ์ที่หลงผิด

ส่วนทัศนะของอุละมาอ์บางท่านที่กล่าวว่ามีบิดอะฮ์ที่ดี (หะสะนะฮ์) ในทางศาสนา นั้นคืออ้างอิงในฮะดีษซึ่งรายงานจากอับดุลเราะฮ์มาน บิน อับดิลกอรียที่กล่าวว่า :

((خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ ، يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ ، فَقَالَ عُمَرُ : "إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ ، لَكَانَ أَمْثَلُ ثُمَّ عَزَمَ ، فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ ، ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ قَارِيَّهُمْ ، قَالَ عُمَرُ : "نِعْمَ الْمِدْعَةُ هَذِهِ. وَالَّتِي يَنَامُونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي يُقِيمُونَ يُرِيدُ آخِرَ اللَّيْلِ وَكَانَ النَّاسُ يُقِيمُونَ أَوْلَاهُ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 1906)

ความว่า “ฉันได้ออกมาพร้อมกับท่านอุมัร บิน อัลค็อฏฏอบในคืนหนึ่งของรอมฎอนเพื่อเดินทางไปยังมีฮิด เมื่อไปถึงก็พบว่าบรรดาผู้คนต่างแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆกระจัดกระจาย บ้างก็ละหมาดอยู่คนเดียว และบางคนก็นำละหมาดแก่กลุ่มคนราว 10 คน เมื่อเห็นเช่นนั้นท่านอุมัรจึงกล่าวขึ้นว่า “ฉันคิดว่าหากฉันได้รวมพวกเขาเหล่านั้นให้ละหมาดตามคนอ่านนำละหมาดสักคนหนึ่งน่าจะเป็นการดีกว่า” ครั้นเมื่อตั้งใจเช่นนั้นแล้ว ท่านก็ได้รวมพวกเขาทั้งหมดให้ (ละหมาด) ตามท่านอูบัย บิน กะอ์บ และในคืนต่อมาฉันได้ออกมาพร้อมกับท่านอีก และเห็นบรรดาผู้คนต่างละหมาดรวมกันโดยตามคนอ่าน (อิมาม) คนเดียวกัน ท่านอุมัรเห็นแล้วจึงกล่าวด้วยความพอใจว่า “ช่างเป็นเป็นบิดอะฮ์ที่ดีอะไรเช่นนี้”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 1906)

ในคำกล่าวของท่านอุมัร บิน อัลค็อฏฏอบที่ว่า “ช่างเป็นเป็นบิดอะฮ์ที่ดีอะไรเช่นนี้” นั้นท่านหมายถึง “บิดอะฮ์” ในทางภาษาซึ่งหมายถึง สิ่งใหม่ หรือรูปแบบใหม่ที่เป็นระเบียบเรียบร้อยกว่าเดิม หากแต่แสดงถึงการเห็นชอบกับการอุตริสิ่งใหม่ขึ้นมาในทางศาสนาแต่อย่างใด เพราะการอุตริสิ่งใหม่ (หรือบิดอะฮ์จริงๆ) ในทางศาสนา หรือสิ่งที่ไม่มิลู่ฐาน (อุศูล) ใดๆ ทางศาสนารองรับนั้นจะทำ

มาเป็นเรื่องศาสนามีได้เด็ดขาด แต่การละหมาด (ตะรอวีห์) รวมกันเป็นกลุ่ม (ญะมาอะฮ์) ตามที่ท่าน อุมร์นำมาจัดระเบียบใหม่เป็นสิ่งที่มีความมูลฐาน (อูศูล) ในศาสนา คือปฏิบัติโดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มาก่อนหน้าแล้ว เพียงท่านหยุดไปช่วงระยะหนึ่งเนื่องสาเหตุเกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดในหมู่เศาะฮาบะฮ์ว่าเป็นฟิรฎู (Ibn al-Uthaymin, 1992 : 1/171)

จากนิยามของบิดอะฮ์ทั้งความหมายทางภาษาและความหมายทางวิชาการ จึงสามารถสรุปความเชื่อมโยงได้ดังนี้ คือคำว่า “บิดอะฮ์ทางภาษา” นั้นสื่อความหมายที่ครอบคลุมและกว้างกว่า “บิดอะฮ์ทางวิชาการศาสนา” ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันทั้งในความหมายทั่วไป และจำเพาะ นั่นคือ ทุกๆ บิดอะฮ์ทางวิชาการศาสนา ล้วนเป็นบิดอะฮ์ทางภาษาด้วย แต่ทุกๆ บิดอะฮ์ทางภาษามีได้หมายถึงเป็นบิดอะฮ์ในทางวิชาการศาสนาด้วยเสมอไป

ดังนั้นความหมายทางวิชาการศาสนาของ “บิดอะฮ์” ซึ่งเป็นความหมายหลักของการศึกษาในที่นี้ ต้องมีลักษณะของความหลงผิด (ฎะลาละฮ์) เท่านั้น ดังระบุในฮะดีษว่า

((وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 867)

ความว่า “ทุกๆ สิ่งที่เป็นบิดอะฮ์ (ทางศาสนา) นั่นคือความหลงผิด”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 867)

ส่วนบิดอะฮ์ในทางภาษาก็ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งหลงผิด กล่าวคืออาจมีสิ่งใหม่ที่ดีหรือไม่ดีก็ได้นั่นเอง ดังหลักฐานชัดเจนจากฮะดีษที่ระบุในคำสุนทรพจน์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ท่านมักใช้เป็นการกำชับผู้ศรัทธาในโอกาสต่างๆ คือ

((أَمَا بَعْدُ فَإِنَّ خَيْرَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 867)

ความว่า “อนึ่ง กล่าวคือแท้จริงแล้วถ้อยคำที่ดียิ่ง คือกิตาบบุลลอฮ์ และทางนำที่ดียิ่ง คือทางนำของมุฮัมมัด และกิจการที่เลว คือบรรดาสิ่งอุตริทั้งหลาย และทุกๆ บิดอะฮ์นั้นเป็นความหลงผิด”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 867)

ในอีกฮะดีษหนึ่งปรากฏคำสั่งเสียที่สำคัญของท่านนบี ﷺ ที่ระบุว่า

((عن العرياض بن سارية رضي الله عنه قال: وعظنا رسول الله صلى الله عليه وسلم موعظة بليغة، قلنا: يا رسول الله كأنها موعظة مودع فأوصنا قال: أوصيكم بتقوى الله، والسمع والطاعة وإن تأمر عليكم عبدٌ حبشِيٌّ، وإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلافاً كثيراً، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ

المُهْدِيَيْنَ عَضُوا عَلَيْهَا بِالتَّوَجُّدِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُخَدَّاتِ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ
 ((ضلالة))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607 ، ابن ماجه، 1975 : 43)

ความว่า “รายงานจาก อัลอิรบาฏ บิน สารีเยฮ์ ได้กล่าวว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ให้คำตักเตือนแก่พวกเรา เป็นคำตักเตือนที่ลึกซึ่งเราได้กล่าวว่า โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ เสมือนว่า มันเป็นคำตักเตือนอำลา ดังนั้นท่านโปรดสั่งเสียแก่พวกเราเถิดฉันขอสิ่งเสียพวกท่านให้ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ให้มีการเชื่อฟังปฏิบัติตาม หากมั่นใจว่าเขาเป็นทาสชาวอบิสซิเนียได้เป็นผู้นำแก่พวกเราและแท้จริงใครมีชีวิตอยู่จากพวกเรา แล้วเขาจะได้เห็นความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างมากมาย ดังนั้นจำเป็นสำหรับพวกท่านจะต้องยึดมั่นต่อสุนนะฮ์ของฉัน และสุนนะฮ์ของบรรดาคุลาฟาอ์อัลรอซีดีน (คอลีฟะห์ที่ได้รับการชี้นำอยู่ในทางนำที่ถูกต้อง) พวกท่านจงกตมั้น ด้วยกับพินกรรมและพวกท่านพึงระวัง จากการกระทำขึ้นมาใหม่ของกิจการงาน (อุตริขึ้นมาในศาสนา) เพราะว่าทุกการอุตริคือความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607, 'Ibn Mājah, 1975 : 43)

ทุกๆ บิดอะฮ์เป็นสิ่งหลงผิดเนื่องปราศจากหลักมูลฐาน (อฺศูล) ใดๆ ทางศาสนาให้การรับรอง เช่นมิใช่สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ สุนนะฮ์ของคุละฟะอ์ และทัศนะที่เชื่อถือได้จากสะลัฟซอลิฮ์ หรือมิใช่อิจญ์มาอ์ของบรรดาคุละมาอ์มูอะตะบิรีน¹

จากทัศนะข้างต้นทั้งหมดจึงสามารถสรุปความหมายของบิดอะฮ์ในทางศาสนาได้ดังนี้ คือ บิดอะฮ์หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่ถูกอุตริขึ้นมาในศาสนาซึ่งขัดแย้งกับอัลกุรอาน สุนนะฮ์ อิจญ์มาอ์ตลอดทั้งแนวทางของสะลัฟอุมมะฮ์ และกฎเกณฑ์ต่างๆทางศาสนา มิว่าสิ่งนั้นจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรืออิบาดะฮ์ก็ตาม

สำหรับหลักเกณฑ์ของบิดอะฮ์ในทัศนะอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ แม้นนักวิชาการมุสลิมบางท่านได้วางกรอบใหญ่เพื่อทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เป็นบิดอะฮ์ไว้ 3 ประการ คือ กรณีการปฏิบัติอิบาดะฮ์ (ต่ออัลลอฮ์) ด้วยสิ่งที่ไม่มีการกำหนดในบทบัญญัติ กรณีการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อนหรือออกไปจากกรอบที่ศาสนากำหนด และกรณีการพึงระวังและสกัดกั้นในสื่อต่างๆ ที่อาจนำไปสู่สิ่งที่เป็นบิดอะฮ์ (al Jizaniy, 1998 : 63) ซึ่งจากการศึกษาอายะฮ์อัลกุรอาน อัลฮะดีษ และคำอธิบายของ

¹ แต่หากมีหลักมูลฐานใดทางศาสนาให้การรับรอง เช่นเกิดจากการใช้หลักอิจญ์ติฮาด (วินิจฉัย)ของอุมมะฮ์มุญตะฮะฮ์ซีดีน (ผู้มีคุณสมบัตินั้นนั้นย่อมออกจากข่ายของสิ่งที่เป็นบิดอะฮ์ แต่อยู่ในฐานะเป็นอิจญ์ติฮาดซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้ คือหากอิจญ์ติฮาดถูกผู้นั้นยอมได้ผลบุญ 2 เท่า แต่หากอิจญ์ติฮาดผิดพลาดก็ได้แค่ผลบุญเดียว (Muhammad Sa'īd Hawa.2010 :39)

อุละมาอ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ สามารถกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อทำความเข้าใจบิตอะฮ์โดยชัดเจนยิ่งขึ้นได้ ดังนี้

หลักเกณฑ์ที่ 1 : บิตอะฮ์ทุกประการ คือความหลงผิด

หลักเกณฑ์นี้ได้จากคำกล่าวของท่านนบี ﷺ ดังระบุในฮะดีษซึ่งรายงานจาก อัลอิรบาฎ บิน สารีเยฮ์ที่เล่าว่า :

((صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْفَجْرِ ، ثُمَّ وَعَظَنَا مَوْعِظَةً بَلِيغَةً ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونَ ، وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ ، فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَأَنَّهَا مَوْعِظَةٌ مُودَّعٌ ، فَأَوْصِنَا ، فَقَالَ : إِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا ، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي ، وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ بَعْدِي ، فَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالتَّوَّاجِدِ ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

ความว่า “ขณะที่เราได้ร่วมละหมาดพร้อมกับท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ในวันหนึ่ง ท่านได้หันหน้ามายังเราและให้โอวาทแก่เราด้วยโอวาทที่กินใจยิ่งกระทั่งทำให้หลายดวงตาต้องแดงกล้า และหลายหัวใจหวนสะท้าน มีบุคคลหนึ่งกล่าวขึ้นว่า “โอ้ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ เสมือนว่าฉันคือคำโอวาทอ้อลา ดังนั้นขอท่านจงได้สั่งเสียพวกเราด้วยเถิด” ท่านจึงกล่าวว่า “นั่นคือพวกท่านคนใดมีชีวิตอยู่ในกาลต่อไป เขาก็จะได้เห็นการแตกแยกอย่างมากมาย ดังนั้นขอพวกท่านจงปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของฉัน และสุนนะฮ์ของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ (ทั้ง 4) ผู้เที่ยงธรรมจงยึดมั่นมันเอาไว้ และกัดมันไว้ให้แน่นด้วยฟันกราม พวกท่านจงระวังการอุตริในกิจกรรมต่างๆ (ทางศาสนา) เพราะทุกสิ่งทีอุตรินั้นเป็นบิตอะฮ์ และทุกบิตอะฮ์เป็นความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)¹

อิบนุ เราะฮะญับ อธิบายฮะดีษในข้อความ “ทุกบิตอะฮ์เป็นความหลงผิด” ว่าเป็นถ้อยคำหนึ่งที่รัดกุมและครอบคลุมทุกอย่าง มันคือหลักมูลฐานหนึ่งอันสำคัญทางศาสนา (Ibn Rajab, 1998 : 2/128) เหมือนกับอีกถ้อยคำหนึ่งในฮะดีษที่ว่า

((مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رُدٌّ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 2697 ، مسلم 1991 : 1718)

¹ ฮะดีษเดียวกันบันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 2676 ระบุว่าเคาะลีฟะฮ์โดยอัลอัลบานีย์ (al-Albāniy, 1988 : 3851)

ความว่า “ผู้ใดอุทริสิ่งหนึ่งขึ้นมาในเรื่องราวเกี่ยวกับกิจการ (ศาสนา)ของเรา
ซึ่งจริงๆแล้วมิใช่มาจากมันสิ่งนั้นย่อมไม่ถูกยอมรับ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 2697, Muslim,1991 : 1718)

ดังนั้นหากผู้ใดจงใจอุทริสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นแล้วเชื่อมโยงเป็นเรื่องศาสนา ทั้งที่ไม่มี
หลักฐานที่สามารถอ้างอิงกันได้เลย สิ่งนั้นย่อมถือเป็นความหลงผิด ไม่เกี่ยวกับศาสนาเลย มิว่าเป็น
เรื่องเกี่ยวกับปัญหาความเชื่อ การปฏิบัติ คำพูดต่างๆ ที่เปิดเผยหรือไม่เปิดเผยก็ตาม

อรรถาภิธานีได้อธิบายโดยอ้างคำพูดของอิมามมาลิค¹ ที่ว่า “บุคคลใดจงใจอุทริบิตอะฮ์
ใดๆ ขึ้นมาในอิสลามโดยแอบอ้างเอาเองว่ามั่นเป็นสิ่งที่ดี การทำเช่นนั้นเท่ากับเป็นการปรักปรำว่า
มุฮัมมัด ﷺ ททรยศต่อหน้าที่การเป็นศาสนทูต (al-Shāṭibiy,2000 : 1/62) ทั้งนี้เพราะอิมามมาลิคได้
ยึดหลักฐานจากคำตรัสของอัลลอฮ์ในอายะฮ์ที่ว่า :

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ
دِينًا﴾

(سورة المائدة : بعض من آية 3)

ความว่า “วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้าและข้า
ได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือก
อิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้าแล้ว”

(สุเราะฮ์อัลมาอิเดฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 3)

ซึ่งแสดงว่าบุคคลที่จงใจอุทริสิ่งใดๆ ขึ้นมาในเรื่องราวทางศาสนานั้นย่อมเข้าข่ายการ
กระทำที่เป็นบิตอะฮ์ ดังอิบน์ญุฎอ² ขยายความการอธิบายข้างต้นว่า “แสดงว่าอิมามมาลิคนั้นมี
จุดยืนที่รังเกียจทุกๆ การอุทริกรรม แม้นเป็นการจงใจอุทริกรรมในเรื่องหนึ่งๆ ที่ดีก็ตาม” (Ibn
Wadhah, 1996 : 94) นอกจากนั้นอีกหลายอูละมาอ์ยังตอกย้ำในทำนองเดียวกันนี้ว่า “บิตอะฮ์ทุก
ประการในเรื่องศาสนาล้วนเป็นความหลงผิด ดังที่ท่านเราะฮ์สุลลุลอฮ์ ﷺ และบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของ
ท่านกำหนดไว้ เรามีอาจเปลี่ยนแปลง เบี่ยงเบน หรือตีความสิ่งที่ท่านกล่าวว่าเป็นความหลงผิดและอยู่
ในนรกนั้นเป็นอย่างอื่นที่พึงยอมรับได้” (al-Shuqairiy,1980 : 15)

¹ มาลิค บิน อนัส บิน มาลิค ฉายาคือ “อิมามแห่งดินแดนอิญญะเราะฮ์ (หรือมาดีนะฮ์)” เจ้าของมัซฮับมาลิกี ทำหน้าที่มุฟตีประจำเมือง
มาดีนะฮ์ยาวนานถึง 60 ปี ตำราที่มีชื่อเสียงคือ “อัลมุวัฎฎอฮ์” เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.179 รวมอายุ 90 ปี (al-Dhahabi, 1996 :
5/257)

² ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บิน ญุฎอห์ บิน บะรีฮ์ อัลมรวานีย์ ผู้เป็นคนรับใช้สนิทคนหนึ่งของอับดุลเราะฮ์มาน อัลดาคิล เกิดในปี ฮ.ศ.199
ผู้มีฉายาเป็นนักวิชาการด้านอะดีษแห่งอันดาลุเซีย เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.286 (al-Dhahabi, 1996 : 7/133)

จากอายะฮ์ ฮะดีษ และคำอธิบายของอุละมาฮ์ข้างต้นจึงเป็นที่มาของหลักเกณฑ์ที่ว่า ทุกๆ การอุตริกรรม (หรือบิดอะฮ์) อันหมายถึงการจงใจต่อเติมหรือตัดทอนสิ่งใดๆ ขึ้นมาในเรื่องราวทางศาสนาภายหลังจากบทบัญญัตินั้นได้สมบูรณ์แล้ว ซึ่งทั้งหมดเป็นความหลงผิดที่พึงระวัง

หลักเกณฑ์ที่ 2 : บิดอะฮ์ คือสิ่งที่ไม่มีความหลักฐานใดๆ ทางศาสนาให้การรับรอง

คำว่าหลักฐาน หรืออุศูลในที่นี้หมายถึง หลักฐานทางศาสนาที่ได้มาจากคัมภีร์ อัลกุรอาน อัซสุนนะฮ์ที่ถูกต้อง และแนวทางของชนยุคแรกของอุมมะฮ์ (หรือสะลัฟ) ยึดถือมาทั้งที่เกี่ยวกับหลักความเชื่อ และการปฏิบัติ

อิบนุ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “แท้จริงสิ่งที่พึงปฏิบัติตามในการพิสูจน์ข้อตัดสินต่างๆ ของอัลลอฮ์คือกิตาบุลลอฮ์ สุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ และแนวทางของบรรดาชาวสะลัฟยุคแรก ไม่อนุญาตให้นำสิ่งอื่นมิว่าในรูปของตัวบท หรือการสังเคราะห์ใดๆ ที่นอกจากทั้งสามหลักฐานดังกล่าวมาพิสูจน์ข้อตัดสิน (หุกุม) หนึ่งๆ ในทางศาสนา” (Ibn Taimiyah, 1995 : 2/693-694)

อัสชาฎิเบียกล่าวเช่นกันว่า “ไม่มีมนุษย์คนใดมีสิทธิประดิษฐ์บทบัญญัติทางศาสนา ขึ้นมาด้วยความคิดที่ไม่มีหลักฐานหนึ่งๆ บ่งชี้เอาไว้ได้ เพราะตัวของมันเองคือบิดอะฮ์ และทุกสิ่งที่ไม่มีความหลักฐานใดๆ บ่งชี้ไว้มันคือบิดอะฮ์ด้วย” (al-Shāṭibī, 2000 : 2/262)

ทั้งนี้บิดอะฮ์ส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมด ผู้กระทำความกำกวมอ้างว่ามีหลักฐานหรือไม่ก็อ้างว่าเป็นไปในกรอบทางศาสนา ทั้งที่เหล่านั้นล้วนเป็นข้ออ้างที่ไม่ถูกต้อง ดังตัวอย่างเช่น

(1) การอ้างอายะฮ์อัลกุรอานบางอายะฮ์เป็นหลักฐานโดยเข้าใจความหมายที่ผิดเพี้ยนแตกต่างไปจากความเข้าใจของบรรดาสะลัฟ หรือนักวิชาการตีฟัสริรที่น่าเชื่อถือ เช่นกรณีการอ้างว่าสามารถทำการชุกรในลักษณะนั่งรวมตัวเป็นกลุ่มและกล่าวถ้อยคำต่างๆ ที่อุตริขึ้นด้วยเสียงดังพร้อมๆ กัน โดยอ้างคำตรัสของอัลลอฮ์ที่ตรัสถึงนบีมุซาและนบียาฮูนาที่ว่า

﴿ كَيْ نَسْبِحَكَ كَثِيرًا . وَنُذَكِّرُكَ كَثِيرًا ﴾

(سورة طه : 34-33)

ความว่า “เพื่อเราจักได้ถวายการแซ่ซร้องสดุดีต่อพระองค์ท่านอย่างมากมาย และเราจักได้รำลึกถึงพระองค์ท่านอย่างมากมาย”

(สุเราะฮ์ฏอฮา : 33-34)

(2) การอ้างฮะดีษต่างๆ ที่เศาะฮี้ฮ์ด้วยความเข้าใจที่ผิดเพี้ยนแตกต่างไปจากความเข้าใจของบรรดาสะลัฟ หรือนักวิชาการอธิบายฮะดีษที่น่าเชื่อถือ เช่นกรณีการอ้างว่าสามารถชุกรด้วยการกล่าวแต่คำว่า “อัลลอฮ์ อัลลอฮ์” โดยอาศัยการอ้างตัวบทฮะดีษที่ว่า

((لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُقَالَ فِي الْأَرْضِ اللَّهُ اللَّهُ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 148)

ความว่า“วันอวสานจะไม่บังเกิดขึ้นจนกว่าจะไม่มีการกล่าวคำว่า อัลลอฮ์ อัลลอฮ์”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 148)

(3) การอ้างชะติษต่างๆ ที่เงาะฮ์ฟ หรือเมฆาฎโดยคิดว่าเป็นชะติษเศาะฮ์ฮ์ หรือ การนำชะติษดังกล่าวไปใช้โดยขาดความรู้ที่ถูกต้อง

(4) การอ้างอะซาร ซึ่งนำมาจากชาวสะลัฟบางท่าน ซึ่งบางเรื่องเป็นข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง หรือบางเรื่องเป็นข้อมูลที่ขัดแย้งกับการปฏิบัติจริงของบรรดาสะลัฟทั้งหลาย เช่นกรณีการอ้างว่าสามารถอุบหนึ้งหลุมสุสานได้ โดยอาศัยการอ้างอะซารในระดับมุนกัรบหนึ่งรายงานจาก อิบุนญะฮ์บ อัลอันศอรีย์ว่าเคยมาเยี่ยมสุสานของท่านนบี ﷺ และแนบแก้มของเขากับหลุมสุสานนั้น

กรณีการอ้างว่าสามารถปักกิ่งอิทลัมบนหลุมสุสานโดยการอ้างบรายนงานจากบุรียะตียะ บิน อัลหุศัยบ์ที่ได้สังเวยก่อนตายให้นำกิ่งอินทผลัมจำนวน 2 กิ่งไปปักไว้บนหลุมสุสานของเขา ซึ่งอิบนุ บะซได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า “บรรดาเศาะฮาบะฮ์ อาทิจึงเป็นผู้เป็นเคาะลีฟะฮ์ท่านต่างๆมิเคยปฏิบัติเช่นนั้นเลย ทั้งๆที่พวกเขาเข้าใจสุนนะฮ์ดียิ่งกว่าตัวของบุรียะตียะฮ์เองเสียอีก จึงเป็นข้อสังเกตที่พึงตระหนักอย่างยิ่ง” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 1/418)

จากหลักเกณฑ์นี้บ่งบอกว่า เรื่องราวหรือการปฏิบัติใดๆในทางศาสนา ที่ไม่ถูกรับรองโดยหลักมูลฐาน (หรืออูศูล) ที่ใช้อ้างอิงในทางบทบัญญัติ อันหมายถึงอัลกุรอาน อัสนุนนะฮ์ที่ถูกต้อง และแนวทางของชนยุคแรกของอุมมะฮ์ (หรือสะลัฟ) แล้ว ทั้งหมดนั้นล้วนเข้าข่ายสิ่งที่เป็นบิตอะฮ์

หลักเกณฑ์ที่ 3 : ทุกๆ อิบาตะฮ์ที่อ้างอิงมาจากชะติษเงาะฮ์ฟญิดตัน หรือชะติษเมฆาฎย่อมถือเป็นบิตอะฮ์

กล่าวคือหลักมูลฐานเดิมในเรื่องอิบาตะฮ์ต่างๆ นั้นคือ “อัลเตกัฟียะฮ์” อันหมายถึง ก่อนที่จะเริ่มทำการใดต้องร้องร้อคำสั่งใช้ทางศาสนาที่ชัดเจนเสียก่อนและมีอิจาฮ์ให้การยืนยันในข้อตัดสิน (หรือหุกม) ทั้งหลายได้นอกจากต้องอาศัยหลักฐานที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในทางศาสนาเสียก่อน

อิบนุ ตัยมียะฮ์ กล่าวว่า “หลักมูลฐานเดิมในเรื่องอิบาตะฮ์ คือเป็นที่ต้องห้ามและยับยั้ง โดยสามารถปฏิบัติได้เฉพาะสิ่งที่มีมาจากศาสนบัญญัติเท่านั้น” (Ibn Taimīyah, 1990 (a) : 1/269) และจากการศึกษาหลักมูลฐานต่างๆ ทางศาสนาทำให้เราทราบว่าบรรดาอิบาตะฮ์ต่างๆ ที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดหรือส่งเสริมให้ปฏิบัตินั้น ย่อมไม่มีสิ่งใดพิสูจน์ได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกใช้จริงหรือไม่ นอกจากต้องดูในบทบัญญัติเท่านั้น เพราะทั้งข้อใช้หรือข้อห้ามคือสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงบัญญัติ เช่นกัน อิบาตะฮ์ก็จำเป็นต้องเป็นคำสั่งใช้ แต่หากพิสูจน์แล้วว่ามันมิได้ถูกใช้ก็ย่อมถือเป็นอิบาตะฮ์จริงๆ ไม่ได้ และมีอิจาฮ์ถือเป็นบทบัญญัตินอกจากสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดเท่านั้น มิฉะนั้นอาจเข้าข่ายความผิดในความหมายอายะฮ์ที่ว่า

﴿ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ ﴾

(سورة الشورى : بعض من آية 21)

ความว่า “หรือว่าพวกเขามีภาคีต่าง ๆ ที่ได้กำหนดศาสนาแก่พวกเขา ซึ่งอัลลอฮ์มิได้ทรงอนุมัติ”

(สุเราะฮ์อัลชุรอ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 21)

อิบนุอัลก๊อัยยิมกล่าวตอกย้ำในทำนองเดียวกันว่า “หลักมูลฐานเดิมในเรื่องอิวาดะฮ์ต่างๆ คือการโหม้ะ นอกจากสิ่งที่อัลลอฮ์ และศาสนทูตของพระองค์กำหนดให้ปฏิบัติเท่านั้น” (Ibn al-Qayyim, 1976 : 1/344)

ฉะนั้นจึงไม่อนุญาตให้ตัดสินการกระทำอะมัลใดๆว่าเป็นสิ่งที่ชอบ (มุสตะฮับ) หรือปิกใจเชื่อว่าเป็นสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ด้วยการอ้างเพียงอะติษหนึ่งที่มีอายุยืนยันทันได้ว่าเป็นอะติษของท่านนบี ﷺ จริงๆ

อิบนุ ตัยมียะฮ์ยังกล่าวอีกว่า “มีบรรดานักวินิจัยปัญหาศาสนามากมายทั้งยุคแรก (สะลัฟ) และยุคหลัง (เคาะลัฟ) ที่อาจกล่าวหรือกระทำในบางสิ่งที่เป็นบิตอะฮ์ โดยไม่ทราบว่าเป็นจริงแล้ว มันคือบิตอะฮ์ หรือเข้าใจอะติษเภาะอิฟผิดคิดว่าเป็นอะติษเคาะฮ์อิฮ์” (Ibn Taimiyah, 1995 : 19/191) ในเรื่องบทบัญญัติศาสนาจึงไม่อนุญาตให้อาศัยเพียงอะติษเภาะอิฟซึ่งมิใช่อะติษที่อยู่ในระดับเคาะฮ์อิฮ์หรืออะสันมาเป็นหลักฐาน และไม่มีบรรดาอิมามท่านใดเลยที่อนุญาตให้อาศัยอะติษเภาะอิฟมากำหนดหุกุมวาญิบหรือมุสตะฮับ หากใครยังกล่าวเช่นนั้นเขาจะขัดแย้งกับมติเอกฉันท์ของบรรดาอูลมะฮ์มาห์ ดังตัวอย่างเช่นกรณีทัศนะของนักวิชาการบางกลุ่มที่เห็นชอบกับการอ่านดุอาอ์ กุญุตเป็นประจำในละหมาดศุบห์ ทั้งที่ไม่หลักฐานใดเลยที่ยืนยันว่าเป็นอะติษเคาะฮ์อิฮ์จริงๆ จากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นอกจากอะติษในระดับเภาะอิฟ หรือเภาะอิฟเท่านั้น (ดู al-Lajnah al-Dā'imah, 1990 : 7/46)

จากหลักเกณฑ์นี้บ่งบอกว่าอิวาดะฮ์ใดๆ ก็ตามนำมาปฏิบัติกันโดยการอ้างอิงหลักฐานจากอะติษที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นที่ยอมรับให้นำเป็นหลักฐานได้ เช่นอ้างจากอะติษเภาะอิฟหรืออะติษเภาะอิฟเท่านั้น ตามหลักเกณฑ์นี้ย่อมถือว่าการปฏิบัติอิวาดะฮ์เหล่านั้นเป็นบิตอะฮ์ทั้งสิ้น

หลักเกณฑ์ที่ 4 : คำพูดหรือการกระทำใดๆที่มาจากเคาะฮ์อิฮ์ท่านหนึ่งหากไม่ขัดแย้งกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ที่ถูกต้อง และไม่พบว่าขัดแย้งกับสายรายอื่นๆ สิ่งนั้นย่อมอนุญาตให้เห็นต่าง แต่จะตัดสินว่ามันเป็นบิตอะฮ์ไม่ได้

เนื่องเคาะฮ์อิฮ์ทั้งหลายล้วนอยู่ในฐานะผู้สนองคำสั่งของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในเรื่องศาสนา พวกเขาจะยอมรับถึงความสำเร็จของอัลลอฮ์ผ่านการสั่งสอนทางวาจาของท่านนบี ﷺ บนความรู้แจ้งและความเข้าใจต่อบริบทต่างๆของตัวบทกฎหมายและปัญหาต่างๆของสภาพการณ์ ซึ่งแตกต่างกับมุสลิมในยุคอื่นจากเคาะฮ์อิฮ์ (al-Shāṭibiy, 2000 : 3/307)

อิบนุ คัยมียะฮ์กล่าวว่า “มติเอกฉันท์ของพวกเขา (บรรดาเศาะฮาบะฮ์) ถือเป็นความถูกต้องอันพิสุทธ์หนึ่ง แม้นพวกเขาจะมีความเห็นขัดแย้งแตกต่างออกไปมากมาย แต่คำตอบที่ถูกต้องก็มีได้หลุดออกไปจากหมู่พวกเขา ซึ่งสามารถหาความถูกต้องนั้นจากทัศนะของคนใดคนหนึ่งของพวกเขาได้ และการจะตัดสินว่าทัศนะใดๆ ของพวกเขาผิดจึงมีอาจทำได้จนกว่าจะทราบถึงหลักฐานบ่งบอกจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ถึงข้อผิดพลาดนั้นอย่างชัดเจนเสียก่อน” (Ibn Taimīyah, 1995 : 13/24) จึงสามารถกล่าวได้ว่าการแสดงทัศนะหรือการตัดสินปัญหาของบรรดาเศาะฮาบะฮ์นั้นล้วนมีเหตุมีผลอันพึงพิจารณาทั้งสิ้น

สรุปคือการตัดสินจากเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่งๆ นั้นล้วนอยู่ในกรอบของเหตุผล 6 ประการ คือ 1) เป็นการตัดสินที่ได้ยินมาจากการท่านนบี ﷺ 2) เป็นการตัดสินที่ได้ยินต่อมาจากบุคคลหนึ่งที่ได้ยินมาจากการท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ 3) เป็นการตัดสินที่คนหนึ่งเข้าใจมาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งเราอาจมีทราบเหตุผลที่แท้จริงได้ 4) เป็นสิ่งที่พวกเขาทั้งหลายเห็นอาจเห็นพ้องและตัดสินเหมือนกัน แต่การตัดสินที่ถึงมายังเราอาจเป็นแค่ถ้อยคำของเศาะฮาบะฮ์คนใดคนหนึ่งเท่านั้น 5) เป็นการตัดสินอันเกิดจากความรู้อันลึกซึ้งทั้งในด้านภาษาและจุดมุ่งหมายของคำพูดหนึ่งๆ ซึ่งเราอาจเข้าไม่ถึงรวมถึงหลักฐานในบริบทแวดล้อมในเรื่องราวที่พบเห็น เรียนรู้ ได้ยิน และสัมผัสโดยตรงจากการใช้ชีวิตอยู่ร่วมในบรรยากาศของการประทานวะฮีย์ในช่วงเวลาอันยาวนานกับท่านนบี ﷺ หรือพบเห็นการแปรความหมายสู่การปฏิบัติจริงของท่าน ซึ่งเป็นความเข้าใจที่เราเองอาจเข้าไม่ถึง แต่หากอยู่ในกรอบของ 5 ประการแรกนี้ การตัดสินนั้นย่อมถือเป็นหลักฐานที่จำเป็นต้องปฏิบัติตาม และ 6) เป็นการตัดสินของเศาะฮาบะฮ์บางคนที่อาจเข้าใจผิด หรือเข้าใจเจตนาของท่านนบี ﷺ เป็นอย่างอื่น การตัดสินในอยู่ในประการหลังนี้ก็ไม่สามารถอ้างเป็นหลักฐานได้ (Ibn al-Qayyim, 1976 : 4/137-138)

แต่หากคำพูดหรือการปฏิบัติของเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่งขัดแย้งกับตัวบทหลักฐานใดๆ หรือขัดแย้งกับเศาะฮาบะฮ์คนอื่นๆ กรณีนี้ให้ยึดถือตามที่ปรากฏในอัลกุรอานและสุนนะฮ์เป็นข้อยุติ หรืออาจเรียกคำพูดที่ขัดแย้งกับทั้งสองนั้นว่าเป็นบิดอะฮ์ก็ยอมได้ ดังตัวอย่างคำพูดหรือการปฏิบัติของเศาะฮาบะฮ์บางคน เช่น การปฏิบัติของอิบนุ อุมร์ที่อาบน้ำละหมาดโดยใช้น้ำล้างถึงภายในดวงตาด้วย และรายงานจากอับู ฮุรَيْرَةَ ที่ระบุว่าท่านลูปที่ต้นคอในการอาบน้ำละหมาดโดยอ้างว่าต้นคอเป็นตำแหน่งที่ถูกผูกด้วยโซ่ตรวนในวันกิยามะฮ์ แม้นมีนักวิชาการบางกลุ่มอาจเห็นชอบด้วยในกรณีทั้งสอง แต่อีกมากมายกลับมีทัศนะว่าบรรดาเศาะฮาบะฮ์ส่วนใหญ่มิได้อาบน้ำละหมาดในลักษณะนั้น หรือตัวอย่างการปฏิบัติของอิบนุ อุมร์ที่พยายามแกะรอยเดินตามเส้นทางที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เคยได้ใช้สัญจรผ่านในอดีต และหยุดพักในสถานที่ท่านเคยหยุดพักเอาน้ำละหมาดรวมถึงใช้น้ำที่เหลือพรหมบนต้นไม้ตามที่ตนเองพบเห็นในช่วงการเดินทางร่วมกับท่านนบี ﷺ แม้นการกระทำเช่นนั้นนักวิชาการบางกลุ่มเห็นว่าเป็นสิ่งที่ชอบ แต่บรรดานักวิชาการส่วนใหญ่ (ญุมฮูร) กลับเห็นว่ามีใช้รวมถึงบรรดาเศาะฮาบะฮ์อาวุโสหลายท่าน เช่น อับูบักร, อุมร์, อุซมาน, อลี, อิบนุ มัสอูด หรือ มุอาซ

บิน ญะบัล ก็ไม่มีใครปฏิบัติเช่นนั้น เพราะหากเห็นว่าเป็นสิ่งที่ชอบพวกเขา ก็คงปฏิบัติเช่นนั้นด้วย อย่างแน่นอน (ดู Ibn Taimīyah, 1995 : 1/278-2781)

บรรดาเศาะฮาบะฮ์ ผู้อยู่ในระดับบรู๊ในทางนิติศาสตร์อย่างแท้จริง คำพูดของเขา จะยึดเป็นหลักฐานได้ด้วย 2 เงื่อนไขต่อไปนี้ คือ 1) ต้องไม่ขัดแย้งกับคำพูดของอัลลอฮ์ และคำพูดของท่านนบี ﷺ แต่หากขัดแย้งกันก็ให้ยึดเอาคำพูดของอัลลอฮ์และท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นข้อยุติ 2) ต้องไม่ขัดแย้งกับคำพูดของเศาะฮาบะฮ์คนอื่นๆ หากขัดแย้งกันก็ต้องพิจารณาในสิ่งที่เห็นว่าน้ำหนักกว่า ทั้งนี้ไม่จำเป็นว่าคำพูดของเศาะฮาบะฮ์ท่านหนึ่งจะถูกต้องกว่าเศาะฮาบะฮ์อีกท่านหนึ่งเสมอไป” (Ibn al-‘Uthaimīn, 2004 : 3/291)

ส่วนการกระทำของเศาะฮาบะฮ์ที่ขัดแย้งกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์และทัศนะของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นๆ เช่นกรณีของเศาะฮาบะฮ์ ชื่อ บุรียดะฮ์ บิน อัลหุศัยบ¹ ซึ่งเสี่ยงก่อนตายให้ปักกิ่งอินทผลัมบนหลุมสุสานของตนโดยอ้างชะดีษบทหนึ่ง²

อิบนุ สะญัวร์ ได้อธิบายว่า “เป็นไปได้ว่าบุรียดะฮ์อาจเข้าใจความหมายชะดีษว่าสามารถปฏิบัติได้กับทุกคนในลักษณะทั่วไป มิใช่เป็นการเจาะจงเฉพาะชายสองคน (ตามที่ระบุในชะดีษ) เท่านั้น เนื่องจากการสรุปความของอัลบุคอรีย์บ่งบอกว่านั้นเป็นกรณีเจาะจงเฉพาะชายสองคน ดังสังเกตได้จากคำกล่าวของอิบนุ อุมร์ที่ท้วงติงว่า “เอาออกสิ เพราะการกระทำของเขาเท่านั้นแหละที่จะให้ร่มเงาแก่เขา” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 3/283)

อัลอัลบานีย์อ้างอิงทัศนะข้างต้นว่า “ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า สิ่งที่อัลบุคอรีย์หมายถึงนั้นคือทัศนะที่ถูกต้อง เพราะความเข้าใจของบุรียดะฮ์เป็นหลักฐานมิได้ เนื่องเป็นแค่ความเห็น ซึ่งชะดีษมิได้บ่งบอกเช่นนั้น” (al-Albāniy, 1991: 258)

อิบนุ บาซ³ ให้การอธิบายชะดีษข้างต้นในบทนำของหนังสือ “ฟัตห์ อัลบารีย์” ว่า “ทัศนะที่เห็นว่าเรื่องนี้เป็นกรณีเฉพาะคือทัศนะที่ถูกต้อง เนื่องท่านนบี ﷺ ไม่เคยสั่ง

¹ ชื่อเต็มคือบุรียดะฮ์ บิน อัลหุศัยบ บิน อับดิลลาฮ์ จากเผ่าอัลอัสละมีฮ์ มีนามแฝงว่าอับดุลลอฮ์ เป็นเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่ง รับอิสลามช่วงท่านนบี ﷺ อพยพสู่มาดีนะฮ์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.63 (al-‘Asqalāniy, 1907 : 1/418)

² คือชะดีษซึ่งรายงานจากบิน อับบาส ความว่า “ท่านนบี ﷺ ได้ผ่านไประหว่างสองหลุมศพ ท่านกล่าวว่า “แท้จริงทั้งสองนี้กำลังถูกทรมาน และสาเหตุของการถูกทรมานนั้นมีเรื่องใหญ่โต หนึ่งในนี้เขาไม่รอบคอบในการปัสสาวะและการชำระล้างปัสสาวะ ส่วนอีกหนึ่งรายนั้น เขาเที่ยววนินทาผู้อื่น” หลังจากนั้นท่านก็เอากำอินทผลัมสดมาฉีกเป็นสองส่วนแล้วปักลงไปในแต่ละหลุมศพพวกเขา กล่าววว่า โอ้ศาสนทูตของอัลลอฮ์ ท่านทำเช่นนี้เพื่ออะไร ? ท่านตอบว่า “เพื่อว่าทั้งสองจะได้รับการผ่อนเบา (จากการทรมาน) トラบาใดที่กำอินทผลัมยังไม่แห้ง(บันทึกโดย al-Bukhariy : 218)

³ ชื่อเต็มคือ อับดุลอะซีซ บิน อับดิลลาฮ์ บิน บาซ เกิดที่กรุงริยาฎในปี ค.ศ.1910 (ฮ.ศ.1330) ก่อนที่ท่านต้องสูญเสียการมองเห็นในช่วงอายุได้ 20 ปี ท่านได้ท่องจำอัลกุรอาน และชะดีษไว้อย่างมากมาย เคยดำรงตำแหน่งมากมาย เช่น มุฟตีสูงสุดแห่งสาอุดีอาระเบีย ตั้งแต่ปี ฮ.ศ.1395 ถึงปี ฮ.ศ.1420 และประธานคณะกรรมการการตำรวจทางวิชาการและการพิทวา ท่านเสียชีวิตในปี ค.ศ 1999 (ฮ.ศ. 1420) ซึ่งนับเป็นอุลมะมาฮ์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งในยุคปัจจุบัน (<http://www.saaaid.net/Doat/alharfi/01.htm> สืบค้นเมื่อ 14/08/60)

ใช้ให้ปักกิ่งอินทผลัม นอกจากเฉพาะกรณีนี้ เป็นเพราะท่านทราบว่ายายทั้งสองหรือ
 เจ้าของหลุมสุสานนั้นกำลังถูกทรมาณ แต่ท่านไม่เคยสั่งใช้ให้ทำเช่นเดียวกันนั้นกับ
 หลุมสุสานอื่นๆเลย หากเป็นสุนนะฮ์แล้ว แน่นนอนย่อมต้องทำกับทั้งหมด อีกทั้งมัน
 เคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่และบรรดาเศาะฮาบะฮ์อาวุโสทั้งหลายก็ไม่มีใครกระทำเช่นนั้น
 เพราะหากเป็นเรื่องศาสนาพวกเขาคงกระทำก่อนแล้ว สำหรับกรณีการกระทำของ
 บุรียดะฮ์จริงแล้วเป็นเพียงการวินิจฉัย (อิญญัตฮียา) เอาเองของเขา ซึ่งการวินิจฉัยมี
 โอกาสผิดหรือถูกได้เสมอ แต่สำหรับกรณีนี้ที่ถูกต้องคือให้ละทิ้งการกระทำเช่นนั้นตั้ง
 ที่กล่าว” (al-‘Asqalāniy, 1959 : 3/283-284)

จากหลักเกณฑ์ข้อนี้บอกว่า คำพูดหรือการกระทำจากเศาะฮาบะฮ์ท่านหนึ่งหากไม่
 ขัดแย้งกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์ที่ถูกต้อง และไม่ขัดแย้งกับสายรายอื่นๆ สิ่งนั้นย่อมอนุญาตให้เห็น
 ต่าง คือจะยอมรับหรือไม่ยอมรับก็ได้และไม่ถือเป็นบิดอะฮ์ ส่วนการกระทำส่วนตัวของเศาะฮาบะฮ์
 เพียงบางคนที่ขัดแย้งไปจากจุดมุ่งหมายของอัลกุรอานและสุนนะฮ์และขัดแย้งทัศนคติของบรรดา
 เศาะฮาบะฮ์ท่านอื่นๆ เช่นตัวอย่างการปักกิ่งอินทผลัมบนหลุมสุสานของบุรียดะฮ์ นั้นไม่นับเป็น
 บทบัญญัติทางศาสนาอีกทั้งเป็นการกระทำยอมเข้าข่ายบิดอะฮ์อีกด้วย

หลักเกณฑ์ที่ 5 : ทุกๆ อิบาเดฮ์ที่ได้รับการยืนยันทางศาสนาให้ปฏิบัติในลักษณะ
 เปิดกว้าง (อูมม) หากนำไปปฏิบัติในลักษณะเจาะจง (มุก็อยยัด) เช่นเจาะจงในแง่ของกาลเวลา
 สถานที่ หรือวิธีการ ทั้งที่ไม่มีหลักฐานใดๆทางศาสนาบ่งบอกไว้ สิ่งนั้นย่อมถือเป็นบิดอะฮ์

ในทำนองเดียวกัน ถือว่าทุกๆ อิบาเดฮ์ที่ได้รับการยืนยันในทางศาสนาให้ปฏิบัติใน
 ลักษณะเจาะจงทั้งในแง่ของกาลเวลา สถานที่ หรือวิธีการ แต่หากนำไปปฏิบัติในลักษณะเปิดกว้าง
 หรือเปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิมที่ศาสนากำหนดมานั้นย่อมถือเป็นบิดอะฮ์ด้วย

อูซามะฮ์¹กล่าวว่า “ไม่ควรเจาะจงเวลาของอิบาดะฮ์ต่างๆ ที่ศาสนามีได้เจาะจง
 เวลามันไว้ เนื่องการทำคามดีทั้งหลายควรเปิดกว้างเป็นอิสระที่สามารถปฏิบัติในช่วงเวลาใดก็ได้
 เพราะเวลาหนึ่งมิได้ประเสริฐไปกว่าอีกเวลาหนึ่ง เว้นแต่ตามที่ศาสนาระบุหรือเจาะจงประเภทไว้
 เท่านั้น” (Abū Shāmah, 1980 :48)

¹ ชื่อเต็มคือ อับดุลเราะฮ์มาน บินอิสมาอีล มีนามแฝงว่า อูซามะฮ์ เกิดที่ดามัสกัสเมื่อปี ฮ.ศ.596 (ค.ศ.1202) ท่านออกเดินทางไปใน
 หลายหัวเมือง เช่นบัยตุลมุก็อดดิส มักกะฮ์ มาดีนะฮ์ และหัวเมืองต่างๆทางเหนือเพื่อพบและเรียนรู้จากบรรดาผู้รู้ต่างๆ กระทั่งถูก
 นับเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สุดในด้านประวัติศาสตร์ในช่วงศตวรรษที่ 7 แห่งอิญญะเราะฮ์ มีผลงานด้านตำรามากมาย เช่น อัลซัยล် อะลาอัลเราะ
 ฎะฮ์ดัยน์ กิตาบอัลสุลุก และอิบรอซ อัลมะอานีย์ เป็นต้น เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.665 (ค.ศ.1267) (al-Zirikli : 2002 : 3/299)

อัลวันซารีซี¹ กล่าวเช่นกันว่า “อิบาดะฮ์หนึ่งๆจะต้องไม่นำไปอุทิศทำในเวลา หรือสถานที่ใดๆ นอกจากตามที่ถูกบัญญัติไว้เท่านั้น เนื่องสิ่งที่ชนยุคหลังของประชาชาตินี้นำมาจริงแล้วก็ได้ได้เลิกละไปว่าสิ่งที่ชนยุคแรกได้นำมาก่อนเลย แท้จริงความดีทั้งหมดนั้นอยู่ที่การปฏิบัติตามสละฟ ซอลิฮ์ กลุ่มชนที่อัลลอฮ์ทรงเลือกสรรมาเพื่อการนี้ ดังนั้นสิ่งใดที่พวกเขาปฏิบัติมาเราขอปฏิบัติตาม และสิ่งใดที่พวกเขาละทิ้งเราก็กะทิ้งเช่นกัน” (al-Wansharisiy, 1980 : 7/100)

ตามหลักเกณฑ์บอกว่า อิบาดะฮ์ใดๆ ที่ได้รับการยืนยันในทางศาสนาให้ปฏิบัติในลักษณะเปิดกว้าง (อุมุม) คือสามารถปฏิบัติในเวลา สถานที่ วิธีการ หรือจำนวนใดก็ได้ ก็ไม่ควรปฏิบัติในลักษณะที่จำกัด และอิบาดะฮ์ใดๆที่ได้รับการยืนยันให้ปฏิบัติในลักษณะเจาะจง (มุกัอยัด) คือ พึงต้องปฏิบัติในเวลา สถานที่ วิธีการ หรือจำนวนหนึ่งๆที่เป็นการจำเพาะเจาะจงแล้ว หากเปลี่ยนแปลงหรือปฏิบัติเป็นอย่างอื่นย่อมเข้าข่ายเป็นบิตอะฮ์เช่นกัน

หลักเกณฑ์ที่ 6 : รูปแบบอิบาดะฮ์ใดๆที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ละทิ้ง หรือไม่กระทำ แม้ด้วยเหตุผลแล้วน่าจะกระทำสิ่งนั้นได้ อีกทั้งไม่มีอุปสรรคใดๆ เลยที่ขัดขวาง (มิให้กระทำ) กรณีเช่นนี้ถือว่าการละทิ้ง หรือไม่กระทำสิ่งนั้นคือสุนนะฮ์ และการฝ่าฝืนกระทำมันย่อมถือเป็นบิตอะฮ์

อิบนุ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “อิบาดะฮ์ชนิดใดๆ ก็ตามที่ท่านนบี ﷺ ละทิ้งการปฏิบัติ ย่อมตัดสินอย่างเด็ดขาดได้เลยว่าการปฏิบัติมันเป็นบิตอะฮ์ และหลงผิดแน่นอน และห้ามการใช้หลักการศึกษาในกรณีเช่นนี้ด้วย” (Ibn Taymīyah, 2001: 150)

และอีกคำกล่าวหนึ่งของท่าน คือ “สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ มีอยู่ทั้งในกรณีของการงดเว้น และในกรณีการกระทำเช่นเดียวกัน เช่นท่านสั่งใช้ให้อะซานในกรณีละหมาดอุมมะฮ์ แต่ในกรณีละหมาดอีดทั้งสอง ท่านละหมาดโดยงดเว้นไม่มีทั้งการอิกอมะฮ์ และอะซาน ดังนั้นการงดเว้นหรือไม่อะซานในละหมาดอีดทั้งสองย่อมถือเป็นสุนนะฮ์ด้วย ซึ่งผู้ใดที่ไม่มีสิทธิไปเพิ่มเติมในกรณีนั้นได้ และไม่มีสิทธิเรียกร้องการกระทำเช่นนั้นว่าเป็นบิตอะฮ์หะซะนะฮ์ได้เช่นเดียวกัน เพราะทุกๆ บิตอะฮ์เป็นความหลงผิดนั่นเอง” (Ibn Taymīyah, 1995 : 2/600)

ตามหลักเกณฑ์นี้จึงสรุปได้ว่า รูปแบบอิบาดะฮ์ใดๆ ที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ งดเว้น หรือไม่เคยกระทำให้เห็นเป็นแบบอย่างเช่นนั้น แม้ด้วยเหตุผลเป็นสิ่งที่น่าจะกระทำได้ อีกทั้งไม่มีอุปสรรคใดๆ มาขัดขวางเลย² กรณีเช่นนี้ถือว่าการงดเว้น หรือไม่กระทำสิ่งนั้นคือสุนนะฮ์ที่ถูกต้องแล้ว แต่หากจงใจฝ่าฝืนไปกระทำมันย่อมถือเป็นบิตอะฮ์

¹ ชื่อเต็มคือ อะฮ์มัด บินยะห์ยา บิน มุฮัมมัด อัลวันซารีซี เกิด ปี ฮ.ศ.834 (ค.ศ.1430) ชาวแอลจีเรีย และเสียชีวิต ปี ฮ.ศ.914 (ค.ศ. 1509) เป็นนักวิชาการที่เชี่ยวชาญหลายแขนง มีผลงานด้านตำรามากมาย เช่นอัลฟุรุก ฟิมาฮ์ฮาล อัลฟิกฮ์ อัลอูฮ์ ฟิอัลมะฮาลิก และอัลมูอัยร อัลมูอริบ เป็นต้น (Ibid ; al-Zirikli : 2002 : 1/269)

² ซึ่งแตกต่างกับการละทิ้งในกรณีของการไม่รวบรวมคัมภีร์อัลกุรอานขึ้นเป็นเล่มสมบูรณ์ หรือการระงับการละหมาดตะรอวีหฺในลักษณะญะมาอะฮ์ในสมัยของท่านนบี ﷺ แม้ทั้งสองกรณีมีเหตุผลอันควรกระทำ แต่เนื่องมีอุปสรรคบางประการที่ขัดขวางมิให้

หลักเกณฑ์ที่ 7 : บิดอะฮ์ หมายถึงทุกๆ การอุตริกรรมในเรื่องศาสนา แม้นเป็นการตีความ หรือทัศนะโดยส่วนตัวของบุคคลใดก็ตาม

อิบน์ ตัยมียะฮ์กล่าวว่า “บิดอะฮ์ คือเรื่องราวทางศาสนาที่อัลลอฮ์มิได้ทรงบัญญัติ ดังนั้นหากผู้ใดนำสิ่งหนึ่งๆซึ่งอัลลอฮ์มิได้ทรงบัญญัติมายึดถือปฏิบัติเป็นศาสนา สิ่งนั้นย่อมเป็นบิดอะฮ์ แม้นเป็นสิ่งที่มาจากการตีความก็ตาม” (Ibn Taymīyah,1988 : 1/42)

และในอีกคำกล่าวหนึ่งคือ “การยึดถือสิ่งใดๆที่อัลลอฮ์มิได้ทรงบัญญัติประหนึ่งเป็น “มันดูบ” หรือเป็น “วาญิบ” เพื่อนำสู่การเข้าใกล้ (เป็นอิบาดะฮ์) ต่ออัลลอฮ์ ทั้งโดยคำพูด หรือการกระทำก็ตาม ย่อมเท่ากับเป็นการบัญญัติศาสนาขึ้นมาเองโดยมิได้รับฉันทานุมัติจากอัลลอฮ์” (Ibn Taymīyah,1995 : 2/582-583)

อัลอัลบานีย้อธิบายกรณีนี้ว่า “บิดอะฮ์ที่ถูกระบุว่าเป็นสิ่งที่หลงผิดในทางศาสนา หมายถึงคำพูด การกระทำ หรือความเชื่อที่ขัดแย้งกับสุนนะฮ์ แม้นเกิดจากการวินิจฉัย (อิญญ์ติฮาด) ก็ตาม” (al-ʿAlbānī,1991: 306)

ตามหลักเกณฑ์นี้สรุปได้ว่า การอุตริกรรมบางประการในเรื่องศาสนา ที่เกิดจากกรณีการวินิจฉัย (อิญญ์ติฮาด) ของผู้รู้ หากหลักฐานที่นำมาใช้อ้างอิงนั้น อาจมองได้สายงม (เช่นเป็นหลักฐานที่บรรดานักวิชาการเห็นต่างกัน และมีอาจชี้ชัดได้) กรณีเช่นนี้ย่อมมีอาจเรียกการอุตริกรรมนั้นว่าเป็นบิดอะฮ์ ส่วนการอุตริกรรมในเรื่องศาสนา ที่เกิดการวินิจฉัย (อิญญ์ติฮาด) โดยเขลาต่อหลักฐานที่ถูกต้อง หรืออ้างอิงฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง เช่นฮะดีษเมาฎู หรือฮะดีษฎะอ์ฟอย่างชัดเจนมาเป็นหลักฐานแล้ว สิ่งนั้นย่อมเรียกได้ว่าเป็นบิดอะฮ์

หลักเกณฑ์ที่ 8 : บิดอะฮ์เป็นการเจตนาเพื่อเข้าใกล้ (หรืออิบาดะฮ์) ต่ออัลลอฮ์ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ทั้งด้วยการกระทำ หรือการละทิ้ง

จากการให้นิยามของอัซฮาฎิบีที่ว่า “บิดอะฮ์หมายถึงแนวทางหนึ่งๆ ในเรื่องศาสนา ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นเป็นการเลียนแบบบทบัญญัติ” (al-Shāṭibī,2000 : 1/43)

คำว่า “เป็นการเลียนแบบบทบัญญัติ” หมายถึงเป็นการเลียนแบบหรือปลอมแปลงแนวทางบางอย่างขึ้นมาทำให้ดูเหมือนหรือคล้ายคลึงกับแนวทางศาสนาที่ถูกต้อง หากมิเป็นการเลียนแบบในเรื่องทางศาสนาแล้วย่อมไม่ถือเป็นบิดอะฮ์ เนื่องจากเป็นเพียงเรื่องการปฏิบัติทางจารีตประเพณีเท่านั้น

สามารถกระทำได้ คือเนื่องเป็นช่วงเวลาที่ปัจจัยบุคคลและเวลาไม่เอื้อให้สามารถรวบรวมอัครุอาณได้ หรือเนื่องเกรงว่าจะทำให้เกิดเข้าใจผิดว่าการละหมาดระอวี้นั้นเป็นฟรัฎ (ผู้วิจัย)

และคำว่า “เจตนาทำเพื่อเป็นการเข้าใกล้อัลลอฮ์” หมายถึงการตัดสินใจงานหนึ่งๆ ที่ถูกอุทริขึ้นโดยผนวกทำเป็นมันดุบ วาญิบ มักรูฮ์ หรือฮะรอมก็ตาม ซึ่งทั้งสิ่งทีกระทำหรือไม่กระทำ หากเป็นการอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์โดยไม่มีหลักฐานใดๆรับรองแล้ว ทั้งหมดล้วนเป็นบิตอะฮ์ได้ทั้งสิ้น

ตามหลักเกณฑ์นี้สรุปได้ว่า การกำหนดสิ่งใดๆ ก็ตามที่ไม่ได้อยู่เดิมในบทบัญญัติของ ศาสนาขึ้นมา แต่อุปโลกน์การกระทำ หรือไม่กระทำสิ่งนั้นขึ้นมาว่าเป็นอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ประการ เช่นนั้นย่อมอยู่ในความหมายของบิตอะฮ์ที่หลงผิดเช่นกัน

หลักเกณฑ์ที่ 9 : ทุุกๆการอิบาดะฮ์ หรือมุอามะลาต หรืออาดาต (ประเพณี) ที่ถูก ปฏิบัติโดยเจตนาเพื่อเป็นการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์แต่รูปแบบที่ไม่มีในศาสนบัญญัติ สิ่งนั้นย่อมถือ เป็นบิตอะฮ์

บิตอะฮ์ย่อมสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในเรื่องเกี่ยวกับอิบาดะฮ์ มุอามะลาต หรืออาดาต (ประเพณี) แต่ที่เห็นได้ชัดเจนคือบิตอะฮ์ในเรื่องอิบาดะฮ์ ส่วนในเรื่องมุอามะลาตจะเกิดบิตอะฮ์ได้ก็ ต่อเมื่อมีความเกี่ยวข้องกับตะอับุด คือเป็นบทบัญญัติที่ผูกพันกับคำสั่งใช้ต่างๆ สำหรับในเรื่อง อาดาต (ประเพณี) หากเมื่อใดถูกเชื่อมโยงกับข้อกำหนดต่างๆทางศาสนา และเจตนากระทำสิ่งนั้นๆ เพื่อเป็นการเข้าใกล้ (ตะอับุด)ต่ออัลลอฮ์แล้ว ก็ย่อมกลายเป็นบิตอะฮ์ได้เช่นกัน (al-Ghāmidī,1991 : 1/303-305)

อัสซาฎิเบีย กล่าวว่ “สำหรับเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวกับประเพณี (อาดาต)ในแง่ของ ความเป็นประเพณีล้วนๆแล้วย่อมไม่มีบิตอะฮ์ แต่หากนำไปเชื่อมโยงกับเรื่องตะอับุด หรือวางไว้ใน ตำแหน่งของตะอับุด เมื่อนั้นย่อมเกิดเป็นบิตอะฮ์ได้” (al-Shāṭibī,2000 : 2/461)

นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า “บิตอะฮ์เกิดขึ้นในเรื่องราวเกี่ยวกับอาดาตได้ก็ต่อเมื่อมี ความเชื่อมโยงกับความหมายของตะอับุด กล่าวคือมิได้เป็นบิตอะฮ์ในแง่ของความเป็นประเพณี แต่ อาจเป็นบิตอะฮ์ได้ในแง่ของสิ่งที่ศาสนาบัญญัติไว้ หากปฏิบัติในลักษณะที่ขัดแย้งไปจากที่บัญญัติ อีก ทั้งอ้างว่าเป็นเรื่องศาสนาที่ใช้เพื่อการตะอับุดต่ออัลลอฮ์ ซึ่งในแง่นี้ต่างหากที่เป็นบิตอะฮ์” (al-Adawī,1985 : 37-38)

สรุปตามหลักเกณฑ์นี้ได้ว่ บิตอะฮ์ส่วนใหญ่และที่เห็นได้ชัดเจนคือบิตอะฮ์ใน เรื่องราวเกี่ยวกับอิบาดะฮ์ ส่วนในเรื่องราวอื่นๆที่เกี่ยวกับมุอามะลาต หรืออาดาต (ประเพณี) ล้วนๆ ย่อมไม่ถือเป็นบิตอะฮ์ ยกเว้นหากนำปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับเรื่องตะอับุด หรือวางไว้ในตำแหน่งของ ตะอับุดก็ย่อมกลายเป็นบิตอะฮ์ได้เช่นกัน

2.2.2.2 การแบ่งบิตอะฮ์ออกเป็นบิตอะฮ์ที่ดีและบิตอะฮ์ที่เลวและข้อห้ก้างของบรรดา อุละมาอ์

เนื่องในทัศนะของบรรดาอุละมาอ์บางกลุ่ม บิตอะฮ์ หมายถึงเพียงสิ่งที่ไม่ปรากฏ อยู่ในกิตาบุลลอฮ์ (อัลกุรอาน) และไม่มีอยู่ในสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ~~☞~~ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่

ดีหรือไม่ดีก็ตาม¹ ด้วยนิยามหรือทัศนคตินี้ จึงเกิดการแบ่งบิตอะฮ์ออกเป็นบิตอะฮ์หะสะนะฮ์ และ บิตอะฮ์สัยยิอะฮ์² ซึ่งมีบรรดาอุละมาอ์กลุ่มหนึ่งยึดถือตามทัศนคติ³ เหตุผลของการแบ่งเช่นนี้อธิบายได้ต่อไปนี้ คือ

(1) อ้างมาจากคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในอะดิษซึ่งรายงานจากญะรียร์ บิน อับดิลลาฮ์ อัลบัญญีลีย์ ที่ระบุว่า :

((مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ لَهُ مِنْ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْءٌ وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِنْ عَمَلٍ مِثْلُ وَزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1017)

ความว่า “ผู้ใดที่ได้ทำขึ้นมาในอิสลามซึ่งหนทางที่ดี แน่นนอน เขาจะได้รับผลบุญและได้รับผลบุญของผู้ที่ได้ปฏิบัติตามหลังจากเขาได้ (เสียชีวิตไปแล้ว) โดยไม่มีสิ่งบกพร่องลงเลย จากผลบุญของพวกเขา และผู้ใดที่ได้ทำขึ้นมา ในอิสลามซึ่งหนทางที่เลว แน่นนอน บาปของมันก็ตกบนเขา และบาปของผู้ที่ปฏิบัติตามมัน หลังจากเขา (เสียชีวิตไปแล้วก็ตกบนเขา) โดยไม่มีสิ่งใดบกพร่องลงเลย จากบรรดาบาปของพวกเขา”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1017)

โดยอธิบายว่าอะดิษนี้เป็นการยอมรับถึงความชอบธรรมของบิตอะฮ์หะสะนะฮ์” เนื่องคำกล่าวของท่านนบี ﷺ ที่ว่า “ ผู้ใดที่ได้ทำขึ้นมา ในอิสลามซึ่งหนทางที่ดี” เท่ากับเป็นการอนุญาตให้สามารถอุทริสิ่งหนึ่งๆขึ้นมาแม้ไม่ตรงกับหลักการแต่เดิมของศาสนาหากเป็นสิ่งที่ดี ซ้ำยังมีผลบุญได้แก่ผู้ที่อุทริ รวมทั้งผู้ปฏิบัติตามนั้นด้วย ตราบใดที่ไม่เป็นสิ่งที่อันตรายแก่ผู้คน (al-Sharaniy, 2003 : 2/44) เหตุนี้ผู้ที่การอุทริสิ่งใดๆ ก็ตามที่เห็นว่าดีแล้วกำหนดเอาไปใช้ปฏิบัติเป็นอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ เขาย่อมเป็นคนดี และพึงได้รับการตอบแทน ซึ่งขัดแย้งกับทัศนคติของบรรดาอุละมาอ์อีกกลุ่มหนึ่งที่เข้มแข็งกว่าซึ่งเห็นว่าไม่อนุญาตให้อุทริบิตอะฮ์ใดๆขึ้นมาในทางศาสนาโดยเด็ดขาด ซึ่งผู้ที่สนับสนุนทัศนคติคืออิมามมาลิก, อัลบัยฮะกี, อัลญุรฎูชี, อิบน์ ตัยมียะฮ์, อัลซุรกีชี, อิบน์ เราะญับ, อัลซุมะนีย์ อัลหะนะฟี และอัซซาฎิบี ดังมีการอธิบายว่า “ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “ผู้ใดที่ได้ทำขึ้นมา” ในอะดิษมิได้หมายถึงยอมรับต่อการอุทริ แต่หมายถึงการทำตามในสิ่งที่

¹ เนื่องเห็นว่า บิตอะฮ์ หมายถึงสิ่งที่ขัดแย้งกับสุนนะฮ์ และเป็นสิ่งที่น่าตำหนิในทางศาสนา ซึ่งถูกอุทริขึ้นมาใหม่ไร้หลักมูลฐาน (อุศูล) ใดๆในทางศาสนารองรับ (ดู al-Shatibi, 1992 :1/37)

² รวมทั้งแบ่งบิตอะฮ์ออกเป็นทุกมทั้งห้า คือ วาญิบ, มันดูบ, มุบาห์, มักรูห์ และมุหรัรอม เป็นต้น

³ เช่น อัลอิซฮ์ บิน อับดิลลาม, อิบน์ อัลญะฮิชี, อิบน์ อับญะฮ์, อัลมุค็อดดิสีย์, อัลนะวะวี, อัลอัยนีย์, บิน อัลอะซีร, อัลเกาะรอฟี, อิบน์ สะญูร์, อัลซุญญีย์ (ในทัศนคติหนึ่ง) และอัลฆะฆะลี

ถูกต้อง หรือสอดคล้องกับสุนนะฮ์นบี ﷺ (al-Shāṭibiy,2000 : 1/304) เพราะหากวิเคราะห์เนื้อหา ตั้งแต่ต้นของอะดิษ ทั้งหมดได้กล่าวถึงเรื่องของการบริจาคทานตามหลักศาสนา ดังระบุในอะดิษซึ่ง รายงานจากญะรียร์ บิน อับดุลลาฮ์ คือ

((كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ فِي صَدْرِ النَّهَارِ، قَالَ: فَجَاءَ قَوْمٌ خُفَاةٌ غُرَاةٌ مُجْتَابِي النَّمَارِ وَالْعَبَاءِ مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ عَامَتِهِمْ مِنْ مُضِرٍ فَتَمَعَّرَ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ (أي: تغير) لما رأى بِهِمْ مِنَ الْفَاقَةِ، فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ فَأَمَرَ بِإِلَا فَاذَّنَ وَأَقَامَ فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ: ((يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا)) وَالآيَةُ الَّتِي فِي الْحَشْرِ: ((يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ)) تَصَدَّقَ رَجُلٌ مِنْ مَنْ دِينَارِهِ مِنْ دِرْهَمِهِ مِنْ ثَوْبِهِ مِنْ صَاعِ بُرِّهِ مِنْ صَاعِ تَمْرِهِ حَتَّى قَالَ: وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ، قَالَ: فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِبَصْرَةٍ كَادَتْ كَفَّهُ تَعَجَّزَ عَنْهَا قَالَ: ثُمَّ تَتَابَعَ النَّاسُ حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمِينَ مِنْ طَعَامِ وَثِيَابٍ حَتَّى رَأَيْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ يَتَهَلَّلُ كَأَنَّهُ مَذْهَبُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِعَدْوِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْءٌ، وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1017)

ความว่า “ (ครั้งหนึ่ง) เราได้อยู่กับท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ในช่วงแรกของ กลางวัน เขากล่าว (ต่อไป) ว่า ได้มีชนกลุ่มหนึ่งเปลือยเท้า ฝูงน้อยหม่นน้อย สวมเสื้อหนังเสือ และผ้าโผก สะพายดาบ คนส่วนใหญ่มาจาก (เผ่า) มุฎ็อร แล้วสีหน้าท่านก็เปลี่ยน (เป็นเศร้า) เพราะเห็นความยากจนข้นแค้นที่เกิดกับ พวกเขา แล้วท่านก็กลับเข้าไป จากนั้นท่านก็ออกมา (อีกครั้ง) แล้วสั่งให้ บิลาลอาซาน และอีกอมะฮ์ แล้วก็ละหมาด จากนั้นท่านก็กล่าวโอวาทว่า "มนุษย์เอ๋ย จงสำรวมตนต่อพระผู้อภิบาลของ สู่เจ้า ผู้ได้ทรงบังเกิดสุเจ้า จากชีวิตเดียว และได้ทรงบังเกิดจากมัน ซึ่งคู่ครองของมัน และได้ทรงแพร่ จากทั้งสองซึ่งผู้ชาย และผู้หญิงมากมาย ทางเครือญาติ แท้จริง อัลลอฮ์เป็นผู้ ทรงเฝ้าดูสุเจ้าเสมอ" และอายะห์ที่อยู่ในสุเราะฮ์อัลฮัจร์ (ความว่า) "บรรดาผู้ ศรัทธาเอ๋ย จงสำรวมตนต่ออัลลอฮ์ และชีวิตหนึ่งจง (พิจารณา) ดู ถึงสิ่งที่

พวกเขาได้ทำลวงไว้สำหรับพวกรุ่นนี้และจงสำรวมตนต่ออัลลอฮ์ แท้จริง อัลลอฮ์ เป็นผู้ทรงตระหนักถึงที่ผู้เจ้ากระทำ" คนหนึ่ง (ขอให้) บริจาคจากทองดีนาร์ของเขา จากเงินดิรฮัมของเขา จากเสื้อผ้าของเขา จากข้าวสาลี 1 ซอ จาก อินทผลัม 1 ซอ กระทั่งท่านกล่าวว่า และแม้เพียงอินทผลัมซีกเดียว เขากล่าวต่อไปว่า แล้วได้มีชายคนหนึ่งจากชาวอันศอรมาพร้อมกับถุงที่มีมือแพบยกไม่ไหว (ที่จริงก็ไม่ไหวนั่นแหละ) เขากล่าวต่อไปว่า หลังจากนั้นคนอื่นๆ พวกกันทำตามจนกระทั่งฉันเห็นเป็นกองพะเนินสองกอง กองอาหารและกองเสื้อผ้า ฉันเห็นใบหน้าของท่านปลาบปลื้มดูจว่ามันเคลือบด้วยทอง แล้วท่านเราะสูลุลลอฮ์ได้กล่าวว่า "ผู้ใดทำแบบอย่างที่ดีในอิสลาม เขาย่อมได้รับผลบุญของเขา และของผู้ที่ทำมันภายหลังเขา โดยที่ผลบุญของพวกเขาเหล่านั้นมิได้พร้อมลงแต่ประการใด และผู้ใดทำแบบอย่างที่ไม่ดีในอิสลาม เขาย่อมได้รับบาปของเขา และบาปของคนที่ทำมันภายหลังเขา โดยที่บาปของพวกเขาเหล่านั้นมิได้พร้อมลงแต่ประการใด"

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1017)

คำว่า **مَنْ سَنَّ سُنَّةً** หมายความว่า "ผู้ใดที่ได้ปฏิบัติ หรือฟื้นฟูแบบอย่างหนึ่งๆ ขึ้น" มากกว่าหมายถึง "ผู้ใดที่ได้ปฏิบัติแบบอย่างหนึ่งๆ ขึ้น" เพราะเนื้อหาสำคัญของฮะดีษนี้หมายถึงแบบอย่างเกี่ยวกับการบริจาคทาน (เศาะตะเคาะฮ์) ที่ถูกต้องซึ่งมีอยู่แล้วจากแนวทางการปฏิบัติของท่านนบี **ﷺ** และบรรดาเศาะฮาบะฮ์ ไม่ใช่แบบอย่างที่ไม่พึงปฏิบัติขึ้นมาเองในภายหลังโดยผู้ใด (Ibn al-Uthaimin, 2004 : 311-312) และเป็นไปไม่ได้ที่คำกล่าวของท่านนบี **ﷺ** ข้างต้นนั้นจะหมายถึงเป็นการเห็นชอบ หรืออนุญาตให้เกิดการปฏิบัติขึ้นในเรื่องศาสนาที่ไม่มีแบบอย่างเช่นนั้นจากท่านนบี **ﷺ** ซ้ำยังขัดแย้งกับคำสอนโดยตรงของท่านอีกด้วย ฉะนั้นการแปลว่า "ผู้ใดปฏิบัติแบบอย่างหนึ่งๆ ขึ้น" เพื่อยอมรับ "บิดอะฮ์หะสะนะฮ์" หากในกรณีอันเกี่ยวข้องกับบทบัญญัติศาสนา เช่น อะกีดะฮ์ หรืออิบาดะฮ์แล้วย่อมไม่ถูกต้อง แม้นักศนะโดยส่วนตัวจะเห็นว่าสิ่งนั้นน่าจะมีประโยชน์ก็ตาม ซึ่งแตกต่างกับกรณีเรื่องกิจกรรมทางโลก หรือมุอามะลาตที่หลักมูลฐานเดิม (อุศูล) ของมันหากเป็นสิ่งที่ไม่เกิดโทษใดๆ ก็เป็นที่อนุญาต¹ ดังปรากฏคำสอนที่ระบุการห้ามเอาไว้ชัดเจนทั้งจากอัลกุรอาน ฮะดีษ และทัศนะของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ หรือชาวสะลัฟทั้งหลายนั่นเอง เช่นในฮะดีษที่ว่า

((مَنْ أَخَذَتْ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 2697 ، مسلم، 1991 : 1718)

¹ ดังหลักเกณฑ์ที่ว่า "หลักมูลฐานเดิม (อุศูล) ในเรื่องอะดาต (กิจกรรมปกติทางโลก) คือการอนุญาต และอนุโลม(al-Shatibi, 1997 : 2/396)

ความว่า “ผู้ใดประดิษฐ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งในกิจการศาสนาของเรา ซึ่งเราไม่ได้สั่ง ดังนั้น สิ่งนั้นจะถูกผลักไส (ไม่ถูกตอบรับ)”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 2697, Muslim,1991 : 1718)

ซึ่งในความหมายของบทอะดิษนี้มีตัวบ่งชี้สำคัญ 2 ประการ คือ การปฏิบัติเป็นการภักดี (ตะอับบุค) ต่ออัลลอฮ์นั้นต้องเป็นไปตามข้อบัญญัติ ส่วนการปฏิบัติเป็นการภักดี (ตะอับบุค) ต่ออัลลอฮ์ที่มีได้เป็นไปตามบทบัญญัติ ย่อมเป็นสิ่งโหมชะ และไม่ถูกยอมรับนั่นเอง

(2) อ้างมาจากคำกล่าวของอุมร์ บิน อัลค็อฏฏอบ ในอะดิษซึ่งรายงานจาก अबدुरเราะฮ์มาน บิน अबديلกอรีย ที่ระบุว่า :

((خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ إِلَى الْمَسْجِدِ ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ ، يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ ، فَقَالَ عُمَرُ : "إِنِّي أَرَى لَوْ جَمَعْتُ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ ، لَكَانَ أَمْثَلُ ثُمَّ عَزَمَ ، فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ ، ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى ، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ قَارِيَّهُمْ ، قَالَ عُمَرُ : "نِعْمَ الْمُبْدَعَةُ هَذِهِ. وَالَّتِي يَنَامُونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي يَقُومُونَ يُرِيدُ آخِرَ اللَّيْلِ وَكَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ أَوْلَاهُ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 1906)

ความว่า “ฉันได้ออกมาพร้อมกับท่านอุมร์ บิน อัลค็อฏฏอบ ในคืนหนึ่งของรอมฎอนเพื่อเดินทางไปยังมีสยิด เมื่อไปถึงก็พบว่าบรรดาผู้คนต่างแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆกระจัดกระจาย บ้างก็ละหมาดอยู่คนเดียว และบางคนก็นำละหมาดแก่กลุ่มคนราว 10 คน เมื่อเห็นเช่นนั้นท่านอุมร์จึงกล่าวขึ้นว่า “ฉันคิดว่าหากฉันได้รวมพวกเขาเหล่านั้นให้ละหมาดตามคนอ่านนำละหมาดสักคนหนึ่งน่าจะเป็นการดีกว่า” ครั้นเมื่อตั้งใจเช่นนั้นแล้ว ท่านก็ได้รวมพวกเขาทั้งหมดให้ (ละหมาด) ตามท่านอูบัย บิน กะอ์บ และในคืนต่อมาฉันได้ออกมาพร้อมกับท่านอีก และเห็นบรรดาผู้คนต่างละหมาดรวมกันโดยตามคนอ่าน (อิมาม)คนเดียวกัน ท่านอุมร์เห็นแล้วจึงกล่าวด้วยความพอใจว่า “ช่างเป็นเป็นบิตอะฮ์ที่ดีอะไรเช่นนี้”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 1906)

บรรดาอุละมาฮ์สายสลัฟทั้งหลายได้แสดงทัศนะต่อคำกล่าวของท่านอุมร์ที่ว่า “ช่างเป็นเป็นบิตอะฮ์ที่ดีอะไรเช่นนี้” นั้นท่านอุมร์หมายถึง “บิตอะฮ์” ในทางภาษาซึ่งหมายถึง สิ่งใหม่หรือรูปแบบใหม่ที่เป็นระเบียบเรียบร้อยกว่าเดิม หากใช้แสดงถึงการเห็นชอบกับการอุตริสิ่งใหม่ขึ้นมาในทางศาสนาแต่อย่างไร (Ibn al-‘Uthaimīn, 1992 : 1/171) เพราะการอุตริสิ่งใหม่ (หรือบิตอะฮ์

จริงๆ) ในทางศาสนา หรือสิ่งที่ไม่มีมูลฐาน (อูศูล) ใดๆ ทางศาสนารองรับนั้นจะนำมาเป็นเรื่องศาสนา มิได้เด็ดขาด แต่การละหมาด (ตะรอวีห์) รวมกันเป็นกลุ่ม (ญะมาอะฮ์) ตามที่ท่านอุมร์นำมาจัดระเบียบใหม่นี้เป็นสิ่งที่ไม่มีมูลฐาน (อูศูล) ในศาสนา คือปฏิบัติโดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มาก่อนหน้าแล้ว เพียงท่านหยุดไปช่วงระยะเวลาหนึ่งเนื่องสาเหตุเกรงว่าจะเกิดความเข้าใจผิดในหมู่เศาะฮาบะฮ์ว่าเป็นฟิรฎูเท่านั้น การแบ่งบิตอะฮ์ออกเป็นบิตอะฮ์ที่ดี (หะสะนะฮ์) และบิตอะฮ์ที่ไม่ดี (สัยยิอะฮ์) ตามข้อกล่าวอ้างโดยหลักฐานข้างต้น จึงเป็นการแบ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่เป็นที่ยอมรับของชาวสลัฟซอลิฮ์ ทั้งยุคของเศาะฮาบะฮ์ ตาบิอินและยุคจากนั้น เนื่องขัดแย้งกับใจความตวับทชะดีษเศาะฮิฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ระบุอย่างชัดเจนอย่างมีอรรถาธิบายเป็นอย่างอื่นไปได้ ที่ว่า

((وَإِيَّاكُمْ وَمُخَدَّاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ مُخَدَّاتٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَالَّةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

ความว่า “และพวกเจ้าจงระวังสิ่งใหม่ในศาสนา เพราะว่าทุกๆ บิตอะฮ์นั้นคือ ความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)¹

เป็นการตำหนิการทำบิตอะฮ์อันขัดกับบทบัญญัติทางศาสนาทุกรูปแบบโดยไม่มียกเว้น เพราะทุกๆ บิตอะฮ์ในทางศาสนา ย่อมมิใช่สังกรรมหรือสิ่งดีงามใดๆ เพียงแต่เป็นความหลงผิด

(3) อ้างมาจากคำกล่าวของอับดุลลอฮ์ บิน มัสอูด ที่ระบุว่า :

((فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ ، وَمَا رَأَوْا سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ))

((سَيِّئٌ))

(أخرجه أحمد، 1977 : 3418)

ความว่า “สิ่งใดก็ตามที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าดี สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ดี ณ อัลลอฮ์ และสิ่งใดก็ตามที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าชั่ว สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งชั่ว ณ อัลลอฮ์เช่นกัน”

(บันทึกโดย 'Aḥmad, 1977 : 3418)²

อัชชาฎิเบีย อธิบายชี้แจงว่า “หมายถึงการเห็นดีหรือเห็นชอบร่วมกัน (อิญญุม่า) ของบรรดาอุละมาอ์มุสลิมในการวินิจฉัยประเด็นปัญหาหนึ่งๆ ซึ่งดังกล่าวย่อมถือเป็นกฎเกณฑ์โดยชอบประการหนึ่งทางศาสนาอยู่แล้ว” (al-Shāṭibiy, 2000: 3/94) หากใช่เป็นการเห็นชอบของเฉพาะคน

¹ สะดิษสำนวนคล้ายคลึงกันนี้บันทึกในหลายตำราอะดีษ (เช่น ดู al-Tirmidhiy, 1983 : 2676) อิบนุ ตัยมียะฮ์ระบุว่าเป็นอะดีษเศาะฮิฮ์ (Ibn Taimiyah, 1990 : 2/83)

² รับรองเป็นอะดีษสะสันโดยอัลอัลบานีย (al-Albāniy, 1984 : 530)

บางกลุ่มแต่อย่างไร เพราะหากพิจารณาถึงตัวบททั้งหมดของอะดิษเดียวกันนี้จะปรากฏดังนี้ คือ รายงานจากอับดุลลอฮ์ อิบน์ มัสอูดกล่าวว่า :

((إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ ، فَوَجَدَ قَلْبَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ ، فَاصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ ، فَأَبْتَعَتْهُ بِرِسَالَتِهِ ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ ، فَوَجَدَ قُلُوبَ أَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ ، فَجَعَلَهُمْ وَرِزَاءَ نَبِيِّهِ ، يُقَاتِلُونَ عَلَى دِينِهِ ، فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا ، فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ ، وَمَا رَأَوْا سَيِّئًا ، فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ))

(أخرجه أحمد، 1977 : 3418)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ได้ทรงมองหัวใจของปวงบ่าวทั้งหลายแล้วพบว่าหัวใจของมุฮัมมัด ﷺ นั้นประเสริฐที่สุดในบรรดาหัวใจทั้งหลาย พระองค์จึงทรงเลือกสรรคัมภีร์เพื่อพระองค์เอง และทรงให้ท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสนทูตของพระองค์ ต่อมาพระองค์ได้ทรงมองไปยังบรรดาหัวใจของปวงบ่าวทั้งหลายหลังจากหัวใจของมุฮัมมัด แล้วทรงพบว่าหัวใจของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่านเป็นหัวใจที่ประเสริฐที่สุดของปวงบ่าวทั้งหลาย พระองค์จึงทรงทำให้พวกเขา นั้นได้เป็นบรรดาผู้ช่วยเหลือของพระองค์ที่ทำหน้าที่ต่อสู้เพื่อศาสนาของพระองค์ ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าดี สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ดี ณ อัลลอฮ์ และสิ่งใดก็ตามที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าชั่ว สิ่งนั้นย่อมเป็นสิ่งชั่ว ณ อัลลอฮ์เช่นกัน”

(บันทึกโดย 'Aḥmad, 1977 : 3418)¹

ซึ่งจากการวิเคราะห์จากสำนวนตัวบทโดยตลอดของอะดิษ ย่อมเห็นได้อย่างชัดเจนว่าสิ่งที่อิบน์ มัสอูดกล่าวถึงว่า “สิ่งใดที่บรรดามุสลิมทั้งหลายเห็นว่าดี” ในที่นี้หมายถึง “การเห็นพ้องต้องกัน หรือมติเอกฉันท์ของมุสลิมทั้งหลาย” อันถือเป็นหลักมูลฐาน (อฺศูล) หนึ่งทางศาสนานั้นเอง ส่วนการอุทริสิ่งหนึ่งๆขึ้นมาในศาสนาโดยที่คนเห็นดีเห็นชอบของเฉพาะคนบางกลุ่มนั้น ย่อมไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆทางศาสนารับรองเลยว่าเป็นความเห็นชอบด้วยของอัลลอฮ์ หรือของมวลมุสลิมทั้งหลาย หากแต่เป็นการอุทริกรรมหรือบิดอะฮ์ที่น่าชิงชังมากกว่า

เกี่ยวกับอะดิษดังกล่าวจึงสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ก. อะดิษดังกล่าวรายงานจากอิบน์ มัสอูดซึ่งเป็นเพียงอะดิษเมากูฟ ย่อมไม่สามารถอ้างเป็นหลักฐานได้เนื่องจากมีใจความที่ขัดแย้งกับคำกล่าวโดยตรงของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คืออะดิษที่ว่า

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นอะดิษอะสัน (al-Albāniy, 1991 : 2/17)

((فَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

ความว่า “เพราะว่าทุกการอุตริ (บิดอะฮ์) คือความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)¹

อะดิษดังกล่าวมิใช่หลักฐานที่ระบุถึงความชอบธรรมของการอุตริกรรมในทางศาสนาของคณกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดตามที่กล่าวอ้าง แต่เป็นหลักฐานที่เห็นชอบต่อผลจากมติเอกฉันท์ (อิญมาอ์) ของมุสลิมทั้งหลายต่อกิจการสำคัญหนึ่งๆ อาทิเช่น มติเอกฉันท์ของเศาะฮาบะฮ์ทั้งหลายต่อการเลือกสรรคอบูบักร์ อัลคิดีกขึ้นมาเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ เป็นต้น

(4) อ้างอิงการอุตริรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของบรรดาเศาะฮาบะฮ์บางท่าน อาทิเช่น

- ก. การละหมาดสุนัตหลังทุกๆ การอาบน้ำละหมาดของบิลาล อิบน์เราะบะฮ์²
- ข. การอ่านสุเราะฮ์อัลอิคลาศหลังจากอ่านอัฟาติหะฮ์เป็นประจำในทุกๆ ร็อกออะฮ์ของเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่ง³
- ค. การเจาะจงอ่านเพียงสุเราะฮ์เดียวเป็นประจำในทุกๆ ร็อกออะฮ์ของเศาะฮาบะฮ์บางคน⁴
- ง. การอ่าน الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ เป็นดุอาอ์อิฟติตาฮ์ในละหมาดของเศาะฮาบะฮ์บางท่าน¹

¹ อะดิษสำนวนคล้ายคลึงกันนี้บันทึกในหลายตำราอะดิษ (เช่น ดู al-Tirmidhiy, 1983 : 2676) อิบน์ ดัยมียะฮ์ระบุว่า เป็นอะดิษเศาะฮียะฮ์ (Ibn Taimiyah, 1990 : 2/83)

² จากตัวบทอะดิษรายงานจากอบูซุร็อยเราะฮ์ ได้เล่าว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถามบิลาล ความว่า : “โอ้บิลาลเอ๋ย ท่านจงบอกฉันถึงการทำงานที่ท่านหวังมากที่สุดกับมันที่ท่านได้ปฏิบัติมา แท้จริงฉันได้ยินเสียงร้องเท้าสองข้างของท่านเคลื่อนไหวอยู่เบื้องหน้าฉันในสวนสวรรค์ บิลาลตอบว่า ฉันไม่ได้ปฏิบัติการทำงานใดเลย ยี่ฉันหวังมากที่สุดนอกจาก ว่าฉันจะเคยไม่อาบน้ำละหมาดในช่วงเวลาไหนก็ตามทั้งกลางวัน และกลางคืน เว้นแต่ฉันจะต้องละหมาดด้วย น้ำละหมาดนั้นเท่าที่ถูุกกำหนดให้ฉันสามารถละหมาดได้” (บันทึกโดย al-Bukhariy, 1990 : 1149, Muslim, 1991 : 6478)

³ จากตัวบทอะดิษรายงานจากอนัส บิน มาลิก   ได้เล่า ความว่า “ได้มีชายคนหนึ่ง (คือท่าน กัลซุม บิน ฮาดีม) ผู้เป็นชาวอันซอร์ ซึ่งท่านเองได้ทำหน้าที่เป็นอิมามนำละหมาดที่มีสยิดกุบวา . และทุกๆ ครั้งที่ท่านอ่านสุเราะฮ์ (หลังจากฟาติฮะฮ์) ท่านจะเริ่มด้วย สุเราะฮ์อัลอิคลาศ (กุลฮุวัลลอฮฺ) จนกระทั่งจบ จากนั้นจึงอ่านสุเราะฮ์อื่นๆ ควบอีกที และท่านก็ได้กระทำอย่างนี้อยู่เสมอในทุกๆ ร็อกออะฮ์” (บันทึกโดย al-Tirmidhiy : 2901)

⁴ จากตัวบทอะดิษรายงานจากนางอาอิชะฮ์ได้กล่าวความว่า “แท้จริงได้แต่งตั้งชายผู้หนึ่งในกองทหารสอดแนม ซึ่งเขามักอ่าน (เป็นอมาม) แก่บรรดาสหายของเขาในการละหมาดของเขาโดยสิ้นสุดด้วยการอ่านสุเราะฮ์ “กุลฮุวัลลอฮฺ” (ทุกครั้งไป) ครั้นเมื่อเดินทางกลับพวกเขาได้เอ่ยเรื่องนั้นแก่ท่านนบี ﷺ แล้วท่านได้กล่าวว่า “พวกท่านจงถามเขาสี เหตุใดจึงทำเช่นนั้น ?” พวกเขาได้ถามและได้คำตอบว่า “เนื่องมันเป็นคุณลักษณะของพระผู้ทรงเมตตา และฉันรักจะอ่านมัน” ท่านนบี ﷺ จึงกล่าวว่า “พวกท่านจงบอกเขาด้วยว่า แท้จริงอัลลอฮ์ก็ทรงรักเขาเช่นกัน” (บันทึกโดย al-Bukhariy, 1990 : 7375, Muslim, 1991 : 813)

จ. การอ่าน **اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا** เป็นดุอาอ์อิฟติตาห์ในละหมาดของเศาะฮาบะฮ์บางท่าน²

ฉ. การอ่าน **رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ** ขณะเงยขึ้นจากท่ารูกูอ์ของเศาะฮาบะฮ์บางท่าน³

ตัวอย่างถ้อยคำในละหมาดที่ถูกกล่าวขึ้นมาเองโดยเศาะฮาบะฮ์บางท่าน ตามโอกาสต่างๆตั้งข้างต้นนั้นได้ถูกนำไปอ้างอิงโดยบุคคลบางกลุ่มเพื่อสนับสนุนความชอบธรรมเกี่ยวกับ “บิตอะฮ์หะสะนะฮ์” แม้กระทั่งอิบนุ ฮะญัวร์ก็อธิบายในเรื่องดังกล่าวว่า “เป็นหลักฐานว่าอนุญาตให้กล่าวถ้อยคำต่างๆในละหมาดนอกจากดุอาอ์ที่มะอ์ซูร トラบไตที่ไม่ขัดแย้งดุอาอ์มะอ์ซูรนั้น” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 2/371)

สำหรับคำตอบในประเด็นฮะดีษข้างต้น สามารถวิเคราะห์เป็น 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 วิเคราะห์จากการอธิบายของอิบนุ บาซที่พาดพิงถึงคำกล่าวของอิบนุ ฮะญัวร์ อัลอัศเกาะลานีย์ ในบทนำของตำราฟิตฮุลอัลบารีย์” ซึ่งน่าจะเป็นคำตอบในประเด็นข้างต้นได้อย่างชัดเจนที่สุด คือคำกล่าวที่ว่า “ทศวรรษนี้มีข้อสังเกต คือหากผู้อธิบาย (หมายถึงอิบนุ ฮะญัวร์) ได้จำเพาะว่าเป็นยุคสมัยของท่านนบี ﷺ ไว้ด้วยก็จะเป็นการดียิ่ง เนื่องจากยุคสมัยดังกล่าวย่อมมีอายุอมรับสิ่งมดเท็จใดๆ ได้ อันแตกต่างจากยุคสมัยหลังจากท่านนบี ﷺ เสียชีวิตไปแล้ว เพราะกระบวนการลงวะฮีย์ได้สิ้นสุดลงแล้ว และบทบัญญัติศาสนาก็ได้สมบูรณ์แล้ว ดังนั้นจึงไม่อนุญาตให้มีการเพิ่มสิ่งใดๆ ขึ้นอีกในเรื่องอิบาดะฮ์ トラบไตที่ไม่มีในบทบัญญัติศาสนา” (al-‘Asqalāniy, 2000 : 2/371)

ประการที่ 2 บรรดาเศาะฮาบะฮ์ต่างก็เป็นปฤชนธรรมดาที่มีใช้ผู้ไร้ความผิดพลาด (หรือมะอ์ศุม) ฉะนั้นการวินิจฉัย (อิญญติฮาด) ของพวกเขา่อมมีโอกาสทั้งถูกหรือผิดก็ได้เสมอ ดังเช่น

¹ จากตัวบทฮะดีษรายงานจากอนัส อิบมาลิก ได้กล่าว ความว่า “มีชายผู้หนึ่งได้เดินมาและเข้าแถว ในสภาพที่ร่างกายอ่อนเพลีย แล้วกล่าว (ตอนเริ่มละหมาด) ว่า **اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ** เมื่อท่านนบี ﷺ ละหมาดเสร็จ ท่านได้หันมาถามว่า “ใครเป็นคนกล่าวถ้อยคำเหล่านั้น ?” ครั้นผู้คนต่างโกละหล ท่านจึงกล่าวขึ้นว่า “หากพวกท่านคนใดกล่าว ก็ได้หมายถึงเขากล่าวผิดไปแต่อย่างไร ?” ท่านใดชายผู้นั้นก็ออกหน้ารับว่า “ฉันมาถึง และรู้สึกเหนื่อยมาก ฉันจึงกล่าวมันไปเช่นนั้น” ท่านนบี ﷺ อธิบายว่า “เมื่อตะกัฉันได้เห็นบรรดามลาอิกะฮ์จำนวน 12 ท่าน ต่างแข่งกันที่จะเป็นผู้ยกมัน (ขึ้นเบื้องสูง)” (บันทึกโดย Muslim, 1991 : 600)

² จากตัวบทฮะดีษรายงานจากบิน อุมร์ ความว่า “ขณะที่เรากำลังละหมาดอยู่พร้อมกับท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ท่านได้นั่งได้อินชายคนหนึ่งได้กล่าวขึ้นว่า **اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا** ท่านเราะสูล ﷺ ถามว่า “ใครเป็นผู้กล่าวเช่นนั้นๆ” ชายคนหนึ่งจากกลุ่มชนได้ตอบว่า “ฉันเองครับ โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์” ท่านกล่าวว่า “ฉันรู้สึกแปลกมาก ที่เห็นประตูดต่างๆของชั้นฟ้าเปิดออกเพื่อฉัน (ถ้อยคำเหล่านั้น) บิน อุมร์เล่าต่อว่า “ฉันไม่ทั้งการกล่าวมันเลย นับแต่ได้อินท่านเราะสูล ﷺ กล่าวมาเช่นนั้น” (บันทึกโดย Muslim, 1991 : 601)

³ จากตัวบทฮะดีษรายงานจากกริฟาอะฮ์ บิน รอฟีอ์ อัลซุรอเกีย ความว่า “วันหนึ่งขณะเราละหมาดอยู่เบื้องหลังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ครั้นเมื่อเงยขึ้นจากท่ากัม (รูกูอ์) ท่านก็กล่าวว่า **لَكَ الْحَمْدُ ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا** ชายคนหนึ่งที่อยู่ข้างหลังก็กล่าวรับว่า **سُبْحَانَ اللَّهِ لَكَ الْحَمْدُ** ครั้นเมื่อต่างคนได้ละหมาดเสร็จแล้ว ท่านนบี ﷺ ก็ถามขึ้นว่า “ใครเป็นคนกล่าว ?” เขาตอบว่า “ฉันเองครับ” ท่านจึงเล่าว่า “ฉันเห็นบรรดามลาอิกะฮ์จำนวน 30 กว่าท่าน ต่างก็แข่งกันเป็นผู้แรกที่บันทึกถ้อยคำนั้น” (บันทึกโดย al-Bukhariy, 1990 : 799)

หากพวกเขาวิญญ์ถูกและสอดคล้องกับบัญญัติศาสนา ทศนะหรือการปฏิบัตินั้นของพวกเขาย่อมถูกรับรอง (ตั้งตัวอย่างในอะดีษ) แต่หากเป็นการวิญญ์ที่ผิดพลาด ทศนะหรือการปฏิบัตินั้นของพวกเขาย่อมถูกห้ามปราบและชี้แนะจากท่านนบี ﷺ ดังระบุในอะดีษถึงกรณีเช่นนี้ในหลายครั้งด้วยกัน เช่น

ก. ท่านนบี ﷺ ห้ามพฤติกรรมของเศาะฮาบะฮ์ทั้งสาม คือการละหมาดโดยไม่นอน การถือศีลอดโดยไม่ละ และการครองโสดตลอดชีวิตโดยไม่แต่งงาน¹

ข. ท่านนบี ﷺ ห้ามพฤติกรรมของเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่ง ซึ่งสาบานไว้ว่าจะยืน

ค. ท่านนบี ﷺ ห้ามพฤติกรรมของเศาะฮาบะฮ์อีกคนหนึ่ง ที่รฆานสังฆารตนเองโดยการอดอาหาร และละหมาดยามค่ำคืนโดยไม่นอน²

(5) อ่างคำกล่าวของอิมามอัซฮาฟีอีฮ์ ที่ระบุว่า : บิดอะฮ์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังปรากฏใน 2 สายรายงาน คือ

สายรายงานที่ 1 รายงานจากหิรมะละฮ์ บิน ยะหฺยา³ เล่าว่า “ฉันได้ยินมุฮัมมัด อิบน์ อิดริส อัซฮาฟีอีฮ์กล่าวว่า

((اَلْبِدْعَةُ بِدْعَتَانِ : بَدْعَةُ مُحَمَّدٍ وَبَدْعَةُ مَدْمُومَةٍ فَمَا وَافَقَ السُّنَّةَ فَهُوَ مُحَمَّدٌ وَمَا خَالَفَ السُّنَّةَ فَهُوَ مَدْمُومٌ وَاحْتَجَّ بِقَوْلِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ : نِعْمَةُ الْبِدْعَةِ هَذِهِ))

ความว่า “บิดอะฮ์นั้น มี 2 ประเภท คือบิดอะฮ์ที่พึงสรรเสริญ และบิดอะฮ์ที่พึงตำหนิ ดังนั้นสิ่งที่สอดคล้องกับซุนนะฮ์ ย่อมเป็นสิ่งที่พึงสรรเสริญ และสิ่งที่ขัดกับซุนนะฮ์ ย่อมเป็นสิ่งที่พึงตำหนิ โดยท่านได้อ้างหลักฐานด้วยคำกล่าวของ

¹ จากตัวบทอะดีษรายงานจากอนัส บิน มาลิก ความว่า “มีบุคคลสามคนมาที่บ้านภรรยาของท่านเราะสุล ﷺ เพื่อสอบถามเกี่ยวกับการเป็นอยู่ของท่าน ครั้นเมื่อพวกเขาได้คำตอบ พวกเขาต่างพูดคุยนับประหนึ่งเหมือนว่าอะมัดของท่านนบีที่พวกเขาได้ยินนั้นเป็นงานที่เล็กน้อยมาก พวกเขาจึงพูดว่า พวกเราจะเทียบกับท่านเราะสุล ﷺ ได้อย่างไรกัน เพราะท่านนั้นได้รับการอภัยโทษจากอัลลอฮ์ทั้งที่ผ่านมาและที่จะเกิดขึ้นในบั้นปลายแล้ว ดังนั้น บุคคลหนึ่งในจำนวนพวกเขา กล่าวว่า ฉันจะละหมาดตลอดคืน อีกคนกล่าวว่า ฉันจะถือศีลอดตลอดปีจะไม่มียวันไหนที่ฉันไม่ถือศีลอดเป็นอันขาด คนต่อไปกล่าวว่า ฉันจะไม่เข้าใกล้ผู้หญิงและไม่แต่งงานตลอดไป ท่านที่ที่ท่านศาสนทูตผ่านมาได้ยิน ท่านกล่าวว่า “พวกท่านได้กล่าวเช่นนั้น ฟังรู้เถิดว่า ฉันขอสาบานด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ฉันคือคนที่ยำเกรงต่อพระองค์มากกว่าพวกท่าน แต่ฉันนั้นถือศีลอดแล้วก็ละศีลอด ฉันละหมาดและฉันก็พักผ่อนนอนหลับ และฉันได้แต่งงาน ใครก็ตามที่เกลียดชังแบบอย่างของฉัน ถือว่าเขาไม่ใช่พวกฉัน” (บันทึกโดย al-Bukhariy, 1990 : 4776)

² จากตัวบทอะดีษรายงานจากอัมร์ บิน อาศ ความว่า “มีข่าวถึงท่านท่านนบี ﷺ ว่าฉันนี้ถือศีลอดโดยไม่ละ และละหมาดทั้งคืน ต่อมาเมื่อท่านส่งคนมาถามหรือได้พบกับท่าน ท่านจึงถามว่า “มีคนบอกมาว่าเจ้ามีไชรีที่ถือศีลอดโดยไม่ละ และละหมาดทั้งคืน ? ขอจงอย่าทำเช่นนั้นอีก เพราะดวงตาของเจ้ามีสิทธิหนึ่งที่พึงได้รับ สังฆารของเจ้ามีสิทธิหนึ่งที่พึงได้รับ หรือครอบครัวของเจ้าเองก็มีสิทธิหนึ่งที่พึงได้รับเช่นกัน ดังนั้นจงถือศีลอด แต่ละศีลอด จงตื่นขึ้นละหมาด และจงหลับนอนด้วย(บันทึกโดย al-Bukhariy, 1990:1153, Muslim, 1991 : 1159)

³ ชื่อเต็มคือ หิรมะละฮ์ บินยะหฺยา บินอับดุลลาฮ์ หรือ หิรมะละฮ์ อัลตุฎีบีฮ์ ชาวอียิปต์ มีฐานะเป็นสหายของอิมามอัซฮาฟีอีฮ์ เป็นบุคคลเชื่อถือได้ เกิดในปี ฮ.ศ.166 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ.243 (al-Dhahabi, 1996 : 2/174)

ท่านอุมร์เกี่ยวกับ ละหมาดตะรอวีหฺในเดือนรอมฎอนที่ว่า "ช่างเป็นบิดอะฮ์ที่ดีเหลือเกินสิ่งนี้"

(บันทึกโดย Abū Abū Nu‘īm, 1988 : 9/113)

สายรายงานที่ 2 รายงานจากอัลเราะฮ์บี บิน สุลัยมาน¹ เล่าว่าอัสซาฟีอียฺกล่าวว่า

((الْمَجْدَثَاتُ مِنَ الْأُمُورِ ضَرَبَانِ، أَحَدُهُمَا مَا أُحْدِثَ مِمَّا يُخَالِفُ كِتَابًا أَوْ سُنَّةً أَوْ
أَثَرًا أَوْ إِجْمَاعًا فَهَذِهِ الْبِدْعَةُ الضَّلَالَةُ، وَالثَّانِيَةُ مَا أُحْدِثَ مِنَ الْحَيْرِ وَلَا خِلَافٍ
لِوَاحِدٍ مِنْ هَذَا، فَهَذِهِ مُحَدَّثَةٌ غَيْرُ مَذْمُومَةٍ))

ความว่า "สิ่งใหม่ที่มีขึ้นมาจากเรื่องราวต่าง ๆ นั้น มี 2 ประเภท คือ สิ่งใหม่ที่มีขึ้น
ขึ้นมาใหม่ โดยขัดแย้งกับกิตาบ สุนนะฮ์ อัสซัร และอิญญ์มาอ์ สิ่งนี้ คือ
บิดอะฮ์ที่ลุ่มหลง และสิ่งใหม่ที่มีขึ้นมาจากเรื่องราวของความดี และสิ่งนั้น
มิได้ขัดแย้งกับสิ่งหนึ่งจากสิ่งเหล่านี้ (หมายถึง ไม่ขัดแย้งกับกิตาบ สุนนะฮ์
อะซัร และอิญญ์มาอ์) สิ่งนี้ คือ สิ่งที่มีขึ้นมาใหม่โดยไม่ถูกตำหนิแต่อย่างใด"

(บันทึกโดย al-Baihaqiy, 1999:1/226)

หากวิเคราะห์คำกล่าวของอิมามอัสซาฟีอียฺที่ระบุในทั้ง 2 รายงานแล้ว จะสังเกตได้ว่าเป็นการนิยามความหมายของคำว่า "บิดอะฮ์" ในภาพกว้างทางภาษาเท่านั้น และท่านมิได้เจาะจงหรือกล่าวยอมรับการอุตริกรรมหรือทำบิดอะฮ์ในเรื่องศาสนาว่าเป็นสิ่งที่ชอบแต่อย่างใด ดังอิบนุเราะฮ์อ์บออธิบายคำกล่าวข้างต้นว่า "จุดมุ่งหมายของอิมามอัสซาฟีอียฺ (ขออัลลอฮ์ทรงเมตตาต่อท่าน) ที่ว่าบิดอะฮ์ที่พึงตำหนิ คือ สิ่งที่ไม่มียุทธฐานจากศาสนบัญญัติที่สามารถอ้างถึงได้ มันคือบิดอะฮ์ในความหมายทางศาสนา ส่วนบิดอะฮ์ที่พึงสรรเสริญนั้น คือที่สอดคล้องกับสุนนะฮ์ หมายถึงมียุทธฐานมาจากสุนนะฮ์ ที่สามารถอ้างถึงได้ (ซึ่งประการหลังนี้) ที่แท้คือบิดอะฮ์ในทางภาษาเท่านั้น หาใช่บิดอะฮ์ในทางศาสนาไม่ เพราะไม่มีบิดอะฮ์ใดๆในทางศาสนาที่สอดคล้องตรงกับสุนนะฮ์อย่างแน่นอน" (Ibn Rajab, 1998 : 28)

2.2.2.3 ข้อตัดสินทางศาสนาเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นบิดอะฮ์

บิดอะฮ์ในทางศาสนาทุกประเภทล้วนเป็นสิ่งต้องห้าม และหลงผิดทั้งสิ้น ดังคำกล่าวของท่านนบี ﷺ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นซึ่งระบุชัดเจนว่า :

((إِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ وَإِنَّ كُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(أخرجه أبو داود، 2009 : 4607)

¹ ชื่อเต็มคือ อัลเราะฮ์บี บินสุลัยมาน นามแฝงคือ อุมุมฮัมมัด เป็นสหายคนหนึ่งของอิมามอัสซาฟีอียฺ เกิดราวปี ฮ.ศ.174 มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านฮะดีษ และฟิกฮ์ และมีนักวิชาการฮะดีษหลายท่านถ่ายทอดฮะดีษไปจากเขา (Ibn Kathir, 2004 : 2/134)

ความว่า “และพวกเจ้าจงระวังสิ่งใหม่ในศาสนา เพราะว่าทุกๆ บิดอะฮ์นั้นคือ ความหลงผิด”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4607)¹

และคำกล่าวหนึ่งของท่านนบี ﷺ ว่า :

((مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ زُرٌّ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1718)

ความว่า “บุคคลใดก็ตามที่ กระทำการงานหนึ่งการงานใด ขึ้นในการงานของเรา (ศาสนา) ซึ่งมันไม่มีในคำสั่งของเรา มันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกตอบรับ (ณ ที่อัลลอฮ์)”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1718)

อะดิษข้างต้นได้บ่งถึงชัดเจนว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่อุตริขึ้นมาใหม่ในศาสนา ล้วนเป็นบิดอะฮ์ ไม่ว่าจะในเรื่องอิบาดะฮ์ หรือเรื่องหลักความเชื่อก็ตาม ล้วนแล้วเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในหลักการศาสนา ทั้งสิ้น ซึ่งระดับความรุนแรงของความผิดนั้นจะขึ้นอยู่กับสภาพของบิดอะฮ์ในแต่ละพฤติกรรม เช่น บางบิดอะฮ์เป็นกุฟรฺ (ปฏิเสธศรัทธา) อย่างชัดเจน เช่น การฆาฏะวาฟ (เดินเวียน) รอบหลุมสุสานเพื่อเป็นการใกล้ชิดต่อเจ้าของหลุมสุสาน การเชือดสัตว์ การบนบาน การขอคูอาฮ์และการขอความช่วยเหลือจากหลุมสุสานดังกล่าว ถือเป็นกุฟรฺทั้งสิ้น และยังถือเป็นบิดอะฮ์กุฟรฺ เช่นกัน คือแนวคิดหรือคำกล่าวต่างๆ ของพวกสุดโต่งต่างๆ จากกลุ่มญะฮ์มียะฮ์ และกลุ่มมูตะซิลละฮ์ บิดอะฮ์บางอย่างเข้าข่ายความผิดเป็นสื่อนำไปสู่การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ได้แก่ การสร้างสิ่งก่อสร้างบนหลุมสุสาน การขอคูอาฮ์ ณ สถานที่ดังกล่าว เป็นต้น ขณะที่บิดอะฮ์บางอย่างเป็นบาปในด้านความเชื่อ ได้แก่ บิดอะฮ์ของพวกเคาะวาริจญ์ พวกเคาะดะรียะฮ์ พวกมูรญิอะฮ์ เป็นต้น ซึ่งที่ปรากฏอยู่ในตำราและความเชื่อของพวกเขาที่ขัดแย้งกับตัวบทหลักฐานทางศาสนา และบิดอะฮ์บางอย่างก็เป็นการฝ่าฝืนเป็นบาป ได้แก่ การไม่แต่งงานเพื่อใช้เวลาอยู่กับการประกอบอิบาดะฮ์ต่อพระองค์อัลลอฮ์ การยืนกลางแสงแดดขณะถือศีลอด และการทำหมันเพื่อตัดขาดอารมณ์ทางเพศ (al-Shāṭibiy, 1992 : 2/37)

2.2.2.4 ข้อตัดสินทางศาสนากรณีการอ้างอะดิษมาเป็นหลักฐานในการปฏิบัติอิบาดะฮ์

อิบาดะฮ์ในอิสลาม ต้องมีตัวบทที่เป็นคำสั่งจากอัลกุรอานและอัซสุนนะฮ์ การงานต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนานั้นย่อมไม่อนุญาตให้นำสิ่งอื่นใดจากนี้มาเป็นมูลเหตุให้กระทำนอกจาก มันเป็นสิ่งที่ถูกบัญญัติไว้ เพราะรากฐานของอิบาดะฮ์วางอยู่บนการปฏิบัติตามคำสั่งเป็นสำคัญ (Ibn Muflih, 1999: 2/265)

¹ อะดิษสำนวนคล้ายคลึงกันนี้บันทึกในหลายตำราอะดิษ (เช่น ดู al-Tirmidhiy, 1983 : 2676) อิบนุ ตัยมียะฮ์ระบุว่า เป็นอะดิษเศาะฮ์อีฮ์ (Ibn Taimiyah, 1990 : 2/83)

อัลสรเคาะซีย กล่าวว่า “ย่อมไม่มีช่องทางใดๆให้อาศัยความคิดเห็นในเรื่องการรู้จักสิ่งที่เป็นการภักดีต่ออัลลอฮ์ เหตุนี้ จึงไม่อนุญาตให้รับรองรากฐานการอิวาดะฮ์ ด้วยการใช้ความคิดเห็น” (al-Sharkhasiy,1993 : 2/122) หมายถึง ในเรื่อง การอิวาดะฮ์นั้น ย่อมไม่เปิดโอกาสให้นำความคิดเห็นมากำหนดบทบัญญัติศาสนาที่จะนำไปทำการภักดีต่ออัลลอฮ์ เพราะเรื่องอิวาดะฮ์นั้นต้องหยุดรอคำสั่งใช้ให้ปฏิบัติ ดังคำกล่าวของ อิบน์ อะญูร “รากฐานในเรื่องอิวาดะฮ์นั้น คือ การหยุดรอคำสั่งใช้” (al-‘Asqalāniy, 1986 : 2/80)

อิบนุกะษีรกล่าวว่า “ในเรื่องอัลกุรบัต (หรืออิวาดะฮ์) ย่อมถูกจำกัดตามตัวบทจะไปแปรเปลี่ยนตามการอนุমানเปรียบเทียบต่างๆ (กียาส) หรือแนวคิดต่างๆไม่ได้” (Ibn Kathīr, 1999 : 7/465)

ทำนองเดียวกันบรรดาอะดีษต่างๆ ที่ถูกถ่ายทอดและรายงานต่อกันมาอย่างถูกต้องนั้น มีอยู่อย่างมากมายอยู่แล้ว จึงมีจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานอื่นๆ ที่ไม่ถูกต้องโดยเฉพาะอะดีษเมาฎูหรืออะดีษปลอมที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นมาอ้างอิงเป็นหลักฐานอีก เพราะอาจนำสู่การเบี่ยงเบนและหลงผิดในทางศาสนา บรรดาอุละมาอ์จึงตัดสินว่าการอ้างอิงอะดีษเมาฎูในการปฏิบัติอิวาดะฮ์ทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งต้องห้าม ทั้งในการนำอะดีษเมาฎอนั้นมารายงาน หรือนำมายึดถือปฏิบัติตาม

อัลนะวะวียกกล่าวว่า “การรายงานอะดีษเมาฎูเป็นสิ่งที่ต้องห้ามกรณีบุคคลที่ทราบดีว่าอะดีษนั้นเป็นของปลอม หรือค่อนข้างมั่นใจว่าเป็นของปลอม ดังนั้นหากบุคคลใดนำ อะดีษหนึ่งๆ ทั้งที่ทราบดีหรือค่อนข้างมั่นใจว่าเป็นอะดีษปลอม แต่กลับไม่ชี้แจงถึงสถานภาพความเป็น อะดีษปลอมในการรายงาน บุคคลผู้นั้นย่อมอยู่ในข่ายของการต้องโทษ” (al-Nawawiy,1929 : 1/71)

ส่วนการยึดถือมาปฏิบัติในเรื่องศาสนาหรืออิวาดะฮ์ต่างๆ นั้นอะดีษเมาฎู ถือเป็นอะดีษปลอมหรืออะดีษอ่อนในระดับที่เลวที่สุด ซึ่งไม่ต้องสงสัยเลยว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามที่จะนำไปอ้างอิงหรือปฏิบัติตามในเรื่องศาสนาอย่างชัดเจน (Fallātah,1981:333)

ซัยด์ บิน อัสลัม¹ กล่าวว่า “ผู้ใดปฏิบัติตามอะดีษหนึ่งๆ ที่บอกเล่ามา ซึ่งภายหลังเป็นที่ถูกต้องชัดเจนแล้วว่าสิ่งนั้นเป็นความเท็จ การปฏิบัติของผู้นั้นเท่ากับเป็นการรับใช้ชัยฏอน (มารร้าย)” (al-Fataniy, 1922 : 45)

2.2.2.5 อิทธิพลของอะดีษเมาฎูต่อสาเหตุการเกิดขึ้นและการแพร่หลายของบิตอะฮ์

จากการวิเคราะห์ของบรรดานักวิชาการมุสลิมถึงสาเหตุต่างๆ ของการเกิดขึ้นมาของบิตอะฮ์¹ ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่จะนำมาศึกษาในครั้งนี้คือการอ้างอิงอะดีษเมาฎูหรืออะดีษอ่อนหลักฐานต่างๆ

¹ ซัยด์ บินอัสลัม อัลอะดะวี เป็นชาวเมืองมาดีนะฮ์ บิดาเคยเป็นอดีตคนใช้ของอุมร์ บิน อัลค็อตตอบ นับเป็นผู้มีความรู้ที่โดดเด่นท่านหนึ่งในยุคตาบิอันโดยเฉพาะในด้านวิชาการอะดีษ เสียชีวิตปี ฮ.ศ.136 หรือตรงกับปี ค.ศ.715. (al-Dhahabi,1996 : 1/15,219)

การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ หรือฮะดีษปลอมเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดสิ่งบิดอะฮ์ และสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ขึ้นในสังคมมุสลิม ดังสังเกตได้ว่าพวกบิดอะฮ์ต่างๆ นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ล้วนมักนิยมอ้างอิงฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง และฮะดีษเมาฎูอ์ในการปฏิบัติอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องฮะดีษและแยกแยะไม่ถูกว่าฮะดีษชนิดใดใช้ได้หรือไม่ได้นั้นเอง เช่น มักอาศัยการคัดลอกโดยไม่ทราบที่มา ไม่ทราบสิ่งนั้นเป็นที่น่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใด จึงเป็นช่องว่างและการง่ายดายที่สุดที่จะโกหกหรืออุปโลกน์อะไรขึ้นมาเอง (al-Shāṭibiy' 1992: 1/287-293) และผู้รู้ของพวกบิดอะฮ์กลุ่มต่างๆ นั้นส่วนใหญ่มักตื้อตึง หรือยืนกรานในสิ่งที่ตนรับมาโดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง และไม่ยอมรับหลักฐานใดๆ โดยง่ายนอกจากที่เคยยึดถือมาเท่านั้น

อิบนุ ตัยมียะฮ์ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “นับเป็นเรื่องแปลกยิ่งที่พวกอะฮ์ลุลกะลามซึ่งมักอ้างความถูกต้องของเรื่องความรู้และศาสนาแต่กลับขัดแย้งกับสุนนะฮ์และญะมาอะฮ์ ทุกคนมักอ้างความคิดตัวเองจากฮะดีษปลอม หรืออ้างแบบมั่วสุมโดยไม่เข้าใจความหมาย และทุกครั้งที่พบหลักฐานคลุมเครือพวกเขาก็มักใช้ความคิดตนเองตัดสิน” (Ibn Taimīyah, 1977:4/82-83)

บรรดาพวกอุศูตกรรมที่ขัดขืนต่อความจริงต่างๆ ที่นำมาโดยท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ซ้ำยังตัดสินความไปตามความเขลาว่า ในเรื่องนั้นเรื่องนี้ไม่มีหลักฐานได้อีกแล้วที่ถูกต้องเหมือนคำพูดของพวกเขา นี่หากพวกเขามีปัญญาและเข้าใจต่อสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ นำมา พวกเขาก็จะประจักษ์ว่าแน่นอนสิ่งนั้น (สุนนะฮ์) คือแหล่งรวมของทุกๆ ความดีงาม” และครั้งเมื่อไม่ยึดถือหลักฐานอันถูกต้องชัดเจนเป็นที่อ้างอิงในเรื่องราวต่างๆ ทางศาสนาแล้ว พวกเหล่านั้นก็หันไปอ้างอิงต่อสิ่งอื่นตามที่ตนเห็นชอบอย่างงมงายแทน เช่นบ้างก็ไปพึ่งพาต่อเรื่องเล่า นิทาน แม้กระทั่งการเชื่อถือในความฝัน เช่น ฝันว่าเห็นนบีﷺ หรือคนซอลิฮ์ สั่งใช้ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ มีเรื่องเช่นนี้มากมายในหมู่พวกศุฟิย์ทั้งหลาย (al-Shāṭibiy, 1992: 1/331) แล้วพวกเขาก็เชื่อถือและปฏิบัติตามนั้นโดยไม่ลุ่มคิดเลยว่าบัพญญติกกล่าวถึงเรื่องราวเหล่านั้นไว้อย่างไร และเป็นที่สังเกตอีกด้วยว่าบรรดาพวกบิดอะฮ์เหล่านั้นมักจะไม่อ้างหลักฐานหรือทศนะใดๆ จากบรรดาสะลัฟซอลิฮ์ นอกจากคำกล่าวของบรรดาผู้รู้ในสายมัซฮับ หรือแนวความคิดเดียวกันที่ตนนิยม หรือเชื่อถือเท่านั้น

¹ อัลฮากิเบียกล่าวถึงการเกิดขึ้นมาของบิดอะฮ์ด้วย 9 สาเหตุสำคัญ คือ 1) ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องศาสนา 2) การปฏิบัติศาสนาตามอารมณ์ 3) การยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเรือบแคลง 4) ไม่ยึดถือในตวับทหลักฐานที่ถูกต้อง 5) การปฏิบัติตามโดยปราศจากหลักฐาน 6) การสังคมอยู่ร่วมกับพวกแนวคิดบิดเบือน (7) การวางเฉยของบรรดาผู้รู้ 8) การเลียนแบบชนต่างศาสนิก และ (9) การอ้างอิงฮะดีษอ่อนหลักฐาน (al-Shatibiy.1992 : 1/287-365)

บทที่ 3

ฮะดีษเมฆาฏู และการนำไปใช้เป็นหลักฐาน

3.1 ความหมาย ประเภท และตัวอย่างของฮะดีษเมฆาฏู

3.1.1 ความหมายทางภาษา

คำว่า ฮะดีษเมฆาฏู (الْحَدِيثُ الْمَوْضُوعُ) เป็นคำประสมประกอบด้วย 2 คำ คือ ฮะดีษ (الْحَدِيثُ) และ อัลเมฆาฏู (الْمَوْضُوعُ) ดังอธิบายแต่ละคำดังนี้

คำว่า ฮะดีษ (الْحَدِيثُ) ทางภาษาหมายถึง สิ่งใหม่อันตรงข้ามกับสิ่งเก่า หรือ คำพูด หรือถ้อยคำที่ถูกสื่อสารถึงโดยการรับรู้ผ่านการได้ยิน หรือการดลใจ (al-Fairūz Abādiy, 2005 : 167)

คำว่า อัลเมฆาฏู (الْمَوْضُوعُ) ทางภาษาหมายถึง สิ่งที่ถูกทำให้ตกหล่น หรือถูกลดระดับ (al-Ṭahhān,1994: 69) หรือ สิ่งที่ถูกอุปโลกน์ หรือถูกประดิษฐ์ขึ้นมา” (Ibn al-Salāh,1980: 98) มีรากศัพท์มาจากคำว่า الْوَضْعُ ซึ่งแปลว่า วางลง ตก หล่น อันตรงข้ามกับคำว่า الرَّفْعُ ที่แปลว่า ยกขึ้น (Ibn Mansūr,1993 : 8/396)

คำประสมว่าฮะดีษเมฆาฏูทางภาษา จึงหมายถึงคำพูดหรือถ้อยคำที่ถูกอุปโลกน์ หรือถูกประดิษฐ์ขึ้นแล้วพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างจงใจ หรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้การเอ่ยถึงฮะดีษ โดยทั่วไปย่อมครอบคลุมทั้งประเภทฮะดีษที่ถูกต้อง และที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งฮะดีษประเภทหนึ่งที่ไม่ถูกต้อง คือฮะดีษเมฆาฏูเนื่องถูกพิสูจน์ชัดเจนแล้วว่าเป็นการกล่าวอ้างที่มาจากตัวของผู้อุปโลกน์ หรือผู้รายงานฮะดีษเอง

3.1.2 ความหมายทางวิชาการ

คำว่า ฮะดีษ (الْحَدِيثُ) ทางวิชาการหมายถึงคำพูด การกระทำ หรือการยอมรับที่สามารถอ้างถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ (al-‘Asqalāniy, 2001:52) เป็นนิยามที่ทราบกันอย่างแพร่หลายระหว่างอุละมาฮ์ฮะดีษ ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับคำ 3 คำต่อไปนี้ คือ เคาะบร¹ อะซฮาร² และ

¹ หมายถึงเรื่องราวต่างๆที่ได้มาจากบุคคลอื่นนอกจากท่านนบี ﷺ บางทีคนเห็นว่าเป็นคำกว้างๆ นั่นคือทุกๆฮะดีษถือเป็นเคาะบร แต่ทุกๆเคาะบรมีจำเป็นต้องเป็นฮะดีษเสมอไป (al-‘Asqalāniy,2001 : 18-19)

² หมายถึงคำที่ถูกเรียกรวมถึงฮะดีษเมฆาฏู และฮะดีษมักฎู (Ibid ; al-‘Asqalāniy,2001 :119) ในทัศนะของนักฟูเคาะฮ์ชาวคูรอซานเรียกอะซฮารว่าหมายถึงเจาะจงเฉพาะฮะดีษที่เล่าขานถึงชนยุคตาบิอันเท่านั้น (Ibn al-Khaldun,1984 : 66)

สุนนะฮ์¹ เช่นกันบางทัศนะกล่าวว่า ฮะดีษ คือ สิ่งต่างๆที่ถูกอ้างการรายงานสิ้นสุดถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หรือ เศาะฮาบะฮ์ หรือตาบิอิน เช่นหากสิ้นสุดถึงท่านนบี ﷺ เรียกว่าฮะดีษมัรฟูอ์² หรือหากสิ้นสุดแค่ เศาะฮาบะฮ์เรียกว่าฮะดีษเมาฎูฟ³ และหากสิ้นสุดเพียงแค่ตาบิอินก็จะเรียกว่าฮะดีษมักฏูอ์⁴ เป็นต้น (Muhammad Adib al-Salih,1988 :27) ขณะที่บางทัศนะกล่าวว่า ฮะดีษหมายถึงเฉพาะคำพูดที่อ้างถึงท่านนบี ﷺ เท่านั้น (al-Jazairiy,1910 : 3)⁵

บรรดาอุละมาอ์ฮะดีษได้ให้นิยามต่างๆของฮะดีษเมาฎูฟ ไว้ดังต่อไปนี้

อัลคือนอนานีย์⁶ กล่าวว่า ฮะดีษเมาฎูฟ หมายถึง คำพูดที่มนุษย์คนใดคนหนึ่งอุปโลกน์หรือถูกขึ้นมาแล้วแอบอ้างว่ามาจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เป็นการอุปโลกน์และกุความเท็จขึ้นมาในสิ่งที่ท่านเองมิได้กล่าว มิได้กระทำ หรือมิได้ยอมรับ” (al- San‘aniy, n. d : 2/68) กระทั่งบรรดาอุละมาอ์ด้านวิชาการฮะดีษหลายท่านมีทัศนะว่าไม่อาจเรียกฮะดีษประเภทนี้ว่าเป็นฮะดีษในความหมายที่แท้จริงได้ (al-San‘āniy,2011: 3/69)

อัลกอสิมีย์⁷ กล่าวว่า ฮะดีษเมาฎูฟ หมายถึงฮะดีษที่ผู้รายงานอุปโลกน์ขึ้นว่าเป็นฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้วอ้างว่าสิ่งที่อุปโลกน์ขึ้นนั้นรายงานมาจากท่านโดยจงใจ (al-Qāsimiy, 2006 : 155)

อัลชะฮะบีย์⁸ กล่าวว่า “ฮะดีษเมาฎูฟ คือฮะดีษที่ตัวบท (มะตัน) ชัดแย้งกับหลักการหลักการศาสนา และผู้รายงาน (รอวีย) เป็นคนพูดเท็จ” (al-Dhahabiy, 1991 : 36)

¹ หมายถึงทุกสิ่งที่ยังอ้างถึงท่านนบี ﷺ รวมถึงคำพูด การกระทำ การยอมรับ คุณลักษณะทางกายภาพและนิสัย ชีวิตประวัติ การสงครามหรือการบอกกล่าวใดๆของท่าน ตั้งแต่ก่อนได้รับการแต่งตั้งเป็นนบี (Muhammad Abū Zahw.1984 : 10) แตกต่างจากคำว่า “ฮะดีษ” ที่เป็นเพียงการรายงานในรูปถ้อยคำของการกล่าว การกระทำ หรือสภาพต่างๆโดยรวมของท่านเท่านั้น นักวิชาการบางท่านยังให้ทัศนะว่าสุนนะฮ์ เป็นคำรวมที่หมายถึงสิ่งต่างๆเกี่ยวกับอะกิดะฮ์ และอิบาดะฮ์ที่สอดคล้อง ตรงกับหลักฐานจากอัลกุรอาน ฮะดีษเศาะฮีฮ์ และมติเอกฉันท์ของชาวสลัฟของอุมมะฮ์ ซึ่งถูกใช้ในความหมายตรงข้ามกับคำว่าบิดอะฮ์ (Fullatah,1981 : 39)

² คือ ได้จากคำกล่าว หรือการกระทำ หรือการยอมรับ หรือคุณลักษณะหนึ่งของท่านนบี ﷺ

³ คือ ได้จากคำกล่าว หรือการกระทำ หรือการยอมรับ หรือคุณลักษณะหนึ่งของเศาะฮาบะฮ์

⁴ คือ ได้จากคำกล่าว หรือการกระทำหนึ่งของตาบิอิน

⁵ นักวิชาการบางท่านให้นิยามสุนนะฮ์ว่ารวมถึงทุกปรากฏการณ์ที่สามารถอ้างถึงท่านนบี ﷺ แม้เป็นเพียงการกระทำแค่ครั้งเดียวในชีวิต หรือมีผู้เห็นการกระทำนั้นของท่านเพียงบุคคลเดียวก็ตาม (al-Nadwiy,1956 : 18)

⁶ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บินอิสมาอิล บินเศาะลาห์ บินมุฮัมมัด เกิดในปี ฮ.ศ.1099 ที่เมืองกะห์ลาน ก่อนมาใช้ชีวิตที่คอนอาอ์ ประเทศเยเมน เป็นอุละมาอ์ที่รอบรู้ในหลายด้านโดยเฉพาะวิชาการฮะดีษ เจ้าของตำรา สุนุสสลาม,อัลอิฎอห์ วะอัลละฮยาน และเตาฎีห์อัลอัฟการ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.1182 (al-Zirikliy, 2002 : 6/38)

⁷ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด ญะมาลุดดีน บินสะอิด บินกอสิม สืบสายตระกูลมาจากอัลฮุสัยน บินอลี บินอับดุลิบ เกิดในปี ฮ.ศ.1283 เป็นอุละมาอ์ของซีเรียที่โดดเด่นในการเรียกร้องสู่แนวทางสลัฟ และเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เจ้าของตำราเกาะวาอิด อัลตะห์ดีษ มินฟุฮุนมุศญะลาห์ อัลฮะดีษ” เสียชีวิตในปี ฮ.ศ..1332 (<http://www.alukah.net/culture/0/110009/> สืบค้นเมื่อ 11/10/59)

⁸ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บินอะฮ์มัด บินอุษมาน ถูกรู้จักในนามอัลชะฮะบีย์ อุละมาอ์ด้านฮะดีษ และประวัติศาสตร์ผู้ลือนามชาวดามัสกัส เจ้าของตำราหลายเล่ม เช่น “สัยร์ อัลอะฮ์ลาม อัลนุบะลาอ์” เกิดปี ค.ศ.673 เสียชีวิตปี ค.ศ.748 (al-Zirikliy,2002 : 2/548)

อัลสุยฎีย์¹ กล่าวว่า “อะดีษเมาฎู คืออะดีษที่พิจารณาแล้วว่าเป็นเพียงการพยายามอธิบายจากความคิดเห็นของบุคคล หรือเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักฐาน หรือย้อนแย้งกับกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางศาสนา” (al-Suyūṭiy, 1994 : 1/277)

อิบนุ เสาะลาห์² กล่าวว่า “อะดีษเมาฎู คืออะดีษในระดับที่ต่ำ หรือเลขที่สุดในบรรดา อะดีษที่มีคุณสมบัติบกพร่องทั้งหมด ซึ่งบ้างเป็นการอุปโลกน์คำพูดขึ้นแล้วนำไปเล่าต่อ บ้างนำเอาคำพูดของนักปราชญ์ หรือบุคคลบางคนมาอ้างว่าเป็นคำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และบ้างเกิดจากความผิดพลาด (ของผู้รายงาน) จึงถูกกล่าวหาว่าปลอมอะดีษขึ้นแม้ไม่ได้ตั้งใจ (Ibn Ṣalāh, 1980 : 89-100)

อัลค็อฎฎอบี³ กล่าวว่า อะดีษเมาฎู หมายถึง อะดีษที่ผู้รายงานบางคนมีคุณสมบัติคุณสมบัติเป็นบุคคลพูดเท็จ อีกทั้งมีเนื้อหาตวับทที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นมานั้นขัดต่อคำสอนแห่งบัพัญญูดีอิสลามจาก อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ที่ถูกต้องอย่างชัดเจน (al-Khaṭṭābiy, 1931 : 1/11)

อัลอัซก็อร์⁴ มีทัศนะว่าอะดีษเมาฎู คืออะดีษที่มีได้มาจากท่านนบีมุฮัมมัดอย่างแท้จริง แต่มาจากแหล่งต่างๆ ต่อไปนี้ คือ การอุปโลกน์ขึ้นมาเองของผู้กะอะดีษ คำพูดของบุคคลสำคัญ (เช่น เสาะฮาบะฮ์ ตาบีอิน นักปราชญ์ หรือนักฟุเกาะฮ์) คำพูดของพวกศุฟิยะ เรื่องอิสรออิลียาต⁵ คำสอนต่างๆ ที่แพร่หลาย บทกลอนหรือบทกวี คำกล่าวของหมอหรือผู้ให้การรักษา ข้อคิดหรือการเปรียบเปรย และการทำนายความฝัน” (al-Ashgar, 2004 : 132-139) รวมถึงนิทาน และเรื่องเล่าที่ได้มาจากความเชื่อทั้งหลาย เช่นเดียวกันในระหว่างอะดีษเมาฎูทั้งหลายนั้นอาจมีหลายระดับอีกด้วย⁶

¹ ชื่อเต็มคือ อับดุลเราะฮ์มาน บินอัลกะมาล อิบน์บักร์ ญุรจักในนาม “ญะลาละุดดีน อัลสุยฎีย์” อุละมาอ์ด้านอะดีษชาวอียิปต์ เจ้าของตำรา อัลลาลีฮ์ อัลมัจญะฮ์ อัลอะฮาดิษ อัลเมาฎูฮะ เกิดปี ค.ศ.1445 เสียชีวิตปี ค.ศ.1505 (al-Sakhāwiy, 1992 : 4/66).

² ชื่อเต็มคือ อุษมาน บินเศาะลาหุดดีน อับดิรเราะฮ์มาน บินอุษมาน เกิดปี ฮ.ศ.577 ที่ตำบลชะฮ์รูซุช เขตเมืองโมซูล ประเทศอิรัก เป็นเป็น อุละมาอ์ด้านอะดีษ และฟิเคฮ์ เจ้าของตำราอุลุมอัลอะดีษ” เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.643 (al-Dhahabiy, 2001 : 23/140)

³ ชื่อเต็มคือ ฆัมด์ บินมุฮัมมัด บินอิบรอฮีม บินอัลค็อฎฎอบี เกิดที่เมืองกาบูลในปี ฮ.ศ.319 เป็นอุละมาอ์ด้านฟิเคฮ์ และอะดีษ เจ้าของตำรามะอาลิม อัลสุนัน” เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.388 (al-Zirikliy, 2002 : 2/273)

⁴ คือ อุมร์ สุลัยมาน อัลอัซก็อร์ นักวิชาการร่วมสมัยชาวปาเลสไตน์ เจ้าของตำราอัลวัฎู ฟิอัลอะดีษ อัลนะบะวียะ” เกิดปี ค.ศ.1940 เสียชีวิตปี ค.ศ.2012. (<https://ar.islamway.net/scholar/161> สืบค้นเมื่อ 8/8/60)

⁵ คือ เรื่องเล่า หรือเหตุการณ์ที่ถูกล่าชานต่อกันมาจากครั้งโบราณกาลในหมู่ชนชาวยิวหรือบิฮิสรออิล (ดู Muhammad Husein al-Dahabiy, 1990 : 13)

⁶ เช่น 1) ระดับที่มดีฉันทของบรรดาอุละมาอ์เห็นว่าเป็นการกล่าวเท็จอย่างชัดเจน 2) ระดับที่บรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นอะดีษเมาฎู แต่บางท่านอาจเรียกเป็นอย่างอื่น เช่น อะดีษซากิฏ อะดีษมัฎรูฮ์ ซึ่งมีระดับใกล้เคียงกับอะดีษเมาฎู และ 3) ระดับที่บรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่วิพากษ์ว่ามีความบกพร่อง และข้อตำหนิต่างๆ ในขณะที่บางท่านเห็นว่าเป็นการกล่าวเท็จ (Tariq bin Awadhillah, 2002 : 436-437)

จากนิยามของบรรดาอะละมาอ์ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า อะดิษเมาฎอ หมายถึง อะดิษประเภทหนึ่งที่ถูกแอบอ้าง หรือเข้าใจกันว่าเป็นคำพูด หรือเรื่องราวที่พาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่ได้รับการพิสูจน์ตามหลักวิชาการอะดิษด้วยกระบวนการตัดครีจญ์¹ และตะฮ์กีก² อย่างชัดเจนว่า จริงแล้วเป็นเพียงคำพูดจากบุคคลอื่นซึ่งถูกอุปโลกน์ขึ้นโดยจงใจเพื่อเป้าหมายบางประการ หรือถูกถ่ายทอดต่อกันมาด้วยความเข้าใจผิด ทั้งนี้ลักษณะความเป็นอะดิษเมาฎออาจเกิดขึ้นเฉพาะในส่วนตัวบท (มะตัน) หรือสายรายงาน (สะนัด) ของอะดิษนั้นๆ ก็ได้ ด้วยเหตุผลทั้งปวงอะดิษประเภทนี้จึงไม่สามารถใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาในกรณีใดๆ ได้ อีกทั้งไม่นับเป็นอะดิษที่ถูกต้องในความหมายที่แท้จริง หรือเป็นเพียงอะดิษฎะอ์ฟิในระดับที่เลวที่สุด

3.1.3 ประเภทของอะดิษเมาฎอ

อะดิษเมาฎอแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อะดิษเมาฎอที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเจตนาจงใจ และอะดิษเมาฎอที่เกิดขึ้นเนื่องจากความผิดพลาดที่ไม่ได้จงใจ (Ibn al-Ṣalāh, 1980 : 100) ดังอธิบายแต่ละประเภทได้ดังนี้

1) อะดิษเมาฎอที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเจตนาจงใจ

หมายถึง อะดิษเมาฎอที่ผู้ปลอมแปลงได้จงใจอุปโลกน์คำพูดของเขาเองขึ้นมาแล้วนำรายงานต่อ หรืออาจเป็นการจงใจเอาคำพูดของบุคคลอื่น เช่น บรรดานักปราชญ์ หรือผู้รู้คนหนึ่งคนใด มาแล้วพาดพิงว่าเป็นคำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

2) อะดิษเมาฎอที่เกิดขึ้นเนื่องจากความผิดพลาดที่ไม่ได้จงใจ

หมายถึง อะดิษเมาฎอที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดโดยมิได้จงใจปลอมแปลง ดังสามารถพบเห็นบรรดาอะดิษที่ปรากฏในตำราต่างๆ ที่รวบรวมเฉพาะอะดิษเมาฎอมากมายที่มีอาจระบุตัวบุคคลผู้ปลอม ผู้กล่าวเท็จ หรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากล่าวเท็จ ทั้งนี้เพราะเป็นเพียงความผิดพลาดอันเกิดจากความเข้าใจผิด หรือผิดพลาดโดยไม่ตั้งใจของรอวีหรือผู้รายงานเท่านั้น (Fallātah, 1981: 1/284-306) อะดิษเมาฎอประเภทนี้จึงจำเป็นต้องคัดกรองด้วยเงื่อนไขว่าขัดแย้งกับหลักการศาสนา หรือคำสอนจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์หรือไม่เป็นสำคัญ

¹ ตัครีจญ์ หมายถึง การนำเสนอมะตัน (ตัวบท) พร้อมอิสนาต (สายสืบ) ที่ปรากฏในแหล่งที่มาของสุนนะฮ์ (al-Ṭahhān, 1996 :

12) อีกนัยหนึ่งคือ หมายถึงกระบวนการศึกษาค้นคว้าเพื่อพิสูจน์แหล่งที่มาของอะดิษ ตลอดจนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของสายรายงาน และประวัติผู้รายงาน

² ตะฮ์กีก หมายถึง การตัดสินว่าสถานภาพของอิสนาต หรือมะตันของอะดิษบทนั้นๆ อยู่ในระดับเศาะฮี้ฮ์ หรืออะสัน หรือฎะอ์ฟิ หรือเมาฎอ เป็นต้น

3.1.4 ตัวอย่างของฮะดีษเมาฎูอ

ฮะดีษเมาฎูอ หรือฮะดีษที่ถูกยกขึ้นมาแล้วอุปโลกน์ว่ามาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นมีปรากฏอยู่มากมายในสังคมมุสลิม ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั้งในตำรา หนังสือ และสื่อต่างๆ ดังขอตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1. ฮะดีษมีระบูการบันทึกในตำราตารีกบัฆดาต (ดู al-Khaṭīb al-Baghdādiy, 2001 : 5/297) ซึ่งระบูการรายงานจาก มุฮัมมัด บิน สุลัยมาน รายงานจากวะกีอ รายงานจากอิบนูอบีชีอับ รายงานจากนาฟิอ รายงานจาก อับดุลลอฮ์ บิน อุมร์ อ้างว่าท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

((لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ: فَصُرْتُ إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَةَ سَقَطَ فِي حُجْرِي تَفَاحَةٌ. فَأَخَذْتُهَا بِيَدِي، فَأَنْفَلْتُ فَخَرَجَ مِنْهَا حَوْلَاءٌ تَقْفُهُ، فَقُلْتُ لَهَا: تَكَلِّمِي، لِمَنْ أَنْتِ؟ قَالَتْ لِلْمَقْتُولِ شَهِيدًا غُثْمَانًا))

ความว่า “หลังจากฉันได้ถูกนำตัวสู่ฟากฟ้า ซึ่งขณะอยู่ ณ ฟากชั้นที่ 4 นั้น มีผลไม้ชนิดหนึ่งตกลงในห้องพักของฉัน แล้วฉันก็หยิบฉวยมันด้วยมือและฝ่ามือออกมา ทันใดนั้นได้ปรากฏนางสวรรค์คนหนึ่งออกมาพวงหวั่นระไร ฉันถามว่า : จงบอกมาสิเจ้าเป็นสหายของผู้ใดเล่า ? นางตอบว่า “เป็นของผู้ถูกฆ่าตายชะฮีด คืออูษมาน บิน อัฟฟานังละ”¹

ตัวอย่างที่ 2. ฮะดีษที่บันทึกในตำราพะฎออิละชะฮ์ริเราะฎูบ (ดู al-Khallal, 1996 : 47) ที่กล่าวถึงที่มาของชื่อเดือนเราะฎูบโดยระบูการรายงานจากซียาด บิน มัยมูน รายงานจากอนัส บิน มาลิก กล่าวว่า : มีคนถามว่า “โอ้ท่านเราะสุลุลลอฮ์ ทำไมจึงถูกเรียกว่าเราะฎูบเล่า ?” ท่านนบี ﷺ ตอบว่า

((لَأَنَّيُّ تَرَحَّبُ فِيهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ لِشَعْبَانَ وَرَمَضَانَ))

ความว่า “เนื่องเพราะว่าความดีอันมากมายของเดือนชะฮะอับาน และรอมฎอน ถูกให้ความสำคัญไว้ในเดือนนั้น”

ในฮะดีษบทนี้มีชื่อของซียาด บิน มัยมูน อัลฟากิฮียอยู่ภายในสายรายงาน ซึ่งเป็นบุคคลจอมโกหกที่เคยสารภาพว่าตนได้กล่าวความเท็จขึ้นต่อท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ ดังคำบอกเล่าของอบูดาวูดว่า “ฉันได้ไปหาเขา โดยเขากล่าวสารภาพว่า “ฉันขอลูกะโทษต่ออัลลอฮ์ เพราะกุฮะดีษปลอมเหล่านี้ขึ้นมา” (Ibn ‘Adiy, 1983 : 4/127) ซึ่งฮะดีษนี้มีสถานะเป็นฮะดีษเมาฎูอ (ดู al-Albāniy, 1987b : 3285)

¹ ฮะดีษนี้ถูกพิจารณาเป็นฮะดีษเมาฎูอ เนื่องในสายรายงานมีชื่อของมุฮัมมัด บิน สุลัยมาน บิน ฮิซามซึ่งถูกค้นหาเป็นผู้กุฮะดีษ (ดู al-Khaṭīb al-Baghdādiy, 2001 : 5/297) และเป็นคนพูดเท็จ (al-Dhahabiy, 1963 : 3/57)

นอกจากนี้ฮะดีษเมาฎูฮ์ยังมีหลายระดับ¹ ตลอดถึงมีอันตรายและผลกระทบต่อหลักความเชื่อ และการปฏิบัติด้านศาสนาของสังคมมุสลิมมากมาย ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงอย่างละเอียดเป็นกรณีศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ในหัวข้อต่อไป

3.1.5 ข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมาฎูฮ์กับฮะดีษฎะอ์อีฟ และฮะดีษฎะอ์อีฟญิดัน

3.1.5.1 ข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมาฎูฮ์กับฮะดีษฎะอ์อีฟ

ฮะดีษฎะอ์อีฟ (حَدِيثٌ ضَعِيفٌ) ในทางภาษามายังถึงฮะดีษที่มีสภาพอ่อนด้อยหรือ คุณสมบัติน่าสงสัย ส่วนทางวิชาการหมายถึง ทุกๆ ฮะดีษที่ขาดความสมบูรณ์ในคุณลักษณะของความน่าเชื่อถือระดับเศาะฮ์อีฮ์² และคุณลักษณะของความเป็นฮะดีษระดับเศาะฮ์³ ในลักษณะหนึ่งลักษณะใด หรือทั้งหมด (Ibn al-Ṣalāh, 1980 : 20) ฮะดีษฎะอ์อีฟเป็นไปได้ 2 กรณี คือ 1) ฎะอ์อีฟในส่วนหนึ่งของสันด์ฮะดีษ (สายรายงาน) เช่น กรณีที่รอวีฮ์ หรือผู้รายงานมีคุณสมบัติฎะอ์อีฟ (ซึ่งมีหลายระดับ) หรือเป็นบุคคลไม่เป็นที่รู้จัก (มัจญ์ฮูล) หรือ มี “อิลละฮ์”⁴ หรือ “ซุซุซ”⁵ หรือ “นะกาเราะฮ์”⁶ ปรากฏอยู่ในสันด์ และ 2) ฎะอ์อีฟในส่วนของมะตันฮะดีษ (ตัวบท) เช่น กรณีที่มี “ซุซุซ” หรือ “นะกาเราะฮ์” ปรากฏอยู่ในมะตัน เป็นต้น

สำหรับข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมาฎูฮ์และฮะดีษฎะอ์อีฟสามารถอธิบายได้ออกเป็น 2 กรณี ดังต่อไปนี้ คือ

1) กรณีของการนำไปรายงาน

ฮะดีษฎะอ์อีฟโดยภาพรวมถือเป็นฮะดีษประเภทหนึ่งเพียงแต่เพราะสาเหตุจากการตกหล่นของรายชื่อผู้รายงานในสันด์ หรือจากความบกพร่องในวิสัยของมนุษย์ เช่น ความจำไม่ได้

¹ เช่น 1) ระดับที่มดีเอกฉันท์ของบรรดาอุละมาอ์เห็นว่าเป็นการกล่าวเท็จอย่างชัดเจน 2) ระดับที่บรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นฮะดีษเมาฎูฮ์ แต่บางท่านเรียกเป็นอย่างอื่น เช่น ฮะดีษซากิฏฮ์ ฮะดีษมัฎรูฮ์ ซึ่งมีระดับใกล้เคียงกับฮะดีษเมาฎูฮ์ และ 3) ระดับที่บรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่พากันมีความบกพร่อง และข้อตำหนิต่างๆ ในขณะที่บางท่านเห็นว่าเป็นการกล่าวเท็จ (Tariq bin Awadhillah, 2002 : 436-437)

² คุณสมบัติของฮะดีษเศาะฮ์อีฮ์ มี 5 ประการ คือ 1) สายรายงานติดต่อกันไม่ขาดตอน 2) ผู้รายงาน (รอวีฮ์)ทั้งหมดมีคุณธรรม 3) ผู้รายงาน (รอวีฮ์)ทั้งหมดมีความแม่นยำในระดับดีเยี่ยม 4) การรายงานไม่ขัดแย้งกันกับบุคคลอื่นที่น่าเชื่อถือกว่า 5) สายรายงานปลอดจากข้อตำหนิ (al-Tahhān, 1994 : 31)

³ คุณสมบัติของฮะดีษเศาะฮ์³ มี 5 ประการ คือ 1) สายรายงานติดต่อกันไม่ขาดตอน 2) ผู้รายงาน (รอวีฮ์)ทั้งหมดมีคุณธรรม 3) ผู้รายงาน (รอวีฮ์) ทั้งหมดมีความแม่นยำในระดับดี 4) การรายงานไม่ขัดแย้งกันกับบุคคลอื่นที่น่าเชื่อถือกว่า 5) สายรายงานปลอดจากข้อตำหนิ (al-Tahhān, 1994 : 39)

⁴ หมายถึงข้อบกพร่องต่างๆที่ซ่อนเร้นยากต่อการสังเกต

⁵ หมายถึงมีลักษณะที่ขัดแย้งกับสายอื่นๆที่น่าเชื่อถือมากกว่า หรือที่มีจำนวนมากกว่า ด้วยการเพิ่ม หรือลบเปลี่ยนแปลง หรือทำให้สับสนกัน หรือเปลี่ยนรูปคำ หรือแทรกถ้อยคำ (ซึ่งการขัดแย้งดังกล่าวอาจเกิดจากสาเหตุของความผิดพลาดหรือความเข้าใจผิดของผู้รายงานก็ได้)

⁶ หมายถึงมีลักษณะหนึ่งๆซึ่งมีอาจยอมรับได้

ความลับสน ความผิดพลาด ตลอดถึงความเขลาของผู้รายงาน การนำอะดิษฎะอ์ฟชนิดต่างๆไป รายงานต่อหน้าจึงมีข้อจำกัด ซึ่งบรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่อนุโลมให้ใช้รายงานในกรณีเรื่องราวเกี่ยวกับการส่งเสริมทำความดี (พะฎอฮิล) ห้ามปรามความชั่ว การเล่าเรื่อง หรือข้อคิดคำสอนต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ และการใช้ตัดสินข้อชี้ขาดปัญหาศาสนาในประเด็นฮะลาล หรือฮะรออม (al-Khaṭīb al-Baghdādī,1936: 133-134) โดยเป็นไปภายใต้เงื่อนไขในประการดังนี้ คือ 1) อะดิษฎะอ์ฟบทนั้นต้องมีใช้ฮะดิษในระดับฎะอ์ฟญิดตัน¹ 2) เนื้อหาของอะดิษฎะอ์ฟบทนั้นต้องไม่ขัดแย้งกับฮะดิษเศาะฮี้ฮ์² หรือฮะดิษฮะสัน 3) เนื้อหาของอะดิษฎะอ์ฟบทนั้นต้องไม่เป็นการระบุเจาะจงลงไปอย่างชัดเจนในกรณีเวลา สถานที่ ชนิด หรือจำนวน³ 4) เนื้อหาของอะดิษฎะอ์ฟบทนั้นต้องสอดคล้องกับหลักการทั่วไปของศาสนา หรืออยู่ภายใต้หลักการเดิมที่มีการปฏิบัติอยู่แล้ว และ 5) ต้องไม่เชื่อมั่นหรือฟันธงว่าเป็นฮะดิษที่มาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จริงๆ เพียงแต่เป็นการอ้างอิง หรือปฏิบัติในลักษณะของการเผื่อไว้ (อิหฺติยาฎ) เท่านั้น⁴

เหตุนี้บรรดาอุละมาอ์ฮะดิษหลายท่านจึงได้นำอะดิษฎะอ์ฟไปกล่าวไว้ในตำราของพวกเขา กระทั่งในตำราประเภทอัลเศาะฮี้ฮ์บางเล่มก็ยังมีอะดิษฎะอ์ฟปรากฏปะปนอยู่กับฮะดิษเศาะฮี้ฮ์ และฮะดิษฮะสัน หรือบางท่านได้รวบรวมเฉพาะประเภทต่างๆของอะดิษฎะอ์ฟไว้ในเล่มเดียวกัน เช่น อัลมุรซัล⁵ และอัลมุฎะอ์ฟ⁶ ยกเว้นตำราอัลเศาะฮี้ฮ์ของอัลบุคอรีและมุสลิมเท่านั้น (Khalīl 'Ibn Ibrāhīm,2007:106) อันแตกต่างจากอะดิษฎะอ์ฟ⁷ ซึ่งเป็นสิ่งที่โกหก ถูกอุปโลกน์ หรือหรือประดิษฐ์ขึ้น อีกทั้งอาจมีสาระที่ขัดแย้งกับหลักการศาสนาชัดเจน ซึ่งกล่าวถึงนั้นอาจมีเจตนาเพื่อเป้าหมายบางประการต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หรือไม่เจตนาก็ตาม แต่ทั้งนี้ไม่อนุญาตให้นำไปรายงานเป็นอันขาด เพราะหากฝ่าฝืนนำไปรายงานต่อทั้งที่ทราบดีว่าเป็นอะดิษฎะอ์ฟ เช่นนั้นเท่ากับเป็นการจงใจกล่าวหา หรือโกหกต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งถือเป็นบาปใหญ่ที่พึงได้รับโทษทัณฑ์ที่รุนแรง

ตั้งระบุคำสั่งห้ามจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในฮะดิษที่ว่า

((إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبِ عَلَى أَحَدٍ ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعْهُ

مُعْتَدًا مِنَ النَّارِ))

¹ คือเป็นเพียงอะดิษฎะอ์ฟในระดับฎะอ์ฟยะฮ์ร็อน (al-Suyuti,1994 : 196)

² ดู- 'Ibn Allan, 2004 : 1/258.

³ ดู- 'Ibn Taymiyah,1995 : 17/67.

⁴ ดู-al-Sakhawiy, 2001 : 24.

⁵ คือฮะดิษที่รายชื่อของฮะดิษเหล่านั้นไปจากสายรายงาน ราวกับตาปีอินเป็นผู้เล่าฮะดิษนั้น

⁶ คือทุกๆฮะดิษที่มีคุณสมบัติไม่สมบูรณ์ครบถ้วนตามเงื่อนไขของฮะดิษเศาะฮี้ฮ์ หรือฮะดิษฮะสัน

⁷ ขณะที่บรรดาอุละมาอ์บางส่วนได้จัดฮะดิษฎะอ์ฟไว้ในประเภทหนึ่งของอะดิษฎะอ์ฟ (ที่อ่อนแอที่สุดหรือเลวที่สุด) ในแง่ของความ เป็นฮะดิษที่ตรงข้ามกับฮะดิษเศาะฮี้ฮ์หรือฮะสัน (ดู al-Suyuti,1994 : 278)

(أخرجه البخاري، 1990 : 1229)

ความว่า “แท้จริงการกล่าวเท็จต่อฉัน มิเหมือนเช่นการกล่าวเท็จของพวกท่านซึ่งกันและกัน ผู้ใดกล่าวเท็จต่อฉันโดยเจตนา ดังนั้นเขาจงเตรียมที่นั่งของเขาจากไฟนรก”

(al-Bukhāriy, 1990 : 1229)

2) กรณีของการนำไปใช้เป็นหลักฐาน

ฮะดีษฎะอ์ฮะฟีฟ ตามทัศนะอุละมาอ์ส่วนใหญ่ (ญุมหุร) ถือว่าอนุโลมให้สามารถนำไปใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานในบางกรณีได้ เช่นเกี่ยวกับความประเสริฐ (พะฎออิล) ต่างๆ และการสนับสนุนการทำความดีหรือห้ามปรามการทำชั่วได้ เช่นกันอุละมาอ์บางท่านยังนำไปอ้างอิงเรื่องเกี่ยวกับข้อบัญญัติ (หุกุม) สำคัญบางอย่าง ในกรณีทีในเรื่องนั้นๆ ไม่มีฮะดีษอื่นในระดับที่เศาะฮี้หฺหรือฮะสันระบุไว้ (al-Sakhawiy, n. d. : 1/79-82) โดยถือหลักการว่าอุมมะฮฺ (ประชาชาติมุสลิม) ย่อมมิเห็นพ้องกันในการใดๆ เป็นความหลงผิดอย่างแน่นอน อีกทั้งฮะดีษฎะอ์ฮะฟีฟมีหลายระดับและชนิดที่แตกต่างกัน ซึ่ง อุละมาอ์บางท่านกล่าวว่ามีมากถึง 49 ชนิด (al-Zarkashiy, 1998 : 1/391) และบางท่านอาจแบ่งประเภทฮะดีษฎะอ์ฮะฟีฟออกเป็นฮะดีษฎะอ์ฮะฟีฟยะสรีรอน และฮะดีษฎะอ์ฮะฟีฟญิดัน แต่ทั้งหมดอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์อันแตกต่างกัน กล่าวคือฮะดีษฎะอ์ฮะฟีฟยะสรีรอนบางชนิดถูกอนุโลมให้ใช้เป็นหลักฐานทางศาสนา หรือสามารถยกระดับเป็นฮะดีษฮะสันลิษฏียะอ์ฮะฟีฟด้วยเงื่อนไขบางประการเช่น ฮะดีษฎะอ์ฮะฟีฟบทหนึ่ง หากมีปรากฏในหลายสายรายงานโดยมีอัลมุตาบะอาต (المتابعات)¹ หรืออัลชะวาฮิด (الشواهد)² ที่สามารถพิสูจน์ได้ ย่อมมีคุณสมบัติที่สามารถยกระดับสู่ความเป็นฮะดีษ ฮะสันลิษฏียะอ์ฮะฟีฟได้¹ (al-Zarkashiy, 1998 : 1/388-399) ตลอดทั้งใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานได้เช่น ฮะดีษฮะสันทั่วไป ซึ่งแตกต่างจากฮะดีษฎะอ์ฮะฟีฟที่ไม่อนุญาตให้นำไปอ้างเช่นนั้นได้เนื่องถือเป็น ฮะดีษที่บกพร่องรุนแรง แม้นอาจมีหลายสายรายงานก็สามารถยกระดับได้ เพราะถูกพิสูจน์แล้วว่าเป็นการกล่าวเท็จชัดเจนและห้ามนำไปอ้างอิงเป็นหลักฐานหรือนำไปปฏิบัติโดยเด็ดขาด เนื่องบรรดาอุละมาอ์ฮะดีษถือว่าฮะดีษที่พึงได้รับการพิจารณานั้นเป็นฮะดีษที่มีความถูกต้องทั้งในด้านความหมายและแหล่งที่มา

¹ คำว่า มุตาบะอาต (المتابعات) ทางภาษาแปลว่า การติดตาม ส่วนทางวิชาการหมายถึง บรรดาฮะดีษที่รายงานมาจากเศาะฮาบะฮ์คนเดียวกัน แม้นมีบรรดาอหฺวายีนในช่วงกลางและช่วงท้ายที่ต่างกัน แต่มีตัวบทหรือความหมายฮะดีษในสำนวนที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน (al-Tāhān, 1994 : 107)

² คำว่า ชะวาฮิด (الشواهد) ทางภาษาแปลว่า การเป็นพยาน การให้ความช่วยเหลือ หรือสนับสนุนต่อกัน ส่วนทางวิชาการหมายถึง บรรดาฮะดีษที่รายงานมาจากหลากหลายสายรายงานซึ่งต่างกันนับตั้งแต่รอวีฮ์ช่วงต้นจนถึงช่วงเศาะฮาบะฮ์ แต่มีเมตัน (ตัวบท) หรือความหมายฮะดีษที่เหมือนกัน (al-Tāhān, 1994 : 107) ซึ่งนักวิชาการอาศัยชะวาฮิด ในกรณีของฮะดีษหนึ่งๆ ซึ่งมีสถานะฮะดีษฎะอ์ฮะฟีฟ แต่มีฮะดีษอีกบทหนึ่งซึ่งสถานะใกล้เคียงกันมาทำหน้าที่เป็นดังตัวช่วยหรือรับรองน้ำหนักความถูกต้องด้านความหมายให้แก่ฮะดีษบทแรกนั้น (al- ‘Asqālāniy, 2001 : 168)

สรุปข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมาฎู และฮะดีษฎะอ์ฟ คือ ฮะดีษฎะอ์ฟอาจเกิดจากสาเหตุข้อบกพร่องกรณีสายรายงานที่ไม่ติดต่อกัน หรือมีข้อพิรุธบางประการในสายรายงานหรือในตัวบท ซึ่งมีอาจพิสูจน์ได้ว่าบุคคลผู้รายงานทั้งหมดนั้นเป็นผู้สัจจริงหรือไม่ ระดับความน่าเชื่อถือจึงลดน้อย หรืออ่อนด้อยลงไปจากระดับที่เชื่อถือได้ (เศาะฮ์อี) นักวิชาการจึงมีอาจชี้ชัดอย่างมั่นใจได้ว่าฮะดีษประเภทฎะอ์ฟทั้งหมดนั้นเป็นถ้อยคำที่อ้างมาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จริงหรือไม่ ขณะที่ฮะดีษฎะอ์ฟในบางประเภท คือฮะดีษฎะอ์ฟยะสีรอนั้นสามารถยกระดับเป็น ฮะดีษสะสันลียะอ์ริศ์ด้วยเงื่อนไขบางประการได้ รวมถึงสามารถนำไปรายงาน และใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานในกรณีเกี่ยวกับความประเสริฐ (พะฎะอ์ล) ต่างๆ และการสนับสนุนการทำดี หรือห้ามปรามการทำชั่วภายใต้เงื่อนไขบางประการได้ อันแตกต่างจากฮะดีษเมาฎูซึ่งถูกพิสูจน์แล้วว่าเป็นการก่อกำเนิดมาจากบุคคลอื่น ทั้งนี้โดยหลักฐานชัดเจนทั้งเชิงประจักษ์ และการอนุมาน แม้มีความหมายที่ดีแต่ไม่สามารถอ้างว่ามาจากท่านนบี ﷺ และนำมารายงานเพียงฮะดีษหรือใช้เป็นหลักฐานในกรณีใดๆ ในทางศาสนาได้

3.1.5.2 ข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมาฎูกับฮะดีษฎะอ์ฟญิดตัน

ฮะดีษฎะอ์ฟญิดตัน (حَدِيثٌ ضَعِيفٌ جَدًّا) ในทางภาษาหมายถึงฮะดีษที่มีคุณสมบัติอ่อนด้อยอย่างรุนแรง ส่วนทางวิชาการหมายถึงบรรดาฮะดีษต่างๆ ที่ผู้รายงานถูกวิจารณ์หนักในกรณีขาดคุณสมบัติด้านคุณธรรม (อะดะละฮ์) เช่นกล่าวเท็จ และคุณสมบัติด้านความแม่นยำ (ฎ็อบฎ) เช่นความจดจำบกพร่องรุนแรง ได้แก่บรรดาฮะดีษฎะอ์ฟในระดับคุณภาพเลวทั้งหลาย เช่นฮะดีษมัดรูก¹ ฮะดีษมุนกัร² และฮะดีษมัฎรูก³ เป็นต้น ซึ่งไม่อนุญาตให้ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาโดยเด็ดขาด ดังตัวอย่างฮะดีษต่อไปนี้ คือ

ตัวอย่างที่ 1 ฮะดีษที่ระบุในตำราอัลสุนัน รายงานจากอิบนุ อับบาสเล่าว่า

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَزِيحُ الْجِمَارَ، إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ، قَدَرًا مَا إِذَا فَرَعَ مِنْ رَمِيهِ، صَلَّى الظُّهُرَ))

¹ คำว่า มัดรูก (المتروك) ทางภาษาหมายถึงสิ่งที่ถูกทิ้ง หรือสิ่งที่ไร้ประโยชน์ (al-Fairūz Abādiy, 2005: 935) ส่วนคำว่าฮะดีษมัดรูก ทางวิชาการหมายถึง ฮะดีษที่มีผู้รายงานซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นคนโกหกหมดเท็จปรากฏอยู่ในสายรายงาน (สะนัต) (al-Tahhān, 1994 : 73) หรือฮะดีษที่มีผู้รายงานมีข้อผิดพลาด มีพฤติกรรมฝ่าฝืน หรือหละหลวมอย่างมากมายจนเกินจะรับได้นั้นเอง (al-Suyuti, 1994 : 152) ฮะดีษชนิดนี้เป็นฮะดีษที่มีคุณสมบัติเลวที่สุดรองจากฮะดีษเมาฎู และเลวที่สุดในระหว่างฮะดีษฎะอ์ฟญิดตันทั้งหมด

² คำว่า มุนกัร (المنكر) ทางภาษาแปลว่าสิ่งที่ไม่ถูกรู้จัก ไม่เป็นที่ชอบ หรือถูกปฏิเสธ (al-Fairūz Abādiy, 2005: 487) ส่วนคำว่าฮะดีษมุนกัรในที่นี้ทางวิชาการ หมายถึงฮะดีษที่ถูกรายงานโดยนักรายงานเพียงคนเดียวที่มีคุณสมบัติฎะอ์ฟ หรือขัดแย้งอย่างชัดเจนกับผู้รายงานอื่นๆที่มีความน่าเชื่อถือกว่า (al-Tahhān, 1994 : 74)

³ คำว่า มัฎรูก (المَطْرُوح) ทางภาษาแปลว่า ละทิ้ง ขว้างปา (al-Fairūz Abādiy, 2005 :231) ทางวิชาการฮะดีษมัฎรูกเป็นฮะดีษฎะอ์ฟญิดตันที่คุณสมบัติคล้ายคลึงฮะดีษมัดรูก ฮะดีษวาฮีย์ หรือฮะดีษสาฎิก ซึ่งได้จากการให้นิยามของอัลชะอะบียว่า หมายถึงฮะดีษที่ต่ำกว่าระดับของฎะอ์ฟโดยทั่วไป แต่สูงกว่าฮะดีษเมาฎู (al-Dhababy, 1991 : 16)

(أخرجه ابن ماجه، 1975 : 3054)

ความว่า “แท้จริงท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ขี้ขางเสาทิน (ในพิธีฮัจญ์) เมื่อดวงตะวันคล้อยบ่าย ขณะเดียวกับเมื่อเสร็จจากขี้ขางแล้ว ท่านก็ละหมาดซุฮริ”

(บันทึกโดย Ibn Mājah, 1975 : 3054)

ฮะดีษนี้มีคุณสมบัติเป็นฮะดีษมัตุรุกเนื่องได้มาจากการรายงานของอิบรอฮีม บิน อุษมาน อัลอัซสัยซีซึ่งเป็นบุคคลระดับ “มัตุรุกอัลฮะดีษ” (al-‘Asqalāniy, 1995a : 1/39.)

ตัวอย่างที่ 2. ฮะดีษที่ระบุในตำราอัลสุนัน อัลกุบรอ คือ รายงานจากอบูบิสริน บักร์ อิบน์เคาะลัฟ รายงานจากยะหฺยา บิน มุฮัมมัด อิบน์กัยษ รายงานจากอิซาม บิน อูรวะฮ์ รายงานจากบิดาของเขา รายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ เล่าว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((كُلُوا الْبَلَّحَ بِالتَّمْرِ ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا أَكَلَهُ ابْنُ آدَمَ غَضِبَ ، وَقَالَ : بَيْتِي ابْنُ آدَمَ حَتَّى أَكَلَ الْجَدِيدَ بِالْخَلْقِ))

(أخرجه النسائي، 1964 : 6690)

ความว่า “พวกท่านจงกินผลอินทผลัมสดด้วยกับอินทผลัมแห้ง เพราะชัยฏอนเมื่อเห็นมนุษย์กิน (อินทผลัมทั้ง 2 ชนิดเข้าไป) มันก็จะโกรธ โดยมันกล่าวว่า “ลูกหลานอาดัมคง (ตกเป็นทาส) จนกว่าเขาจะกินอินทผลัมผลสดกับผลเก่า”

(บันทึกโดย al-Nasa’iy, 1964 : 6690)

บรรดานักวิชาการฮะดีษหลายท่าน เช่น อัลนะสาอียีและอิบนุอัลเคาะลาหฺก็ได้กล่าวถึงฮะดีษบทนี้ว่าอยู่ในระดับฮะดีษมุนกัร (Ibn al-Ṣalāh, 1980 : 74) เนื่องจากในสายรายงานปรากฏชื่อของยะหฺยา บิน มุฮัมมัด¹ ซึ่งเป็นบุคคลระดับฎะอียฺ อีกทั้งในตัวบทฮะดีษสื่อถึงความอ่อนด้อยด้านภาษา (al-Munawiy, 1970 : 5/44)

ตัวอย่างที่ 3. ฮะดีษที่ระบุในตำราอัลกามิล ฟิฎุอะฟาว์ อัลริฎาล (ดู Ibn Adiy, 1983 : 2/545) ที่อ้างการรายงานจากญุัยบิร รายงานจากอัลฎะฮาก รายงานจากอิบนุ อับบาสซึ่งอ้างถึงท่านนบี ﷺ ว่า

((بِحُبِّ الصَّلَاةِ عَلَى الْغُلَامِ إِذَا عَقَلَ وَالصَّوْمِ إِذَا أَطَاقَ وَالْحُدُودِ وَالشَّهَادَةِ إِذَا احْتَلَمَ))

ความว่า “การละหมาดจำเป็นสำหรับเด็กเมื่อสติปัญญาสมบูรณ์ และถือศีลอดเมื่อสามารถ และต้องรับการลงทัณฑ์และการเป็นพยานเมื่อถึงวัยเริ่มฝันเปียก”

¹ ชื่อเต็มคือยะหฺยา บินมุฮัมมัด บินกัยษ อัลมุหะริบียี มีนามแฝงว่าอูษะกัร เป็นบุคคลระดับพอเชื่อถือได้แต่มีอาการหลงลืมบ่อยมาก (al-‘Asqalāniy, 1995 (1) : 77-79)

ในอะดีษปรากฏผู้รายงานชื่อ ญะอ์บิร ชื่อเต็มคือ ญะอ์บิร บิน สะอีด อัลอัซดีย ชาวเมืองคูรอซานเป็นบุคคลระดับฐานะอิฟญิดัน (al-‘Asqalāniy, 1991: 205)

จากข้างต้นสามารถอธิบายคุณสมบัติของอะดีษฐานะอิฟญิดันซึ่งไม่สามารถยกระดับด้วยปัจจัยใดๆ และไม่สามารถใช้เป็นหลักฐานได้ดังนี้ คือ 1) เป็นอะดีษที่ผู้รายงานอะดีษเป็นคนพูดเท็จ หรือถูกกล่าวหาเป็นคนพูดเท็จ 2) เป็นอะดีษที่ผู้รายงานอะดีษอยู่ในระดับมัดรูกเนื่อง มีข้อตำหนิและความผิดพลาดในการบรรยายมากมาย และ 3) เป็นอะดีษที่แปลกแหวกแนว (ซาซ) และขัดแย้งกับสายรายงานของบุคคลต่างๆ ที่น่าเชื่อถือ

เช่นกันข้อแตกต่างระหว่างอะดีษเมาฎูและอะดีษฐานะอิฟญิดันสามารถอธิบายได้ออกเป็น 2 กรณี ดังต่อไปนี้ คือ

1) กรณีของการนำไปรายงาน

อะดีษฐานะอิฟญิดัน แม้นอยู่ในระดับอะดีษที่เลวที่สุดจากประเภทต่างๆ ของอะดีษฐานะอิฟญิดัน แต่ถือว่าอยู่ในระดับที่เลวน้อยกว่าอะดีษเมาฎูทั้งหลาย¹ ดังนั้นกรณีความผิดอันเนื่องจากการนำไปรายงานจึงน่าจะมีโทษที่แตกต่างเช่นเดียวกัน อีกทั้งจากความหมายตัวบทอะดีษที่ระบุงการห้ามเอาไว้เป็นการเจาะถึงการเจตนากล่าวเท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ อันหมายถึงอะดีษเมาฎูโดยตรง ขณะที่อะดีษฐานะอิฟญิดันนั้นเพียงมีความบกพร่องเนื่องจากความบกพร่องประการใดประการหนึ่งในคุณสมบัติด้านคุณธรรม (العدل) ของผู้รายงาน² อันถือเป็นพฤติกรรมโดยจงใจที่เข้าข่ายความผิดยิ่งกว่าความบกพร่องในคุณสมบัติด้านความทรงจำ แต่มีสถานภาพที่เลวน้อยกว่าระดับอะดีษเมาฎู

2) กรณีของการนำไปใช้เป็นหลักฐาน

อะดีษเมาฎู และอะดีษฐานะอิฟญิดัน บรรดาอุละมาอ์จัดแบ่งทั้งสองล้วนอยู่ในประเภทอะดีษที่ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานไม่ได้เช่นเดียวกัน แม้นอะดีษฐานะอิฟญิดันจะเป็นเพียงประเภทหนึ่งจากอะดีษฐานะอิฟญิดัน แต่เกิดจากความบกพร่องในคุณสมบัติด้านคุณธรรมซึ่งถือเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่สุดในการตัดสินความน่าเชื่อถือของอะดีษ อะดีษทั้งสองจึงถือเป็นการต้องห้ามในการนำไปอ้างอิงเป็นหลักฐานหรือปฏิบัติเช่นเดียวกัน (al-Laknawiy, 1984 : 37) แม้นหากพิจารณาในสถานภาพแล้วอะดีษเมาฎูจะเป็นอะดีษที่เลวกว่า (al-‘Asqalāniy, n. d. : 77-79) หรืออาจมีโทษฐานความผิดที่ร้ายแรงกว่าด้วย

¹ สอดคล้องกับการจัดเรียงชนิดอะดีษในหมวดนี้ของบิน สะอ์บิร อัลอัสเกาะละนียที่เรียงระดับเลวมากที่สุดสู่ระดับเลวน้อยกว่า คือ อะดีษเมาฎู, อะดีษมัดรูก, อะดีษมุนกัร, อะดีษมุอ์ลัลล, อะดีษมุคัรร์อญญ, อะดีษมุกฎูบ และอะดีษมุฎูฏูบ ตามลำดับ (al-‘Asqalāniy, n.d.: 77-79)

² คุณสมบัติที่บกพร่องรุนแรงเกี่ยวกับผู้รายงานในด้านคุณธรรม 5 ประการ คือ 1) เป็นคนพูดเท็จ 2) ถูกกล่าวหาเป็นคนพูดเท็จ 3) เป็นคนพาลิก (ชอบละเมิดข้อห้าม) (4) เป็นผู้ทำบิดอะฮ์ และ 5) ไม่มีประวัติที่ชัดเจน (al-Tahhān, 1994 : 69)

3.2 สาเหตุการแพร่หลายของอะดีษเมาฎู และข้อมูลเกี่ยวกับบรรดาผู้ปลอมแปลงอะดีษ

3.2.1 สาเหตุการแพร่หลายของอะดีษเมาฎู

นักวิชาการมีความเห็นต่างกันในเรื่องช่วงเวลาการเกิดอะดีษเมาฎู ดังนี้

ทัศนะที่ 1. เห็นว่าการกฐอะดีษปลอมน่าจะเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กระทั่งท่านเองต้องกำชับ และระบุงการห้ามเช่นนั้นไว้ในอะดีษ¹ (Ahmad Amin, 1969 : 210-211)

ทัศนะที่ 2. เห็นว่าอะดีษเมาฎูเกิดขึ้นในสมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งมีใช้จากบรรดาเศาะฮาบะฮ์ แต่จากน้ำมือของบรรดามุนาฟิก (Ṣalāh al-dīn al-Idlibiy, 1983 : 41)

ทัศนะที่ 3. เห็นว่าการกฐอะดีษเมาฎูเริ่มเกิดขึ้นหลังจากปีฮิจญ์เราะฮ์ศักราชที่ 4 (al-Sibā'iy, 2000 : 93-96) หรือ ช่วงครึ่งหลังของการปกครองของอุษมาน บิน อัฟฟาน (al-'Umarīy, 1984 : 14-15)

ทัศนะที่ 4. เห็นว่าเกิดขึ้นราวปี ฮ.ศ. ที่ 41 หรือ ปลายสมัยของอลี บิน อปี ฎอลิบ ในช่วงเกิดความขัดแย้งรุนแรงและแตกแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆ เช่นเคาะวาริจญ์ ซือฮะฮ์ และกลุ่มสนับสนุนมุอาวียะฮ์ในเมืองซีเรีย รวมทั้งการกฐหลักฐานและเหตุผลของฝ่ายต่างๆ เกี่ยวกับบุคคลผู้เหมาะสมกับตำแหน่งผู้นำ (Muhammad Abū Zahw, 1984 : 480)

จากทัศนะทั้งหมดข้างต้นจึงพออนุมานได้ว่าการกฐอะดีษเมาฎู น่าจะเกิดขึ้นในช่วงปลายของศตวรรษแรกแห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราชมาแล้ว หลังพบว่าปรากฏความพยายามการกล่าวอ้างสิ่งต่างๆต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตลอดทั้งเกิดความขัดแย้งทางการเมือง และความแตกแยกมากมายระหว่างมุสลิมในช่วงดังกล่าว

อะดีษเมาฎูเกิดขึ้นมาด้วยหลายสาเหตุด้วยกัน โดยในที่นี้จะขอกกล่าวเพียงบางสาเหตุที่สำคัญเท่านั้น คือ

3.2.1.1 การเกิดกลุ่มเบี่ยงเบนต่างๆ ในประวัติศาสตร์อิสลาม

ระหว่างมุสลิมกลุ่มต่างๆ ในประวัติศาสตร์อิสลามตอนต้น ถือได้ว่าชาวอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับอะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มากที่สุด ดังเห็นได้ว่าบรรดานักวิชาการด้านอะดีษส่วนใหญ่มีอยู่ในกลุ่มนี้ ขณะที่ในกลุ่มอื่นๆ ให้ความสำคัญเฉพาะอะดีษบางส่วนที่สอดคล้องกับทัศนะหรือความนิยมของฝ่ายตนเท่านั้น เนื่องอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์เชื่อว่าอะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นส่วนหนึ่งของศาสนาที่จำเป็นต้องเอาใจใส่อย่างสูงสุด ดังคำกล่าวของ

¹ คือ อะดีษของท่านนบี ﷺ ที่ความว่า “แท้จริงการกล่าวเท็จต่อฉัน มีเหมือนเช่นการกล่าวเท็จของพวกท่านซึ่งกันและกัน ผู้ใดกล่าวเท็จต่อฉันโดยเจตนา ดังนั้นเขาจงเตรียมที่นั่งของเขาจากไฟนรก (al-Bukhariy, 1990 : 1229)

มุฮัมมัด บิน สิริรีน¹ ที่ว่า “แท้จริงวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งจากศาสนา ฉะนั้นจึงพิจารณาเถิดว่าจะอ้างศาสนาของพวกเขาที่นั่นมาจากใคร” (al-Nawawiy, 1929 : 1/ 84) ดังนั้นสาเหตุสำคัญที่จำเป็นต้องมีการกำหนดอิสลาม (สายสืบของอะดิซ) ขึ้นมาในทางวิชาการอะดิซปัญหาเนื่องจากการเข้านับถืออิสลามของกลุ่มต่างๆ ที่มีได้มีความศรัทธาและบริสุทธิ์ใจอย่างแท้จริง พวกเขาเพียงเข้าสู่ศาสนาด้วยเป้าหมายที่แอบแฝงและคิดร้าย ซึ่งบางกลุ่มอ้างความรักต่อท่านนบี ﷺ และอะฮ์ลุลบัยต์ โดยพยายามเสกสรรคืบเนื่องต่างๆ ขึ้นแล้วอ้างการโกหกใส่ท่าน เนื่องกลุ่มไม่หวังดีเหล่านั้นพบว่าดินแดนทางตอนเหนือของแคว้นสมุทรอาหรับเป็นยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการแพร่หว่านพิตนะย และความเท็จทั้งหลาย ดังระบุในอะดิซหนึ่งรายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน อุมร์ซึ่งท่านนบี ﷺ กล่าวไว้ว่า

((إِنَّ الْفِتْنَةَ بَجِيءٌ مِنْ هَاهُنَا - وَأَوْمًا بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ - مِنْ حَيْثُ يُطْلَعُ قَرْنَا الشَّيْطَانِ ، وَأَنْتُمْ بَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ))

(أخرجه مسلم : 2905)

ความว่า “แท้จริงพิตนะย (ความชั่วร้าย) จะมีมาจากตรงนี้ (ท่านกล่าวพลางชี้มือไปด้านทิศตะวันออก) จากจุดที่สองเขาของชัยฏอนโผล่ขึ้นมา แล้วพวกท่านก็จะประหัตประหารซึ่งกันและกัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 2905)

ในอะดิซดังกล่าวบ่งบอกว่า ดินแดนทางตอนเหนือของแคว้นสมุทรอาหรับซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกตามภาษาพูดของชาวนครมะดีนะฮ์ในเวลานั้นคือหมายถึงดินแดนราบสูงแถบแคว้นนัจด์และประเทศอิรัก (Ibn Taimīyah, 1995 : 27/41-42) เนื่องประชาชนในดินแดนแถบตะวันออกในตอนนั้นล้วนเป็นผู้ปฏิเสธ (กาฟิร) ซึ่งกาลต่อมาความชั่วร้ายต่างๆ ก็บังเกิดขึ้นมาครั้งแรกจากที่นั่นตามที่ท่านบิหมัมมัด ﷺ บอกไว้ กระทั่งกลายเป็นสาเหตุแห่งความแตกแยกระหว่างบรรดามุสลิมเป็นเป้าหมายที่ชัยฏอน (มารร้าย) ประสงค์และชมชอบ รวมทั้งบิดอะฮ์ต่างๆ ก็เกิดขึ้นจากดินแดนเหล่านี้เช่นกัน เหตุนี้เมื่อกล่าวถึงการรายงานอะดิซจากหัวเมืองต่างๆ เช่นจากชาวนครมาดีนะฮ์ บัศเราะฮ์ และเมืองซาม เช่น อิบน์ ตัยมียะฮ์วิพากษ์ว่าเมืองกูพะฮ์มีชาวเมืองที่โกหกมากที่สุดในช่วงสมัยของตาบิอีน โดยเฉพาะในหมู่พวกชีอะฮ์ ซึ่งบรรดาอะลิมะฮ์ของนครมาดีนะฮ์หลายท่าน เช่นอิมามมาลิก จึงไม่นิยมการอ้างอิงหลักฐานอะดิซใดๆ ที่มาจากชาวอิรัก เนื่องมีพวกโกหกอยู่ อีกทั้งไม่สามารถแยกแยะได้ว่าใครบ้างเป็นคนพูดจริงหรือพูดเท็จ (Ibn Taimīyah, 1995 : 20/216)

¹ คือ มุฮัมมัด บิน สิริรีน เป็นอะลิมะฮ์ด้านตัฟซีร อะดิซ และฟิกฮ์ เกิดที่เมืองบัศเราะฮ์ในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ บินอับฟาน เมื่อปี ฮ.ศ. 33 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 110 (al-Zirikli, 2002 : 6/154)

ในบรรดากลุ่มเบียงเบนที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์อิสลามต่อการเกิด และแพร่หลายอะฮ์ลุดดีนมาฆูอ์ในที่นี่ จึงจำแนกได้เป็น 4 กลุ่มหลัก คือ ซืออะฮ์ เคาะวาริจญ์ มุอตะฮิลละฮ์ และศูฟิยะฮ์ โดยจะกล่าวถึงแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

1) กลุ่มซือนะฮ์

กลุ่มซือนะฮ์¹ เป็นกลุ่มแรกๆ ที่ตั้งเค้าความเบียงเบนมาจากการอ้างความนิยมอย่างสุดโต่งต่ออะฮ์ลุลบัยต์ กระทั่งกล่าวอ้างสิ่งโกหกมากมายขึ้นต่อพวกเขา โดยเฉพาะบุคคลชื่ออับดุลลอฮ์ บิน สะบอ² ที่พยายามยกความเท็จหนึ่งขึ้นมาว่าอลี บิน อับฏอลิบเท่านั้นคือผู้มีสิทธิสืบทอดตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์จากท่านนบี ﷺ แต่กลับถูกลิตรอนในสิทธิดังกล่าวอย่างยุติธรรม พร้อมอ้างว่าอลีเป็นผู้ไร้ความบาป แล้วพวกนอกศาสนาก็นำเรื่องดังกล่าวไปใช้เพื่อทำลายศาสนาในกาลต่อมา สำหรับในเรื่องอะฮ์ลุดดีน กลุ่มซือนะฮ์มีจุดยืนที่ชัดเจนมาแต่ต้น คือไม่ยอมรับการรายงานของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ส่วนใหญ่³ ดังนั้นเมื่อละทิ้งการรายงาน ย่อมเท่ากับพวกเขาได้ละทิ้งสิ่งที่ถูกรายงานหรือตัวบทอะฮ์ลุดดีนนั้นไปด้วย ในทัศนะของพวกเขาจึงไม่นับว่ามีสุนนะฮ์ที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ศาสนาของพวกเขาจึงเต็มไปด้วยเรื่องราวที่ถูกอุปโลกนขึ้นจนแทบกลายเป็นปัจจัยหลักเพื่อการดำรงอยู่รอดของพวกเขา เหมือนเช่นปลาที่ขาดน้ำไม่ได้ สิ่งที่เขาอ้างถึงจึงมีการรายงานต่างๆ ที่มีอาจปลอดจากการโกหกได้เช่นกัน นักวิชาการท่านหนึ่งได้กล่าวถึงกลุ่มซือนะฮ์ หรืออัลรอฟีฎะฮ์ว่า : หลักการของพวกเขาคือ ผู้ใดที่ไม่สนับสนุนท่านอลีผู้นั้นทรยศต่อคำสั่งเสียของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ และต่อต้านบรรดาอิมามผู้ทรงธรรม และถือเป็นผู้คนไร้ความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจ (Bakhit, 2006:89).

สาเหตุจากการอนุญาตให้มีโกหกได้โดยอิสระจนเกิดการแพร่กระจายของอะฮ์ลุดดีนมาฆูอ์ในซือนะฮ์กลุ่มต่างๆ รวมถึงการแต่งเรื่องราวความเท็จที่แปลกประหลาด และพิสดารขึ้นมาอย่างมากมาย และสืบเนื่องจากการกล่าวหาบรรดาเศาะฮาบะฮ์ว่าเป็นผู้ปฏิเสธ พวกเขาก็ได้ทอดทิ้งคำสอนศาสนาจากอัลลอฮ์ แล้วกำหนดศาสนาขึ้นเองตามอารมณ์และความชอบของพวกเขา เช่นนักวิชาการ

¹ คำว่าซือนะฮ์ (شيعة) แปลว่าพวก หรือกลุ่มสนับสนุน ในที่นี้หมายถึงมุสลิมกลุ่มหนึ่งในประวัติศาสตร์ที่นิยมและเทิดทูนต่ออะลี บิน อับฏอลิบ และอะฮ์ลุลบัยต์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณที่ชอบธรรม และมีที่ต่อต้านและไม่ยอมรับต่ออูบัยดีร์ และอุมัยร หรือบรรดาเศาะฮาบะฮ์ส่วนใหญ่ แม้นอาจมีบางส่วนที่อาจยอมรับแต่เชื่อว่าอลีมีความประเสริฐกว่าทั้งหมด (Ibn Abi Ya'la, n.d : 1/33) ซือนะฮ์แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ ซุลาต (ซือนะฮ์สุดโต่ง) อิมามียะฮ์ และซัยดียะฮ์ สำหรับซือนะฮ์กลุ่มใหญ่ที่มีอิทธิพลและมีจุดยืนเป็นปรปักษ์ต่อชาวอะฮ์ลุลบัยต์จนถึงปัจจุบันคือ ซือนะฮ์อิมามียะฮ์ หรือเรียกอีกชื่อว่า “เราะฟีฎะฮ์” นั้นเอง

² อับดุลลอฮ์ บิน สะบอ ชาวอิรักจากเมืองค็อนอา ประเทศเยเมน ถูกรู้จักในนาม “บิน อัลเสาดาร์” เดินทางสู่นครมาดีนะฮ์และแสวงเข้ารับอิสลามในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุษมานราวปี ฮ.ศ.30 โดยแอบซ่อนความมุ่งร้ายเพื่อทำลายอิสลามและสังคัมมุสลิมไว้ภายใน ต่อมาเขาได้เดินทางเร่ร่อนไปยังประเทศต่างๆพร้อมแพร่หว่านความเชื่ออันบิดเบือนมากมายเกี่ยวกับความเป็นผู้นำโดยชอบธรรมของอะลี บิน อับฏอลิบ ตลอดทั้งอ้างว่าอลี เป็นร่างอวตารจากพระเจ้า เป็นต้น (Abū Zahrah, 1989 : 32)

³ ยกเว้นบรรดาเศาะฮาบะฮ์ส่วนหนึ่งซึ่งจำนวนน้อยมากที่พวกเขายอมรับ ดังคำกล่าวของอูลละมาฮ์ซือนะฮ์ท่านหนึ่งว่า “เศาะฮาบะฮ์ทั้งหลายได้หลุดออกจากศาสนาหลังการเสียชีวิตของท่านนบี ﷺ เว้นแต่บุคคล 3 คน คือ มิกดาด อัลอัศวัต, อูบัยร อัลอิมฟารี และ สัลมาน อัลฟารีซี (al-Kulainiy, 1967 : 8/245)

ด้านศาสนาและประวัติศาสตร์ต่างเห็นพ้องกันว่าที่มาของการโกหกในการรายงานฮะดีษเริ่มต้นจากกลุ่มซื่ออะฮ์กระทั้งนับว่าพวกเขาได้ดำรงลงสู่ความต่ำต้อยนี้ยิ่งยวดที่สุด โดยปลอมแปลง ฮะดีษต่างๆขึ้นเกี่ยวกับความประเสริฐของท่าน อลี บิน อับดุลลิลิ และอะฮ์ลุลบัยต์ รวมทั้งได้ปลอมแปลงฮะดีษจำนวนมากเพื่อลบล้างความดีงามของเศาะฮาบะฮ์ที่เหลือ” (al-Husain Shawwath,2004 : 266) เช่นกัน กลุ่มซื่ออะฮ์บางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มอิมามียะฮ์ หรืออัลเราะฟี-ฎะฮ์ จะยึดถือเฉพาะฮะดีษที่ปรากฏในหนังสือที่บรรดาผู้รู้ของพวกเขาบันทึกไว้เท่านั้น เช่นหนังสือ “อัลกาฟี” ของอัลกุฎัยนีย์¹ หนังสือ “อัลตะฮ์ซิบ” และ “อัลอิสติบศอร์” ของมุฮัมมัด อัฏฏูสีย์² และหนังสือ “อัลวาฟี” ของมุลา มุห์สิน อัลกาซี³ (Bakhit, 2006 : 88) การโกหกจึงคล้ายกับเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มอัล-รอฟีฎะฮ์ ขณะที่การอำพรางตน และการกลับกลอกเป็นดั่งผ้าคลุมร่าง

อรรรอบี บิน สุลัยมาน⁴ กล่าวว่า ฉันได้ยินอัสซาฟีอีย์ กล่าวว่า “ ฉันไม่เคยเห็นในกลุ่มผู้ตามอาหมณ์ว่ามีพวกใดที่ยืนยันสิ่งที่เป็นความเท็จยิ่งกว่าพวกอัลรอฟีฎะฮ์อีกแล้ว ” (al-Lalika‘iy,2003:1544) อิบน์ ตัยมียะฮ์ก็กล่าวว่า “ การโกหกในกลุ่มซื่ออะฮ์มากกว่าในกลุ่มอื่นๆทุกกลุ่ม และการโกหกในกลุ่มพวกเขามีมาแต่ดั้งเดิม ด้วยเหตุนี้เองบรรดาผู้นำในอิสลามต่างก็ทราบดีถึงลักษณะที่เด่นชัดของพวกเขานั้นคือการโกหกอย่างมากมาย” (Ibn Taimīyah,1985 : 1/26-29)

อัซฮับ บิน अबดุลอะซีซ⁵ กล่าวว่า “อิมามมาลิกถูกถามเกี่ยวกับกลุ่มอัลรอฟีฎะฮ์ ท่านตอบว่า “ จงอย่าสนทนากับพวกเขา และอย่ารายงานฮะดีษจากพวกเขา แท้จริงพวกเขาโกหก ” (al-‘Asqalāniy,1986: 1/10) อิบน์ บัฏฏะฮ์ อัลหัมบะลี⁶ กล่าวว่า: ซื่ออะฮ์เป็นกลุ่มที่มีความขัดแย้งแตกแยก และให้ร้ายกันอย่างรุนแรงที่สุด แต่ละคนได้เลือกแนวทางของตนเองแล้วด่าว่าผู้ขัดแย้ง : กล่าวหาผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามว่าเป็นผู้ปฏิเสธศาสนา (Ibn Batthah,1994: 2/556)

¹ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บิน ยะอ์กูบ บิน อิสฮาก อัลกุฎัยนีย์ นามแฝงคือ ออบูญะอ์ฟัร อุละมาอ์สายซื่ออะฮ์อิมามียะฮ์ เกิดประมาณในปี ค.ศ. 864 (ฮ.ศ.250) ที่หมู่บ้านกุฎัยนในประเทศอิรัก เจ้าของตำราอัลกาฟี” ซึ่งถือเป็นหนังสือรวบรวมฮะดีษเล่มหนึ่งที่สำคัญของผู้ซื่ออะฮ์ เสียชีวิตในปี ค.ศ.941 (ฮ.ศ.629) (Ibn Athir,1983 : 8/364, al-‘Asqalāniy,2002 : 5/433)

² ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บิน มุฮัมมัด บิน อัลฮะสัน อัลฏูสีย์ หรือถูกรู้จักในนาม นะศิรุดดีน อัลฏูสีย์ เกิดที่เมืองฏอสในแคว้นครุซซานในปี ฮ.ศ.597 อุละมาอ์สายซื่ออะฮ์สายมัซฮับอิสมาอิลียะฮ์ก่อนเข้ารับมัซฮับอิมามียะฮ์ และเป็นผู้สมคบกับฮุลาอูในการบุกทำลายเมืองแบกแดด เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.672 (Ibn Kathīr,1996 : 13/267)

³ ชื่อเต็มคือ มุห์สิน บิน มุรตะฎอ บิน ฟัยฎิลลาฮ์ อัลกาซี ถูกรู้จักในนาม มุลา มุห์สิน อัลกาซี เป็นอุละมาอ์ด้านตัฟสีรของสายซื่ออะฮ์สายอิมามียะฮ์ เกิดในปี ฮ.ศ.1008 ที่เมืองกุม เจ้าของตำราตัฟสีร “อัลคอฟี” เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.1090 (Bakhit,2006 : 82)

⁴ ชื่อเต็มคือ อัลเราะบี บิน สุลัยมาน บิน अबดุลญับบาร์ นามแฝงคือ ออบูมุฮัมมัด อัลมูรอด เป็นอุละมาอ์ด้านฮะดีษและฟิกฮ์ เกิดประมาณปี ฮ.ศ.174 และเสียชีวิตปี ฮ.ศ.256 (Ibn Kathīr,2004 : 1/134)

⁵ ชื่อเต็มคืออัซฮับ บิน अबดุลอะซีซ อัลกัยซี นามแฝงคือออบูอัมร์ เป็นอุละมาอ์ฟิกฮ์สายมัซฮับมาลิกีย์ เกิดที่อิธิบตีในปี ฮ.ศ.140 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ.204.

⁶ ชื่อเต็มคืออับดุลลอฮ์ บิน มุฮัมมัด บิน มุฮัมมัด นามแฝง คือ ออบู अबดุลลาฮ์ ฎัจจ์ในนามบิน บัฏฏะฮ์ เป็นอุละมาอ์ฟิกฮ์สายมัซฮับหัมบะลี เกิดราวปี ฮ.ศ.304 ที่เมืองอักบะรอในประเทศอิรัก เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.387 (Ibn Abi Ya‘la,n.d : 3/272)

อิบนุ ตัยมียะฮ์ กล่าวว่า “กลุ่มอัลรอฟีฎะฮ์ พื้นเพการอุตริกรรมของพวกเขานั้นมาจากพวกนอกศาสนา และบรรดาผู้ปฏิเสธพระเจ้า การโกหกโดยเจตนาเกิดขึ้นมากมายในกลุ่มพวกเขา พวกเขายอมรับด้วยซ้ำว่าศาสนาของพวกเขาตนคือ “อัตตะกียะฮ์” อันหมายถึง การกล่าวสิ่งที่ตรงข้ามกับสิ่งที่อยู่ในใจ จริงแล้วมันคือการโกหกและการกลับกลอกนั่นเอง” (Ibn Taimīyah, 1987:1/30)

บรรดาอะดีษะมาฎอ์ที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นโดยพวกชีอะฮ์ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการเทิดทูลอย่างสุดโต่งต่ออะลี บิน อบีฏอลิบ และอะฮ์ลุลบัยต์ เช่น

((مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى آدَمَ فِي عِلْمِهِ ، وَإِلَى نُوحٍ فِي فَهْمِهِ ، وَإِلَى إِبْرَاهِيمَ فِي حِلْمِهِ ، . وَإِلَى يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا فِي زُهْدِهِ . . وَإِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ فِي بَطْنِهِ ، فَلْيَنْظُرْ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ))

ความว่า “ผู้ใดประสงค์จะมองเห็นถึงความรู้ของอาดัม และความเข้าใจของนุห์ และความอดทนของอิบรอฮีม และความสมถะของยะฮยา ตลอดจนทั้งความเข้มแข็งของมูซา บุตรของอิมรอน ก็จงมองไปยังตัวของอะลี บุตรของอบี ฏอลิบ”¹

สรุปได้ว่ากลุ่มชีอะฮ์ คือกลุ่มเบี่ยงเบนกลุ่มแรกๆที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์จากสาเหตุความขัดแย้งทางความคิดและความเชื่อในประเด็นสำคัญอันเกี่ยวกับผู้นำ เช่นพวกเขาเชื่อว่าอลี บิน อบีฏอลิบ คือบุคคลผู้มีสิทธิต่อการสืบทอดตำแหน่งผู้นำ หรือเคาะลีฟะฮ์เป็นพินัยกรรมที่ได้การมอบหมายโดยตรงจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่บรรดาเคาะฮาบะฮ์ส่วนใหญ่ได้ฝ่าฝืนพินัยกรรมนี้² และด้วยสภาพที่เสียเปรียบเนื่องเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม พวกเขาจึงพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อความอยู่รอดโดยใช้หลักอำพรางตน และการกู่ตะเอยขึ้นมาเพื่ออ้างความชอบธรรมและความประเสริฐของบรรดาผู้นำจากเชื้อสายของอลี บิน อบี ฏอลิบด้วยความเคียดแค้นต่อฝ่ายตรงข้ามเป็นแรงจูงใจ

2) กลุ่มเคาะวาริจญ์

กลุ่มเคาะวาริจญ์³ เป็นกลุ่มแรกๆอีกกลุ่มหนึ่งที่สามารถทราบถึงจุดยืนต่ออัสสุนนะฮ์ได้เด่นชัดมาก หากทราบท่าทีของพวกเขาต่อบรรดาผู้รายงานอะดีษะยุคแรก คือบรรดาเคาะฮาบะฮ์

¹ อะดีษะนี้ระบุในตำรา “ชะวาอิด อัลตันซีล” ของอูลมะฮ์ชีอะฮ์อัลฮากิม อัลฮัสกันีย (al-Haskaniy, 2001 : 1/79) โดยอัลอัลบานียัรระบุเป็นอะดีษะมาฎอ์ (al-Albaniy, 1991 : 1/5450)

² ขณะที่ชีอะฮ์สุดโต่งบางกลุ่ม เช่น อัลฆะรอบียะฮ์ ถึงกับอ้างว่าญิบรีล (อะลียฮิสลาม) มีความผิดพลาดในหน้าที่อย่างร้ายแรงเนื่องนำโองการวะฮียามาให้กับมุฮัมมัด ﷺ แทนที่ควรให้กับอะลี บินอบีฏอลิบ เนื่องจากมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

³ คำว่าอัลเคาะวาริจญ์ (الخوارج) เป็นรูปพหูพจน์ของคำว่า คอริจญ์ แปลว่าผู้ออกอยู่ข้างนอก เป็นผู้เรียกชนกลุ่มหนึ่งในประวัติศาสตร์อิสลามที่ผลัดตัวออกจากการอยู่ร่วมกับบรรดามุสลิมที่ดีเลิศที่สุด หรือเคาะฮาบะฮ์ (al-‘Asqalāniy, 2000a :12/283) หรือแยกตัวออกครั้งแรกจากผู้นำที่ชอบธรรม คือเคาะลีฟะฮ์อลี บินอบีฏอลิบ (‘Awajiy, 1978 : 19) ก่อนถูกส่งกองทัพไปปราบปรามและล้มตายเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งที่มีชีวิตรอดได้กลับตัวมาสวามิภักดิ์ แต่ส่วนใหญ่ได้หนีออกไปยังหัวเมืองต่างๆ กระทั่งแตกออกเป็นกลุ่มต่างๆมากกว่า 20 กลุ่มย่อย (al- al-Shahrastāniy, 1992 : 1/11 5-117)

แม้ในระหว่างกลุ่มต่างๆของพวกเขาจะมีทัศนคติที่ต่างกันหลายเรื่อง แต่ทั้งหมดล้วนเห็นเหมือนกันว่า บรรดาเคาะฮาบะฮ์มีความเที่ยงธรรมเฉพาะช่วงก่อนเกิดการขัดแย้งหนักระหว่าง อลิกับมูอาเวียฮ์ เท่านั้น แต่หลังจากนั้นทุกคนที่เข้าร่วม หรือพอใจกับการตัดสินหรือสนับสนุนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอลิหรือมูอาเวียฮ์ก็ทำตามทั้งหมดล้วนกลายเป็นพวกนอกศาสนา अबดุลกอฮิร อัลบักดาดี¹ กล่าวว่า “ สิ่งหนึ่งที่ระหว่างกลุ่มต่างๆของเคาะวาริจญ์เห็นตรงกัน ทั้งที่มีแนวทางที่แตกแยกกัน คือ การกล่าวหาทั้งอลี และอุษมานตลอดทั้งผู้เข้าร่วมสงครามอูฐ และทุกคนที่พอใจกับการตัดสินนั้นทุกคนล้วนเป็นผู้ปฏิเสธ” (‘Abd al-Qahir ‘Ibn Tāhir.1977: 55) บ่อเกิดแห่งความหลงผิดในเรื่องอิสสุนนะฮ์ คือพวกเขาปฏิเสธการยอมรับในสิ่งที่รายงานโดยบุคคลที่พวกตนกล่าวหาว่าเป็นผู้ปฏิเสธ ซึ่งเหล่านั้นล้วนเป็นชนส่วนใหญ่ของบรรดาเคาะฮาบะฮ์ ซึ่งเท่ากับพวกเขาได้สูญเสียแหล่งสืบค้นของอิสสุนนะฮ์อันเกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญต่างๆ ทางทางศาสนาไป แม้พวกเขาจะมีลักษณะบางอย่างที่เข้มงวดกวัดขั้นกว่ากลุ่มอื่นๆคือไม่อนุญาตให้โกหก อีกทั้งถือว่าผู้โกหกเท่ากับเป็นผู้ปฏิเสธ กระทั่งถือว่าพวกเขาเป็นกลุ่มหนึ่งที่ห่างไกลจากการโกหกมากที่สุดก็ว่าได้ เนื่องจากพวกเขาไม่ได้อยู่ในกลุ่มผู้จงใจโกหก แต่เป็นที่ยอมรับกันในเรื่องความสัตย์ จนกระทั่งมีการกล่าวขานกันว่า ฮะดีษของพวกเขาเป็นฮะดีษที่ถูกต้องที่สุด แต่เป็นเพราะพวกเขาเขลาและหลงผิดในการทำบิดอะฮ์ ซึ่งบิดอะฮ์ที่ว่ามิใช่ได้เกิดจากการออกนอกกรอบศาสนา หรือการปฏิเสธพระเจ้า แต่เป็นความเขลาและความหลงผิดในการเข้าใจต่อความหมายของอัลกุรอานที่แท้จริงต่างหาก

ดังนั้นในส่วนของกลุ่มเคาะวาริจญ์แม้ไม่ปรากฏชัดเจนถึงตัวอย่างฮะดีษที่พวกเขาอุปโลกน์ขึ้นโดยจงใจ เนื่องจากเขาถือว่าการโกหกนั้นเป็นบาปใหญ่ที่มีผลให้ตกศาสนาแต่อุละมาอ์บางท่านเห็นว่าการอุปโลกน์ของพวกนี้เกิดขึ้นจากความเขลาต่อเจตนารมย์ของอัลกุรอานและปฏิเสธสุนนะฮ์นั่นเอง (ดู ‘Ibn Taimīyah.1985:1/30)

สรุปคือเคาะวาริจญ์แม้เป็นกลุ่มหนึ่งที่ห่างไกลจากการโกหก แต่ความผิดพลาดอันมหันต์คือการปฏิเสธบรรดาเคาะฮาบะฮ์ส่วนใหญ่โดยกล่าวหาว่าพวกเหล่านั้นเป็นผู้ทำบาปใหญ่ และตกศาสนา จนนำสู่การปฏิเสธและไม่ยอมรับการรายงานฮะดีษจำนวนมากมายของบรรดาเคาะฮาบะฮ์ ไปด้วยอย่างเสียหาย

3) กลุ่มมูอะตะชีละฮ์

กลุ่มอัลมูอะตะชีละฮ์² เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่นอกจากไม่ยอมรับในความเที่ยงธรรมและฮะดีษส่วนมากที่มาจากเหล่าเคาะฮาบะฮ์ ตลอดถึงตีความอายะฮ์อัลกุรอานตามวิธีการของตนเอง

¹ ชื่อเต็มคือ अबดุลกอฮิร บินฏอฮิร อัลบักดาดี นามแฝงคือ อบูมันศูร เกิดที่แบกแดดในปี ฮ.ศ.429 มีผลงานตำรามากมาย เช่น อัล-นาสิคอะอันมันฮูค และอัลฟาร์ก บัยนะฮ์อัลฟิร็อก เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.1037 (al-Zirikli, 2002 : 4/48)

² อัลมูอะตะชีละฮ์ คือมุสลิมกลุ่มหนึ่งซึ่งปรากฏขึ้นในช่วงแรกของศตวรรษที่ 2 ในประวัติศาสตร์อิสลาม เป็นพวกที่ยึดถือหลักเหตุผลทางปัญญาอย่างสุดโต่งแม้กระทั่งในเรื่องเกี่ยวกับหลักศรัทธา (อะกีดะฮ์) ผู้ก่อตั้งสำนักคิดนี้คือวาซิล บินอฏฏอ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.131) ซึ่ง

เช่นหากอะดิษบไทขัดแย้งกับความคิดก็จะปฏิเสธอะดิษนั้นไป หากยังพยายามตั้งข้อสงสัยในอะดิษ เคาะฮ์อีจำนวนมาก และมักใช้สติปัญญาเป็นเกณฑ์ตัดสินอะดิษอีกด้วย อัลฮุสัยน์ ชูวัฏ¹ กล่าวว่า “กลุ่มอัลมูอะตะซิละฮ์ ไม่ยอมรับในความเที่ยงธรรมของบรรดาเคาะฮาบะฮ์โดยทั่วไป และไรรำรยาทต่อบุคคลเหล่านั้น เช่น การปฏิเสธอะดิษที่รายงานจากฏ็อลฮะฮ์, อัลฮุบัยร, อาอิชะฮ์, มุอาวียะฮ์ และทุกคนที่ต่อต้านอลี” (al-Husain Shuwath. 2004 : 270-271)

นอกจากหลักความเชื่อ 5 ประการ² ที่ถูกกำหนดขึ้นพร้อมศรัทธาตามนั้นอย่างสุดโต่ง กระทั่งหากมีอะดิษใดขัดแย้งไปจากนั้นพวกมูอะตะซิละฮ์ก็จะตีความให้สอดคล้องกับความเชื่อนั้น หรือหากเป็นอะดิษใดก็จะปฏิเสธไปทันที ทั้งหมดถูกกระทำด้วยความอาจหาญและเปิดเผยมาก (Ahmad Amin.2006 :3/85) จุดยืนของพวกเขาแม้ทั้งความลังเลในความถูกต้องของอะดิษส่วนใหญ่ และไม่ยอมรับในส่วนหนึ่ง เนื่องจากพวกเขาเอาสติปัญญาเป็นเกณฑ์ตัดสินอะดิษมิใช่เอาอะดิษไปตัดสินสติปัญญา

เหตุผลที่ไม่ยอมรับอะดิษ หรือสุนนะฮ์ของกลุ่มมูอะตะซิละฮ์ตามข้างต้นจึงสามารถอธิบายได้ 2 ประการสำคัญ คือ เนื่องความสงสัยต่อความถูกต้องของกระบวนการรายงานอะดิษ โดยเฉพาะจากบรรดาเคาะฮาบะฮ์ และการอาศัยเหตุผลทางสติปัญญาก่อนหลักฐานจากการรายงานในกรณีความขัดแย้ง สำหรับสาเหตุเกิดการแพร่หลายของอะดิษเมฆูอ์ในกลุ่มอัลมูอะตะซิละฮ์คือ เนื่องจากการขาดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับอัสสุนนะฮ์และวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เอาเหตุผลทางปัญญาเหนือหลักฐานจากการรายงาน จนมีผลทำให้อะดิษเคาะฮ์อีจำนวนมากมายต้องอันตรายหายไป ทั้งหมดสืบเนื่องจากพวกเขาไม่ยอมรับในความเที่ยงธรรมของบรรดาเคาะฮาบะฮ์ และลดคุณค่าโองการวะฮ์ยูของอัลลอฮ์ว่าไม่สำคัญอีกทั้งยังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามต้องการ

4) กลุ่มศูฟิยะฮ์

กลุ่มศูฟิยะฮ์ หรือศูฟิยะฮ์ แนวคิดทางศาสนาอีกกลุ่มหนึ่งที่เกิดขึ้นในโลกมุสลิมในช่วงศตวรรษที่ 3 แห่งฮิจญเราะฮ์ศักราช ดังกระแสที่เรียกร้องการใช้ชีวิตอย่างสันโดษ และคร่ำหวอดกับการปฏิบัติอิบาดะฮ์ พร้อมการหันหลังโดยสิ้นเชิงให้กับความเพริศแพรวทางวัตถุ และกิจการทางโลก ซึ่งถูกรู้จักต่อมาในนามกลุ่มศูฟิยะฮ์ หรือตะเซาวัฟ (Ibn Khaldun,1984 : 467) ต่อมากลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดและความเชื่อจากต่างศาสนากระทั่งวิวัฒนาการกลายเป็นกลุ่มที่มีความเชื่อที่

ประกาศแยกตัวออกจากสถาบันของอัลฮะสัน อัลบะศอริย (เสียชีวิต ฮ.ศ.110) เนื่องขัดแย้งกันในประเด็นของสถานะของผู้กระทำบาปใหญ่ ซึ่งเขายืนยันว่าผู้นั้นยอมมิใช่มุฮัมมัดและมีใช้กาฟิร แต่อยู่ในอีกสถานะหนึ่งต่างหาก (al-Shahrestāniy, 1992 : 1/50)

¹ อัลฮุสัยน์ บินมุฮัมมัด ชูวัฏ นักวิชาการและนักเผยแพร่มุสลิมแห่งตูนิเซีย เจ้าของตำราหุญญะฮ์อัลสุนนะฮ์วะดารีคุฮา” เกิดปี ค.ศ.1958 [http://websites.networksolutions.com/share/scrapbook/71/710411/Dr. Houcine Chouat CV.pdf](http://websites.networksolutions.com/share/scrapbook/71/710411/Dr._Houcine_Chouat_CV.pdf) สืบค้นเมื่อ 24/08/60

² หลักความเชื่อ 5 ประการของกลุ่มมูอะตะซิละฮ์ คือ 1) อัลเตฮะฮิด 2) อัลฮัดลุ 3) อัลละวะดวัลละฮิด 4) อัลมันลิละตุนบัยน์นัมน์ชิละตัยน์ และ 5) อัลอัมรฺบิลมะฮ์อรุฟ วัลนะฮ์ยฺอะนิลมุนกัร (Ibn Abi al-Bir, 1994 : 2/212)

เปียงเบนอย่างมากหายไปจากหลักการอิสลามแต่เดิม¹ จุดยืนโดยรวมของกลุ่มนี้ต่อสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงไม่ให้ความสำคัญนักต่ออะดิษเศาะฮีฮ์ อีกทั้งวางตัวเฉยต่อการแพร่หลายของอะดิษฎะอ์อิฟ และปล่อยให้มีการแต่งอะดิษเศาะฮีฮ์ขึ้นมาอย่างมากภายในสังคม เนื่องพบว่าพวกคหฺฟีส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับอะดิษ และไม่สามารถแยกแยะได้ว่าอะดิษใดเศาะฮีฮ์หรือไม่เศาะฮีฮ์ ดังนั้นผลของการทอดทิ้งทางนำของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และไม่สนใจต่อแนวทางที่ถูกต้องคือความหลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้นนอกจากการมองข้ามต่ออะดิษนี้แล้วพวกเขายังสร้างหลักความเชื่อของตนขึ้นมาโดยอาศัยจากเรื่องราว หรืออะดิษที่ไม่ถูกต้อง และมีสถานะอ่อนแอทดแทน สภาพของกลุ่มคหฺฟียะฮ์ในสายตาของบุคคลผู้รู้จักส่วนมากจึงเป็นแค่คนเล่าเรื่องตามจินตนาการและไร้หลักฐาน บรรดาอุละมาอ์จำนวนมากได้ชี้ให้เห็นข้อเท็จจริงนี้ และแสดงให้เห็นถึงความโง่เขลาด้านวิชาการอะดิษของกลุ่มคหฺฟียะฮ์ เช่นอิบนุ สะอฺูร์ อัลอัศกอลานี² กล่าวว่า “พวกคหฺฟียะฮ์ส่วนใหญ่มีกรายงานบรรดาอะดิษฎะอ์อิฟเสมอ” (al-‘Asqalāniy, 1412 : 2/528)

อัลชะอะบีย² กล่าวถึงประวัติของผู้นำชาวคหฺฟีคนหนึ่งนามว่าอะฮฺมัด บิน มุฮัมมัด ออบู สะอฺัด อัลคหฺฟี ว่าได้แต่งอะดิษขึ้นเองจำนวนสี่สิบอะดิษ และแต่ละอะดิษล้วนมีสายรายงานเฉพาะจากพวกคหฺฟีที่ตนยอมรับ ในอะดิษเหล่านั้นจึงมีสิ่งที่มีอายุยอมรับได้มากมาย แต่กระนั้นพวกเขากลับละเลย เพราะส่วนใหญ่มิได้ให้ความสำคัญกับสายรายงานนั่นเอง” และกล่าวถึงประวัติของออบุลลียษ นัศร์ บิน มุฮัมมัด³ เจ้าของตำรา ตันบียุสอ์ฟิสิ่น” ผู้เคยเป็นพวกคหฺฟีว่า “ปรากฏอะดิษเศาะฮีฮ์มากมายได้แพร่กระจายออกไปจากบุคคลผู้นี้” (al-Dhahabiy, 1993: 16/323,17/303) บางทัศนะเห็นว่า สาเหตุที่บรรดาอุละมาอ์มีอายุยอมรับพวกคหฺฟีได้ก็เพราะพวกเขามักชอบกล่าวถึงอะดิษต่างๆ ทั้งที่ทราบดีว่าเป็นอะดิษเศาะฮีฮ์ ช้ายังให้การอธิบายอายะฮ์ต่างๆ ที่ขัดแย้งกับความถูกต้องไว้ในบรรดาตำราต่างๆ จำนวนมาก ทั้งที่พวกเขาควรทราบว่าเป็นกลุ่มที่เคร่งครัด และรักการปฏิบัติศาสนา” (al-Qāsimiy, 2006:175)

ด้วยต้นทุนของด้านวิชาการอะดิษตามข้างต้นของกลุ่มคหฺฟีที่มีอยู่ต่ำมาก ทำให้อะดิษเศาะฮีฮ์ อะดิษปลอม และอะดิษเท็จต่างๆอันไม่มีที่มาทางศาสนาจึงสามารถแพร่กระจายได้ทั่วไปในกลุ่มพวกเขา เช่นในหลายๆคำตอบเมื่อพวกเขาถูกถามเกี่ยวกับอะดิษบทหนึ่งๆ ซึ่งพวกเขาอาจไม่เคยได้ยิน และไม่รู้ที่มาในสุนนะฮ์ จึงตอบในเชิงว่าได้มาจากการเปิดเผยให้ของอัลลอฮ์ หรือการฝัน

¹ เช่น ความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นหน่วยเดียวกับสรรพสิ่ง (วะหฺดะตุลวูญุด) เชื่อว่าผู้นำทางจิตวิญญาณมีญาณพิเศษ มุ่งเน้นกับการกล่าวคำวิงวอน (ซิกิร) และความเชื่อว่ามีอิมานะฮ์ หมายความว่าเฉพาะความรักต่อพระเจ้า เป็นต้น

² ชื่อเต็มคือ ซัมซุดดีน มุฮัมมัด บินอะฮฺมัด บินอุษมาน อัลชะอะบีย อุละมาอ์ผู้เชี่ยวชาญด้านอะดิษและศาสตร์หลายสาขาวิชา เกิดที่ดามัสกัส ประเทศซีเรียในปี ค.ศ.748 (ฮ.ศ.673) มีผลงานตำราหลายเล่มเช่น ตาริคอัลอิสลาม และสัรอะฮ์อัลลาม อัลนุบะลาอ์ ท่านเสียชีวิตในปี ค.ศ.1348 (ฮ.ศ.1274) (al-Zirikli, 2002 : 5/326)

³ ชื่อเต็มคือ นัศร์ บิน มุฮัมมัด บิน อิบรอฮีม นามแฝงคือออบุลลียษ เกิดที่เมืองสะมัรกันดีนปี ฮ.ศ.373 เป็นผู้รู้ในสายมัซฮับหนะฟีย์ เจ้าของตำรา บะหฺรุลอูลูม, บุสตันอัลอารีฟีน และตัมบีย อัลฆอฟิสิ่น ท่านเสียชีวิตในปี ค.ศ.983 (al-Zirikli, 2002 : 8/27)

เห็น โดยไม่มีการระบุสายรายงานที่ถูกต้อง นักวิชาการท่านหนึ่งกล่าวถึงท่าทีและความเชื่อที่แปลกประหลาดของบรรดาหัวหน้ากลุ่มศูฟียะอันมีต่อวิชาฮะดีษที่มักกล่าวอ้างทำนองว่า บุคคลทั่วไปรายงานฮะดีษจากมนุษย์แต่พวกเขารายงานจากอัลลอฮ์โดยตรง และอ้างด้วยว่า พวกเขาได้ลงไปทะเลแห่งความรู้ในขณะที่บรรดานบียืนอยู่แค่ริมตลิ่งเท่านั้น นอกจากนี้บรรดาผู้นำของกลุ่มศูฟียะ และกลุ่มฆะรีเเกาะฮ์ต่างๆยังเห็นว่าการซักถามเกี่ยวกับความถูกต้องของสายรายงาน หรือข้อตัดสินเกี่ยวกับฮะดีษเป็นการเสียมารยาทอย่างร้ายแรง โดยถือว่าผู้กระทำเช่นนั้นสมควรได้รับการขบไล่ และความโกรธเคืองของพระเจ้าเป็นเจ้า ในทางกลับกันพวกเขาไม่อนุญาตให้หันห่าง ฝ่าฝืนทั้งด้วยคำพูดหรือการกระทำใดๆต่อบรรดาผู้นำด้านจิตวิญญาณ พวกศูฟียะมุ่งเน้นเป็นกรณีพิเศษให้ท่องจำคำพูดของบรรดาผู้อาวุโส และนำถ่ายทอดต่อกันไป พร้อมทั้งยกย่องมันราวกับอายะฮ์อัลกุรอาน และอัลสุนนะฮ์ และมีเพียงแค่นั้นพวกเขายังสามารถปฏิเสธฮะดีษต่างๆ ที่เห็นว่าขัดแย้งกับคำพูดของบรรดาผู้นำเหล่านั้นได้อีกด้วย

3.2.1.2 สนับสนุนความเชื่อ และทัศนคติของสำนักคิดที่สังกัด

ความแตกแยกครั้งอดีตรหว่างประชาชาติมุสลิมกระจัดออกเป็นกลุ่มต่างๆ ทั้งด้านอะกีดะฮ์ ด้านการเมือง และด้านการอิญติฮาดในประเด็นปลีกย่อยทางฟิกฮ์ รวมถึงพฤติกรรม การยึดติดโดยมงายต่อความคิดชาตินิยม ทำให้แต่ละกลุ่มต่างก็พยายามสนับสนุนในสิ่งที่เห็นด้วย กระทั่งเกิดการกู่ฮะดีษปลอมขึ้นมาเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่ฝ่ายตน และทำลายฝ่ายตรงข้าม เช่นกลุ่มชีอะฮ์แนวสุตโต่งที่ได้กู่ฮะดีษขึ้นมาเพื่อเชิดชูบรรดาผู้นำและอิมามของตน ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งก็กู่ฮะดีษขึ้นมายกย่องมูอาวิยะฮ์ และวงศ์อุมัยยะฮ์ เป็นต้น (al-Ashqar,2004 : 75)

ความขัดแย้งประเด็นปลีกย่อยทางฟิกฮ์เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่คลั่งมัจฮับบางคนพยายามปลอมฮะดีษเพื่อสนับสนุนมัจฮับบที่สังกัด ตัวอย่าง เช่น มีผู้กล่าวแก่มะอ์มูน บิน อะฮ์มัด อัลฮะรอวี¹ ว่า : ท่านเห็นอย่างไรต่ออิมามอัชชาฟีอีฮ์ และบรรดาผู้ตามแนวทางของเขาที่เมืองคูรอฮาน ?” เขาตอบว่า : อะฮ์มัด บิน อับดุลลอฮ์ ได้เล่าว่าอูบัยดุลลอฮ์ บิน มะอ์ดาน อัลอัชดีฮ์เล่าว่า จากอนัส บิน มาลิกโดยหยิบคำพูดหนึ่งซึ่งอ้างถึงท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ว่า

((يَكُونُ فِي أُمَّتِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ أَضْرُّ عَلَى أُمَّتِي مِنْ إِبْلِيسَ

وَيَكُونُ فِي أُمَّتِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَبُو حَنِيفَةَ هُوَ سِرَاحُ أُمَّتِي هُوَ سِرَاحُ أُمَّتِي))

ความว่า “ ในประชาชาติของฉันมีบุรุษผู้หนึ่งชื่อมุฮัมมัด อิบน์ อิดริส เขาเป็นอันตรายต่อประชาชาติของฉันยิ่งกว่าอิบลีส และในประชาชาติของฉันมีบุรุษอีกคน

¹ ชื่อเต็มคือ มะอ์มูน บินอะหมัด อัลฮะรอวี มีนามแฝงว่า อูบัยดุลลอฮ์ เป็นชาวเมือฮะรอฮ์ เป็นพวกกัรอมียะฮ์ที่โกหกด้วย (Ibn al-Jawziy,1966 : 1/36)

หนึ่งชื่อว่าอบู หะนีฟะฮ์เขาคือดวงประทีปแห่งประชาชาติของฉัน เขาคือดวง
ประทีปแห่งประชาชาติของฉัน” (al-Suyūtiy,1994 : 1/278)

อะดิษข้างต้นมีระบุในตำราเมนาเกิบอบีหะนีฟะฮ์¹ ซึ่งเป็นคำกล่าวอ้างของบรรดา
ผู้สนับสนุนมัซฮับหะนะฟีที่ก่อกำเนิดขึ้นเพื่อกล่าวถึงความประเสริฐของอิมามอูษัยดีฮ์ ซึ่งอัลเคาะฎิบ
วิพากษ์ว่าเป็นอะดิษเมาฎออันมาจากรายงานของอัลเบาเราะเกียคนเดียว² (al-Khaṭīb al-
Baghdādīy,2001: 5/309)

3.2.1.3 เจตนาเพื่อชักชวนสู่การทำดี และห้ามการทำชั่ว

อีกสาเหตุหนึ่งของการก่อกำเนิดอะดิษเมาฎอขึ้นมานั้น คือเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ปฏิบัติในสิ่งที่
เห็นเป็นความดีงาม และตักเตือนให้เกรงกลัวต่อการฝ่าฝืนและการทำความชั่วทั้งหลาย วิธีการเช่นนี้
มักเป็นการกระทำของบรรดานักเล่าเรียน และนักเทศน์ทั้งหลายที่พยายามปลุกเร้าให้ผู้คน กระทำ
ความดี กระทั่งบางคนเชื่อว่าอนุโลมให้สามารถกระทำเช่นนั้นได้ ดังระบุคำกล่าวของยะหยา อิบดุล
ก้อฏอูน³ ว่า : ฉันไม่เคยเห็นการโกหกกล่าวเท็จในหมู่ผู้ใดมากมายยิ่งไปกว่าในหมู่ผู้ที่ชอบอ้างเป็นคน
ดี และความสมถะมีก็น้อยเลย (al-Suyūtiy,1974 : 2/248)

อูษัยดีฮ์ อัลมัจญีฮ์ให้ทัศนะว่า “มีผู้หนึ่งถามอูษัยดีฮ์ นูฮ์ บิน อบี มัจญีฮ์ว่า :
ท่านได้เอาอะดิษที่รายงานจากอิกริมะฮ์ เล่าจากอิบนู อับบาส เกี่ยวกับความประเสริฐของแต่ละ
สุเราะฮ์ของอัลกุรอานมาจากไหน ทั้งๆที่อะดิษนี้ไม่ปรากฏว่ามีอยู่จริงในหมู่พรรคพวกของอิกริมะฮ์นั้น
เลย ?” เขาตอบว่า : เนื่องจากฉันเห็นผู้คนหันห่างจากอัลกุรอานแล้วไปวุ่นอยู่กับพิกซ์ของอูษัยดีฮ์
และประวัติศาสตร์ของอิบนู อีสฮาก ฉะนั้นจึงได้ปลอมอะดิษนี้ขึ้นมาเพื่อหวังรางวัลผลบุญ (Ibn al-
Jawziy,1965. 1/24) ยิ่งกว่านั้นกลุ่มกัรรอมียะฮ์⁴ ยังอนุโลมการปลอมอะดิษเกี่ยวกับการสร้าง
แรงจูงใจในเรื่องเกี่ยวกับอัลดัจรีบ และอัลดัจรีบ (Ibn al-Ṣalāh.1998 : 100)

ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นการเชื่อฟังอัลลอฮ์ และการสร้างความ
หวาดกลัวต่อการฝ่าฝืนและประพฤติชั่ว ดังปรากฏจากรายงานจากอิบนูมะฮ์ดีฮ์ว่า “ฉันได้ถาม
มัซสะเราะฮ์ บิน อับดิรริออบบิฮ์ ว่า : ท่านได้เอาอะดิษเหล่านี้มาจากไหน ? (หมายถึงอะดิษที่กล่าวหาว่า

¹ เรียบเรียงโดยบิน ฮะญูร อัลฮัยษะมียะฮ์ (Ibn Hajar al-Haithamiy,1903 : 20)

² คือมุฮัมมัด บินสะอิด อัลมะญูซีย อัลเบาเราะเกีย เป็นนักกฏอะดิษปลอม (al-Shayutiyy,1994 : 181)

³ ชื่อเต็มคือ ยะหยา บินสะอิด บินฟัรรูค อัลตะมะมียะฮ์ อัลก้อฏอูน นามแฝงคือ อูษัยดีฮ์ ชาวเมืองบัศเราะฮ์ เป็นนักท่องจำและวิพากษ์
อะดิษ เกิดราวปี ฮ.ศ.120 ได้รับคำรับรองจากอูลมะฮ์หลายท่านว่าเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถืออย่างยิ่ง (al-Dhahabiy, 1996 : 9/176,
al-Khaṭīb al-Baghdādīy,2001 : 10/139)

⁴ กลุ่มกัรรอมียะฮ์ คือสำนักคิดหนึ่งเกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 3 โดยมุฮัมมัด บิน กัรรอม บิน อรรอฟ อัลสะญีสตานียีในแวดวงวิชาการอะ
ดิษถือว่าบุคคลผู้นั้นอยู่ในระดับไม่น่าเชื่อถือ คือ “ซากิฏอัลอะดิษ” เนื่องทำบิดอะฮ์มากมาย เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.255 (al-Dhahabiy,
1963: 4/21) มีสานุศิษย์มากมายเรียกตนเองว่า “กลุ่มกัรรอมียะฮ์” กลุ่มนี้ให้ความสำคัญ เชื่อว่าอัลลอฮ์ทรงมีเรื่องร่าง
ความศรัทธาพิจารณาโดยคำพูด บรรดานบีมิใช่ผู้ไร้บาป เป็นต้น นอกจากนั้นกลุ่มกัรรอมียะฮ์ยังเชื่อว่าสามารถใช้อะดิษเมาฎอในกรณี
ส่งเสริมให้ทำดีและหลีกเลี่ยงความชั่วได้ (Ibn al-Jawziy.1965.1/24)

ใครอ่านสิ่งนั้นสิ่งนี้แล้วจะได้รับผลบุญเท่านั้นเท่านั้น) เขาตอบว่า : ฉันได้ปลอมขึ้นเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้คนทำความดี นอกจากนั้นมีหลักฐานหนึ่งระบุด้วยว่าออบู ดาวูด อันนะคออียี¹ เป็นบุคคลที่ยืนละหมาดยามค้ำคืนยาวที่สุด และถือศีลอดในตอนกลางวันมากที่สุด แต่ปรากฏว่าเขามีประวัติเคยปลอมอะดีษมากมายด้วยเช่นกัน (Ibn Hibbān,1975:3/55)

การชักชวนสู่การทำความดี หรือห้ามการทำ ความชั่วต่างๆย่อมเป็นสิ่งดีหากไม่เป็นการใส่ความ หรือกล่าวเท็จ เพราะการกล่าวเท็จโดยทั่วไปนั้นย่อมเป็นความบาป โดยเฉพาะการเจตนา กล่าวเท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ นอกจากถือเป็นบาปมหันต์แล้วยังเป็นสาเหตุหนึ่งของการแพร่หลายอะดีษเมาฎูอ และฟิตตนะฮ์ต่างๆในสังคมอีกด้วย

3.2.1.4 หวังในลาภยศ และผลประโยชน์ทางโลก

การแพร่หลายอะดีษเมาฎูออันมีสาเหตุจากการหวังในผลประโยชน์และลาภยศต่างๆทางโลกมีมากมาย ดังเห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดคือการประจบสอพลอเพื่อเข้าใกล้ชิดกับผู้ปกครองหรือเจ้าเมืองโดยหวังในทรัพย์สิน เงินทอง และตำแหน่ง หรือไม่ก็ปกป้องเอาตัวรอดจากโทษทัณฑ์ต่างๆที่อาจเกิดขึ้นกับตนเอง ดังมีพวกมุนาฟิก (ลับลับ) มากมายที่เสแสร้งเป็นผู้ศรัทธาเข้ามาอาศัยอยู่ในสังคมมุสลิมโดยมีเป้าหมายเพื่อทำลายอิสลาม และผลประโยชน์บางอย่าง

ดังตัวอย่างอะดีษที่กล่าวว่า

(الْأَمْنَاءُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثَةٌ أَنَا وَجِبْرِيلُ وَمُعَاوِيَةُ)

ความว่า “บรรดาผู้ซื่อสัตย์ ณ อัลลอฮ์ มีเพียง 3 คน คือ ตัวฉันเอง จิบรีล และมุอาวียะฮ์”²

ซึ่งสังเกตได้ว่าใจความของอะดีษบทนี้เกิดจากเจตนาเพื่อเอาใจผู้ นำอย่างชัดเจน อัลชะฮะบียได้เล่าต่อมาจากอัลเคาะฎิบโดยระบุว่าในสายรายงานของอะดีษข้างต้นมีบุคคลหนึ่งชื่ออลี บิน अबديللاه อัลบรวานีย์ เป็นผู้ที่ถูกตัดสินเป็นนักปลอมแปลงอะดีษ (al-Dhahabiy,1993 : 1/233) สอดคล้องกับทัศนะของอิบนุ สะญูรที่เห็นตรงกันเช่นนั้น (al-‘Asqalāniy,2002 : 5/554)

ตลอดถึงอะดีษเมาฎูอจำนวนมากที่กล่าวถึงความประเสริฐของพีชผักชนิดต่างๆ เช่น ข้าวฟ่าง ถั่ว หรือแตงกวา ที่ล้วนถูกก่อกำขึ้นมาจากบรรดาพ่อค้าหัวใสที่หวังผลกำไรจากการค้าขายสิ่งเหล่านั้น ซึ่งบรรดาอะละมาอ์ย่อมตระหนักดีถึงอันตรายของอะดีษเมาฎูอเหล่านั้นที่ถูกก่อกำขึ้นมาจากพวกศรัทธาอ่อนแอทั้งหลาย ดังเช่นคำกล่าวของสุฟยาน อัลเซารีย์ที่ว่า “อันตรายอันเกิดจากอะดีษ ย่อมร้ายแรงยิ่งกว่าอันตรายจากเงินทอง” (Ibn ‘Adiy,1983 : 1/46)

¹ ชื่อเต็มคือ สุลัยมาน บิน อัมร์ บิน अबديللاه อัลอามิรีย์ นามแฝงคือ ออบู ดาวูด อันนะคออียี ชาวเมืองกูพะฮ์ถูกระบุเป็นบุคคลจอมโกหก และกุอะดีษปลอมมากมาย (Ibn Adiy,1983 : 4/219-220)

² อิบนุ อัลญะฮะบียระบุว่า เป็นอะดีษเมาฎูอ (Ibn al-Jawziy,1997 : 2/17)

อีกตัวอย่างคือ ษะดีษของมุฮัมมัด อิบน์ สะอีด อัลซามีย์¹ ซึ่งถูกลงโทษโดยการตรึงบนไม้กางเขนในข้อหาเป็นคนนอกศาสนา เขาได้รายงานจากหะมิด รายงานจากอนัส บิน มาลิก โดยแอบอ้างว่าเป็นคำกล่าวของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ โดยเพิ่มชื่อยกเว้นไว้ในษะดีษด้วยเพื่อใช้เป็นข้อเรียกร้องสู่การออกนอกศาสนา และอ้างการเป็นนบี นั่นคือษะดีษเมาฎูอ์ที่ว่า

((أَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ))

ความว่า “ฉันคืออนบีคนสุดท้ายไม่มีนบีมุฮัมมัดหลังจากฉัน เว้นแต่อัลลอฮ์ทรงประสงค์” (Ibn Jamā‘ah .1986 : 54)²

ส่วนษะดีษที่ถูกต้องในประเด็นนี้มีหลายสำนวน ซึ่งล้วนไม่มีข้อความการยกเว้นข้างต้น ตัวอย่าง เช่น

((عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَعُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَلْحَقَ قَبَائِلُ مِنْ أُمَّتِي بِالْمُشْرِكِينَ، وَحَتَّى يَعْبُدُوا الْأَوْثَانَ، وَإِنَّهُ سَيَكُونُ فِي أُمَّتِي ثَلَاثُونَ كَذَّابُونَ كُلُّهُمْ يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي))

ความว่า “รายงานจากเขาบานกล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “กาลอวสานจะไม่บังเกิดขึ้น จนกว่ากลุ่มชนต่างๆจากประชาชาติของฉันมากมาย จะเข้าไปสมทบกับบรรดาผู้ตั้งภาคี กระทั่งพวกเขาได้เคารพภักดีต่อเจิวัดทั้งหลาย และแท้จริงนั้น จะเกิดบรรดาผู้กล่าวเท็จขึ้นมาในประชาชาติของฉันมากถึง 30 คน ทั้งหมดนั้นล้วนอ้างว่าตน คืออนบี แต่ฉันต่างหากคือ นบีมุฮัมมัดคนสุดท้าย ไม่มีนบีมุฮัมมัดแล้วหลังจากฉัน”

(บันทึกโดย Abū Dāwud, 2009 : 4252, al-Tirmidiy, 2219, 'Aḥmad :1977 : 22448)³

3.2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับบรรดาผู้ปลอมแปลงษะดีษ

3.2.2.1 ประเภทของบรรดานักปลอมแปลงษะดีษ

บรรดานักปลอมแปลงษะดีษ หรือ บุคคลผู้ถูกครหาว่าเจตนาทุษร้ายตัวเองแล้วแอบอ้างว่าเป็นษะดีษที่มาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีจำนวนมากมาย ซึ่งอัลลัคนาวีได้แบ่งบรรดานักปลอมแปลงษะดีษเหล่านั้นออกเป็น 7 ประเภท คือ

¹ มุฮัมมัด บิน สะอีด อัลซามีย์ ถูกกระบุเป็นบุคคลชอบทุษร้ายอยู่ในระดับมุนกัรอัลษะดีษ”. (al-Dhahabiy,1963 : 165)

² อัลญุรกอญีย์ตัดสินว่าเป็นษะดีษเมาฎูอ์และบาฎิล (al-Jurqaniy, 1982 : 1/260)

³ รับรองเป็นษะดีษเศาะฮี้บ์โดยอัลอัลบานีย์ (al-Albāniy,1989 : 1683)

- 1) บุคคลนอกศาสนาที่เจตนาปลอมแปลงอะดิษขึ้นมาเพื่อหวังทำลายหลักการอิสลาม และสร้างความเสียหายต่อสังคมมุสลิมโดยตรง
- 2) ผู้เจตนาอะดิษขึ้นมาเพียงเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้คนทำความดี และละห่างต่อความชั่ว
- 3) ผู้เจตนายึดเอาคำกล่าวต่างๆที่เห็นว่าสวยงามพร้อมแต่งสายรายงานขึ้นประกอบแล้วนำไปอ้างว่าเป็นอะดิษของนบีมุฮัมมัด ﷺ
- 4) ผู้เจตนาอะดิษปลอมขึ้นเนื่องหวังผลในประโยชน์ทางโลก
- 5) ผู้เจตนาอะดิษปลอมขึ้นเนื่องความคตินิยมในมัซฮับที่สังกัด
- 6) บุคคลผู้เจตนาอะดิษปลอมขึ้นเนื่องความรักอย่างสุดโต่งต่ออะฮ์-ลุลบัยต์ หรือบรรดาเคาะลีฟะฮ์ต่างๆ
- 7) บรรดานักเล่านิทานที่เจตนาอ้างเรื่องราวของตนว่ามาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เพื่อหวังการยอมรับ และเชื่อถือ (al-Laknawiy, 1988 : 1/11-18)

3.2.2.2 ตัวอย่างรายชื่อของบรรดาผู้ปลอมแปลงอะดิษ

สำหรับบุคคลที่บรรดาอุละมาอ์ หรือนักวิชาการด้านอะดิษต่างเห็นตรงกันว่าเป็นผู้ปลอมแปลงอะดิษนั้น ดังขอหยิบยกเฉพาะตัวอย่างรายชื่อที่สำคัญจำนวนหนึ่ง คือ

1) อะสัด บิน อัลกอมีส ชาวเตอร์ก เป็นบุคคลซึ่งถูกอุปโลกน์ขึ้นเป็นเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่งที่ยังรายงานอะดิษจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทั้งที่จริงแล้วไม่มีเศาะฮาบะฮ์ท่านใดเลยในอดีตที่เป็นชาวเตอร์ก และมีชื่อนี้ (al-Dhahabiy, 1963 : 4/227)

2) ญะฮ์ฟัร บิน นัสฎูร อัลรุมียี เป็นบุคคลซึ่งถูกระบุว่าเป็นจอมหลอกลวง (ดัจญาล) หรือบ้างก็ว่าไม่มีอยู่จริงซึ่งบรรดาสายรายงาน และตัวบทอะดิษที่มาจากผู้นี้ล้วนเป็นสิ่งมิดมน และมดเท็จ (al-‘Asqalāniy, 2002 : 2/130)

3) อัลเราะฮ์บี บิน มะห์มูด อัลมาริตินยี เป็นบุคคลที่อวดอ้างโดยหลอกลวงว่าตนได้มีชีวิตอยู่ร่วมท่านนบี ﷺ และได้รายงานอะดิษจากท่านในปี ฮ.ศ.599 ทั้งที่จริงแล้วท่านได้เสียชีวิตไปก่อนหน้านั้นนานแล้ว (al-Dhahabiy, 1963 : 2/42, al-‘Asqalāniy, 2002 : 2/446)

4) กัยส์ บิน ตะมิม อัลฎอฮียี อัลกัยลานียี เป็นบุคคลที่อวดอ้างโดยหลอกลวงว่าตนได้พบกับท่านนบี (ศ็อลลา) ในปี ฮ.ศ.517 และได้รับฟังอะดิษจากท่านมากกว่า 40 อะดิษ (al-‘Asqalāniy, 1907 : 5/556-557)

5) มักละบะฮ์ บิน มัลกาน อัลควาริชิมียี เป็นบุคคลที่อ้างตนว่าเป็นเศาะฮาบะฮ์ของ ท่านนบี (ศ็อลลา) และกล่าวว่าเคยเข้าร่วมสงครามกับท่านมากถึง 24 ครั้ง แต่ถูกพิสูจน์พบว่าเป็นการโกหก หรือเป็นบุคคลที่ไม่มีอยู่จริง (al-‘Asqalāniy, 1907 : 6/379, al-Dhahabiy, 1963 : 4/178)

- 6) มุสา อัลอันศอริย เป็นบุคคลที่ถูกระบุว่า เป็นจอมโกหก อีกทั้งสายรายงานต่างๆ ของเขาล้วนประกอบด้วยบุคคลต่างๆซึ่งไม่เป็นที่รู้จัก (al-‘Asqalāniy,1907 : 6/389)
- 7) อิบรอฮีม อัลเหวาท หรืออีกชื่อหนึ่ง คือ อิบรอฮีม อัลสั้มาก เป็นบุคคลที่ถูก ระบุว่า เป็นจอมโกหก (al-Dhahabiy,1963 : 1/77, al-‘Asqalāniy,1907 : 1/128)
- 8) อะฮ์มัด บิน มุฮัมมัด บิน ฆอลิบ อัลบาฮิลีย เป็นบุคคลที่สารภาพว่าตนเคยกุ ษะดีชขึ้นมากมายเพื่อโน้มน้าวและเตือนจิตใจผู้คน (al-Khaṭīb al-Baghdādiy, 2001 : 5/79, al- Dhahabiy,1963 : 1/141)
- 9) อับดุลกะรีม บิน อปี อัลเอาญูอา เป็นบุคคลที่ถูกระบุว่า เป็นคนนอกศาสนา ซึ่ง สารภาพว่าตนเคยกุษะดีชปลอมขึ้นมามากกว่า 4,000 ษะดีช และเคยเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติศาสนา จากสิ่งชะลาเป็นฮะรอม และฮะรอมเป็นชะลาอีกด้วย (al-Dhahabiy,1963 : 2/644, al- ‘Asqalāniy,1907 : 4/51)
- 10) อัลอะลาล์ บิน อับดิลเราะฮ์มาน เป็นบุคคลที่สารภาพว่าตนเองเคยกุษะดีช ปลอมที่กล่าวถึงความประเสริฐของอลี บิน อปีฏอลิบไว้มากกว่า 70 ษะดีช (Ibn al-Jawziy, 1966 : 1/339)
- 11) มุฮัมมัด บิน อัลสาอิบ อัลกัลบีย เป็นบุคคลที่สารภาพว่าตนเองเคยกุษะดีช ปลอม (Ibn Ḥibbān, 1999 :2/252)
- 12) มุฮัมมัด บิน สะอีด อัลขามีย ผู้มีฉายาว่า “อัลมัศลูบ (ผู้ถูกตรึงไม้กางเขน)” เป็นหนึ่งในจำนวนบรรดานักกุษะดีชปลอมที่ลือเลื่องที่สุด (Ibn ‘Iraq, 1978 : 1/11)
- 13) มุอัลลา บิน อับดิลเราะฮ์มาน อัลวาสิฎีย เป็นบุคคลที่ถูกระบุว่า กุษะดีชปลอม ขึ้นมาเกี่ยวกับความประเสริฐของอลี บิน อปีฏอลิบเป็นจำนวนเกือบร้อยษะดีช (al-Dhahabiy,1963 : 4/149, al-‘Asqalāniy, 1995a : 10/238)
- 14) มุฮัมมัด บิน อุกาชะฮ์ เป็นบุคคลที่ถูกระบุว่าเคยกุษะดีชปลอมขึ้นมามากกว่าหนึ่งหมื่นษะดีช (al-Khaṭīb al-Baghdādiy, 2001 : 7/343, al-Dhahabiy,1963 : 3/33)
- 15) มัยสาเราะฮ์ บิน อับดิลรอบบิฮ์ อัลฟาริสิย เป็นบุคคลที่สารภาพตนว่าเคยกุษะดีช ปลอม โดยเฉพาะษะดีชปลอมเกี่ยวกับความประเสริฐของเมืองกอซวินจำนวนมากถึง 40 ษะดีช (al- Dhahabiy,1963 : 4/230-231, al-‘Asqalāniy,1907 : 6/138)
- 16) มะฮ์มูน บิน อะฮ์มัด อัลฮะรอเวีย เป็นบุคคลที่ถูกระบุว่า เป็นหนึ่งในบรรดาหัว โจกของการโกหก (Ibn ‘Iraq, 1978 : 1/28)
- 17) นัศร์ บิน ฆะาะรีฟ นามแฝงคือ อับดุลฮุซัย อัลก็อศศอบ เป็นผู้สารภาพผิดก่อนจะ เสียชีวิตตนว่าเคยกุษะดีชปลอมขึ้นมามากมาย (al-Halabiy, 1987: 28)

18) วะฮ์บ บิน วะฮ์บ อัลกอฎีย์ นามแฝง คือ อบูอัลบุคตะรีย (เสียชีวิต ฮ.ศ. 199 หรือ 200) เป็นหนึ่งในบรรดาหัวโจกแห่งการปลอมแปลงอะดีษ (Ibn al-Jawziy, 1966 : 1/48)

19) อัลวาเกียอี ผู้ถูกนับเป็นหนึ่งในบรรดาบุคคลที่โกหกที่สุดแห่งแบกแดด (Ibn 'Iraq, 1978 : 1/11, Ibn al-Jawziy, 1966 : 1/48)

20) มุกอติล บิน สุลัยมาน อัลบัลศีย์ ผู้ถูกนับเป็นหนึ่งในบรรดาบุคคลที่โกหกที่สุดแห่งเมืองครอซาน (Ibn 'Iraq, 1978 : 1/11, al-Dhahabiy, 1963 : 3/196)

3.3. การพิจารณา และเครื่องหมายอะดีษเมาฎูอ

3.3.1 การพิจารณาอะดีษเมาฎูอ

บรรดาอุละมาฮ์อะดีษได้วางระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อการพิจารณาอะดีษเอาไว้อย่างละเอียดและรัดกุมที่สุดเพื่อสามารถแยกแยะและทราบถึงอะดีษที่ถูกต้องจากอะดีษที่แปลกปลอมหรืออะดีษเมาฎูอเอาไว้ โดยสามารถพิจารณาในส่วนสำคัญ 2 ด้านของอะดีษ คือ

3.3.1.1 การพิจารณาด้านสายรายงาน (สะนัด)

สายรายงานตรงกับคำว่าสะนัด (سنة) ซึ่งทางภาษาแปลว่า การพาดพิง หรือสิ่งที่ถูกยึดถือ (al-Fairūz Abādiy, 2005 : 290) สำหรับทางวิชาการหมายถึง สายรายงานบุคคลต่างๆ ที่เชื่อมต่อกันถึงตัวบท (มะตัน) ของอะดีษ (al-Tahhān, 1978 : 157) อุละมาฮ์อะดีษมักใช้คำว่า สะนัดและอิสนาต (إسناد) ในความหมายเดียวกันคือกระบวนการอ้างอิงสายรายงานอะดีษ (al-Suyūtiy, 1994 : 5)

สะนัดถือเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของประชาชาตินี้ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความถูกต้องของอะดีษ หรือคำสอนจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ บรรดาอุละมาฮ์อะดีษ โดยเฉพาะในยุคของตาบิอินเป็นต้นมาได้มีมาตรการการตรวจสอบอะดีษที่เข้มงวดที่สุด เช่นเมื่อรับอะดีษใดมาก็จะพิจารณาบุคคลต่างๆ ที่มีชื่อระบุอยู่ในสายรายงานซึ่งเรียกว่ารอวีย (หรือผู้รายงาน) โดยเสนอผ่านบรรดาผู้รู้ที่เชี่ยวชาญ และนำเชื่อถืออย่างละเอียดถี่ถ้วนเสียก่อน เช่น ยะซีด บิน อปี หะบิบ¹ กล่าวว่า “เมื่อได้รับฟังอะดีษใดมา ฉันจะสืบค้นสายรายงานต่างๆ ของมัน เหมือนดั่งสืบค้นหาสิ่งที่สูงุญหายไป หากทราบแน่ชัดก็จะรับไว้ แต่หากไม่ทราบก็จะละทิ้งไป” และเล่าอีกว่า “เมื่อเราได้รับฟังอะดีษใดมา เราก็จะนำเสนอมันต่อบรรดาสหายนทั้งหลายของเรา ราวกับนำเสนอเหรียญทองแก่ให้บรรดาช่างทอง พิจารณา หากพวกเขายอมรับเราก็จะรับมันไว้ แต่หากพวกเขาปฏิเสธเราก็จะละทิ้งมันไปเช่นกัน” (Ibn AbīHātim, 1950 : 1/19 - 21)

¹ ยะซีด บิน อปีหะบิบ ตาบิอินรุ่นเยาว์เกิดในปี ฮ.ศ.53 ในยุคการปกครองของมูอาวิยะฮ์ ต่อมาดำรงตำแหน่งมุฟตีแห่งอียิปต์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.128 เป็นบุคคลที่มีความรู้และน่าเชื่อถือ (al-Dhahabiy, 1996 : 31)

แม้ในกระบวนการพิจารณาอะดิษ บรรดาอะละมาอะดิษค่อนข้างสนใจเป็นพิเศษในส่วนที่เกี่ยวกับมะตันอะดิษเป็นอันดับแรกก่อนที่จะพิจารณาในส่วนของสะนัด ซึ่งมีได้หมายถึงสะนัดนั้นไม่สำคัญ หากแต่ถือว่ามะตันเป็นเป้าหมายปลายทางในการศึกษา สำหรับสะนัดการพิจารณาว่ามีความถูกต้องหรือน่าเชื่อถือเพียงใดนั้น สามารถพิจารณาเบื้องต้นได้จากข้อมูลของผู้รายงานที่ถูกตัดสินแล้วว่าเป็นเมาฎอ (Fullātah, 1981 : 32-34) หมายถึงบทบันทึกอะดิษต่างๆของเศาะฮาบะฮ์ หรือตาบิอินคนหนึ่งที่สายรายงานอะดิษได้พาดพิงไปถึงผู้เขียนซึ่งเป็นที่ทราบกันดีในระหว่างบรรดาอะละมาอะดิษว่าเป็นบุคคลระดับเมาฎอ เช่นบางบันทึกได้รวบรวมอะดิษที่ถูกอุปโลกน์แล้วอ้างถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในลักษณะเช่นนั้น อาทิ อะดิษที่อ้างคำสั่งเสียของท่านนบี ﷺ ต่ออลี บิน อปี ฎอลิบ หรือบางบันทึกก็เป็นการรวบรวมคำกล่าวของบรรดาผู้รู้หรือนักปราชญ์ในยุคต่างๆแล้วก็อ้างว่าเป็นอะดิษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เช่น บันทึกของอิบาดียน์ กะษีร์ อัลชะเกาะฟีย์, กิตาบอัลดียาตของคอลิด บิน ยะซีด, บันทึกของอะบานจากรายงานของอนัส และบันทึกของบัซร์ บิน ฮุสัยน์ จากรายงานของอัลซุบัยร์ บิน อดีย เป็นต้น ซึ่งในบทบันทึกที่กล่าวมาบางเล่มมีทั้งข้อความที่เป็นการกู่ขึ้นมา ตลอดถึงเป็นอะดิษที่มีการสลับปรับเปลี่ยนและต่อเติมหรือตัดทอนต่างๆมากมายอยู่ด้วย (Fullātah, 1981 : 87-89) เช่นกันในกรณีสายรายงานหรือสะนัดที่ถูกระบุว่าอ่อนด้อยที่สุดยังสามารถตัดสินเป็นเมาฎอได้หากพบในภายหลังว่ามีบุคคลที่เข้าข่ายเป็นผู้กล่าวเท็จอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสะนัดเหล่านั้นบ้างก็เชื่อมโยงเจาะจงถึงเศาะฮาบะฮ์¹ และบ้างก็เชื่อมโยงถึงเมืองๆ หนึ่ง²

และนอกจากพิจารณาในคุณสมบัติของบุคคลผู้เข้าข่ายเมาฎอตั้งข้างต้นแล้ว ในที่นี้ยังสามารถพิจารณาได้ในความหมายของตัวบทอะดิษที่สายรายงานมาจากแหล่งต่างๆ เช่นรายงานจากผู้กล่าวเท็จ กลุ่มลัทธิบิดเบือน อิสรออิลียาตหรือเรื่องเล่าปรัมปราที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นได้อีกด้วย

ดังตัวอย่างสายรายงาน (สะนัด) ที่ปรากฏอรวีห์หรือผู้รายงานเป็นบุคคลที่เข้าข่ายกุอะดิษปลอม ซึ่งอะละมาอะดิษย่อมทราบเป็นอย่างดีด้วยถ้อยคำต่างๆที่บ่งบอกถึงความไม่น่าเชื่อถือ (หรือตัจญูรีห์) ของสายรายงาน เช่นตั้งอะดิษที่เสนอก่อนหน้านี้ที่ว่า

¹ บรรดาอะละมาอะดิษย่อมทราบดีว่าสายสะนัดถึงเศาะฮาบะฮ์สายใดที่ถือว่าอ่อนด้อย หรือน่าเชื่อถือน้อยที่สุด เช่น สายสะนัดที่เชื่อมโยงถึงอูบัยร์ อัลคิตติกที่ถือว่าอ่อนด้อยที่สุด คือ สายรายงานจากฟริกอด อัลสับคีย์ รายงานจากมูเราะฮ์ อัลฎ็อยยิบ รายงานจากอูบัยร์ และสายสะนัดที่เชื่อมโยงถึงอุมร์ บิน อัลค็อฎฏอบที่อ่อนด้อยที่สุดคือสายรายงานจากมุฮัมมัด บิน อับดุลลาฮ์ บิน อัลกอสิม บิน อุมร์ บิน หัฟศ์ บิน อาศิม รายงานจากบิดาของเขา และสายสะนัดที่เชื่อมโยงถึงอลี บิน อปี ฎอลิบที่ถือว่าอ่อนด้อยที่สุด คือ สายรายงานจากอัมร์ บิน ซัมร์ รายงานจากญาบิร อัลญะฮ์ฟี รายงานจากอัลหาริษ อัลอะฮ์วีร์ (al-Hākim, 1976 : 56-57) หรือ สายสะนัดที่เชื่อมโยงถึงอิบนุ อับบาสที่ถือว่าอ่อนด้อยที่สุด คือ สายรายงานจากมุฮัมมัด บิน มรวาน รายงานจากอัลกัลบีย รายงานจากอูซอสิห์ (al-Suyuti, 1994 : 1/181)

² สำหรับสะนัดที่เชื่อมโยงถึงชาวเมืองมักกะฮ์ที่อ่อนด้อยที่สุด คือ สายรายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน มัยมูน อัลเกาะดาห์ รายงานจากชิยาบ บิน ค็อรรอช รายงานจากอิบรอฮีม บิน ยะซีด อัลหาซีญ รายงานจากอิกริมะฮ์ ซึ่งอ้างการรายงานต่อมาจากอิบนุ อับบาส (al-Hākim, 1976 : 57) หรือ สะนัดที่เชื่อมโยงถึงชาวเมืองครุซซานที่อ่อนด้อยที่สุด คือ สายรายงานจากอับดุลเราะฮ์มาน บิน มะลิหะฮ์ รายงานจากนะฮ์ซัล บิน สะอีด รายงานจากอัลญะฮ์หาก รายงานจากอิบนุ อับบาส (al-Suyuti, 1994 : 1/181)

((إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ الْفَرَسَ فَأَجْرَاهَا فَعَرِفَتْ ثُمَّ خَلَقَ نَفْسَهُ مِنْهَا))

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ผู้ทรงสูงส่งทรงสร้างม้าขึ้นมา แล้วทรงปล่อยให้มันวิ่งจนกระทั่งออกเหงื่อ หลังจากนั้นก็ทรงสร้างตัวพระองค์จากเหงื่อนั้น” (Ibn al-Jawziy, 1966 : 1 /105)

อิบนุ อัลญะอีย์¹ อธิบายว่า “นี่ไม่ใช่การกระทำของมุสลิม หรือแม้แต่บรรดาผู้มีสติปัญญาทั่วไปก็ย่อมไม่กระทำ แต่ผู้ต้องหาในการก่อกบฏนี้คือมุฮัมมัด อิบนุซุญญาอ์ ซึ่งเป็นคนหลงผิด” ท่านยังอ้างคำพูดของอิบนุอะดีย² ด้วยที่ว่า “มุฮัมมัด อิบนุ ซุญญาอ์ อัชชะละญีย์ เป็นคนคลั่งมัวซับบ เขาเคยปลอมหลายอะดีษเกี่ยวกับการเปรียบอัลลอฮ์กับสิ่งถูกสร้าง โดยอ้างเพื่อสร้างมลทินให้กับอุละมาอ์บางคน และหนึ่งในจำนวนนั้นคืออะดีษเกี่ยวกับเรื่องการสร้างม้าข้างต้นนี้” (Ibn al-Jawziy, 1994 :1/149) อัลมะฮะดีย อัลอับบาสีย³ เคาะลีฟะฮ์ท่านหนึ่งซึ่งถูกนับเป็นผู้กำราบพวกนอกศาสนา ได้กล่าวว่า “มีชายคนหนึ่งจากพวกนอกศาสนาได้สารภาพกับฉันว่าเขาได้ทำการปลอม 400 อะดีษ ซึ่งทั้งหมดล้วนยังถูกนำไปใช้อ้างอิงหมิ่นเยวในหมู่ผู้คน” (al-Qariy .1986 : /62)

อิบนุ อะดีย⁴ กล่าวว่า “ดังกล่าวเป็นอะดีษเมาฎูอ์” (Ibn ‘Adiy, nd : 7/551) และอิบนุ อีรอก⁴ กล่าวว่า “ เนื่องในสายรายงานมีบุคคลหนึ่งชื่อ “อัลซัลญีย์” ซึ่งเป็นผู้ก่อกบฏปลอมนี้ขึ้นมาเอง ขออัลลอฮ์ทรงสาปแช่งเพราะคงไม่มีมุสลิม บุคคลธรรมดา หรือผู้มีสติปัญญาคนใดบังอาจกล้ากล่าวเท็จเช่นนั้นได้” (Ibn ‘Iraq,1401 : 2 / 134)

ความหมายของอะดีษนี้เท่ากับเป็นการปรักปรำอันมหันตยิ่งต่ออัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงอภิบาลและสร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในจักรวาลนี้ หรือสร้างความคลุมเครือและความเชื่อที่ผิดๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะหรือสิ่งต่างๆที่ไม่คู่ควรให้กับอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเป็นไปได้อย่างไรเล่าที่พระองค์จะทรงสร้างตัวของพระองค์เองมาจากเหงื่อของม้า ฉะนั้นคงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าเป็นอะดีษเมาฎูอ์ และเป็น การปลอมแปลงของผู้ที่มีใจมุสลิมอย่างแน่นอน

และตัวอย่างสายรายงานที่มาจากกลุ่มลัทธิบิดเบือน เช่นอะดีษที่อ้างว่าอาจมีนบีท่านต่อไปอีกหลังจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ

((أَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ))

¹ ชื่อเต็มคือ อับดุลเราะฮ์มาน บินอลี บินมุฮัมมัด ถูกรู้จักในนาม บิน ลญาอีย์ เป็นอุละมาอ์ทั้งด้านอะดีษ ฟิเคห์และประวัติศาสตร์ เกิดที่แบกแดดในปี ฮ.ศ.508 เจ้าของตำราอัลเมาฎูอ์ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.597 (al-Zirikliy, 2002 : 3/316)

² ชื่อเต็ม คือ อับดุลลอฮ์ บิน อะดีย บิน อับดุลลาฮ์ อัลญุญญาญีย์ อุละมาอ์ผู้โดดเด่นที่สุดท่านหนึ่งในหลักวิชาญูรหฺ วะตะฮ์ดีล เกิดในปี ฮ.ศ.277 และเสียชีวิตปี ฮ.ศ.365 มีผลงานด้านตำราเช่น อัลกามิล ฟิฏออะฟอาอ์ อัลริฎาล (al-zirikliy, 2002 : 4/103)

³ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บินอับดุลลาฮ์ อัลมันศูร หรือ “อัลมะฮะดีย อัลอับบาสีย” เกิดปี ฮ.ศ.127 เคาะลีฟะฮ์ท่านที่ 3 แห่งวงศ์อับบาสิยะฮ์ เป็นผู้นำที่เที่ยงธรรม อยู่ในตำแหน่งช่วง ฮ.ศ.158-169 และเสียชีวิตปี ฮ.ศ.169 (al-Kailaniy, 2011 : 67)

⁴ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บินอลี บินอับดุลเราะฮ์มาน บินอีรอก ซึ่งมักเขียนผิดเป็นบิน อีรอก เกิดที่เมืองดามัสกัสในปี ฮ.ศ.878 เจ้าของตำราต้นซีย์ อัลชะริอะฮ์” เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.933 (al-Zirikliy,2002 : 6/290)

ความว่า “ฉัน (หมายถึงนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นนบีคนสุดท้ายโดยไม่มีนบีหลังจากฉันอีกแล้ว เว้นแต่ด้วยความประสงค์ของอัลลอฮ์”¹

อัลซุรกอญีย์² กล่าวว่า “นี่เป็นอะดิษเมาฎูและมดเท็จ (บาฎิล)” (al-Zurqāniy, 1403 :1/260) อัสเซกาญีย์ กล่าวว่า “โดยเฉพาะข้อความยกเว้น (ที่ว่าเว้นแต่ด้วยความประสงค์ของอัลลอฮ์เท่านั้น) เป็นเมาฎู” (al-Shawkāniy, 1960 : 320)

ความหมายของอะดิษนี้เท่ากับเป็นการเปิดช่องให้เกิดความกังขาหรือไม่มั่นใจต่อความเป็นนบีท่านสุดท้าย (เคาะตัม อัลนะบียีน) ของนบีมุฮัมมัด ﷺ ดังระบุไว้ในหลายๆโองการของอัลกุรอานและอัลอะดิษ เป็นหลักศรัทธาที่ถูกยึดถือมาของบรรดาอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์นับแต่อดีต จากยุคของเศาะฮาบะฮ์ ตาบีอิน และตาบีอิตตาบีอินหลังจากนั้นเรื่อยมาถึงปัจจุบัน ความเชื่อข้างต้นยังสอดคล้องกับหลักศรัทธาของกลุ่มนอกรีตหรือเบี่ยงเบนทั้งหลาย เช่น ลัทธิซืออะฮ์อิมามียะฮ์ที่อ้างว่าอิมามคนที่ 12 ของพวกตน คือ “อัลมะหฺดีฮ์” เป็นผู้นำความสมบูรณ์มาสู่ศาสนาหรือลัทธิ ก็อดยานีย์ที่อ้างว่า “มึรซา ซุลาม อะหมัด” คือ นบีคนต่อมา (Abī Haiyān Aldalusiy, 1993 : 2 / 158) ความเชื่อของบรรดามุสลิมเกี่ยวกับประเด็นการเป็นนบีคนสุดท้ายของมุฮัมมัด ﷺ หากเชื่อว่าตำแหน่งนบีใครก็สามารถชวนขวยและอุปโลกน์ตนเองขึ้นก็ได้ หรือแม้กระทั่งเชื่อว่าอะดิษประเสริฐกว่านบีแล้ว ข้อตัดสินทางศาสนาถือว่าผู้นั้นยอมได้หลุดออกนอกศาสนา และพึงรับโทษหนักขึ้นประหารชีวิตทีเดียว

ส่วนตัวอย่างสายรายงานที่มาจากอิสรออียียาต หรือเรื่องเล่าปรัมปราที่ถูกอุปโลกน์ขึ้น เช่นอะดิษที่อ้างว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะปรากฏตัวในวันกียามะฮ์โดยนั่งอยู่บน “อัลบुरूก” สัตว์ประหลาดตัวเป็นม้าใบหน้าเหมือนมนุษย์ คือ

((أَمَّا أَنَا فَعَلَى الْمُبْرُكِ . وَوَجْهُهَا كَوَجْهِ الْإِنْسَانِ . وَنَحْدُهَا كَنَحْدِ الْفَرَسِ .
وَعَرْفُهَا مِنْ لَوْلُؤٍ وَأُذُنَاهَا زَبْرَجْدَانِ . خَضْرَاءُ بِلَابٍ . وَعَيْنَاهَا مِنْ كَوَكِبِ الزُّهْرَةِ .
تَتَّقِدَانِ مِثْلَ النَّحْمَيْنِ الْمُضِيِّئَيْنِ ، لَهَا شِعَاعٌ مِثْلُ شِعَاعِ الشَّمْسِ ، بَلْقَاءُ مُحَجَّلَةٍ
تُضِيءُ مَرَّةً وَتُنْمِي أُخْرَى يَتَحَدَّرُ مِنْ نَحْرِهَا مِثْلُ الْجَمَانِ ، مُضْطَرِبَةٌ فِي الْخُلُقِ ،
أَدْنَى ذَنْبِهَا مِثْلُ ذَنْبِ الْبَقْرَةِ ، طَوِيلَةُ الْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ ، أَظْلَافُهُمَا كَأَظْلَافِ الْهَرِّ
مِنْ زَبْرَجِدٍ أَخْضَرَ . تَجِدُّ فِي مَسِيرِهَا مَرُّهَا كَالرِّيحِ . وَهِيَ مِثْلُ السَّحَابَةِ . لَهَا

¹ ดู Ibn al-Jawziy, 1966 : 279

² ชื่อเต็ม คือ มุฮัมมัด บินอับดุลบากีย์ อัลซุรกอญีย์ เกิดที่กรุงไคโรในปี ฮ.ศ.1055 เป็นนักวิชาการทั้งด้านอะดิษ ฟิคว์ และอุศูล มีผลงานด้านตำรา เช่น ซัรห์ อัลมันคุมะฮ์ อัลบัยฎูนียะฮ์ ท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ.1122 (al-Zirikliy, 2002 : 6/184)

نفس كنفس الآدميين ، تسمع الكلام ، وتفهمه ، وهي فوق الحمار ، ودون

(البغل)

ความว่า “ ซึ่งฉันทัน (หมายถึงนปีมุฮัมมัด) ในวันกียามะฮ์จะปรากฏนั้งอยู่บนพาหนะที่เรียกว่า “อัลบุร็อก” ซึ่งใบหน้าของมันเหมือนมนุษย์ แก้มของมันเหมือนม้า ขนบนต้นคอของมันมีไข่มุกที่ถูกร้อยเรียงกันอย่างเป็นระเบียบ ใบหูทั้งสองของมันเหมือนพลอยสีเขียวสดใส ดวงตาทั้งสองของมันเหมือนดั่งดาวศุกร์ แปลงรัศมีแวววาวดั่งดวงดาวที่ทอแสง มีลำแสงดั่งดวงอาทิตย์ ประกอบกับสีขาวยที่ข้อมเท้าทำให้เกิดแสงสว่างและดับสลับกันไป ไหลลงมาจากเหนืออกเหมือนดั่งไข่มุก รูปร่างปราดเปรียว ปลายหางเหมือนหางวัว เท้าหน้าและเท้าหลังยาว เล็บเหมือนเล็บแมวทำจากพลอยสีเขียว ในการเดินของมันนั้นท่านจะพบว่าทางผ่านของมันเหมือนสายลมและตัวมันเหมือนก้อนเมฆ มันมีชีวิตเหมือนชีวิตมนุษย์ มันได้ยินคำพูดและเข้าใจภาษา ตัวมันใหญ่กว่าลาแต่เล็กกว่าพ่อ”

โดยผู้รายงานฮะดีษที่ระบุชื่อ คืออับดุลลอฮ์ อิบน์ อับบาส ซึ่งอิบน์ อัลญะซีร์ กล่าวไว้ อีกว่า “นี่เป็นฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง” (Ibn al-Jawziy, 1966 : 3 /244) ล้วนเป็นการจินตนาการอันเหลวไหลของบรรดานักเล่านิทานที่ไร้หลักฐานอันถูกต้องยืนยัน

นอกจากหลักการพิจารณาข้างต้นแล้ว ยังสามารถทราบฮะดีษเมาฎู้อ์ได้จากถ้อยคำต่างๆที่แสดงถึงความไม่น่าเชื่อถือ (อัลตัจญ์รีย) ของผู้รายงานที่ปรากฏในสายรายงาน ซึ่งบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษได้แสดงทัศนะเอาไว้เป็นการประเมินระดับของฮะดีษ ดังซุรฟ อัลกุฎอฮ์ได้อธิบายการแบ่งเกณฑ์ความไม่น่าเชื่อถือของบุคคลในระดับเมาฎู้อ์เอาไว้ใน 2 ระดับ คือ

- 1) ระดับไม่น่าเชื่อถืออย่างยิ่ง ซึ่งพิจารณาด้วยถ้อยคำต่อไปนี้ เช่น คำว่า كذاب (กัชซาบ), وضاع (วัฎฎอ้อ) และ دجال (ตัจญาล)
- 2) ระดับไม่น่าเชื่อถืออย่างที่สุด พิจารณาด้วยถ้อยคำ เช่น คำว่า كذب الناس (อักชะบุนนาส), إليه المنتهى في الكذب (อิลัยฮิ อัลมุนตะฮาฟีลิกิซบ) และ إليه المنتهى في الوضع (อิลัยฮิ อัลมุนตะฮาฟีลิวฎอ) (Sharf al-Qudhā, 2013 : 49)

สำหรับเกณฑ์ความไม่น่าเชื่อถือของบุคคลในระดับที่รองจากเมาฎู้อ์ คือระดับ ฎะอ์อีฟญิดตัน สามารถทราบได้ใน 2 ระดับเช่นกัน คือ

- 1) ระดับไม่น่าเชื่อถือค่อนข้างมาก โดยพิจารณาได้ด้วยถ้อยคำต่อไปนี้ เช่น
 ضعیف جدا (ฐานะอิฟ ญิตตัน), لا يكتب حديثه (ลายุกดับ ฮะดีษุฮู) และ
 ليس بشيء (ลัยสะ บี ซัยอิน)
- 2) ระดับไม่น่าเชื่อถือมาก โดยพิจารณาได้ด้วยถ้อยคำต่อไปนี้ เช่น
 فلان متهم بالكذب (ฟุลาน มุตฮัม บีอัลกิซบ์), متهم بالوضع (มุตฮัม
 บิลวัฎอ์) และ متروك (มัตรูก) (Sharf al-Qudhā, 2013 : 48)

3.3.1.2 การพิจารณาด้านตัวบท (มะตัน)

ตัวบทตรงกับคำว่ามะตัน (متن) ซึ่งทางภาษาแปลว่า สิ่งที่ยกสูงขึ้นจากพื้นดิน สิ่งที่มีน้ำหนักแข็งแรง (al-Fairūz Abādiy, 2005 : 1233) ส่วนทางวิชา การ หมายถึง ส่วนที่เป็นประโยค คำพูดต่อจากการสิ้นสุดของสนัด (al-Tahhān,1978 : 157-158) หรือตัวบทของคำพูดหรือการกระทำที่ระบอบอยู่ท้ายสุดของสนัดเป็นสำนวนคำพูดจริงของผู้กล่าวซึ่งอาจเป็นท่านนบี ﷺ หรือ เศาะฮาบะฮ์¹ สำหรับการศึกษาถึงแหล่งที่มาของการอุปโลกน์สิ่งแปลกปลอม (เมมาฏอ) ในด้านมะตัน หรือตัวบท ฮะดีษนั้น สามารถพิจารณาได้เป็น 2 แหล่งด้วยกัน คือ (1) เป็นคำพูดของคนกษะดีษเอง และ (2) เป็นคำพูดที่คนกษะดีษอ้างมาจากบุคคลอื่น (Fallātah,1981 : 2/61-64) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

(1) เป็นคำพูดของคนกษะดีษเอง หมายถึงคนกษะดีษกล่าวถ้อยคำนั้นขึ้นเองแล้วอุปโลกน์เป็นฮะดีษโดยอ้างว่ามาจากท่านนบี ﷺ เช่น คำกล่าวของอุมร์ บิน ศุบห์ บิน อิมรอน อัลตะมีมีย์ที่สารภาพว่า “ฉันเคยกล่าวคำคุดบะฮ์ของท่านนบี ﷺ ขึ้นมา” (al-Khazrajiy,1880 : 284) และคำกล่าวของมุฮัมมัด บิน มุสา อัลญ็อบบอ์ที่ว่า “ฉันถามมัสาเราะฮ์ บิน อับดีร์อบบิฮ์ว่า : ท่านเอาบรรดาฮะดีษเหล่านี้ที่ระบุว่าผู้ใดอ่านอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วจะได้ผลบุญเช่นนั้นเช่นนี้มาจากไหน ? เขาตอบว่า “ฉันก้ขึ้นมาเองเพื่อโน้มน้าวผู้คน”² (al-‘Asqalāniy,2002 : 6/137) หรือจากคำให้การของอัลหากิมที่ว่า “อบูอิสมะฮ์ หรือนูฮ์ บิน อบีมัรยัมได้กษะดีษบทหนึ่งถึงผลบุญเกี่ยวกับอัลกุรอานไว้มาก” (Ibn al-Jawziy,1985. 1/180)

(2) เป็นคำพูดที่คนกษะดีษอ้างมาจากบุคคลอื่น หมายถึงคนกษะดีษเอาคำพูดของบุคคลต่างๆ เช่น เศาะฮาบะฮ์ ตาบิอิน นักปราชญ์ หรือจากเรื่องเล่าอิสรออิลียาต และแหล่งอื่นๆ ที่ได้รับมาแล้วอุปโลกน์ขึ้นว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

¹ บรรดานักวิชาการมีความเห็นต่างกันเป็น 2 ทิศนะ คือ (1) มะตันฮะดีษเป็นสำนวนคำพูดของเศาะฮาบะฮ์ที่อ้างถึงท่านนบี ﷺ (2) มะตันฮะดีษเป็นสำนวนคำพูดของท่านนบี ﷺ เอง โดยทิศนะแรกมีน้ำหนักกว่าเนื่องพิจารณาว่าสิ่งที่อ้างถึงท่านนบี ﷺ หรือสุนนะฮ์นั้นครอบคลุมทั้งส่วนที่เป็นคำพูด การกระทำ หรือการยอมรับด้วย มิใช่เฉพาะที่เป็นคำพูดเท่านั้น (al-Khazrajiy,1880 : 30)

² เช่นกันเขาอ้างสารภาพด้วยว่าได้กษะดีษเมมาฏอขึ้นมาเกี่ยวกับความประเสริฐของอลี บินอับฏอลิบมากถึง 70 ฮะดีษ (Ahmad Shkir,1994 : 81)

ตัวอย่างเช่น คำพูดที่ระบุว่า

((المَعْدَةُ بَيِّنَةُ الدَّاءِ))

ความว่า “กระเพาะอาหาร คือบ้านเรือนแห่งโรค”

และคำพูดว่า

((الْحَمِيَةُ رَأْسُ كُلِّ دَوَاءٍ))

ความว่า “ความเผ็ดร้อน คือสุดยอดของทุกยาบำบัด”

อัลกอรีวิพากษ์ว่าทั้ง 2 ตัวอย่างนั้นมาจากคำพูดของอัลฮาริซ บิน กัลดะฮ์หมอแผนโบราณชาวอาหรับ ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะอ้างว่าเป็นฮะดีษของท่านนบี ﷺ (al-Qāriy, 1970 : 320) หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง คือคำพูดว่า

((النَّاسُ بِرَمَائِهِمْ أَشْبَهُ مِنْهُمْ بِأَبَائِهِمْ))

ความว่า “มนุษย์ย่อมเลียนแบบกับยุคสมัยของพวกเขา ยิ่งกว่ากับพ่อแม่ของพวกเขาเอง”

ซึ่งอัลกอรีวิพากษ์เช่นกันว่าข้อความนี้ถูกอ้างว่าเป็นฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่จริงแล้วเป็นแค่คำพูดของอลี บิน อบีฏอลิบเท่านั้น (al-Qāriy, 1970 : 367)

อันแสดงว่าความถูกต้องของฮะดีษ นอกจากจะพิจารณาได้จากความน่าเชื่อถือของสะนัต์ (สายรายงาน) แล้ว ยังสามารถพิจารณาในส่วนของมะตันหรือตัวบทฮะดีษได้เช่นกัน โดยเฉพาะหากพบเห็นเหตุเบี่ยงเบนใดๆในตัวบทฮะดีษบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษก็จะพิจารณาใน 3 ประการต่อไปนี้เป็นหลัก คือ สภาพความขัดแย้ง สภาพการที่มีเพียงหนึ่งเดียว และสภาพความสับสนที่ปรากฏอยู่ในมะตันฮะดีษ (Khalid bin Mansūr al-Dāris. nd : 8-23) ดังสามารถอธิบายแต่ละประการพร้อมยกตัวอย่างประกอบดังนี้

(1) สภาพความขัดแย้ง หมายถึง เมื่อพบว่าตัวบทฮะดีษมีเนื้อหาที่ขัดแย้งกับหลักเกณฑ์สำคัญใดๆทางศาสนา เช่น อัลกุรอาน อัซสุนนะฮ์ อัจญ์มาอ์ หรือทัศนะของรอวียะฮ์¹

เช่นตัวอย่าง ฮะดีษที่ระบุว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อนุญาตให้ใช้น้ำส้มในการทำวุฎูอ์ในกรณีที่ไม่สามารถใช้น้ำธรรมดาได้ ซึ่งมีบันทึกอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่น อัลญามิอ์ (ดู al-Tirmidhiy, 1983: 88) อัลสุนัน (ดู Abū Dāwud, 2009: 83) อัลมุสนัด (ดู Aḥmad, 1977 : 3810, 4296, 4301) และอัลสุนัน (ดู al- Dāraquthniy, 2001 : 1/78)

ดังขอหยิบยกจากสำนวนของอัลติรมิซีย์ คือ

¹ เช่น ในกรณีที่เป็นฮะดีษมัรฟูอ์ หรือฮะดีษเมากูฟซึ่งคำว่ารอวียะฮ์อ์ลา หมายถึง เศาะฮาบะฮ์ และกรณีที่เป็นฮะดีษมักนูอ์คำว่ารอวียะฮ์อ์ลา หมายถึงตาบิอิน เป็นต้น

((حَدَّثَنَا هَنَّادٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا شَرِيكٌ ، عَنْ أَبِي فَرَّازَةَ ، عَنْ أَبِي زَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ، قَالَ : سَأَلَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا فِي إِدَاوَتِكَ ؟ فَعُلْتُ : نَبِيذٌ ، فَقَالَ : تَمْرَةٌ طَيِّبَةٌ ، وَمَاءٌ طَهُورٌ ، قَالَ : فَتَوَضَّأَ مِنْهُ))

ความว่า “รายงานจากฮันนาด รายงานจากชะริก รายงานจากอับดุลอะซฮะบ รายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน มัสอูดว่า “ท่าน นบี ﷺ ได้ถามฉันว่า “มีอะไรในภาชนะของท่านไหม ?” ฉันตอบว่า “มีน้ำส้มครับ” ท่านกล่าวว่า “มันคืออินทผลัมที่ดีและน้ำที่สะอาดชนิดหนึ่ง” และกล่าวอีกว่า “ดังนั้นท่านจงเอาน้ำละหมาด (วูฎูอ์) จากมันเถิด”¹

ซึ่งฮะดีษเรื่องเดียวกันนี้มีระบุในหลายสายรายงานซึ่งล้วนมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง และมีอาจอ้างเป็นหลักฐานได้ (al-Tahawiy, 1994 : 1/94-95, al-Albāniy, 2002b : 1/30) โดยเฉพาะในสายรายงานจากอัลตารุอัลกุกูนีย์ซึ่งระบุว่าอับดุลอะซฮะบอ้างว่าตนได้รายงานฮะดีษนี้มาจากอับนุ มัสอูด ขณะอยู่ร่วมกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในคำคืนที่มีญินกลุ่มหนึ่งมาปรากฏ โดยอุละมาอ์ฮะดีษพิสูจน์แล้วว่าอับดุลอะซฮะบเป็นบุคคลลึกลับไม่มีใครทราบประวัติที่แน่ชัด (al-‘Asqalāniy, 1995a : 12/113) และแท้จริงอับนุ มัสอูดก็มีได้อยู่ด้วยในคำคืนนั้นแต่อย่างไร² (Ibn al-Jawziy, nd : 587)

และที่สำคัญที่สุดคือเนื้อหาของฮะดีษบทนี้ขัดแย้งกับใจความจากอายะฮ์อัลกุรอานอย่างชัดเจน (Ibn ‘Adiy, 1983 : 7/292) นั่นคืออายะฮ์ที่ว่า

﴿ فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِرُءُوسِهِمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ ﴾

(سورة النساء : 43)

ความว่า “ดังนั้นเมื่อพวกเขาไม่พบน้ำ ก็จงมุ่งสู่ดินที่ดีแล้วจงลูบใบหน้าของพวกเขาและมือของพวกเขาจากมัน”

(สุเราะฮ์อัลนีส้า : 43)

เนื่องอายะฮ์อัลกุรอานได้ระบุว่าในยามใดที่ไม่มีน้ำ ก็อนุญาตให้ชำระด้วยวิธีการตะยัมมุมด้วยดิน โดยมีอาจใช้สิ่งอื่นๆจากนี้ เช่น น้ำส้มที่เกิดมาจากการหมักดองขององุ่น หรืออินทผลัมซึ่งเป็นน้ำที่มีกลิ่น สี และรสเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมของความเป็นน้ำปกติไปแล้วทดแทนได้ บรรดาอุละมาอ์หลายท่านได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ไม่อนุญาตให้ทำความสะอาด (หรือถูเกอะฮาระฮ์) เว้นแต่ด้วยน้ำ หรือดินเท่านั้นในกรณีไม่พบน้ำ ส่วนผู้ใดชำระ หรือทำวูฎูอ์ด้วยน้ำส้มหรือสิ่งอื่นถือว่าเขาเป็นผู้ทอดทิ้งคำสั่ง (Ibn al-Munzir, 1984 : 1/368, al-Nawawiy, nd : 1/94)

อีกทั้งยังขัดแย้งกับใจความของฮะดีษเศาะหีฟะฮ์ในบันทึกของอัลบุคอรียะ และมุสลิม คือ

¹ อ้างแล้ว al-Tirmidhiy, 2009 : 88)

² ดู ฮะดีษการปรากฏตัวของบรรดาญินจากรายงานของอัลเกาะมะฮ์ในอัลเศาะฮีฮ์ของมุสลิม (Muslim, 1991 : 150, 450)

((عن عمران بن حصين رضي الله عنه : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى ثم رأى رجلاً معتزلاً لم يصل مع القوم، فقال: يا فلان، ما منعك أن تُصلي مع القوم؟ فقال: يا رسول الله، أصابني جنابة ولا ماء، فقال: عليك بالصعيد؛ فإنه يَكْفِيكَ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 34، مسلم، 1991 : 682)

ความว่า “รายงานจากอิมรอน บิน หุศัยนฺเล่าว่า แท้จริงเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ หลังจากพบเห็นชายผู้หนึ่งปลีกตัวอยู่ลำพังโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้คน ท่านกล่าวกับเขาว่า “โอ้ท่าน มีเหตุอันใดที่ท่านจึงไม่มาเข้ามาละหมาดพร้อมกับผู้คน” เขาตอบว่า “โอ้ท่านเราะสุลุลลอฮ์ ดั่งนั้นเนื่องเนื่องอยู่ในสภาพมีญะนาบะฮ์ และไม่มีน้ำ (ที่จะชำระ)” ท่านจึงกล่าวต่อเขาว่า “ท่านจงชำระด้วยดินสิ ซึ่งแค่นั้นมันย่อมเป็นที่เพียงพอแล้ว”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 348, Muslim, 1991 : 682)

อะดิษข้างต้นจึงนับว่าขาดความน่าเชื่อถือเนื่องขัดแย้งกับอายะฮ์อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ หรืออะดิษเศาะฮี้ฮ์ อีกทั้งมีข้อบกพร่องมากมายอันเกิดจากกระบวนการรายงานตั้งอิบนุหิบบานให้ทัศนะว่า “อะดิษที่ตัวบทขัดแย้งกับหลักเกณฑ์สำคัญทางศาสนาโดยเฉพาะ อัลกุรอาน สุนนะฮ์ และอิญมาอ์เศาะฮาบะฮ์ ตัวบทเหล่านั้นย่อมชี้ชัดถึงการก่อกำเนิดขึ้นมาอย่างไม่ต้องสงสัย (Ibn Hibbān, 1987 : 1/155)

(2) สภาพการที่มีเพียงหนึ่งเดียว หมายถึง เมื่อพบตัวบทอะดิษที่มีเพียงหนึ่งเดียวนั้น โดยเฉพาะใน 3 กรณี คือ 1) กรณีพบว่าตัวบทอะดิษที่มีเพียงหนึ่งเดียวนั้นไม่มีที่มาชัดเจน (ดู Fallatah, 1981: 1/117-119) 2) กรณีพบว่าผู้รายงานได้อ้างตัวบทหนึ่งเดียวนั้นอยู่บ่อยครั้งจากอุละมาอ์หนึ่งๆซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี และ 3) กรณีพบว่าผู้รายงานได้อ้างตัวบทหนึ่งเดียวนั้นในเรื่องสำคัญหนึ่งในทางศาสนาในลักษณะที่ละเอียดมากอย่างผิดปกติ

ตัวอย่างตัวบทอะดิษที่มีเพียงหนึ่งเดียวซึ่งไม่มีที่มาชัดเจน เช่นอะดิษในตำราอัลอิลลัล (ดู Ibn Hibbān, 1999 : 3/158) ซึ่งระบุการรายงานจาก अबดุลการิม บิน อัลนาญียฺ รายงานจาก อัลอะสัน บิน มุสลิม รายงานจากอัลฮุสัยนฺ บิน วากิต รายงานจากอิบนุบุรียดะฮ์ รายงานจากบิดาของเขาโดยอ้างว่าท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ กล่าววว่า

((مَنْ حَبَسَ الْعَنْبَ أَيَّامَ الْقَطَافِ لِيَبْعَهُ مِنْ يَهُودِيٍّ أَوْ نَصْرَانِيٍّ ، كَانَ لَهُ مِنَ اللَّهِ مَقْتٌ))

ความว่า “ผู้ใดกักเก็บองุ่นเอาไว้ในช่วงวันฤดูการเก็บเกี่ยวเพื่อขายมันออกไปแก่ชาวยิว หรือชาว نصرอ เขาย่อมได้รับความชิงชังจากอัลลอฮ์”

อิบนุ อปีหาติมได้กล่าวถึงอะดีษบทนี้ว่า “ฉันได้ถามบิดาของฉันถึงอะดีษบทนี้ ท่านตอบว่า “นี่คืออะดีษที่โกหกและมดเท็จ” เมื่อฉันถามว่า “ท่านรู้จัก (บุคคลที่ระบุชื่อในสายรายงานอะดีษ คือ) อับดุลการิม บิน อัลนาญีย์ และอัลฮะสัน บิน มุสลิมหรือไม่ ?” ท่านตอบว่า “ไม่รู้จัก ทว่าการรายงานของพวกเขาล้วนบ่งบอกถึงการโกหก” นอกจากนั้นอิบนุ ฮิบบานยังกล่าวเช่นกันว่า “อะดีษนี้ไม่มีหลักฐานใดๆที่บ่งบอกว่าบุคคลเหล่านั้นรายงานมาจากฮุสัยน์ บิน วากิดจริง” (Ibn Hibbān, 1999 : 1/236)

(3) สภาพความสับสน หมายถึงพิจารณาถึงตัวบทอะดีษที่มีปรากฏในสายรายงานต่างๆในระดับคุณภาพเดียวกันแต่เนื้อหาของมะตันขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิง อันบ่งบอกถึงความบกพร่องในตัวบทเหล่านั้นอย่างชัดเจน ดังคำกล่าวของอุละมาฮ์ท่านหนึ่งว่า “สิ่งหนึ่งที่เป็นหลักประกันถึงความแม่นยำของอุละมาฮ์อะดีษคือการไม่ขัดแย้งกับบรรดาผู้จดจำทั้งหลาย” (al-Khaṭīb al-Baghdādī, 1936 : 435)

อัลสุยูฎีย์ได้กล่าวถึงหลักการพิจารณาตัวบทที่เป็นอะดีษเมฆาฏูเอาไว้ว่ามี 3 คุณลักษณะ คือ ขัดแย้งกับสติปัญญา ขัดแย้งกับการบอกเล่าของบุคคลที่เชื่อถือกว่า และขัดแย้งกับหลักการศาสนา (al-Suyūṭī, 1994 : 1/327) ดังอธิบายแต่ละคุณลักษณะได้ดังนี้

(1) มะตันหรือตัวบทอะดีษขัดแย้งกับสติปัญญา กล่าวคือ อะดีษหรือทุกสิ่งทีมาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ล้วนเป็นความจริงที่สอดคล้องกับสติปัญญา และธรรมชาติของความเป็นจริงเสมอ จึงเป็นไปได้ที่หลักฐานอันถูกต้องจะขัดแย้งกับสติปัญญาอันถูกต้อง แม้บางเรื่องราวที่ท่านนบี ﷺ บอกกล่าวนั้นอาจเป็นการยากที่สติปัญญามนุษย์ทั่วไปจะสามารถสัมผัสได้ถึง แต่เป็นเพราะข้อจำกัดหรืออ่อนด้อยในสติปัญญาของบุคคลเท่านั้น¹ สำหรับอะดีษเมฆาฏูซึ่งมีเนื้อหาตัวบท (มะตัน) ขัดแย้งกับสติปัญญาอย่างสิ้นเชิงได้แก่ตัวอย่างอะดีษที่ระบุว่าอัลลอฮ์ทรงสร้างตัว (ชาติ) ของพระองค์เองจากเหงื่อของม้า คือ

((إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ الْفَرَسَ فَأَجْرَاهَا فَعَرِقَتْ ثُمَّ خَلَقَ نَفْسَهُ مِنْهَا))

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ผู้ทรงสูงส่งทรงสร้างม้าขึ้นมา แล้วทรงปล่อยให้มันวิ่งจนกระทั่งออกเหงื่อ หลังจากนั้นก็ทรงสร้างตัวพระองค์จากเหงื่อนั้น”²

อิบนุอัลญะซี และอิบนุ อะดียกกล่าวว่า “เป็นอะดีษเมฆาฏู” (Ibn al-Jawziy, 1966 : 1 /105) อัลสุยูฎีย์กล่าวว่า “คงไม่มีมุสลิม หรือกระทั่งผู้มีสติปัญญาคนใดบังอาจกู่อะดีษเช่นนี้ขึ้น แต่

¹ ดังคำกล่าวของอิบนุ อัลญะซีที่ว่า “บรรดาศาสนทูตทั้งหลายมิได้นำเอาสิ่งที่ขัดกับสติปัญญา หรือยอมรับไม่ได้แต่อย่างใด เพียงแต่การบอกกล่าวของพวกเขาแบ่งได้ 2 ประเภทคือ สิ่งที่สติปัญญา หรือกฎแห่งธรรมยืนยันอยู่แล้ว และสิ่งที่มีโอกาสสัมผัสได้เพียงด้วยสติปัญญาอย่างเดียว เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งลับต่างๆคือ โลกแห่งวิญญาณ วันสุดท้าย หรือการตอบแทนความดี-ความชั่ว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยหลักศรัทธาอันถูกต้องด้วย (Ibn al-Qayyim, 1975 : 62)

² ดู Ibn al-Jawziy, 1966 : 1 /105

บุคคลผู้ต้องสงสัย (ในการกษะติชนี่มา) คือ “มุฮัมมัด บิน ซุญญาอ์” ซึ่งเป็นคนที่ชอบก่อกวนเปลี่ยนแปลง
ขึ้นมาในศาสนา” (al-Suyūtiy,1994 : 1/328)

(2) มะตันหรือตัวบทอะติษขัดแย้งกับการรายงานของบุคคลที่ความน่าเชื่อถือ
มากกว่า หรืออะติษที่ได้มาจากบุคคลที่ระดับความน่าเชื่อถือน้อยกว่านั้นขัดแย้งกับอะติษที่ได้มาจาก
บุคคลที่ระดับความน่าเชื่อถือ (ซิเกาะฮ์) กว่า ดังตัวอย่างอะติษซึ่งระบุใน “อัลกามิลฟีฎอะฟาอ์
อัลริฎาล”¹ คือ

((حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ دِينَارٍ ، أَنبَأَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ ، حَدَّثَنَا سَعْدَانُ بْنُ
عَبْدَةَ ، أَنبَأَنَا عُبيدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَتَكِيُّ ، أَنبَأَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ، قَالَ :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " : أَجِيعُوا النِّسَاءَ جُوعًا غَيْرَ مُضِرٍّ ،
وَأَعْرُوهُنَّ غُرْبًا غَيْرَ مُبْرِحٍ ، لِأَنَّهِنَّ إِذَا سَمِعْنَ وَانْتَسَبْنَ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبُّ إِلَيْهِنَّ
مِنَ الْخُرُوجِ . وَلَيْسَ شَيْءٌ شَرُّهُنَّ مِنَ الْخُرُوجِ ، وَإِنَّهِنَّ إِذَا أَصَابَهُنَّ طَرْفٌ مِنَ
الْعُرْيِ وَالْجُوعِ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِنَّ مِنَ الْبَيْوتِ ، وَلَيْسَ شَيْءٌ خَيْرًا لَهُنَّ مِنَ
الْبَيْوتِ))

ความว่า “มุฮัมมัด บิน ดาวูด บิน ดินารเล่าว่า อะฮ์มัด บิน ยูนุสเล่าว่า
สะอ์दान บิน อับตะฮ์เล่าว่า อุบัยดูลลอฮ์ บิน อับดิลลาฮ์ อัลอะตะเกียเล่าว่า
อนัส บิน มาลิกเล่าว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวสั่งสอนว่า “พวกท่าน
ทั้งหลายจงปล่อยให้สตรีตกอยู่ในความหิวโหยที่ไม่ถึงขั้นเป็นอันตรายนัก และ
จงปล่อยให้พวกนางอยู่ในสภาพไร้อาหารที่ไม่ถึงขั้นประเจิดประเจ้อ เนื่องจาก
พวกนางอ้วนท้วนสมบูรณ์ และมีอาหารแล้ว ก็จะเป็นที่ปรารถนาให้พวก
นางออก (นอกบ้าน) เพราะไม่มีความชั่วใดอีกแล้วแล้วร้ายสำหรับพวกนางยิ่ง
กว่าการออกนอกบ้าน เหตุนี้หากพวกนางพบกับสภาพหนึ่งของสภาพไร้
อาหาร และหิวโหยแล้วก็จะไม่มีสิ่งอื่นใดอีกที่ทำให้พวกนางรักการอยู่แต่ใน
บ้านเรือน และไม่มีสิ่งใดอีกที่ดีกว่าสำหรับพวกนางยิ่งกว่าการอยู่แต่ใน
บ้านเรือน”²

ในสายรายงานปรากฏชื่อของบุคคลหลายคน เช่น อุบัยดูลลอฮ์ บิน อับดิลลาฮ์
อัลอะตะเกียชาวเมืองบศเราะฮ์ ซึ่งรายงานอะติษประเภท “มุนكير” มากมาย ส่วนสะอ์दान บิน

¹ Ibid ; Ibn Adiy, 1987 : 5/536-537

² อุละมาอ์หลายท่านตัดสินอะติษนี้อยู่ในระดับอะติษเฆาะฎอ (Ibn al-Jawziy, 1966 : 2/283, al-Shawkaniy, 1955 :
1/1350)

อับตะฮ์ก็ไม่ใช่ที่รู้จักอีกทั้งมุฮัมมัด บิน ดาวูด บิน ดีนาร์ก็เป็นบุคคลมีนิสัยโกหก (Ibn Adiy, 1987 : 5/536-537)

อะดิษดิงกล่าววนอกจากเป็นอะดิษเมาฏูที่มีตัวบทสื่อถึงการกดขี่และบังคับขู่เข็ญสตรี ซึ่งมีพิงเป็นคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้เปี่ยมด้วยความเมตตาแล้ว ยังขัดแย้งกับบรรดาอะดิษเศาะฮ์อีฮ์ซึ่งเป็นคำสอนที่แท้จริงของท่าน เช่นจากบันทึกของอัลบุคอรีฮ์ในตำราอัลเศาะฮ์อีฮ์ที่ว่า

((حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ نَافِعٍ ، قَالَ : أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ ، . عَنِ الزُّهْرِيِّ ، . قَالَ :
حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ " : إِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أُجِرْتَ عَلَيْهَا حَتَّىٰ مَا تَجْعَلَ فِي فَمِ امْرَأَتِكَ))

ความว่า “รายงานจากอัลหะกัม บิน นาฟีฮ์ รายงานจากซุฮัยบ์ รายงานจากอัลซุฮรีฮ์ กล่าวว่า อามิร บิน สะอ์ดรายงานจากสะอ์ด บิน อบี วัคกอศ โดยเขาบอกว่า “แท้จริงท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “แท้จริงไม่ว่าสิ่งใดก็ตามที่ท่านใช้จ่ายไปโดยหวังความยินดีจากอัลลลอฮ์แล้ว แน่นอนท่านก็จะได้รับการตอบแทนรางวัลเสมอ แม้กระทั่งสิ่งที่ท่านป้อนให้ในปากของผู้เป็นภรรยา”

(3) มะตันหรือตัวบทอะดิษที่ขัดแย้งกับหลักการศาสนา หรือหลักการจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และอิจญ์มาอ์อย่างชัดเจนโดยมีอาจตีความเป็นอย่างอื่นได้ ดังตัวอย่างอะดิษที่ว่า

((مِقْدَارُ الدُّنْيَا وَأَمَّا سَبْعَةُ آلَافِ سَنَةٍ وَنَحْنُ الْآنَ فِي الْأَلْفِ السَّابِعَةِ))

ความว่า “ปริมาณอายุขัยของโลกนี้ (ดุนยา) นั้นคือ 7,000 ปี และเราในขณะนี้อยู่ในช่วงพันที่เจ็ดแล้ว”¹

หากพิจารณาตัวบทอะดิษข้างต้นแล้วพบว่าเป็นการโกหกชัดเจน เนื่องขัดแย้งกับอายะฮ์อัลกุรอานที่อัลลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَفِّيهِهَا إِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا تَأْتِيكُمُ إِلَّا بَعْتُهُ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

(سورة الأعراف : 187)

ความว่า “พวกเขาจะถามเจ้าถึงยามอวสาน (วันกิยามะฮ์) นั้นว่า เมื่อใดเล่ามันจะเกิดขึ้น ? จงกล่าวเถิดว่าแท้จริง ความรู้ในเรื่องนั้นอยู่ที่พระเจ้าของฉัน

¹ อิบน์ อัลก็อัยมรรูวาเป็นอะดิษเมาฏู (Ibn al-Qayyim, 1969 : 78).

เท่านั้นไม่มีใครจะเผยแพร่ให้ทราบสำหรับเวลาของมันได้ นอกจากพระองค์เท่านั้น มันหนักอึ้งอยู่ในบรรดาชั้นฟ้า และแผ่นดิน มันจะไม่มายังพวกเจ้า นอกจากโดยกระทัณฑ์ พวกเขากล่าวแก่กันประหนึ่งว่าเจ้านั้นเป็นผู้ที่รู้ในเรื่องนั้นดี จงกล่าวเถิดแท้จริงความรู้ในเรื่องนั้นอยู่ที่อัลลอฮ์เท่านั้น แต่ทว่ามนุษย์ส่วนมากไม่รู้”

(สุเราะฮ์อัลอะฮ์รอฟ : 187)

ส่วนตัวอย่างของฮะดีษเมาฎูที่ขัดแย้งกับสุนนะฮ์ซึ่งห้ามการยิวต์ทุกอย่างมายึดเหนี่ยวหรือใช้เป็นสิ่งปกป้องคือฮะดีษหนึ่งที่ว่า

((لَوْ أَحْسَنَ أَحَدُكُمْ ظَنَّهُ بِحَجْرٍ لَنَفَعَهُ اللَّهُ بِهِ))

ความว่า “หากพวกท่านคนใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งอัลลอฮ์ก็จะทรงให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา”¹

และฮะดีษที่ถูกขูขึ้นมาโดยพวกบูชาเจวัดโดยขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงต่อโองการต่างๆของอัลกุรอานที่กล่าวไว้เกี่ยวกับหลักการเตาฮีด เป็นฮะดีษที่ถูกขูขึ้นทั้งในส่วนของสายรายงาน และตัวบท หรือตัวอย่างฮะดีษเมาฎูอีกบทหนึ่งที่ขัดแย้งกับอย่างสิ้นเชิงกับคำสอนตามบัญญัติอิสลาม คือที่ระบุว่า

((لَا يَدْخُلُ النَّارَ مِنَ اسْمِهِ أَحْمَدُ وَمُحَمَّدٌ))

ความว่า “บุคคลที่ชื่อว่ามุฮัมมัด หรืออะฮ์มัดจะไม่เข้านรก”²

เพราะการจะได้เข้าสวรรค์ หรือรอดพ้นจากนรกมิใช่ขึ้นอยู่กับชื่อเรียกแต่ประการใด แต่หลักการศาสนาสอนว่าอัลลอฮ์จะทรงโปรดปรานแก่ผู้ที่มีความศรัทธา และการปฏิบัติคุณงามความดีงามเท่านั้น รวมถึงฮะดีษอื่นๆจากนี้อีกไม่น้อยที่ขัดแย้งกับสิ่งที่มีระบุในสุนนะฮ์ที่ชัดเจนอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งมีเนื้อหาก่อความเสียหาย ความอธรรม ให้กระทำให้ร้ายระ ยกย่องความเท็จ ประณามความดี หรือการกระทำทำนองนั้น ซึ่งท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ย่อมบริสุทธิจากสิ่งเหล่านั้น

ตัวบทฮะดีษเมาฎูบางครั้งอาจสามารถพิจารณาได้ด้วยจากสาระเรื่องราวของฮะดีษที่มักกล่าวถึงอย่างเกินเลยจากความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งต่อไปนี้ เช่น สติปัญญา การมีชีวิตอยู่ของกิฎิร ความประเสริฐของโดมบัยตุลมุค็อดดิส เจาะจงถึงการละหมาดและการถือศีลอดในเดือนเราะฮ์ญับ เจาะจงถึงการตำหนิเชื้อชาติ พยากรณ์โดยละเอียดถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การยกย่อง

¹ อิบน์ อัลกัอยyimระบุว่า เป็นฮะดีษเมาฎู (Ibn Qayyim, 1994 : 319)

² อิบน์ อัลญะฮ์ซีระบุว่า เป็นฮะดีษเมาฎู (Ibn al-Jawziy, 1997 : 1/241)

บุคคลอื่นๆเหนือบรรดانبี และการยกย่องความอธรรม ความมดเท็จ หรือความเสื่อมเสีย เป็นต้น (Ibn al-Qayyim, 1969 : 55-131)

นอกจากนี้ตัวบทฮะดีษเมาฎอยังทราบได้โดยง่ายจากการสังเกตคำกล่าวของ อุละมาอ์ต่อฮะดีษนั้นๆด้วยถ้อยคำต่อไปนี้ เช่นประโยคที่ว่า لا أصل له (ลาอัศละละฮู)¹, باطل (บาฎิล)², لا إسناده له (ลาอิสนาตะ ละฮู)³, لا يعرف بهذا اللفظ (ลายะอ์ริฟู บิฮาซัล์ฟั)⁴, ليس حديثاً (ลัยชะ หะดีษัน)⁵ หรือ ليس من كلام النبي صلى الله عليه و سلم (ลัยชะ มินกะลามินนบี ﷺ)⁶ เป็นต้น

3.3.2 เครื่องหมายฮะดีษเมาฎอ

ข้อสังเกตต่อเครื่องหมายต่างๆที่ระบุความเป็นฮะดีษเมาฎอ หรือประเภทฮะดีษที่ใช้ อ้างอิงเป็นหลักฐานมิได้⁷ ในทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ฮะดีษสังเกตพบได้ทั้งที่เกี่ยวกับผู้รายงาน สาย รายงานและตัวบทของฮะดีษ ดังอธิบายเป็นประเด็นต่างๆได้ดังนี้

3.3.2.1 เครื่องหมายเกี่ยวกับผู้รายงาน (รอวีย)

ผู้รายงาน (รอวีย) ที่บ่งถึงความเป็นฮะดีษเมาฎอ คือ ทราบได้จากข้อสังเกตต่างๆที่ ระบุถึงความบกพร่องในกรณีความมีคุณธรรม⁸ (العدالة) และความแม่นยำดีเยี่ยม⁹ (الضبط) ของ ผู้รายงาน ดังต่อไปนี้

(1) การยอมรับของผู้รายงานเองว่าตนเป็นผู้กุฮะดีษ

ข้อสังเกตเป็นสิ่งที่ยืนยันสถานะของฮะดีษเมาฎออย่างดียิ่งคือจากการสารภาพของผู้ กุฮะดีษเองที่ออกมายอมรับผิดว่าตนเองได้ปลอมฮะดีษขึ้นมา ซึ่งอุละมาอ์ฮะดีษถือว่าการออกปาก ยอมรับของผู้รายงานเองนั้นเป็นหลักฐานสำคัญที่สุดในการพิสูจน์ฮะดีษปลอม ดังระบุในตำรา อัลตา รีก อัลเอาสิฎุฮ์ของอัลบุคอรีย ซึ่งรายงานจากอุมร์ บิน ศุบห์ บิน อิมรอน อัลตะมีมีย ซึ่งสารภาพว่า “ฉันได้ปลอมแปลงถ้อยคำการเทศนา (คุตบะฮ์) หนึ่งของท่านเราะสูลุล-ลอฮ์ ﷺ” (al-Suyūtiy, 1994

¹ หมายถึง ตัวบทหรือเนื้อหาของฮะดีษไม่มีที่มา

² คำว่า “ลาอัศละละฮู” หรือ “ลัยชะละฮูอัศล” หมายถึง เป็นฮะดีษที่ไม่ปรากฏสายการรายงาน (al-Suyūtiy, 1994 : 1/162)

³ คำว่า “ลาอิสนาตะละฮู” หมายถึง เป็นฮะดีษที่ไม่ปรากฏอิสนาต หรือองค์ประกอบต่างๆของสายรายงาน

⁴ คำว่า “ลายะอ์ริฟู บิฮาซัล์ฟั” หรือ “ลัยมูร้อดด์ บิฮาซัล์ฟั” หมายถึงสำนวนตามตัวบท (มะตัน) นี้ไม่เป็นที่รู้จัก หรือถูกรับรอง (al-Ashgar, 2004: 29)

⁵ คำว่า “ลัยชะหะดีษัน” หมายถึงตัวบทนี้มิใช่ฮะดีษที่แท้จริงของท่านนบี ﷺ

⁶ คำว่า “ลัยชะมินกะลามินนบี ﷺ” หมายถึงตัวบทนี้มิใช่คำกล่าวที่แท้จริงของท่านนบี ﷺ

⁷ รวมถึงบรรดาฮะดีษเกาะอ์ฟิฎัดันชนิดต่างๆด้วย เช่น ฮะดีษมัดรูฎุฮ์ ฮะดีษมัฎรอฮ์ และฮะดีษมุนักร์

⁸ ตามนियามของบรรดาอุละมาอ์ฮะดีษ การมีคุณธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติ 5 ประการ คือ 1) เป็นมุสลิม 2) บรรลุศาสนะภาวะ

3) มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ 4) ปลอดภัยจากสาเหตุความเป็นผู้ฝ่าฝืน และ 5) ปลอดภัยจากพฤติกรรมที่เลวทราม

⁹ คือเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติความจำดีเยี่ยม แม่นยำ และไม่เลอะเลือน ทั้งความจำที่เป็นการจำเอาไว้ในใจ และจำโดยการเขียนบันทึก

: 1/275) หรือการสารภาพของอบูอิมะฮ์ นุฮ์ บิน มัรยัม ที่เมื่อถูกถามว่า “ท่านอ้างว่านำมาจากอิกริมะฮ์ซึ่งเล่าต่อมาจากอิบนุ อับบาสถึงความประเสริฐต่างๆ ของ สุเราะฮ์อัลกุรอานแต่ละสุเราะฮ์ได้อย่างไร ทั้งที่ไม่มีชื่อของบรรดาลูกศิษย์ของอิกริมะฮ์ปรากฏอยู่ในสายรายงานของอะดิษเหล่านั้นเลย ? เขาสารภาพว่า “เพราะฉันพบว่าผู้คนต่างหันห่างออกจากอัลกุรอาน และพากันสนใจศึกษาเฉพาะตำราฟิกข์ของอบูหะนีฟะฮ์ และตำราประวัติศาสตร์ของอิบนุอิสฮาก ฉันจึงกุอะดิษนี้ขึ้นมาตามความเห็นของตัวเอง”¹

จากบันทึกของอิบนุฮิบบานในตำราอัลญะฟะฮ์ ซึ่งเล่าต่อมาจากอิบนุ มะฮ์ดีฮ์ว่า “ฉันเคยถามมัยสาเราะฮ์ บิน อับดีร์อบบิฮ์ว่า “ท่านนำอะดิษเหล่านี้ เช่น ผู้ใดอ่านสุเราะฮ์นั้นก็จะได้ผลบุญเช่นนั้นเช่นนี้ มาจากไหน ?” เขาตอบว่า “ฉันกู้ขึ้นมาเอง เพื่อหวังโน้มน้าวให้มนุษย์สนใจ (อัลกุรอาน)” ทั้งที่เดิมที่เขาเป็นเด็กหนุ่มที่ดีมีนิสัยมักนัอยและหลีกเลี่ยงจากกิเลสทั้งหลายทางโลก และวันที่เขาเสียชีวิตลงตลาดต่างๆในเมืองแบกแดดต่างปิดทำการเพื่อเป็นการไว้อาลัย แต่กระนั้นเขาก็เคยมีประวัติเกี่ยวข้องกับการกุอะดิษปลอมอยู่ด้วย” (al-Suyūti, 1994 :1/239)

อัลหากิม² กล่าวว่า “เราได้รับรายงานเล่ามาจากมุฮัมมัด บิน อิสมาอิล โดยเขาเล่าว่าว่าครูคนหนึ่งได้บอกกับเขา ครั้นเมื่อฉันถาม (ครูผู้นั้น)ว่า “ใครเป็นคนบอกกับท่านล่ะ?” เขาตอบว่า “ชายผู้หนึ่งในเมืองมะดาอิน⁴ ได้บอกฉัน ซึ่งเขายังมีชีวิตอยู่” ฉันจึงเดินทางไปพบและถามชายผู้นั้นว่า “ใครเป็นคนบอกกับท่านล่ะ?” เขาตอบว่า “ครูคนหนึ่งในเมืองวาสิฏ⁵ ได้บอกฉัน ซึ่งเขายังมีชีวิตอยู่” ฉันจึงเดินทางไปพบเขาและถามครูผู้นั้นว่า “ใครเป็นคนบอกกับท่านล่ะ?” เขาตอบว่า “ครูคนหนึ่งในเมืองบัศเราะฮ์ได้บอกฉัน ซึ่งเขายังมีชีวิตอยู่” ฉันจึงเดินทางไปพบเขาและถามครูผู้นั้นว่า “ใครเป็นคนบอกกับท่านล่ะ?” แล้วครูผู้นั้นก็ฉวยมือฉันลากเข้าไปในบ้านหลังหนึ่ง ซึ่งพบว่าในบ้านหลังนั้นมีพวกศุฟัยญ์กลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่พร้อมกับครูคนหนึ่ง เขากะซิบบอกฉันว่า “นี่ไง ครูผู้นั้นแหละที่เป็นผู้บอกฉัน” ว่าแล้วฉันก็เข้าไปถามกับครูผู้นั้นทันทีว่า “โอ้ท่านครูใครเป็นคนบอกกับท่านล่ะ?” ครูผู้นั้นตอบว่า “ไม่มีใครบอกฉันดอก แต่เพราะเราเห็นว่าผู้คนหันห่าง

¹ Ibid ; al-Suyuti, 1994 : 1/282)

² คือ มุฮัมมัด บินอับดุลลาฮ์ อัลหากิม อัลนัยซาปูรีย์อุละมาอ์ด้านอะดิษ มีผลงานตำรามากมาย เช่น อัลมุสตัศร็อก อะลา อักเศาะหียัยน์ หัยน์, ตะรอญิม อัลซุญู และตารีคัยนัยซาปูรีย์ เกิดที่นัยซาปูร์ในปี ฮ.ศ.321 และเสียชีวิต ฮ.ศ.405 (al-Dhahabiy, 1996 : 17/163)

³ ชื่อเต็มคือ มุฮัมมัด บินอิสมาอิล อัลอะตะวีฮ์ เป็นชาวเมืองบัศเราะฮ์ มาพำนักอยู่ที่นครมักกะฮ์ ฐานะคนใช้ของตระกูลอัลค็อฎอบ เป็นเป็นบุคคลระดับเศาะดึก” เกรงครัดในสุนนะฮ์ มีรายงานอะดิษที่เกิดความผิดพลาดบ่อยครั้ง (al-‘Asqalāniy, 1991 : 10/380)

⁴ ชื่อแคว้นของหัวเมืองต่างๆในยุคกลางอยู่ทางตอนใต้ของกรุงแบกแดด

⁵ ชื่อจังหวัดหนึ่งอยู่ระหว่างบัศเราะฮ์กับกูฟะฮ์

⁶ อาบาदान หรืออิวาदान อยู่ในเขตเมืองคูชีสถานตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอิหร่าน

ไม่สนใจต่ออัลกุรอาน เราจึงกู่ตะเอยขึ้นมาจากอิบน์ ตะกียะฮ์ว่า “การสารภาพนั้น จำเป็นต้องได้รับการพิสูจน์อย่างเด็ดขาดชัดเจนเสียก่อน เพราะเพียงการสารภาพนั้นอาจเกิดขึ้นโดยการเสแสร้งหรือเป็นเท็จก็ได้” (al-Sakhawiy, 1986 : 1/25) ขณะที่อิบน์ ฮะญูรียะฮ์กล่าวว่า การสารภาพนั้นจะเชื่อได้หรือไม่สามารถตัดสินได้ทันทีตามดุลยพินิจที่ค่อนข้างมั่นใจที่สุด (al-‘Asqalāniy, 2001 : 124)

แม้ข้อนี้จะได้รับการกล่าวเพิ่มเติมจากอิบน์ ตะกียะฮ์ว่า “การสารภาพนั้น จำเป็นต้องได้รับการพิสูจน์อย่างเด็ดขาดชัดเจนเสียก่อน เพราะเพียงการสารภาพนั้นอาจเกิดขึ้นโดยการเสแสร้งหรือเป็นเท็จก็ได้” (al-Sakhawiy, 1986 : 1/25) ขณะที่อิบน์ ฮะญูรียะฮ์กล่าวว่า การสารภาพนั้นจะเชื่อได้หรือไม่สามารถตัดสินได้ทันทีตามดุลยพินิจที่ค่อนข้างมั่นใจที่สุด (al-‘Asqalāniy, 2001 : 124)

(2) การวิพากษ์ของบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษด้วยถ้อยคำที่บ่งบอกถึงความไม่น่าเชื่อถือ¹ (ญุรฮ์) ของผู้รายงานอย่างชัดเจน เช่น คำว่า كذاب (กัซซาบ)², وضاع (วฎฎออ์)³, دجال (ดัจญาล)⁴ หรือเป็นบุคคลอยู่ในจำพวกนักกู่ตะเอยทั้งหลาย

หากพบบุคคลในสายรายงาน (สะนัด) ของฮะดีษเป็นบุคคลที่ทราบโดยทั่วไปว่าเป็นคนโกหกด้วย หรือในสายรายงานฮะดีษนั้นไม่มีชื่อของบุคคลอื่นที่น่าเชื่อถือปรากฏอยู่ก็สามารถตั้งข้อสังเกตได้ทันทีว่าฮะดีษบทนั้นไม่ถูกต้อง เนื่องการพิสูจน์การปลอมแปลงฮะดีษนั้นเป็นการตัดสินในสิ่งที่ประจักษ์ซึ่งสามารถทำได้โดยอาศัยความสอดคล้องตามหลักเกณฑ์ที่มีอยู่ของอุละมาฮ์ฮะดีษเป็นสิ่งสำคัญ อาจต่างจากกรณีอื่นๆ เช่น การจับผิดการเป็นพยานเท็จที่ต้องอาศัยตัวช่วยอื่นๆ บางอย่างประกอบ (Fulātah, 1981 : 1/285) บรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษย่อมมีหลักเกณฑ์ที่สามารถทำให้ทราบได้อย่างดีว่าบุคคลใดบ้างเป็นคนโกหกหรือไม่ เช่น อิบน์ อับดุลอะซิซกล่าวว่า : นุอัยม์ บิน หัมมาด เคยกล่าวถามอับดุลเราะฮ์มาน อัลมะฮ์ดีฮ์ว่า “ท่านทราบได้อย่างไรว่าผู้ใดบ้างเป็นคนโกหก ?” เขาตอบว่า “รูซิ ประหนึ่งเช่นหมอย่อมรู้จักดีถึงคนวิกลจริตนั้นแหละ” (Ibn Abī Hātim, 1950 : 1/252)

นอกจากนี้รวมถึงข้อสังเกตจากพฤติกรรม หรือนิสัยอันน่าชิงชังของผู้รายงานฮะดีษ ซึ่งสามารถนำสู่การพิจารณาได้ว่าผู้รายงานนั้นกล่าวเท็จ ตัวอย่างเช่นฮะดีษที่บันทึกโดยอัลหาคิม รายงานต่อมาจากฮัยษะฮ์ บิน อุมัยรฺ อัลตะมะมียะฮ์ซึ่งกล่าวว่า “วันหนึ่งขณะที่เรายู่กับสะอัด บิน ฎะฮ์รียะฮ์ ทันใดนั้นบุตรของเขาก็ได้วิ่งร้องไห้ออกมาจากห้องเรียน เขาถามลูกว่า “เกิดอะไรขึ้นกับเจ้ารี ?” บุตรตอบว่า “ครูได้เขียนตีฉันครับ” สะอัดจึงแต่งฮะดีษปลอมบทหนึ่งขึ้นว่า

((مُعَلِّمُو صَبِيَّانِكُمْ شِرَّاكُكُمْ ، أَفَلَهُمْ رَحْمَةٌ لِّلَّتَيْمِمْ ، وَأَغْلَظُهُمْ عَلَى الْمَسَاكِينِ))

¹ ญุรฮ์ (หรือ ตัจญีรฮ์) หมายถึงการให้ลักษณะต่างๆ ที่บ่งบอกว่าผู้รายงาน (รอวีฮ์) นั้นไม่น่าเชื่อถือ มีข้อตำหนิ หรือความอ่อนด้อยในสิ่งที่รายงาน

² คำว่า “กัซซาบ” หมายถึง เป็นบุคคลที่มีลักษณะโกหกอย่างมาก

³ คำว่า “วฎฎออ์” หมายถึง เป็นบุคคลที่กู่ตะเอยขึ้นมาเป็นจำนวนมาก

⁴ คำว่า “ดัจญาล” หมายถึง เป็นบุคคลที่มีลักษณะชอบโกหก และหลอกลวง

ความว่า “บรรดาครูของบุตรหลานของพวกท่าน คือพวกคนเลวของพวกท่าน นั่นคือผู้ที่ไร้ความเมตตาที่สุดต่อเด็กกำพร้า และหยาบคายที่สุดต่อคนยากไร้”¹

อิบนุ มะอีน กล่าวถึงประวัติของอะฮัด บิน ฎะฮ์รีฟผู้นี้ว่า “เป็นบุคคลที่ไม่อนุญาตให้ผู้ใดรายงานอะดีษที่รับมาจากเขา” และอิบนุ ฮิบบานยังระบุด้วยว่า “เขามีประวัติการปลอมแปลงอะดีษ” (a-Asqalani.1995a:1/694)

3.3.2.2 เครื่องหมายเกี่ยวกับสายรายงาน (สะนัด)

สายรายงาน (สะนัด) ที่บ่งถึงความเป็นอะดีษเมาฎู คือ ทราบได้จากข้อสังเกตต่างๆ ที่ระบุถึงความบกพร่องในกรณีความต่อเนื่องของสายรายงาน (اتصال السند) ดังต่อไปนี้

(1) การวิพากษ์ของบรรดาอุละมาอะดีษด้วยถ้อยคำต่างๆที่บ่งบอกถึงความไม่น่าเชื่อถือ (ญุรห์) ของสายรายงาน เช่น คำว่า لا أصل له (ลาอัศละละฮู)² เป็นต้น

(2) พิรุทธการขาดตอนของช่วงเวลาระหว่างบุคคลต่างๆที่ระบุชื่อในสายรายงาน เช่น พบว่าผู้รายงานอะดีษอ้างว่าตนได้รายงานต่อมาจากครู หรือผู้อาวุโสคนหนึ่ง ทั้งที่ไม่มีการพิสูจน์ชัดเจนว่าทั้งสองนั้นเคยพบเจอกันจริง หรือมีการพิสูจน์พบว่าทั้งสองเกิดขึ้นคนละยุคสมัยกัน หรือผู้ นั้นมิได้เดินทางไปยังสถานที่ตั้งที่มีการกล่าวอ้างว่าได้ยินอะดีษนั้นๆมาแต่อย่างไร

ดังตัวอย่างของอะฮมัด บิน สุลัยมาน อัลเกาะวาริรีย³ ที่กล่าวอ้างว่าตนได้รับฟังอะดีษบทหนึ่งมาจากมุฮัมมัด บิน อิสฮาก ที่อุละมาอ์บางท่านได้พบพิรุทธการโกหกของเขาใจจ้ำจี้มากเนื่องมุฮัมมัด บิน อิสฮากซึ่งเป็นบุคคลที่เขาอ้างว่าได้ยินอะดีษมานั้นมีชีวิตอยู่ต่างช่วงสมัยกัน และไม่เคยพบกันอีกด้วยคือ มุฮัมมัด บิน อิสฮากเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 151 หรือก่อนหน้านั้น ขณะที่อะฮมัด บิน สุลัยมานเองเพิ่งเกิดในปี ฮ.ศ. 151 และที่เขาอ้างอีกว่าได้ยินอะดีษบทนี้มาขณะอยู่ที่เมืองกูปะฮ์ ทั้งที่จริงแล้วมุฮัมมัด บิน อิสฮากเพิ่งเข้าไปอยู่ที่เมืองกูปะฮ์ในช่วงสมัยสุลัยมาน อัลอะฮ์มัด⁴ ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งก่อนที่อะฮมัดเองจะเกิดมาตั้งหลายปี (al-'Asqalāniy,2002 : 1/183)

การพิจารณาอะดีษเมาฎูจากการพิจารณาพบพิรุทธาว่าตัวครูและศิษย์มิได้พบเจอกันจริงนั้น โดยเบื้องต้นแล้วผู้พิจารณาย่อมจำเป็นต้องทราบวันเดือนปีที่ระบุการเกิดและการตายของผู้รายงานนั้นเป็นอย่างดี รวมถึงเมืองหรือประเทศต่างๆที่เขาได้เคยเดินทางสัญจรไปด้วย ซึ่งกรณีนี้บรรดาอุละมาอ์ต่างเห็นพ้องและมีการจัดทำสายรายงานเป็นระดับต่างๆเอาไว้อย่างละเอียดกระทั่ง

¹ อัลญุรญานีย์ระบุว่า เป็นอะดีษเมาฎู (al-Jurjani.1988:3/435)

² คำว่า ลาอัศละละฮู หมายถึงเป็นสายรายงานที่ไม่มีต้นตอ หรือที่มา

³ ชาวแบกแดด ถูกระบุเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมมักโกหกชัดเจน (al-Khatīb al-Baghdādiy, 2001 : 4/174-177)

⁴ ชื่อจริงคือสุลัยมาน บินมะฮ์รอน อัลอัศดีย เกิดในปี ฮ.ศ.61 เป็นบุคคลยุคตาบิอันที่มีความสำคัญท่านหนึ่ง เกิดและใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองกูปะฮ์อีกทั้งเป็นอุละมาอ์ด้านอะดีษประจำเมืองนี้อีกด้วย เสียชีวิตลงในปี ฮ.ศ.148 (al-Zirikliy, 2003 : 3/135)

ทราบถึงสถานะภาพที่แท้จริงของบุคคลต่างๆ ได้อย่างไรข้อเคลือบแคลง (Muhammad Ijaj al-Khatib, 1971 :433)

3.3.2.3 เครื่องหมายเกี่ยวกับตัวบท (มะตัน)

สำหรับตัวบท (มะตัน) ที่บ่งถึงความเป็นอะดีษเมาฎู คือ ทราบได้จากข้อสังเกตต่างๆ ที่ระบุถึงความบกพร่องของตัวบทอะดีษในคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(1) ตัวบทอะดีษใช้ภาษาที่อ่อนด้อย¹ กระทั่งมีข้อสังเกตว่ามิใช่เป็นคำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งถูกยอมรับว่าเป็นผู้มีสำนวนภาษาที่เลอเลิศ

หากปรากฏถ้อยคำ หรือความหมายที่อ่อนด้อยเช่นนั้นแล้ว บรรดาผู้สันตติทางภาษาย่อมสามารถทราบได้ทันทีว่าย่อมมิใช่คำพูดที่มาจากบุคคลผู้ทรงความรู้ หรือมีสำนวนโวหารที่ดี จึงเป็นไปได้ที่จะเป็นคำพูดของของผู้มีคุณสมบัติเปรียบพร้อมเช่นท่านนบี ﷺ อย่างแน่นอน ความเบาปัญญาหรือตื่นเขินที่บ่งบอกถึงความเป็นอะดีษเมาฎูในที่นี้ หมายถึงความเบาปัญญาในการใช้ถ้อยคำเป็นสำคัญ เนื่องทั้งหมดของศาสนานั้นล้วนเป็นความสวยงาม ขณะที่ความเบาปัญญานั้นบ่งบอกถึงความต่ำต้อย สำหรับความเบาปัญญาในด้านถ้อยคำนั้นอาจเป็นไปได้ว่ามาจากการใช้ภาษาคำพูดของตัวผู้รายงานเองก็ได้ แต่หากเขายังยืนยันว่าถ้อยคำนั้นเป็นของท่านนบี ﷺ ย่อมถือว่าผู้นั้นกล่าวเท็จเช่นกัน (al-‘Asqalāniy, 1994 : 1/276)

การตัดสินว่าอะดีษใดเป็นอะดีษเมาฎูส่วนมากแล้วจึงมักพิจารณาทั้งในสาระที่รายงาน รวมทั้งถ้อยคำหรือตัวบทของอะดีษนั้นด้วย ตัวอย่างดังกล่าว เช่นอะดีษที่ว่า

((لَوْ كَانَ الرَّجُلُ لَكَانَ حَلِيمًا ، مَا أَكَلَهُ جَائِعٌ إِلَّا أَشْبَعَهُ))

ความว่า “หากข้าวเป็นมนุษย์ มันคงเป็นมนุษย์ที่เปี่ยมด้วยความเมตตาอย่างแน่นอน เพราะผู้ที่หิวโหยคนใดก็ตามที่ได้รับประทานมันเข้าไป ก็มีแต่ทำให้ผู้นั้นได้รับความอิมสำราญ”² (al-Qāriy, 1994:252)

และอะดีษที่ระบุว่า

((إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا اسْمُهُ عُمَارَةُ عَلَى فَرَسٍ مِنْ حِجَارَةِ الْيَأْفُوتِ. طُولُهُ مَدُّ بَصَرِهِ يَدُورُ فِي الْأَحْيَاءِ ، وَيَقِفُ فِي الْأَسْوَاقِ فَيُنَادِي أَلَا لِيَعْلُو كَذَا وَكَذَا ، أَلَا لِيُرْخُصَنَّ كَذَا وَكَذَا))

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงมีลาอิกะฮ์ท่านหนึ่งมีนามชื่อว่า “อุมาระฮ์” อยู่บนม้าตัวหนึ่ง (ที่สร้างมาจาก)หินทับทิม มีส่วนสูงเห็นสุดสายตา เทียบ

¹ เช่น ผิดพลาดในการใช้ภาษา เรียบเรียงถ้อยคำ

² มุลลา อัลกอรีระบุว่า เป็นอะดีษเมาฎู (al-Qāriy, 1994:252)

ตะเวนไปตามประเทศต่างๆ และจะแวะยืนอยู่ในตลาดทั้งหลาย แล้วป่าวประกาศออกมาว่า “ทำไมไม่ให้แพงเท่านั้นเท่านี้ ทำไมไม่ให้ถูกลงเท่านั้นเท่านี้เป็นต้น”¹

ถ้อยคำ หรือเนื้อหาที่ระบุในอะดีซทั้งสองข้างต้น ย่อมบ่งถึงความโง่เขลาเบาปัญญาอย่างที่สุด ซึ่งมีอาจเป็นคำกล่าวของผู้มีภูมิความรู้ หรือเป็นคำกล่าวของบรรดานบิอย่างแน่นอน เหตุนี้อรรอบี๋ บิน คัยซั่มจึงกล่าวว่า “แท้จริงอะดีซโดยทั่วไปย่อมมีทั้งด้านสว่าง เช่นแสงสว่างของกลางวันที่ท่านชอบ และด้านมืดเช่นความมืดของกลางคืนที่ท่านปฏิเสธ” (al-Suyūtiy, 1994:1/233)

อิบนุ อัลกัอยยิม กล่าวว่า “อะดีซเมฆาฏอมีความมืด ความไม่สะอาดสวย ความสับสน เย็นชาไม่น่าสนใจ เป็นสิ่งบ่งบอกถึงการปลอมและการกล่าวเท็จต่อท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ เช่น ปรากฏในอะดีซที่ว่า :

((مَنْ صَلَّى الضُّحَى كَذَا وَكَذَا رُكْعَةً أُعْطِيَ ثَوَابَ سَبْعِينَ نَبِيًّا))

ความว่า “ผู้ใดละหมาดฎฮาจำนวนเท่านี้ เท่านั้นหรือกอะฮ์ เขาจะได้รับผลบุญเท่ากับผลบุญของเจ็ดสิบคน” ซึ่งดูเหมือนว่าจอมโกหกผู้นี้ยังไม่ทราบเลยว่า คนทั่วไปที่ไม่ใช่คนนั้น หากเขาใช้เวลาทำการละหมาदनานปีเท่ากับอายุของนุฮ์อะลัยฮิสลามก็ตาม ก็มิอาจได้รับผลบุญเท่ากับคนคนเดียวได้”²

อิบนุ อัลญะฮิซีย กล่าวว่า “ทุกอะดีซที่เห็นว่าขัดกับหลักความจริงทางปัญญา (หรือขัดแย้งกับสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาอย่างถูกต้อง) หรือขัดแย้งหลักพื้นฐานของศาสนา พึงทราบเถิดว่านั่นคืออะดีซปลอม (เมฆาฏอ)” (Ibn al-Jawziy, 1965 : 1/151)

(2) ตั๋วบทอะดีซมีความหมายที่ขัดแย้งกับข้อเท็จจริงต่างๆทั้งทางด้านศาสนา ด้านหลักเหตุผล ด้านวิชาการ หรือด้านประวัติศาสตร์ เช่น

ก. ตั๋วบทอะดีซที่ระบุถึงการตอบแทนผลบุญอันมากมายจากการกระทำการทำงานเพียงเล็กน้อย คือ

((مَنْ صَامَ يَوْمًا كَانَ لَهُ أَجْرُ أَلْفِ حَاجٍ وَأَلْفِ مُعْتَمِرٍ ، وَكَانَ لَهُ ثَوَابُ

أَيُّوبٍ))

ความว่า “ใครถือศีลอดในวันหนึ่ง เขาจะได้รับการตอบแทนเยี่ยงผลบุญของผู้ทำฮัจญ์หนึ่งพันคน และผู้ทำอุมเราะฮ์หนึ่งพันคน และได้รับผลบุญของท่านนบิอัยยูบ”³

¹ อัสสะยูฏียัรระบุว่าเป็นอะดีซเมฆาฏอ (al-Suyuti, 1994:1/233)

² อิบนุ อัลกัอยยิมระบุว่าเป็นอะดีซเมฆาฏอ (Ibn Qayyim, 1970 : 1/50)

³ อัลอัลบานียัรระบุว่าเป็นอะดีซเมฆาฏอ (al-Albāniy, 1991 : 1696)

ข. ตัวบทอะดิษที่ระบุถึงความหมายอันขัดแย้งกับข้อเท็จจริงทางด้านหลักเหตุผล หรือปัญญา คือ

((إِذَا عَطَسَ الرَّجُلُ عِنْدَ الْحَدِيثِ فَهُوَ دَلِيلٌ صَدَقَهُ))

ความว่า “เมื่อบุคคลหนึ่งมีอาการจามขณะที่พูด นั้นย่อมเป็นหลักฐานยืนยันว่าเขาเป็นผู้ที่จริง”¹

ค. ตัวบทอะดิษที่ระบุถึงความหมายอันขัดแย้งกับข้อเท็จจริงทางวิชาการ คือ

((الْأَرْضُ عَلَى الْمَاءِ وَالْمَاءُ عَلَى صَخْرَةٍ وَالصَّخْرَةُ عَلَى ظَهْرِ حَوْتٍ))

ความว่า “โลกนี้วางอยู่บนน้ำ และน้ำอยู่บนโขดหิน ขณะที่โขดหินวางอยู่บนหลังปลา”²

ง. ตัวบทอะดิษที่ขัดแย้งกับข้อเท็จจริงทางด้านประวัติศาสตร์ เช่น อะดิษที่ระบุว่า

((إِنْ هَذَا الْأَمْرُ إِذَا وَصَلَ إِلَى بَنِي الْعَبَّاسِ - بَقِيَ فِيهِمْ ، - حَتَّى

يُسَلِّمُوهُ إِلَى عَيْسَى بْنِ مَرْيَمَ أَوْ الْمَهْدِيِّ))

ความว่า “แท้จริงกิจการ (หรืออำนาจการปกครอง)นี้เมื่อถึงยัง (เมื่อ)พวกตระกูลบনীฮับบาส มันก็จะคงอยู่ในพวกเขาจนกระทั่งพวกเขาจะส่งมอบให้กับอีซา บุตรของมัรยัม หรืออัลมะฮ์ดี”³

นอกจากนี้ยังรวมถึงอะดิษต่างๆที่มีการอ้างว่าท่านนบี ﷺ กระทำการบางสิ่งบางอย่างโดยเปิดเผยต่อหน้าบรรดาเศาะฮาบะฮ์ทั้งหลาย แต่พวกเขากลับรวมหัวกันปิดบังสิ่งนั้นและไม่ยอมนำไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ เช่นการกล่าวอ้างของพวกชีอะฮ์บางกลุ่มที่ว่า : ท่านนบี ﷺ ได้จับมืออะลี บิน อปี ฏอลิบ ต่อหน้าบรรดาเศาะฮาบะฮ์ในขณะที่พวกเขากลับจากฮัจญ์วะดาศ์ โดยให้เขายืนกลางวงล้อมเพื่อให้ทุกคนได้รู้จักเขาแล้วกล่าวว่า : อลีมีฐานะเป็นตัวแทนของฉัน เป็นน้องชายของฉัน และเป็นคอลีฟะฮ์หลังจากฉัน ดังนั้นจงเชื่อฟังและปฏิบัติตามเขา แต่หลังจากนั้นบรรดาเศาะฮาบะฮ์กลับทรยศรวมหัวกันปิดบังเปลี่ยนแปลง และฝ่าฝืน เป็นต้น

(3) ตัวบทอะดิษที่สื่อถึงการเทิดทูน หรือการดูแคลนและการโจมตีว่าร้ายต่อบุคคลหนึ่งโดยความเท็จอย่างชัดเจน เช่น อะดิษต่างๆที่กล่าวยกย่องถึงคุณความดี หรือประนามบุคคลสำคัญของคนในประวัติศาสตร์

เช่นอะดิษที่กล่าวยกย่องอบู หะนีฟะฮ์ และอัชชาฟีอีย์ หรือกล่าวประนามตระกูลบনী อุมัยยะฮ์ และกล่าวยกย่องตระกูลบনীฮับบาสทั้งหมดล้วนเป็นอะดิษปลอม หรือกระทั่ง

¹ อิบน์ อัลญะอ์ลีร์ระบุเป็นอะดิษบาฎิล (Ibn al-Jawziy, 1966 : 3/77)

² อัลอัลบานีย์ระบุตัวบทอะดิษนี้อยู่ในระดับมาฎูอ์ (al-Albāniy, 1991 : 294) อิบน์ กะษีร์กล่าวว่าอะดิษนี้มาจากอิสรอฮ์อัสยาต (Ibn Kathir, 1966 : 1/18)

³ เป็นอะดิษที่ถูกยกขึ้นมาเพื่อผลทางการเมืองของชนบางกลุ่มซึ่งขัดแย้งกับประวัติความเป็นจริงโดยสิ้นเชิง (al-Ghuriy, 2007 : 46)

อะดีซที่กล่าวถึงตำแหน่งต่างๆของพวกศูฟียะ เช่น อัลอับดาล, อัลอักฎอบ และอัลเอาตาด¹ ทั้งหมดล้วนเป็นการก่อกวนเท็จใส่ท่านเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ เช่นเดียวกัน (Ibn Qayyim,1994 : 1/50-140)

และตัวอย่างอะดีซที่รายงานมาจากบุคคลผู้ซึ่งเป็นปรปักษ์กับอิมามอัลซาฟีอีและต่อต้านการแพร่หลายของมัซฮับของท่าน จึงก่อกวนขึ้นมา คือ

((يَكُونُ فِي- أُمَّتِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ : مُحَمَّدٌ بْنُ إِدْرِيسَ ، - أَضْرُّ عَلَى

((أُمَّتِي مِنْ إِبْلِيسَ))

ความว่า “จะเกิดชายผู้หนึ่งขึ้นมา มีนามชื่อมุฮัมมัด บิน อิดริส ซึ่งเขาเป็นภัยต่อประชาชาติของฉันยิ่งกว่าอิบลิสเสียอีก”²

(4) เป็นตัวบทอะดีซที่รายงานมาจากบุคคลคนเดียวซึ่งไม่เป็นที่รู้จัก หรือไม่พบในตำราอ้างอิงทางวิชาการอะดีซเล่มใดๆ รวมทั้งไม่ปรากฏแหล่งที่มาอีกด้วย

ตัวบทอะดีซที่ปรากฏผู้รายงานเพียงคนเดียว อีกทั้งไม่เป็นที่รับทราบกันโดยทั่วไปอีกด้วย ตัวอย่างเช่นอะดีซที่ว่า

((رَدَّ الشَّمْسُ عَلَى سَيِّدِنَا عَلِيٍّ حِينَ نَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجْرِهِ

و غَرِبَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ طَلَعَتْ لِيَصْلِيَ عَلَيَّ الْعَصْرَ ، وَ دَاكٌ فِي حَيْبٍ))

ความว่า “ดวงอาทิตย์ย้อนกลับอีกครั้งให้แก่ท่านอลี ขณะที่ท่านนอนหลับอยู่ในห้องของท่าน โดยดวงอาทิตย์ได้ตกลงขอบฟ้าไปแล้ว จากนั้นก็ไหลกลับขึ้นมาอีกครั้งเพื่อให้อลีได้ละหมาดอัศรี เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นที่เมืองคัยบ์ร” (al-Qāriy,1970:215)

และตัวบทอะดีซที่ไม่พบในตำราอ้างอิงทางวิชาการอะดีซเล่มใดๆ อาทิ เช่น อัศเศาะฮี้ฮ์ อัศสุนัน อัลมะसानีด หรือตำราอะดีซอื่นๆที่น่าเชื่อถือและถูกยอมรับในแวดวงวิชาการอะดีซเลย

ตัวอย่างเช่นอะดีซที่กล่าวถึงสรรพคุณของสิ่งบางอย่างเพื่อการรักษาโรค เช่น

((الْهَرَبُ سَةُ تَشُدُّ الطُّهُرَ)) .

ความว่า “ ขนแกะช่วยให้สันหลังแข็งแรง”³

และอะดีซที่ระบุว่าชายผู้หนึ่งมาร้องขอต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้ตนเองกำเนิดบุตรมากๆ แล้วท่านก็แนะนำให้รับประทานไข่ และหัวหอม หรือแม้กระทั่งอะดีซต่างๆที่กล่าวอ้างถึงอิฎริร

¹ อัลอับดาล, อัลอักฎอบ และอัลเอาตาด คือชื่อของบรรดาเอาเลียฮ์ (วะลียะ) ผู้มีตำแหน่งสูงส่งตามความเชื่อของพวกศูฟียะ

² เป็นอะดีซเมาฎูอ์เนื่องในสายรายงานระบุชื่อมุฮัมมัด บิน อะฮ์มัด อัลดะรอวีฮ์ซึ่งเป็นจอมโกหก (al-‘Asqalāniy, 2002 : 5/7-8)

³ อิบน์ อัลกัอยยิมตัดสินว่าเป็นอะดีซเมาฎูอ์ (Ibn al-Qayyim, 1969 : 64)

และการยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงทุกวันนี้ของเขา ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นอะดีษโกหก เพราะไม่มี อะดีษเศาะฮี้ห์แม้แต่อะดีษเดียวเลยที่ระบุเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ของคิฎริรเช่นนั้น (Ibn Qayyim,1994:67)

และเมื่อมีการกุอะดีษเมาฎูเกิดขึ้นอย่างมากมายและระบาดอยู่อย่างแพร่หลาย กระทั่งเกิดความสับสนและเข้าใจผิดเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกต้องในสังคม บรรดาอุละมาอ์ด้านอะดีษจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิธีการเพื่อรักษาอะดีษของท่านบี ﷺ ให้ปลอดภัยจากอันตราย (หรือฟิถนะฮ์) ดังกล่าว และวิธีการหนึ่งนั้นคือการรวบรวมเฉพาะเกี่ยวกับอะดีษเมาฎูขึ้นซึ่งนับแต่อดีตถึงยุคปัจจุบันนั้นมีจำนวนตำราที่ถูกเขียนขึ้นโดยบรรดาอุละมาอ์เกี่ยวกับเรื่องนี้มากมายกว่า 40 เล่ม (Muhammad Ijaz al-Khāthib,1971 : 435)

เช่น ตำราตซกิเราะฮ์ อัลเมาฎูอาตของมุฮัมมัด บิน ฆออิร อัลมุก็อดดะซีฮ์, ตำรา อัลเมาฎูอาต มินอัลอะหาดีษ อัลมัรฟูอะฮ์ (อัลอะบาฎิล) ของอัลหุซัยน์ บิน อิบรอฮีม อัลญุรกอณีย์, ตำราอัลเมาฎูอาตของอิบนุ อัลญะฮียะฮ์ถือเป็นตำราที่ยิ่งใหญ่และลือชื่อที่สุดเกี่ยวกับอะดีษเมาฎู ตำราอัลมุซันนีฮ์ อัน อัลหิฟส์ วะอัลกิตาบ บิเกาลีฮิม ลัมยะศิห์ ซัยอุน ฟิฮาซะ อัลบาบของอัลเมาศูลีย์, ตำราอัลตุรุษ อัลมุลตะกอฎ ฟิต้นบีฮ์ อัลเคาะลัฎของเราะฎียุดดีน ฮะสัน บิน มุฮัมมัด อัลอุมรีย์ ซึ่งถูกรู้จักในนามอัลศิฆอนีย์ และตำราอีกเล่มของเขา คืออัลเมาฎูอาต (al-Kattaniy.1993 : 152)

รวมถึงยังมีอีกหลายเล่ม เช่น ตำราอัลลาลียะฮ์ อัลมัศนูอะฮ์ ฟิอัลอะหาดีษ อัลเมาฎูอะฮ์ของมุฮัมมัด ญะลาตุดีน อัลชะยูฎียะฮ์, ตำราอัลพะวาอิด อัลมััจญ์มุอะฮ์ ฟิบายาน อัลอะหาดีษ อัลเมาฎูอะฮ์ของซัมซุดดีน มุฮัมมัด บิน ยูซุฟ บิน อลี อัลซามียะฮ์, ตำราอัลพะวาอิด อัลมััจญ์มุอะฮ์ ฟิอัลอะหาดีษ อัลเมาฎูอะฮ์ของ มุฮัมมัด บิน อลี อัชเชากานียะฮ์ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกที่กรุงเบรุตเมื่อปี ค.ศ.1960 (ฮ.ศ.1380) ตำราอัลวัฎว- ฟิอัลอะหาดีษของอุมร์ บิน ฮะสัน อุษมาน ฟิลาตะฮ์ ตีพิมพ์ครั้งแรกที่กรุงดามัสกัสเมื่อปี ค.ศ.1981 (ฮ.ศ.1401) เป็นตำราเล่มหนึ่งที่น่าเสนอความรู้เกี่ยวกับอะดีษเมาฎูได้อย่างละเอียดมาก และตำราสัลลีละฮ์ อัลอะหาดีษ อัลญะฮียะฮ์ วะอัลเมาฎูอะฮ์ของมุฮัมมัด นาซีรุดีน อัลอัลบานียะฮ์ ซึ่งเป็นผลงานด้านอะดีษชั้นเอกของผู้เขียนที่ถูกยอมรับ และกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน พิมพ์ครั้งแรกในปี ฮ.ศ.1399 แบ่งออกเป็น 14 เล่ม ซึ่งประกอบด้วยอะดีษต่างๆ ที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นอะดีษในระดับญะฮียะฮ์ และอะดีษเมาฎูเท่านั้น จำนวนทั้งสิ้น 7,162 อะดีษ

3.4 ข้อบัญญัติเกี่ยวกับอะดีษเมาฎู

ข้อบัญญัติ หรือหุก่มทางศาสนาเกี่ยวกับอะดีษเมาฎอนั้น นักวิชาการด้านอะดีษได้แยกออกเป็น 2 ประเด็นสำคัญ คือ ประเด็นการนำไปรายงาน และการนำไปปฏิบัติ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

3.4.1 การรายงานอะดีษเมาฎู

บรรดาอุละมาอ์มีทัศนะว่าการรายงานอะดีษเมาฎู หากเป็นไปโดยไม่ทราบว่าเป็นสิ่งนั้น คือ อะดีษเมาฎู ย่อมไม่ถือเป็นความผิดบาป แตกต่างจากกรณีที่ไม่ทราบแต่เจตนานำไปรายงานต่อ

อย่างจงใจ มีว่าในเรื่องฮะลาล ฮะรออม การส่งเสริมทำดี หักห้ามทำชั่ว หรือเรื่องอื่นๆ แม้จะมีความหมายที่ดีหรือสวยงามเพียงใดก็ตามหากเจตนาพาตึงถึงท่านนบี ﷺ แล้ว ย่อมถือเป็นความผิดบาปทั้งสิ้นเพราะเท่ากับเป็นการกล่าวเท็จต่อท่าน¹

ตั้งระบுகำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในฮะดีษที่ว่า

((مَنْ حَدَّثَ عَنِّي بِحَدِيثٍ وَهُوَ يَرَى أَنَّهُ كَذِبٌ فَهُوَ أَحَدُ الْكَاذِبِينَ))

ความว่า “บุคคลใดเล่าเรื่องราวหนึ่งๆโดยอ้างไปจากฉัน ทั้งที่เขาทราบดีว่ามันเป็นเรื่องโกหก บุคคลผู้นั้นย่อมเป็นผู้หนึ่งจากบรรดาผู้โกหก”

(บันทึกโดย Muslim,1991 : 1)

อัลเคาะฎิบ อธิบายว่า “นักวิชาการฮะดีษจะต้องไม่รายงานเรื่องราวเป็นสิ่งอุปโลกน์หรือฮะดีษต่างๆที่เป็นเท็จหรือปลอมแปลงขึ้นมา หากบุคคลใดปฏิบัติเช่นนั้นเขาย่อมตกอยู่ในความผิดบาปอันชัดแจ้ง และเข้าอยู่ในจำพวกบุคคลผู้โกหกทั้งหลาย ตั้งคำกล่าวที่ท่านนบี ﷺ บอกเอาไว้” (al-Khātib, 1995 :127)

อัลนะวะวีญ กล่าวว่่า “การรายงานฮะดีษเมมาฎูเป็นที่ต้องห้ามกรณีบุคคลที่ทราบดีว่าสถานะของฮะดีษนั้นเป็นของปลอม หรือค่อนข้างมั่นใจว่าเป็นของปลอม ดังนั้นหากบุคคลใดนำฮะดีษหนึ่งๆทั้งที่ทราบดีหรือค่อนข้างมั่นใจว่าเป็นฮะดีษปลอม แต่เขากลับไม่ชี้แจงถึงสถานภาพความเป็นฮะดีษปลอมในการรายงานแล้ว บุคคลผู้นั้นย่อมอยู่ในข่ายของคำต้องโทษนี้ด้วย” (al-Nawawiy,1929:1/71)

สำหรับข้อตัดสินเกี่ยวกับการนำไปบอกหรือรายงานต่อสำหรับบุคคลที่ทราบดีว่าเป็นฮะดีษนั้นเป็นเมมาฎู อธิบายออกเป็นกรณีต่างๆ ได้ดังนี้

1) กรณีการรายงานหรือนำบอกเล่าต่อ โดยประสงค์เพื่อพยายามชี้แจงความจริงให้ผู้คนทราบว่ามันคือฮะดีษเมมาฎูหรือฮะดีษปลอม กรณีเช่นนี้บรรดาอุละมาอ์เห็นพ้องกันว่าสามารถกระทำได้ ซ้ำยังถือว่าผู้กระทำนั้นได้รับผลบุญอีกด้วย เนื่องเท่ากับปกป้องพี่น้องมุสลิมจากสิ่งเป็นภัยอันตราย และชัดเจนว่านี่คือหลักปฏิบัติของบรรดานักวิชาการฮะดีษทั้งหลาย

2) กรณีการรายงานหรือนำบอกเล่าต่อโดยไม่มีประสงค์เพื่อชี้แจงความจริงดังข้อแรก บรรดาอุละมาอ์ต่างเห็นพ้องว่า การรายงานหรือบอกเล่าต่อฮะดีษเมมาฎูสำหรับบุคคลที่ทราบดีว่าสิ่งนั้นเป็นฮะดีษเมมาฎู กรณีนี้ย่อมเป็นที่ต้องห้าม (ฮะรออม) มีว่าจะเป็นฮะดีษเกี่ยวข้องกับเรื่องอะกีดะฮ์ บทบัญญัติ หรือกรณีคุณค่าของกุศลกรรม และถือว่าบุคคลผู้นำฮะดีษปลอมนั้นไปรายงานนั้นมีส่วนต่อการทำความผิดและบาปร่วมกับบุคคลแรกที่อุปโลกน์ฮะดีษดังกล่าวขึ้นมาอีกด้วย (Fullātah.1981:323)

¹ แตกต่างจากทัศนะของพวกบิตอะฮ์บางกลุ่ม เช่นกลุ่มอัลกรรอมียะฮ์ซึ่งเห็นว่าอนุญาตให้กุฮอะดีษเมมาฎู หรือโกหกต่อท่านนบี ﷺ ได้ กรณีเกี่ยวกับการส่งเสริมทำดี หักห้ามทำชั่วได้ (Ibn al-Jawziy,1997 : 1/93-94)

สำหรับบุคคลที่ไม่ทราบดีว่าอะดิษนั้นเป็นเมาฎูแต่นำไปบอกหรือรายงานต่อโดยอ้างว่าเป็นคำกล่าวของท่านนบี ﷺ กรณีเช่นนี้แม้ไม่ถูกต้องโทษหนักเช่นบุคคลที่เจตนาจงกล่าวเท็จต่อท่าน แต่ถือเป็นความผิดพลาดที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะมุสลิมที่ดีพึงตระหนักเสมอว่าก่อนอ้างอิงสิ่งใดต่อท่านนบี ﷺ ต้องทราบอย่างมั่นใจเสียก่อนว่านั่นเป็นอะดิษที่ถูกต้องจริงพร้อมทั้งระบุสายรายงาน เพื่อป้องกันความผิดพลาด (al-Shanqīṭiy, 1935 : 287)

3.4.2 การปฏิบัติตามอะดิษเมาฎู

เมื่อแม้แต่อะดิษฎะอีย์พ้อันหมายถึงอะดิษอ่อนหลักฐานต่างๆที่มีอาจหาเหตุผลใดๆมาให้การรับรอง หรือแก้ข้อครหาในจุดอ่อนนั้นได้ นักวิชาการทั้งหลายยังเห็นพ้องกันว่าไม่สามารถนำมาอ้างอิง หรือปฏิบัติตามได้ ดังนั้นอะดิษเมาฎู หรืออะดิษที่กุ่มขึ้นซึ่งมีสถานะที่เร็วกว่า ยิ่งแทบไม่ต้องสงสัยเลยว่าการนำอะดิษประเภทนี้ไปอ้างอิง หรือปฏิบัติตามในเรื่องศาสนาย่อมเป็นที่ต้องห้ามอย่างชัดเจน (Fullātah,1981:333)

ซัยด์ บิน อัลสลัม¹ กล่าวว่า “ผู้ใดปฏิบัติตามอะดิษหนึ่งที่บอกเล่ามา ซึ่งภายหลังเป็นที่ชัดเจนว่าสิ่งนั้นเป็นความเท็จ การปฏิบัติของผู้นั้นเท่ากับเป็นการรับใช้ชัยฎอน (มารร้าย)” (al-Fattiniy, 1978 : 45)

จึงสรุปข้อบัญญัติหรือหุกุมทางศาสนาเกี่ยวกับอะดิษเมาฎูทั้ง 2 ประเด็นดังนี้ คือ

- 1) ประเด็นการรายงานอะดิษเมาฎู และอะดิษใดๆที่ไม่ถูกต้อง หรือบอกเล่าสั่งสอนต่อยังบุคคลอื่น โดยอ้างว่ามาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มิว่าในเรื่องเกี่ยวกับหะลาล หะรอม การส่งเสริมทำดี หักห้ามทำชั่ว หรือเรื่องอื่นๆ หากเป็นการจงใจแล้วย่อมถือเป็นบาปใหญ่ในฐานกล่าวเท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่หากเป็นไปโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เขาย่อมอยู่ในข่ายที่ควรได้รับการผ่อนโทษ และ 2) ประเด็นการปฏิบัติตามอะดิษเมาฎู คือ ความเชื่อและอิบาดะฮ์ใดๆที่อ้างอิงมาจากอะดิษเมาฎู หรืออะดิษที่ไม่ถูกต้อง สิ่งนั้นถือเป็นที่ขัดต่อหลักการศาสนาและไม่ถูกยอมรับ หากผู้ใดทราบหลักฐานที่ถูกต้องแล้วแต่ยังจงใจฝ่าฝืนและละเมิด เขาย่อมได้รับโทษทัณฑ์ในทางศาสนาในฐานจงใจกล่าวเท็จต่อท่าน นบีมุฮัมมัด ﷺ และอุตกรรมสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นมาในศาสนา แต่หากเชื่อหรือปฏิบัติตามสิ่งที่ขัดต่อหลักการศาสนาเหล่านั้นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เขาย่อมอยู่ในข่ายที่อาจได้รับการผ่อนโทษ

¹ ชื่อเต็มคือ อับดุลลาฮ์ ซัยด์ บินอัลสลัม อัลอะดะวียี เป็นชาวเมืองมาดีนะฮ์ บิดาของเขา (คืออัลสลัม) เป็นอดีตคนใช้คนหนึ่งของเคาะลีฟะฮ์อุมัยรฺ บิน อัลค็อตตอบ เป็นผู้มีความรู้ที่โดดเด่นท่านหนึ่งในยุคตาบิฮีนโดยเฉพาะในด้านวิชาการอะดิษ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.136 (al-Dhahabiy, 1996 : 5/316-317)

3.5 รูปแบบการแพร่หลายของฮะดีษเมาฏูอ

การถ่ายทอดความรู้มีว่าจะด้วยวิธีการ หรือ สื่ออะไรก็ตามถือเป็นความรับผิดชอบ (อามานะฮ์) ที่สำคัญที่สุดอันถือเป็นคุณสมบัติหนึ่งของนักวิชาการในอุดมคติของอิสลาม (อาลิมร็อบบานีย์) ซึ่งหมายถึงเป็นผู้มีบุคลิกภาพอันเพียบพร้อมในทุกกระบวนการของความเป็นนักวิชาการทั้งด้านการได้มาซึ่งความรู้ ความเข้าใจ และการสอนหรือถ่ายทอดในความรู้ันั้น ดังปรากฏคำตรัสของอัลลอฮ์ﷻถึงเรื่องนี้ในอายะฮ์อัลกุรอานที่ว่า

﴿وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلَّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ﴾

(سورة آل عمران : 76)

ความว่า “หากแต่ พวกท่านทั้งหลายจงเป็นปราชญ์แห่งพระเจ้าเถิด เนื่องจาก การที่พวกท่านเคยสอนคัมภีร์และเคยศึกษาคัมภีร์มา”

(ส่วนหนึ่งจากสุเราะฮ์อาลิอิมรอน : 79)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับ “ฮัจญ์ฮัจญ์” อันถือเป็นวะฮียูหนึ่งจากอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำหน้าที่ในความรับผิดชอบนั้นอย่างสมบูรณ์ที่สุดแล้ว บรรดานักวิชาการ ตลอดจนผู้รู้ศาสนาในทุกระดับชั้น ผู้ถือเป็นทายาทของเหล่าศาสนทูตจึงจำเป็นต้องแบกรับพันธกิจอันสำคัญยิ่งนี้ต่อไปอย่างทุ่มเท และจริงจังโดยไม่ละเมิดหรือฝ่าฝืนเป็นอันขาด

แต่กระนั้น เนื่องจากมีปัจจัยหรือสาเหตุต่างๆอันทำให้เกิดการปลอมแปลงฮะดีษขึ้นนับแต่อดีตมาแล้ว แม้จะมีการรณรงค์ต่อต้านขบวนการกุสะดีษ โดยการเขียนตำราขึ้นมามากมายจากบรรดานักวิชาการมุสลิมเพื่อรักษามรดกอันล้ำค่านี้เอาไว้ และให้ความเข้าใจอันถูกต้องแก่สังคมมุสลิมมาตลอด กระทั่งทราบถึงปัจจุบันฮะดีษเมาฏูอ หรือฮะดีษปลอมก็ยังคงมีแพร่หลายอยู่ทั่วไปอยู่จำนวนไม่น้อยทั้งในรูปแบบของตำรา หนังสือ ข้อเขียน การบรรยาย การสอน การคุตบะฮ์วันศุกร์ และสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น ดังขอกล่าวถึงในแต่ละประเด็นดังนี้

3.5.1 ตำรา หนังสือ และข้อเขียน

นับแต่อดีตมาแล้วที่ในบรรดาประเทศมุสลิมปรากฏพบการปะปนของฮะดีษเมาฏูอในตำรา หรือหนังสือต่างๆทางศาสนาในแทบทุกแขนงวิชา เช่น ตำราวิชาตีฟิรซึ่งมักปะปนอยู่ในลักษณะของเรื่องเล่าอิสรออียียัต ตำราวิชาฟิกฮ์ในมัซฮับต่างๆ และตำราด้านวิชาตะเศวูฟซึ่งได้รับอิทธิพลโดยตรงมาจากบรรดากลุ่มศูฟียะ กระทั่งบรรดาอุละมาอ์มุสลิมด้านฮะดีษต่างทุ่มเทความพยายามอย่างสุดกำลังเพื่อตีแผ่และชี้แจงในเรื่องนี้ ตลอดจนมีแต่งตำราต่างๆที่เป็นการรวบรวมเฉพาะฮะดีษเมาฏูอที่พบเจอ หรือมีแพร่หลายในสังคมขึ้นมา เช่น อัลเมาฏูอิตของอิบนุ อัลญะฮิซีย, อัลฟะวาอิด อัลมััจญ์มูอะฮ์ของอัชเชกาเนียนี หรือ สลิลละฮ์ อัลอะหะดีษ อัลญะฮิซียะฮ์ วัลเมาฏูอะฮ์ของอัลอัลบานีย์ เป็นต้น รวมถึงบรรดาตำราศาสนาหลายเล่มที่ถูกเขียนมาเมื่อครั้งอดีตก็ถูกนำมา

ตรวจสอบความถูกต้องขึ้นใหม่โดยอุละมาอ์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านและพบฮะดีษเมาฎู หรือการอ้างอิงหลักฐานที่ไม่ถูกต้องมากมาย

สำหรับฮะดีษเมาฎูที่ปรากฏพบมากที่สุดคือในรูปแบบของตำราและหนังสือศาสนา ทั้งในภาษาอาหรับ ภาษามาลายู และภาษาไทยด้วย ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่า “ฮะดีษเมาฎู รวมทั้งข้อเขียนบิดเบือนต่างๆเกี่ยวกับเรื่องหลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ เดิมที่มีอยู่มากมาย ในตำราเก่าๆต้นฉบับภาษายาวี หรือมลายูซึ่งใช้สอนกันตามปอเนาะต่างๆในพื้นที่ 3 จังหวัด ครั้นยุคหนึ่งเมื่อคนในจังหวัดกระบี่ พังงา หรือระนองไปศึกษามาเลยเอามาสอนชาวบ้านในพื้นที่ตามตำราเหล่านั้นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์” (สัมภาษณ์เมื่อ 6 ก. พ.57)

นอกจากนี้ยังมีหนังสือ และตำราทางศาสนาจำนวนมากที่บางเล่มก็ถูกใช้เป็นตำราหลักที่ยังใช้สอนกันอยู่ตราบถึงปัจจุบันในสถาบันปอเนาะหลายแห่ง และบางเล่มมีการพิมพ์เผยแพร่โดยทั่วไป รวมถึงในลักษณะที่เป็นข้อความปรากฏในหนังสือ หรือข้อเขียนในวารสารต่างๆที่มีทั้งที่จำหน่าย และแจกฟรีทั่วไปตามโอกาสต่างๆ ในสังคมมุสลิม และข้อความภาษาอาหรับที่พบเห็นได้ตามฝาผนังมัสยิดบางแห่งเพื่อเป็นการตกแต่งหรือสั่งสอนผู้มาละหมาด ซึ่งบ้างก็ระบุตัวบทฮะดีษที่เป็นภาษาอาหรับ รวมทั้งผู้รายงาน และคำแปลเป็นภาษาไทย และบ้างก็อ้างว่าเป็นฮะดีษของนบี มุฮัมมัด ﷺ โดยไม่ระบุตัวบทของฮะดีษที่เป็นภาษาอาหรับ หรือชื่อผู้รายงาน แต่มีเพียงแคความหมายหรือคำแปลเป็นภาษาไทยเท่านั้น ดังตัวอย่าง เช่น

ฮะดีษที่ 1 ฮะดีษที่ปรากฏในหนังสือ “โอสถแห่งดวงใจ” ซึ่งแปลมาจาก “กิตาบบะนาวารบาฆีฮาดิ”¹ ซึ่งระบุว่า

((الفكر نصف العبادة, وقلة الطعام هي العبادة))

ความว่า “การพิเคราะห์นั้น คือส่วนหนึ่งของอิบาดะฮ์ และการรับประทานอาหารน้อยนั้นคืออิบาดะฮ์”²

ฮะดีษที่ 2 ฮะดีษที่ปรากฏในหนังสือ “คุณค่าอะมัล”³ ซึ่งระบุถึงคุณค่าของซิกิริ (การคิดคำนึงถึง) อัลลอฮ์ ﷻ¹ว่า

¹ ต้นฉบับเป็นภาษามลายูยาวีเรียบเรียงโดยชัยค์อับดุลกอเดร บินอับดุลมุตตอลิบ อัลมันดิลี และแปลเป็นภาษาไทยโดย อับดุลมาลิก เริงสมุทร์ (ดู อับดุลกอเดร บินอับดุลมุตตอลิบ อัลมันดิลี, 2556 : 34)

² ฮะดีษนี้มีระบุในตำราอิยาอ์ อุลูมุดดีน (al-Ghazaliy, 2004 : 3/43) ซึ่งอัลอิรอเกียตัดดีนว่าเป็นฮะดีษไม่มีแหล่งที่มาอันชัดเจน (al-Haddad, 1987 : 3/69) และอัลอัลบานียัตัดดีนเป็นฮะดีษเมาฎู (al-Albāniy, 1991 : 249)

³ ต้นฉบับเดิมเป็นภาษาอูรดูชื่อ “นิศอบ ตับลีฮี” เรียบเรียงโดยเมอลานา ซะการียา อัลคานดะละวี อุลมะอ์ชาวอินเดีย (เสียชีวิต ค.ศ.1944) ต่อมาที่การแก้ไขเพิ่มเติมและเปลี่ยนชื่อเป็น “ฟาฎอิลอะฮ์มาล” พิมพ์ครั้งแรกที่กรุงเดลี เป็นหนังสือรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับคุณค่าของอะมัลต่างๆทั้งหมดมี 6 บท การละหมาด การอ่านอัลกุรอาน เดือนรอมฎอน การตะวะฮ์ตบัส การซิกิริ และเกียรติประวัติศาเซาะบะฮ์ (al-Tuwaijiry, 1993 : 11-12) แต่ละบทมีการอ้างอิงหลักฐานต่างๆประกอบ ซึ่งมีทั้งฮะดีษทั้งใน

((عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه

و سلم قال : فِكْرُهُ سَاعَةٌ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً))

ความว่า “รายงานจากอบู ฮุรัยเราะฮ์กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “การคิดเพียงเล็กน้อย (ในเรื่องอัลลอฮ์) เพียงครู่หนึ่ง ดีกว่าการทำอิบาดะฮ์ถึงหกสิบปี”²

ฮะดีษที่ 3 ฮะดีษที่ปรากฏในหนังสือ “คุณค่าอะมัล” เช่นเดียวกันซึ่งระบุถึงความประเสริฐของสุเราะฮ์ฏอฮา และสุเราะฮ์ยาซีน³ ว่า

((عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إِنَّ

اللَّهُ قَرَأَ طهَ وَيَسَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِأَلْفِ عَامٍ فَلَمَّا سَمِعَتِ الْمَلَائِكَةُ قَالُوا طُوبَى

لِأُمَّةٍ يَنْزِلُ عَلَيْهِمْ هَذَا وَطُوبَى لِأَجْوَابِ تَحْمِلِ هَذَا وَطُوبَى لِأَلْسِنِ تَتَكَلَّمُ بِهَذَا))

ความว่า “รายงานจากอบู ฮุรัยเราะฮ์กล่าวว่า “ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ทรงอัญเชิญสุเราะฮ์ตอฮา และสุเราะฮ์ยาซีนก่อนที่พระองค์จะทรงสร้างชั้นฟ้า และแผ่นดินถึงหนึ่งพันปี เมื่อเหล่ามลาอิกะฮ์ได้ยินอัลกุรอานนี้แล้วพวกเขาจึงกล่าวว่าโชคดียิ่งสำหรับอุมมะฮ์ (ประชาชาติ) ที่ได้รับพระราชทานสิ่งนี้ โชคดียิ่งสำหรับผู้จดจำสิ่งนี้อยู่ในใจของเขา และโชคดียิ่งอีกด้วยสำหรับผู้ลิ้นของเขา กล่าวคำเหล่านี้อยู่”⁴

ฮะดีษที่ 4 ฮะดีษที่เตือนมิให้มีการพูดคุยกันในมัสยิด เพราะถือเป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติอิบาดะฮ์เท่านั้น ซึ่งพบเห็นปรากฏเป็นข้อความติดกับฝาผนังมัสยิดหนึ่งในพื้นที่ศึกษา คือ

((مَنْ تَكَلَّمَ بِكَلَامِ الدُّنْيَا فِي الْمَسْجِدِ ، أَحْبَطَ اللَّهُ تَعَالَى أَعْمَالَهُ أَرْبَعِينَ

سَنَةً))

ความว่า “ผู้ใดกล่าวคำพูดทางดunyaในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การงานของเขาเสียหายไปจำนวน 40 ปี”⁵

ระดับเศาะฮี้ฮ์ ฮะสัน ฎะอ็ีฟ และเมฆาฏอผสมปะปนอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง โดยหนังสือเล่มนี้ถูกใช้เป็นคู่มือหลักในการอบรมของกลุ่มญะมาอะฮ์ดัลลิฆะฮ์มีสมาชิกอยู่ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย

¹ อัลคานดะละวี (เชียน), มุลนิธิสร้างสรรค์ศรัทธาชน (แปล), 2550 : 396.

² ฮะดีษนี้มีบันทึกในตำราอัลอะศมะฮ์ (Abū al-Shaykh, 1987 : 1/46) จากสายรายงานอบู ฮุรัยเราะฮ์ เป็นฮะดีษระดับเมฆาฏอเนื่องในสายรายงานมีชื่ออิสหาก บินนะฎิหซึ่งเป็นคนโกหก (al-Dhahabi, 1994 : 269, al-Albāni, 1991 : 173)

³ อัลคานดะละวี (เชียน), มุลนิธิสร้างสรรค์ศรัทธาชน (แปล), 2550 : 324.

⁴ ฮะดีษนี้มีบันทึกในตำราอัลมุสนัด ของอัลดะริมีย (al- Dārimiy, 2000 : 2/547) เป็นฮะดีษฎะอ็ีฟติดัน เนื่องในสายรายงานมีชื่ออุมร์ บิน หัฟศ เป็นบุคคลระดับมัตรุก (al-Dhahabi, 1996 : 10/690, al-Albāni, 1991 : 1248)

⁵ มุลา อลี อัลกอรียัตัดดีนตัวบทฮะดีษนี้อยู่ในระดับเมฆาฏอ (al-Qariy, 1970 : 325)

อะดีษที่ 5 อะดีษที่กล่าวถึงคุณค่าของการทำอิบาดะฮ์ในยามค่ำคืนของกลางเดือนรอมฎอน และค่ำคืนของกลางเดือนชะอฺบาน ซึ่งพบเห็นปรากฏเป็นข้อความในเล่มหนังสือถ่ายเป็นเอกสารไม่ปรากฏชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์วางไว้สำหรับอ่านในมัสยิดหนึ่งในพื้นที่ศึกษา คือ

((من قام ليلة النصف من رمضان وليلة النصف من شعبان مائة ركعة يقرأ

فيها بقل هو الله أحد ألف مرة لم يمّت حتى يبشر بالجنة))

ความว่า “ผู้ใดยืนขึ้นในค่ำคืนของกลางเดือนรอมฎอน และค่ำคืนของกลางเดือนชะอฺบาน (ด้วยการทำละหมาด) จำนวน 100 ร็อกอะฮ์โดยอ่าน “กุลฮฺวัลลอฮฺอะฮัด” จำนวน 1,000 ครั้ง เพียงเขาเสียชีวิตเมื่อใดก็จะได้เข้าสวรรค์”¹

อะดีษที่ 6 อะดีษที่ระบุถึงคุณค่าของการละหมาดในวันศุกร์สุดท้ายของเดือนรอมฎอนเพื่อชดใช้การละหมาดในรอบปีที่บกพร่องไป ซึ่งพบเห็นปรากฏเป็นข้อความติดกับฝาผนังมัสยิดหนึ่งในพื้นที่ศึกษา คือ

((مَنْ صَلَّى فِي آخِرِ جُمُعَةٍ مِنْ رَمَضَانَ الْخُمْسَ الْمَلَوَاتِ الْمَفْرُوضَةَ فِي الْيَوْمِ

وَاللَّيْلَةِ فَضَتَّ عَنْهُ مَا أَخْلَفَ بِهِ مِنْ صَلَاةٍ سَنَتِهِ))

ความว่า “ผู้ใดละหมาดในวันศุกร์สุดท้ายของเดือนรอมฎอน (เพื่อชดใช้) บรรดาละหมาดที่รูกู 5 เวลาในช่วงกลางวันและกลางคืนที่ขาดไป (ตั้งแต่อดีต) เช่นนั้นย่อมมีผลลบล้างทุกๆการละหมาดในรอบปีของเขาที่บกพร่องไป”²

3.5.2 การบรรยาย การสอน การปาฐกถาพิเศษ หรือคุตบะฮ์

การบรรยาย การสอน หรือคุตบะฮ์ ถือเป็นรูปแบบการเผยแพร่ศาสนาที่ได้รับความนิยมมาช้านานของสังคมมุสลิม เนื่องเป็นรูปแบบการเรียนศาสนาที่สะดวก ง่ายตาย และเข้าถึงชาวบ้านทั่วไปได้เป็นอย่างดีนั้นเอง ซ้ำยังมีผล และอิทธิพลอย่างสูงต่อความเชื่อ ความเข้าใจของผู้คนอีกด้วย นอกจากการอ่านคุตบะฮ์ที่มีทุกมัสยิดที่ละหมาดวันศุกร์แล้ว บางแห่งอาจจัดให้มีการเรียนการสอนขึ้นในสถานที่ที่ต่างกัน เช่น โรงเรียน มัสยิด หรือศูนย์การอบรม (มัจญลิสฮิลม์) ส่วนความถี่บางแห่งอาจมีทุกวัน เช่น หลังละหมาด หรือเป็นรายทุกสัปดาห์และรายเดือนก็มี

การสอนศาสนาด้วยรูปแบบข้างต้นนี้ แม้นมีผลอย่างมากต่อการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่สังคม แต่หากผู้สอน หรือผู้บรรยายไม่มีคุณสมบัติที่ดีพอในด้านความรู้ เช่นมีหลักความเชื่อ

¹ อิบน์ อัลญะอียัตต์ดลีนตัวบทยอะดีษนี้อยู่ในระดับเมาฎูอ (Ibn al-Jawziy, 1966 : 2/127)

² อัลเชากานียัตต์ดลีนว่าอะดีษบทนี้เป็นอะดีษที่กุซ็อน (al-Shawkaniy, 1995 : 54) และการละหมาดดังกล่าวถือเป็นบิดอะฮ์และไม่มีปรากฏมูลฐานใดๆในบทบัญญัติอิสลามซึ่งที่มีแต่จะสร้างความห่างไกลจากอัลลอฮ์ (Ibn al-Uthaymin, 1992 : 12/227-228)

บางอย่างที่บิดเบือน หรือไม่เข้าใจในหลักวิชาการที่สำคัญบางอย่างแล้วโดยเฉพาะหลักอะเก็ดะฮ์ หรือ หลักการวิชาฮะดีษ เป็นต้น ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน และหลงผิดในที่สุดได้ เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างฮะดีษเมาฎูอ์ที่ได้จากการสังเกต หรือพบเห็นการเรียนการสอนของบางมัสยิด ในพื้นที่วิจัย เช่น

ฮะดีษที่ 1. ฮะดีษที่สั่งใช้ให้เลือกสัตว์ที่สวยงามและสมบูรณ์เพื่อเชือดเป็นสัตว์เชือด (กุรบาน) เนื่องมันจะกลายเป็นพาหนะให้เขาขี่ในวันกียามะฮ์ คือ

((اسْتَفْرَهُوا ضَحَايَاكُمْ ، فَإِنَّهَا مَطَايَاكُمْ عَلَى الصَّرَاطِ))

ความว่า “พวกท่านจงเลือกสรรสัตว์เชือด (กุรบาน) ของพวกท่านอย่างดี เพราะมันจะเป็นพาหนะที่นำพวกท่านบนสะพานศิรอฎู”¹ (สัมภาษณ์เมื่อ 6 ก. พ.57)

ฮะดีษที่ 2. ฮะดีษที่ระบุความรักชาติเป็นส่วนหนึ่งของการมีศรัทธา คือ

((حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ))

ความว่า “ความรักประเทศชาติเป็นส่วนหนึ่งของการมีศรัทธา (อีมาน)”² (สัมภาษณ์เมื่อ 7 ก. พ.57)

ฮะดีษที่ 3. ฮะดีษที่ระบุถึงเกียรติและความสูงส่งของบรรดาผู้รู้ คือ

((علماء امتي كأنباء بني إسرائيل))

ความว่า “บรรดาอุละมาอ์ในประเทศของฉัน เปรียบเสมือนบรรดานบีใน ชาวบনীอิสรออิล”³ (สัมภาษณ์เมื่อ 7 ก. พ.57)

ฮะดีษที่ 4. ฮะดีษที่ระบุถึงผลบุญของการเข้าร่วมการเรียนการสอนของผู้รู้ คือ

((حُضُورُ مَجْلِسِ عَالِمٍ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ أَلْفِ رَكَعَةٍ))

ความว่า “การเข้าร่วมวงชุมนุมการสอนของผู้รู้คนหนึ่ง ย่อมดีกว่าการทำ ละหมาดจำนวน 1,000 ร็อกอะฮ์”⁴ (สัมภาษณ์เมื่อ 6 ก. พ.57)

ฮะดีษที่ 5. ฮะดีษที่ระบุถึงคุณค่าการอาบน้ำละหมาดซ้ำหลายครั้ง แม้น้ำละหมาด นั้นจะยังไม่เสียที่ก็ตาม คือ

((الْوُضُوءُ عَلَى الْوُضُوءِ نُورٌ عَلَى النُّورِ))

¹ อัลอัลบานีย์ตัดลีนตัวบทฮะดีษนี้ว่าอยู่ในระดับฐานะอิฟฎิดัน (al-Albāniy, 1991 : 1255)

² อัลสะฆอนีย์ตัดลีนตัวบทฮะดีษนี้อยู่ในระดับเมาฎูอ์ (al-Saghaniy, 1984 : 81)

³ อัลอัลบานีย์ตัดลีนตัวบทฮะดีษนี้อยู่ในระดับเมาฎูอ์ (al-Albāniy, 1991 : 466)

⁴ มุลลา อลี อัลกอรีตัดลีนตัวบทฮะดีษนี้อยู่ในระดับเมาฎูอ์ (al-Qariy, 1970 : 133)

ความว่า “การอาบน้ำละหมาดซ้ำบนการอาบน้ำละหมาด ดุจดั่งรัศมีหนึ่งซ้อนอีกรัศมีหนึ่ง”¹ (สัมภาษณ์เมื่อ 7 ก. พ.57)

ฮะดีษที่ 6. ฮะดีษที่ระบุว่าการทำงานอิบาดะฮ์ หรือการละหมาดของบุคคลที่แต่งงานแล้วนั้นประเสริฐกว่าการละหมาดของบุคคลที่เป็นโสด คือ

((رَكَعَاتٍ مِنَ الْمُتَزَوِّجِ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رَكَعَةً مِنَ الْأَعْرَابِ))

ความว่า “การละหมาดจำนวน 2 ร็อกอะฮ์ของบุคคลที่แต่งงานแล้ว ย่อมประเสริฐกว่าการละหมาดจำนวน 70 ร็อกอะฮ์ของบุคคลที่เป็นโสด”² (สัมภาษณ์เมื่อ 8 ก. พ.57)

ฮะดีษที่ 7. ฮะดีษที่ระบุว่าการทำงานหยา ร้างเป็นสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงโกรธกริ้ว และมีผลทำให้บัลลังค์ของพระองค์ไหวสะท้าน คือ

((تَزَوُّجُوا وَلَا تُطَلِّقُوا فَإِنَّ الطَّلَاقَ يَهْتَرُ مِنْهُ الْعَرْشُ))

ความว่า “ท่านทั้งหลายจงแต่งงานเถิด และอย่าได้หย่าร้างเพราะการหย่าร้าง มีผลทำให้บัลลังค์ (ของอัลลอฮ์) ไหวสะท้าน”³ (สัมภาษณ์เมื่อ 8 ก. พ.57)

3.5.3 สื่ออินเทอร์เน็ต

ปัจจุบันคงปฏิเสธไม่ได้เลยว่าอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทต่อการใช้ชีวิต และทำให้มนุษย์ทุกคนในสังคมสามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็วขึ้น แต่พร้อมกับด้านดีหรือความสะดวกสบายที่ได้รับ แต่อีกด้านหนึ่งก็มีผลเสียหรือโทษมหาศาสตร์ที่ไม่น้อยกว่ากัน ซึ่งโทษที่กล่าวถึงในที่นี้มีหลายลักษณะ เช่น ข้อมูลไม่ดีไม่เหมาะสม ข้อมูลไม่ถูกต้อง เป็นต้น

สำหรับการแพร่หลายของฮะดีษเมาฎูอ์ในสื่ออินเทอร์เน็ตนั้นก็เป็อีกผลเสียหนึ่งที่มีผลกระทบทำให้เกิดความเชื่อต่างๆที่บิดเบือน และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ขัดต่อบทบัญญัติอิสลามในสังคมมุสลิมมากมาย ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต อาทิเช่น

“เคยพบข้อความฮะดีษจากอินเทอร์เน็ตซึ่งกล่าวถึงผลบุญระดับต่างๆของการร่วมละหมาดตะรอเวียะห์แต่ละวัน เช่นคืนแรกเขาจะพ้นจากบาปทั้งปวงเสมือนกับวันที่ถูกคลอจากห้องมารดา และในคืนที่สองอัลลอฮ์จะทรงให้อภัยโทษแก่เขาและบิดามารดาของเขา เป็นต้น ซึ่งเป็น

¹ ฮะดีษนี้มีระบุในตำราอัลอิฮยาอ์” ของอัลฆะมาลี (al-Ghazaliy, 2004 : 1/110) ซึ่งบรรดาอุละมาอ์ฮะดีษบางท่านกล่าวว่า เป็นฮะดีษที่ไม่ปรากฏสายรายงาน (al-Zubaidiy, 1990 : 2/375, al-Subkiy, 1991 : 6/292)

² รายงานจากอนัส บินมาลิกมีปรากฏในตำราอัลญะลาอ์ อัลกะบิร² ในสายรายงานปรากฏชื่อของมุซาอูบ บิน อัมร์ซึ่งถูกวิพากษ์ว่าฮะดีษของเขาอยู่ในระดับมุนกัร² (al-Dhahabi, 1963: 3/436) และอัลอัลบานีย์ตัดสินตัวบทฮะดีษนี้ว่าอยู่ในระดับเมาฎูอ์ (ดู al-Albāniy, 1988 : 460)

³ มีระบุเช่นกันในตำราอัลฟะวาอิด อัลมัญมูอะฮ์” ของอัลเชกานีย์ซึ่งตัดสินว่าเป็นฮะดีษเมาฎูอ์ (al-Shawkaniy, 1995:155)

ข้อความที่ไม่ถูกต้อง และเป็นอะดีซปลอมชัดเจน ข้อความเช่นนี้มักพบเห็นอยู่บ่อยครั้งในช่วงเดือนรอมฎอน” (สัมภาษณ์เมื่อ 6 ก. พ.57)

บรรดาอะดีซเมาฎอซึ่งมีเผยแพร่ในเว็บไซต์ต่างๆ เป็นภาษาไทยในรูปแบบของบทความศาสนาซึ่งล้วนมีความหมายคลาดเคลื่อน และสุ่มเสี่ยงทำให้เกิดความหลงผิดทั้งในทางความเชื่อ และการปฏิบัติของสังคมมีมากมาย ดังขอยกตัวอย่างบางส่วน เช่น

อะดีซที่ 1 อะดีซที่ระบุถึงความประเสริฐของบรรดานักปราชญ์ หรืออุละมาอ์เหนือบรรดานักรบ คือ

((مَدَادُ الْعُلَمَاءِ أَفْضَلُ مِنْ دِمَاءِ الشُّهَدَاءِ))

ความว่า “น้ำหมึกของบรรดานักปราชญ์นั้น ดีกว่าเลือดของผู้ที่ตายเพื่อศาสนา”¹ (<http://www.Islammore.com/view/3111> สืบค้นเมื่อ 12/07/60)

อะดีซที่ 2 อะดีซที่ระบุการส่งเสริมให้แสวงหาความรู้แม้ต้องเดินทางไปยังแดนไกล

((أَطْلُبُ الْعِلْمَ وَالْوَالِصِينَ))

ความว่า “จงแสวงหาความรู้เถิด ถึงความรู้นั้นจะอยู่ถึงเมืองจีน”² (http://southernmuslim.blogspot.com/2010/05/blogpost_27.html สืบค้นเมื่อ 12/07/60)

อะดีซที่ 3 อะดีซที่ระบุผลบุญของการเจาะจงเยี่ยมสุสานบิดามารดาในวันศุกร์ คือ

((مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِيهِ أَوْ أَحَدِهِمَا فِي كُلِّ جُمُعَةٍ غُفِرَ لَهُ وَكُتِبَ بَرًّا))

ความว่า “ผู้ใดที่ไปเยี่ยมหลุมฝังศพของบิดามารดาของเขา หรือคนหนึ่งคนใดจากทั้งสองในทุกวันศุกร์ เขาจะได้รับการอภัยโทษและจะถูกบันทึกว่าเป็นลูกที่ดี”³

<http://Islamicstudiesh.com/index.php/19-Islamic-teachings/756-values-methods-visit-cemeteries> สืบค้นเมื่อ 13/07/60)

อะดีซที่ 4. อะดีซระบุว่าการต่อสู้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือการต่อสู้ต่อจิตใจของตนเอง

((رَجَعْنَا مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ ، قَالُوا : وَمَا الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ ؟))

((قَال : جِهَادُ الْقَلْبِ))

¹ บรรดาอุละมาอ์ด้านอะดีซหลายท่านตัดสินตรงกันว่าอะดีซบทนี้อยู่ในระดับเมาฎอ (Dhahabiy,1963 :3/517, al-Shawkaniy,1995 :17, al-Albāniy,1991:4832)

² อัลอัลบานีย์ตัดสินว่าอะดีซนี้อยู่ในระดับเมาฎอ (al-Albāniy,1991 : 416)

³ อะดีซนี้มีระบุเช่นกันในตำราบริหารลอันวาร”ของอัลมัจลิสีย์นักวิชาการชาวซีเรีย (al-Majlisiy,n.d : 86/359) ซึ่งอัลอัลบานีย์ตัดสินว่าอะดีซนี้อยู่ในระดับเมาฎอ (al-Albāniy,1991 : 1/125)

ความว่า “พวกเรากลับจากการนิฮาดที่เล็กสุดสู่การนิฮาดที่ใหญ่ที่สุด พวกเรา (เศาะฮาบะฮ์) ถามว่า : และอะไรคือการนิฮาดที่ใหญ่ที่สุด ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “คือการนิฮาดของหัวใจ”¹

(<http://alisuasaming.org/webboard/index.php?topic=2077.0>

สืบค้นเมื่อ 13/07/60)

ฮะดีษที่ 5 ฮะดีษระบุถึงผลบุญของการสนับสนุนงานเมอลิด หรือวันครบรอบการเกิดนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ

((مَنْ عَظَّمَ مَوْلِدِي كُنْتُ شَفِيعًا لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ , وَمَنْ أَنْفَقَ دِرْهَمًا فِي مَوْلِدِي فَكَأَنَّمَا أَنْفَقَ جَبَلًا مِنْ ذَهَبٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ))

ความว่า “ผู้ใดให้เกียรติวันเกิด (เมอลิด) ของฉัน ฉันยอมเป็นผู้ให้การช่วยเหลือเขาในวันกิยามะฮ์ และผู้ใดบริจาคเหรียญทอง (ดิรฮัม) หนึ่งเนื่องวันเกิดของฉัน เสมือนเขาได้บริจาคทองคำเท่ากับขุนเขาลูกหนึ่งในหนทางของอัลลอฮ์”²

(<http://Abūaizsaisaidah.blogspot.com/2014/05/maulid-nabi-Muhammad-saw.html> สืบค้นเมื่อ 11/09/60)

3.6 อันตรายของฮะดีษเมาฎอในทัศนะของบรรดาอุละมาอ์

ด้วยความตระหนักถึงอันตรายและผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาอย่างมากมายของฮะดีษเมาฎอ และฮะดีษที่ไม่ถูกต้องต่อบทบัญญัติอิสลามโดยภาพรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านหลักศรัทธาและการปฏิบัติศาสนกิจ บรรดาอุละมาอ์จึงทุ่มเทเพื่อการนี้อย่างที่สุด³ ดังขอเสนอทัศนะของบรรดาอุละมาอ์เหล่านั้นบางท่านต่อเรื่องดังกล่าวดังนี้

¹ ฮะดีษนี้มีระบุเช่นกันในตำราอิหฺยาอฺอุลุมุดดีน” ของอัลฆะซาลียฺ (al-Ghazaliy,2004 : 3 /10) ซึ่งอิบนุ บาสต์ดิลินว่าเป็นฮะดีษที่ไม่มีแหล่งที่มาชัดเจน (Ibn Baz,1999 : 26/381)

² ฮะดีษนี้มีระบุเช่นกันในตำราเราะดาริจญ์ อัลสุอูด อิลลา อิกติส่าอ์ อัลบรูต(หรือ ซัรห์ เมอลิด อัลบัจรันญียฺ) (al-Bantaniy,n.d. : 22) เรียบเรียงโดยมุฮัมมัด นะวะวีรียฺ อัลบันตะนียฺ อุละมาอ์อินโดนีเซีย (เกิด ค.ศ.1813 /ตาย ค.ศ.1897) (ข้อมูลจาก <https://goib651.wordpress.com/tag/madarij-al-shuud-syarah-maulid-al-barzanji/> สืบค้นเมื่อ 12/09/60) ซึ่งฮะดีษข้างต้นอิบนุ ญิบรียลตัดสินว่าเป็นฮะดีษเท็จและไม่มีปรากฏในตำราฮะดีษเล่มต่างๆที่นำเชื่อถือ (ข้อมูลจาก <http://www.Ibn-jebreen.com/fatwa/vmasal-6019-.html> สืบค้นเมื่อ 12/09/60)

³ กล่าวคือเมื่อช่วงศตวรรษแรกอันติเลศผ่านสู่เข้ายุคปลายสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่ การกุสิ่งแปลกปลอมต่างๆรวมถึงฮะดีษเมาฎอ ก็เริ่มปรากฏและแพร่หลายอย่างมากมายขึ้น กระทั่งเป็นที่วิตกของบรรดาอุละมาอ์ผู้ห่วงหาพันต่อสุนนะฮ์ แนวคิดเพื่อพยายามเก็บรวบรวมฮะดีษที่ถูกต้องจึงเกิดขึ้นในระดับอุละมาอ์ในยุคต่อมาจึงได้มีการใช้หลักรวบรวมฮะดีษโดยวิธีการอ้างสายรายงาน³ และยุคต่อมาได้มีการรวบรวมเฉพาะฮะดีษที่เศาะฮีฮ์ล้วนๆไว้ในตำราเล่มเดียวกันขึ้นโดยนักวิชาการสำคัญ 2 ท่าน คือ อิมามอัลบุคอรียฺ และอิมามมุสลิม แล้วตามติดด้วยยุคของบรรดาตำราอัลสุนัน” ซึ่งเห็นได้จากผลงานของอูปูดาด อัลนะสอียฺ อัล-ติรมิซียฺ เป็นต้น นอกจากนั้นยัง

3.6.1 อะฮ์มัด บิน หันบัล

อะฮ์มัด บิน หันบัล¹ อุละมาอ์ผู้มีฉายาว่าอิมามแห่งชาวอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ ท่านเป็นผู้นำที่ยืนหยัดอยู่ในสุนนะฮ์ที่ถูกต้องอย่างมั่นคง แม้นในยามตกอยู่ในวิกฤติที่ถูกกระแสบีบคั้นเช่นเมื่อโดนผู้ปกครองสมัยแห่งวงศ์อับบาซียะฮ์บังคับให้ยอมรับว่าอัลกุรอานเป็นสิ่งถูกสร้าง (ม้คลุก) เป็นความเชื่อที่เป็นบิตอะฮ์ของกลุ่มมุตะซิละฮ์ซึ่งมีอิทธิพลครอบงำสังคมอยู่ในสมัยนั้น กระทั่งท่านต้องถูกจองจำอย่างทรมาณในคุกหลายปี กระทั่งมีการเปรียบเทียบว่า “ออบู บักร คือตัวอย่างของการเผชิญกับกรณีการตกศาสนา (มูรตัด) แต่อะฮ์มัด คือตัวอย่างของการเผชิญหน้ากับบิตอะฮ์ในวิกฤติการณ์” (‘Abd al-Ghaniy al-Daqar, 1999 : 312)

อิมามอะฮ์มัด บิน หันบัลมีจุดยืนที่มั่นคงต่อการเรียกร้องสู่แนวทางของอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ที่ยืนถืออัลกุรอานและสุนนะฮ์เป็นสรณะ ตลอดถึงปฏิเสธสิ่งต่างๆ ที่แปลกปลอมเข้ามาในศาสนา ดังท่านกล่าวว่า “หลักมูลฐาน (อุศูล) ของอิสลามในทัศนะของเรา คือ การยึดมั่นและเจริญรอยตามสิ่งที่เศาะฮาบะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เคยปฏิบัติมา การละทิ้งบิตอะฮ์เพราะทุกๆ บิตอะฮ์คือการหลงผิด การละทิ้งการทะเลาะวิวาท การนั่งร่วมวงสนทนากับพวกบิตอะฮ์ และการละทิ้งการโต้แย้งโต้เถียงในเรื่องศาสนา (al-Lalika'iy, n. d. : 1/176)

อัลเราะบิอ์ บิน สุลัยมาน เล่าว่า ท่านอัคราฟีอียี่ได้กล่าวแก่เราว่า “ท่านอะฮ์มัด คือผู้นำใน 8 ประการ คือ ผู้นำด้านชะดีษ ผู้นำด้านฟิกฮ์ ผู้นำด้านภาษา ผู้นำด้านอัลกุรอาน ผู้นำด้านความยากจน ผู้นำด้านความสมถะ ผู้นำด้านความร่วมมือ และผู้นำด้านสุนนะฮ์” (Ibn Abiyala, n. d. : 5) ซึ่งในยุคเดียวกัน ท่านคือบุคคลแรกๆที่มีความเชี่ยวชาญเรื่องชะดีษที่สามารถท่องจำและรวบรวมชะดีษมากที่สุด (Abū al-Falah, 1988 : 2/97) ท่านมีเคยละเว้นแม้แต่สักครู่เดียวในช่วงวัยหนุ่ม นอกจากใช้ไปเพื่อรับฟังชะดีษ หรือทบทวนสายรายงาน ท่านท่องไปยังดินแดนต่างๆของโลก ทั้งใกล้และไกล หากไม่มีพาหนะก็จะเดินเท้าไป ผ่านเส้นทางต่างๆอันทุรกันดาร แต่ท่านก็มีได้ย่อท้อ

ออบู อลี บิน อัลเศาวาฟ กล่าวว่า “ฉันได้ยืนอับดุลลอฮ์ บุตรชายของอิมามอะฮ์มัด เล่าว่า : บิดาของฉันเรียบเรียงตำราอัลมุสนัดขึ้นหลังจากพบกับท่านอับดุลรอซซาค อัลค็อนอานีย์ และ

มีคิดค้นกำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆเพื่อคัดกรองชะดีษ อีกทั้งมีการศึกษาวิพากษ์ผู้รายงานและการจับเท็จโดยอาศัยหลักวิชาการที่เรียกว่า “อิหม่อลญูรหฺ วัอะลตะฮ์ดีล” รวมถึงมีการพยายามเรียบเรียงตำราที่รวบรวมเฉพาะประวัติบรรดาผู้กุชะดีษและเฉพาะตัวบทที่เป็นชะดีษมาถู้อต่างๆขึ้นมาซึ่งด้วยกระบวนการหรือวิธีเหล่านี้เองที่ท่าชะดีษของท่านบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ถูกเก็บรวบรวมและชำระจากสิ่งแปลกปลอมต่างๆได้อย่างเรีจจนถึงปัจจุบัน

¹ ชื่อเต็มคือ อะฮ์มัด บินมุฮัมมัด อัลชัยบานีย์ เกิดที่เมืองแบกแดดในปี ฮ.ศ.164 เชี่ยวชาญและรอบรู้ทั้งวิชาการฟิกฮ์ และชะดีษ เจ้าของตำราชะดีษ “อัลมุสนัด” ซึ่งเรียบเรียงตามลำดับรายชื่อเศาะฮาบะฮ์ 904 รายชื่อ รวมทั้งสิ้นราว 40,000 ชะดีษ โดยคัดกรองเฉพาะชะดีษที่เห็นว่าถูกต้อง (เศาะฮีย์ฮ์) แม้นบรรดาอุละมาอ์ต่างเห็นพ้องกันว่าในตำราอัลมุสนัดนั้นยังมีชะดีษระดับฎะฮะอ์ฟ และมาถู้อปะปนอยู่ แต่เกิดจากการบันทึกผิดพลาดโดยบุตรชาย (คืออับดุลลอฮ์) มิใช่มาจากตัวของท่านเอง (Abd al-Ghaniy al-Daqar, 1999 : 45)

ดำเนินเรื่อยมาจากนั้นทั้งการสะสม รวบรวม และคัดเฟ้นฮะดีษตลอดชีวิตของท่าน (al-Madiniy,1990 : 25)

ยะหฺยา บิน ยูสุฟ อัลมุฏฏาวียฺ เล่าว่า “ฉันได้นั่งร่วมมัจญลิสของท่านอิหม่ามอะฮฺมัดเป็นเวลาถึง 13 ปี โดยทุกครั้งท่านจะอ่านอัลมุสนัดให้หลายๆของท่านฟังจากสิ่งที่ท่านได้เขียนไว้ที่ละอักษร” ท่านเล่าอีกว่า “ตำราที่อิหม่ามอะฮฺมัดได้ทำการรวบรวมและมีความชำนาญนั้นมีมากกว่า 750,000 ฮะดีษ ซึ่งใช้เป็นแหล่งอ้างอิงฮะดีษของท่านเราะฮฺลุลลอฮ์ ~~ﷺ~~ ในสมัยนั้น”¹

ในด้านวิชาการฮะดีษ อะฮฺมัด บิน หันบัลจึงถือเป็นอุละมาฮฺท่านหนึ่งที่ถูกยอมรับในเรื่องความรอบรู้และคุณธรรม และเข้มงวดต่อข้อห้าม และปฏิบัติตามสุนนะฮฺ หรือฮะดีษที่ถูกต้อง ดังคำกล่าวของ อุบัยด์ อัลกอสิม บิน สลามที่ว่า “เรื่องวิชาการฮะดีษนั้นสิ้นสุด ณ บุคคล 4 คน คือ อุบัยกร บิน อบีซัยบะฮฺ, อะฮฺมัด บิน หันบัล, ยะหฺยา บิน มูอีน และอลี บิน อัลมะดีนี (Ibn ‘Asākir,1994 : 10/69)

สำหรับจุดยืนต่อฮะดีษเมาฎูอ์ อะฮฺมัด บิน หันบัลถือว่าฮะดีษประเภทนี้เป็นภัยมหันตต่อศาสนาซึ่งส่วนหนึ่งได้แทรกซึมมาต่อบกลุ่มลัทธิเบี่ยงเบนต่างๆ ที่มีอ้างหรืออุปโลกน์หลักฐานที่ไม่ถูกต้องขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์แอบแฝงบางประการ โดยท่านจะเข้มงวดอย่างที่สุดในทุกขั้นตอนของกระบวนการได้มาของฮะดีษ ตั้งแต่แหล่งที่มาและการกลั่นกรองซึ่งท่านจะไม่ยอมรับการรายงานจากบุคคลใดๆที่มีข้อเคลือบแคลง เช่นได้กำชับห้ามบุตรชายของท่านชื่ออับดุลลอฮ์ บิน อะฮฺมัดรับการบอกเล่าฮะดีษใดๆจากพวกบิดอะฮฺโดยเด็ดขาด เพื่อปิดกั้นจากการปะปนมาของฮะดีษที่ไม่ถูกต้องนั่นเอง ดังอิบนุ ฮะญูร์เล่าว่า “อับดุลลอฮ์ บิน อะฮฺมัดจะไม่บันทึกฮะดีษจากบุคคลใด นอกจากผู้ที่บิดาของเขาอนุญาตให้ และเป็นชาวอะฮฺลุสสุนนะฮฺเท่านั้น” (al-Fawzān, 2010: 28-29) รวมทั้งห้ามการนั่งสนทนา ร่วมชุมนุม หรือเข้าใกล้ชิดสนิทสนมกับพวกบิดอะฮฺกลุ่มต่างๆ เช่นพวกมุรฎูอิฮฺ ก้อดริยะฮฺ หรือญะฮะมียะฮฺโดยเฉพาะที่เป็นนักเผยแพร่ของพวกเขา ท่านห้ามแม้กระทั่งดูตำราต่างๆของพวกอะฮฺลุลกะลาม และบิดอะฮฺผู้หลงผิดทั้งหลาย รวมทั้งการอ่านหรือรายงานฮะดีษต่างๆของพวกเหล่านั้นด้วย

อะฮฺมัด บิน หันบัล กล่าวว่า “จงอย่าบันทึกฮะดีษจากบุคคล 3 ประเภท คือ ผู้ทำบิดอะฮฺที่เรียกร้องไปสู่บิดอะฮฺของเขา คนชอบโกหกเพราะไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ไม่ควรบันทึกจากเขา และจากคนๆหนึ่งที่สับสนซึ่งเมื่อถูกเสนอให้ทบทวน (ในคำกล่าวของตนเอง) เขาก็ไม่ยอมรับ” (Aḥmad `Ibn Thabit al-Khathīb,1936 : 144)

และวิธีการหนึ่งที่จะสามารถทำให้ได้มาซึ่งฮะดีษที่ถูกต้อง และปลอดภัยที่สุดในทัศนะของท่านคือการสืบสาวแหล่งที่มาของฮะดีษจากจุดเริ่มสูงสุด หรือเรียกว่า “สะนัดอาลี” โดย

¹ Ibid ; al-Madiniy,1990 : 2

ท่านถือว่าการถามหาสาเหตุอาลี นั้นเป็นแบบอย่างของชาวสะลัฟ ดังครั้งหนึ่งมีคนถามท่านเรื่องนี้ ท่านตอบว่า “การถามหาสาเหตุอาลีเป็นแบบอย่างสืบทอดมาของชนก่อนหน้านี้ เนื่องบรรดาสหายของท่านอับดุลลอฮ์ บิน มัสอูด ซึ่งเคยเดินทางมาจากเมืองกูพะฮ์สู่มืองมาดีนะฮ์ พวกเขาจะศึกษาและรับฟังความรู้ต่างๆมาจากท่านอุมร์ (บิน อัลค็อฎฏอบ) โดยตรง (Ibn al-Jawziy, 1988 : 203)

ในทัศนะของอะฮ์มัด บิน หันบัล ถือว่าอะดีษ คือเป็นแหล่งความรู้สำคัญที่ใช้ในการอ้างอิงเป็นหลักฐานในการศึกษาศาสนาทั้งด้านอะกีดะฮ์ และอิบาดะฮ์ จึงจำเป็นอย่างยิ่งยวดสำหรับมุสลิมในทุกยุคสมัยที่นอกจากต้องเข้าใจแล้ว ยังต้องสามารถแยกแยะให้ได้ด้วยว่าอะดีษใดเป็นอะดีษที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง หรืออะดีษปลอมที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นอันเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดบิดอะฮ์ และสิ่งแปลกปลอมต่างๆ อย่างแพร่หลายมาในสังคมมุสลิมในทุกยุคทุกสมัย เนื่องจากหากใครไม่มีความรู้ที่แท้จริงในเรื่องอะดีษแล้วย่อมตกเป็นเหยื่อของความหลงผิดดังกล่าวได้อย่างง่ายดาย โดยท่านเห็นว่าผู้ที่ให้ความสำคัญและยึดถือในสุนนะฮ์ หรืออะดีษที่ถูกต้องของท่านนบี ﷺ เท่านั้นที่สามารถรอดพ้นจากวิฤติการณ์ หรือความชั่วร้ายต่างๆ และสามารถเป็นบุคคลที่ได้รับความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ให้ยึดหยัดอยู่บนความถูกต้องได้ ดังระบุในอะดีษที่ว่า

((لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَدَّهُمْ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللَّهِ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 1923 و أحمد، 1977 : 21896)

ความว่า “ จะยังคงมีชนกลุ่มหนึ่งอยู่เสมอทุกสมัย จากประชาชาติของฉันซึ่งพวกเขาจะมีชัยชนะ (เหนือศัตรู)อย่างกระจ่างชัด โดยบรรดาผู้ทอดทิ้งพวกเขา ก็มิอาจทำร้ายอันใดแก่พวกเขาได้ จวบจนกระทั่งประกาศิตของอัลลอฮ์จะมาถึงยังพวกเขา”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 1923 และ 'Aḥmad, 1977 : 21896)

อิมามอะฮ์มัด บิน หันบัล อธิบายอย่างเชื่อมั่นว่า “กลุ่มชนที่ได้รับการช่วยเหลือ” ตามที่ระบุในอะดีษข้างต้น คือ บรรดานักวิชาการอะดีษนั่นเอง (al-Hākim, 1976 : 3)

3.6.2 อิบน์ ตัยมียะฮ์

อิบน์ ตัยมียะฮ์ ถือเป็นผู้ละมาอ์ที่ถือกำเนิดมาในช่วงศตวรรษที่ 8 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ ในช่วงที่โลกมุสลิมได้รับการคุกคามและทำลายมากมายทั้งด้านการเมืองโดยพวกมองโกล และด้านศาสนาโดยลัทธิความเชื่อนอกกรีต และกลุ่มบิดเบือนทั้งหลาย ท่านมีจุดยืนที่ชัดเจนในการเรียกร้องสู่อิสลามอันบริสุทธิ์ตามคำสอนจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และแนวทางของสะลัฟซอลิฮ์ และต่อต้านชิริก บิดอะฮ์และสิ่งแปลกปลอมที่มีอยู่อย่างดาษดื่นในสังคมมุสลิมในยุคนั้น โดยท่านเห็นว่าสาเหตุหนึ่งคือความโง่เขลาของสังคมต่ออะดีษของท่านนบี ﷺ และไม่สนใจเรียนรู้เกี่ยวกับวิชานี้ ซ้ำกลับไปอ้างสิ่งคลุมเครือ หรือความคิดตนเป็นหลักฐานทางศาสนา ท่านกล่าวในกรณีนี้ว่าพวกอะฮ์ลุลกะลามทั้งหลาย

มักอ้างความถูกต้องของเรื่องความรู้และศาสนา แต่กลับแสดงการขัดแย้งกับสุนนะฮ์และ ญะมาอะฮ์ ทุกคนมักอ้างทัศนะที่ได้จากฮะดีษเมฆาฏอ หรืออ้างแบบมั่วสุมโดยไม่เข้าใจความหมาย และทุกครั้งที่พบหลักฐานคลุมเครือใดๆ พวกเขาก็มักใช้ความคิดตนเองตัดสิน (Ibn Taimīyah, 1977:4/82-83) เพราะความรู้ความเข้าใจต่อหลักการอิสลามที่มาจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เท่านั้นที่จะนำพาให้มนุษย์ได้พบกับสัจธรรมและรอดพ้นจากการยึดติดกับความเชื่อและการปฏิบัติอันงมงายทั้งหลายที่ได้มาจากการเลื่อมสอนต่อกันมาอย่างผิดๆ โดยคิดว่านั้นคือสัจธรรม ท่านได้กล่าวถึงสาเหตุเหล่านั้นว่า “เนื่องความโง่เขลาต่อความเป็นจริงที่นำมาโดยท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ พวกเขาจึงมีปฏิกิริยาที่ต่อต้านความจริงแต่กลับไปยึดหลักฐานอื่นๆ มาเป็นข้ออ้างเนื่องความโง่เขลานั้น หากพวกเขาฉลาดหรือเข้าใจต่อสิ่งที่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ นำมาแล้ว พวกเขาย่อมตระหนักว่าสิ่งนั้นคือแหล่งรวมของทุกๆ ความดีงาม” (Ibn Taimīyah, 1991:7/381-382)

สาเหตุหนึ่งของความหลงผิดทางความเชื่อ และการปฏิบัติศาสนาของมุสลิมบางกลุ่มเนื่องมาจากอาศัยฟังพาดั้วบหนึ่งๆ ทั้งที่ไม่ทราบแน่ชัดว่าใครคือผู้กล่าวและเชื่อถือได้ หรือไม่ ดังนั้นการโกหก หรือกุความเท็จจึงเป็นการง่ายมากสำหรับพวกเขา เพราะแม้กระทั่งผู้ที่รู้ที่สุดในหมู่พวกเขาก็จะไม่ได้อ้างแค่สิ่งที่เจตนาคัดลอกมา แต่จะอ้างถึงเรื่องเล่าต่างๆ อันโง่เขลาและมดเท็จ รวมถึงนิยายปรัมปราอื่นๆ อีกด้วย (Ibn Taimīyah, 1995 : 27/479)

เพราะความเชื่อ และการปฏิบัติในเรื่องศาสนาจำเป็นต้องอาศัยจากแหล่งอ้างอิงมาจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อันหมายถึงฮะดีษที่เศาะฮี้บตามความเข้าใจที่ถูกยอมรับและสืบทอดต่อกันมาจากชนรุ่นแรกของอุมมะฮ์ หรือสะลัฟซอลิฮ์ เป็นสำคัญ เพราะหากไปยึดถือในหลักการอื่นจากนี้ที่ได้มาจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง หรือทัศนะของกลุ่มต่างๆ แล้วย่อมก่อให้เกิดความผิดพลาดต่างๆ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือเห็นผิดเป็นถูกได้ ดังคำกล่าวของอิบนุ ดัยมียะฮ์ที่ว่า “แม้กระทั่งบรรดานักวินิจฉัยปัญหาศาสนามากมายทั้งยุคแรกและยุคหลังที่ได้กล่าวหรือกระทำในบางสิ่งที่เป็นบิดอะฮ์ โดยไม่ทราบว่าเป็นจริงแล้วมันคือบิดอะฮ์ หรือเข้าใจฮะดีษฎะอ์ฟผิดไปโดยคิดว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้บ” (Ibn Taimīyah, 1995 : 19/191)

ท่านกล่าวเช่นกันว่า “ในเรื่องบทบัญญัติศาสนานั้นไม่อนุญาตให้อาศัยฮะดีษฎะอ์ฟซึ่งมิใช่ฮะดีษที่อยู่ในระดับเศาะฮี้บหรือฮะสัน (มาเป็นหลักฐาน) และไม่มีบรรดาอิมามท่านใดเลยที่อนุญาตให้อาศัยฮะดีษฎะอ์ฟมากำหนดทุกมวญิบหรือมุสตะฮับ หากใครยังกล่าวอ้างเช่นนั้นย่อมขัดแย้งกับมดีเอกฉันท์ (อีจลมาอ์)” (Ibn Taimīyah, 1995 : 19/251) เนื่องโดยรวมแล้วฮะดีษที่ถูกถ่ายทอดมาจากพวกอิวาฮส่วนใหญ่นั้น มักเป็นฮะดีษที่ไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆ เช่นบางฮะดีษทราบได้เลยว่าเป็นการโกหกล้วนๆ บ้างก็สามารถจับเท็จได้โดยพิจารณานิสัยหรือสันดาน (ของผู้รายงาน) และบ้างจับเท็จได้เนื่อง (มีเนื้อหา) ขัดแย้งกับหลักฐานที่ถูกต้อง หรืออาจจับเท็จได้โดยวิธีการอื่นๆ

ฉะนั้นในการนำอะตีย์ใดๆมาบอกเล่าหรืออ้างอิงในการสอน ครูหรือผู้รู้จำเป็นต้องตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนก่อนว่าเป็นอะตีย์ที่เศาะฮี้ฮ์ และต้องไม่นำอะตีย์ที่ไม่ถูกต้อง หรือไม่ทราบสถานะมาอ้างอิงอย่างเด็ดขาด และหากพบเห็นบุคคลใดปฏิบัติเช่นนั้นก็จำเป็นต้องชี้แนะตักเตือนให้ตระหนักถึงผลร้ายที่จะตามมา เช่น บิดอะฮ์ และการปฏิบัติต่างๆที่ผิดหลักการศาสนาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ฉะนั้นเพื่อความปลอดภัยให้ศึกษา และยึดมั่นในหลักฐานที่ถูกต้องจากสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ เป็นแนวทางเท่านั้น ดังคำกล่าวของอิบนุ ตัยมียะฮ์ที่ว่า “สาเหตุการแพร่หลายของสิ่งต่างๆที่เป็นบิดอะฮ์ในทุกประชาชาติ คือ การหมกเม็ด หรือปกปิดแบบอย่างอันดีของบรรดาศาสนทูตไว้โดยไม่เปิดเผย กระทั่งความเสียหายเกิดขึ้น (Ibn Taimīyah, 1995 : 4/137)

นอกจากนั้นอิบนุ ตัยมียะฮ์ยังกล่าวถึงข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับตัวบทของอะตีย์เมฆูอ์ว่า “โดยรวมแล้วอะตีย์ต่างๆที่บรรดาพวกอวิชชาส่วนใหญ่นำมาถ่ายทอดกันนั้นเป็นอะตีย์ที่ไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆรับรอง แต่ทราบได้ ซึ่งบางอะตีย์ก็เป็นความจริงทั้งหมดชัดเจน บางอะตีย์ทราบได้โดยเทียบกับประเพณีอันดี และบ้างก็ทราบได้เนื่องขัดแย้งกับอะตีย์เศาะฮี้ฮ์ หรือวิธีการจับเท็จอื่นๆ” (Ibn Taimīyah, 1986 : 8/105)

และท่านได้แสดงทัศนะต่ออะตีย์เมฆูอ์บางบทที่มีเนื้อหาที่เข้าข่ายเป็นการตั้งภาคี (ซีริก) และอันตรายต่อหลักความเชื่อที่ถูกต้องของมุสลิมอย่างชัดเจน เช่นต่ออะตีย์เมฆูอ์บทหนึ่งที่ว่า

((لَوْ أَحْسَنَ أَحَدُكُمْ ظَنَّهُ بِحَجْرٍ لَنَفَعَهُ اللَّهُ بِهِ))

ความว่า “หากพวกท่านคนใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งแล้ว อัลลอฮ์ก็จะทรงให้มันเกิดผลจริงๆขึ้นต่อเขา”

ซึ่งอิบนุ ตัยมียะฮ์ได้วิพากษ์อะตีย์บทนี้ว่า “เป็นคำพูดของพวกปฏิเสธ (กาฟิร) ที่โง่เขลาที่ยึดถือในสิ่งที่ให้คุณให้โทษเหมือนเช่นความรู้สึกของพวกบูชาเจวีด (มุชริกีน) ทั้งหลายที่เชื่อต่อเจวีดต่างๆของพวกเขา (Ibn Taimīyah, 1995 : 19/147) หากอะตีย์บทนี้เป็นสิ่งถูกต้องแล้วแน่นอนพวกบูชาเจวีดต่างๆก็คงได้ประโยชน์จากสิ่งที่ตนบูชาอย่างถ้วนหน้า แต่จริงแล้วทั้งรูปเจวีดหรือวัตถุบูชาในรูปลักษณะต่างๆเหล่านั้นหาได้ให้คุณประโยชน์อันใดแก่ใครได้เลยในโลกนี้ แต่ซ้ำร้ายในโลกหน้ามันยังจะเกิดเป็นโทษอันมหันต์ และได้รับความกริ้วโกรธจากอัลลอฮ์ด้วยการต้องโทษอันแสนทรมาณในนรกตลอดกาลอีกด้วย

3.6.3 อิบนุ อัลก๊อยยิม อัลญะฮิยะฮ์

อิบนุ อัลก๊อยยิม อัลญะฮิยะฮ์ เกิดมาท่ามกลางสังคมที่ปกคลุมด้วยความเสื่อมเสียทางศีลธรรมและศาสนา ตลอดทั้งแนวความคิดเบี่ยงเบนต่างๆ และด้วยการกำหนดให้ของอัลลอฮ์เขาได้พบกับอิบนุ ตัยมียะฮ์ผู้เป็นต้นแบบของเขา โดยได้ซึมซับความรู้แนวคิดตลอดระยะเวลาที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันตลอดมานับตั้งแต่เดินทางมาอยู่ที่ดามัสกัสในปี ฮ.ศ. 712 และถูกจองจำอยู่ด้วยกัน กระทั่งอิบนุ ตัยมียะฮ์เสียชีวิตไปในปี ฮ.ศ. 728

อิบนุ อัลกัอยยิม อัลญะฮะซิมีย์มีทัศนะในทางศาสนาที่ไม่แตกต่างอันใดจากท่านอิบนุ ตัยมียะฮ์ผู้เป็นอาจารย์ นั่นคือการเรียกร้องสู่อิสลามอันพิสุทธ์ตามคำสอนจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และแนวทางของสะลัฟซอลิฮ์ และต่อต้านชิริก บิดอะฮ์และสิ่งแปลกปลอมทั้งหลายในสังคม โดยเฉพาะ การปฏิบัติต่างๆที่เป็นบิดอะฮ์ ซึ่งท่านกล่าวว่า “หัวใจที่ผูกพันอยู่กับสิ่งต่างๆที่เป็นบิดอะฮ์นั้น ย่อมมี แต่ทำให้ออกห่างจากสุนนะฮ์ (Ibn al-Qayyim, 2011: 1/213)

ท่านได้อธิบายถึงการเกิดขึ้นของบิดอะฮ์และชิริกต่างๆในสังคมมุสลิมเช่นในกรณี เกี่ยวกับการบูชาหลุมสุสานไว้ในตำราของชื่อ “อิฆอซะฮ์ อัลละฮ์ฟาน” ว่าเกิดมาจากสาเหตุต่างๆ เช่น ความโง่เขลาต่อเตาฮีดที่แท้จริงของอัลลอฮ์ การกษะติษเมาฎูขึ้นมาเพื่ออ้างความชอบธรรม และ อิทธิพลความเชื่อจากเรื่องเล่าต่างๆอันปรัมปรา (Ibn al-Qayyim, 2011: 2/14-15)

ในตำราอัลมะนาร อัลมุณีฟ¹ อิบนุ อัลกัอยยิมได้กล่าวแนะนำถึงเครื่องหมายต่างๆ เพื่อการจับเท็จชะติษเมาฎู เช่น ชะติษเมาฎูจะปรากฏถ้อยคำต่างๆที่สื่อถึงความบาปบุญญาอยู่ในตัว บทชะติษ เช่น ชะติษที่มีความหมายว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงมีมะลักตนหนึ่งถูกสร้างมาจากหิน นามว่า “อิมาระฮ์” ซึ่งจะตกลงมาหาลาของตนในทุกๆวัน” (Ibn al-Qayyim, 1969 : 101)

บางเครื่องหมายสังเกตได้จากการปรากฏถ้อยคำในตัวบทชะติษที่ขัดแย้งกับการให้ ความหมายของอัลกุรอาน เช่นชะติษที่ระบุว่า “บุคคลผู้มีชื่อว่ามุฮัมมัด หรืออะหมัดจะไม่เข้านรก” ซึ่ง ขัดแย้งอย่างชัดเจนกับหลักการศาสนาของท่านนบี ﷺ ที่สอนว่าการจะปลอดภัยจากนรกมิใช่เป็น เพราะชื่อเรียก แต่ด้วยการศรัทธาและการประกอบกิจการที่ดี (Ibn al-Qayyim, 1969 : 22)

และบ้างก็สังเกตได้เนื่องเรียกร้องสู่เรื่องกิเลสตัณหาและความเสื่อมเสีย เช่น ชะติษที่ มีความหมายว่า “การจ้องมองไปยังใบหน้าที่สวยงาม เป็นอิบาดะฮ์” ซึ่งท่านวิพากษ์ว่า “ทุกๆชะติษที่ ระบุยืนยันผู้มีใบหน้าสวยงาม และสั่งใช้ให้มองและแสวงอารมณ์ปรารถนาจากพวกเขา รวมถึงระบุว่า โฟนรกจะไม่สัมผัสพวกเขา ทั้งหมดคือการโกหกที่ขัดหลักศาสนา และเป็นกล่าวความเท็จต่อท่านนบี ﷺ (Ibn al-Qayyim, 1969 : 19)

นอกจากนี้ชะติษเมาฎูมักเกิดมาจากสาเหตุต่างๆอันผิดปกติและมีเงื่อนไขมากมาย เช่นคำกล่าวของอิบนุอัลกัอยยิมที่ว่า “ชะติษเมาฎูบางชะติษเกิดขึ้นจากการหวังผลในอำนาจการ ปกครอง หรือปัจจัยทางการเมือง เช่น การกษะติษเท็จของพวกเขาต่อท่านนบี ﷺ ด้วยคำกล่าวว่า “อุปมาตัวฉัน เป็นเช่นต้นไม้ ซึ่งฉันเป็นลำต้นของมัน และอลีเป็นกิ่งก้าน อัลฮะสันและอัลฮุสัยน์เป็น

¹ เป็นตำราที่กล่าวถึงชะติษเมาฎู พร้อมทั้งมีการวิเคราะห์สถานภาพชะติษเหล่านั้นด้วยหลักเกณฑ์ต่างๆที่สามารถแยกแยะข้อแตกต่าง ระหว่างชะติษที่ถูกต้อง และชะติษที่แปลกปลอมได้ ซึ่งเหมาะสำหรับนักวิชาการ หรือผู้สนใจในวิชาเฉพาะด้านนี้เป็นอย่างยิ่ง ได้รับการ ตีพิมพ์มาหลายครั้ง และฉบับตีพิมพ์ปี 1969 โดยสำนักพิมพ์มักดับ อัลมัฎบูอาต อัลอิสลามียะฮ์ กรุงอเล็กซานเดรีย ซึ่ง ได้รับการตรวจทานโดยอับดุลฟัตตาห์ อับดุลคะฮ์

ผล โดยมีพวกซื่อซื่อเป็นดั่งใบของมัน ซึ่งสิ่งที่ดีย่อมผลออกมาไปจากสิ่งที่ดี” (Ibn al-Qayyim,1969 : 57-58)

ท่านมีทัศนะอีกว่าอะดิษเมาฎอบบางบทก็มีเนื้อหาอันไร้สาระและมีอาจเชื่อถือได้ เช่นต่ออะดิษเมาฎอบทหนึ่งที่ว่า

((مَنْ حَدَّثَ حَدِيثًا فَعَطَسَ عِنْدَهُ فَهُوَ حَقٌّ))

ความว่า “บุคคลใดกล่าวถึงอะดิษหนึ่งๆหากมีอาการจามขึ้นมาขณะนั้น ย่อมถือว่าผู้นั้นกล่าวความจริง”

อิบนุ อัลก้อยยิมวิพากษ์อะดิษเมาฎอบทนี้ว่า “แม้บางคนจะพยายามยืนยันว่าสิ่งที่เขานำมากล่าวนั้นถูกต้อง แต่สำนึกส่วนลึกย่อมรู้ดีว่าเป็นความจริงหรือความเท็จ เนื่องการจามและการโกหกเป็นคนละเรื่องกัน ดังนั้นแม้คนแสร้งคนนำอะดิษหนึ่งๆของเขามาเล่า ก็มีอาจตัดสินได้ว่าทั้งหมดนั้นพูดจริงทั้งหมดเนื่องการจาม ทำนองเดียวกันหากจามขณะเป็นพยานเท็จคำพูดนั้นก็ย่อมเชื่อไม่ได้” (Ibn al-Qayyim,1969 : 51)

3.6.4 อัชเชากานีย์

อัชเชากานีย์ เกิดมาในช่วงที่ประเทศมุสลิมประสบอยู่กับปัญหาทั้งเรื่องความขัดแย้งระหว่างสำนักคิดต่างๆ รวมทั้งความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาที่บิดเบือนมากมาย ท่านมีจุดยืนที่ชัดเจนในการเรียกร้องสู่แนวทางของชะลัฟ และต่อต้านความเชื่อแปลกปลอมต่างๆ เช่นความเชื่อเป็นชิริกเกี่ยวกับการบูชาหลุมสุสานของวะลีย์ซึ่งระระบาดทั่วไปในบ้านเมืองสมัยนั้น อันมีสาเหตุจากความโง่เขลาต่อหลักการเชื่อมั่นที่ถูกต้อง และการปฏิบัติของบรรดาผู้รู้ในกลุ่มเบี่ยงเบนต่างๆ เช่น ซื่อซื่อและศูฟิย์ที่พยายามเผยแพร่แนวความคิดของตนเองโดยการแอบอ้างและอาศัยอะดิษเมาฎอบ¹ หรือสิ่งที่ตนเองอุปโลกน์ขึ้นเป็นหลักฐานเพื่อสร้างความชอบธรรม

ดั่งเช่นอะดิษเมาฎอบทหนึ่งที่ว่า

((إِذَا أَعْيَبْتُمْ الْأُمُورَ فَعَلَيْكُمْ بِأَصْحَابِ الْقُبُورِ))

ความว่า “เมื่อกิจการต่างๆทำให้พวกท่านต้องทุกข์ร้อนใจ ดังนั้นพวกท่านจงวิงวอนต่อเจ้าของหลุมฝังศพทั้งหลาย”

ซึ่งท่านได้วิพากษ์อะดิษดังกล่าวว่า “เป็นอะดิษเมาฎอบที่มดเท็จ ซึ่งถูกขึ้นมาโดยพวกนอกศาสนาเจตาเพื่อบ่อนทำลายศาสนาอย่างชัดเจน (al-Shawkaniy,1993:65) และการปฏิบัติต่างๆอันแสดงออกถึงการนับถือ บูชาหลุมสุสานของคนตาย เช่นการก่อหลุมสุสานเป็นเนินสูงและสร้างสิ่งปลูกสร้างรอบๆ ทั้งหมดล้วนเป็นบิดอะฮ์ที่ถูกห้ามและถูกคาดโทษไว้อย่างรุนแรง

¹ อะดิษเมาฎอบในทัศนะของอัชเชากานีย์นั้นถือเป็นการเจาะจงที่หมายถึงเฉพาะอะดิษที่มีเจตนาอุปโลกน์ขึ้นมาชัดเจน ส่วนการถูกขึ้นมาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์แล้วแอบอ้างถึงท่านนบี ﷺ โดยเข้าใจผิด เช่นนี้เรียกว่า “อะดิษบาฎิล(al-Shawkaniy.1995 : 7)

และในช่วงปลายของชีวิต อัลเชกานีย์ได้เขียนตำราที่รวบรวมเฉพาะเกี่ยวกับฮะดีษ
เมฆาฏอขึ้นมาชื่อ “อัลฟะวาอิด อัลมััจญ์มูอะฮ์ ฟิอัลอะฮาดีษ อัลเมฆาฏออะฮ์”¹ ซึ่งบ่งบอกถึงความสนใจ
และรอบรู้ในวิชาการฮะดีษของท่านเป็นอย่างดี เช่นที่ศนะต่อฮะดีษเมฆาฏอบทหนึ่งที่ว่า

((اَنَا وَهَذَا حُجَّةٌ عَلَى أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَغْنِي عَلَيَّ))

ความว่า “ฉัน (หมายถึงนบี) และบุคคลผู้นี้ (หมายถึงอลี) คือหลักฐานหนึ่งที่จะ
ยืนยันต่อประชาชาติของฉันในวันกิยามะฮ์”

ท่านได้วิพากษ์ว่ามั่นคือสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดบิดอะฮ์ในหมู่พวกซื่ออะฮ์เกี่ยวกับความ
เชื่อต่ออลี บิน อบีฏอลิบในฐานะบุคคลพิเศษหรือไร้ความผิดบาป (al-Shawkaniy,1995 :373)

และในตำราอัลฟัตห์ อัลร็อบบานีย์² ซึ่งท่านได้กล่าวถึงฮะดีษบทหนึ่งที่ระบุถึงความ
ประเสริฐของอลี บิน อบีฏอลิบว่า

((اَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا))

ความว่า “ฉันคือนครแห่งความรู้ และอลีคือประตูของมัน”

โดยวิพากษ์ว่า “ฮะดีษบทนี้ รวมถึงหรือฮะดีษต่างๆที่กล่าวถึงคำพินัยกรรมของ
ท่านอลี ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษเมฆาฏอเช่นกัน” (Shawkaniy,2002 :369-424)

ทั้งหมดล้วนแสดงให้เห็นถึงจุดยืนอันชัดเจนของอัลเชกานีย์ต่ออันตรายของฮะดีษ
เมฆาฏอซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดและระบาดความเชื่อบิดเบือน และการปฏิบัติต่างๆทางศาสนาที่
เป็นอุตกรรมในสังคม

3.6.5 อชชาฎิปีย์

อชชาฎิปีย์เป็นอุละมาอ์อีกท่านหนึ่งที่มีทัศนะและจุดยืนที่ชัดเจนมากต่อประเด็น
เกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่ขัดต่อบทบัญญัติอิสลาม และสิ่งคลุมเครือต่างๆทางศาสนา โดยถือนหนทางที่ถูกต้อ
นั้นคือสิ่งที่ถูกกำหนดมาจากอัลลอฮ์ และเราะซูล ﷺ เท่านั้น ดังอายะฮ์ที่ว่า

((وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ
دَلِيلًا وَمَا كُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ))

(سورة الأنعام : 153)

ความว่า “และแท้จริงนี่คือทางของข้าอันเที่ยงตรงพวกเจ้าจงปฏิบัติตามมัน
เถิด และอย่าปฏิบัติตามหลาย ๆ ทาง เพราะมันจะทำให้พวกเจ้าแยกออกไป

¹ ตำราเกี่ยวกับฮะดีษเมฆาฏอของท่านที่โดดเด่น คือ “อัลฟะวาอิด อัลมััจญ์มูอะฮ์ ฟิอัลอะฮาดีษ อัลเมฆาฏออะฮ์” ตีพิมพ์ครั้งแรกที่กรุงเบรุต
เมื่อปี ค.ศ.1960 (ฮ.ศ.1380) เป็นตำราที่นำเสนอบรรดาฮะดีษเมฆาฏอต่างๆโดยจัดเรียงตามลำดับประเด็นทางฟิกฮ์

² ตำราอัลฟัตห์ อัลร็อบบานีย์ ของอัลเชกานีย์ ตรวจสอบโดยมุฮัมมัด ศุบฮีย์ บิน ฮะสัน อัลลาหฺ ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.2002 โดยมีกตะบะฮ์
อัลญัยล อัลญะดีด ในประเทศเยเมน เป็นตำราที่รวบรวมบทพิตวาต่างๆของอัลเชกานีย์ในประเด็นสำคัญต่าง ๆทั้งที่เกี่ยวกับปัญหา
ทางอะกิดะฮ์ อิบาดะฮ์ และมุอะมาลาต ตำราชุดนี้มีทั้งหมด 12 เล่ม หรือรวมทั้งสิ้นจำนวน 6,373 หน้า

จากทางของพระองค์ นั้นแหละที่พระองค์ได้สั่งเสียมันไว้แก่พวกเจ้า เพื่อว่า พวกเจ้าจะยำเกรง” (สุเราะฮ์อัลอันอาม : 153)

หนทางต่างๆที่ที่ทำให้มนุษย์พลัดหลงไปจากหนทางที่ถูกต้องของอัลลอฮ์ในที่นี้ อัจชาฎิเบียอ์อธิบายว่า หมายถึง การปฏิบัติตามสิ่งต่างๆที่เป็นบิดอะฮ์ และคลุมเครือ (ซุบฮาท) ทั้งหมด” (al-Shāṭibiy, 2000 : 1/72)

อัจชาฎิเบียอ์ได้กล่าวถึงสาเหตุต่างๆของการหลงผิด อันเกิดจากปฏิบัติตามอารมณ์ และหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง ดังปรากฏในบรรดาตำรา หลายเล่มของท่าน เช่นในตำรา “อัลอิดติศอม” ท่านได้กล่าวถึงความไม่ชอบธรรมต่อการอ้างอิงชะดีษเมฆาฎอ์ว่า “แม้แต่ชะดีษเมฆาฎอ์ซึ่งสายรายงาน มีอาจคาดเดาได้ว่าเป็นคำกล่าวของท่านนบี ﷺ แล้วนับประสาอันใดกับ ชะดีษเมฆาฎอ์ซึ่งทราบกันดีว่าเป็นสิ่งโกหก สิ่งเกิดจากการปฏิบัติตามอารมณ์ (al-Shāṭibiy, 2000 : 1/224-225)

เช่นกันท่านกล่าวอธิบายลักษณะความเขลาของพวกบิดอะฮ์ต่ออัสนุนนะฮ์ ว่า หมายถึงพฤติกรรมของพวกเขาต่อไปนี้ คือ (1) การอาศัยชะดีษเมฆาฎอ์ และเมฆาฎอ์เป็นหลักฐาน (2) การปฏิเสธชะดีษต่างๆที่ไม่สบอารมณ์โดยอ้างว่าขัดต่อเหตุผลทางปัญญา และ (3) การปฏิเสธชะดีษต่างๆที่ไม่สบอารมณ์โดยอ้างว่าเป็นเพียงการคาดคะเน มิใช่ความแน่นอน (‘Abd al-Rahmān ‘Adam ‘Aliy, 1998 : 341-342)

เช่น ตัวอย่างความเขลาของพวกบิดอะฮ์เนื่องการอาศัยชะดีษเมฆาฎอ์ หรือชะดีษเมฆาฎอ์เป็นการโกหกต่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และมีเป็นที่ยอมรับในระหว่างบรรดาอุละมาอ์ขึ้นมาเป็นหลักฐานนั้นคือ เช่นการอ้างชะดีษการใช้ยาป้ายตาในวันอาชูรอ¹ ชะดีษการยกย่องโกสีขาว² หรือชะดีษเกี่ยวกับการรับประทานมะเขือยาว³

นอกจากนั้นการอาศัยชะดีษเมฆาฎอ์ และเมฆาฎอ์เป็นหลักฐานยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สิ่งที่เป็นบิดอะฮ์ต่างๆเกิดขึ้นและแพร่หลายอีกด้วย เนื่องพวกบิดอะฮ์ส่วนใหญ่มักชอบอ้างอิงชะดีษที่คลุมเครืออ่อนหลักฐาน หรือชะดีษที่กุ่มขึ้นมาโดยโกหกใส่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เป็นสิ่งที่บรรดาอุละมาอ์ไม่ยอมรับ อีกทั้งยังปฏิเสธต่อบรรดาชะดีษที่เศาะฮี้ฮ์ที่ขัดกับบิดอะฮ์ที่พวกเขาปฏิบัติอยู่ ดังกล่าวย่อมาให้พวกเขาต้องตกอยู่ในความเสียหาย อันตราย และความขาดทุนอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงไม่ได้ (al-Shāṭibiy, 2000 : 1/278)

¹ คือชะดีษความว่า “บุคคลใดป้ายยาตาในวันอาชูรอ ตาของเขาก็ไม่เป็นฝ้าหมอกในตลอดปีนั้น” ซึ่งอิบนุ อัลญะฮียะกกล่าวว่าเป็นชะดีษเมฆาฎอ์ (Ibn al-Jawziy, 1997 : 2/201)

² คือชะดีษความว่า “โกสีขาวนั้น คือสหายของฉัน และสหายของสหายของฉัน แต่เป็นศัตรูของศัตรูของฉัน” ซึ่งอิบนุ อัลญะฮียะกกล่าวว่าเป็นชะดีษเมฆาฎอ์ (Ibid; Ibn al-Jawziy, 1997 : 3/603)

³ คือชะดีษความว่า “ผลมะเขือยาวจะให้คุณประโยชน์ (ต่างๆนานา) ตามที่รับประทาน” ซึ่งอิบนุ อัลญะฮียะกกล่าวว่าเป็นชะดีษเมฆาฎอ์ (Ibid; Ibn al-Jawziy, 1997:2/301)

3.6.6 อับดุลอะซีซ อิบน์ บาซ

อิบบ์ บาซ เป็นอุละมาอ์ร่วมสมัยที่ยึดถืออะกีดะฮ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ตามแนวทางของสะลัฟ ซึ่งเป็นการอธิบายหลักความเชื่ออิสลามอันถูกต้องที่ถูกประทอนลงมาด้วยกิตาบุลลอฮ์ และสุนนะฮ์ โดยท่านอธิบายว่า “การยึดมั่นในอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด เนื่องจากในโลกนี้มีความเชื่ออยู่มากมาย ทั้งหมดล้วนเสียหาย นอกจากหลักความเชื่อที่นำมาจากกิตาบุลลอฮ์ และสุนนะฮ์แห่งศาสนทูตของพระองค์เท่านั้น มันคือหลักความเชื่อของอิสลามอันบริสุทธิ์ ปราศจากจากคราบอันโสมนต์ต่างๆของชิริก บิดอะฮ์ และมะอ์ศิยะฮ์ทั้งหลาย และกล่าวด้วยว่า “ไม่เป็นที่สงสัยใดๆว่ากลไกสำคัญที่สุดอันมีผลต่อพฤติกรรมและความคิดมนุษย์ก็คือ อะกีดะฮ์ มันเป็นเสปียงแห่งชีวิตของมนุษย์ทุกคน เป็นพลังที่ก่อให้เกิดเป็นความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรม และตัวผลักดันสู่การปฏิบัติจริงตามที่หวัง มันคือสิ่งต่างๆที่มนุษย์เชื่อมั่น ศรัทธา และนับถือ ซึ่งสิ่งนั้นอาจเป็นความดี หรือเลวเสียหาย หรือสร้างสรรค์ก็ได้ (Ibn Bāz,1999 :8/8)

ส่วนด้านฮะดีษท่านศึกษาค้นคว้าจากตำรับตำราของบรรดาอุละมาอ์ในรุ่นก่อนๆ อาทิ ตำราของอิบบ์ ตัยมียะฮ์, อิบบ์ อัลก็อยยิม อัลญะซี, อิบบ์ กะซีรอิบน์ ฮะญูร์ อัลชะฮะบีเย ตำราของอิมามทั้ง 4 และเจ้าของอัลสุนัน และมุสนัดต่างๆ รวมถึงบรรดาอิมามชาวสะลัฟท่านอื่นๆ ทั้งนี้ท่านก็ได้มองข้ามการค้นคว้า จากตำราของบรรดาคนรุ่นหลังด้วยเช่นกัน

อิบบ์ บาซได้กล่าวถึงอันตรายของการอ้างอิงบรรดาฮะดีษต่างๆที่ไม่ถูกต้องมาเป็นหลักฐานทางศาสนาเอาไว้มากมายทั้งในคำสอน คำพิพากษา ข้อเขียน และตำรา หรือที่ปรากฏในเวปไซด์ แหล่งต่างๆ เช่น ใน ตำราของท่านที่ชื่อว่า “อัลตุหฟะฮ์ อัลกะรีมะฮ์ ฟิบายาน กะซีร์ มิน อัลอะหะดีษ อัลเมาฎูอะฮ์ วะ อัลสะกิมะฮ์”¹ มีระบุตัวอย่างฮะดีษเมาฎู และฮะดีษฎะอ์ฟามากมาย เช่นฮะดีษที่ว่า

((سَبُّ أَصْحَابِي ذَنْبٌ لَا يُغْفَرُ))

ความว่า “การด่าทอบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของฉัน เป็นความผิดบาปที่จะไม่ถูกให้อภัย”²

อิบบ์ บาซได้วิพากษ์ฮะดีษนี้ว่าเป็นการโกหกใส่ต่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ และไม่มีนักวิชาการท่านใดนำไปรายงาน และไม่ระบุในตำราใดของมุสลิมที่เชื่อถือได้ อีกทั้งขัดแย้งกับอัลกุรอานและสุนนะฮ์อีกด้วย (Ibn Bāz,2009: 57-58) เนื่องตามที่ระบุในอัลกุรอาน และสุนนะฮ์จากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ คือใครก็ตามที่ขอภัยโทษจากอัลลอฮ์ (ขณะมีชีวิตอยู่) พระองค์ย่อมอภัยแก่เขา ดังที่ทราบกันดีว่าผู้ปฏิเสธ (กาไฟร) บางคนที่เคยด่าทอท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ด้วยครหานานา

¹ เป็นตำรารวบรวมบรรดาฮะดีษเมาฎู ฮะดีษฎะอ์ฟ และฮะดีษอ่อนหลักฐานต่างๆเอาไว้จำนวนทั้งสิ้น 71 ฮะดีษ พร้อมวิพากษ์สายรายงาน พร้อมให้ข้อสังเกต และอันตรายของบางฮะดีษไว้ด้วย พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.2009 โดยสำนักพิมพ์ อะศอละฮ์ อัลหาฎิร เมื่องรียาฎ สาอุดีอาระเบีย

² ดู Ibn Baz,2009: 57.

เช่น เป็นนักมายากล นักกรี คนบ้า หรือจอมยุ่ง แต่เมื่อเขาสำนึกและสารภาพผิด เขาก็ได้รับการอภัย หรือชนกลุ่มหนึ่งที่เคยทำร้าย และกล่าวหาท่าน ครั้นต่อมาเมื่อพวกเขาหันกลับมานับถืออิสลาม และเป็นมุสลิมที่ดี ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ก็ยินดียอมรับพวกเขา¹

นอกจากนั้นท่านยังวิพากษ์การปฏิบัติต่างๆทางศาสนาอันเกิดจากการอ้างหลักฐานที่ไม่ถูกต้องเหล่านั้นว่าเป็นการอุตริกรรม หรือบิดอะฮ์ซึ่งมีอาจยอมรับในกรณีทั้งปวง แม้นอาจจะมีบรรดานักวิชาการบางกลุ่มแสดงความเห็นชอบ หรืออธิบายความไปต่างๆนานาก็ตาม ดังคำกล่าวที่ว่า “ทุกสิ่งที่มีมนุษย์อุตริขึ้นมาในเรื่องศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งที่มีได้ถูกบัญญัติมาจากอัลลอฮ์ ย่อมเรียกว่าบิดอะฮ์ ซึ่งบิดอะฮ์ล้วนเป็นความหลงผิด ไม่นอนุญาตให้นำมาปฏิบัติ และไมอนุญาตให้แบ่งบิดอะฮ์เหล่านั้น ออกเป็นประเภทต่างๆ เช่นวาญิบ สุนนะฮ์ หรือมubah เป็นต้น เนื่องการแบ่งเช่นนั้นขัดต่อหลักฐานทางศาสนาและไม่ได้รับการยืนยันจากท่านนบี ﷺ” (Ibn Bāz,1999 :838)

3.6.7 มุฮัมมัด นาซีรุดดีน อัลอัลบานีย์

อัลอัลบานีย์ ถือเป็นนักวิชาการด้านฮะดีษที่โดดเด่น และถูกยอมรับอย่างกว้างขวาง คนหนึ่งในยุคปัจจุบัน นอกจากทัศนะต่อฮะดีษเมาฎูฮ์ซึ่งตัดสินว่ามีไชฮะดีษที่แท้จริง และห้ามการนำมาใช้อ้างอิงในทุกกรณีแล้ว เขายังเห็นว่าฮะดีษฎะอ์ฟัฮ์นั้นก็มีคุณสมบัติที่กำกวมซึ่งชี้ชัดมิได้ว่าเป็นฮะดีษจริงจึงมีอาจนำมาใช้ได้เช่นกัน แม้เกี่ยวกับกรณีคุณค่าของกุศลกรรมก็ตาม เนื่องฮะดีษต่างๆที่ถูกต้องหรือได้รับการรับรองก็มีอยู่มากพอแล้ว อีกทั้งเป็นหนทางที่ปลอดภัยจากข้อหาการกล่าวความเท็จขึ้นต่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ส่วนผู้ที่เห็นแย้งไปจากนี้ เขาย่อมตกอยู่ในสภาพผู้ต้องหากกล่าวเท็จต่อท่านนบี ﷺ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องเป็นการปฏิบัติตามทุกอย่างที่คิดว่าเป็นฮะดีษโดยขาดการแยกแยะดังฮะดีษหนึ่งที่ว่า

((كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ))

(أخرجه مسلم، 1991 : 4)

ความว่า “เพียงพอแล้วที่บุคคลหนึ่งจะตกเป็นผู้กล่าวเท็จ คือการที่เขาพูดเสียทุกอย่างที่ได้ยินมา” (บันทึกโดย Muslim,1991 : 4)

อัลอัลบานีย์มีหลักการพิจารณาฮะดีษที่ค่อนข้างเคร่งครัดและละเอียดมาก ในทัศนะของเขาจึงไม่อาจยอมรับต่อการตัดสินฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ เพียงด้วยหลักเกณฑ์บางประการที่อาจยึดถือกันมาก่อนนี้ เช่น อ้างการกระทำหรือพืทวาของผู้ซึ่งเป็นที่นับถือ อ้างการตรงกับความฝัน อ้างความสอดคล้องกับสถานการณ์ อ้างความนิยม อ้างประสบการณ์ อ้างความรู้รู้ลับ อ้างความเป็นฮะดีษที่โด่งดัง แม้กระทั่งการอ้างบุคคลในสายรายงานเพียงเป็นผู้นำเชื่อถือ (al-Eyzariy, 2004 : 155-163)

¹ ตัวอย่างเช่น อบุสฟูยาน บิน อัลหาริษ บิน अबดุลมุฏฏะฮ์ลิบผู้มีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องของท่านเอง หรือ अबดุลลอฮ์ บิน สัรห์ เป็นต้น

ยิ่งกว่านั้นอัลอัลบานีย์ยังได้กล่าวถึงอันตรายของอะดีษเมาฎูที่มีผลกระทบร้ายแรงต่อสังคมไว้ว่า “นับเป็นภัยวิบัติอันมหันต์ที่ประสบต่อสังคมมุสลิมนับแต่ยุคสมัยต้นๆมาแล้วนั้นคือการแพร่หลายของอะดีษเฎาะอ์ฟและอะดีษเมาฎู ซึ่งมีผลทำให้เกิดความเสียหายมากมายในหมู่พวกเขาทั้งทางด้านหลักความเชื่อ และเรื่องบทบัญญัติต่างๆทางศาสนา” (al-Albāniy,1991 :1/467)

อัลอัลบานีย์เห็นว่าการอ้างอะดีษที่ไม่ถูกต้องเป็นหลักฐานนั้น คือสาเหตุหนึ่งเป็นอันตรายยิ่งต่อการบิดเบือนในเรื่องศาสนา ซึ่งบ้างได้จากตำราศาสนาที่มีอะดีษเหล่านี้ปะปนอยู่ หรือบ้างก็นำไปอ่านเป็นคุตบะฮ์และสั่งสอนชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อต่างๆ ดังที่อัลอัลบานีย์ได้เตือนให้ระวังถึงประการดังกล่าวว่า “มีปรากฏในวารสารหรือตำราศาสนามากมายที่ผู้เขียนได้อ้างตัวบทอะดีษบางอะดีษมาแล้วอ้างถึงท่านนบี ﷺ โดยไม่คำนึงถึงแหล่งที่มาซึ่งบ้างก็เป็นอะดีษเฎาะอ์ฟหรืออะดีษเมาฎู” (al-Albāniy,2000 : 25)

ในบรรดาตำราทางวิชาการมากกว่า 200 เล่ม แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงจุดยืนของอัลอัลบานีย์ต่อแนวคิดที่บิดเบือนต่างๆอันอ้างจากหลักฐานอะดีษที่ไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะในตำราสลิลละฮ์ อัลอะฮาดีษ อัลเฎาะอ์ฟะฮ์ อะลเมาฎูอะฮ์”¹ ซึ่งระบุถึงอะดีษเมาฎูบทหนึ่งที่ว่า

((اِخْتِلَافُ أُمَّتِي رَحْمَةٌ))

ความว่า “ความแตกแยกของประชาชาติของฉัน เป็นความเมตตา”²

โดยท่านได้ให้การวิพากษ์ว่า “เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมมุสลิมส่วนใหญ่หนีบจากยุคของอิมามทั้งสี่จนถึงปัจจุบัน ต้องตกอยู่ในวังวนของความขัดแย้งกันมากมายอย่างไม่จบสิ้นทั้งปัญหาหลักความเชื่อ และการปฏิบัติ แต่หากพวกเขาเข้าใจให้ถูกต้องเสียใหม่ว่าความแตกแยกนั้นเป็นความเลวร้าย” และกล่าวด้วยว่า “ผลของการแตกแยกที่ยังมีอยู่ดังจะพบเห็นได้ในหลายๆมัสยิดที่บางแห่งถึงกับแยกออกเป็น 4 มิห์รอบ หรือต่างพวกต่างแยกละหมาดกันเป็น 4 อิมาม สรุปแล้วคือความแตกแยกเป็นสิ่งพึงตำหนิ จำเป็นต้องขจัดออกไปเท่าที่กระทำได้ เนื่องเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชาติ (อุมมะฮ์) ต้องอ่อนแอ (al-Albāniy,1991 :1/77)

อัลอัลบานีย์ยังกล่าวถึงบิดอะฮ์ (อุตริกรรม) และสิ่งเบี่ยงเบนต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมนั้นมาจากหลายสาเหตุ คือ 1) การอ้างอะดีษเฎาะอ์ฟ 2) การอ้างอะดีษเมาฎู หรือสิ่งซึ่งไม่มีที่มาของหลักฐาน ซึ่งบรรดานักฟูเคาะฮ์บางคนนำไปยึดเป็นหุกุมทางศาสนาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ว่าจริงแล้วมันคือบ่อเกิดสำคัญของบิดอะฮ์และการอุตริกรรมต่างๆ 3) การยึดทัศนะความเห็นของ

¹ เป็นผลงานด้านอะดีษชิ้นเอกของผู้เขียนที่ถูกยอมรับ และกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย อะดีษต่างๆที่ผู้เขียนตัดสินว่าเป็นอะดีษในระดับเฎาะอ์ฟ และอะดีษเมาฎูเท่านั้น จำนวนทั้งสิ้น 7,162 อะดีษ แต่เดิมเป็นเพียงเนื้อหาที่ถูกนำเผยแพร่เป็นตอนๆในวารสาร “อัลตะมัดตุณ อัลอิสลามีย” ในประเทศซีเรีย ต่อมามีการรวบรวมและตรวจทานใหม่ กระทั่งพิมพ์เป็นรูปแบบตำราขึ้นครั้งแรกในปี ฮ.ศ.1399 แบ่งออกเป็น 14 เล่ม (ผู้วิจัย)

² ดู al-Albāniy,1991: 11.

นักวิชาการบางกลุ่มโดยมิชอบ 4) ประเพณีท้องถิ่นหรือความเชื่อมลาย (Ibrāhīm Abū Shādiy, 2006 : 495-496)

ท่านกล่าวอีกว่า “บิตอะฮ์ต่างๆนี้มีอันตรายในหลายระดับ ซึ่งบางอย่างเป็นชิริก (การตั้งภาคี) หรือไม่ก็เป็นกุฟรอย่างชัดเจน หรือบางอย่างอาจอยู่ในระดับอื่นๆ แต่เราจำเป็นต้องทราบเสมอว่าแม้บิตอะฮ์ที่เล็กที่สุดซึ่งบุคคลหนึ่งๆอุตริขึ้นมาในศาสนา ย่อมเป็นสิ่งต้องห้าม (ฮะรอม) หากพิสูจน์ว่าเป็นบิตอะฮ์จริง ดังนั้นเรื่องบิตอะฮ์จึงมิใช่เล็กๆที่อยู่ในระดับสิ่งน่ารังเกียจ (มักรூฮ์) เท่านั้น ตามที่บางคนเข้าใจ¹

อัลอัลบานีย์กล่าวถึงฮะดีษเมากูฮ์ว่า “ฮะดีษประเภทนี้เองคือสาเหตุทำให้เกิดการแพร่หลายของบิตอะฮ์ต่างๆขึ้นในสังคม เนื่องจากส่วนใหญ่แม้กระทั่งบรรดาฟุเกาะฮ์บางคนเองก็ยังไม่สามารถแยกแยะได้ว่าฮะดีษใดเศาะฮี้ฮ์ หรือฎะอ์อีฟ หรือบางครั้งอาจเป็นฮะดีษเมากูฮ์โดยไม่ทราบ จึงนำฮะดีษเหล่านั้นไปปฏิบัติ กระทั่งชาวบ้านผ่านมาพบเห็นจนซาซิน ครั้นเมื่อถูกเตือนก็จะตอบกลับว่า “ไม่เป็นไร กรณียะฎอ์ฮ์ อ่างฮะดีษฎะอ์อีฟได้” เขาไม่ทราบดอกหรือว่าทั้งฮะดีษเมากูฮ์ หรือฮะดีษฎะอ์อีฟญิดตันก็ทำนองเดียวกัน คือนำไปอ้างการปฏิบัติมิได้” (al-Albāniy, 2006 : 2/152) และกล่าวอีกว่าสาเหตุจากการดูตายของบรรดาผู้รู้โดยนึ่งเฉยต่อการรายงานฮะดีษต่างๆที่ฎะอ์อีฟนี้เองเป็นสาเหตุใหญ่ที่สุดที่มีผลทำให้ผู้คนอุตริบิตอะฮ์ต่างๆขึ้นมาในศาสนา ดังเห็นได้ว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน หลายอย่างมีที่มาจากอ้างอิงฮะดีษที่คลุมเครือ ตลอดถึงฮะดีษเมากูฮ์ก็มี (al-Albāniy, 2000 : 1/54)

สรุปจากทัศนะของบรรดาอุละมาอ์มุสลิมทั้งหมดข้างต้นย่อมเป็นข้อเตือนใจให้พี่น้องมุสลิมได้ตระหนักถึงผลร้ายหรืออันตรายของการเผยแพร่ฮะดีษเมากูฮ์ ซึ่งเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ถูกอุตริขึ้นมาในศาสนา ตลอดถึงการนำฮะดีษประเภทนี้ไปรายงานหรือบอกเล่าต่อโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ผ่านช่องทางต่างๆ เช่นการสอน การบรรยาย ข้อเขียน หนังสือ หรือโซเซียลมีเดีย โดยเฉพาะในปัจจุบันซึ่งผู้คนส่วนใหญ่มักมองข้ามในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ขณะที่ความรู้ต่างๆที่มีสาระธรรม และคุณประโยชน์อย่างแท้จริงก็อันตรายหายไปตามเหลือน้อยเต็มที การบริโภควิวสารหรือรับทราบข้อมูลใดๆก็ตามจึงจำเป็นต้องตรวจสอบให้แน่ชัดเสียก่อนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะที่อันตรายที่สุดคือ สิ่งแปลกปลอมที่ปะปนมาในเรื่องศาสนา ฉะนั้นพี่น้องมุสลิมทั้งหลายมิว่าจะเป็นผู้รู้ศาสนา ผู้นำ นักศึกษาหรือชาวบ้านโดยทั่วไป พึงระวังการหยิบยกหรืออ้างอิงฮะดีษ ซึ่งต้องทราบเป็นอย่างดีเสียก่อนว่าที่นำมานั้นเป็นฮะดีษที่ถูกต้องอย่างแท้จริง มิใช่ฮะดีษแก้หรือของปลอม มิฉะนั้นอาจปลั่งพลาตกลายเป็นชวานรก เนื่องฐานความผิดแอบอ้างหรือโกหกใส่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ในสิ่งที่ท่านมิได้พูดหรือกระทำก็เป็นได้ อิหม่ามมุสลิมกล่าวว่า “ทุกคนจำเป็นต้องทราบและแยกแยะให้ได้ระหว่างรายงานต่างๆที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้อง หรือบุคคลที่น่าเชื่อถือและ

¹ อ้างแล้ว. Ibrāhīm Abū Shādiy, 2006 : 496.

บุคคลที่มีคุณสมบัติบกพร่องต่างๆ และต้องไม่นำรายงานใดๆไปเผยแพร่ต่อ ยกเว้นเป็นสิ่งที่ทราบเป็น
อย่างดีแล้วว่ามีที่มาอันถูกต้อง” (al-Nawawiy,1994 : 3/60) เพราะความเชื่อ หรือการปฏิบัติใดๆ
ทางศาสนาที่มีได้อ้างอิงมาจากหลักฐานที่ถูกต้อง ซึ่งนอกจากไม่เป็นที่ยอมรับจากอัลลอฮ์แล้ว และ
มีความผิดร้ายแรงฐานเป็นการแอบอ้างและกล่าวความเท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ การยอมรับฮะดีษ
เมาฎูอ์ ยังเท่ากับเป็นการนำเอาสิ่งแปลกปลอมเข้ามาในศาสนา ส่วนการปฏิเสธ ฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ ก็
เท่ากับนำสิ่งเป็นเนื้อแท้ของศาสนาออกไป ซึ่งแน่นอนทั้ง 2 ประการล้วนเป็นสิ่ง นำตำหนิและมีอาจ
ยอมรับได้เช่นกัน

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 4

การอ้างอิงชื่อเกาะและผลกระทบต่อความเชื่อและการปฏิบัติอับาดะฮ์ ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

4.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมุสลิม 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

4.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

4.1.1.1 ที่ตั้ง อาณาเขต ลักษณะทางภูมิศาสตร์ และประวัติความเป็นมาของ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

จังหวัดชายฝั่งอันดามัน¹ 5 จังหวัดในงานวิจัยนี้ หมายถึงกลุ่มจังหวัดภาคใต้ตอนบนริมฝั่งทะเลด้านตะวันตกของประเทศไทย โดยเริ่มจากระนอง ลงมายังภูเก็ต พังงา กระบี่ และตรังตามลำดับ ซึ่งมีประวัติความเป็นมา อาณาเขต และลักษณะทางภูมิศาสตร์แต่ละจังหวัดดังนี้

ก. จังหวัดระนอง

ระนองเป็นจังหวัดแรกบนฝั่งทะเลอันดามันตั้งอยู่บนส่วนที่แคบที่สุดของคาบสมุทรมลายู ระหว่างมหาสมุทรแปซิฟิกกับมหาสมุทรอินเดีย อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของภาคใต้ ด้านทิศตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน และประเทศเมียนมาร์ มีระยะทางจากกรุงเทพฯ ประมาณ 568 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอท่าแซะ อำเภอเมือง อำเภอสวี และอำเภอพะโต๊ะ ของจังหวัดชุมพร ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอบ้านตาขุน และกิ่งอำเภอวิภาวดีของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอกระบือ จังหวัดพังงา และอำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ และทะเลอันดามัน

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดระนองมีความยาวจากเหนือจดใต้ 169 กิโลเมตร โดยตำแหน่งคอคอดกระเป็นส่วนที่แคบที่สุดของจังหวัดคือ 9 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา และป่าไม้ (วิมล จิโรจพันธุ์, 2548 : 248) ทางทิศตะวันออกของจังหวัด พื้นที่ลาดเอียงลงสู่ทะเลอันดามันทางทิศตะวันตก ภูเขาที่สูงที่สุดของจังหวัด คือ ภูเขาพ้อตาโขงโดง สูง 1,700 ฟุต การปกครองแบ่งออกเป็น 5 อำเภอ 30 ตำบล 167 หมู่บ้าน คือ อำเภอเมืองระนอง ละอุ่น กะเปอร์ กระบุรี และกิ่งอำเภอสุขสำราญ

¹ ทะเลอันดามัน (Andaman Sea) เป็นทะเลที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของอ่าวเบงกอลและเป็นส่วนหนึ่งของมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งเริ่มจากตอนบนบริเวณปากแม่น้ำอิระวดีของพม่าเรื่อยลงมาตามแนวชายฝั่งตะวันตกตามขวานทองของไทยลงไปยังช่องแคบมะละกาไปสิ้นสุดบริเวณเกาะสุมาตราของอินโดนีเซีย (ข้อมูลจาก https://en.wikipedia.org/wiki/Andaman_Sea สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2559)

ระนองเป็นอีกจังหวัดหนึ่ง ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานนับตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเรืองอำนาจ เดิมเป็นหัวเมืองขนาดเล็ก เป็นเมืองขึ้นของเมืองชุมพร คำว่าระนอง เพี้ยนมาจากคำว่า แร่นอง เนื่องจากจังหวัดระนอง มีแร่อยู่มากมาย¹ ชาวระนองส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมา คือ ศาสนาอิสลามประมาณ 12.98 % ซึ่งส่วนมากอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอกะเปอร์ และอำเภอสุขสำราญ ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ๆ

ข. จังหวัดภูเก็ต

จังหวัดภูเก็ต เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นเกาะขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ ตั้งอยู่ทางชายฝั่งทะเลตะวันตกของประเทศไทยในน่านน้ำทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย มีพื้นที่ประมาณ 543 ตารางกิโลเมตร ความยาวสุดของเกาะภูเก็ตวัดจากทิศเหนือถึงทิศใต้ประมาณ 48.7 กิโลเมตร และส่วนกว้างที่สุดวัดจากทิศตะวันออกถึงทิศตะวันตกประมาณ 21.3 กิโลเมตร ภูเก็ตแบ่งออกเป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกลาง และอำเภอกะทู้ อาณาเขตของจังหวัดที่ใกล้เคียงทางทิศเหนือ คือ จังหวัดพังงา ทางทิศตะวันออก คือ จังหวัดพังงาและจังหวัดกระบี่ ทั้งเกาะล้อมรอบด้วยมหาสมุทรอินเดียและยังมีเกาะที่อยู่ในอาณาเขตของจังหวัดภูเก็ตทางทิศใต้และตะวันออก

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามามีส่วนร่วมหลอมรวมวัฒนธรรมขึ้นในเกาะแห่งนี้มีหลายกลุ่มเริ่มตั้งแต่ชาวเล หรือซียีปซี (Sea Gypsy) คนพื้นเมืองดั้งเดิมและการแวะเข้ามาเกี่ยวข้องของชาติตะวันตกหลายชาติ เช่นฝรั่งเศส โปรตุเกส ดัตช์ และอังกฤษ ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 17² ตลอดถึงกลุ่มคนจีนฮกเกี้ยน³ ที่เข้ามาทำงานเหมืองแร่ดีบุกนับแต่สมัยรัชกาลที่ 3 (วิมล จิโรจพันธุ์. 2548 : 221)

พื้นที่บริเวณเกาะภูเก็ตมีการเรียกขานกันมาหลายชื่อ เช่น แหลมตะโกลา มณีคราม จังซีลอน⁴ ส่วนคำว่า ภูเก็ต คาดว่าน่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า บุกิต (ในภาษามลายูแปลว่าภูเขา) หรือที่เคยรู้จักแต่โบราณในนาม เมืองกลาง

ภูเก็ตเป็นเมืองที่มีมานานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย โดยตัวเมืองอยู่ที่ถลางซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ เมืองถลางเดิมมีขุนนางไทยคอยดูแลรักษาผลประโยชน์เพราะฝรั่งชาติฮอลันดามารับซื้อสินค้า

¹ (ข้อมูลจาก <http://www.dit.go.th/Ranong/contentdet.asp?depid=73&catid=149&id=8159> สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค. 2559)

² อ่างใน : วารสารภูเก็ตภูมิ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มีนาคม-พฤษภาคม 2550 : 30.มูลนิธิเมืองเก่าภูเก็ต : ภูเก็ต

³ กลุ่มคนจีนฮกเกี้ยนมีทั้งที่เดินทางมาจากเมืองใกล้เคียง เช่น สิงคโปร์ ปีนัง และจากเมืองจีนโดยตรง (กองบรรณาธิการนารอบรู้.2553 :34.หนังสือชุดนารอบรู้: ภูเก็ต .สำนักพิมพ์สารคดี : กรุงเทพฯ)

⁴ จังซีลอน เป็นชื่อแรกๆที่ชาวตะวันตกใช้เรียกขานเกาะภูเก็ตในปัจจุบัน ดังปรากฏในภาพแผนที่ “ไฮโดรกราฟฟิก” ของบริษัทแอตลาส เจ้าแห่งการพิมพ์แผนที่โลกที่แสดงเส้นทางเดินเรือแถบทะเลอันดามัน เมื่อปี ค.ศ.1745 (อ่างใน-วารสารภูเก็ตภูมิ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มีนาคม-พฤษภาคม 2550, จัดพิมพ์โดยมูลนิธิเมืองเก่าภูเก็ต : ภูเก็ต)

จำพวกแร่ ต่อมาถึงรัชกาลที่ 1 พระเจ้ากรุงอังวะยกกองทัพเข้ามาบูรณทิวเมืองฝ่ายตะวันตกแถบชายทะเลของไทยในปี พ.ศ.2328 โดยแบ่งกองทัพยกไปตีเมืองกระ ระนอง ชุมพร ไซยา ตลอดจนไปถึงเมืองนครศรีธรรมราช ขณะนั้นกองทัพกรุงเทพฯ ยังติดพันการศึกที่กาญจนบุรียกมาช่วยไม่ทัน พม่าส่งแม่ทัพชื่อยี่หวุ่น ยกทัพเรือมาตีได้ตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า แล้วเลยไปตั้งค่ายล้อมเมืองถลางไว้ ขณะนั้นพระยาถลางถึงแก่กรรมยังไม่ได้ตั้งเจ้าเมืองใหม่ ภริยาเจ้าเมืองถลางชื่อจัน กับน้องสาวชื่อมุก จึงคิดอ่านกับกรรมการทั้งปวงตั้งค่ายใหญ่ขึ้น 2 ค่าย ป้อมกันรักษาเมืองเป็นสามารภ พม่าล้อมเมืองอยู่เดือนเศษเมื่อหมดเสบียงก็เลิกทัพกลับไป ต่อมาทั้งสองได้รับการโปรดเกล้าจาก รัชกาลที่ 1 เป็นท้าวเทพกษัตรีและท้าวศรีสุนทร เป็นความภาคภูมิใจแก่ชาวเมืองตลอดมา ก่อนที่เกาะถลางหรือเมืองถลางจะเปลี่ยนชื่อเป็นเกาะภูเก็ตในเวลาต่อมา ปัจจุบันภูเก็ตได้ชื่อว่าเป็นไข่มุกแห่งอันดามัน เมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงไปทั่วโลก ในด้านความสวยงามของทิวทัศน์ และหาดทราย น้ำทะเลสีฟ้าใส พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวครบครัน (ข้อมูล: <http://osmsouth-w.moi.go.th/osm-introduce.php?url=phuket-histry&l=th> สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค. 2559) ประชากรในภูเก็ตมีหลากหลายชาติพันธุ์และศาสนา ซึ่งนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด รองลงมาคือ ศาสนาอิสลาม ประมาณ 27.60 % ส่วนใหญ่อาศัยอยู่หนาแน่นในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลของจังหวัด เช่น บ้านคอเอน บ้านหมากปรก บ้านอ่าวปอ บ้านเกาะแก้ว บ้านบ่อแร่ บ้านอ่าวมะขาม บ้านบางคุณสี บ้านป่าตอง บ้านบางเทา เป็นต้น

ค. จังหวัดพังงา

จังหวัดพังงามีเนื้อที่ประมาณ 4,171 ตารางกิโลเมตร และมีพื้นที่ที่เป็นป่าชายเลนและป่าดงดิบคิดเป็นร้อยละ 57 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยมีพื้นที่ติดต่อเรียงตามเข็มนาฬิกา ดังนี้ ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดระนอง ทิศตะวันออก ติดกับจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดกระบี่ ทิศใต้ติดกับจังหวัดภูเก็ตและทะเลอันดามัน ทิศตะวันตก ติดกับมหาสมุทรอินเดีย และมีเกาะต่าง ๆ อยู่ในทะเลอันดามันมากถึง 155 เกาะ นับเป็นจังหวัดที่มีจำนวนเกาะมากที่สุดในประเทศไทย เช่น เกาะยาว หมู่เกาะสุรินทร์ และหมู่เกาะสิมิลัน¹ พังงามีการปกครองแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ อำเภอเมืองพังงา อำเภอเกาะยาว อำเภอกะปง อำเภอตะกั่วทุ่ง อำเภอตะกั่วป่า อำเภอคุระบุรีอำเภอทับปุดและอำเภอท้ายเหมือง ประกอบด้วย 48 ตำบล 314 หมู่บ้าน (<https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดพังงา>)

จังหวัดพังงาเดิมเชื่อกันว่าชื่อ "เมืองงูงา" ตามชื่อเขางาหรือเขาพังงาหรือกรารงูงา หรือ พังกา (ภาษามลายู แปลว่า ป่าน้ำงูงา) ตั้งอยู่ในตัวจังหวัดพังงาปัจจุบัน ในสมัยก่อนเมืองงูงาขึ้นอยู่กับเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยรัชกาลที่ 2 ชื่อของเมืองงูงาได้ปรากฏอยู่ในทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองขึ้นฝ่ายกรมพระสุรัสวดีฝ่ายซ้าย เมืองงูงานี้อาจจะตั้งชื่อให้คล้องจอง

¹ (ข้อมูลจาก : <http://osmsouth-w.moi.go.th/osm-introduce.php?url=phang-nga-general&l=th> สืบค้นเมื่อ 28/03/59)

กับเมืองภูเก็ต และเหตุที่เมืองภูเก็ตกลายเป็นเมืองพังงานั้น สันนิษฐานกันว่าน่าจะเนื่องมาจากเมืองภูเก็ตเป็นเมืองที่มีแร่อุดมสมบูรณ์ มีชาวต่างชาติมาติดต่อซื้อขายแร่ดีบุกกันมาก และชาวต่างชาติเหล่านี้คงออกเสียงเมืองภูเก็ตเป็นเมืองพังงาก็ได้

พังงาเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานอีกจังหวัดหนึ่งในประเทศไทย โดยเฉพาะปรากฏหลักฐานจากการขุดค้นของนักโบราณคดี พบว่าเครื่องมือและภาพเขียนสีแบบต่างๆ ตามถ้ำในละแวกอ่าวพังงา ทำให้เชื่อว่าบริเวณดังกล่าวเคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์โบราณเมื่อราวหลายพันปีมาแล้ว ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตะกั่วป่ามีฐานะเป็นหัวเมืองทางใต้ ส่วนเมืองพังงาเป็นเมืองแขวงขึ้นอยู่กับเมืองตะกั่วป่า สมัยนั้นเมืองนครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองเอก และมีหัวเมืองต่างๆ ขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราชหลายเมืองรวมถึงเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง และเมืองถลางด้วย ตะกั่วป่ามาปรากฏชื่ออีกครั้งเมื่อเกิดสงครามเก้าทัพช่วงปี พ.ศ.2328 ต่อมาในช่วงปี พ.ศ.2352 ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ 1 เสด็จสวรรคตและมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่รัชกาลที่ 2 พม่าเข้ามาตีเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง และเมืองถลางจนแตก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 จึงทรงรับสั่งให้รวบรวมผู้คนอพยพมาตั้งชุมชนใหม่เป็นเมืองพังงาที่ "กรากฎา" ซึ่งตั้งอยู่ปากแม่น้ำพังงา แขวงเมืองตะกั่วทุ่ง และจัดการปกครองขึ้นเป็นเมือง ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาบริรักษ์ภูธร (แสง ณ นคร) เป็นเจ้าเมืองพังงาคนแรกยุบเมืองตะกั่วทุ่งมาขึ้นกับเมืองพังงา และให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร (ข้อมูลจาก <http://www.Phangnga.go.th/2014/index.php/th/about-us-4/tip/history-th>) ประชากรชาวพังงาในปัจจุบันประกอบด้วยศาสนาต่างๆ เช่น พุทธ อิสลาม และคริสต์ ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ อันดับสองนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 24.45 % ส่วนใหญ่อาศัยอยู่แถบพื้นที่ติดทะเล เช่น อำเภอเกาะปันหยี อำเภอเกาะยาว อำเภอตะกั่วทุ่ง และอำเภอกระบุรี

ง. จังหวัดกระบี่

จังหวัดกระบี่เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอันดามัน มีเนื้อที่ประมาณ 4,708 ตารางกิโลเมตร ถือว่าเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 46 ของประเทศ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ที่ดอนที่ราบ และหมู่เกาะน้อยใหญ่กว่า 130 เกาะ จังหวัดกระบี่แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองกระบี่ อำเภออ่าวลึก อำเภอปลายพระยา อำเภอเขาพนม อำเภอคลองท่อม อำเภอลำทับ อำเภอเกาะลันตา และอำเภอเหนือคลอง

จังหวัดกระบี่ ตั้งขึ้นในปลายรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในอดีต เป็นเพียงแขวงหนึ่ง อยู่ในอำนาจการปกครอง และบังคับบัญชา ของเมืองนครศรีธรรมราช เรียกว่า "แขวงเมืองปกาสัย" พระยาผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราช ให้ปลัดมาตั้งค่ายทำพะเนียดจับช้าง ของท้องที่ตำบลปกาสัย และได้มีราษฎรจากเมืองนครศรีธรรมราช อพยพมาตั้งหลักแหล่ง ทำมาหากิน เพิ่มมากขึ้น พระปลัดได้ยกตำบลปกาสัย ขึ้นเป็น "แขวงเมืองปกาสัย" ขึ้นต่อเมืองนครศรีธรรมราช ประมาณปี

พ.ศ.2415 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองปกาสัย และทรงพระราชทานนามว่า "เมืองกระบี่" (วิมล จิโรจพันธุ์, 2548 : 82) เมื่อได้ประกาศตั้งขึ้นเป็นเมืองแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งที่ทำการ อยู่ที่ตำบลกระบี่ใหญ่ (บ้านตลาดเก่า) ในท้องที่อำเภอเมืองกระบี่ปัจจุบัน มีหลวงเทพเสนา เป็นเจ้าเมืองกระบี่ คนแรก ต่อมาในปี พ.ศ.2418 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แยกเมืองกระบี่ ออกจากการปกครอง ของเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองจัตวา ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และในปี 2443 สมัยพระยารัษฎานุประดิษฐ์เป็นสมุหเทศาภิบาล มณฑลภูเก็ต ได้พิจารณาเห็นว่า ศาลากลางจังหวัด ที่บ้านตลาดเก่านั้น ไม่สะดวกต่อการคมนาคม เพราะสมัยนั้น ต้องอาศัยเรือเป็นพาหนะ จึงได้ย้ายที่ตั้งเมือง ไปอยู่ตำบลปากน้ำ ซึ่งอยู่ใกล้ปากอ่าว เป็นร่องน้ำลึก เรือใหญ่สามารถเข้าเทียบท่า ได้สะดวก ทำให้เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัด จนถึงปัจจุบัน

ความหมายของคำว่า " กระบี่" มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า ชาวบ้านได้ขุดพบมิตดาบโบราณใหญ่เล่มหนึ่ง นำมามอบให้กับเจ้าเมืองกระบี่ และต่อมาไม่นาน ก็ขุดพบมิตดาบโบราณเล็กอีกเล่มหนึ่ง รูปร่างคล้ายกับมิตดาบโบราณเล่มใหญ่ จึงนำมามอบให้กับเจ้าเมืองกระบี่ เช่นกัน เจ้าเมืองกระบี่ เห็นว่า เป็นดาบโบราณ สมควรเก็บไว้เป็นดาบคู่บ้านคู่เมือง เพื่อเป็นสิริมงคล แต่ขณะนั้น ยังสร้างเมืองไม่เสร็จ จึงได้นำดาบ ไปเก็บไว้ในถ้ำ เขาขนานน้ำ หน้าเมือง โดยวางไขว้กัน ซึ่งลักษณะการวาง ทำให้เป็นสัญลักษณ์ ของตราประจำเมือง คือ ดาบไขว้ทาบอยู่บนภูเขาขนานน้ำ และบ้านที่ขุดพบดาบใหญ่ ได้ตั้งชื่อว่า "บ้านกระบี่ใหญ่"บ้านที่ขุดพบดาบเล็ก ได้ตั้งชื่อ "บ้านกระบี่น้อย" แต่มีอีกตำนานหนึ่ง สันนิษฐานว่า คำว่า "กระบี่" อาจเรียกชื่อ ตามพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง ที่มีมากในท้องถิ่น คือต้น "หลุมพี" เรียกชื่อว่า "บ้านหลุมพี" มีชาวมลายู และชาวจีนที่เข้ามาค้าขาย ได้เรียกเพี้ยนเป็น "กะ-ลู-ปี" หรือ "คอโลปี" ต่อมาได้ปรับเป็นสำเนียงไทยว่า"กระบี่" (ข้อมูลจาก <http://www.piwdee.net/krabi001.htm>) ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดกระบี่นับถือศาสนาพุทธ สำหรับศาสนาอิสลามเป็นอันดับที่สองคิดเป็นร้อยละ 39.7 % ซึ่งถือเป็นจังหวัดในกลุ่มอันดามันที่มุสลิมมากที่สุด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการประมง เกษตร และธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

จ. จังหวัดตรัง

จังหวัดตรัง เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่จังหวัดเลียบชายฝั่งทะเล ตะวันตกของมหาสมุทร อินเดีย มีฝั่งทะเลที่ยาวเหยียด ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง จากเชิงเขาบรรทัด ลาดต่ำลงมาจนจดฝั่งอันดามัน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่โดยทั่วไปจึงเป็นลักษณะควน (เนิน) สูง ๆ ต่ำ ๆ สลับด้วยภูเขาใหญ่เล็กกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ราบเรียบมีจำนวน น้อย ซึ่งใช้เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าว ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทรายสภาพป่าเป็นป่าดิบชื้น ทางทิศตะวันออกมีเทือก เขาบรรทัด ยาวจากตอนเหนือจดตอนใต้ และเป็นแนวเขตแบ่งจังหวัดตรังกับจังหวัดพัทลุง มีป่าชายเลน สำหรับท้องที่ที่ติดกับ ทะเล มีเกาะในทะเลอันดามันอยู่ในการปกครองจำนวน 46 เกาะ รวมมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 4,917 ตารางกิโลเมตรจังหวัดตรังแบ่งเขตการ

ปกครองออกเป็น 10 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกันตัง อำเภอห้วยยอด อำเภอย่านตาขาว อำเภอปะเหลียน อำเภอสิเกา อำเภอวังวิเศษ อำเภอนาโยง อำเภอรัชฎาและอำเภอหาดสำราญ (ข้อมูลจาก <http://www.pstip.com>-ประวัติจังหวัด-ภาคใต้ –สืบค้นเมื่อ 27/03/59)

ตรังเป็นเมืองท่าโบราณที่มีประวัติยาวนานนับพันปี ต่อมาเมื่อเข้าสู่สมัยความรุ่งเรืองของอาณาจักรโบราณในภาคใต้ เช่น ตามพรลิงค์ ศรีวิชัย แม่น้ำตรังเป็นหนึ่งในเส้นทางข้ามคาบสมุทรของผู้คนจากอินเดีย อาหรับ ตลอดจนยุโรป อ้างอิงได้จากโบราณวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่และตำนานท้องถิ่น เช่น พระพิมพ์ดินดิบที่ถ้ำในเขตอำเภอห้วยยอด ตำนานนางเลือดขาวที่กล่าวถึงการสร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์พุทธสิหิงค์ หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าท่าเรือเมืองตรังเป็นประตูทางผ่านศาสนา การค้าและการทูตจากต่างแดนตั้งแต่เริ่มอาณาจักรโบราณในภาคใต้ โดยเมืองตรังมีชื่อในฐานะเป็นหนึ่งในเมือง ๑๒ นักษัตริย์ ของนครศรีธรรมราช ที่ตั้งเมืองแต่เดิมเข้าใจว่าอยู่ทางตัน ๆ ของแม่น้ำตรัง เพิ่งมีหลักฐานชัดเจนในสมัยอยุธยาว่าอยู่ที่เขาสามบาตร ตำบลนาตาล่วง แล้วมีการย้ายที่ตั้งอีกหลายครั้ง จนในที่สุดมาตั้งที่ตำบลทับเที่ยงในอดีต เมืองตรังมักจะถูกกล่าวชื่อในฐานะส่วนหนึ่งของนครศรีธรรมราชมาตลอด จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้เปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของหัวเมืองฝ่ายทะเลตะวันตก และต่อมาเมื่อมีระบบมณฑลเทศาภิบาล ตรังอยู่ในการปกครองของมณฑลภูเก็ต หลังการประกาศยุบเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาล ตรังเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยมาจนปัจจุบัน (ข้อมูลจาก <http://www.finearts.go.th/fad15/parameters/km/item/> ประวัติศาสตร์จังหวัดตรัง%20(ฉบับย่อ).html สืบค้นเมื่อ 25/07/59)

สำหรับที่มาของคำว่า “ตรัง” สันนิษฐานว่าเป็นภาษามลายูซึ่งแปลว่า "รุ่งอรุณ" หรือ "สว่างแล้ว" เพราะสมัยก่อนชาวมลายูและชาวมุสลิมประเทศ ที่เดินทางมาโดยทางเรือมาค้าขายกับไทย เมื่อเรือแล่นมาตามลำน้ำตรังพอมายังอำเภอกันตังก็เป็นเวลารุ่งอรุณพอดี (<http://www.trangchamber.org/html/ตรัง/ความเป็นมา.html>) และก่อนที่เมืองตรังจะมาตั้งอยู่ ณ ปัจจุบัน ได้มีการย้ายที่และเปลี่ยนชื่อมาหลายครั้ง เช่น อยู่ที่ริมน้ำด้านเหนือเขาปินะ ชื่อว่า “กรุงธานี” อยู่ที่คลองภูราชื่อว่า “ตรังคะปุร” และอยู่ที่บ้านอุตะเถา ชื่อว่า “ตรังนาแขก” กระทั่งครั้งสุดท้ายในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงย้ายมาตั้งอยู่ที่ตำบลทับเที่ยง ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอเมืองและที่ตั้งจังหวัดในปัจจุบัน (วิมล จิโรจพันธุ์. 2548 : 106) ในจังหวัดตรังประกอบด้วยชาติพันธุ์หลากหลาย เช่นไทย จีน และมาลายู ส่วนใหญ่ร้อยละ 80 นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาเป็นศาสนาอิสลามร้อยละ 18.5 จึงถูกจัดเป็นหมู่เล¹ ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอสิเกา กันตัง ปะเหลียน ย่านตาขาว และกิ่งอำเภอหาดสำราญ ส่วนที่เหลือศาสนาคริสต์มีอยู่ร้อยละ 1.5

¹ จากเอกสารรายงานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงประชากรในจังหวัดตรัง เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ไทย คือกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิม อยู่ในบริเวณเขาควน และที่ราบลุ่มแม่น้ำ นับเป็นหมู่เขาและหมู่ทุ่ง 2) จีน คือพวกอพยพจากโพ้นทะเลมาตั้งถิ่นฐานตามที่ราบริมฝั่งทะเลและท่าเรือ เพื่อสะดวกในการติดต่อค้าขาย และกลายเป็นหมู่ตลาด และ 3) แขกได้แก่ กลุ่มชนที่นับ

4.1.2. ข้อมูลเกี่ยวกับมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการเข้ามาของศาสนาอิสลาม และสถานภาพด้านต่างๆของมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน อธิบายได้ดังนี้

4.1.2.1 ประวัติการเข้ามาของศาสนาอิสลามใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

จากการศึกษาประวัติศาสตร์แหล่งต่างๆพออนุมานได้ว่าดินแดนที่เรียกว่า “หมู่เกาะทะเลใต้” หรือแผ่นดินทองคำเป็นที่อยู่อาศัยของชนพื้นเมืองชาวมาลาญมาตั้งแต่โบราณกาล และได้รับอิทธิพลของอารยธรรมฮินดู พุทธจากอินเดียมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 จนถึงศตวรรษที่ 14 ดังปรากฏร่องรอยความเจริญของชนชาตินี้เมื่อ 43 ปีก่อนคริสตกาลในนามอาณาจักรที่มีชื่อว่าลังกาสุกะ และเมื่อประมาณปี ค.ศ.220 (พ.ศ.763) ชนชาติพันธุ์นี้ได้สร้างอาณาจักรทัมพรลิ่งค์ (หรือนครศรีธรรมราช) ขึ้นมา ต่อมาในปี ค.ศ.685 (พ.ศ.1228) ก็ได้สร้างอาณาจักรใหม่ขึ้นมาในนามว่าอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งได้แผ่อิทธิพลไปทั่วคาบสมุทรมหาสมุทรแห่งนั้นและเข้าครอบครองอาณาจักรทัมพรลิ่งค์ แต่ในศตวรรษที่ 8 แห่งคริสต์ศักราชอำนาจของอาณาจักรศรีวิชัยก็เสื่อมลง และได้มีอาณาจักรใหม่ชื่อ มัชปาหิตเกิดขึ้น และในปี พ.ศ.1944 อาณาจักรนี้ก็เสื่อมลงเช่นกัน (อิมรอน มะลูลิม, 2538 :4)

อิทธิพลของอิสลามเกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ เริ่มตั้งแต่เมื่อพ่อค้าวานิชชาวอาหรับเดินทางมาถึงครั้งแรกตั้งแต่ปี ค.ศ. 846 หรือ พ.ศ.1389 (สุภัทร สุคันธาภิรมณ์, 2530 :50) สอดคล้องกับข้อเขียนของอาทร จันทวิมลที่ว่า

“พุทธศาสนาแบบมหายานเคยรุ่งเรืองในอาณาจักรศรีวิชัย เพราะมีหลักฐานว่าเมื่อเดือน 11 พ.ศ.1214 หลวงจันอึ้งจิงเดินทางจากกวางตุ้งโดยเรือของพวกเปอร์เซีย ผ่านฟูนัน มาพักที่ศรีวิชัยเป็นเวลา 6 เดือน ก่อนเดินทางผ่านไทรบุรี ผ่านหมู่เกาะคนเปลือยนิโคบาร์ ถึงเมืองท่า ตามลัทธิที่อินเดีย เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา หลวงจันอึ้งจิงบันทึกไว้ว่าประชาชนทางใต้ของแหลมมาลายูแต่เดิมส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา แต่ได้ติดต่อกับพ่อค้ามุสลิมอาหรับ จนกลายเป็นรัฐอิสลามไป (อาทร จันทวิมล, 2556 : 137)

อีกหลักฐานหนึ่งคือตัวอักษรอาหรับที่จารึกอยู่บนหลุมฝังศพของผู้หญิงผู้หนึ่งที่ตำบลเลรัน ใกล้เมืองเกรสิก และหลังจากศาสนาอิสลามมาถึงเอเชียใต้แล้วก็เข้ามาในประเทศมาเลเซีย ครั้นแล้วก็มาถึงภาคใต้ของประเทศไทย สุมาตรา ชะวา และเกาะบอร์เนียวตามลำดับ เชื่อกันว่า

อิสลามมาถึงมะละกา¹ เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 9 และความรุ่งโรจน์ของมะละกาในสมัยนั้น ก็ได้ทำให้อิสลามแพร่ขยายไปยังที่อื่นๆ ในอาณาบริเวณประเทศมาเลเซีย (D. G. E. Hall, วรรณยุพา สนิทวงศ์ และคณะ (แปล), 2522 : 259-262) โดยเฉพาะในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 อิสลามแพร่ขยายไปอย่างรวดเร็วมากในมะละกาภายใต้การปกครองของกษัตริย์ปรัมเปรซึ่งเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามและเปลี่ยนพระนามใหม่เป็นอิสกันเดอร์ ซาห์ นอกจากนี้มะละกายังมีบทบาทสำคัญที่ทำให้อิสลามสามารถเผยแพร่มายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กระทั่งทำให้เมืองปัตตานีกลายเป็นรัฐมุสลิม²

เช่นกัน จากหลักฐานทางพงศาวดาร และจากบันทึกของชาติตะวันตกได้ระบุว่ามุสลิมในแถบภาคใต้ตอนบนก็มีบทบาทไม่น้อยในฐานะผู้บุกเบิกสร้างเมือง และโดดเด่นพิเศษในทางการค้า และเดินเรือมาตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นราชธานี ซึ่งนับเป็นเวลาเกือบ 400 ปีมาแล้ว เช่นท่านโมกอลมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซีย ได้ถูกแต่งตั้งจากพระเจ้าทรงธรรมเป็นข้าหลวงผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา และเมื่อท่านเสียชีวิตบุตรชาย ชื่อสุลัยมานก็ขึ้นเป็นผู้ปกครองเมืองสงขลาต่อ จนสิ้นสมัยพระเจ้าทรงธรรม และมุस्ताฟา บุตรชายท่านสุลัยมานได้รับแต่งตั้งจากสมเด็จพระนารายณ์ให้เป็นพระยาไชยามีราชทินนามว่าพระยาพิชิตภักดีศรีพิชัยสงครามไปประจำอยู่ที่เมืองไชยา เมื่อปี พ.ศ.2223 ส่วนฮูเซ็น บุตรชายอีกคนหนึ่งไปเป็นพระยาพัทลุง มีราชทินนามว่าพระยาแก้วโกรพพิชัยได้ครองเมืองพัทลุงอยู่ประมาณ 10 ปี (ประยูรศักดิ์ ชลายนเดช, มปป: 41-43)

สำหรับประวัติการมีอยู่ของมุสลิมในอาณาเขตพื้นที่จังหวัดแถบชายฝั่งทะเลอันดามันนั้นพอวิเคราะห์สาเหตุได้ 3 ปัจจัยหลักด้วยกัน คือ

(1) การสืบหาญาติมาจากชนพื้นเมือง

ประชากรมุสลิมที่เพิ่มจำนวนจากการสืบหาญาติมาจากชนพื้นเมืองแต่เดิม โดยเฉพาะเมื่อบรรดาผู้ปกครองและนครรัฐต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียใต้ เช่นเกาะสุมาตรา ชวา คาบสมุทรมลายู รวมถึงในบางหัวเมืองทางภาคใต้ของไทยครั้งอดีตเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามมีผลทำให้ประชาชนซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองในดินแดนเหล่านั้นได้รับอิทธิพลและเปลี่ยนศาสนามารับอิสลามเป็นจำนวนมาก ดังมีหลักฐานระบุว่าเจ้าเมืองของหลายจังหวัดในภาคใต้ของประเทศไทยขึ้นมาถึงจังหวัดนครศรีธรรมราชต่างนับถืออิสลามตั้งแต่ 700 ปีมาแล้ว (อิมรอน มะลูลีม, 2538 : 3) กาลต่อมามุสลิมเหล่านั้นได้สืบหาญาติมีลูกหลานขยายจำนวนมากขึ้นอาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในดินแดนนั้นและอาณาบริเวณใกล้เคียงรวมถึงจังหวัดต่างๆ แถบชายฝั่งทะเลอันดามันอย่างรวดเร็ว กระทั่งปัจจุบัน

¹ มะละกา (Melaka) เป็นเมืองเอกของรัฐมะละกาประเทศมาเลเซีย ในอดีตที่นี่เป็นเมืองท่าสำคัญที่เติบโตจนกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นเส้นทางเดินเรือค้าขายระหว่างชาติตะวันตกและตะวันออกต่อมามะละกาได้ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกทั้งโปรตุเกส, เนเธอร์แลนด์ และอังกฤษ (ข้อมูลจาก <https://th.wikipedia.org/wiki>)

² ขณะที่นักประวัติศาสตร์บางท่านเชื่อว่ารัฐปัตตานีเป็นแห่งแรกที่ศาสนาอิสลามมาถึงในอาณาบริเวณนั้น กล่าวคือก่อนการสร้างเมืองมะละกาถึง 200 ปี และก่อนพ่อขุนรามคำแหงปกครอง เมืองสุโขทัยประมาณ 100 ปี (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2518 : 59)

สามารถกล่าวได้ว่าแทบไม่มีหมู่บ้าน ตำบลใดในพื้นที่เหล่านั้นที่ไม่มีมุสลิมอาศัยอยู่ ขณะที่ปรากฏมุสลิมจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่มีญาติพี่น้องหรือมีเชื้อสายมาจากคนพื้นเมืองแต่เดิมที่นับถือศาสนาพุทธ

(2) การอพยพและย้ายถิ่นฐานมาจากภายนอก

คือการอพยพและย้ายถิ่นฐานของมุสลิมจากภายนอกเนื่องจากหนีภัยทางการเมืองและหาแหล่งทำกิน เช่นการอพยพของพลเมืองมุสลิมจากหัวเมืองมะลายูต่างๆทางตอนใต้เนื่องจากเกิดสงครามหลายครั้งในหลายวาระด้วยกัน อาทิสงครามจากการบุกรุกโจมตีของพวกอาเจ๊ะต่อไทรบุรีในศตวรรษที่ 17 และการเข้ามายึดครองดินแดนมะลายูและตอนใต้ของเมืองไทรบุรีของอังกฤษในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นต้น ซึ่งในยามที่เกิดวิกฤติบ้านเมืองหรือมีภัยสงคราม ประชาชนจำต้องหนีเอาตัวรอดโดยเดินทางอพยพไปยังดินแดนใกล้เคียงที่ปลอดภัยกว่าทั้งทางบกและทางเรือ ดังปรากฏหลักฐานว่ามีมุสลิมจำนวนมากมายังจากไทรบุรี มะละกา ตรังกานู หรือปะลิส อพยพเดินทางมาตั้งหลักแหล่งอาศัยในพื้นที่และเกาะแก่งต่างๆในแถบจังหวัดชายฝั่งอันดามัน ทั้งตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต และระนอง

แม้กระทั่งการปรากฏชื่อของมุสลิมในภูเก็ตจากเหตุสงครามศึกกลาง ครั้นพม่าได้ยกกองทัพมาตีตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า และบุกเพื่อหวังยึดเมืองกลางในปี พ.ศ. 2328 เป็นช่วงเวลาเดียวกับเจ้าเมืองกลางถึงแก่กรรม ประวัติศาสตร์ระบุว่าภริยาคนหนึ่งของเจ้าเมืองชื่อ “นางจัน” กับ “นางมุก” น้องสาว อันเกิดจากมารดาชื่อ “นางมาเสียะ” ซึ่งมีศักดิ์เป็นภริยาของเจ้าเมืองกลางองค์ก่อนหน้านั้นชื่อว่า “จอมร้าง” ก็มีเชื้อสายมุสลิมมาจากเมืองไทรบุรี ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเดิมทีน่าจะมาจากการอพยพหรือย้ายถิ่นฐานมาจากภายนอกมาอาศัยในพื้นที่เนื่องเหตุการณ์สงครามเช่นเดียวกันจากเหตุการณ์นี้สามารถอนุมานได้ว่ามุสลิมเริ่มเข้าสู่จังหวัดภูเก็ตหรือพื้นที่ต่างๆในแถบชายฝั่งอันดามันก่อนปี พ.ศ. 2300 ปี หรือปลายยุคอยุธยาแล้ว

เช่นเดียวกันในยุคต่อมาหลังจากนั้นก็ยิ่งปรากฏการอพยพของมุสลิมจากแหลมมะลายูสู่พื้นที่ชายฝั่งอันดามันอย่างต่อเนื่องทั้งเนื่องจากหนีภัยทางการเมือง และหาแหล่งทำกิน เช่นบรรพบุรุษที่เดินทางมาอาศัยอยู่แถบเกาะต่างๆ เช่นเกาะไม้ไผ่ เกาะหมากน้อย เกาะปันหยี เป็นต้น ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนมุสลิมหลายแห่ง ดังนี้

“โต๊ะไบเต๊ะมาจากเมืองไทรบุรี พูดภาษามลายูลงเรือสำเภานี้ศึกสงครามมาพร้อมลูกชาย-หญิง 2 คน คือโต๊ะหียะ และโต๊ะมะดำ พายเรือมาถึงเกาะไหนหยุดพักที่นั่น กระทั่งถึงเกาะแห่งหนึ่ง คือเกาะไม้ไผ่¹ เวลานั้นยังเป็นเพียงเกาะที่มีแต่ป่าดงดิบ ไม่มีคนอาศัย โดยทั้ง 3 พ่อลูกได้ขึ้นฝั่งและยกขนานเป็นที่พักอยู่ใกล้เนินเขา พักอยู่ที่นั่น 3 คืนก็ได้ยินเสียงตายน้ำผุดขึ้นมาเป็นน้ำจืด จึงขุดเป็นบ่อไว้บริโภค และตัดสินใจ

¹ เกาะไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นเกาะขนาดเล็กตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะพีพีตอน ไม่ไกลจากเกาะยูงเทาไคนัก ด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกมีหาดทรายสวยงาม น้ำทะเลที่ใสเขียวสวย หาดทรายขาวเนียนนุ่มสะอาดตา

ตั้งหลักแหล่งถากถางที่ดินตรงนั้นเป็นที่ทำกิน ทำไร่และปลูกข้าวเรื่อยมา กระทั่งเมื่อมีผู้คนอพยพมาอยู่บนเกาะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันนี้แน่นผ่านไปกว่า 150 แล้ว ที่ดินส่วนใหญ่บนเกาะก็คงยังเป็นกรรมสิทธิของลูกหลานอยู่”¹

นายเกียรติ ช่วยการ อายุ 77 ปี ชาวอำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ ให้สัมภาษณ์ว่า “บรรพบุรุษฝ่ายพ่อของผม เท่าที่สืบได้ชื่อโต๊ะช่วย² เกิดราวปี พ.ศ. 2360 เดิมเป็นคนพัทลุงอพยพมาอยู่ที่กระบี่โดยสมรสกับภรรยาเป็นมุสลิมจากปัตตานี มีบุตรชายหญิงรวม 12 คน แต่ละคนแต่งงานมีลูกหลานกระทั่งถึงรุ่นเหลนอาศัยอยู่แถวตำบลกระบี่น้อย คลองประสงค์ และเหนือคลอง ขณะที่บางคนก็ย้ายไปในท้องที่หรือจังหวัดอื่นๆ ส่วนบรรพบุรุษฝ่ายแม่ จากคำบอกเล่าคือชื่อโต๊ะขุนสุระอดีตกำนันตำบลศรีบอยา เกิดราวปี พ.ศ. 2390 มีเชื้อสายมาจากเมืองไทรบุรี ถือเป็นต้นตระกูลของ “ตระกูลชลธิ” ปัจจุบันมีญาติในรุ่นหลานและเหลนอยู่แถบเกาะศรีบอยา เกาะนกงอม แหลมกรวด คลองหมาก คลองเฒ่า นาเกาะไทร เป็นต้น”³

เช่นกันผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่าตนเองต้นตระกูลฝ่ายพ่มาจากตรังگانู เดิมมาอยู่ที่เกาะปันหยี และเกาะไม้ไผ่ราว 4 ช่วงอายุคนมาแล้ว ก่อนอพยพมาอยู่บนฝั่งเกาะภูเก็ต ฝ่ายแม่มีเชื้อสายอินเดีย บรรพบุรุษของมุสลิมในจังหวัดภูเก็ตมาจากหลายแหล่ง เช่นจากเมืองไทรบุรี ปันง ตรังگانู และยะโฮร์⁴ เป็นต้น สันนิษฐานว่าส่วนใหญ่อพยพมาทางเรือเพื่อการค้าในช่วงที่หัวเมืองกลางรุ่งเรือง สังเกตได้ว่าหลายตระกูลของพี่น้องมุสลิมชาวภูเก็ตแต่เดิมมีชื่อตระกูลที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสายน้ำหรือการเดินทางทะเล เช่น ตระกูลหยั่งทะเล วาหารักษ์ นาวิว่อง หรือ เริงสมุทร”⁵ ส่วนมุสลิมที่อพยพลี้ถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในหลายจังหวัดแถบอันดามันในยุคต่อมาจากมีทั้งมาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น นครศรีธรรมราช หรือบ้างมาจากภาคกลางเช่นจากเพชรบุรี สมุทรปราการ ฉะเชิงเทรา และกรุงเทพฯจากอำเภอหนองจอก และมินบุรี ส่วนใหญ่ได้เข้ามาในเป็นกลุ่มเพื่อบุกเบิกพื้นที่ทำการเกษตร กระทั่งเกิดขึ้นเป็นชุมชนและหมู่บ้านขึ้นมามากมายกระทั่งถึงปัจจุบัน⁶

(3) การเผยแพร่ของมุสลิมจากภายนอกในลักษณะปัจเจกและกลุ่มคน

ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามมาจากการสืบสายเลือดจากบรรพบุรุษที่เป็นมุสลิมมาตั้งแต่อดีต หรือไม่ก็มาจากมุสลิมที่ย้ายถิ่นฐานจาก

¹ สัมภาษณ์นางบ๊ะ พลาการ อายุ 85 ปี ชาวเกาะไม้ไผ่ จังหวัดพังงา ทายาทรุ่นที่ 4 ของโต๊ะใบเต้ เวลา 18.30 น. วันที่ 22 มี.ค.59

² เป็นต้นตระกูลของ 2 ตระกูล คือ ตระกูลช่วยการซึ่งเป็นตระกูลหนึ่งของมุสลิมในจังหวัดกระบี่ และ ตระกูลช่วยราชการ ซึ่งส่วนมากเป็นคนพัทลุงซึ่งอยู่แถวจังหวัดพัทลุง

³ สัมภาษณ์เกียรติ ช่วยการ อายุ 77 ปี ณ วันที่ 20/03/59 เวลา 14.15 น.

⁴ สัมภาษณ์นายบำรุง สำเภารัตน์ อายุ 81 ปี ณ วันที่ 23/03/59 เวลา 09.00 น.

⁵ สัมภาษณ์นางสาวสุธิดา ทั้นเพื่อน อายุ 50 ปี ณ วันที่ 23/03/59 เวลา 10.00 น.

⁶ สัมภาษณ์นายวิชาญ สมัยพิทักษ์ อายุ 52 ปี ณ วันที่ 25/03/59 เวลา 08.00 น.

ที่อื่นทั้งจากต่างประเทศ และต่างจังหวัด ดังสังเกตได้ว่ามุสลิมมักอาศัยเกาะกลุ่มอยู่รวมกันเป็นชุมชน และบางชุมชนก็ประกอบด้วยคนหลายชาติพันธุ์ เช่นนอกจากมุสลิมที่เป็นชาวไทยแต่ยังมีมุสลิมมาละยู มุสลิมเชื้อสายปาทานผิวขาว มุสลิมอินเดียผิวดำ หรือมุสลิมผสมเชื้อจีนก็มี ส่วนการเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามของชนต่างศาสนิกนั้นมักเกิดจากสาเหตุของการแต่งงานเสียเป็นส่วนใหญ่

ส่วนการเป็นมุสลิมที่เกิดจากการเผยแพร่ของมุสลิมจากภายนอกนั้น กลุ่มที่มีอิทธิพลมากกลุ่มหนึ่ง คือกลุ่มพ่อค้าเชื้อสายอาหรับ และเปอร์เซีย ซึ่งเป็นเชื้อชาติที่ติดต่อทำการค้าขายกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาช้านาน ระยะเวลาได้เดินทางทางบก คือเส้นทางสายไหมผ่านช่องแคบไคเบอร์มาสู่จีน ต่อมาใช้เส้นทางเรือผ่านแหลมมลายู และหมู่เกาะต่างๆ ในทางตอนใต้ของประเทศไทย ดังมีบันทึกว่าศาสนาอิสลามแพร่ขยายในบริเวณแหลมมลายู เช่น มะละกา นครศรีธรรมราช และปัตตานีตั้งแต่ในสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมาแล้ว (วิชาญ ชูช่วย, 2533 : 43)

ก. จำนวนประชากรมุสลิม มัสยิด และโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ 5 จังหวัดอันดามัน

จำนวนประชากรในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันโดยแยกเป็นประชากรทั้งหมด และประชากรมุสลิม แต่ละจังหวัดได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนประชากรทั้งหมด และประชากรมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนประชากรทั้งหมด ¹	จำนวนประชากรมุสลิม	จำนวนประชากรมุสลิม (ร้อยละ)
1	ระนอง	187,536	24,343	12.98 % ²
2	ภูเก็ต	386,605	106,703	27.60 % ³
3	พังงา	264,074	64,566	24.45 % ⁴
4	กระบี่	462,101	183,454	39.7 % ⁵
5	ตรัง	640,793	118,548	18.5 % ⁶

¹ ข้อมูลจาก : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ปี พ.ศ.2558 (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.2559)

² ข้อมูลจังหวัดระนอง : <http://www.apecthai.org/index.php/เศรษฐกิจ-76-จังหวัด/ข้อมูล-77-จังหวัด/ภาคใต้/837-ระนอง.html> (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.2559)

³ ข้อมูลจังหวัดภูเก็ต : http://www.phuket.go.th/webpk/file_data/infopk/01.pdf (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.2559)

⁴ ข้อมูลจังหวัดพังงา : <http://www.phangnga.go.th/2014/docs/phangnga.pdf> (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.59)

⁵ ข้อมูลจังหวัดกระบี่: <https://sites.google.com/site/krabihealthinformation/khxmthawpi-1>(สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.59)

⁶ ข้อมูลจังหวัดตรัง : http://www.pdc.go.th/wp-content/uploads/2015/11/แผนพัฒนาจังหวัดตรัง57_60.pdf (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.59)

รวมทั้งสิ้น	1941,109	497,614	25.63 %
-------------	----------	---------	---------

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนมัสยิด และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ลำดับ	จังหวัด	จำนวนมัสยิดที่จดทะเบียน ¹	จำนวนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
1	ระนอง	32	2
2	ภูเก็ต	50	2
3	พังงา	103	5
4	กระบี่	188	22
5	ตรัง	140	7
รวมทั้งสิ้น		513	38

4.1.2.2 สถานภาพด้านต่างๆของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

สถานภาพของสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน คือระนอง ภูเก็ต พังงา กระบี่ และตรัง สามารถแบ่งออกเป็นด้านต่างๆดังนี้

1) สถานภาพด้านสังคมและการเมือง

สังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน ในอดีตส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่ในเขตชนบทและเขตใกล้ริมฝั่งทะเลโดยยึดอาชีพเกษตรกรรม และการประมงเป็นหลัก แต่ด้วยอัตราการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้ในปัจจุบันมีการเคลื่อนสู่เขตเมืองและยึดอาชีพทางการค้าขายมากขึ้น สถานะทางสังคมหรือคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจและฐานะการเป็นอยู่พัฒนาขึ้นตามลำดับ ตลอดถึงด้านการเมืองด้วยจำนวนมุสลิมในบางพื้นที่ที่มีอยู่จำนวนมากทำให้มุสลิมมีอำนาจต่อรองและมีบทบาททางการเมือง เช่นดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศมากขึ้น เช่นบางจังหวัดเช่น กระบี่มีจำนวนมุสลิมมากเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด หรือบางจังหวัดเช่น ภูเก็ตมีจำนวนมัสยิดมากกว่า 56 มัสยิดซึ่งมากกว่าจำนวนวัดเสียอีก

2) สถานภาพด้านศาสนา

ด้วยจำนวนประชากรมุสลิมที่มีอยู่ราว 25 % ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางสภาพสังคมพหุวัฒนธรรมที่อาศัยอยู่ร่วมกับชนต่างศาสนาโดยชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธที่มีวัฒนธรรมความเชื่อท้องถิ่นส่วนมากเป็นความเชื่อเชิงไสยศาสตร์² และขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน เช่น ประเพณี

¹ ข้อมูลจาก : <http://www.cicot.or.th/2011/Ma'in/mosque.php?page=&category=61&id=837> (สืบค้นเมื่อ 8 ส.ค.2559)

² เช่น การทำเสน่ห์ยาแฝด การสัก การลงเลขยันต์ เครื่องรางของขลัง ตะกรุด ผ้าประเจียด ลูกประคำ โฉ การทำยาสั่ง และการทรงเจ้าเข้าผี (วิมล จิโรจพันธุ์, 2548 : 23-29)

ต่างๆเกี่ยวกับการเกิด การทำขวัญ และการตาย¹ เป็นต้น อันได้มาจากอิทธิพลความเชื่อประสมประสานระหว่างพุทธ พราหมณ์ ฮินดูและความเชื่อในเรื่องเทวดา ภูตผีปีศาจ และไสยศาสตร์ทำให้สภาพด้านศาสนาของมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันเป็นไปในลักษณะที่กลมกลืน โดยเฉพาะในยุคอดีตราวสักก่อน 70 ปีหน้านี้ จะหามุสลิมที่เข้าใจศาสนา หรือปฏิบัติศาสนกิจอย่างถูกต้องได้น้อยมาก² ส่วนความเชื่อก็เป็นความเชื่อแบบศูฟี³ ที่ผสมประสานกับพราหมณ์ฮินดู หรือพุทธ และบ้างก็เชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณและไสยศาสตร์ ส่วนการแต่งกายก็เป็นไปแบบท้องถิ่นนิยมไม่ต่างกับคนต่างศาสนิกมากนัก อาจแตกต่างกันบ้างเช่นผู้ชายนุ่งโสร่ง หรือผู้หญิงมีผ้าปิดศรีษะบ้างในการประกอบพิธีทางศาสนาบางโอกาสเท่านั้น บางท้องถิ่นมุสลิมเกือบไม่แตกต่างกับคนพุทธและแต่งงานเกี่ยวดองเป็นญาติกัน หรือบางครอบครัวก็เลี้ยงสุกร แต่ต่อมาภายหลัง 50 ปีมานี้ทุกอย่างก็เปลี่ยนแปลงดีขึ้นตามลำดับ มีการส่งเสริมเยาวชนให้ไปศึกษาด้านศาสนาในพื้นที่หรือต่างประเทศมากขึ้น มีการแต่งกายที่เคร่งครัดขึ้น เช่นแต่งชุดได้โปกสาระบัน หรือแต่งชุดฮิญาบ หรือชุดดะวะฮ์อย่างมิดชิดโดยเฉพาะช่วงหลังจากกลุ่มดะวะฮ์ตัลิมเข้าไปเผยแพร่ (สัมภาษณ์ซุกรี หัสนี้ 15/01/59)

3) สถานภาพด้านการศึกษา

แม้มุสลิมในบางชุมชนมีฐานะค่อนข้างดีแต่ด้านการศึกษาในภาพรวมยังให้ความสนใจอยู่น้อย แม้กระทั่งด้านสามัญซึ่งพบว่ามุสลิมที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท หรือเอกมีอยู่น้อยมาก ส่วนการศึกษาด้านศาสนาหากเทียบกับมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ ในภาคใต้ด้วยกัน เช่นจังหวัดแถบชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล แม้กระทั่งจังหวัดแถบฝั่งตะวันออกบางจังหวัด เช่น สงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุงแล้วสภาพของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายฝั่งอันดามันยังมีฐานะที่ด้อยอยู่ สถานบันสอนศาสนาในอดีตก็มีอยู่น้อยมากจนแทบไม่ปรากฏให้เห็น⁴ ดังศึกษาพบว่ามุสลิมในพื้นที่นี้จากอดีตนานมาแล้วจนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่ยังต้องอาศัยการเดินทางไปศึกษาด้านศาสนาจากพื้นที่อื่น เช่นปัตตานี ยะลา หรือไม่ก็นครศรีธรรมราช หรือพัทลุง แต่หลังจาก 30 ปีมานี้ถึงปัจจุบันสถานบันสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่เกิดขึ้นในทุกจังหวัด เช่น จังหวัดระนองจำนวน 2 แห่ง ภูเก็ตจำนวน 2 แห่ง พังงาจำนวน 5 แห่ง กระจังจำนวน 22 แห่ง และตรังจำนวน 7 แห่ง

¹ เช่น หลังจากพิธีศพแล้วมีการทำนุญาเพื่อญาติแก่ผู้ตาย เมื่อครบ 7 วัน และครบ 100 วัน (ประพันธ์ เรื่องณรงค์, 2553 : 254-256)

² มุสลิมส่วนใหญ่ในยุคก่อนนั้นมีเพียงชื่อเท่านั้น แต่ไม่สามารถทำอิบาดะฮ์ต่างๆ เช่น ถือศีลอด ละหมาด หรือทำฮัจญ์ได้ เช่นบางคนจะละหมาดก็ทำเพียงเอาผ้ามาคลุมศรีษะและท่องคัวอ์บางบทที่โต๊ะครูสอนเท่านั้น

³ เนื่องมุสลิมในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลความเชื่อด้านศาสนาจากมุสลิมมลายูทางตอนใต้ เช่น กลันตัน หรือปัตตานีซึ่งส่วนใหญ่มีหลักความเชื่อแบบศูฟียะตระกูลดี ส่วนหลักความเชื่อแบบสะละฟียะเพิ่งปรากฏขึ้นในภายหลัง โดยนักวิชาการชาวอินโดนีเซียกลุ่มหนึ่งที่หนีภัยการเมืองช่วงสงครามฮอลันดา ในจำนวนนั้นคือโต๊ะครูซิมซุดดีนอินโดซึ่งเป็นคนแรกๆที่มีบทบาทในการสอนหลักความเชื่อแบบสะละฟียะแก่ชาวบ้านในเขตตำบลบ้านกลาง อ่าวลึก และเขาครามของจังหวัดกระบี่ (สัมภาษณ์นายยะหิยา บุตรหลา เมื่อ 23 ก.พ.2558)

⁴ ปอเนาะแห่งแรกในจังหวัดภูเก็ต คือ ปอเนาะของโต๊ะครูยี่หมัดที่ตำบลภุมมา เปิดสอนในระยะเพียงสั้นๆ ก่อนที่จะล้มเลิกไป (สัมภาษณ์นายบำรุง สำเภารัตน์ อายุ 81 ปี ณ วันที่ 23/03/59 เวลา 09.00 น.)

4.1.3 ข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูฮ์และผลกระทบต่อความเชื่อและการปฏิบัติบาต๊ะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากประชากรที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน จำนวนทั้งสิ้น 160 คน โดยผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละตอนเป็นลำดับดังนี้

4.1.3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 5 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายการ	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
1. จังหวัด		
ระนอง	32	20.0
ภูเก็ต	32	20.0
พังงา	32	20.0
กระบี่	32	20.0
ตรัง	32	20.0
รวม	160	100.0
2. ช่วงอายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	24	15.0
ระหว่าง 30-39 ปี	23	14.4
ระหว่าง 40-49 ปี	32	20.0
ระหว่าง 50-59 ปี	48	30.0
ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	33	20.6
รวม	160	100.0
3. สถานภาพ		
โสด	14	8.8
สมรส	140	87.5
หม้าย	4	2.5
แยกกันอยู่	2	1.2
รวม	160	100.0
4. อาชีพ		

เกษตรกร	50	31.2
ประมง	31	19.4
รับจ้าง	16	10.0
ค้าขาย	16	10.0
ข้าราชการ	7	4.4
ครูสอนศาสนา	28	17.5
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	1	0.7
พนักงานบริษัท	2	1.2
อื่น ๆ	9	5.6
รวม	160	100.0
5. ระดับการศึกษาด้านสามัญ		
ประถมศึกษา	63	39.4
มัธยมศึกษาตอนต้น	30	18.8
มัธยมศึกษาตอนปลาย	28	17.5
อนุปริญญา	11	6.9
ปริญญาตรี	25	15.6
สูงกว่าปริญญาตรี	3	1.9
รวม	160	100.0
6. ระดับการศึกษาด้านศาสนา		
ต่ำกว่าพิธีอื่น	10	6.2
พิธีอื่น	63	39.4
อับติดาอีย์	33	20.6
มุตะวัสสิต	13	8.1
ชะนาวิยี	28	17.5
ปริญญาตรี	7	4.4
อื่น ๆ	6	3.8
รวม	160	100.0
7. แหล่งที่ได้รับการศึกษาด้านศาสนา		
ภายในประเทศ	152	95.0
ต่างประเทศ	8	5.0
รวม	160	100.0

จากตารางที่ 5 แสดงข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่มาจากภาคใต้โซนอันดามัน ได้แก่ จังหวัดกระบี่ ระนอง ตรัง พังงา และภูเก็ต โดยที่สัดส่วนที่เท่ากัน คือ จังหวัดละ 32 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 อีกทั้งส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 50-59 ปี มากที่สุด จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 อีกทั้งมีสถานภาพ คือ สมรสแล้วมากที่สุด จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 รวมทั้งส่วนใหญ่มีอาชีพ เป็นเกษตรกรมากที่สุด จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 31.2

โดยที่ระดับการศึกษาด้านสามัญส่วนใหญ่แล้วจบชั้นประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4 แต่ระดับการศึกษาด้านศาสนาจบปริญญาอื่นมากที่สุด จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4 และได้รับการศึกษาด้านศาสนาภายในประเทศมากกว่าต่างประเทศ จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 95.0

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการอ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐานในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดอันดามันโดยรวม

การอ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐาน	ระดับทัศนคติ		
	$\bar{X}$	S. D.	แปลความ
ความเชื่อ	2.96	1.11	ปานกลาง
การปฏิบัติอิบาดะฮ์	3.38	1.07	ปานกลาง
โดยรวม	3.22	1.07	ปานกลาง

จากตารางที่ 6 พบว่าการอ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐานในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดอันดามันในมุมมองของอิมาม เคาะฎิบ สับบุรุษ และประชาชนทั่วไป โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านความเชื่อ

4.2. ฮะดีษเมฆาฏูเกี่ยวกับความเชื่อและผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

4.2.1 ความเชื่อสุดโต่ง (ฮุลูว) เกี่ยวกับบรรดานบี วะลี หรือคนซอลิฮ์

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษเมฆาฏูในกรณีความเชื่อสุดโต่ง (ฮุลูว) เกี่ยวกับบรรดานบี วะลี หรือคนซอลิฮ์ สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆดังนี้

4.2.1.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับนบีฮัมมัด ~~ﷺ~~

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อฮะดีษความหมายว่านุร (รัศมี) ของท่านนบีฮัมมัด ~~ﷺ~~ คือ สิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนการสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย ผลการสัมภาษณ์กลุ่ม

ตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า เชื่อเพราะ เป็นอะดิสของท่านบี ﷺ มากที่สุด คือ จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 46.9 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่มั่นใจ จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 เชื่อเพราะถือเป็นการยกย่องอย่างสูงสุดต่อท่านบี ﷺ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น จำนวน 19 คิด เป็นร้อยละ 11.9 ไม่เชื่อเพราะมิใช่อะดิสที่ถูกต้อง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 (ดังตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดิสความหมายว่านุร (รัศมี) ของนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ สิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนการสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นอะดิสของท่านบี ﷺ	75	46.9
เชื่อเพราะถือเป็นการยกย่องอย่างสูงสุดต่อท่านบี ﷺ	28	17.5
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	19	11.9
ไม่เชื่อเพราะมิใช่อะดิสที่ถูกต้อง	7	4.4
อื่นๆ	31	19.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และอันดับรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิสต่อไปนี้เป็นรายงานจากญาบิร บินอับดิลลาฮ์ อัลอันศอรีย์¹ เล่าว่า

((سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَوَّلِ شَيْءٍ خَلَقَهُ اللَّهُ ؟ فَقَالَ
هُوَ نُورُ نَبِيِّكَ يَا جَابِرُ خَلَقَهُ اللَّهُ ثُمَّ خَلَقَ مِنْهُ كُلَّ خَيْرٍ وَخَلَقَ بَعْدَهُ كُلَّ شَرٍّ ،
فَجِئِنِ خَلَقَهُ أَقَامَهُ فِدَامُهُ فِي مَقَامِ الْقُرْبِ اثْنَيْ عَشَرَ أَلْفَ سَنَةٍ...))

¹ ญาบิร บิน อับดิลลาฮ์ อัลอันศอรีย์ จากเผ่าอัลค็อซรอจญ์ ตระกูลอัลอัสละมียี เกิดก่อนปีฮิจญ์เราะฮ์ราว 16 ปี เป็นเศาะฮาบะฮ์ที่ รายงานอะดิสเป็นจำนวนมาก ประมาณ 1,450 อะดิส เสียชีวิตลงในราวปี ฮ.ศ.ที่ 73 เมื่ออายุ 94 ปี ซึ่งนับเป็นเศาะฮาบะฮ์คนสุดท้าย ที่เสียชีวิต ณ เมืองมาดีนะฮ์ (al-‘Asqalāniy,1907:1/434)

ความว่า “ฉันได้ถามท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ว่า “สิ่งใดคือมัลกุกแรกที่อัลลอฮ์ ทรงสร้างขึ้นมา ?” ท่านตอบว่า “คือนूर (รัศมี) ในปีของเจ้าเองโอ้ญาบิร ครั้นเมื่ออัลลอฮ์ทรงสร้างมันแล้ว พระองค์ก็สร้างทุกๆ ความดีจากมัน และทรงสร้างทุกๆ ความชั่วหลังจากนั้น ครั้นเมื่อทรงสร้างมันแล้วพระองค์ก็ทรงตั้งมันขึ้นโดยหันด้านหน้าของมันไปยังตำแหน่งแห่งความใกล้ชิด (ระยะทางเท่ากับ) หนึ่งหมื่นสองพันปี ..”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อสุดโต่ง (ซุลว) เกี่ยวกับบิหมัมมัด ﷺ ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญ คือการอ้างอิงชะดีษเมาฎู และถือเป็นการยกย่องอย่างสุดโต่งต่อบิหมัมมัด ﷺ ซึ่งได้รับการส่งสอนต่อกันมาอย่างผิดๆ

4.2.1.2 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบิคิฎิร²

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อที่ว่า : บิคิฎิรยังมีชีวิตอาศัยอยู่และเดินสัญจรอยู่แถบพื้นที่ชายฝั่งทะเล ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สับบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อเพราะเป็นชะดีษของบิ ﷺ มากที่สุด คือจำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 46.9 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่นั่นใจจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 เชื่อเพราะถือเป็นการพิเศษ (กะรอมาต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกส่งสอนมาเช่นนั้น จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้อง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 (ดังตารางที่ 8)

¹ จากการตัดริจฎพบว่ามีหลายสำนวนที่คล้ายคลึงกัน เช่นปรากฏในตำราอัลมะวาอิบ อัลละดุนนิยะฮ์ (al-Qastallaniy, 2004 : 1/71) และดับริอะฮ์ อัลซิมมะฮ์ ฟินุศ์ อัลอุมมะฮ์ (al-Burhāniy, n.d : 9) สำหรับสำนวนข้างต้นปรากฏในตำราอัลฟุทหัต อัลมุกกียะฮ์ (Ibn Arābiy, 1971 : 1/119) และกัซฟุ อัลเคาะฟาฮ์ (al-‘Ajūniy, 1930 : 1/265) โดยเจ้าของตำรา (อัลอัจญูญีนีย์) อ้างว่าได้คัดลอกมาจากตำราอัลมุค็อนนัฟของอับดุลรอซซอกอีกทอดหนึ่งแต่ผู้วิจัยได้สืบค้นในตำราอัลมุค็อนนัฟแล้วแต่ไม่พบ จึงสันนิษฐานได้ว่าไม่น่าจะมีอยู่จริงตามที่อัลอัจญูญีนีย์กล่าวอ้าง ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของอัลสุฎฎิรีย์ต่อชะดีษนี้ว่า “เป็นชะดีษที่ไม่มีสันดัดที่สามารถยืนยันได้ (al-Suyuti, 1974 : 1/272) อัลฆุมารีย์ก็สนับสนุนเช่นเดียวกันว่าชะดีษนี้เป็นชะดีษเมาฎูที่ถูกยกขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย เนื่องประกอบไปด้วยถ้อยคำที่ลึกลับ และความหมายที่มีอาจยอมรับได้มากมาย (al-Ghumariy, 1982 : 7) สอดคล้องกับผลการศึกษานักวิชาการชะดีษว่าชะดีษนี้เป็นชะดีษเมาฎูที่ไม่มีปรากฏอยู่ในบรรดาตำราชะดีษเล่มใดๆเลย เป็นเพียงเรื่องราวที่เล่าขานกันอย่างแพร่หลายในระหว่างกลุ่มคูฟิยะ (Usāmah bin Athaya, 2007 : 186)

² คิฎิร หรือ เคาะฎิบ คือบุคคลผู้มีคุณธรรมคนหนึ่งในสมัยของบิมุซา อัลลอฮ์ทรงให้เขาล่วงรู้ความลับบางประการเกี่ยวกับเรือ ก่าแพง และเหตุผลของการสังหารเด็กซึ่งท่านบิมุซาไม่รู้ หาใช่ความรู้อื่น ๆ อันเกี่ยวกับหลักการศาสนา หรือความลับต่างๆดังการกล่าวอ้างของพวกเขาบ้างกลุ่มแต่อย่างใด ซึ่งเรื่องราวของทั้งสองมีระบุในสุเราะฮ์ อัลกะฮ์ฟิ (al-‘Ashgar, 1983 : 22)

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติความเชื่อต่อฮะดีษความหมายว่านบีคิฎรียังมีชีวิตอาศัยอยู่และเดินสัญจรอยู่แถบพื้นที่ชายฝั่งทะเล

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	31	19.4
เชื่อเพราะถือเป็นความพิเศษ (กะรอยมาต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ	7	4.4
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	19	11.9
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	28	17.5
อื่นๆ (โปรตระกูล)	75	46.9
รวม	160	100 %

สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอนัส บินมาลิกเล่าว่า

((قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الْخَضِرَ فِي الْبَحْرِ: وَالْيَسَعَ فِي الْبَرِّ، يَجْتَمِعَانِ كُلَّ لَيْلَةٍ عِنْدَ الرَّدْمِ الَّذِي بَنَاهُ ذُو الْقُرْنَيْنِ بَيْنَ النَّاسِ. وَبَيْنَ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ. وَيَحْجَانِ وَيَعْتَمِرَانِ كُلَّ عَامٍ، وَيَشْرَبَانِ مِنْ زَمْزَمَكم شَرْبَةً تَكْفِيهِمَا إِلَى قَابِلٍ))

ความว่า “แท้จริงคิฎรียาศัยอยู่ในท้องทะเล ส่วนยะสะอะอาศัยอยู่บนบก ทั้งสองจะมารวม (พบปะ) กันในทุกๆ ค่ำคืน ณ กำแพงสูงที่ซูลก็อรณัยน์สร้างขึ้น (เพื่อกั้น) ระหว่างผู้คนกับยะญูญญ์กับมะญูญญ์ และทั้งสองจะประกอบพิธีฮัจญ์และทำอุมเราะฮ์พร้อมกันทุกปี ทั้งสองจะร่วมตีม้ำซ่มซ่มของพวกเขา แต่เป็นการตีม้ำเพียงครั้งเดียวที่เพียงพอไปถึงปีถัดไป”¹

¹ จากการตัดรึงฮะดีษพบว่าฮะดีษบทนี้มีบันทึกในตำราอัลมุสนัด (Nur al-Din al-Haithamiy, 1992: 866) จากสายรายงานของอับดุลรอหิม บิน วากิต รายงานจากอัลกอสิม บิน บะฮ์รอม รายงานจากอะบาน รายงานจากอนัส บิน มาลิกโดยอ้างถึงท่านนบี ﷺ ซึ่งไม่พบผู้บันทึกใดเลยนอกจากอัลฮาริษ บิน อับิอัสมาฮ์เท่านั้น (Usamah bin Athaya, 2007 : 144) หากพิจารณาบรรดาผู้รายงานที่ปรากฏชื่อในสายรายงานสามารถตัดสินได้ว่าฮะดีษนี้เป็นฮะดีษเมฆาฏูชัดเจนด้วยเหตุผลจากการอธิบายของบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษบางท่านที่ระบุว่า อับดุลรอหิม บิน วากิต เป็นบุคคลอยู่ในระดับมุนกัร อัลฮะดีษ (al Khatīb, 1996 : 11/85) และอัลกอสิม บิน บะฮ์รอม เป็นคนมุสา (Ibn ‘Adiy. 1988 : 7/294) ส่วนอะบาน บิน อับิ อียาซ ก็ถูกระบุว่าเป็น

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อสุดโต่ง (ซุญวี) เกี่ยวกับคิฎีร์ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกัน และยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงฮะดีษฎะอ์ฟิฎิตัน และความเชื่อที่สืบทอดมาอย่างผิดๆเกี่ยวกับกะรอมัตของบุคคลผู้ถูกนับถือเป็นวะลี

4.2.1.3 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบรรดาวะลี หรือคนซอลิฮ์

จากคำถามที่ว่า ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อว่าการขอตุอาอ์จากคนตาย ณ หลุมสุสาน (กุบรู) ของบุคคลผู้เป็นวะลีจะได้รับการตอบรับ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า ไม่นับใจมากที่สุด คือ จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้นจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 21.3 เชื่อเพราะถือเป็นความพิเศษ (กะรอมัต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องมีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 ส่วน (ดังตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่อฮะดีษความหมายว่าการขอตุอาอ์จากคนตาย ณ หลุมสุสาน (กุบรู) ของบุคคลผู้เป็นวะลีจะได้รับการตอบรับ

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	35	21.9
เชื่อเพราะถือเป็นความพิเศษ (กะรอมัต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ	28	17.5
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	34	21.3
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	8	5.0
อื่นๆ (โปรดระบุ)	55	34.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 10 คน คิด

บุคคลในระดับมัตรุกอัลฮะดีษ(al-‘Asqalāniy, 1907 : 27) โดยอัลฮะดีษเกลาเนียกล่าวถึงสถานภาพของฮะดีษนี้ว่าเป็นฮะดีษฎะอ์ฟิฎิตัน (al-‘Asqalāniy, 1998 : 8/441)

เป็นร้อยละ 25.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((إن الله يوكل ملكاً على قبر كل ولي يقتضي حوائج الناس))

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงมอบหมายให้มีลาอิกะฮ์ท่านหนึ่งสถิตบนหลุมสุสาน (กุบুর) ของผู้เป็นวะลีย์แต่ละคน เพื่อทำหน้าที่คอยช่วยสนองความต้องการของมนุษย์”¹

และบางคนอ้างอิงจากอีกฮะดีษหนึ่งในความหมายที่คล้ายคลึงกัน คือ

((إِذَا أَعْيَبْتُمْ الْأُمُورَ فَعَلَيْكُمْ بِأَصْحَابِ الْقُبُورِ))

ความว่า “หากพวกท่านติดขัดปัญหาใดๆ พวกท่านจงไปขอกับชาวสุสาน”²

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อสุตโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับบรรดาอะลีย์ หรือคนซอลีย์ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงฮะดีษปลอมที่ถูกกู้ขึ้นมาของพวกนอกรีต และถูกสืบทอดกันมาอย่างผิดๆเนื่องได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ รวมทั้งเชื่อว่าเป็นความพิเศษหรือกระเษมาตที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะบุคคล

4.2.1.4 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะลีย์ที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อสุตโต่งเกี่ยวกับบรรดานบี อะลีย์ และคนซอลีย์ ตามข้างต้นนั้นทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษระดับเมาฎูอ และฎะอีย์ฟฎิดัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อ (และการปฏิบัติบิตออะฮ์) ของสังคมมุสลิม โดยสามารถอธิบายแต่ละฮะดีษได้ดังนี้

1) ฮะดีษที่ระบุว่า “นุร (รัศมี) ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ สิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนการสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย” ก่อให้เกิดการแพร่หลายของความเชื่อที่เปี่ยมเบนว่าสิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างให้บังเกิดขึ้นในจักรวาลนี้ คือ การสร้างนุร (รัศมี) ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้วต่อมาได้ทรงสร้างสรรพสิ่งต่างๆ เช่น ความดี-ความชั่ว, อะริซและกุรซีย์ของอัลลอฮ์, ตำแหน่งแห่งความรักและความกลัว, ปากกาบันทึกความดี-ความชั่ว, ดวงวิญญาณรวมมัลกุกทั้งหลายจากนุรดังกล่าว

¹ จากการตัดริจฎูพบว่าฮะดีษนี้จริงแล้วไม่ปรากฏผู้รายงาน ซึ่งอัลซุยกัยรีย์ กล่าววิพากษ์ไว้ในตำราอัศสุนัน วัลมุบตะดีอาต “ว่าเป็นถ้อยคำของพวกชัยฎอน มีไขถ้อยคำของนบี ﷺ (al-Shuqairiy.1980 : 237)

² อิบน์ ตัยมียะฮ์ กล่าวว่าโดยมติเอกฉันท์ของบรรดานักวิชาการที่ทราบถึงที่มาของฮะดีษนี้ดีว่านี่เป็นการกล่าวหาต่อท่านนบี ﷺ และไม่มีการวิชาการท่านใดเลยที่รายงานฮะดีษดังกล่าว ข้าไม่ปรากฏในบรรดาตำราฮะดีษเล่มใดที่น่าเชื่อถือได้อีกด้วย (Ibn Taimiyah, 1995: 1/356) อัชเชกานีย์ วิพากษ์ฮะดีษบทหลังนี้ด้วยว่าเป็นคำกล่าวโกหก ที่ถูกกู้ขึ้นมาโดยพวกนอกรีตที่หวังทำลายศาสนา (al-Shawkaniy.1929 : 65)

ดังพบเห็นการแพร่หลายของความเชื่อเช่นนี้ในสังคมมุสลิมในรูปแบบต่างๆ เช่น จากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาท่านหนึ่งที่ให้ข้อมูลว่า “เราสามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ก็เพราะแสงหรือนูร์ อันมาจาก นูร์ของท่านนบีมุฮัมมัดที่ส่องสว่างจับต้องสรรพสิ่งต่างๆ ในโลก นูร์ของท่านนบีมุฮัมมัดจึงมิใช่มีแค่ลูกเช่นทั่วไป แต่หมายถึงสิ่งเดียวกับวิญญาณหรือรูห์ของอัลลอฮ์ที่เป่าในร่างของอาดัม และยังเป็นที่มาและการดำรงอยู่ของมีดลูกทั้งหลายเหล่านั้นอีกด้วย” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 ก.พ. 2558)

และยังพบเห็นในรูปแบบตำรา หนังสือ และสิ่งพิมพ์ในภาษาต่างๆ เช่น ภาษาหนังสือ “ทางสวรรค์”¹ ซึ่งแปลมาจากหนังสือต้นฉบับภาษามาลายูชื่อ “เยาะฮะรุลเมาฮูบ”² ที่ระบุว่า “พระองค์ทรงบันดาล จากระศมีแห่งพระมหาเดขานุภาพของพระองค์ ให้เป็นดวงรัศมีแห่งผู้ที่พระองค์ทรงรัก คือมุฮัมมัด ก่อนที่พระองค์จะทรงบันดาลสร้างนบิอาดัมถึงสองพันปี และจากดวงรัศมีแห่งผู้ที่พระองค์ทรงรักนั้น พระองค์ได้ทรงบันดาลสรรพสิ่งต่างๆ นับตั้งแต่อَرْض จนกระทั่งภายใต้แห่งเจ็ดชั้นแผ่นดิน” (มูร้อด มุคตารี, มปป : 1-2)

2) ฮะดีษที่ระบุว่า “นบิคิฎรยังมีชีวิตอาศัยอยู่และเดินสัญจรในแถบพื้นที่ชายฝั่งทะเล” ก่อให้เกิดการแพร่หลายของความเชื่อเบี่ยงเบน และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับนบิคิฎรขึ้นในสังคมมุสลิม ดังทราบจากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนามุสลิมท่านหนึ่งซึ่งประกอบอาชีพประมงให้ข้อมูลว่า “เรื่องของนบิคิฎรนั้นเป็นเรื่องราวของวะลีของท่านหนึ่ง ซึ่งมีหลักฐานว่าหากผู้ใดได้จำชื่อของนบิคิฎรและบิดาของท่าน ผู้นั้นวายิบได้เข้าสวรรค์” (สัมภาษณ์เมื่อ 29 ก.พ. 2558) ขณะที่โต๊ะครูบางท่านได้อ้างหลักฐานว่า “แท้จริงมีนบิอยู่ 4 ท่าน ที่ยังคงมีชีวิตอยู่ โดยสองท่านแรก คือ ท่านนบิคิฎรและท่านนบิอิลยาส โดยทั้งสองท่านนี้ใช้ชีวิตอยู่บนหน้าแผ่นดิน ส่วนอีกสองท่านที่เหลือ คือ ท่านนบิฮิซากับท่านนบิอิตรีส ซึ่งทั้งสองท่านนี้ใช้ชีวิตอยู่บนชั้นฟ้า” (สัมภาษณ์เมื่อ 29 ก.พ. 2558)

ความเชื่อข้างต้นยังเป็นสาเหตุของครุพาทและความเชื่อมงายเกี่ยวกับนบิคิฎรขึ้นในบางชุมชน เช่นจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านคนหนึ่งในพื้นที่จำนวนไม่น้อยยังเชื่อในคำล่ำลือว่า “เมื่อเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิถล่มชายฝั่งอันดามันเมื่อ ปี พ.ศ. 2547 ที่ผ่านมามีคนได้พบเห็นบรูซหนุ่มๆ ชาวซึ่งบ้างเชื่อว่าเป็นนบิคิฎรมาปรากฏตัวและได้ช่วยพี่น้องมุสลิมและมัสยิดบางแห่งมิให้ได้รับความเสียหายอีกด้วย” (สัมภาษณ์เมื่อ 29 ก.พ. 2558)

3) ฮะดีษที่ระบุว่า “การขออู้อ์ ณ หลุมสุสานของบุคคลผู้เป็นวะลีจะได้รับการตอบรับ และฮะดีษที่ระบุว่า “หากติดขัดปัญหาใดๆ ก็จงไปวิงวอนขอกับชาวสุสาน” เป็นสาเหตุของความเชื่อเบี่ยงเบน และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับวะลี หรือคนซอลิฮ์ที่เสียชีวิตไปแล้วยังคงสามารถแสดงกะรอมัต หรือกระทำการสุดวิสัยบางอย่างได้ ก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนทางความเชื่อและการปฏิบัติที่

¹ หนังสือทางสวรรค์ เล่มที่ 2 เรียบเรียงโดยมูร้อด มุคตารี พิมพ์เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์ ส.วงศ์เสงี่ยม กรุงเทพฯ และไม่ระบุปีพิมพ์

² เรียบเรียงโดย ชัยค้อลี บิน อับดิรเราะฮ์มาน ผู้รู้ศาสนาชาวรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

ผิดๆเกี่ยวกับบุคคลผู้ถูกนับถือว่าเป็นวะลี หรือคนซอลิห์ เหล่านี้มากมาย เช่น การเดินทางไปขอคูอาร์จากวะลีที่หลุมสุสาน การแตะสัมผัสหลุมสุสานเพื่อหวังความเป็นบะรอกัต การบนบาน และเวียนรอบสุสาน เป็นต้น เช่นจากการสัมภาษณ์ผู้นำศาสนาท่านหนึ่งในพื้นที่ศึกษาให้ข้อมูลว่า “โตะครูแอ¹ แห่งเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา เป็นวะลีของอัลลอฮ์ ที่สามารถแสดงสิ่งปาฏิหาริย์บางอย่างได้ ดังคำบอกเล่าของลูกศิษย์คนหนึ่งว่า “ครูแอ มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย กิจวัตรประจำวันของโตะครูแอส่วนใหญ่จะหมดไปกับการทำอิบาดะฮ์ แกเป็นคนพูดน้อยหรือแทบจะไม่พูดเลย เล่ากันว่า ครูแอได้รับลัลลาตุลกอตรถึง 2 หรือ 3 ครั้ง (สัมภาษณ์เมื่อ 2 มี. ค. 2558) และชาวบ้านบางคนกล่าวว่า “ท่านมีวิชาอิลาฮัม รู้ถึงอายุขัยของสัตว์ที่แกจะยิงด้วยธนู ขณะที่แกออกล่าสัตว์กับเด็กปอเนาะ แกเคยทอดแห ที่เดียวแล้วกลับเพราะได้ปลาเต็มแห แกเคยนำชาวบ้านละหมาดขอฝน แล้วฝนก็ตก 7 วัน 7 คืน แกไม่ได้สอนแก่นุหฺญแต่แกยังสอนพวกญินด้วย แกเคยปิดประตูบ้านและบอกเด็กปอเนาะว่า แกจะไปช่วยดับไฟที่มีกษะแล้วแกก็กลับมาในสภาพนั้นจริงๆ” (สัมภาษณ์เมื่อ 2 มี. ค. 2558) และข้อมูลจากอีกท่านหนึ่งว่า “ในแต่ละเดือนจะมีผู้คนจำนวนมากที่เลื่อมใสต่อโตะครูแอทั้งที่อาศัยอยู่บนเกาะยว และจากต่างถิ่นหรือต่างจังหวัดเดินทางมาที่สุสานของท่าน บ้างก็มาขอคูอาร์ บนบานให้ได้รับสิ่งที่ต้องการ และบ้างก็พาขวดหรือภาชนะมาด้วยเพื่อทำพิธีบางอย่างแล้วนำน้ำที่อ้างว่าเป็นน้ำคูอาร์ไปรักษาโรคร้ายต่างๆ” (สัมภาษณ์เมื่อ 2 มี. ค. 2558)

4) ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบรรดานบี วะลี และคนซอลิห์ ข้างต้น ดังอ้างอิงมาจากหลักฐานซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นอะดิษที่ไม่ถูกต้อง และยังขัดแย้งกับหลักความเชื่อของอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ จึงถือเป็นความเชื่อเบี่ยงเบนอันเข้าข่ายชิริก กุฟร หรือ Курอฟาต ซ้ำยังเป็นปัญหาทางศาสนาที่สร้างความขัดแย้งขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมมุสลิมมายาวนาน สำหรับบทลงโทษสำหรับบุคคลที่เชื่อเช่นนี้พึงได้รับในโลกนี้ คือ สมควรได้รับการดำเนิน ตักเตือน และลงโทษด้วยกฎหมายอิสลามตามดุลยพินิจของผู้ปกครอง แต่หากยังจงใจฝ่าฝืน และไม่ยอมสารภาพผิด หรือเปลี่ยนแปลงใดๆอันควรได้รับการอภัยจากอัลลอฮ์ กระทั่งจบชีวิตลงบนความเชื่อที่หลงผิดเช่นนั้น ย่อมถือเป็นการทำบาปใหญ่ที่พึงได้รับการลงโทษอย่างสาสมด้วยไฟนรกในโลกอาคิเราะฮ์

4.2.2 ความเชื่อสุดโต่ง (มุลูว) เกี่ยวกับความศิริมงคล (บะรอกัต) ของบุคคล เวลา และสถานที่ การวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงอะดิษมาถูอในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความบะรอกัตของบุคคล เวลา และสถานที่ และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆ ได้ดังนี้

¹ ชื่อจริงคือ โตะครูฮัจยีอิสมาแอล โรมินทร์ ผู้ถูกนับถือเป็นวลีลลอฮ์แห่งเกาะยวน้อย จ.พังงา ลูกศิษย์นิยมเรียกท่านว่า “ปะหลางแอ” หรือ “โตะครูแอเกาะยว” เคยเดินทางไปศึกษาที่เมืองเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย เชี่ยวชาญในวิชาตะเซาฟูฟ ฟิกฮ์ และนะฮูซอร์ฟ ก่อนที่จะกลับมาเปิดสถาบันสอนศาสนา เสียชีวิตราวปี พ.ศ.2526 (นายสมมาตร หลงอาหลี สัมภาษณ์เมื่อ 5 มี.ค.2558)

4.2.2.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอกัต) ของบุคคล

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อที่ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวทำนายถึงการบังเกิดมาของผู้รู้ท่านหนึ่งเชื้อสายกุร็อยช์ซึ่งมีความรู้เต็มแผ่นดิน นั่นคืออิมามอัชชาฟีอี๊ยะ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้นมากที่สุด คือจำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 33.1 และรองลงมาตามลำดับคือ เชื่อเพราะเป็นฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 26.9 ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 21 คน ร้อยละ 13.1 และเชื่อเพราะถือเป็นความประเสริฐที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะแก่อิมามอัชชาฟีอี๊ยะจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 6.9 (ดังตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อความเชื่อที่ว่าอิมามอัชชาฟีอี๊ยะ คือ อุละมาอ์บุคคลสำคัญที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำนายไว้

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ	43	26.9
เชื่อเพราะถือเป็นความประเสริฐที่อัลลอฮ์ทรงให้แก่อิมามอัชชาฟีอี๊ยะ	11	6.9
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	53	33.1
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	21	13.1
อื่นๆ (โปรดระบุ)	32	20.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนาจำนวน 40 คน ให้ทัศนะดังนี้ คือไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องมากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((لَا تَسُبُّوا قُرَيْشًا فَإِنَّ عَالَمَهَا يَمْلَأُ طِبَاقَ الْأَرْضِ عِلْمًا))

ความว่า “ทั้งหลายอย่าได้ตำหนิชาวกุร็อยช์ เพราะแท้จริงจะมีปราชญ์คนหนึ่งจากพวกเขา (เผ่ากุร็อยช์) นี้ที่ความรู้ของเขานั้น จะล้นหลามทั่วผืนแผ่นดินนี้”¹

¹ จากการตัดริ้วฮะดีษพบว่าฮะดีษตามสำนวนนี้ถูกระบุว่ารายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน อับบาส มีปรากฏอยู่ในตำราอัลสุนนะฮ์ (Abū Bakr 'Ibn Abi Asim, 1998 : 2/637) ตำรามุสนัด อัลฮาซิมียะฮ์ (al-Haitham 'Ibn Kulaib Al-Shashiy, 1993:2/169) และ

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอกัต) ของอิมามอัชชาฟีอีห์ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกัน และยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงชะรีฮะอ์อิฟฎิตัน และความเชื่ออย่างผิดๆ ต่อความบะรอกัตของอิมามอัชชาฟีอีห์

4.2.2.2 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอกัต) ของเวลา

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆในคืนนิศฟูชะอฺบาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกีมากมาย ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมามเคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากเชื่อเพราะเป็นชะรีฮะอ์ท่านนบี ﷺ จำนวน 52 คนคิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมาระบุว่าไม่มั่นใจมีจำนวน 47 คนคิดเป็นร้อยละ 29.4 ต่อมาเชื่อเพราะถือเป็นความประเสริฐโดยพิเศษของคืนนิศฟูชะอฺบาน จำนวน 27 คนคิดเป็นร้อยละ 16.9 และเชื่อเพราะพบเห็นผู้รู้และสังคมมุสลิมปฏิบัติต่อกันมาเช่นนั้น จำนวน 23 คนคิดเป็นร้อยละ 14.4 ส่วนทัศนะที่ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะรีฮะอ์ที่ถูกต้องจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 6.9 (ดังตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อความเชื่อว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆในคืนนิศฟูชะอฺบาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกีมากมาย

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นชะรีฮะอ์ท่านนบี ﷺ	52	32.5
เชื่อเพราะถือเป็นความประเสริฐโดยพิเศษของคืนนิศฟูชะอฺบาน	27	16.9
เชื่อเพราะพบเห็นผู้รู้และสังคมมุสลิมปฏิบัติต่อกันมาเช่นนั้น	23	14.4
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะรีฮะอ์ที่ถูกต้อง	11	6.9
อื่นๆ (โปรดระบุ)	47	29.4
รวม	160	100 %

ตำราอัลมุสนัด (Abū Dawūd Al-Thiyālīsīy, 1998:39) โดยมีสายรายงานมาจากยะอ์ฟัร บิน สุลัยมาน รายงานจากอัลนัจญัร บิน ญะมัยด์ อัลกันดีรีย์ รายงานจากอบู อัลญารูด รายงานจากอบู อัลอะหฺมัด โดยอ้างว่ารายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน อับบาส โดยบุคคลที่ถูกถูกละมาอ์ชะรีฮะอ์ตั้งข้อสังเกตในชะรีฮะอ์นี้คืออัลนัจญัร บิน ญะมัยด์ อัลกันดีรีย์ ซึ่งบ้างระบุว่าบุคคลในระดับ “มีตระกูลอัลชะรีฮะอ์ (Ibn Abī Ḥatīm, 1950 : 4/477) และบ้างก็ระบุว่าผู้นี้คือบุคคลที่ไม่เป็นที่รู้จัก (al-‘Ajlūniy, 1984:2/53) อัลอัลบานีเยยกกล่าวว่า “ชะรีฮะอ์นี้ตามสายรายงานข้างต้นจึงถือเป็นชะรีฮะอ์อิฟฎิตัน” (al-Albāniy, 1991 : 1/573)

สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน มากที่สุดจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และจำนวนเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فقوموا لَيْلَهَا وَصوموا نَهَارَهَا فَإِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ فِيهَا لِعُرْوَبِ الشَّمْسِ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا فَيَقُولُ أَلَا مِنْ مُسْتَغْفِرٍ لِي فَأَغْفِرَ لَهُ أَلَا مُسْتَرْزِقٌ فَأَرْزُقُهُ أَلَا مُبْتَلَى فَأَعَافِيَهُ أَلَا كَذَّاءٌ كَذَّاءٌ حَتَّى يَطَّلَعَ الْفَجْرُ))

ความว่า “เมื่อถึงคืนนิศฟูชะอบานดังนั้นพวกท่านจงยืนขึ้นปฏิบัติอิบาดะฮ์ ยามค่ำคืนของมัน และถือศีลอดในยามกลางวันของมัน เพราะแท้จริงอัลลอฮ์ จะทรงเสด็จลงมาเมื่อดวงตะวันพลบค่ำยังพากฟ้าของ ดุนยา แล้วตรัสว่า : มีผู้ใดบ้างไหมที่ขอภัยโทษแล้วฉันจะอภัยให้แก่เขา มีผู้ใดไหมที่ขอประทาน ริชกี (ปัจจัยยังชีพ) แล้วฉันจะประทานริชกีให้แก่เขา มีผู้ใดไหมที่ถูกทดสอบ แล้วฉันจะให้ความปลอดภัยแก่เขา และมีผู้ใดไหมที่เป็นอย่างนั้น หรือเป็น อย่างนี้ จนกระทั่งถึงเวลารุ่งอรุณ”¹

นอกจากนี้ยังมีการอ้างฮะดีษบางฮะดีษที่ระบุถึงความประเสริฐของคืนนิศฟูชะอบาน ตลอดถึงผลบุญอันมากมายของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในค่ำคืนนั้น คือ

((. مَنْ قَرَأَ فِي لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ أَلْفَ مَرَّةٍ فِي مِائَةِ رَكْعَةٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَرَى فِي مَنَامِهِ مِائَةَ مَلَكٍ تَلَاؤُونَ بُيُوتَهُ بِالْحَنَّةِ، وَتَلَاؤُونَ يُؤَيِّسُونَهُ مِنَ النَّارِ))

¹ จากการตัดรียงพบว่าฮะดีษนี้มีบันทึกอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่น ตำราอัสสุนัน (Ibn Majah, 1997 : 2/507-508) อัลอิลล อัลมุตะนาฮียะฮ์ (Ibn al-Jawziy, n.d : 2/71) อัลดาร์ซิบ วะอัลดาร์ซิบ (al-Asbahaniy, 1993 : 2/397) และตำราอัลอะมาลีฮ์ (al-Shajariy, 1982 : 1/280) ทั้งหมดปรากฏสายรายงานดังนี้ คือรายงานจากอัลฮะสัน บิน อลี อัลค็อลลาน รายงานจาก अबدรรอซซาก รายงานจากบุตรของอบี สับเราะฮ์ รายงานจากอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด รายงานจากมุอาวีเยฮ์ บิน अबديللاه บิน ญะฮ์ฟัร รายงานจากบิดาของเขา โดยรายงานมาจาก อลี บิน อับดุลลิล ซึ่งในสายรายงานต่างๆของฮะดีษนี้ปรากฏผู้รายงานบางคนซึ่ง ถูกตั้งข้อสังเกต คือ 1) บุตรของอบี สับเราะฮ์ มีชื่อจริงว่าอูบักร บิน अबديللاه บิน มุฮัมมัด บิน อบีสับเราะฮ์ ซึ่งอิบนุ ฮะญูรากล่าวว่า เป็นบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากุชะบะลอม (al-‘Asqalāniy, 1991 : 7973) 2) อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด ซึ่งกล่าวว่าเป็นบุคคลเดียวกับอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด บิน อบี ยะห์ยา อัลฮัลละมีญ์ ถูกระบุว่าบุคคลระดับมัตุรุก (al-‘Asqalāniy, 1991 : 241) ฮะดีษ นี้จึงเข้าข่ายฮะดีษวาฮียะฮ์ โดยบรรดาอุละมาฮ์หลายท่าน เช่นอบู ชามะฮ์ (Abū Shāmah, 1980 : 34) อิบนุ เราะฮฎูบ (Ibn Rajab, 2002 : 34) อัลอิรอกีฮ์ (al-Iraqiy, 2002 : 499) และอัลบุศัยรีย์ (al-Bushairiy, 2004 : 1/446) ระบุว่าสายรายงาน ต่างๆของฮะดีษนี้ล้วนเญาฮ์อ์พ ฆณะที่อัลอัลบานีย์ระบุว่าสายรายงานฮะดีษนี้เญาฮ์อ์ (al-Albāniy, 1991 : 5/154)

ความว่า “ผู้ใดที่อ่านสุเราะฮ์ กุลฮุวัลลอฮ์ (อัลอิคลาศ) หนึ่งพันครั้งในการละหมาด 100 ร็อกอัต ในค่ำคืนวันที่ 15 ของเดือนชะอบานเขาจะไม่ตายไป นอกจากว่าอัลลอฮ์จะทรงยกให้มลาอิกะฮ์ 100 ตนมาแจ้งข่าวดีแก่เขา และอีก 30 มลาอิกะฮ์ที่ทำให้เขาพ้นจากไฟนรก”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความศிரิมงคล (บะรอกัต) ของเวลา คือคีนนิศฟูชะอบานข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงชะดิษฏะฮ์อิฟเฆาะฮ์ และความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับความประเสริฐของคีนนิศฟูชะอบาน

4.2.2.3 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศிரิมงคล (บะรอกัต) ของสถานที่

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อว่า “เราเฆาะฮ์” หมายถึงบริเวณระหว่างหลุมสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และมิมบ์รของท่านนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าเชื่อเพราะเป็นชะดิษฏะฮ์ท่านนบี ﷺ มากที่สุด คือ จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความชะดิษฏะฮ์ที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลายจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ไม่มั่นใจจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้นจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดิษฏะฮ์ที่ถูกต่อจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 8.1 (ดังตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่อเราเฆาะฮ์ว่าหมายถึงบริเวณระหว่างหลุมสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และมิมบ์รของท่านนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์

¹ จากการตัดริจฎ์พบว่าชะดิษฏะฮ์นี้มีปรากฏในตำราอัลเฆาะฮ์ออต (Ibn al-Jawziy, 1997 : 2/332-443) ซึ่งระบุสายรายงานดังนี้ คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน นาศิร รายงานจากอบีลี บิน อัลบิเนา รายงานจากอบีอับดิลลาฮ์ อัลฮุซัยน บิน อุมร์ อัลอัลลาฟ รายงานจากอบีอัลกอสิม อัลฟามีย์ รายงานจากอลี บิน บันดาร์ อัลบ์รดาอีย์ รายงานจากอบูยสุฟ ยะฮ์กูบ บิน อับดิรเราะฮ์มาน รายงานจากมุฮัมมัด บิน อุบัยดิลลาฮ์ รายงานจากบิดาของท่าน รายงานจากอลี บิน อาคิม รายงานจากอัมร์ บิน มิกดาม รายงานจากยะฮ์ฟัร บิน มุฮัมมัด รายงานจากบิดาของท่านเอง (คือ มุฮัมมัด บิน อลี หรือ อบี ยะฮ์ฟัร อัลบากิร) ในสายรายงานของชะดิษฏะฮ์นี้ปรากฏผู้รายงานหลายท่านถูกตั้งข้อสังเกต คือ 1) อบูยสุฟ ยะฮ์กูบ บิน อับดิรเราะฮ์มาน ซึ่งถูกระบุว่าเป็นบุคคลที่มีชื่อคลุมเครือมากมายในชะดิษฏะฮ์ (al-Khatīb, 2001 : 16/431) 2) มุฮัมมัด บิน อุบัยดิลลาฮ์ ซึ่งรายงานจากบิดาของท่าน ทั้งสองล้วนเป็นบุคคลที่ไม่ปรากฏประวัติชัดเจน (Hasan, 2008 : 883 : 672) 3) อลี บิน อาคิม เป็นบุคคลที่นักวิชาการชะดิษฏะฮ์ตัดสินว่าเฆาะฮ์อิฟ (al-Dhahabiy, 1992 : 2/42) และบ้างก็ระบุว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัฏรูกอัลชะดิษฏะฮ์ (al-Nasa'iy, 1984 : 179) และ 4) อัมร์ บิน มิกดาม ที่ถูกต้องหมายถึงอัมร์ บิน อบีมิกดาม นั่นคือบุคคลเดียวกับอัมร์ บิน ซาบิต ซึ่งอัลนะสอีย์ (al-Nasa'iy, 1984 : 185) และอัลชะฮะบีย์ระบุว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัฏรูก (al-Dhahabiy, nd : 2/62) ส่วนอัลฮัสเกาะลานียักล่าวว่าคุณค่าผู้นี้ในระดับเฆาะฮ์อิฟและถูกกล่าวหาเป็นชื่อชะฮ์ (al-'Asqalāniy, 1991 : 4995) ชะดิษฏะฮ์นี้มีสถานภาพเป็นชะดิษฏะฮ์มุรซัล คือเป็นการรายงานจากอบูยะฮ์ฟัร อัลบากิร โดยอ้างถึงท่านนบี ﷺ ซึ่งหากพิจารณาในสายรายงานแล้วพบว่ามิใช่เฆาะฮ์อิฟ ญะฮาละฮ์และขาดความต่อเนื่อง (อินกิฎอ์) ขณะที่ตัวบทหรือมะตันก็เป็นชะดิษฏะฮ์เฆาะฮ์ออตชัดเจน (Ibn al-Jawziy, 1997: 2/443)

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นชะดีษท่านนบี ﷺ	76	47.5
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	19	11.9
เชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความชะดีษที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลาย	28	17.5
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้อง	13	8.1
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	24	15.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุดจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงชะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَا بَيْنَ قَبْرِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ))

ความว่า “บริเวณระหว่างหลุมสุสานของฉันและมิมบรของฉันนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์”¹

และจากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อว่าการพุดคุยในเรื่องราวทางโลกในมัสยิดเป็นสิ่งต้องห้ามและมีโทษร้ายแรงทำให้การงานของเขาเสียหายไปจำนวน 40 ปี ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าเชื่อเพราะเป็นชะดีษท่านนบี ﷺ มากที่สุด คือ จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 38. 8 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่มั่นใจจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้นจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้องจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 และเชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความชะดีษที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลายจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 (ดังตารางที่ 13)

¹ จากการตัดรียฎพบว่าจะดีษตามสำนวนนี้มีระบุอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่นอัลมุสนัด (al-Ruyaniy, 1995 : 2/179) มีต้นสายรายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน ซัยด์ ตำรามุชกิลอัลอะซหาร (al-Tahawiy, 1912: 6/366) มีต้นสายรายงานจากอุมมุสะละมะฮ์ และตำราอัลมุอ์ญิม อัลกะบิร (al-Thabraniiy,1994 : 12/294) มีต้นสายรายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน อุมร์ ซึ่งด้วยสำนวนบางอุละมาอ์ถือเป็นชะดีษเมฆาอู (Ibn Taymiyah, 1995 : 1/236)

ตารางที่ 13 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดีษความหมายว่าผู้ใดกล่าวคำพูดทางศุนยาในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไประยะ 40 ปี

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นอะดีษท่านนบี ﷺ	62	38.8
เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น	25	15.6
เชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความอะดีษที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลาย	17	10.6
ไม่เชื่อเพราะมิใช่อะดีษที่ถูกต้อง	19	11.9
อื่นๆ (โปรดระบุ)	37	23.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน มากที่สุด จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ تَكَلَّمَ بِكَلِمَاتٍ فِي الْمَسْجِدِ ، أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَعْمَالَهُ أَرْبَعِينَ سَنَةً))

ความว่า “ผู้ใดกล่าวคำพูดทางศุนยาในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไประยะ 40 ปี”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอเกาะห์) ของสถานที่ คือสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และมัสยิดข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งล้วนเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงอะดีษมาฎอ และความเชื่อสุดโต่งของผู้คนเกี่ยวกับความประเสริฐของสุสานท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และความประเสริฐของมัสยิด

¹ จากการตีความพบว่าอะดีษนี้ปรากฏในตำราอัลอัสรออ อัลมัรฟูอะฮ์ (al-Qariy, 1970 : 325) โดยเจ้าของตำราระบุว่าเป็นมาฎอ และปรากฏในตำราเมาฎอของอัลศิฆอนีย์ (al-Saghaniy, 1980 : 39) โดยเจ้าของตำราระบุว่าเป็นมาฎอเช่นกัน

4.2.2.4 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะดีษที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความศรัทธาของบุคคล เวลา และสถานที่ตามข้างต้นนั้นทั้งหมดล้วนเป็นอะดีษระดับเมาฎูอ และฎะอ์อีฟญิดตัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อ (และการปฏิบัติอิบาเดาะห์) ของสังคมมุสลิม โดยสามารถอธิบายแต่ละอะดีษได้ดังนี้

(1) อะดีษที่ระบุว่าอิมามอัชชาฟีอีย์ คืออุละมาอ์บุคคลสำคัญที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำนายไว้ หรือเชื่อว่าท่านมีความประเสริฐและมีความรู้มากที่สุดในบรรดาปราชญ์ทั้งหลาย จนนำไปสู่ความเชื่อที่สุตโต้ง งมงาย และเทิดทูนจนเกินขอบเขตของมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่งสู่ระดับของบุคคลพิเศษ แม้กระทั่งเกิดภาพของการปฏิบัติอย่างผิดๆต่อสุสานของอัชชาฟีอีย์ในประเทศอียิปต์ เช่นมีการมุ่งหน้าไปเยี่ยมเยียน ขอคูอาร์ และเวียนรอบสุสานของอิมามอัชชาฟีอีย์เพื่อเอาความเป็นบะรอกัต (ศรัทธา) เป็นต้น สำหรับในสังคมมุสลิมในแถวชายฝั่งอันดามัน ซึ่งส่วนใหญ่ปฏิบัติศาสนกิจตามแนวทางมัชฮับชาฟีอีย์และมีความเชื่อแบบยึดติด (ตะอ์ศศุบ) โดยถือว่ามัชฮับนั้นนั้นถูกต้องที่สุดและบ้างก็เชื่อว่าพี่น้องมุสลิมที่ปฏิบัติในแนวทางอื่นไม่สมบูรณ์และผิดพลาด เป็นต้น ดังการให้สัมภาษณ์ของผู้รู้ท่านหนึ่งว่า “มีหลักฐานจากอะดีษของท่านนบี ﷺ และจากการยืนยันโดยบรรดาอุละมาอ์หลายท่านว่าอิมามอัชชาฟีอีย์คือสุดยอดของปราชญ์แห่งอิสลามเหนือบุคคลอื่นๆทั้งหมดที่พร้อมด้วยคุณสมบัติ ท่านมาจากตระกูลเดียวกับท่านนบี ﷺ คือกูรัยษ์ และได้รับการรับรองจากท่านเองด้วย” (สัมภาษณ์เมื่อ 9 เม.ย.2558)

กระทั่งบางคนมีความเชื่อมั่นต่อแนวทางของท่านอย่างที่สุด เสมือนเป็นดังทุกอย่างของศาสนา โดยไม่สนใจศึกษาเรียนรู้จากแหล่งอื่นใด พร้อมทั้งมีท่าทีระแวงต่อบุคคลอื่นที่คิดเห็นต่าง จนบางครั้งนำไปสู่การขัดแย้ง และแบ่งพวกกัน เช่นคำกล่าวที่ว่า “มัชฮับของอิมามอัชชาฟีอีย์จึงเป็นมัชฮับที่ดีที่สุดและถูกต้องที่สุด บุคคลใดเปลี่ยนไปปฏิบัติตามมัชฮับอื่นๆถือว่าหลงผิด” (สัมภาษณ์เมื่อ 13 เม.ย.2558)

(2) อะดีษที่ระบุว่าการปฏิบัติอิบาเดาะห์ต่างๆในคีนนิศฟูชะอ์บาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกีมากมาย

สิ่งที่บรรดาผู้รู้หรือนักวิชาการด้านศาสนาในพื้นที่วิจัยหลายท่านพยายามนำมากล่าวอ้างเป็นหลักฐานเพื่อสนับสนุนการจัดพิธีต่างๆทางศาสนาในค่านิศฟูชะอ์บานนั้น นอกจากอะดีษข้างต้นแล้วยังอ้างอิงทัศนะของอุละมาอ์บางท่านเป็นหลักฐานอีกด้วย เช่น บางคนกล่าวว่า “ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวนหนึ่ง เช่นบรรดาตาบิอินที่อาศัยอยู่ในเมืองบัศเราะฮ์ และเมืองชามหลายท่านก็ปฏิบัติเช่นนั้น” (สัมภาษณ์เมื่อ 10 เม.ย.58)

(3) ฮะดีษที่ระบุว่า “บริเวณระหว่างหลุมสุสานของฉันและมิมบ์รของฉันนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์” และฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดกล่าวคำพุดทางคุณยาในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไปจำนวน 40 ปี

ฮะดีษแรกทำให้เกิดความเชื่อที่เบี่ยงเบนได้ว่าเราในฐานะรวมทั้งสุสานของท่าน นบี ﷺ นั้นเป็นดังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ใครๆ ใคร้อยากเข้าไปเพื่อเอาบะรอกัต ส่วนฮะดีษที่สองทำให้เชื่อว่ามัสยิดนั้นเป็นสถานที่เข้าไปละหมาด หรือทำอิบาดะฮ์ต่างๆเท่านั้น จึงห้ามพุดเรื่องราวใดๆทางโลกในมัสยิดเด็ดขาด หากละเมิดย่อมมีโทษฐานความผิดที่ร้ายแรง และทำให้ผลแห่งการกระทำอะมัลความดีต่างๆของบุคคลผู้นั้นจำนวน 40 ปีต้องเสียหาย

เช่นทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งว่า “มัสยิด คือบ้านของอัลลอฮ์ เป็นสถานที่สำหรับละหมาด ดูอาห์ หรือซิกิรเท่านั้น ท่านนบีห้ามพุดเรื่องการเมือง หรือเรื่องใดๆเกี่ยวกับคุณยาโดยเด็ดขาด” (สัมภาษณ์เมื่อ 10 เม.ย.58) นอกจากนี้ทัศนะคติดังกล่าวสร้างผลกระทบต่างๆตามมา เช่น เป็นเหตุให้มัสยิดมิได้ถูกใช้ไปในฐานะศูนย์กลางของสังคมมุสลิมตามบทบาทที่ควรจะเป็น อย่างเช่นในอดีตครั้งประวัติศาสตร์ในทุกๆ ด้าน คือ ด้านการศาสนา การเมือง และการบริหารในกิจการต่างๆ กระทั่งทำให้มัสยิดในปัจจุบันหลายแห่งเป็นเพียงสถานที่เปิดใช้สำหรับละหมาดบางเวลาของคนที่มาละหมาดจำนวนไม่กี่คน ส่วนในการสอน หรือการคุตบะฮ์ก็ถูกกำหนดกรอบให้พุดคุยในเรื่องที่จำกัด ไม่สามารถพุดในเรื่องอื่นจากนั้น ทำให้ไม่สามารถนำเสนอหรือให้ข้อเสนอแนะต่างๆอันมีประโยชน์เพื่อการพัฒนา หรือตอบโจทย์ปัญหาต่างๆ ของสังคมปัจจุบันได้เท่าที่ควร

4.2.3 ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับไสยศาสตร์

การวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาคำกล่าวอ้างฮะดีษเมฆาฎในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และการเป่ารักษา และสามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.2.3.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับไสยศาสตร์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อที่ว่าวิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อนุญาตให้สามารถศึกษาเรียนรู้และใช้เพื่อการรักษาได้ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 25 คิดเป็นร้อยละ 15.6 เท่ากับทัศนะว่าไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง จำนวน 25 คิดเป็นร้อยละ 15.6 เชื่อเพราะแม้แต่บรรดานบีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกัไสยศาสตร์จำนวน 22 คิดเป็นร้อยละ 13.8 และ เชื่อเพราะการเรียนรู้ไว้อย่อมมีประโยชน์กับตนเองไม่น้อยจำนวน 20 คิดเป็นร้อยละ 12.5 (ดังตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษความหมายว่าวิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อนุญาตให้สามารถเรียนรู้และใช้เพื่อการรักษาได้

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	25	15.6
เชื่อเพราะแม้แต่บรรดานบีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์	22	13.8
เชื่อเพราะการเรียนรู้ไว้อย่อมมีประโยชน์กับตนเองไม่มากก็น้อย	20	12.5
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	25	15.6
อื่นๆ (โปรดระบุ)	68	42.5
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนคตินี้ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุดจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((تَعَلَّمُوا السِّحْرَ وَ لَا تَعْلَمُوا بِهِ))

ความว่า “พวกท่านทั้งหลายจงเรียนรู้วิชาไสยศาสตร์เอาไว้ และอย่าได้นำไปใช้ปฏิบัติ”¹

นอกจากนี้ยังมีการอ้างว่ามีบางฮะดีษที่ระบุถึงการอนุญาตให้ใช้วิชาไสยศาสตร์เพื่อการรักษาผู้ถูกไสยศาสตร์ได้ คือ

((لَا يَجُلُّ السِّحْرَ إِلَّا سَاحِرٌ))

ความว่า “ไม่มีใครรักษาไสยศาสตร์ได้เว้นแต่นักไสยศาสตร์เท่านั้น”²

¹ จากการตัดครีจัญพบว่าฮะดีษนี้มีปรากฏอยู่ในตำราอัครบาร อัลละฆมาน (al-Mas'ūdiy.1996 :17) บรรดาอุละมาอ์มีทัศนคติว่าเป็นถ้อยคำไม่มีหลักฐานใดๆ ยืนยันว่าเป็นคำกล่าวจริงของท่านนบี ﷺ (ดู al-Lajnah al-Da'imah.2003 : 368) คือไม่ปรากฏในสายรายงานใดๆ ทั้งที่เศาะฮี้หฺ หรือฎะอ์อิฟ อื่นทั้งขัดแย้งกับบทบัญญัติอิสลามอันมีหลักฐานมากมายห้ามเอาไว้อย่างชัดเจนทั้งจากอัลกุรอานและสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ และมติเอกฉันท์ (อิญมาอฺ) ของอุละมาอ์ (Ibn Taymiyah.1995 : 28/384)

² จากการตัดครีจัญพบว่าฮะดีษตามสำนวนนี้มีระบุในตำราหลายเล่ม เช่น เจริงอรรถของฟัตหฺ อัลบารีย์ (al-Asqananiy,1986 : 10/233) บ้างก็กล่าวว่ามีอยู่ในตำราญามิอฺ อัลมะसानีดของอิบนุอัลญะอีย์ (ดู Al-Shaikh,1959 : 2/502) ซึ่งเป็นเพียงคำกล่าว (อะษาร) ที่รายงานจากอัลหะสัน อัลบัศรีย์ซึ่งมิได้ระบุสายรายงานหรือสะนัใด ๆ ที่ชัดเจน จึงมีอาจพิสูจน์เป็นฮะดีษที่แท้จริงของท่านนบี ﷺ

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับเกี่ยวกับการศึกษาวิชาไสยศาสตร์ และการเป่ารักษาด้วยไสยศาสตร์ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงฮะดีษเมฆูอ หรือฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง และความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับไสยศาสตร์ และการเป่ารักษา ซึ่งได้รับการยืนยันและปฏิบัติตามกันมาโดยผู้รู้

4.2.3.2 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาฮะดีษที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และการเป่ารักษาตามข้างต้นนั้น ทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษระดับเมฆูอ และฎะอ์อีฟญิดตัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อของสังคมมุสลิม โดยสามารถอธิบายแต่ละฮะดีษได้ดังนี้

(1) ฮะดีษที่ระบุว่า “วิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อนุญาตเรียนรู้อันได้” ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด และความเชื่อที่เปี่ยงเบนอันนำไปสู่การกระทำต่างๆที่ขัดหลักการศาสนา เช่นถูกใช้เป็นข้ออ้างถึงความชอบธรรมของวิชาดังกล่าว¹ และเกิดการอวดอ้างการเป็นโตะหมอผู้วิเศษที่สามารถหยั่งรู้สิ่งลับ และให้การรักษาด้วยไสยศาสตร์ เกิดการแพร่หลายของความเชื่อต่างๆที่ผิดหลักการศาสนาและทำให้ผู้เชื่อเช่นนั้นตกอยู่ในข่ายความผิดในระดับต่างๆ คือ การตั้งภาคี (ชิริก) การปฏิเสธ (กัฟร) หรือความมมกาย (ครอฟาต) ซึ่งเป็นสาเหตุให้ประชาชนผู้หลงเชื่อต้องได้รับความเสียหายทั้งในด้าน อะกีดะฮ์และการปฏิบัติอะมัลอิบาดะฮ์ รวมทั้งการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินไปกับความเชื่อมมกายเหล่านั้นอีกด้วย

เช่นในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในพื้นที่ศึกษาพบเห็นบุคคลคนหนึ่งชาวบ้านเรียกว่าโตะหมอ อ้างว่ามีความรู้พิเศษ คือสามารถทำนายทายทัก ดูดวงโชคชะตา และดูฤกษ์ยามต่างๆได้ เช่น ดูวันฤกษ์ยามดีในการแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือออกรถ เป็นต้น เมื่อผู้ใดมีของสูญหาย มีคนลักขโมย มีคนที่เป็นเครื่องอุปการะสูญหาย หรือเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่สบายใจ หรือกิจการงาน หรือทำการค้าขายไม่ได้เท่าที่ควรก็จะมาหาโตะหมอเพื่อทำนาย พร้อมมีวิธีแก้ไข ซึ่งบุคคลที่มาหาจะมีทั้งคนมุสลิมในหมู่บ้านเอง และต่างจังหวัด บางครั้งก็มีคนต่างศาสนิกด้วย

ได้ ขณะที่อุลมะมาอ์บางท่านให้ทัศนะต่อคำกล่าวของอัลหะสันข้างต้นว่าเจตนาที่ถูกต้องของผู้พูดคงหมายถึง “ไม่มีใครรักษาไสยศาสตร์ เว้นแต่เขาต้องอยู่ในไสยศาสตร์ไปด้วยเท่านั้น” (ดู Ibn al-Uthaimin, 1992 : 9/557) หรือหมายถึงไม่มีใครบังอาจรักษาไสยศาสตร์ ด้วยวิธีการที่ผิดๆได้เว้นแต่นักไสยศาสตร์นั่นเอง เพราะบุคคลที่รักษาด้วยวิธีการที่ถูกหลักศาสนาแล้วย่อมมีอาจเรียกว่านักไสยศาสตร์ตามสำนวนนี้แน่นอน

¹ การเรียน หรือการสอน รวมถึงใช้ปิดเป่ารักษาและการยุ่งเกี่ยวใดๆ กับวิชาไสยศาสตร์ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นสิ่งต้องห้ามทางศาสนาด้วยหลักฐานต่างๆชัดเจนทั้งจากอัลกุรอาน อัลสุนนะฮ์ และทัศนะอุลมะมาอ์ เช่น อัลนะวะวีย์กล่าวว่า “การอาศัยไสยศาสตร์เป็นสิ่งต้องห้าม และเป็นบาปใหญ่ประเภทหนึ่งโดยมติเอกฉันท์ของอุลมะมาอ์” (al-Nawawiy, 1994 : 14/176) อิบน์ กุดามะฮ์กล่าวว่า “แท้จริงการเรียนไสยศาสตร์หรือการสอนมันย่อมเป็นที่ต้องห้ามอย่างไม่มีข้อขัดแย้งใดๆระหว่างอุลมะมาอ์” (Ibn Qudamah, 1997 : 10/104)

ตั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์โตะหมอว่า “มันคือความรู้ และความสามารถพิเศษที่อัลลอฮ์ทรงประทานและทรงเปิดเผยให้แก่บุคคลบางคนที่พระองค์ทรงประสงค์เท่านั้น” (สัมภาษณ์เมื่อ 17 ต. ค.2559) ชาวบ้านคนหนึ่งซึ่งเลื่อมใสในวิชานี้แสดงความเห็นว่า “ไสยศาสตร์มีอยู่จริง เพราะแม้แต่ในอัลกุรอานก็กล่าวเอาไว้ ซึ่งบรรดานบี และวะลีย์หลายคนมีวิชาเหล่านี้ไว้เพื่อป้องกันตัว” (สัมภาษณ์เมื่อ 17 ต. ค.2559)

(2) ฮะดีษที่ระบุว่าสามารถอาศัยวิชาไสยศาสตร์เพื่อรักษาอาการผู้ถูกไสยศาสตร์ได้ ก่อให้เกิดความเชื่อเบี่ยงเบนมากมายขึ้นในสังคม ตัวอย่างเช่นกรณีหมอไม้เท้าที่จังหวัดกระบี่ซึ่งมีการกล่าวถึงว่ามีความสามารถพิเศษมากมาย เช่นล่วงรู้สิ่งลับ และรักษาโรคร้ายต่างๆ แม้กระทั่งโรคเอดส์ได้ กระทั่งมีผู้คนมากมายมาทั้งมุสลิมและไม่ใช่มุสลิมต่างมีความเชื่อและเลื่อมใสเดินทางมาขอการรักษาจากบุคคลผู้นี้เป็นจำนวนมาก ดังพบว่าบางคนเดิมที่เขาเคยเป็นพุทธและเคยร่ำเรียนวิชาคาถาอาคมมาก่อน ครั้นเมื่อมารับอิสลามแต่งงานกับผู้หญิงคนหนึ่งภายในหมู่บ้าน ต่อมาก็ตั้งตัวเป็นผู้รู้วิชาลับและสามารถรักษาโรคต่างๆ ได้ กระทั่งมีผู้คนมากมายศรัทธาเลื่อมใส บ่อยครั้งเขาอ้างว่าตนเองมิใช่มนุุษย์เช่นคนธรรมดา แต่มีวิญญูณวิเศษสิงสู่ในร่าง ส่วนวิธีการรักษาทั้งหมดใช้ตุ๋นอาอ์และคาถาอาคมผสมกันแล้วเสกเป่าก็มี

(3) ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์และการเป่ารักษาดังกล่าวได้มาจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้องซึ่งมีผลกระทบร้ายทั้งในโลกดุนยานี้และโลกหน้า คือเป็นการหลอกลวง การหาผลประโยชน์จากผู้อื่นโดยมิชอบ ส่งเสริมและปฏิบัติในสิ่งอันเป็นบาปและการเป็นศัตรูต่อกัน นอกจากนี้บางกรณีเป็นการอาศัยฉันทะ เวทมนต์ คาถา มนต์ดำ ซึ่งไม่มีในคำสอนของหลักการศาสนาอิสลามซึ่งในทัศนะของอูลมะอ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ส่วนใหญ่ถือเป็นสิ่งต้องห้าม ความผิดบาปบาปร้ายแรงที่ทำให้อะกิดะฮ์และอะมัลต่างๆ ต้องเสียหาย หรือทำให้ผู้ที่เชื่อและปฏิบัติในสิ่งดังกล่าวนั้นอาจเสี่ยงต่อการตกรอกจากศาสนาและสิ้นสภาพจากการเป็นมุสลิมได้ ซึ่งฐานความผิดในกรณีนี้มีตั้งฐานการตั้งภาคี (ชิริก) การปฏิเสธ (กัฟร) และครุอฟาต

สำหรับทัศนะของนักวิชาการบางกลุ่มที่เห็นว่าอนุญาตให้อาศัยไสยศาสตร์ได้หากมีประโยชน์ หรือในกรณีจำเป็น (ฎะฮ์รเราะฮ์) โดยอ้างคำกล่าวของชาวสลัฟบางท่าน เช่น สะอิด อัลมุสยิบ¹ เป็นหลักฐานนั้น อิบน์ อัลอุษัยมีนอธิบายข้ออ้างดังกล่าวว่า “อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นอิบน์ อัลมุสยิบ หรือบรรดาบุคคลอื่นๆ ที่เหนือกว่าซึ่งถ้อยคำของเขามีอาจยึดเป็นหลักฐานชี้ขาดการอนุญาตได้ ย่อมไม่จำเป็นต้องถือสิ่งนั้นเป็นเกณฑ์ตัดสินในหลักการของอัลลอฮ์กระทั้งนำสู่การขัดแย้ง

¹ สะอิด อัลมุสยิบ กำเนิดในตระกูลอัครมุขมึญญ์ของเผ่ากูร็อยซ เมื่อปี ฮ.ศ. 13 (ค.ศ.634) นับเป็นผู้นำคนหนึ่งของชนยุคตาบิอิน รับการศึกษาความรู้จากอิบน์ อับบาส อิบน์ อุมร์และเศาะฮาบะฮ์หลายท่านกระทั้งมีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่างๆ มากมาย ท่านถูกสังหารเสียชีวิตที่นครมะดีนะฮ์ในปี ฮ.ศ. 94 หรือ ค.ศ.713 (ดู al-Zirikli, 2002 : 3/102)

กับกิตาบูลลอฮ์ และอัลสุนนะฮ์ (Ibn al-Uthaimin, 1994 : 2/73) ดังกล่าวถือเป็นความผิดบาปอัน การงานของชัยฏอนอย่างชัดเจน ดังระบุในฮะดีษซึ่งรายงานจากญาบิร บิน अबดิลลาฮ์ว่า

((سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الشُّبْرَةِ فَقَالَ: هُوَ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ))

ความว่า “ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ถูกถามเกี่ยวกับอัลนุซเราะฮ์ (การรักษาหรือ แก้ไสยศาสตร์ด้วยไสยศาสตร์) โดยท่านตอบว่า “มันคือการงานหนึ่งของ ชัยฏอน” (บันทึกโดย Abū Dawud, 2009 : 3868)¹

ฉะนั้นการอาศัยหรือใช้ประโยชน์จากไสยศาสตร์ เช่นเพื่อการรักษาต่าง ๆ นั้นจึงไม่ เป็นที่อนุญาตในทุกกรณี โดยอิมาม อัลก๊อซียิมได้อธิบายกรณีการรักษาผู้ถูกไสยศาสตร์ว่าแบ่งออกเป็น 2 วิธีการ คือ 1) การแก้ไสยศาสตร์ด้วยไสยศาสตร์ อันเป็นวิธีการหรืองานของชัยฏอน เพราะทั้ง ผู้รักษาและผู้ถูกไสยศาสตร์ล้วนจำต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่ต้องการแล้วมันก็จะยอมคลายไสยศาสตร์ และ 2) การแก้ไสยศาสตร์ด้วยรุกยะฮ์ ตะฮะอูซาต² ยาโอสถ และดุอาอ์ต่างๆ ที่ถูกต้อง ซึ่งวิธีการหลัง นี้เท่านั้นที่อนุญาต (ดู Ibn al-Qayyim, 2004 : 207-208)

4.2.4 ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับการทำนาย การดูดวง และการถือโชคกลาง

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษมาฏูในกรณีความเชื่อ เกี่ยวกับการทำนาย การดูดวง และการถือโชคกลาง สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆ ได้ดังนี้

4.2.4.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับการทำนายและการดูดวง

จากคำถามที่ว่า ท่านมีทัศนะอย่างใดต่อความเชื่อว่าการทำนายฝันหรือทำนาย อนาคตที่กระทำโดยโตะครุหรือผู้รู้เป็นส่วนหนึ่งของกระรอมัต เป็นสิ่งที่ศาสนา อนุญาตให้กระทำได้ เพราะมีหลักฐาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือ จำนวน 79 คนคิดเป็นร้อยละ 49.4 และรองลงมา ตามลำดับ คือไม่เชื่อเพราะมิใช่หลักฐานที่เศาะฮี้ฮ์จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 และเชื่อได้ เพราะมีหลักฐานจากอูลมะมาฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 และเชื่อได้เพราะมี

¹ อัลอัลบานีย์ระบุว่า เป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albaniy, 1989 : 2760)

² รุกยะฮ์ และตะฮะอูซาต ล้วนมีความหมายคล้ายคลึงกัน คือ การขอความคุ้มครองต่ออัลลอฮ์ด้วยการอ่านอายะฮ์อัลกุรอาน หรือดุ อาอ์แล้วเป่าเพื่อการรักษาให้พ้นจากสิ่งชั่วร้ายต่างๆ เช่น อาการเจ็บป่วย โรคภัยต่างๆ และไสยศาสตร์ ซึ่งถูกอนุญาตโดยมีเงื่อนไขครบ 3 ประการ คือ 1) สิ่งที่ทำนั้นต้องมาจากกิตาบูลลอฮ์และสุนนะฮ์ 2) ต้องเป็นภาษาอาหรับที่ถ้อยคำนั้นถูกท่องจำและรู้ถึงความหมาย และ 3) คนรักษาและคนป่วยต้องมีความเชื่อมั่นว่าการรักษาด้วยรุกยะฮ์นั้นเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งจากบรรดาเหตุทั้งหลายที่ไม่ส่งผลด้วย ตัวของมันเองนอกจากอนุมัติของอัลลอฮ์ แต่หากขาดเงื่อนไขข้อหนึ่งข้อใดไปก็ถือเป็นสิ่งที่ต้องห้าม (ดู al-Lajnah ad-Da'imah, 2003 : 1/88)

หลักฐานจากท่านนบี ﷺ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 และเชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 (ดังตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อความเชื่อว่าการทำนายฝันหรือทำนายอนาคตที่กระทำโดยโตะครุหรือผู้รู้เป็นส่วนหนึ่งของกะรอมัตและเป็นสิ่งที่ศาสนาอนุญาต

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ	14	8.8
เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	12	7.5
เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	22	13.8
ไม่เชื่อเพราะมิใช่หลักฐานที่เศาะฮีฮ์	33	20.6
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	79	49.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนคตินี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((عِلْمُ الْبَاطِنِ سِرٌّ مِنْ سِرِّ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَحُكْمٌ مِنْ حُكْمِ اللَّهِ يَقْدِفُهُ اللَّهُ عَزَّ

وَجَلَّ فِي قُلُوبِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ))

ความว่า “วิชาภายใน เป็นความรู้ลับหนึ่งจากบรรดาความรู้ลับจาก อัลลอฮ์

เป็นที่อัลลอฮ์ทรงใส่เข้าไปในหัวใจของบ่าวคนหนึ่งที่พระองค์ทรงประสงค์”¹

ขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านได้อ้างอิงอีกอะดิษหนึ่งเป็นหลักฐาน คือ

¹ จากการตัดריךญพบว่าจะดิษนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่ม เช่น ญามิอ์ อุศูล อัลเอาเลียฮ์ของอัลกัมชะคอนะวีรีย นักวิชาการมุสลิม กลุ่มศุฟีย์สายอัลนิกะษะบันดีย โดยอ้างว่ามีสายรายงานมาจากอลี บิน อับดุลลิลิ (al-Kamshakhanawiy.2010 : 258) ตำราอัลเมฆาฏอตของอิบนุ อัลญะซีร โดยเจ้าของตำราระบุว่าเป็นอะดิษที่ไม่ถูกต้อง และบรรดาผู้รายงานส่วนใหญ่ของอะดิษก็ไม่ใช่ที่รู้จัก (Ibn al-Jawziy, 1997 : 1/83) และ ตำราตันซีฮ์อัลชะรออะฮ์ของบิน อีร็อก ซึ่งเจ้าของตำราระบุว่าเป็นอะดิษเมฆาฏอ (Ibn 'Iraq,1981: 280) เช่นเดียวกับอัลอัลบานียัรที่ระบุว่าจะดิษนี้เป็นอะดิษเมฆาฏอ (al-Albāniy,1991:1227)

((إِن هَذَا الْعِلْمُ مَكْنُونٌ فَاصْتَمُوهُ إِلَّا مِنْ أَهْلِهِ))

ความว่า “แท้จริงความรู้ี้ถูกเก็บซ่อนไว้ ดังนั้นพวกท่านจงปกปิดมัน เว้นแต่เจ้าของ (หรือผู้รู้ที่มีคุณสมบัติควรแก่การครอบครอง)มันเท่านั้น”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 ในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการทำนายหรือการดูดวงข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญคือการอ้างอิงชะดิษมาฏูอ และความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับการทำนายและดูดวง

4.2.4.2 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับการถือโชคลาง

จากคำถามที่ว่า ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายชะดิษที่ว่า “ผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์ จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาบออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคร้ายออกไป จากตัวเขาและแทนที่ด้วยสุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความร่ำรวย ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สับบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดิษที่ถูกต้องจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และเชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 (ดังตารางที่ 16)

ตารางที่ 16 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติความเชื่อต่อความหมายชะดิษที่ว่า ผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาบออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคร้ายออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยสุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความมั่งคั่ง

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นชะดิษของท่านนบี ﷺ	24	15.0
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	14	8.8
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	52	32.5
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดิษที่ถูกต้อง	25	15.6

¹ จากการตัดริจญ์ชะดิษพบว่าข้อความนี้มิใช่ชะดิษของท่านนบี ﷺ หากแต่เป็นคำพูดของพวกชีอะฮ์สุดโต่งบางกลุ่ม ดังปรากฏอยู่ในตำราละฆูอ็อฟ อัลมะนัน วะอัลอัคลาค (al-Sha'raniy.2004 : 489) และตำรา “มันลายะห์ฎุรุษอัลฟะกีฮ์” ของอลี บิน บาบะวีฮ์ อัลกุมมัยฮ์ซึ่งเป็นอุลมะมาอ์กลุ่มชีอะฮ์ (Ibn Babawaih.1986 : 4/414)

อื่นๆ (โปรดระบุ)	45	28.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนะดังนี้ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุดจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 และรองลงมาจากนั้น คือ รองลงมาเท่ากัน 2 กลุ่ม คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษเป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ قَلَّمَ أَظْفِرَهُ يَوْمَ السَّبْتِ خَرَجَ مِنْهُ الدَّاءُ وَدَخَلَ فِيهِ الشِّفَاءُ , وَمَنْ قَلَّمَ أَظْفِرَهُ يَوْمَ الْأَحَدِ خَرَجَ مِنْهُ الْفَاقَةُ وَدَخَلَ فِيهِ الْغِنَى , وَمَنْ قَلَّمَهَا يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ خَرَجَ مِنْهُ الْجُنُونُ وَدَخَلَتْ فِيهِ الصَّحَّةُ..))

ความว่า “ผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาปออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคภัยออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยสุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความร่ำรวยและผู้ใดตัดเล็บในวันจันทร์จะทำให้ความเจ็บป่วยออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความมีสุขภาพดี..”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการถือโชคกลางข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษมาฏูอ และความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับการถือโชคกลาง

¹ จากการตัดครั้งปฐมพบฮะดีษนี้มีปรากฏในตำราอัลฟะวาอิด อัลมััจญ์มูอะฮ์ (al-Shawkaniy, 1986 : 197) โดยเจ้าของตำราระบุว่า เป็นฮะดีษมาฏูอ เพราะในสายรายงานมีทั้งบรรดานักกุศตษีปลอมและพวกอวิชาจำนวนมาก เช่น ฮันนาด บินอิบรอฮีมซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกระบุว่ารายงานฮะดีษมาฏูอมากมาย (Ibn Irtaq, 1978 : 1/123) และนูฮ์ บิน อบีรียัม หรืออบู อิศมะฮ์ชาวคูรอซานเป็นผู้รวบรวมทุกอย่างยกเว้นความจริง (al-‘Asqalāniy, 1995a : 4/248) ฮะดีษนี้มีปรากฏในตำราอัลมาฏูอَات (Ibn al-Jawziy, 1997 : 3/226) โดยเจ้าของตำราระบุว่า เป็นฮะดีษมาฏูอเช่นกัน

4.2.4.3 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะดีซที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการถือโชคลางตามข้างต้นนั้นเป็นอะดีซระดับเมฆาฎอ์ ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อ (และการปฏิบัติอิบาเดอ์) ของสังคมมุสลิมสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) อะดีซที่ระบุว่า “ผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาปออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคร้ายออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยสุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความมั่งคั่ง” อะดีซบทนี้ถูกนำไปอ้างอิงการถือเคล็ดถือฤกษ์ของวันดีต่างๆของสัปดาห์ แม้กระทั่งการตัดเล็บ ตัดผม ตลอดจนการออกรื้อ ซ็อรด์ ขึ้นบ้านใหม่ และการแต่งงาน โดยส่วนใหญ่มักยึดเอาวันศุกร์ เสาร์และอาทิตย์เป็นฤกษ์ นอกเหนือจะสะดวกเนื่องเป็นวันสุดสัปดาห์แล้ว ยังสร้างความมั่นใจอีกด้วย เช่นจากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสท่านหนึ่งในหมู่บ้านให้การแนะนำว่า “มีคำสอนมาจากโตะครุของฉันในอดีตว่าวันต่างๆย่อมมีฤกษ์ยามยามดีที่ต่างกัน เช่นการจะตัดเล็บถือเป็นการตัดความไม่ดีต่างๆออกจากตัวควรตัดให้ตรงกับวันที่เหมาะกับฤกษ์นั้นๆ คือหากต้องการให้หายจากความป่วยไข้ก็ควรตัดในวันเสาร์ หรืออยากให้โชคในด้านทรัพย์สินก็ควรตัดในวันอาทิตย์ เป็นต้น” (สัมภาษณ์เมื่อ 16 เม.ย.58)

ในการทำงานเดียวกันยังพบว่าในบางชุมชนมุสลิมในพื้นที่วิจัย ยังมีความเชื่อในเรื่องโชคลางเกี่ยวกับการควั่น เวลา ที่ดีในการทำกิจกรรมบางอย่าง เช่น การถือฤกษ์ หรือโชคลางเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้รู้ท่านหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “ไม่ควรสร้างในข้างแรมของแต่ละเดือน สำหรับเดือนที่ว่ามีสิริมงคลในการเริ่มก่อสร้างเรือนมีเพียง 5 เดือนเท่านั้น ได้แก่ เดือนเศาะฟัร ญะมาดีลเอาวัล ชะอฺบาน รอมฎอน และเดือนชุลกอเดอ์ (สัมภาษณ์เมื่อ 13 เม.ย.58) และเชื่อกันว่าถ้าสร้างเรือนในเดือนนี้จะมีโชคลาภอย่างมหาศาล ทรัพย์สินสมบัติที่ได้มาจะได้สืบทอดถึงลูกหลานด้วย พร้อมกันนี้ญาติพี่น้องและมิตรสหายจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดยิ่งขึ้น อาหารการกินสมบูรณ์ตลอด ส่วนเดือนอื่นๆ อีก 7 เดือน ถือว่าเป็นเดือนที่ไม่ดีควรหลีกเลี่ยงการลงเสาเรือน เพราะจะพบกับอุปสรรคต่างๆ ไม่จบสิ้น

(2) อะดีซที่ระบุเกี่ยวกับการถือโชคลางตามข้างต้น มีการอ้างอิงเข้าใจผิดกระทั่งเกิดความเชื่อต่างๆที่เบี่ยงเบนและขัดต่อหลักความเชื่อขึ้นมามากมายในสังคม เนื่องจากส่วนใหญ่มักกระทำโดยบุคคลที่อ้างตนเป็นผู้มีความรู้และมีญาณพิเศษบางอย่างเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ นอกจากเข้าข่ายชirikและกุฟรแล้ว ยังเป็นการเจตนาหลอกลวงเอาประโยชน์โดยมิชอบจากชาวบ้านอีกด้วย

4.2.5 ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับบะอะซีมีต และเครื่องรางของขลัง

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงอะดีซเมฆาฎอ์ในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับบะอะซีมีต และเครื่องรางของขลัง สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.2.5.1 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับอะซีมีต

จากคำถามที่ว่า ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อที่ว่าการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอานมาแขวนเป็นอะซีมีตเพื่อรักษาโรค รวมทั้งป้องกันภูินและสิ่งชั่วร้ายต่างๆเป็นการกระทำที่มีหลักฐาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 เท่ากับทัศนะที่เห็นว่าเชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ต่ำสุดคือไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้ฮ์รับรองจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 (ดังตารางที่ 17)

ตารางที่ 17 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอานมาแขวนเป็นอะซีมีตเพื่อรักษาโรค รวมทั้งป้องกันภูินและสิ่งชั่วร้ายต่างๆเป็นการกระทำที่มีหลักฐาน

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ	24	15.0
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์	24	15.0
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	25	15.6
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้ฮ์รับรอง	17	10.6
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	70	43.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และน้อยสุดเท่ากัน 2 กลุ่ม คือค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ))

ความว่า “ยาที่ดีที่สุด คืออัลกุรอาน”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการถือโชคลางข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมาฎูอ และความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับอะซีมีต

4.2.5.2 ความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง

จากคำถามที่ว่า ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ว่าผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆอัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า

ประชากรส่วนใหญ่ระบุไม่มั่นใจจำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 40.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และทศนะไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และทศนะเชื่อแน่นอนเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 20 คน เป็นร้อยละ 12.5 ต่ำสุดคือค่อนข้างเชื่อเพราะนบีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์จำนวน 10 คน เป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทศนะความเชื่อต่อความหมายฮะดีษที่ว่าผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆอัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อแน่นอนเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	20	12.5
ค่อนข้างเชื่อเพราะนบีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์	10	6.3
ค่อนข้างเชื่อเพราะพบเห็นผู้รู้และสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	44	27.5
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	21	13.1
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	65	40.6
รวม	160	100 %

¹ จากการตัดริฎญ์พบว่าฮะดีษนี้มีบันทึกในตำราอัลสุนัน (Ibn Mājah, 1951: 1169) และตำราอัคบาร์อัศบาฮาน (Abū Naim, 1990 : 1/265) โดยอ้างสายรายงานมาจากอบูอิสฮาก รายงานจากอัลฮาริษ รายงานจากอัสลี บิน อับี ฎอลิบ สำหรับผู้รายงานที่ปรากฏชื่อในสายรายงานซึ่งบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษตั้งข้อสังเกตคือ จากอัลฮาริษ หรือบุตรของอับดุลลอฮ์ อัลอะฮ์วัร ฎุกระบุว่าเป็นบุคคลระดับฐานะอิฟ (al-Būṣṭiriy, 2004 : 2/236) และอัลอัลบานียัตัดดีนฮะดีษนี้เป็นฮะดีษเมาฎูอ (al-Albāniy, 1991:7/93)

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่เห็นใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ حَسَنَ ظَنَّهُ فِي حَجْرٍ نَفَعَهُ اللَّهُ بِهِ))

ความว่า “ผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆ อัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มีเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการถือโชคลางของขลังข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากสาเหตุสำคัญ คือการอ้างอิงมาจากอะดิษปลอม (เมาฏู) และความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง

4.2.5.3 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะดิษที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับอะซีมีต และเครื่องรางของขลังตามข้างต้นนั้น ทั้งหมดล้วนเป็นอะดิษระดับเมาฏู และแกะอะฟีฎิดัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อ (และการปฏิบัติอิบาดะฮ์) ของสังคมมุสลิม โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) อะดิษที่ระบุว่า “ยาที่ดีที่สุด คืออัลกุรอาน” มีผลกระทบทำให้เกิดความเชื่อเพียงบางประการเกี่ยวกับอัลกุรอาน เช่นเชื่อว่าการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอานมาแขวนเป็นอะซีมีตนั้นสามารถเพื่อป้องกันญิน สิ่งชั่วร้าย รวมถึงรักษาโรคต่างๆได้ อาทิ โรคลมชัก ไมเกรน หรือโรคเกี่ยวกับประสาทและหัวใจ ซึ่งจากการศึกษาพบการรักษาในกรณีเช่นนี้ในพื้นที่อยู่ในบางหมู่บ้าน เช่น ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “ในหมู่บ้านหากใครมีอาการ หรือเป็นโรคแปลกๆ เช่น เป็นลมบ้าหมู คลุ้มคลั่ง หรือถูกญินเข้าบางคนก็ไปหาโต๊ะครูซึ่งจะรักษาด้วยการอ่านอายะฮ์อัลกุรอาน และดูอาร์บางบทซึ่งอ้างว่าเป็นดูอาร์ของนบีคิฎีร์แล้วपालงในขันน้ำให้คนป่วยดื่มและนำน้ำส่วนหนึ่ง

¹ นี่คืออะดิษหนึ่งที่ถูกใช้อ้างอิงหลักความเชื่อเกี่ยวกับการนำก้อนหินมาแขวนเป็นอะซีมีต หรืออ้างประโยชน์ต่างๆ ซึ่งจากการตัดริญญ์อะดิษพบว่าไม่มีอะดิษที่ถูกต้องของท่านนบี ﷺ แต่เป็นสิ่งที่ถูกยกขึ้นโดยมีจากหาที่มาได้ ดังคำกล่าวของอิบนุ ตัยมียะฮ์ (Ibn Taimiyah, 1995: 19/146) ที่ว่า “เป็นคำพูดของบรรดาผู้ปฏิเสธที่โง่เขลาบางกลุ่ม ที่พยายามแสวงประโยชน์จากสิ่งบางอย่างตามความนึกคิดหรือคาดเดาเอาเอง ดังเช่นบรรดาผู้ตั้งภาคีทั้งหลายที่เชื่อว่ารูปปั้นหรือเจวีดินั้นสามารถให้ประโยชน์ได้

ลูปไปบนร่างกายคนป่วย พร้อมเขียนข้อความอายะฮ์อัลกุรอานลงบนแผ่นผ้าและม้วนใส่ตลับเล็ก ๆ เพื่อใช้แขวนติดตัวเป็นอะซีมัตเพื่อป้องกันอันตรายต่างๆ” ขณะที่ชาวบ้านบางคนให้เหตุผลว่าคนที่ไปรับการรักษาส่วนใหญ่มีความเชื่อใจและศรัทธาต่อโตะครูว่าท่านมีวิชาและบะรอกัต ซึ่งบ้างก็ใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอาน คำดูอาห์ หรือข้อความเป็นภาษาอาหรับมาแขวนเป็นอะซีมัตเพราะเชื่อว่าสามารถนำมาเป็นสิริมงคล หรือป้องกันภูินและสิ่งชั่วร้ายต่างๆได้ โดยนำมาแขวนไว้กับตัวเด็ก หรือเขียนบนร่างกายผู้ป่วย และบ้างก็แขวนไว้กับป้ายร้าน หรือบ้านเรือน ดังกล่าวทั้งหมดล้วนสามารถพบเห็นได้ไม่ยากนักในสังคมมุสลิมในพื้นที่ศึกษา

(2) ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆ อัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา” มีผลกระทบทำให้เกิดความเชื่อเป็ยงเบนบางประการในสังคมคือ เกิดความเชื่อเกี่ยวกับการแขวนวัตถุมงคลบางอย่างส่วนใหญ่นำมาจากก้อนหินในรูปลักษณะและขนาดต่างๆ หรือวัตถุธาติบางอย่าง เช่น เหริยญู แผ่นทองเหลือง แผ่นทองแดง โดยผ่านพิธีอ่านดูอาห์ หรืออายะฮ์ลงบนวัตถุเหล่านั้นคล้ายการปลุกเสกด้วยคาถาอาคมซึ่งมักทำโดยบุคคลซึ่งเป็นที่นับถือของผู้คนภายในหมู่บ้านและสถานใกล้เคียง เช่นโตะครูท่านหนึ่งได้ให้สัมภาษณ์พร้อมสนับสนุนเรื่องนี้ว่า “สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงอะซีมัต หรือเครื่องป้องกัน มิใช่คาถาอาคม และไม่ใช่อิซริกแต่ประการใดเนื่องจากมีหลักฐานซึ่งบรรดาเศาะฮาบะฮ์บางท่านก็เคย เขียนอายะฮ์อัลกุรอานหรือซิกรุลเลาะห์ แล้วเอาไปแขวนที่คอของลูก ๆ ของพวกเขาที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ” (สัมภาษณ์เมื่อ 21 เม.ย.58)

ความเป็ยงเบนข้างต้นซึ่งนอกจากเป็นการอ้างอิงมาจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้องแล้ว ยังสังเกตพบว่ามีกรณีผสมผสานปะปนด้วยบางสิ่งบางอย่างของคาถาอาคม เครื่องรางของขลัง หรือไสยศาสตร์ อีกทั้งพบว่าผู้ที่อ้างตัวเป็นโตะครู หรือโตะหมอผู้ที่ทำพิธีนั้นบางคนก็เคยเป็นคนต่างศาสนาหรือเคยบวชเป็นพระภิกษุมาก่อน จึงสันนิษฐานได้ว่าบุคคลดังกล่าวอาจนำวิชาเหล่านั้นมาจากศาสนาเดิมของตนแล้วนำมาใช้ผสมกับดูอาห์ หรืออายะฮ์เป็นวิธีการรักษาเป็นช่องทางทำมาหากินเมื่อมาอาศัยอยู่ในสังคมมุสลิม ในขณะที่ประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นมุสลิมแต่เดิมก็เป็นเพียงชาวบ้านผู้ด้อยความรู้ทางศาสนาจึงง่ายต่อการหลงเชื่อ และปฏิบัติในสิ่งต่างๆอันผิดหลักการอิสลามเหล่านั้น

ทั้งนี้การรักษาด้วยอัลกุรอานตามหลักการศาสนาอันถูกต้องนั้นเรียกว่ารุกยะฮ์ ซึ่งวิธีการก็คือเพียงแค่อ่านอายะฮ์อัลกุรอานแล้วเป่าลงบนร่างกายของคนป่วย เช่น ฝ่ามือ หน้าอก ศรีษะและขอดูอาห์ต่ออัลลอฮ์ให้บุคคลนั้นหายปกติจากอาการป่วย และบางหลักฐานยังอนุญาตให้สามารถอ่านบางอายะฮ์¹ ลงในน้ำและนำมาดื่มเพื่อรักษาโรคได้อีกด้วย ส่วนกรณีวิธีการรักษาโดยนำบางอายะฮ์หรืออัลกุรอานขนาดเล็กมาทำเป็นอะซีมัต ตลอดทั้งวัตถุต่างๆ เช่น ก้อนหิน หรือเปลือกหอยมาแขวนตามร่างกายเพื่อรักษาโรคบางอย่างย่อมเข้าข่ายเป็นตะมีมะฮ์ซึ่งถือเป็นอิซริกชัดเจน บรรดาอุละมาอ์ได้

¹ เช่น สุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ อัลมูเอาวีซะดัยน์ (สุเราะฮ์อัลฟะลัก และอันนาส) หรืออายะฮ์อัลกุรซีย์ เป็นต้น

อธิบายเหตุผลโดยสรุปได้ดังนี้ คือ 1) ไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจากการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ หรือบรรดาเศาะฮาบะฮ์ 2) มีหลักฐานโดยรวมจากฮะดีษที่ห้ามการแขวนตะมีมะฮ์ทุกอย่างไว้อย่างชัดเจน 3) ขจัดสื่อต่างๆ ที่อาจนำสู่การยึดสิ่งอื่นๆ มาสู่แขวนเป็นตะมีมะฮ์ และ 4) เป็นการนำอัลกุรอานไปใช้อย่างผิดประสงค์ หรือวางในสถานที่อันมิบังควร (ดู al-Lajnah al-Dā'imah, 2003 : 1/153-212)

4.2.6 ความเชื่อสุดโต่ง (ซุลวู) เกี่ยวกับคนตายและสุสาน

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษมาอยู่ในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับคนตายและสุสาน สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.2.6.1 การกล่าวตะฮ์ลีลขณะเดินไปส่งมัยยิตยังสุสาน

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ระบุการส่งเสริมให้กล่าว “ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่สุสาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากเชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ﷺ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 และเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 และระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 10.6 ส่วนต่ำสุดไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮาบะฮ์จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 (ดังตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามต่อความเชื่อเกี่ยวกับให้กล่าว “ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสาน

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ﷺ	68	42.5
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรอง	35	21.9
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	31	19.4
ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮาบะฮ์	9	5.6
อื่นๆ (โปรดระบุ)	17	10.6
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ มากที่สุด คือ จำนวน 18 คน

คิดเป็นร้อยละ 45.0 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และน้อยสุดเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((عن ابن عمر رضي الله عنه, قَالَ لَمْ نَكُنْ نَسْمَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ, وَهُوَ يَمْسِي خَلْفَ الْجَنَازَةِ, إِلَّا قَوْلًا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ, مُبَدِّئًا, وَرَاجِعًا))

ความว่า “รายงานจากอิบนุ อุมัรว่า : เราไม่เคยได้ยินเสียงใดๆจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ขณะที่ท่านเดินตามหลังขบวนศพ (ญะนาซะฮ์) นอกจากคำว่า “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์” ทั้งไปและกลับ”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการส่งเสริมให้กล่าว “ลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสานข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีการปฏิบัติอยู่จริงในสังคมมุสลิม อันเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษมาฏูอ

4.2.6.2 การก่อกหลุมสุสานอย่างแน่นหนาเพื่อให้เกิดผลดีบางประการแก่คนตาย

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อการอ้างหลักฐานอนุญาตให้สามารถก่อกหลุมสุสานคนสำคัญอย่างแน่นหนาและรักษาสภาพหลุมให้คงทนที่สุดเพื่อให้เกิดผลดีบางประการแก่คนตายได้ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าส่วนมากระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 30.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ พบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ จำนวน คน 29 คิดเป็นร้อยละ 18.1 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์

¹ จากการตัดริจฎ์พบว่าฮะดีษนี้บันทึกในตำราอัลกามิล ฟิ อัลญูอะฟอาอ์ (Ibn Adiy, 1983 : 1/271) ระบุการรายงานจากยะหยา บิน อับดุลเราะฮ์มาน บิน นาญียะฮ์ รายงานจากอิบรอฮีม บิน อะฮ์มัด บิน อับดุลกะรีม รายงานจากอับดุลเราะฮ์มาน บิน อับดุลลาฮ์ บิน ดินาร์ รายงานจากบิดาของเขา และสุดท้ายรายงานจากอิบนุ อุมัร ซึ่งข้อสังเกตเกี่ยวกับผู้รายงานและสถานภาพของฮะดีษ คือ 1) อิบรอฮีม บิน อะฮ์มัด บิน อับดุลกะรีม อัลหิรอนียฺ อุละมาอ์บางท่านกล่าวว่าบุคคลผู้นี้เคยอุษะดีษปลอมและบรรดาฮะดีษทั้งหมดที่เขารายงานไม่เป็นที่น่าเชื่อถือ (Ibn Adiy, 1983 : 1/269) 2) อับดุลเราะฮ์มาน บิน นาญียะฮ์ หรือชื่อจริงคืออับดุลอะซีม บิน ทะบิบ บินร็อบบาน ชาวเมืองหิมส์ อุละมาอ์บางท่านกล่าวว่าไม่น่าเชื่อถือเพราะมีข้อผิดพลาดมาก (al- Dār Quthniy, 1948 : 9/241) 3) อับดุลเราะฮ์มาน บิน อับดุลลาฮ์ บิน ดินาร์ อัลอะดะวียฺ ผู้เป็นคนใจของอิบนุ อุมัร ก็ถูกวิพากษ์ว่าคำพูดไม่น่าเชื่อถือ (Ibn Abī Ḥatim, 1950 : 5/254) และบางรายงานเข้าข่ายเป็นฮะดีษมุนกัร (Ibn Adiy, 1983 : 4/1608) ฮะดีษนี้จึงมีสถานะเป็นฮะดีษมาฏูอ (Hasan, 2008 : 854)

จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 และต่ำสุดไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้บ์รับรองจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 11.3 (ดังตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการอ้างหลักฐานอนุญาตให้สามารถก่อหลุมสุสานคนสำคัญอย่างแน่นหนาและรักษาสภาพหลุมให้คงทนเพื่อเกิดผลดีบางประการแก่คนตาย

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ	29	18.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์	27	16.9
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	37	23.1
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้บ์รับรอง	18	11.3
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	49	30.6
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนคติ ดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((لَا يَزَالُ الْمَيِّتُ يَسْمَعُ الْأَذَانَ مَا لَمْ يُطَيَّنْ قَبْرُهُ))

ความว่า “ผู้เสียชีวิตจะยังคงสามารถได้ยินเสียงอะซาน トラบใดที่หลุมสุสานของเขายังไม่ (แปรสภาพ) สลายเป็นดิน”¹

¹ จากการตัดריךฎพบว่าอะดิษนี้มีปรากฏในตำรามุสนัดอัลฟิรเคาส์ (al-Dalāmiy, n.d : 3/344) และอัลเมาฎอฮ์ (Ibn al-Jawziy, 1997 : 3/238) โดยมีสายรายงานดังนี้คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน อัลกอสิม อัลฎอญิกานีย์ รายงานจากอบูมุกอติล อัลสมร์กันดี รายงานจากมุฮัมมัด บิน ซาบิต อัลอันศอริย รายงานจากกะซีร อิบน์ซันฎีร รายงานจากอัลฮะสัน รายงานจากอิบนุ มัสอูด สำหรับทัศนคติอะดิษต่อผู้รายงานและสถานะของอะดิษข้างต้นนี้คือ 1) มุฮัมมัด บิน อัลกอสิม อัลฎอญิกานีย์ ผู้ถูกระบุว่าเป็นแกนนำคนหนึ่งของบรรดานักอะดิษ (al-Suyuti, 1974 : 2/439) 2) มุฮัมมัด บิน ซาบิต อัลอันศอริย เป็นบุคคลที่อบู หาดิมระบุว่าเป็นที่รู้จัก (Ibn Abī Hātim, 1960 : 3/216) อิบนุอัลญะซีรกล่าวถึงอะดิษนี้ว่าเป็นอะดิษที่ก่อกำเนิดต่อท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ เพราะอัลฮะสันมิได้ยินมาจากอิบนุ มัสอูดแต่อย่างใด ส่วนกะซีร บิน ซันฎีรเองก็ถูกท่านยะหฺยะฮ์ระบุว่าเป็นคนไร้แก่นสารใดๆ และอบูมุกอติลก็ถูกอบูมูฮะฮ์บ์ระบุว่าไม่อนุญาตให้รับรายงานจากบุคคลผู้นี้ ขณะที่มุฮัมมัด บิน อัลกอสิมเองก็ถือเป็นแกนนำของบรรดาผู้สร้างอะดิษปลอมและถูกอบูบัคิรกล่าวหาว่าเป็นคนที่มีประวัติการอะดิษขึ้นมามากมาย (Ibn al-Jawziy, 1997 : 3/238) เช่นกันอัลอัลบานียได้ตัดสินอะดิษนี้ว่าเป็นอะดิษเมาฎอฮ์ (al-Albāniy, 1991 : 14/55)

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการอนุญาตให้สามารถก่อหลุมสุสานคนสำคัญอย่างแน่นหนาและรักษาสภาพหลุมให้คงทนที่สุดเพื่อเกิดผลดีบางประการแก่คนตายดังข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมาฎูอและความเชื่อที่ได้รับการบอกเล่าต่อกันมาอย่างผิดๆของผู้คน

4.2.6.3 การอ่านตลกินเพื่อสอนผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายฮะดีษเกี่ยวกับการอ่านตลกินให้ผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ~~ซ~~จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 40.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเคาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และระบุว่าไม่มั่นใจ จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 และไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเคาะฮีบ์จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 และต่ำสุดเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อฮะดีษเกี่ยวกับการอ่านตลกินเพื่อสอนผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ~~ซ~~	65	40.6
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเคาะฮาบะฮ์รับรอง	36	22.5
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	10	6.3
ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเคาะฮีบ์	16	10.0
อื่นๆ (โปรตระกูล)	33	20.6
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนให้ทัศนคตินี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((إِذَا مَاتَ أَحَدٌ مِنْ إِخْوَانِكُمْ فَسَوِّئْتُمْ عَلَى قَبْرِهِ ، فَلْيَقُمْ أَحَدُكُمْ عَلَى قَبْرِهِ ، ثُمَّ يَقُولُ يَا فُلَانُ ابْنَ فُلَانَةَ ، فَإِنَّهُ يَسْمَعُهُ وَلَا يُجِيبُ ، ثُمَّ يَقُولُ : يَا فُلَانُ ابْنَ فُلَانَةَ ، فَإِنَّهُ يَسْتَوِي قَاعِدًا ، ثُمَّ يَقُولُ : يَا فُلَانُ ابْنَ فُلَانَةَ ، فَإِنَّهُ يَقُولُ : أُرْشِدْ رَحِمَكَ اللَّهُ ، وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ، فَلْيَقُلْ : اذْكَرْ مَا خَرَجْتَ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، وَأَنَّكَ رَضِيتَ بِاللَّهِ رَبًّا ،

وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، وَمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا ، وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا .))

ความว่า “เมื่อคนหนึ่งคนใดจากพี่น้องร่วมศรัทธาของพวกเขาทำนุได้เสียชีวิตลง ท่านทั้งหลายจงเกลียดดินบนหลุมฝังศพให้ดูเสมอกันและพวกท่านคนใดคนหนึ่งจงยืน ณ ส่วนศีรษะของ (ผู้ตายที่) หลุมฝังศพนั้น และให้เขากล่าวว่า “โอ้ นายนั้น บุตร ของนางนั้น” เพราะแท้จริงแล้ว ศพนั้นจะได้ยิน (คำกล่าว ของ) เขาผู้นั้น แต่ไม่อาจตอบรับได้ หลังจากนั้นก็ให้เขากล่าวว่า “โอ้ นายนั้น บุตร ของนางนั้น” เพราะแท้จริงแล้วนั้น ผู้ตายก็จะลุกขึ้นนั่ง หลังจากนั้นให้เขากล่าวว่า “โอ้ นายนั้น บุตร ของนางนั้น” เพราะแท้จริงผู้ตายจะกล่าว ขึ้นว่า “ ท่านจงขึ้นมาแก่เราเถิด ของอัลลอฮ์ทรงเมตตาท่าน ” แต่พวกท่านทั้งหลายนั้นไม่อาจรู้สึกรับรู้ได้ (ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับ ศพนั้น) หลังจากนั้น ก็ให้เขากล่าวว่า “ (โอ้ นาย . . บุตรของ . . เอ๋ย) ท่านจงรำลึกถึงสิ่งที่เป็นสาเหตุ ให้ท่านได้ ถือกำเนิดมาบนโลกใบนี้เถิด นั่นคือการปฏิญาณตนว่า ไม่มี พระเจ้าอันควรแก่การสักการะกราบไว้ นอกจากอัลลอฮ์เท่านั้น และมุฮัมมัดคือ ศาสนทูตของพระองค์ และปฏิญาณตนว่า) ท่านนั้นได้พึงพอใจในการยึดถือ อัลลอฮ์เป็นพระเจ้า และ (พอใจในการยึดถือว่า) อิสลามเป็นศาสนา และ (พอใจในการยึดถือว่า) มุฮัมมัดนั้นคือ ศาสนทูตของท่าน และ (พอใจที่ยึดถือ ว่า) อัลกุรอานคือ สิ่งที่ส่องสู้นทางนำ..”¹

¹ จากการตัดריךญ์พบว่าอะดิษนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่มและด้วยสายรายงาน เช่น ตำราอัลมุอญิม อัลกะบิร (al-Thabranīy, 1983 : 8/298-299) และตำราอัลดูอา (al-Thabranīy, 1986 : 3/1367-1368) ด้วยสายรายงาน คือ รายงานจากอบูอะลียะ บิน สะลิม อัลคูลานี รายงานจากมุฮัมมัด บิน อิบรอฮีม บิน อัลอะลา อัลหิมศีย์ รายงานจากอิสมาอิล บิน อียาซ รายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน มุฮัมมัด อัลกุรซีย์ ในสายรายงานนี้บรรดาอะลุละมาอ์ได้ให้ข้อสังเกตว่า มุฮัมมัด บิน อิบรอฮีม บิน อัลอะลา อัลหิมศีย์ เป็นบุคคลที่มีประวัติเคยขโมยอะดิษจำนวนมากมาย (Akasir, 1994: 7/90) ปรากฏในตำราอัลมะกอศิด อัลหะสะนะฮ์ (al-Sakhawīy, 1954 : 163) ด้วยสายรายงานจากหัมมาต บิน อัมร์ อัลนะศิบี รายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน มุฮัมมัด อัลกุรซีย์ โดยในสายรายงานนี้ถูกตั้งข้อสังเกตว่าหัมมาต บิน อัมร์ อัลนะศิบีเป็นบุคคลถูกกล่าวหาว่ากุชะดิษปลอมและเป็นคนมุสา (al-Juzjaniy, 1990 : 305) บ้างก็ระบุว่าบุคคลอยู่ในระดับมัตุรุกอัลอะดิษ(al-Bukhāriy, 1986 : 3/28, Ibn Hibbān, 1999 : 1/30, Ibn Abī Hātim, 1950 : 3/144) สถานภาพของอะดิษนี้จึงอยู่ในระดับฐานะอิฟฎิดัน (Hasan, 2008 : 883)

จากผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อต่อฮะดีษเกี่ยวกับการอ่านตัลกินเพื่อสอนผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝังข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์ฟฎิตัน รวมถึงและความเชื่อต่างๆ อันผิดหลักการศาสนาในข้อควรปฏิบัติต่อผู้ตาย

4.2.6.4 การเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันศุกร์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ว่าผู้ใดเยี่ยมกุบูรของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์ แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสอง หรือใครคนหนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้แก่เขาเท่ากับจำนวนทุกๆอายุหรือทุกอักษรที่เขาได้อ่านไป ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นฮะดีษที่เศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ จำนวน 68 คิดเป็นร้อยละ 42.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่มั่นใจ จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 23.8 เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอูลมะมาฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 11.3 และไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 (ดังตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่อความหมายฮะดีษที่ว่า ผู้ใดเยี่ยมกุบูรของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์ แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสอง หรือใครคนหนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้แก่เขาเท่ากับจำนวนทุกๆอายุหรือทุกอักษรที่เขาได้อ่านไป

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นฮะดีษที่เศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ	68	42.5
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรอง	20	12.5
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอูลมะมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	18	11.3
ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์	16	10.0
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	38	23.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และรองลงมาเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ไม่นั่นใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และรองลงมาจากนั้นเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยัน

โดยผู้รู้ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง
จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ زَارَ قَبْرَ وَالِدَيْهِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ أَوْ أَحَدِهِمَا ، فَقَرَأَ عِنْدَهُمَا أَوْ عِنْدَهُ يَس ، غُفِرَ

لَهُ بِعَدَدِ كُلِّ آيَةٍ أَوْ حَرْفٍ))

ความว่า “ผู้ใดเยี่ยมกุบรูรของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์ แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีน
ให้แก่ทั้งสอง หรือใครคนหนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้แก่เขาเท่ากับ
จำนวนทุกๆอายะฮ์หรือทุกอักษรที่เขาได้อ่านไป”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความ
เชื่อเกี่ยวกับการเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันศุกร์ข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็น
ความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมฆูอู และความเชื่อผิดๆของ
ผู้คนที่เกี่ยวกับการเยี่ยมเยียนสุสานที่ถูกต้องตามหลักการศาสนา

4.2.6.5 การเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันอีดทั้งสอง

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อรูปแบบการเจาะจงเยี่ยมเยียน (ชียาเราะฮ์)
สุสานในวันอีดทั้งสอง ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชน
ทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ ชัดเจนมากที่สุด
จำนวน 51 คิดเป็นร้อยละ 31.9 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่มั่นใจจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ
25.6 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจนจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 และ
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และต่ำสุดไม่
ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบรรับรองจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 (ดูตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติความเชื่อต่อรูปแบบการเจาะจงเยี่ยมเยียน
(ชียาเราะฮ์) สุสานในวันอีดทั้งสอง

¹ จากการตัดครีจัญพบว่าฮะดีษนี้บันทึกในตำราหลายเล่มเช่นตำราอัลมุอ์ญิม อัลเอาสิฎ (al-Thabraniy.1994 :6/175) อัลมุอ์ญิม
อัลเศาะฮีบ (al-Thabraniy.1984 : 2/160) นะวาติร อัลอุศูล (al-Hakīm al-Tirmidhiy, 2010 : 1/126) และอัลดริซบี
วะอัลดริซบี (al-Ashbahaniy.1993: 2/228) โดยมีสายรายงานคือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน อัลนุอ์มาน รายงานจากยะหยา บิน
อัลอะลาอ์ อัลบัญญีลีย์ รายงานจากอับดุลกะรีม อับดุลมุญะฮ์ดี รายงานจากมุฮายิต โดยต้นสายรายงานมาจากอู สุรียเราะฮ์ บรรดา
ผู้รายงานที่ถูกตั้งข้อสังเกตจากอุละมาอ์ฮะดีษในฮะดีษนี้มีหลายคน คือ 1) มุฮัมมัด บิน อัลนุอ์มาน บิน อับดิรเราะฮ์มาน ถูกระบุว่า
บุคคลไม่เป็นที่รู้จัก (al-'Uqailiy, 1999 : 4/146) 2) ยะหยา บิน อัลอะลาอ์ อัลบัญญีลีย์ ถูกระบุว่าบุคคลจอมโกหกและกุ
ฮะดีษปลอม (al-'Asqalāniy, 1991 : 7618) และ 3) อับดุลมุญะฮ์ดี อับดุลกะรีม บิน อับดุลมุคอริค ชาวเมืองบัตเราะฮ์ ถูกระบุว่า
บุคคลไม่น่าเชื่อถืออยู่ในระดับมัตุรุก(al-Nasa'iy,1984 : 170) ฮะดีษนี้จึงถูกตัดสินว่าเป็นฮะดีษเมฆูอู (al-Albāniy, 1991 :
39)

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ ชัดเจน	51	31.9
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจน	35	21.9
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	20	12.5
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรอง	13	8.1
อื่นๆ (โปรดระบุ)	41	25.6
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 และรองลงมาจากนั้นเท่ากับ 2 กลุ่มคือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และอันดับต่อมาเท่ากับ 2 กลุ่ม คือค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((الخروج إلى الجبان في العيدين من السنة))

ความว่า “การออกไปยังสุสานในวันอีดทั้งสองเป็นการปฏิบัติหนึ่งจากสุนนะฮ์”²

โดยทัศนะที่สนับสนุนเรื่องดังกล่าวยังได้อ้างอิงอีกฮะดีษหนึ่งเป็นหลักฐาน คือ

((مَا مِنْ رَجُلٍ يَزُورُ قَبْرَ أَخِيهِ وَيَجْلِسُ عِنْدَهُ إِلَّا اسْتَأْنَسَ بِهِ وَرَدَ عَلَيْهِ حَتَّى

يَقُومَ))

¹ ความหมายโดยตรงของคำว่า الجبان หรือ الجبانة หมายถึง ทะเลทรายอันเป็นสถานที่ทุ่งกว้าง บางครั้งจึงมีการตีความว่าหมายถึงสนามกว้างๆสำหรับใช้ละหมาด หรือทุ่งกว้างที่ใช้เป็นสุสาน (กูบูร) ด้วยเช่นกัน (al-Haitsamiy, 1967:2/206,240)

² จากการตีครีจัญพบว่าฮะดีษนี้มีบันทึกในตำรามััจญ์มอุม์ค็อน-นะฟาต (Ibn al-Bakhtariy, 2001:323) ตำราอัลสุนัน อัลกูบรอ (al-Baihaqiy, n.d :3/295) และตำราอัลมอญิม อัลเอาลัฎ (al-Thabraniy, 1994:3/224) ปรากฏสายรายงานคือ รายงานจากอัมร์ บิน อับกีลซึ่งเป็นผู้คนลัจจริง รายงานจากมุฏริบชาวเมืองกูพะฮ์ เป็นบุคคลมีคุณธรรมเชื่อถือได้ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 141 (al-‘Asqalāniy, 1991 : 6705) รายงานจากออบู อีสหาก รายงานจากอัลฮาริษ รายงานจากออลี บิน อับดุลลิบ สำหรับบุคคลที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในสายรายงานนี้ คืออัลฮาริษ บิน อับดุลลาฮ์ อัลอะอ์วัร อัลฮิมดานีย ชาวเมืองกูพะฮ์ ซึ่งถูกครหาเป็นชื่อฮุคุดตัง (Ibn Hibbān, 1999:1/264) ขณะที่อุลมะฮ์อีกหลายท่านกล่าวว่าบุคคลนี้เป็นคนโกหก (Ibn Abū Hātim, 1950:3/78, al-Nawawiy, 1997:1/556-557) และบ้างก็ระบุว่าอยู่ในระดับเงาะฮ์ (Ibn Abī Hātim, 1950 : 3/79) สายรายงานนี้จึงเป็นสายรายงานในระดับเงาะฮ์ผู้ถนัด (Hasan, 2008 : 908)

ความว่า “ไม่มีบุรุษใดที่ได้ไปเยี่ยมหลุมสุสานพี่น้องของเขา และนั่งลงใกล้หลุมสุสานนั้นนอกจากจะเป็นความสนิทสนม (อุ่นใจ) แก่เขา (ผู้ตาย) และเขายังสามารถตอบโต้กับผู้นั้นได้ จนกระทั่งเขาลุกขึ้นจากไป”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเยี่ยมสุสานในวันอีกข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์อิฟฎิดัน และและความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับการเยี่ยมเยียนสุสาน

4.2.6.6 การอ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสาน

จากคำถามที่ว่าท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ระบุว่าเมื่อพวกท่านคนใดเสียชีวิตลงก็จงอย่าห่วงงเหงเหงวเขาแต่จงเร่งรีบพาเขาไปฝังยังสุสาน และจงอ่านอัลกุรอานสุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ตรงศรีษะของเขา และอ่านตรงเท้าทั้งสองด้วยตอนสุดท้ายของสุเราะฮ์อัลละกะอะเราะฮ์ที่สุสานแห่งนั้น ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองมากที่สุด คือ จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่นับใจจำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 และเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเคาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 และเชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และต่ำสุดคือไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 (ดังตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติความเชื่อต่อความหมายฮะดีษที่สนับสนุนให้อ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสานของผู้ตาย

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นฮะดีษที่เศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ	21	13.1
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเคาะฮาบะฮ์รับรอง	37	23.1
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	48	30.0
ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์	14	8.8

¹ ฮะดีษนี้มีปรากฏในตำราบางเล่ม เช่น กิตาบอัลรุฎี (Ibn al-Qayyim, 1975: 10-16) และกิตาบอัลกุบูร (Ibn Abi al-Dunya, 2000: 201) จากการตัดริจฎ์พบสายรายงานดังนี้คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน เอนา รายงานจากกะษะฮ์ยา บิน ยะมาน รายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน สัมอาน รายงานจากซัยด์ บิน อัสลิม โดยอ้างต้นสายรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ สำหรับบุคคลที่อุละมาอ์ฮะดีษวิพากษ์ในฮะดีษนี้ คืออับดุลลอฮ์ บิน สัมอาน ซึ่งถูกระบุว่าเป็นบุคคลที่ไม่ทราบสถานภาพที่ชัดเจนและถืออยู่ในระดับฎะอ์อิฟ (Ibn Hajar.2002 : 3/297) ขณะที่บางท่านระบุว่าอยู่ในระดับมัตุรุก (Ibn Rajab,1994 : 143)

อื่นๆ (โปรดระบุ)	40	25.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَلَا تَحْسَبُوهُ ، وَأَسْرِعُوا بِهِ إِلَى قَبْرِهِ ، وَلْيُقْرَأْ عِنْدَ رَأْسِهِ فَاتِحَةُ

الْكِتَابِ ، وَعِنْدَ رِجْلَيْهِ بِحَاتِمَةِ الْبَقْرَةِ فِي قَبْرِهِ))

ความว่า “เมื่อพวกท่านคนใดเสียชีวิตลง ก็จงอย่าห่วงงเหงเหงวเขาแต่จงเร่งรีบพาเขาไป (ฝัง) ยังสุสานของเขา และจงอ่านตรงศีรษะเขาด้วยสุเราะฮ์ อัลฟาติฮะฮ์ และอ่านตรงเท้าทั้งสองของเขาด้วยตอนสุดท้ายของสุเราะฮ์ อัลปะเกาะเราะฮ์บนสุสานของเขานั้น”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการอ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสานข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษฎะฮ์อิฟฎิตันและความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับการอ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสาน

¹ จากการตัดรึงญพบว่อะดิษนี้มีบันทึกในตำราหลายเล่ม เช่นตำราอัลมุอ์ญิม อัลกะบิร(al-Thabraniy,1994 (2) : 12/444) ตำราอัลอุมร์ บิอัลมะฮ์รูฟ วะอัลนะฮ์ย อันอัลมุนกัร (al-Khalal,1989:124) และตำราซุฮ์บอัลอิมาน (al-Baihaaqiy,1989 : 16/309-310) ซึ่งในทั้งหมดปรากฏสายรายงาน ดังนี้คือ รายงานจากอูปุซัยบ อัลหิรอนีย รายงานจากกะหฺยา บิน อับดิลลาฮ์ อัลบับลุติย รายงานจากอัยยูบ บิน นะฮ์ย อัลหัลบีย รายงานจากอูฎฏอฮ์ บิน อิบิเราะบารฺ รายงานจากอิบนุ อุมร์ ซอสังเกดสำหรับรายชื่อบรรดาผู้รายงานต่างๆ ในอะดิษนี้ คือ 1) ยะหฺยา บิน อับดิลลาฮ์ บิน อัลญาะฮาก อัลบับลุติย ซึ่งอุละมาฮ์หลายท่านระบุว่า เป็นบุคคลอยู่ในระดับญาะฮ์อิฟ (Ibn Abī Hātim,1950 : 9/164-165, Ibn Hibbān, 2000 : 2/479-480) 2) อัยยูบ บิน นะฮ์ย อัลหัลบีย คนรับใช้ของตระกูลสะอ์ด บิน อิบิวกอกศ ซึ่งอุละมาฮ์บางท่าน ระบุว่า เป็นบุคคลอยู่ในระดับมุนกัรอัลอะดิษ (Ibn Abī Hātim,1950 :2/259) บางท่านระบุว่าอยู่ในระดับญาะฮ์อิฟ อัลอะดิษ(Ibn Abī Hātim,1950 :2/25) และบ้างก็ระบุว่าอยู่ในระดับมัตุรุก อัลอะดิษ(Ibn al-Jawziy,1985 : 1/133) สถานะภาพของอะดิษนี้อยู่ในระดับญาะฮ์อิฟฎิตัน (al-Albāniy,1991 : 9/152)

4.2.6.7 การอ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮุอะฮัดเมื่อเดินผ่านสุสาน

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายอะดิสที่ส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮ์เมื่อเดินผ่านสุสาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็น อะดิสที่เศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ จำนวน 65 คิดเป็นร้อยละ 40.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่มั่นใจจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 23.7 เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และเชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และไม่เชื่อว่าเป็นอะดิสเศาะฮี้ฮ์จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 09.3 (ดังตารางที่ 25)

ตารางที่ 25 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่ออะดิสที่ส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮ์เมื่อเดินผ่านสุสาน

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อว่าเป็นอะดิสที่เศาะฮี้ฮ์จากท่านนบี ﷺ	65	40.6
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรอง	21	13.1
เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	21	13.1
ไม่เชื่อว่าเป็นอะดิสเศาะฮี้ฮ์	15	09.3
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	38	23.7
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะนั้น คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และรองลงมาเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ไม่นั่นใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และรองลงมาจากนั้นเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิสต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ مَرَّ عَلَى الْمَقَابِرِ وَقَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِحْدَى عَشْرَةَ مَرَّةً ، ثُمَّ وَهَبَ

أَجْرَهُ لِلْأَمْوَاتِ أُعْطِيَ مِنَ الْأَجْرِ بِعَدَدِ الْأَمْوَاتِ))

ความว่า “บุคคลใดเดินผ่านสุสาน (กุบুর) ต่างๆ แล้วเขาอ่านสุเราะฮ์

“กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 11 ครั้ง แล้วยกผลบุญของการอ่านให้แก่

บรรดาคนตาย เขาก็จะได้รับผลบุญเท่ากับจำนวนผู้ตาย(ในสุสานแห่งนั้น)”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีชะดีซที่ส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮ์เมื่อเดินผ่านสุสานพบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีการปฏิบัติอยู่จริงในสังคมมุสลิม อันเกิดจากการอ้างอิงมาจากชะดีซมาฏูอ

4.2.6.8 การทำบุญเนื่องครบรอบการตาย

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการอ้างอิงชะดีซสนับสนุนการทำบุญเลี้ยงอาหารเนื่องจากรอบการตายหรือเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตาย ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากท่านนบี ﷺ ชัดเจนจำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 25.6 และปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากเศาะฮาบะฮ์ ชัดเจนจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้นจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 และต่ำสุดคือไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรองจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 (ดังตารางที่ 26)

ตารางที่ 26 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะความเชื่อต่อต่อพิธีการทำบุญเลี้ยงอาหารในโอกาสครบรอบการตายเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ

ความเชื่อ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากท่านนบี ﷺ ชัดเจน	41	25.6
ปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจน	26	16.3
ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น	22	13.8
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรอง	15	9.4

¹ จากการตัดครั้งนพบชะดีซบทนี้ระบุอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่น ตำราฟะฎอฮ์อิลลาฮียะฮ์อัลอิลลาฮียะฮ์ (al-Khallal, 1991 : 101) และมุสนัดอัลฟิรเดาส์ (al-Dailamiy, n.d. : 4/38) บันทึกมาจากสายรายงานของอับดุลลอฮ์ บิน อะฮ์มัด บิน อามิร รายงานจากบิดาของเขา และระบุในตำราอัลดัตวิน ฟิอัคบาร์ กือซวิน (al-Rafiiy, 1987 : 2/296-297) บันทึกมาจากสายรายงานของดาวูด บิน สุลัยมาน อัลฆอซีย์ ซึ่งทั้งสองรายงานนั้นล้วนได้มาจากอลี บิน มุซา อัลริฎอ รายงานจากมุซา บินญะอ์ฟิร รายงานจากญะอ์ฟิร บิน มุฮัมมัด รายงานจากมุฮัมมัด บิน อลี รายงานจากอลี บิน อัลฮุสัยน รายงานจากอัลฮุสัยน บินอลี รายงานจากอลี บินอบีฎออลิบ ซึ่งในสายรายงานที่ 1 มีบุคคลที่บรรดาอุละมาอ์มีข้อสังเกต คือ อับดุลลอฮ์ บิน อะฮ์มัด ถูกระบุว่าสิ่งที่เขาเล่าต่อจากอะฮ์ลุลบัยต์นั้นเป็นส่วนที่ไม่ถูกต้อง (Ibn al-Jawziy, 1985 : 2/115) และบ้างก็ระบุว่าบุคคลผู้ร่วมทั้งบิดาของเขาล้วนเป็นคนพูดเท็จ (al-Sakhawiy, 1997 : 1/170) และในสายรายงานที่ 2 มีบุคคลที่บรรดาอุละมาอ์มีข้อสังเกต คือ ดาวูด บิน สุลัยมาน อัลฆอซีย์ซึ่งถูกระบุว่าป็นจอมโกหก (Ibn Ma'in, 1978 : 9/337) บ้างก็ระบุเป็นบุคคลกลับไม่เป็นที่รู้จัก (Ibn Abi Hatim, 1950 : 3/413) จากทั้งสองสายรายงานล้วนชี้ชัดว่าชะดีซบทนี้เป็นชะดีซมาฏูอและการอ่านเช่นนั้นถือเป็นบิดอะฮ์หนึ่งเกี่ยวกับคนตาย (ดู al-Albāniy, 1992 : 325)

อื่นๆ (ไปรตระบุ)	56	35.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 45.0 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَا مِنْ أَهْلٍ بَنِيَتْ يَمُوتُ مِنْهُمْ مَيِّتٌ فَيَصْدُقُونَ عَنْهُ بَعْدَ مَوْتِهِ ، إِلَّا
أُهْدِيَ إِلَيْهِ جَبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى طَبَقٍ مِنْ نُورٍ ، ثُمَّ يَقِفُ عَلَى شَفِيرِ
الْقَبْرِ فَيَقُولُ : يَا صَاحِبَ الْقَبْرِ الْعَمِيقِ ، هَذِهِ هَدِيَّةٌ أُهْدِيهَا إِلَيْكَ أَهْلُكَ
فَاقْبَلْهَا .. فَيَدْخُلُ عَلَيْهِ ، فَيَفْرَحُ بِهَا وَيَسْتَبَشِرُ ، وَيَحْزَنُ جِرَانُهُ الَّذِينَ لَا
يُهْدَى إِلَيْهِمْ بِشَيْءٍ))

ความว่า “ไม่มีครอบครัวใดที่มีสมาชิกคนหนึ่งเสียชีวิตลง แล้วพวกเขาทำได้ทำการบริจาคให้หลังจากเขาเสียชีวิตไป นอกจากมะลักญิบรีลจะนำมันไปมอบเป็นของขวัญให้แก่เขาโดยวางบนถาดที่ทำมาจากรัศมี ต่อมาเมื่อหยุดยืนลงที่ปากหลุม ญิบรีลก็จะประกาศว่า “โอ้เจ้าของหลุมสุสานอันลึกที่สุด นี่คือนของขวัญที่ครอบครัวของท่านมอบมาให้ จงรับมันไว้เถิด” แล้วญิบรีลก็เข้าไปพบเขา ทำให้เขารู้สึกมีความสุขและยินดีอย่างที่สุด ขณะที่เพื่อน (ซึ่งอยู่ในหลุม)ข้างเคียงของเขาที่ไม่มีของขวัญใดๆ ถูกส่งมาถึงจะรู้สึกเศร้าโศกเสียใจ”¹

สรุปผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญเนื่องครบรอบการตายข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่า

¹ จากการตัดครั้งพบว่าฮะดีษนี้มีปรากฏในตำราอัลมุอ์ญิม อัลเอาสฎ (al-Thabranīy, 1994 : 6504) โดยมีสายรายงานดังนี้ คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน ดาวูด บิน อัสลัม อัลเศาะตะฟี รายงานจากอุบัยดูลลอธ บิน अबديللاه อัลมุญะดีรีย์ รายงานจากมุฮัมมัด บิน อิสมาอิล บิน อิบิฟุฎัยก รายงานจากอบูมุฮัมมัด อัลซามีย รายงานมาจากอบู สุรียเราะฮ์ รายงานมาจากอนัส บิน มาลิกซึ่งอ้างว่าได้ยินฮะดีษนี้มาจากท่านนบี ﷺ อัลฮัยษะมียกล่าวว่า “อัลญูบรอนีย์บันทึกฮะดีษนี้ไว้ในตำราอัลมุอ์ญิม อัลเอาสฎทั้งๆที่ในนั้นมีอบูมุฮัมมัด อัลซามียซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกระบุว่า เป็นจอมโจก(al-Haithamiy, 1967 : 3/139) อัลอัลบานีย์ตัดสินสถานภาพของ ฮะดีษนี้ว่าเป็นฮะดีษมาถูอ (al-Albāniy, 1992 : 1/699)

เป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษเมาฏู และและความเชื่อผิดๆของผู้คนเกี่ยวกับการทำบุญเนื่องครบรอบการตาย

4.2.6.9 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าบรรดาอะดิษที่ถูกนำมาอ้างอิงในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับคนตาย และสุสานตามข้างต้น ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นอะดิษระดับเมาฏู และฎะอียะอ์ฟฎิดัน ซึ่งมีผลกระทบต่างๆต่อหลักความเชื่อของสังคมมุสลิม ดังอธิบายแต่ละอะดิษได้ดังนี้

1) อะดิษที่ระบุให้กล่าว “ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสาน

ตั้งข้อมูลสัมภาษณ์จากโต๊ะครูท่านหนึ่งว่า “ขณะเดินไปส่งมัยยิตที่ถูกบูเราะฮ์ไม่ควรพูดจาใดๆ นอกจากกล่าว “ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮ์” กันทุกคน เนื่องจากมีหลักฐานจากอะดิษ” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

ดังกล่าว ถือเป็นปฏิบัติที่ไม่รู้หลักฐานที่ถูกต้องรับรอง หากกระทำโดยเข้าใจว่าเป็นอิบาดะฮ์เนื่องจากมีหลักฐาน และจำเป็นต้องทำเช่นนั้น ซึ่งมีผลกระทบทำให้เข้าข่ายการอุตริกรรมขึ้นมาในศาสนา เพราะทุกๆอิบาดะฮ์ที่อ้างอิงมาจากอะดิษเมาฏู หรืออะดิษที่ไม่ถูกต้องสิ่งนั้นย่อมเข้าข่ายเป็นบิดอะฮ์ (al-Shāṭibiy, 1992 : 1/224-231)

2) อะดิษที่ระบุถึงการอนุญาตให้สามารถก่อหลุมสุสานของนบีหรือบรรดาคนซอลิฮ์ได้ มีผลกระทบ คือทำให้เกิดความเชื่อที่เบี่ยงเบนและประเพณีปฏิบัติต่างๆที่ขัดหลักการศาสนาขึ้นมาในสังคมมุสลิม ดังพบเห็นได้ในแทบทุกพื้นที่ เช่น เมื่อฝังศพเสร็จแล้วจะมีการนำต้นไม้บางชนิดมาปลูกหรือ กิ่งอินทผลัมมาปักไว้ โดยเฉพาะหากผู้ตายเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้การนับถือ เช่น โต๊ะครู ผู้รู้ศาสนา หรืออยู่ในระดับโต๊ะวะลีย์ ก็จะก่อหลุมสุสานเป็นเนินสูงและก่อซิเมนต์เป็นกำแพงขึ้นสูงรอบๆ บ้างมีการสร้างเป็นศาลาเล็กๆใกล้หลุมนั้น บ้างมีการประดับประดา และเขียนจารึกชื่อ หรืออาเยฮ์อัลกุรอาน หรือดุอาอ์ไว้บนแผ่นหินไว้ด้วย โดยอ้างว่าเพื่อสะดวกในการไปเยี่ยม หรือบางคนก็เข้าไปแตะสัมผัสหลุมศพเพื่อความเป็นสิริมงคล และขอดุอาอ์บนบานกับหลุมสุสานนั้นด้วย (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58) อีกทั้งมีปรากฏอยู่ในตำรา และหนังสือศาสนาบางเล่มที่ใช้สอนและเผยแพร่อย่างกว้างขวาง เช่นมีระบุถึงขั้นตอนของการฝังศพ (มัยยิต) ในกิบูรว่า “ให้เอาไม้ (หรือแผ่นซิเมนต์) ปักเป็นเครื่องหมายด้านหัวและด้านท้ายของหลุม และควรเขียนชื่อผู้ตายที่ไม้เหล่านั้นด้วย” (ข้าซุดดิน และมัด, 2549 : 100) กระทั่งในบางพื้นที่มีการก่อหลุมและตกแต่งด้วยสิ่งประดับต่างๆที่คล้ายคลึงกับการปฏิบัติของชนต่างศาสนิก ดังกล่าวจึงเข้าข่ายอุตริกรรม หรือบิดอะฮ์ เนื่องเป็นการเลียนแบบพิธีกรรมทางศาสนา หรือประเพณีหนึ่งๆเป็นอัตลักษณ์ของชนต่างศาสนิก (al-Albāniy, 1992 : 242)

3) ฮะดีษที่ระบุเกี่ยวกับการอ่านตลกีนเพื่อสอนผู้ตายหลังเสร็จสิ้นจากการฝังเกิดผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับพิธีการอ่านตลกีนบทต่างๆให้แก่ผู้ตาย¹ ในสังคมมุสลิมในหลายพื้นที่ในประเทศไทย รวมทั้งพื้นที่จังหวัดชายฝั่งอันดามัน เช่นทุกครั้งเมื่อมีการตายก็มักปฏิบัติสิ่งดังกล่าวนั้นอยู่เสมือนประเพณีจำเป็นที่ขาดเสียมิได้ ดึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เช่น “การอ่านให้แก่คนตายจะทำให้ดวงวิญญาณของเขาสงบและไม่ทรมานหรือทรมานทรมาน” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

นอกจากนั้นยังมีโต๊ะครู และผู้รู้บางท่านมีทัศนคติสนับสนุนการปฏิบัติดังกล่าว ด้วยเหตุผล เช่น

“การอ่านตลกีน หรือการอ่านอัลกุรอานซึ่งย่อมได้ผลบุญทุกคนอ่าน คนฟัง หรือคนเป็นและคนตาย” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

“แม้ว่านักวิชาการบางท่านจะกล่าวว่าการอ่านตลกีน หรืออ่านยาซีนแก่คนตายแม้ไม่มีฮะดีษระดับเศาะฮี้ฮ์ยืนยันไว้ แต่ถือว่าใช้ได้ เพราะเป็นการส่งเสริมทำดี หรือพะกุออล ซึ่งโต๊ะครูหลายคนก็ปฏิบัติอยู่” (สัมภาษณ์เมื่อ 30 เม.ย.58)

จริงแล้วทัศนคติที่กล่าวมาทั้งหมดล้วนมีอาจนำมาอ้างความชอบธรรมของประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดมาอย่างผิดๆนั้นได้เลย เพราะเนื่องจากการอ้างมาจากฮะดีษฎะอ์ฟแล้ว ยังเป็นการปฏิบัติตามความเชื่อ หรือความเห็นที่ขัดแย้งกับตัวบทหลักฐานจากกิตาบุลลอฮ์ สุนนะฮ์ หรือมติเอกฉันท์ (อิญมาอ์) ของสละฟะฮ์ซอลิฮ์ ซึ่งทั้งหมดล้วนเข้าข่ายเป็นบิดอะฮ์ทั้งสิ้น (Ibn ‘Abd al-Bir, 1994 : 2/1052) แม้กระทั่งประเด็นการเจาะจงอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ผู้ใกล้ตายก็เป็นเพียงฮะดีษฎะอ์ฟ ยิ่งกว่านั้นหากเจาะจงอ่านสุเราะฮ์เดียวกันนี้ให้กับผู้ที่ตายไปแล้ว หรืออ่านบนหลุมศพของผู้ตายย่อมเป็นการปฏิบัติที่ขัดหลักการชัดเจนเนื่องไม่มีหลักฐานและแบบอย่างใดๆจากสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ และบรรดาเศาะฮาบะฮ์ (Ibn Bāz, 1999 : 13/93, Ibn al-Uthaymin, 1992 : 17/72-74) สอดคล้องกับทัศนะของอิบนุ ตัยมียะฮ์ที่เห็นว่าการอ่านสุเราะฮ์ ยาซีน หรือสุเราะฮ์อื่นๆของอัลกุรอานให้แก่ผู้ใกล้ตายนั้นเป็นสิ่งที่ชอบ ส่วนการอ่านหลังจากตายแล้วเป็นบิดอะฮ์ (al-Ba‘liyy, 1997: 91)

4) ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดเยี่ยมกบฏของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์ แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสอง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้เท่ากับจำนวนทุกๆอายะฮ์หรือทุกอักษรที่ได้อ่านไป” เกิดผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อที่ผิดๆเกี่ยวกับการเยี่ยมกบฏในวันศุกร์ เช่น เชื่อว่าหากเยี่ยมกบฏของพ่อ-แม่ หรือญาติพี่น้องทุกวันศุกร์ แล้วอ่านอัลกุรอานสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสองแล้ว อัลลอฮ์

¹ ในตัวบทฮะดีษจะระบุว่า “เมตาคุม” ซึ่งคำแปลตรงตัวหมายถึงผู้ใกล้ตาย ขณะที่อุละมาอ์บางกลุ่มให้ทัศนะหมายถึงคนที่ตายแล้วถึงอย่างไรก็ตามฮะดีษต่างๆที่ระบุเจาะจงให้อ่านยาซีนในกรณีของคนตายนั้นทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษฎะอ์ฟหรือฮะดีษฎะอ์ฟทั้งสิ้น ไม่มีสักฮะดีษเดียวที่เศาะฮี้ฮ์ (al-‘Asqālāniy, 1995b : 2/110)

จะทรงอภัยโทษให้แก่ผู้ตายเท่ากับจำนวนทุกๆอายะฮ์หรือทุกอักษรที่ได้อ่านไป สังคมมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายฝั่งอันดามันจำนวนไม่น้อยยังมีความเชื่อดังกล่าวอยู่ ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลหนึ่งได้ให้ทัศนะว่า “การอ่านยาซีนให้กับผู้ตายโดยเฉพาะพ่อแม่ ควรอ่านที่กุบรูรดีกว่าอ่านที่บ้าน เพราะเป็นอ่านต่อหน้าศพจะได้ถึงผู้ตาย อ่านยาซีนที่บ้านต้องนึกในใจให้กับผู้ตายจะได้ถึงผู้ตาย ถ้าไม่นึกให้กับผู้ตายผู้ตายจะไม่ได้รับ ผู้อ่านเท่านั้นที่ได้รับผลบุญในการอ่าน” (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

ข้อมูลจากโต๊ะครูท่านหนึ่งว่า “การอ่านยาซีนให้แก่ผู้ตายเป็นเรื่องดี โดยเฉพาะในคืนวันศุกร์เป็นคืนที่วิญญาณของผู้ตายจะมาเยี่ยมบ้านด้วยความเป็นห่วง เมื่อมาถึงที่บ้านเห็นลูกหลานอ่านอัลกุรอาน อ่านยาซีน วิญญาณของผู้ตายจะกลับไปหลุมฝังศพด้วยความอึมเศร้า ถ้ามาเยี่ยมแล้วไม่เห็นลูกหลานอ่านก็จะกลับไปยังหลุมฝังศพด้วยความโศรกเศร้า” (ข้าซุดดีน และมัด, 2549 : 111)

ด้วยความเข้าใจข้างต้นจึงสังเกตพบว่านอกจากการอ่านสุเราะฮ์ยาซีนแล้ว บ้างก็อ่านสุเราะฮ์อื่นๆจากอัลกุรอาน ตลอดถึงมีการจ้างวานกลุ่มคณะบุคคลต่างๆ เช่นโต๊ะครู โต๊ะละแบ หรือเด็กปอเนาะมาร่วมชุมนุมกันที่บ้านผู้ตาย ตลอดทั้งมีการจัดเลี้ยงอาหารต่างๆเพื่อส่งผลบุญทั้งหมดให้แก่ผู้ตายนั้นด้วย ซึ่งทั้งหมดล้วนเข้าข่ายบิดอะฮ์ เนื่องเป็นการจำกัดรูปแบบอิบาดะฮ์หนึ่งๆ ขึ้นมาเองที่ศาสนาไม่ได้กำหนด” (al-Shātibiy,1992 : 1/ 229-231)

5) ฮะดีษที่ระบุถึงรูปแบบการเจาะจงเยี่ยมเยือน (ชียาเราะฮ์) สุสานในวันอีดทั้งสองมีผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อผิดๆเกี่ยวกับการเจาะจงเยี่ยมเยือนสุสานในวันอีดทั้งสอง ประเพณีการเยี่ยมเยือนสุสานหลังเสร็จสิ้นจากการละหมาดอีดแล้ว จะมีผู้คนทั้งหลายทั้งชายและหญิงจำนวนมากต่างเดินทางพาครอบครัวไปยังสุสานประจำหมู่บ้าน แม้ประเพณีนี้ในพื้นที่จังหวัดแถบอันดามันจะไม่ปฏิบัติกันอย่างเอิกเริก เช่นในสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ถือว่ามีอยู่ไม่น้อยในทุกจังหวัดเช่นกัน ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระบุว่า “มีพี่น้องมุสลิมจำนวนหนึ่งในหมู่บ้าน บ้างก็ไปนั่งอ่านอัลกุรอานและดุอาอ์รอบๆหลุมศพของญาติ บ้างก็มีอาหารคาวหวานไปรับประทานกันด้วย หรือบ้างก็ไปช่วยถากถาง และปลูกต้นไม้บริเวณหลุม” (สัมภาษณ์เมื่อ 30 เม.ย.58) สำหรับเหตุผลของการเจาะจงการเยี่ยมเยือนสุสานในวันอีด มีผู้รู้ท่านหนึ่งให้คำตอบว่า “สาเหตุที่มุสลิมบ้านเรานิยมไปกุบรูรในวันอีดกันเยอะ ก็เนื่องจากเป็นโอกาสที่มีพี่น้องลูกหลานต่างกลับมาเยี่ยมบ้านหลังเก่า และมารวมตัวกันอีกครั้งในบ้านหลังเดียวกัน หลังจากที่แยกย้ายกันไปอยู่กับครอบครัวในสถานที่ต่างๆ ดังนั้น เมื่อพี่น้องกลับกันมาพร้อมหน้า จึงถือว่าเป็นเวลาอันเหมาะสมที่จะไปร่วมอ่านอัลกุรอาน และดุอาให้แก่ปู่ ย่า ตา ยาย หรือผู้มีพระคุณ รวมถึงทำบุญต่างๆเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตายในกุบรูร ก่อนที่จะแยกย้ายกันและกลับมาอีกในปีต่อไป” (สัมภาษณ์เมื่อ 30 เม.ย.58)

การปฏิบัติข้างต้นย่อมเข้าข่ายบิดอะฮ์ เพราะนอกจากเป็นการจำกัดรูปแบบอิบาดะฮ์หนึ่งๆขึ้นมาเองซึ่งศาสนาไม่ได้กำหนดแล้ว ยังเป็นการนำสิ่งหนึ่งๆซึ่งอัลลอฮ์มิได้ทรงบัญญัติมายึดถือปฏิบัติเยี่ยงศาสนาอีกด้วย (Ibn Taymīyah,1988 : 1/42)

6) ฮะดีษที่ให้เร่งรีบพาศพผู้ตายไปยังสุสาน และจงอ่านตรงศรีษะเขาด้วยสุเราะฮ์ อัลฟาติฮะฮ์ และอ่านตรงเท้าทั้งสองของเขาด้วยตอนสุดท้ายของสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ที่สุสานของเขา และฮะดีษส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮ์เมื่อเดินผ่านสุสานเกิดผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อผิดๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่างๆ อันพียงมีต่อคนตาย ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักวิชาการในพื้นที่ให้ทัศนะว่า “ การอ่านอัลกุรอานให้แก่คนตายที่สุสานไม่มีข้อระบุห้ามจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ และจากคำกล่าวของบรรดาอุลาม่าอิมฮัซบ์ทั้ง 4 เลย ยิ่งกว่านั้นมิได้พบพระบออย่างชัดเจนจากอิมามชาฟีฮีย์ด้วยว่าอนุญาตให้อ่านอัลกุรอานที่กุบรูรได้อย่างไม่ต้องสงสัย” (สัมภาษณ์เมื่อ 2 ต. ค.2558) และบางคนก็ให้ทัศนะว่า “เมื่อเข้าไปเยี่ยมหลุมสุสาน นอกจากขออ้อแล้ว ควรอ่านอัลกุรอานให้แก่พวกเขาด้วยอัลฟาติฮะฮ์ อายะฮ์ช่วงท้ายของสุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ หรืออย่างน้อยก็ให้อ่านกุลฮุวัลลอฮุ อะหัด” (สัมภาษณ์เมื่อ 2 ต. ค.2558)

ซึ่งในกรณีข้างต้นนี้ บรรดาอุละมาอ์ต่างอธิบายว่า ข้อปฏิบัติตามหลักการศาสนาหลังเสร็จสิ้นจากการฝังศพผู้ตายแล้ว หรือขณะเยี่ยมสุสานของเขานั้นคือ การขออ้อแก่ผู้ตาย ส่วนการเข้าไปอ่านอัลกุรอานที่หลุมฝังศพนั้นเป็นสิ่งขัดแย้งกับคำสอนของท่านนบี ﷺ เช่นที่ทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ชาวสลัฟหลายท่านในอดีต เช่นอบู หะนี ฟะฮ์ มาลิก ฮะซิม บิน บะซีร์ และที่ทัศนะหนึ่งของอะฮ์มัด บิน หันบัล ถือว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจยิ่ง (Ibn Taimīyah, 1990 : 2/743-744)

7) ฮะดีษที่สนับสนุนการทำบุญเลี้ยงอาหารเนื่องจากครบรอบการตายหรือเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตาย เกิดผลกระทบ คือ เกิดความเชื่อ และประเพณีปฏิบัติที่ผิดๆเกี่ยวกับการทำบุญเลี้ยงอาหารครบรอบการตาย หรือเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตาย ซึ่งมีให้พบเห็นทั่วไปในสังคมมุสลิมแทบชายฝั่งอันดามัน กระทั่งในหลายชุมชนประเพณีนี้ถูกปฏิบัติเยี่ยงพิธีกรรมจำเป็นทางศาสนา ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่า “การทำบุญให้กับผู้ตาย จะทำเนื่องครบรอบ 3 วัน 7 วัน 40 หรือ 100 วัน ไม่ใช่ปัญหา เพราะในสาระเป็นเพียงการรำลึกพระเจ้า การเศาะละวาตท่านนบี ﷺ การบริจาคทาน (เศาะตะเกาะฮ์) ซึ่งเป็นประเภทอามัลอิบาตะหิในภาพรวมที่ศาสนาสนับสนุนให้ทำอยู่แล้วโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงรูปแบบ ความถี่ หรือสถานที่ ซึ่งมุสลิมสามารถทำได้ตามความสะดวกจึงไม่ใช่ปัญหา (สัมภาษณ์เมื่อ 28 เม.ย.58)

การทำบุญเลี้ยงอาหารเนื่องจากครบรอบการตายหรือเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตายในรูปแบบข้างต้น นอกจากผิดหลักการศาสนาในฐานความผิดเป็นบิตอะฮ์เนื่องขัดแย้งต่อหลักการจากกิตาบุลลอฮ์ สุนนะฮ์ และการปฏิบัติของเศาะฮาบะฮ์แล้ว (Ibn ‘Abd al-Bir, 1994 : 2/1052) ยังเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ครอบครัวผู้ตายที่ต้องรับภาระการจัดเตรียมอาหารเลี้ยงแก่ผู้คนนั้นในวันดังกล่าว อีกทั้งผิดเจตนารมณ์ของการเลี้ยงอาหาร หรือวะลียมะฮ์ที่พึงปฏิบัติในวันรื่นเริงมิใช่วันแห่งความทุกข์โศกเช่นนั้น

4.3 สะตึชเมาภูอเกี่ยวกับการปฏิบัติอบาดะฮ์และผลกระทบตอสังคมมุสลิม

4.3.1 สะตึชเมาภูอเกี่ยวกับการทำความสะอาด (เฎาะฮาระฮ์)

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงสะตึชเมาภูอในกรณีเกี่ยวกับการทำความสะอาด (เฎาะฮาระฮ์) สามารถวิเคราะห์ผลกระทบตอสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.3.1.1 การเจาะจงอ่านคูอาบ์ทเฉพาะก่อนทำวูฎอ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อสะตึชความหมายว่า “เมื่ออาบน้ำละหมาด (วูฎอ) ครั่งใดก็จงกล่าววว่า “บิสบิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์”แล้วท่านจะถูกบันทึกความดี ทราบใดที่น้ำละหมาดนั้นยังไม่เสีย” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อเพราะเป็นสะตึชท่านนบี ~~ﷺ~~ มากที่สุด คือ จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 และต่อมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 31 คิดเป็นร้อยละ 19.4 และเชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 27 คิดเป็นร้อยละ 16.9 ส่วนไม่เชื่อเพราะมิใช่สะตึชที่ถูกตองจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 27)

ตารางที่ 27 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อสะตึชความหมายว่าเมื่ออาบน้ำละหมาด (วูฎอ) ครั่งใดก็จงกล่าววว่า “บิสบิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์”แล้วท่านจะถูกบันทึกความดี ทราบใดที่น้ำละหมาดนั้นยังไม่เสีย

การปฏิบัติอบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นสะตึชท่านนบี ~~ﷺ~~	50	31.3
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	42	26.3
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	27	16.9
ไม่เชื่อเพราะมิใช่สะตึชที่ถูกตอง	10	6.3
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	31	19.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คน ได้ให้ทัศนะดังนี้ คือไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกตองมากที่สุด คือ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 47.5 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกตองจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 และเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่

เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอบู สุรัยเราะฮ์ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่ :

((يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، إِذَا تَوَضَّأْتَ فَقُلْ : بِسْمِ اللَّهِ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ ، فَإِنْ حَفِظْتَكَ لَا تَسْتَرْجِعُ تَكْتُبُ لَكَ حَسَنَاتٍ حَتَّى تَفْرُغَ مِنْ ذَلِكَ الْوَضُوءِ))

ความว่า “โอ้อบู สุรัยเราะฮ์ เมื่อท่านอาบน้ำละหมาด (วุฎูอ์) ครั้งใดก็จงกล่าว ว่า “บิสมิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์” เพราะจริงแล้วบัญญัติ (ความดี) ของเจ้าจะไม่ หยุดพักการบันทึกความดีต่างๆแก่เจ้าเลย กระทั่งเจ้าเสร็จสิ้นจากการทำวุฎูอ์ ดังกล่าวนั้น”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีการอ่าน (ดูอาอ์) ก่อนทำวุฎูอ์ตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงใน สังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษที่ไม่ถูกต้องซึ่งไม่มีแหล่งที่มา และการปฏิบัติตามกันมา เนื่องได้รับการยืนยันโดยผู้รู้

4.3.1.2 การอ่านดูอาอ์ขณะทำความสะอาดล้างอวัยวะส่วนต่างๆ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อรูปแบบการอ่านดูอาอ์ขณะทำความสะอาด ล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาด เช่น “เมื่อล้างหน้าก็จงกล่าวว่า : โอ้อัลลอฮ์จงให้ใบหน้า ของฉันขาวผ่องใสในวันที่บรรดาใบหน้าทั้งหลายผ่องใสด้วยเถิด” และเมื่อล้างมือก็กล่าวว่า : โอ้อัลลอฮ์จงประทานบัญญัติด้วยมือขวานี้ของฉันด้วยเถิด” เป็นต้น ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่ เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากเชื่อแต่ปฏิบัติ

¹ จากการคัดกรองอะดิษพบว่าอะดิษบทนี้ถูกระบุว่ารายงานมาจากอบู สุรัยเราะฮ์ มีแหล่งที่มาปรากฏในตำรา 2 เล่ม คือ ตำรา อัลมุอญัม อัศเศาะฆิร (al-Thabraniy,1984 : 1/131) โดย ระบุนว่าอะดิษนี้ : รายงานจากอัมร์ บิน อปีสะละมะฮ์ รายงานจาก อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด อัลบัศรี รายงานจากอลี บิน ซาบิต รายงานจากอิบนุสีรีน รายงานจากอบู สุรัยเราะฮ์ ในสายรายงานปรากฏชื่อ ของอัมร์ บิน อปี สะละมะฮ์ ซึ่งบรรดาอุละมาอ์อะดิษระบุนว่า : เป็นบุคคลอยู่ในระดับ “เฆาะฮิฟ (Abi Hātim, 2004: 6/235-236) และเป็นบุคคลที่อะดิษของเขาเข้าข่ายการคาดเดา (al-Aqiliy,1984:3/990) และบางท่านระบุนว่า :เป็นบุคคลอยู่ในระดับซุลมะนากริ (al-Dahabiy,1963:1/56) และตำราอัลเมาฎูอัท (Ibn al-Jawziy, 1997 : 3/452-453) โดยระบุนว่าอะดิษนี้ รายงานจาก หัมมาด บิน อัมร์ รายงานจากอัลฟุฎล์ บิน ซอลิบ รายงานจากมุสลิมะฮ์ บิน อัมร์ รายงานจากมุกหูล อัซซามีย รายงานจากอบู สุรัยเราะฮ์ ในสายรายงานปรากฏชื่อของหัมมาด บิน อัมร์ อัลนะเศบีเยซึ่งถูกระบุนว่าเป็นบุคคลที่ขอบกล่าวเท็จ (al-Juzjaniy,1990:305) บ้างระบุนว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมุนกัร อัลอะดิษ (al-Bukhāriy,1986: 3/28, Abi Hātim, 2004: 3/144) และอัลนะเศบียะระบุเช่นกันว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตรูค อัลอะดิษ (al-Nasa'iy,1984:83) อิบนุ อัลเฆาะซียีให้ทัศนะอีกว่า นี้เป็นอะดิษที่ไม่มีที่มา และในสายรายงานล้วนปรากฏกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่ไม่สามารถทราบประวัติความเป็นมาได้ เราจึงไม่สงสัยเลย ว่าจริงแล้วมันคือการก๊อขึ้นมาของบรรดานักเล่านิทาน หรือบรรดาผู้อาวุษา (Ibn al-Jawziy, 1997:3/454) เช่นกันมุฮัมมัด อับดุลสลาม อัลซุกัยรียี กล่าวถึงอะดิษนี้ไว้ในตำราอัสสุนัน วัลมุบ-ตะดีอาต” บทว่าด้วย : บรรดาอะดิษเท็จเกี่ยวกับการกล่าวบิสมิลลาฮ์ การถูฟัน และการซิกริขณะทำวุฎูอ์ (al-Shuqairiy,1947:29)

ตามในบางครั้งจำนวน 46 คิดเป็นร้อยละ 28.8 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเป็นชะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 26.9 ต่อมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้องจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 และเชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 (ดังตารางที่ 28)

ตารางที่ 28 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อรูปแบบการอ่านดุอาอ์ขณะทำความสะอาดล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาด

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นชะดีษท่านนบี ﷺ	43	26.9
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	22	13.8
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	46	28.8
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะดีษที่ถูกต้อง	23	14.4
อื่นๆ (โปรตระกูล)	26	16.3
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือมากที่สุดเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงชะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอลี บิน อบีฏอลิบ เล่าว่า

((عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَوَابَ الْوُضُوءِ فَقَالَ : يَا عَلِيُّ إِذَا قَدَّمْتَ وَضُوءَكَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ ، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِلْإِسْلَامِ ، اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ ، فَإِذَا غَسَلْتَ فَرْجَكَ فَقُلْ : اللَّهُمَّ حَصِّنْ فَرْجِي ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ إِذَا أُعْطِيَتْهُمْ شُكْرُوا ، ، وَإِذَا ابْتَلَيْتَهُمْ صَبَرُوا ، فَإِذَا تَمَضَّمْتَ فَقُلْ : اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى تِلَاوَةِ ذِكْرِكَ ، فَإِذَا اسْتَنْشَقْتَ فَقُلْ : اللَّهُمَّ رِيحِي رِيحَةَ الْجَنَّةِ ، ، فَإِذَا غَسَلْتَ وَجْهَكَ فَقُلْ : اللَّهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي يَوْمَ تَبْيَضُّ وَجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وَجُوهٌ ، فَإِذَا غَسَلْتَ ذِرَاعَكَ

الْيُمْنِي فُتْلٌ :اللَّهُمَّ أَعْطِنِي كِتَابِي- بِيَمِينِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَحَاسِبِنِي حِسَابًا
يسيرًا)).

ความว่า “ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้สอนแก่นฉันถึงผลบุญของการอ่านน้ำฎุอ์
ว่า “โอ้อลี เมื่อเจ้าเริ่มต้นอ่านน้ำฎุอ์ของเจ้าก็จงกล่าวว่ “ด้วยพระนาม
ของอัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ บรรดาการสรรเสริญเป็นของอัลลอฮ์ผู้ทรงซื่อนำฉันสู่อิสลาม
โอ้อัลลอฮ์ทรงโปรดทำให้ฉันอยู่ในกลุ่มชนผู้สารถภาพผิด และทรงโปรดทำให้ฉันได้อยู่
ในกลุ่มชนผู้ถูกทำให้บริสุทธิ์ด้วยเถิด” และเมื่อเจ้าล้างอวัยวะเพศ จงกล่าวว่ “โอ้อัลลอฮ์
ทรงโปรดปกป้องอวัยวะเพศของฉัน และทำให้ฉันอยู่ในกลุ่มชนผู้ซึ่งเมื่อพระองค์ทรงประทานให้
พวกเขาก็ขอขอบคุณ และครั้นเมื่อพระองค์ทรงทดสอบพวกเขาก็อดทน” และเมื่อเจ้ากั้วน้ำล้างปาก
จงกล่าวว่ “โอ้อัลลอฮ์ ทรงโปรดช่วยให้ฉันอยู่ในการอ่านคำรำลึกต่อพระองค์” และเมื่อเจ้าสูดน้ำเข้าจมูก
จงกล่าวว่ “โอ้อัลลอฮ์ ทรงโปรดทำให้ฉันได้สูดกลิ่นของสวนสวรรค์” และเมื่อเจ้าล้างใบหน้าจงกล่าวว่ “โอ้อัลลอฮ์
ทรงโปรดทำให้ใบหน้าของฉันขาวผ่องใสในวันที่บรรดาทั้งหลายมีตดำ” และเมื่อเจ้าล้างท่อนแขนด้านขวา
จงกล่าวว่ “โอ้อัลลอฮ์ ทรงโปรดประทานบัญชีของฉันด้วยมือขวาในวันกียามะฮ์ และโปรดสอบสวนฉันด้วยการสอบสวนที่ง่ายตาย..”¹

¹ จากการดคีรัจญ์พบว่าอะดิษนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่ม เช่น ตำราอะษะรุลฟิรเดาส์ (al- ‘Asqalāniy, nd (b) :4/259-260) ตำราอัลอิมาม (Ibn Daqiq al-Id,1999:2/55) และตำราอัลบัตรุลมุนีร์ (Ibn al-Mulaqqin,2004:2/275) โดยในตำราอะษะรุลฟิรเดาส์” ระบุว่ารายงานมาจากมุฮัซซั บิน บะซัล รายงานจากคอริญะฮ์ บิน มุศอับ รายงานจากญุสนุส บิน อุบัยด์ รายงานจากอัลอะสัน อัลบักรีย์ และรายงานมาจากอลี บิน อับดุลอิลิบ ในสายรายงานนี้ปรากฏชื่อของคอริญะฮ์ บิน มุศอับ ซึ่งวะเก็ลและอะฮ์มัดระบุว่า : เป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตรูก (al-Bukhāriy,1986:3/205) และปรากฏความขาดตอนของช่วงเวลาระหว่างอัลอะสัน อัลบักรีย์¹ กับอลี บิน อับดุลอิลิบ ซึ่งอับดุลอะดิษนีย์ได้ตั้งข้อสังเกตว่ “อัลอะสันไม่เคยเห็นอลี บิน อับดุลอิลิบ ยกเว้นครั้งเดียวเท่านั้นที่เมืองมะดีนะฮ์ ขณะที่เขายังเป็นเด็ก”(Ibn al-Madiny, 2002: 103) ส่วนในตำราอัลอิมามระบุว่ารายงานจากอับดุลฟัลฎ์ มุฮัซมัด บิน นะอีม รายงานจากอะฮ์มัด บิน หัมมัดอัลศิฟาร รายงานจากอับดุลมุอิตล สุลัยมาน บิน อัลฟัลฎ์ รายงานจากอะฮ์มัด บิน มุศอับ รายงานจากหะบิบ บิน หะบิบ บิน อับหะบิบ อัชชะบานีย์ รายงานจากอับอิสฮาก อัลสะบียีย์ รายงานจากอลี บิน อับดุลอิลิบ ในสายรายงานนี้ปรากฏชื่ออับดุลมุอิตล สุลัยมาน บิน อัลฟัลฎ์ ซึ่งถูกระบุว่เป็นบุคคลอยู่ในระดับญะฮะฮ์ (Ibn Hajar, 2000 : 1/259) บ้างระบุว่า เป็นบุคคลจอมโกหก และกุอะดิษปลอมขึ้นมากมาย (al-Dahabi, 1966: 8) และปรากฏความขาดตอนเช่นกันระหว่างช่วงเวลาของอับดุลมุอิตล สุลัยมาน บิน อัลฟัลฎ์ กับอลี บิน อับดุลอิลิบอีกด้วย ซึ่งประเด็นนี้อับดุลอะดิษนีย์ได้ตั้งข้อสังเกตว่ “อับดุลมุอิตล สุลัยมาน บิน อัลฟัลฎ์ กับอลี บิน อับดุลอิลิบนั้นเป็นช่วงเวลาทีขาดตอนกัน”(Ibn Daqiq al-Id,1999:2/56) ส่วนในตำราอัลบัตรุลมุนีร์” ระบุว่าเล่ามาจากมุฮัซมัด บิน มันศูร บิน ยะซิด อัลมุกรีย์ รายงานจากดาอูด บิน สุลัยมาน รายงานจากอับดุลอะสัน รายงานจากอัครอม บิน เหาซั บ อัลฮัมดานีย์ รายงานจากอับอัมร์ บิน กุรเราะฮ์ รายงานจากอับดุลอะฮ์ดีร์ อัลมุรอดีย์ รายงานจากมุฮัซมัด อัลหะนะฟียะฮ์ รายงานจากอลี บิน อับดุลอิลิบ ในสายรายงานนี้ปรากฏชื่อของอัครอม บิน เหาซั บ อัลฮัมดานีย์ ซึ่งถูกระบุว่ : เป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตรูก-อะดิษ (al-Bukhāriy,1986:2/56, Ibn Abī Hātim,1950 : 2/336) อับนุ สะญ์รกล่าวว่ “ในสายรายงานของอะดิษนี้มีอัครอม

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีรูปแบบการอ่านดุอาอ์ขณะทำความสะอาดล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาดตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเมาฎูฮ์ซึ่งบางคนใช้ปฏิบัติเป็นบางครั้งโดยเชื่อว่าเป็นฮะดีษที่ถูกต้อง

4.3.1.3 การอ่านอายะฮ์อัลกุรซีห์หลังจากวุฎูฮ์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อใจความฮะดีษที่สอนว่า “ผู้ใดอ่านอายะฮ์กุรซีห์หลังจากเอนำละหมาด (วุฎูฮ์) เขาจะได้รับการตอบแทนความดีด้วยรางวัลของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติ 40 ชั้น และได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คนด้วย” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 และรองลงมาตามลำดับ คือ ไม่นับใจจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 และเชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 และเชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 และไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 (ดังตารางที่ 29)

ตารางที่ 29 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อใจความฮะดีษที่สอนว่า “ผู้ใดอ่านอายะฮ์กุรซีห์หลังจากเอนำละหมาด (วุฎูฮ์) เขาจะได้รับการตอบแทนความดีด้วยรางวัลของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติ 40 ชั้น และได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คน

การปฏิบัติฮะดีษ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	27	16.9
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	23	14.4
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	55	34.4
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	20	12.5
อื่นๆ (โปรดระบุ)	35	21.9
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 23 คน

บิน เหาซิบ อัลฮัมดานีย์ซึ่งถูกตั้งสังเกตว่ามีประวัติปลอมแปลงฮะดีษ (al- ‘Asqalāniy, 2000 : 1/261) จากความบกพร่องดังกล่าวในสายรายงานจึงตัดสินได้ว่าฮะดีษนี้เป็นฮะดีษเมาฎูฮ์ สอดคล้องกับทัศนะของอิบนุ อัลก็อยยิมที่ว่า “บรรดาฮะดีษที่ระบุถึงการกล่าวคำชิกริรในแต่ละขั้นตอนของวุฎูฮ์ขณะชำระอวัยวะส่วนต่างๆนั้นล้วนเป็นฮะดีษเท็จที่ไม่มีความถูกต้องแต่อย่างใด (Ibn al-Qayyim.1969:120)

คิดเป็นร้อยละ 57.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 และไม่เห็นใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอิบน์ อุมัรกล่าวว่า ท่านนบีﷺ กล่าวว่า

((من قرأ آية الكرسي على أثر وضوئه أعطاه الله ثواب أربعين عاماً، ورفع له أربعين درجة، وزوجه أربعين حوراء))

ความว่า “ผู้ใดอ่านอายะฮ์กุรซีบนรื่องรอยการอาบน้ำละหมาด (วุฎูอ์) ของเขา อัลลอฮ์จะทรงประทานแก่เขาซึ่งผลบุญของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติแก่เขา 40 ชั้น และทรงแต่งงานเขากับนางสวรรค์ 40 คน”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อฮะดีษที่สอนว่า “ผู้ใดอ่านอายะฮ์กุรซีหลังจากเอาน้ำละหมาด (วุฎูอ์) เขาจะได้รับการตอบแทนความดีด้วยรางวัลของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติ 40 ชั้น และได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คนตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษมุหนักร์ซึ่งบางคนใช้ปฏิบัติเป็นบางครั้งโดยเชื่อว่าเป็นฮะดีษที่ถูกต้อง

4.3.1.4 การกล่าวเศาะลาawatหลังเสร็จจากวุฎูอ์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อใจความฮะดีษที่สอนว่า “ผู้ใดกล่าวตะชะฮุดและเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาด ประตุแห่งความเมตตาจะถูกเปิดให้แก่เขา” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160

¹ จากการค้นคว้าฮะดีษนี้ปรากฏการบันทึกอยู่ในตำรากันซ อัลอุมมาล (‘Aliy al-Muttaqiy al-Hindiy.1978 : 9/465) ระบุสายรายงานคือ รายงานจากหัมดี บิน นศร์ อัลหาฟิซซึ่งถูกรู้จักในนาม “อัลอะฮ์มัด” เป็นบุคคลรอบรู้เรื่องฮะดีษ เป็นนักท่องจำและนำเชื่อถือ (al-Dhahabiy,1993 : 19/276-277) รายงานจากมุฮัมมัด บิน ยะนาล อัลคูฟี รายงานจากอบูอับดุลลาฮ์ อัล-สุลัยน บิน อุมัร อัลเตานีย์ซึ่งเป็นผู้อาวุโส เชื่อถือได้และมีคุณธรรม เสียชีวิตปี ฮ.ศ.412 (al-Khāthib al-Baghdādiy,2001 : 8/640) รายงานจากมุฮัมมัด บิน อับดุลลาฮ์ อัซซาฟิอีย์เป็นบุคคลนำเชื่อถือ และไวใจได้เช่นกัน (al- Dār Quthniy,1983: 276) รายงานจากมุฮัมมัด บิน สุลัยมาน อัลบาฆินดีเป็นบุคคลที่ถูกกล่าวถึงว่าเภาะอ์ฟ โดยไม่ปรากฏเหตุใดๆที่สามารถยืนยันเช่นนั้น (al-Khāthib al-Baghdādiy, 2001: 3/227-228) รายงานจากมุกอติล รายงานจากฟุฎัยล์ บิน อุบัยด์ รายงานจากสุฟยาน อัลเซารีย์ รายงานจากอับดุลลอฮ์ อัลอุมรีย รายงานจากนาฟิอ์ รายงานจากอิบน์ อุมัร สำหรับผู้รายงานที่ถูกตั้งข้อสังเกตจากบรรดาอุละมาอ์ฮะดีษ คือ 1) หัมดี บิน ยะนาล อัลคูฟี เป็นบุคคลที่ไม่ปรากฏประวัติ (Hasan, 2008: 168) 2) มุกอติล คือมุกอติล บิน สุลัยมาน เป็นบุคคลถูกระบุว่าเป็นคนโกหก (al-Fattiniy,1978 :79, al-Shawkaniy,1995 : 312) ตายในปี ฮ.ศ.150 ซึ่งเป็นไปมิได้ว่ามุฮัมมัด บิน สุลัยมาน อัลบาฆินดีซึ่งตายในปี ฮ.ศ. 283 จะรายงานมาจากเขาได้ (al-Baghdādiy, 2001:3/228) 3) ฟุฎัยล์ บิน อุบัยด์เป็นบุคคลที่ไม่ปรากฏประวัติ ฮะดีษนี้จึงอยู่ในระดับฮะดีษมุหนักร์ (Hasan, 2008 :168)

คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 ต่อมาไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และเชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ต่ำสุดคือระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 21.2 (ดังตารางที่ 30)

ตารางที่ 30 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อใจความฮะดีษที่สอนว่าผู้ใดกล่าวตะชะฮุดและเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาดประตูแห่งความเมตตาจะถูกเปิดให้แก่เขา

การปฏิบัติฮะดีษ	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	39	24.4
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	44	27.5
เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	15	9.4
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้อง	28	17.5
อื่นๆ (โปรดระบุ)	34	21.2
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอิบนุ มัสอูดแล้วว่า แท้จริงท่านนบี ﷺ กล่าวว่า :

((إذا فرغ أحدكم من طهوره فليقل: أشهد أن لا إله إلا الله وأنَّ محمدًا عبده

ورسوله ثم ليصل عليَّ فإذا قال ذلك فتحت له أبواب الرحمة))

ความว่า “รายงานจากอิบนุ มัสอูดแล้วว่าแท้จริงท่านนบี ﷺ กล่าวว่า “เมื่อพวกท่านคนใดเสร็จสิ้นจากการทำความสะอาด (ญะฮะฮะฮะ)ของเขา ให้เขาจงกล่าวปฏิญาณตน (ตะชะฮุด)ว่า “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์ อะฮันนะ

มุฮัมมัด บิน อับดุลวะเราะฮ์สุลฎ์” ต่อมาให้เขากล่าวเศาะละวาตต่อฉัน เมื่อเขากล่าวเช่นนั้น ประตูแห่งความเมตตาที่จะถูกเปิดให้แก่เขา”¹

ขณะที่ผู้ตอบการสัมภาษณ์บางท่านได้อ้างอีกฮะดีษหนึ่งเป็นหลักฐาน คือ

((لَا وَضُوءَ لِمَنْ لَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ))

ความว่า “ไม่มีน้ำละหมาด (วุฎูอ์) สำหรับผู้ที่ไม่ได้กล่าวเศาะละวาตต่อฉัน”²

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อฮะดีษที่สอนว่าผู้ใดกล่าวตะชะฮุด และเศาะละวาตต่อท่านปี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาด ประตูแห่งความเมตตาจะถูกเปิดให้แก่เขาตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงใน

¹ จากการตัดริจฎ์พบว่าฮะดีษนี้มาจาก 3 สายรายงาน คือ สายรายงานที่ 1 : รายงานจากยะหฺยา บิน ฮาซิม รายงานจากอัลอะอัมมฺ รายงานจากชะกิก บิน สัลมะฮ์ รายงานจากอิบนุ มัสอูด มีบันทึกอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่นตำรามุญิมอัลฮุค (Ibn Jami', 1984 : 291-292) ตำราอัลสุนันอัลกุบรอ (al-Baihaqi, n.d : 1/44) และตำราอัลดริซิมวะอัลดริซิม (al-Asbahaniy,1993 : 2/321) ในสายรายงานนี้มีผู้รายงานที่ถูกตั้งข้อสังเกตจากอุละมาฮ์ฮะดีษ คือ ยะหฺยา บิน ฮาซิม อัลลิมสาร ว่าเป็นบุคคลที่ชอบกุความเท็จ (Ibn Abī Hātim,1950 : 9/195) และเป็นบุคคลระดับมัฏรุกอัลฮะดีษ (al-Baihaqi, nd : 1/44) อีกทั้งเป็นบุคคลที่ชอบกุฮะดีษปลอมและขโมยฮะดีษอีกด้วย (Ibn 'Adiy,1983 : 7/2706) ฮะดีษของเขาจึงถือเป็นฮะดีษเมาฎูอ (al-Albāniy,1991 : 6/142) สายรายงานที่ 2 : รายงานจากอัมร์ บิน ซัมร์ รายงานจากอัลอะอัมมฺ มีบันทึกอยู่ในตำราบางเล่ม เช่นตำราอัลอิมาม ฟิมะอ์-ริฟะฮ์ อะหาดีษอัลอะหฺกาม (Ibn Daqiq al-'Id,1999 : 2/68-69) และตำราเนชะอิจญ์-อัลอัฟการ พิศาจคริก อะหาดีษอัลอัฟการ (al-'Asqalāniy, 2000 : 1/252) มีข้อสังเกตจากบรรดาอุละมาฮ์ในสายรายงานนี้ คือ อัมร์ บิน ซัมร์ ซึ่งถูกระบุว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมุญกัรอัลฮะดีษ (al-Bukhāriy,1986 : 6/344, Ibn Abī Hātim,1950 : 6/239) และบางท่านกล่าวว่าบุคคลผู้นี้เป็นเราะฟีฎีย (หรือซื่อฮ์) ที่ชอบกล่าวร้ายต่อบรรดาเศาะฮาบะฮ์ของท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ รวมทั้งชอบรายงานฮะดีษปลอมมากมาย (Ibn Hibbān,1999 : 2/41) สายรายงานนี้จึงถือเป็นสายรายงานที่ “วาฮียะฮ์” เนื่องจากอัมร์ บิน ซัมร์ถูกระบุเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัฏรุก และมีข้อหาปลอมฮะดีษ (al-'Asqalāniy, 2000 : 1/255) ส่วนสายรายงานที่ 3 รายงานจากมุฮัมมัด บิน ญาบิร อัลยะมามิย รายงานจากอัลอะอัมมฺ มีบันทึกอยู่ในตำราอัลอิมาม ฟิมะอ์-ริฟะฮ์ อะหาดีษอัลอะหฺกาม (Ibn Daqiq al-'Id,1999 : 2/69) และตำราญะลาอ์อัลอัฟฮาม (Ibn al-Qayyim, 2002 : 593) ข้อสังเกตในสายรายงานนี้ คือมุฮัมมัด บิน ญาบิร อัลยะมามิย ซึ่งบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษระบุว่ารายงานฮะดีษมุญกัรเป็นจำนวนมาก (Ibn Abī Hātim,1950 :7/219) และบางท่านกล่าวว่าบุคคลผู้นี้เป็นชายตาบอดและมักนำฮะดีษของบุคคลอื่นมาใส่ไว้ในตำราของตนเองแล้วอ้างความเป็นผู้รายงาน (Ibn Hibbān,1999:2/280-281) สายรายงานนี้จึงอยู่ในระดับฎะอ์ฟฎิดัน (Hasan, 2008 :173)

² จากการตัดริจฎ์พบว่าฮะดีษนี้รายงานจากดุหฺยัม รายงานจากมุฮัมมัด บิน อิสมาอิล บิน อับดุลมุฮัมมัด รายงานจากอับดุลมุฮัมมัด บิน อัลอับบาส บิน สะฮัล บิน สะอัด รายงานจากบิดาของเขา รายงานมาจากปู่ของเขาอีกทอดหนึ่ง ส่วนผู้รายงานที่มีข้อสังเกตจากบรรดาอุละมาฮ์ในสายรายงานนี้ คือ 1) มุฮัมมัด อิบนิอิสมาอิล บิน อับดุลมุฮัมมัด ถูกระบุว่าบุคคลในระดับลัษสะบิหฺญุญะฮ์ (Ibn Sa'd, 2000 : 7/615) และระดับฎะอ์ฟ (Yaqub bin Sufyan,1973 : 3/53) ขณะที่บางท่านให้ทัศนะว่า “เขาอาจรายงานฮะดีษนี้มาผิดพลาด (Ibn Hibbān,1972 : 9/42) และ 2) อับดุลมุฮัมมัด บิน อัลอับบาส บิน สะฮัล บิน สะอัด เป็นบุคคลที่ถูกวิพากษ์จาก อุละมาฮ์ฮะดีษหลายท่าน เช่นอยู่ในระดับมุญกัรอัลฮะดีษ (al-Bukhāriy,1986 : 6/137) หรือระดับมัฏรุกอัลฮะดีษ (al-Nasa'iy,1984 :166) ขณะที่บางท่านให้ทัศนะว่า “บุคคลผู้นี้ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานไม่ได้ (Ibn al-Qayyim, 2002 : 594) ฮะดีษนี้จึงมีสถานะภาพเป็นฮะดีษมุญกัร (al-Albāniy,1991 : 5/186)

สังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮาดิษที่ถูกต้องซึ่งบางคนใช้ปฏิบัติเป็นประจำโดยเชื่อว่าเป็นฮาดิษที่ถูกต้อง

4.3.1.5 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร และภาคสนามพบว่าฮาดิษทั้งหมดล้วนพิสูจน์แล้วว่าเป็นฮาดิษเมฆาฏอ หรือฮาดิษที่ถูกต้องซึ่งใช้อ้างอิง เป็นหลักฐานทางศาสนาไม่ได้ เนื่องเข้าใจเป็นการอ้างความเท็จต่อท่านนบี ﷺ และนำไปปฏิบัติตามมิได้เนื่องไม่ถือเป็นคำสอนที่มาจากฮาดิษที่ถูกต้องของท่านนบี ﷺ อีกทั้งเป็นการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่เบี่ยงเบนไปจากหลักการศาสนาอันถูกต้องในหลายกรณี ซ้ำเป็นการปฏิบัติที่เข้าใจอรรถกถารวมในศาสนาอีกด้วยดังอธิบายผลกระทบจากแต่ละฮาดิษได้ดังนี้

(1) ฮาดิษที่ระบุว่าหากอ่านบทอ่านก่อนทำวูฎอว่า “บิสมิลลาฮ์ อัลฮัมดุลิลลาฮ์” มีผลทำให้ถูกบันทึกความดีตลอดไปตราบใดที่น้ำละหมาดนั้นยังไม่เสีย” มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่เป็นการอูตริกรรม หรือบิดอะฮ์ขึ้นในศาสนา ดังระบุในบทสัมภาษณ์ของนักวิชาการท่านหนึ่งว่า “ฮาดิษเมฆาฏอใช้อ้างอิงเพื่อส่งเสริมการทำความดีได้ในทุกกรณี” (สัมภาษณ์เมื่อ 3 พ. ค.58) เนื่องจากจริงแล้วอิบาดะฮ์ที่ถูกต้องจำเป็นต้องอ้างอิงมาจากหลักฐานที่ถูกต้องเท่านั้น ส่วนอิบาดะฮ์ใดๆก็ตามที่อ้างอิงจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง เช่นฮาดิษเมฆาฏอ หรือฮาดิษเมฆาฏอ ย่อมเข้าใจความผิดการกระทำที่เป็นบิดอะฮ์ (al-Shāṭibiy, 1992 : 1/224-231, al-Albāniy, 1992 : 242) อันมีผลทำให้การงานนั้นไม่ถูกยอมรับ รวมถึงอาจได้รับการลงโทษขั้นรุนแรงในวันกิยามะฮ์ หากเป็นการจงใจอ้างความเท็จต่อท่านนบี ﷺ

(2) ฮาดิษที่ระบุถึงการกล่าวคุอาบ์บทเฉพาะขณะล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาด มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ไม่มีในศาสนบัญญัติ และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับการอาบน้ำละหมาด เช่น จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านคนหนึ่งยืนยันการปฏิบัติของตนว่า “การอ่านคุอาบ์ขณะล้างอวัยวะส่วนต่างๆขณะอาบน้ำละหมาดนั้น ย่อมมีผลทำให้อวัยวะส่วนนั้นๆได้รับความดีด้วยความบระอักต์ของน้ำละหมาด เช่นเศาะฮาบะฮ์บางคนก็เคยรองน้ำละหมาดของท่านนบี ﷺ ไปประพรมร่างกาย” (สัมภาษณ์เมื่อ 3 พ. ค.58) การปฏิบัติดังกล่าวนอกจากเป็นการปฏิบัติศาสนาโดยอ้างหลักฐานที่ไม่ถูกต้องแล้ว ยังเป็นแอบอ้างความเท็จต่อท่านนบี ﷺ และเศาะฮาบะฮ์ของท่านโดยอวิชา (ญะฮิล) อีกด้วย

(3) ฮาดิษที่ระบุว่า การอ่านอายะฮ์กุรซีย์หลังจากเอน้ำละหมาด (วูฎอ) โดยเชื่อว่าจะได้การตอบแทนความดีด้วยรางวัลของผู้รู้ 40 คน และถูกเทิดเกียรติ 40 ชั้น และได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คน” มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ไม่ถูกต้อง และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับผลบุญของการอาบน้ำละหมาด เช่น จากบทสัมภาษณ์ของชาวบ้านคนหนึ่งว่า “การอ่านอายะฮ์กุรซีย์หลังจากเอน้ำละหมาดเป็นสิ่งที่ทำมาเป็นประจำ เนื่องเรียนรู้มาจากครูว่า

จะได้ผลบุญมาก เช่นจะได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คนในวันกียามะฮ์” (สัมภาษณ์เมื่อ 3 พ. ค.58) การปฏิบัติอิบาดะฮ์เนื่องได้รับการสั่งสอนอย่างผิดๆเช่นนี้ ย่อมเข้าข่ายบิดอะฮ์ เนื่องอ้างอิงมาจาก ฮะดีษเมาฎู หรือฮะดีษฎะอ์อิฟ ซึ่งมิสามารถใช้เป็นหลักฐานในกรณีเช่นนี้ได้” (al-Shātibiy,1992 : 1/ 224-231, al-Albāniy,1992 : 242)

(4) ฮะดีษที่ระบุว่ากรกล่าวตะชะฮุด และเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาด ประตูแห่งความเมตตาจะถูกเปิดให้” มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่ไม่ถูกต้อง และความเข้าใจที่ผิดๆ เกี่ยวกับผลบุญของการกล่าวตะชะฮุด และเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ เช่น จากบทการสัมภาษณ์ของอิมามท่านหนึ่งว่า “การกล่าวบทตะชะฮุด และบทเศาะละวาตหรือดุอาอ์ใดๆก็ตามหลังจากอาบน้ำละหมาดนั้นล้วนเป็นสิ่งที่ดีและมีผลบุญทั้งนั้น” (สัมภาษณ์เมื่อ 3 พ. ค.58) ซึ่งจริงแล้วการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆก็ตามที่มีได้อ้างมาจากฮะดีษที่ถูกต้อง การปฏิบัตินั้นย่อมเข้าข่ายการอุตริกรรม ที่เนื่องจากไม่เป็นที่ยอมรับแล้ว ยังมีโทษฐานการกล่าวความเท็จต่อท่านนบี ﷺ อีกด้วย

4.3.2 ฮะดีษเมาฎูเกี่ยวกับการปฏิบัติละหมาด

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูในกรณีเกี่ยวกับการปฏิบัติละหมาด สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.3.2.1 การกล่าวเศาะละวาตก่อนการอิกอมะฮ์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะฮ์อย่างไรต่อรูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่ปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 ต่อมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 18.1 และเชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 และต่ำสุดคือไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 (ดังตารางที่ 31)

ตารางที่ 31 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะฮ์ต่อรูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ	26	16.3
เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ	42	26.3

เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง	39	24.4
ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะตียที่ถูกต้อง	24	15.0
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	29	18.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนาจำนวน 40 คน ได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้ มากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐาน จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงชะตียต่อไปนี้เป็นหลักฐานคือ รายงานจากออบู ฮุรัยเราะฮ์เล่าว่า

((كَانَ بِلَالٌ إِذَا أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الصَّلَاةَ قَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ الصَّلَاةَ رَحِمَكَ اللَّهُ))

ความว่า “เมื่อบิลาลต้องการจะกล่าวอิกอมะฮ์ (เพื่อทำ) การละหมาด ท่านก็จะกล่าวว่า “อัสลามอะลัยกะ อัยยูฮันนบี วะเราะมะตุลลอฮิวะบะเราะกาตุฮ์ อัศเศาะลาเราะหิมะกัลลอฮ์ (ขอความสันติ และความเมตตาจากอัลลอฮ์และความจำเริญจากพระองค์จงมีแต่ท่าน โอ้ผู้เป็นนบี ขออัลลอฮ์ทรงได้เมตตาแก่ท่าน)”¹

¹ จากการตัดร็จญ์พบว่าชะตียนี้มีบันทึกไว้ในตำราบางเล่ม เช่น ตำราอัลมััจญ์รูฮีน (Ibn Hibban, 1999 : 2/232) ซึ่งอ้างสายรายงานจากอะฮ์มัด บิน ฮิมรอน อัลอัคฟีซซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกระบุว่ามีความสัจจริง (Abū Hatim, 1950 : 2/65) รายงานจากซัยด์ บิน ฮับบับเป็นบุคคลสัจจริงเพียงผิดพลาดในกรณีชะตียของอัลเชารี (al-‘Asqalāniy, 1991 : 2124) และตำราอัลมุญ์ญิม อัลเอาสิฏ (al-Thabranīy, 1983 : 8/372-373) มีสายรายงานจากมิกดาด บิน ดาวูด รายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน มุฮัมมัด อัลมุซีเราะฮ์ ซึ่งทั้งสองรายงานข้างต้นล้วนรายงานต่อมาจากกามิล บิน อัลอะลาอ์ รายงานจากออบีซอลิฮ์ รายงานมาจากออบู ฮุรัยเราะฮ์ ส่วนอีกสายรายงานหนึ่งมีบันทึกในตำราอัลญูอะฟาว์ (al-Aqiliy, 1984:1/253) ซึ่งรายงานมาจากอัลสะสัน อิบน์อับดุลลาอ์ บิน อบีเอาน์ อัลชะเกาะซีย รายงานต่อมาจากกามิล บิน อัลอะลาอ์ รายงานจากออบีซอลิฮ์ ซึ่งรายงานมาจากบิลาลโดยเล่าว่าครั้งหนึ่งตนเองได้เข้าพบท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ (ขณะกำลังจะละหมาด) และกล่าวทักทายว่า “อัสลามอะลัยกะ ยาเราะฮ์ลุลลอฮ์ วะเราะหิมะตุลลอฮ์ วัตเศาะลาตุฮ์วะมุคัลลอฮ์ หัยยะอะลัศเศาะลาอ์ หัยยะอะลัศพะลาอ์” โดยมีได้ระบุการรายงานว่ามาจากออบูฮุรัยเราะฮ์ (Hasan, 2008 : 244) บุคคลสำคัญที่ปรากฏชื่อในสายรายงานต่างๆของชะตียนี้ คือกามิล บิน อัลอะลาอ์ อัลสะอ์ดี เป็นชาวกูฟะฮ์ ซึ่งอุละมาอ์บางท่านยืนยันว่าเชื่อถือได้ (al-Ijliy, 1984 :224, Yaqub bin Sufyan, 1973:2/132) แต่บางท่านระบุว่าเป็นบุคคลที่ปรากฏการรายงานชะตียน้อยมาก (Ibn Sa'd, 2000:8/500) และบ้างก็ระบุอยู่ในระดับมุนกัรอัลชะตีย (Ibn Thahir, 1994 :126) สรุปข้อวิพากษ์ของชะตียนี้คือกามิล บิน อัลอะลาอ์ อัลสะอ์ดี ซึ่งแม้จะมีอุละมาอ์ชะตียบางท่านให้การรับรอง แต่เป็นบุคคลที่แทบไม่ปรากฏการ

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อรูปแบบการกล่าวตะลาอะวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์ตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากชะดีษเมฆาฏูซึ่งบางคนใช้ปฏิบัติเป็นประจำโดยเชื่อว่าเป็นชะดีษที่ถูกต้อง

4.3.2.2 การละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 39.4 และรองลงมาตามลำดับ คือ เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 21.3 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 25 คิดเป็นร้อยละ 15.6 ส่วนไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรองจำนวน 16 คิดเป็นร้อยละ 10.0 ส่วน (ดังตารางที่ 32)

ตารางที่ 32 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อการละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	63	39.4
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	34	21.3
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	25	15.6
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง	16	10.0
อื่นๆ (โปรดระบุ)	22	13.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 14 คน คิด

รายงานชะดีษอื่นๆเลย ชะดีษของเขาจึงถูกตัดสินว่าอยู่ในระดับมนักร์” ขณะที่อัลอัลบานีย์ตัดสินว่าชะดีษนี้เป็นชะดีษเมฆาฏูชัดเจน (al-Albāniy :2008:2/293-294) โดยยังให้ข้อสังเกตว่า “ในกรณีสมมติว่าชะดีษนี้เป็นชะดีษเศาะฮีบ์จริงๆ เป็นไปได้ว่าบิลาลอาจเข้าหาท่านนบี ﷺ ที่หน้าห้องโดยกล่าวทักทายด้วยคำเศาะละวาต คล้ายบอกให้ทราบถึงเวลาต้องละหมาดแล้ว และเมื่อท่านออกมา เขาก็กล่าวคำอิกอมะฮ์ หรืออาจเป็นไปได้ว่าท่านไม่ได้ยินคำอิกอมะฮ์ เขาจึงกล่าว (คำเศาะละวาตดังกล่าว) นั้น เพื่อสะกดเตือนให้ทราบ (อ้างแล้ว al-Albāniy, 2008 : 2/293-294)

เป็นร้อยละ 35.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((أن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الْجُمُعَةِ رَكَعَتَيْنِ وَبَعْدَهَا

((رَكَعَتَيْنِ))

ความว่า “แท้จริงท่านนบีﷺ เคยละหมาด (สุนนะฮ์) ก่อนญุมอะฮ์จำนวน 2 ร็อกอะฮ์ และหลังจากญุมอะฮ์จำนวน 2 ร็อกอะฮ์”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อการละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์ตั้งข้างต้น พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษ 2 ฮะดีษซึ่งเป็นฮะดีษฎะอ์ฟัดุดันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.3 การละหมาดสุนัตเราะฆออิบ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎ็อบ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎีบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนใหญ่เชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง จำนวน 57 คนคิดเป็นร้อยละ 35.6 และรองลงมาตามลำดับ คือ ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 23.8 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 21.9 และระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 ส่วนไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรองจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.8 (ดังตารางที่ 33)

ตารางที่ 33 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎ็อบ

¹ จากการตัดริฎญ์พบว่าฮะดีษนี้มีบันทึกในตำราเศาะฮีบุดดีน (al-Khaṭīb al-Baghḍādī, 2001:7/388) โดยอ้างการรายงานมาจาก อับู ฮุร็อยเราะฮ์ซึ่ง ในสายรายงานมีบุคคลที่ถูกตั้งข้อสังเกตจากบรรดาอุละมาฮ์ คือ อัลฮะสัน บิน กุฎัยบะฮ์ อัลคุซซาอีย์ หรืออับู ลี อัลคิยาฎ ถูกระบุว่าอยู่ในระดับฎะอ์ฟัดุดัน (Ibn Abī Ḥātim, 1950: 3/33) เป็นบุคคลที่เคยมีข้อบกพร่องและกระทำความผิดพลาด (Ibn Hibbān, 1972 : 8/168) และบ้างก็ระบุว่าบุคคลอยู่ในระดับมัตุรุกอัลฮะดีษ (al-Dār Quthniy, 1948 : 5/347) สายรายงานนี้จึงอยู่ในระดับมุนกัร” เนื่องขัดแย้งกับสายรายงานอื่นที่รายงานโดยสุฮัยล์ซึ่งน่าเชื่อถือกว่า ขณะที่อุละมาฮ์บางท่านตัดสินว่าเป็นฮะดีษในระดับฎะอ์ฟัดุดัน (al-Albānī, 1992 : 3/84)

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบีﷺ รับรอง	57	35.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	35	21.9
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	38	23.8
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	14	8.8
อื่นๆ (โปรดระบุ)	16	10.0
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาจากนั้น คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และรองลงมาตามลำดับเท่ากัน 2 กลุ่ม คือค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 6 คิดเป็นร้อยละ 15.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนา ขัดเจเนจำนวน 6 คิดเป็นร้อยละ 15.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ รายงานจากอะนัส กล่าวว่า ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า :

((لَا تَعْمَلُوا عَنْ أَوَّلِ لَيْلَةٍ جُمُعَةٍ فِي رَجَبٍ ، فَإِنَّهَا لَيْلَةٌ تُسَمِّيهَا الْمَلَائِكَةُ لَيْلَةَ الرَّعَائِبِ ، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا مَضَى ثُلُثُ اللَّيْلِ لَا يَبْقَى مَلَكٌ مِنْ جَمِيعِ السَّمَوَاتِ وَلَا أَرْضِينَ إِلَّا وَجَحْتِمُعُونَ فِي الْكَعْبَةِ ، وَحَوَالَيْهَا ، فَيَطَّلِعُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ إِطْلَاعَةً فَيَقُولُ : مَا سَأَلْتُمْ فَيَقُولُونَ رَبَّنَا حَاجَتُنَا أَنْ تَغْفِرَ لِيَوْمِ رَجَبٍ ، فَيَقُولُ اللَّهُ : قَدْ فَعَلْتُ ذَلِكَ ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : فَمَا مِنْ أَحَدٍ يَصُومُ أَوَّلَ حَمِيسٍ مِنْ رَجَبٍ ، ثُمَّ يُصَلِّيَ مَا بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ يَعْنِي لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رُكْعَةً ، يَفْرَأُ فِي كُلِّ رُكْعَةٍ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ مَرَّةً ، وَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ مَرَّةً ، وَيُفْصَلُ بَيْنَ كُلِّ رُكْعَتَيْنِ بِتَسْلِيمَةٍ ، فَإِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ صَلَّى عَلَيَّ سَبْعِينَ مَرَّةً ، يَقُولُ : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَةً يَقُولُ فِي سُجُودِهِ : سُبُّوحٌ ، قُدُّوسٌ ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ ، سَبْعِينَ مَرَّةً ، ثُمَّ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ، فَيَقُولُ : رَبِّ اغْفِرْ ، وَارْحَمْ ، وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ ، فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْأَعْظَمُ ، سَبْعِينَ مَرَّةً ، ثُمَّ يَسْجُدُ الثَّانِيَةَ فَيَقُولُ مِثْلَ مَا قَالَ فِي الْأُولَى ، يَسْأَلُ حَاجَتَهُ فِي سُجُودِهِ ؛ فَإِنَّهَا تُفْضَى ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، مَا مِنْ عَبْدٍ

وَلَا أَمَةٌ صَلَّى هَذِهِ الصَّلَاةَ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ جَمِيعَ ذُنُوبِهِ ، وَلَوْ كَانَتْ مِثْلَ مِثْلِ زَيْدِ
 الْبَحْرِ ، وَعَدَدِ الرَّمْلِ ، وَوَزْنِ الْجِبَالِ ، وَعَدَدِ قَطْرِ الْأَمْطَارِ ، وَوَرَقِ الْأَشْجَارِ ،
 وَشَفْعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ فِي سَبْعِ مِائَةٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ))

ความว่า “ทว่าท่านจงอย่าได้หลงลืมในคำคืนของวันศุกร์แรกในเดือนเราะฎัยบ
 เนื่องเป็นเดือนที่บรรดามลาอิกะฮ์เรียกว่า “คำคืนอัลเราะฆออิบ” ดังกล่าว
 เมื่อส่วนหนึ่งในสามของคำคืนนั้นผ่านไปแล้วก็จะไม่ปรากฏมีบรรดา
 มลาอิกะฮ์หลงเหลืออยู่อีกในฟากฟ้าและแผ่นดินทั้งหมดนอกจากจะไป
 รวมอยู่ ณ บัยตุลลอฮ์ และเรียงรายอยู่บริเวณรอบมัน ต่อมาเมื่ออัลลอฮ์
 ปรากฏขึ้นต่อพวกเขาและตรัสว่า “โอ้บรรดามลาอิกะฮ์ของฉัน จงวิงวอนขอ
 สิ่งที่ปรารถนาเถิด” พวกเขาตอบว่า “โอ้อ้องคือภิบาลของเรา ขอพระองค์ทรง
 โปรดประทานอภัยแก่ผู้ที่ถือศีลอดแห่งเดือนเราะฎัยบด้วยเถิด” อัลลอฮ์ตรัสว่า
 “ฉันทำเช่นนั้นแน่นอน” แล้วท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ก็ได้กล่าวต่อไปอีกว่า “ถ้า
 ใครถือศีลอดในวันพฤหัสบดีแรกของเดือนเราะฎัยบแล้วละหมาด
 จำนวน 12 ร็อกอัตในช่วงระหว่างมัฆริบและอิชาฮ์ของคืนนั้น (คืนวันศุกร์)
 และให้สลามทุกๆ 2 ร็อกอัตในทุกร็อกอัตให้อ่านสุเราะฮ์อัลฟาติฮะฮ์ 1 เทียบ
 จบ สุเราะฮ์อัลก้อดร์ 3 เทียบจบ และสุเราะฮ์อัลอิคลาศ 12 เทียบจบ พอ
 ละหมาดเสร็จแล้วให้กล่าวเศาะละวาตในปี 70 ครั้ง และลงสุญูดแล้วกล่าวคำ
 ว่า “สุบบุฮุน กุดดูฮุน ร็อบบุลมะลาอิกะติวัลรุห” 70 ครั้ง พอเงยหน้าขึ้นจาก
 สุญูดให้อ่าน “ร็อบบิฆิฟิร วัรหัม วะตะญาว์ซ อัมมา ตะอลัม อินนะกะ อันตัล
 อะซีซุลอะอ์ซ็อม” 70 ครั้งเสร็จแล้วให้ลงสุญูดอีกครั้งและกล่าวดูอาอิ
 เช่นเดียวกัน “สุบบุฮุน กุดดูฮุน ร็อบบุล มะลาอิกะติวัลรุห” 70 ครั้ง เสร็จแล้ว
 ให้ขอสิ่งต่างๆตามต้องการแล้วจะได้ตามประสงค์” ท่านนบียังกล่าวอีก
 ว่า “ฉันขอสาบานด้วยพระนามของผู้ที่ตัวฉันอยู่ในกำมือของเขา ไม่มีบ่าว
 ชายหรือหญิงคนใดที่ได้ทำละหมาดนี้ นอกจากอัลลอฮ์ต้องให้อภัยในบาป
 ทั้งหลายแก่เขา ถึงแม้ว่าบาปนั้นจะมากมายเท่าฟองน้ำในทะเล และมีจำนวน
 เท่าเม็ดทราย และหนักเท่าภูเขาและใบไม้ ก็ตาม และในวันกียามะฮ์เขาจะ
 ได้รับอนุญาตให้ช่วยเหลือ (ชะฟาอะฮ์) แก่ครอบครัวและเครือญาติของเขาที่
 ต้องตกนรกอย่างแน่นอนแล้วจำนวน 700 คน”¹

¹ อะดิษบหนี่มีปรากฏในตำราหลายเล่ม อาทิเช่น ตำรามุสนัดอัลฟิรคาฮ์ (อ้างใน al-‘Asqalāniy, nd (b) : 2/171) ตำรามอญิมอัลชุกูค(Asākir, 1994 : 1/186) ตำราอัลมาฎออต(Ibn al-Jawziy, 1997 : 2/436-437) ตำราอัลบาอิษ อะลาอินการ

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎิบ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษเฆมาฏอโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้ เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.4 การละหมาดสุนัตนิกฟุชะฮฺอบานในรูปแบบที่เจาะจง

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาदनิกฟุชะฮฺอบาน ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สับบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 53 คนคิดเป็นร้อยละ 33.1 และรองลงมาตามลำดับ คือ ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 23.1 และเชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง จำนวน 32 คนคิดเป็นร้อยละ 20.0 ส่วนไม่ปฏิบัติ เพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 (ดังตารางที่ 34)

ตารางที่ 34 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อการละหมาदनิกฟุชะฮฺอบาน

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	32	20.0
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	37	23.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	12	7.5
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	26	16.3
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	53	33.1
รวม	160	100 %

อัลบิตะฮ์ อะอัลหะวาดิษ(Ibn Shāmah,1980 : 39-40) ตำราตบียัน อัลอุญูบ บิมา วุริต๊ะ ฟิชะฮฺริเราะฎิบ(al- ‘Asqalāniy, n.d : 23-24) รวมทั้งในตำราเงาะนิยะฮ์ อัลญอลิบิน(al-Jailaniy,n.d : 1/181-182.n.p.) และตำราอิหฺยาอ์ อุลูมิตดิน(al-Ghazaliy, 2004 : 202) มีระบุสายรายงาน ดังนี้คือ รายงานจาก อลี บิน अबديللاهฺ บิน ญะฮ์ญัม รายงานจากอลี บิน มุฮัมมัด บิน สะอิด รายงานจากบิดาของเขา (คือ มุฮัมมัด บิน สะอิด เป็นชาวเมืองบศเราะฮ์ (al- ‘Asqalāniy, 2002 : 3/370) รายงานจาก เคาะลัฟ บิน अबديللاهฺ รายงานจากหุหมัยด์ อัลญะฮ์วิล โดยอ้างการรายงานจากอนัส บิน มาลิก บรรดาอุละมาอ์อะดิษได้ให้การวิพากษ์ต่อผู้รายงานของอะดิษบพนี้ คือ 1) อลี บิน अबديللاهฺ บิน ญะฮ์ญัม ถูกระบุว่าเป็นพวกศุฟิยฺถือสันโดษ และถูกครหาว่าเป็นบุคคลที่ชอบกล่าวเท็จ (Ibn ‘Asākir,1994: 43/19. เลขที่ 4948, Abū Shāmah, 1980 : 70) บ้างก็ระบุว่าเขาเป็นหัวหน้ากลุ่มศุฟิยฺเขตเมืองมักกะฮ์ เป็นผู้เรียบเรียงตำราบะฮ์ญะฮ์ อัลอัสอรอ” และเคยตกเป็นผู้ต้องหาคriminalปลอมแปลงอะดิษ (al-Dhahabi,1963 : 3/142. เลขที่ 5879) และ 2) เคาะลัฟ บิน अबديللاهฺ อัลคิฆอนียฺ ถูกระบุว่าบุคคลต่างๆในสายรายงานของเขาไม่เป็นที่รู้จัก (Ibn ‘Asākir,1994 : 1/186) อิบน์ อัลญะฮ์ฮียฺได้ตัดสินอะดิษบพนี้ว่าเป็น“อะดิษเฆมาฏอ” เนื่องผู้รายงานคืออลี บิน अबديللاهฺ บิน ญะฮ์ญัมถูกกล่าวหาว่ากล่าวเท็จ (Ibn al-Jawziy,1997 : 2/438)

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 และลำดับรองลงมาเท่ากับ 2 กลุ่ม คือค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และน้อยสุด คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือรายงานจากอลี บิน อบี ฏอลิบ เล่าว่า ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า :

((إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَمُؤْمِنُوا لَيْلَهَا ، وَصُؤْمُوا يَوْمَهَا ؛ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَنْزِلُ فِيهَا لِعُرُوبِ الشَّمْسِ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَقُولُ: أَلَا مِنْ مُسْتَعْفِرٍ فَأَعْفِرَ لَهُ ؟ أَلَا مِنْ مُسْتَرْزِقٍ فَأَرْزُقَهُ ؟ أَلَا مِنْ مُتَمَلِّئٍ فَأُعَافِيَهُ ؟ أَلَا كَذَا أَلَا كَذَا ؟ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ))

ความว่า “ เมื่อถึงคืนนิศฟูชะอฺบาน พวกท่านจงละหมาดในคืนนั้น และจงถือศีลอดในวันรุ่งขึ้น แท้จริงอัลลอฮ์จะทรงลงมายังฟ้าชั้นต่ำที่สุด และตรัสว่า มีผู้ขออภัยโทษหรือไม่ ข้าจะอภัยให้ มีใครขอริสกีหรือไม่ข้าจะให้ริสกีแก่เขา มีใครประสบทุกข์ภัยบ้างหรือไม่ ข้าจะให้เขาได้พ้นภัย มีผู้ใดเป็นอย่างนั้นอย่างนี้บ้างไหม กระทั่งดวงอาทิตย์ขึ้น”¹

¹ จากการตีพิมพ์พบว่าอะดิษนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่ม เช่น อัล-สุนัน (Ibn Mājah, 1997 : 2/507-508) อัลอิลลัลมุตะนาฮียะฮ์ (Ibn al-Jawziy, n.d : 2/71) ซุอ์บุอัลอิมาน (al-Baihaqi, 1989: 7/407-408) อัลดริซียะฮ์อัลดริซียะฮ์ (al-Asbahaniy, 1993 : 2/397) และอัลอะมาลี (al-Shajariy, 1982 : 1/280) ตามสำนวนข้างต้นนี้มาจากสายรายงาน คือ รายงานจากอัลฮะสัน บิน อลี อัลคัลลาล รายงานจากอับดุลรอซซาค รายงานจากบิน อปีสับเราะฮ์ รายงานจากอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด รายงานจากมูอาวียะฮ์ บิน अबديللاه์ บิน ญะฮ์ฟัร รายงานจากอลี บิน อบีฏอลิบ บรรดาอะลิมอะดิษวิพากษ์ผู้รายงานในสายรายงานดังนี้คือ 1) บิน อปีสับเราะฮ์ หรืออบูบักร บิน अबديللاه์ บิน มุฮัมมัด บิน อปีสับเราะฮ์ เป็นที่ถูกระบุว่าอยู่ในระดับมุญัร อัลอะดิษ (al-Bukhāriy, 1997 : 2/135) บ้างระบุว่าอยู่ในระดับมัตุรุกอัลอะดิษ (al-Nasa'iy, 1984 : 262) และบ้างก็ระบุว่าบุคคลผู้ที่มีประวัติในการกษะดิษปลอม (al-'Asqalāniy, 1991 : 7973, Ibn Hibbān, 1999 : 2/501, Ibn 'Adiy, 1983 : 7/2752) และ 2) อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด มีทัศนะว่าเป็นบุคคลเดียวกับอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด บิน อปี ยะหฺยา อัลฮะลิมียะฮ์ ซึ่งถูกระบุเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตุรุก” และเป็นบุคคลเดียวกับอิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด บิน อลี บิน अबديللاه์ บิน ยะฮ์ฟัรซึ่งอบู ญะฮ์ฟัร (al-'Asqalāniy, 1991 : 244) กล่าวว่า เป็นบุคคลที่เชื่อถือได้ และบ้างให้ทัศนะว่าเขาคืออีกบุคคลหนึ่งซึ่งไม่เป็นที่รู้จัก (al-Dhahabiy, 1966 : 20) ตามทัศนะของบรรดาอะลิมอะดิษหลายท่านเช่นอบูซามะฮ์ (Abū Shāmah, 1980 : 34) อิบนู เราะฮ์ญ์ (Ibn Rajab, Lathaif al-Maarif : 261) และอัลบุดัยรียะฮ์จึงตัดสินว่าอะดิษนี้มีความคลุมเครือ (วาฮียะฮ์) จึงมีสายรายงานที่ “เถาอะฮ์ฟ” ส่วนอัลอัลบานียะฮ์ (al-Albāniy, 1991 : 5/154. เลขที่ 2132.) ตัดสินว่าสายรายงานอะดิษนี้เป็นมาฏูอ์

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อการละหมาดสุนัตนิกฟุซฮอบาน พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษมาถู้อโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.5 การละหมาดเตาเบฮ์ในรูปแบบที่เจาะจง

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาดเตาเบฮ์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิหม่าม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองมากที่สุดจำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 และรองลงมาตามลำดับ คือ ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 28.8 ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และระบุว่าไม่ทราบจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 ส่วนน้อยสุด คือไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรองจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 35)

ตารางที่ 35 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อการละหมาดเตาเบฮ์

การปฏิบัติเตาเบฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	62	38.8
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	46	28.8
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	21	13.1
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง	10	6.3
อื่นๆ (โปรดระบุ)	21	13.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 52.5 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และน้อยสุด คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือรายงานจากอบูซุรร์ เล่าว่า :

((قلت : يا رسول الله كيف ينبغي للمذنب أن يتوب من الذنوب ؟ قال : يغتسل ليلة الإثنين بعد الوتر ويصلي اثنتي عشرة ركعة يقرأ في كل ركعة بفاتحة الكتاب ، وقل يا أيها الكافرون مرة ، وعشر مرات قل هو الله أحد ، ثم

يقومُ ويصلي أربع ركعاتٍ ، ويسلمُ ويسجدُ ، ويقرأُ في سجوده آية الكرسيّ مرّةً ، ثمَّ يرفعُ رأسه ، ويستغفرُ مائة مرّةٍ ، ويصلي على النَّبيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مائة مرّةٍ ، ويقولُ مائة مرّةٍ : لا حولَ ولا قوَّةَ إلَّا باللهِ ، ويصبحُ من الغدِ صائمًا ، ويصلي عندَ إفطاره ركعتينِ بفتحِ الكتابِ ، وخمسِ مرّاتٍ قلَّ هُوَ اللهُ أَحَدٌ...))

ความว่า “ฉันได้กล่าวถามว่า “โอ้ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ผู้มีบาปควรจะสารภาพผิดต่อบาปของเขาอย่างไร ? ท่านตอบว่า “ให้เขาอาบน้ำในคืนวันจันทร์หลังจาก (ละหมาด) วิติร แล้วให้เขาละหมาด (สุนนัต) 12 ร็อกอะฮ์ โดยอ่านอัลฟาติฮะฮ์ในทุกๆร็อกอะฮ์ และอ่าน “กุลยาอัยยูฮัลกาฟิรูน” 1 ครั้ง และอ่าน “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” 10 ครั้ง หลังจากนั้นให้เขายืนขึ้นทำละหมาดอีก 4 ร็อกอะฮ์ กระทบให้สลาม และก้มลงสujud โดยอ่านอายะฮ์อัลกุรซีย์ 1 ครั้ง ขณะสujud ต่อมายกศีรษะขึ้นมาก็ให้กล่าวอิสติฆฟารจำนวน 100 ครั้ง โดยอ่านในครั้งที่ 100 ว่า “ลาเหาลาเวลา กุวะตะอิลาบิลลาฮ์” และยามในวันรุ่งขึ้นให้เขาถือศีลอด และละหมาด (สุนนัต) จำนวน 2 ร็อกอะฮ์ตอนละศีลอดโดยอ่านอัลฟาติฮะฮ์ และอ่าน “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” 5 ครั้ง...”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีการละหมาดเตาบะฮ์ในรูปแบบที่เจาะจง พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเฆาะฎิฮ์โดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.6 การละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการละหมาดฮายัต ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบบ์ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่า

¹ จากการตัดริจฎูไม่พบฮะดีษบทนี้ในตำราประเภทริวายะฮ์เล่มใดๆ มีเพียงระบุในตำราอัลฆะฎิฮ์ (Ibn al-Jawziy, 1966 : 2/134-135) ซึ่งปรากฏสายรายงานดังนี่คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน นาศิร อัลฮาฟิซ รายงานจากอับดุลลอฮ์ อะหมัด บิน อับดุลมะลิก อัลนัยซาบูรี รายงานจากอิสมาอิล บิน สะอีด บิน มุฮัมมัด อัลฆาซิม รายงานจากอะหมัด บิน อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด อัลฟะกีหีย รายงานจากมุฮัมมัด บิน มุฮัมมัด บิน อลี บิน อัลอัซฮัษ รายงานจากอับดุลลอฮ์ สุรียัจญ์ บิน อับดุลกะรีม อัลตะมีมียี รายงานจากญะอ์ฟัร บิน มุฮัมมัด บิน ญะอ์ฟัร บิน อลี บิน อัลฮุสัยนัย รายงานจากลิตาด บิน หะกีม รายงานจากญะรีย รายงานจากอับดุลละซีซ บิน เราะฮ์บีย รายงานจากซัยด์ บิน วะฮ์บ รายงานจากอับดุลลอฮ์ บุคคลที่ถูกบรรดาอุละมาอ์ฮะดีษวิพากษ์ในสายรายงานข้างต้นคือญะอ์ฟัร บิน มุฮัมมัด บิน ญะอ์ฟัร บิน อลี บิน อัลฮุสัยนัย มีฉายาว่า “อับดุลฮุสัยนัย อัลฮุสัยนัย” เจ้าของตำรากีตาบ อัลอะรูซ” ซึ่งถูกกล่าวว่าเป็นชอบกุสะดึชปลอมแล้วอำพรางทำให้น่าเชื่อถือ (al-Hākim, 1983 : 1/174) และเป็นบุคคลที่มีข้อตำหนิเชื่อไม่ได้ (al-Jūraqāniy, 1982 : 2/239) ฮะดีษบทนี้จึงเป็นฮะดีษเฆาะฎิฮ์ อีกทั้งมีผู้รายงานจำนวนหนึ่งที่ไม่เป็นที่รู้จัก (Ibn al-Jawziy, 1966 : 2/135)

ส่วนมากเชื่อเพราะเป็นอะดิสทานปี^๕ จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 รองลงมาเชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอจำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 26.3 และต่อมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 31 คิดเป็นร้อยละ 19.4 และเชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้งจำนวน 27 คิดเป็นร้อยละ 16.9 ส่วนไม่เชื่อเพราะมิใช่อะดิสที่ถูกต้องจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3 (ดังตารางที่ 36)

ตารางที่ 36 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดฮายัต

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านปี ^๕ รับรอง	29	18.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	18	11.3
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	10	6.3
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	22	13.8
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	81	50.5
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิสต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือรายงานจากอับดุลลอฮ์ บิน อปี เอาฟา อัลอัสละมีเยว่า :

((حَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ مَنْ كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ إِلَى اللَّهِ أَوْ إِلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْفِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ وَيُصَلِّ رُكْعَتَيْنِ ثُمَّ لِيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ أَسْأَلُكَ أَلَّا تَدْعَ لِي ذَنْبًا إِلَّا عَفَوْتَهُ وَلَا هُمًّا إِلَّا فَرَجْتَهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا قَضَيْتَهَا لِي))

ความว่า “ท่านเราะฮ์มุลลอฮ์^๕ ได้ออกมาหาเราแล้วกล่าวว่า “ผู้ใดมีความประสงค์สิ่งใดต่ออัลลอฮ์ หรือต่อมนุษย์ ก็จงอาบน้ำละหมาดอย่างดีและจงละหมาด 2 ร็อกอะฮ์ หลังจากนั้นให้กล่าวว่า “ไม่มีพระเจ้าที่เที่ยงแท้ นอกจาก

อัลลอฮ์ ผู้ทรงสุขุมผู้ทรงเกียรติยิ่ง มหาบริสุทธิ์แต่พระองค์ผู้อภิบาลบัลลังก์อันยิ่งใหญ่ การสรรเสริญทั้งหมดเป็นเอกสิทธิ์ของพระองค์ ผู้อภิบาลสากลโลก ข้าขอต่อพระองค์ได้ทรงโปรดประทานปัจจัยเกื้อหนุน อันจะนำไปสู่ความเมตตาและการอภัยโทษของพระองค์ และขอพระองค์ได้ทรงโปรดประทานโชคลาภ อันเนื่องมาจากความดีทั้งปวง และขอให้ปลอดภัยจากบาปทั้งหมด ขอวิงวอนต่อพระองค์ อย่าปล่อยให้ข้ามีโทษใดๆ เว้นเสียแต่พระองค์จะทรงโปรดอภัยโทษนั้นๆ แก่ข้าฯ และไม่มีทุกข์หม่นหมองใดๆ เว้นแต่พระองค์จะทรงขจัดมันให้พ้นไปจากข้าฯ และไม่มีกิจการงานใดๆ ที่พระองค์ทรงพอพระทัยเว้นแต่พระองค์จะทรงจัดการให้สำเร็จเรียบร้อย”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีการละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์อิฟฎิดันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.7 การเกาะกฏเพื่อชดใช้ละหมาดที่ขาดมาครั้งอดีตในวันศุกร์

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะฮ์อย่างไรเกี่ยวกับการละหมาดเกาะกฏ (ชดใช้) การละหมาดที่ขาดมาครั้งในอดีต ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากตอบว่าไม่มั่นใจจำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 44.4 รองลงมา คือปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 และไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์อีรับรองจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 ส่วนปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 (ดังตารางที่ 37)

¹ จากการตรวจค้นพบว่าฮะดีษนี้มีระบุอยู่ในตำราหลายเล่ม เช่น ตำราอัลญามิฮ์(al-Tirmidhiy, 1996: 1/489) อัลสุหนัน (Ibn Mājah, 1997 : 2/505-506) มิศบาห์ อัลซุญญะฮ์ (al-Busiriy, n.d : 1/445) อัลมุสตัดร็อก (al-Hakim,n.d :1/320) ชุอบอัลอิมาน (al-Baihaqiy,1989 : 6/438-439) และอัลเมาฎูอาต (Ibn al-Jawziy,1997 : 2/460-461) ผู้รายงานที่ถูกบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษวิพากษ์ในสายรายงานฮะดีษบทนี้คือ ฟาอิด บิน अबديرเราะฮ์มาน หรือ อนุ อัลวาร์กอฮ์ ชาวเมืองกูปะฮ์ ซึ่งถูกระบุว่าฮะดีษมากมายของเข่าที่อ้างว่ารายงานมาจาก अबดุลลอฮ์ บิน อบีเอาฟานันล้วนแทบทหาแหล่งที่มาอันแท้จริงมิได้ (Ibn Abī Ḥātim,1950 : 7/84) บ้างก็ระบุว่าฮะดีษปลอมมากมายถูกรายงานมาจากเขา (al-Hākīm,1983 : 1/222) บ้างก็ระบุว่าเขาเป็นบุคคลอยู่ในระดับมัตุรุก” ที่ถูกครหา (al-‘Asqalāniy,1991 : 5373) อัลติรมิซีย์ กล่าวว่า “นี่เป็นฮะดีษเมาเริบ”¹และในสายสืบของมันถูกวิจารณ์ คือฟาอิด บิน अबديرเราะฮ์มานซึ่งถูกกล่าวหาว่า หลักฐานอ่อนในฮะดีษ (al-Tirmidhiy, 1996 :1/489-490) ขณะที่อัลลัคคอดี¹ และ อัลอัลบานีย์กล่าวว่าฮะดีษนี้เป็น "ฮะดีษฎะอ์อิฟฎิดัน (al-Sakhawiy, 2001 : 234, al-Albāniy,1987a.: 105)

ตารางที่ 37 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อการละหมาดเกาะฎอ (ชดใช้) การละหมาดที่ขาดมาเมื่อครั้งอดีต

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	33	20.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	9	5.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	15	9.4
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	32	20.0
อื่นๆ (โปรดระบุ)	71	44.4
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 40 และรองลงมาตามลำดับ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0

โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ قَضَى صَلَاةً مِنَ الْفَرَائِضِ فِي آخِرِ جُمُعَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ كَانَ ذَلِكَ حَاجِبًا لِكُلِّ صَلَاةٍ فَاتَتْهُ فِي عُمُرِهِ إِلَى سَبْعِينَ سَنَةً))

ความว่า “บุคคลใดได้ชดใช้ละหมาดฟัรฎูเวลาหนึ่งในช่วงวันศุกร์สุดท้ายของเดือนรอมฎอน ดังกล่าวจะมีผลบังคับ (ลบล้าง) ทุกๆละหมาดที่ขาดไปในอายุขัยของเขากระทั่งถึง 70 ปี”¹

โดยผู้สัมภาษณ์บางท่านได้อ้างอะดิษอีกสำนวนหนึ่งเป็นหลักฐาน คือ

((. مَنْ فَاتَتْهُ فَرَائِضُ وَ لَمْ يَعْلَمْ عَدَدَهَا فَلْيَصِلْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ أَوَّلَ جُمُعَةٍ مِنْ شَعْبَانَ فَإِنَّ لَمْ يَتَسَيَّرْ لَهُ فِيهَا أَوَّلَ جُمُعَةٍ مِنْ رَمَضَانَ))

ความว่า “บุคคลใดที่ละหมาดฟัรฎูเวลาต่างๆได้ล่วงเลยเขาไป โดยที่เขาไม่ทราบจำนวนของมัน (ว่าเท่าใด) ดังนั้นให้เขาจงทำละหมาดจำนวน 4

¹ จากการตัดריךอะดิษพบว่าอะดิษบทนี้มีระบุในตำราอัลฮัซรออ อัลมัรฟูอ์ (al-Qariy,1970 : 356) โดยให้ทัศนะว่าเป็นอะดิษมดเท็จชัดเจน เนื่องขัดแย้งกับมติเอกฉันท์ (อิญญ์มาอ) ของบรรดาอุละมาฮ์มุสลิมที่เห็นพ้องมีอาจปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆเพื่อเป็นการทดแทนตำแหน่งที่ขาดไปหลายๆปีนั้นได้

ร็อกอะฮ์ในวันศุกร์แรกของเดือนชะอฺอฺบาน แต่หากผู้ใด ไม่สะดวกก็จงทำในวัน
ศุกร์แรกของเดือนรอมฎอน”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในกรณีการ
ละหมาดเกาะฎู (ชดใช้) การละหมาดที่ขาดมาเมื่อครั้งอดีต พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้
ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษเฆมาฎูโดยเข้าใจผิดว่า
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากเศาะฮาบะฮ์และบรรดาผู้รู้

4.3.2.8 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนามพบว่าอะดิษทั้งหมดล้วน
เป็นอะดิษเฆมาฎู หรืออะดิษที่ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาไม่ได้ เนื่องเข้าใจเป็นการอ้างความ
เท็จต่อท่านนบี ﷺ แล้ว ยังพบว่ามีผลกระทบต่างๆมากมายต่อสังคมมุสลิมอีกด้วย ซึ่งสามารถอธิบาย
แต่ละอะดิษได้ดังนี้

(1) อะดิษที่ระบุถึงรูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์เพื่อเริ่ม
การละหมาด มีผลกระทบ คือ เป็นการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อนและเข้าใจเป็นการอุตริกรรม
เนื่องอ้างอิงมาจากอะดิษที่ไม่ถูกต้อง แม้กระนั้นยังปรากฏการปฏิบัติอยู่โดยทั่วไปในสังคมมุสลิม
กระทั่งมีความเข้าใจว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้วทางศาสนา พร้อมมีทัศนะที่สนับสนุนอีกด้วย เช่นจาก
การสัมภาษณ์ผู้รู้ท่านหนึ่งที่กล่าวว่า “ตามข้อคิดเห็นส่วนตัวแล้วการเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ นั้น
เป็นเรื่องดีที่ศาสนาสันับสนุนให้กล่าวอยู่แล้ว เมื่อใดก็ได้ตามสะดวกโดยเฉพาะหลังการอะซาน หรือ
ก่อนการละหมาดซึ่งเป็นช่วงที่ดูอาร์ถูกต้องครบ” (สัมภาษณ์เมื่อ 12 พ.ศ.58) การปฏิบัติตามความ
เข้าใจเช่นนี้เท่ากับเป็นการอุตริกรรมในเรื่องศาสนาขึ้นมา เพราะอิบาดะฮ์ใดๆก็ตามที่อ้างอิงแค่
ข้อคิดเห็นและอารมณ์ ถือว่าสิ่งนั้นเข้าใจเป็นบิดอะฮ์ (al-Shāṭibiy,1992 :1/212-219, al-
Albāniy,1992 : 242)

(2) อะดิษที่ระบุถึงการละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์ มีผลกระทบ คือ พบว่า
การละหมาดสุนัต (ก้อบลัยยะฮ์) หลังจากอะซานก่อนละหมาดวันศุกร์นั้นเป็นการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่
คลาดเคลื่อน เนื่องไม่มีแบบอย่างที่ถูกต้องจากสุนนะฮ์ ซึ่งเป็นเป็นบิดอะฮ์หนึ่งที่ถูกปฏิบัติอย่าง
แพร่หลาย ดังปรากฏในหลายชุมชนในสังคมมุสลิมที่มักพบเห็นว่า เมื่อสิ้นสุดการอะซานแล้วก็จะ
มีคนจำนวนหนึ่งลุกขึ้นทำละหมาดสุนัตจำนวน 2 ร็อกอะฮ์บ้าง หรือ 4 ร็อกอะฮ์บ้าง โดยเข้าใจว่านั่น
คือละหมาดสุนัตก้อบลัยยะฮ์ก่อนละหมาดวันศุกร์ (สัมภาษณ์เมื่อ 3 ก.ค.58)

¹ สำนวนนี้ซึ่งถูกระบุในตำราอัลลุลลุ อัจลุม (al-Qawuqjiy, 1994: 193) ซึ่งเจ้าของตำราข้างต้นให้ทัศนะว่าอะดิษบทนี้เป็น
อะดิษเฆมาฎูโดยมติเอกฉันท์หรืออิญมาอ์อุลมะมาอ์ (al-Qawuqjiy,1994: 193)

และจากการสัมภาษณ์นักวิชาการคนหนึ่งในพื้นที่กล่าวว่า “ในทัศนะของอุละมาอ์บางท่านในมัซฮับฮาฟีอีห์ และอะหมัดให้ละหมาด 2 ร็อกอะฮ์ ส่วนบางท่านในมัซฮับชะนาฟีอีห์ให้ละหมาด 4 ร็อกอะฮ์ (สัมภาษณ์เมื่อ 3 ก.ค.58)

สำหรับหลักฐานที่ถูกต้องตามที่ศนะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่แล้ว เห็นพ้องกันว่าไม่มีการละหมาดสุนัตรอวาติบ หรือละหมาดสุนัตก้อบลียะฮ์ก่อนละหมาดวันศุกร์ และการปฏิบัติเช่นนั้นเป็นบิดอะฮ์ (al-Sabkiy,1977: 9/312, al-Shuqiriy, 1947 : 84)

อัลอัลบานี้อธิบายเพิ่มเติมอีกว่า “บุคคลที่เข้ายังมีสติในวันศุกร์ ก่อนนั่งลงย่อมน่ามีสุนนะฮ์ให้ทำละหมาดสุนัตตะฮียะตุลมัสยิด หรือจะสุนนะฮ์มูฏลักไปเรื่อยๆก็ได้ กระทั่งอิมามออกมาขึ้นมิมบร ส่วนละหมาดสุนัตที่เรียกว่าเราะวาติบก่อนละหมาดวันศุกร์นั้น ไม่มีในแบบอย่างนบี ﷺ และเป็นการกระทำที่อุตริกรรม” (al-Albāniy,1999 : 118)

(3) ฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎิบ มีผลกระทบ คือ เกิดการปฏิบัติบิดอะฮ์ที่คลาดเคลื่อน และความเข้าใจที่ผิดๆเกี่ยวกับการละหมาดสุนัตเราะฆออิบ

ตั้งจากการสัมภาษณ์นักวิชาการท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “มีการปฏิบัติกันบ้างในมุสลิมบางกลุ่ม คือหลังจากถือศีลอดวันพฤหัสบดีแล้ว ตกค่ำวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎิบ พวกเขาจะละหมาดสุนัตเราะฆออิบในช่วงมัฆริบและอิชาจำนวน 12 ร็อกอะฮ์ ทุก ร็อกอะฮ์อ่านสุเราะฮ์ฟาติหะฮ์ 1 ครั้ง และสุเราะฮ์อัลก็อดร์ 3 ครั้ง และสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮ์จำนวน 12 ครั้ง โดยทุกๆ 2 ร็อกอะฮ์ มี 1 สลาม หลังละหมาดเสร็จให้กล่าวเศาะละวาตจำนวน 70 ครั้ง และดูอาตามต่อจากนั้นตามต้องการ โดยเชื่อว่าดูอา นั้นจะถูกตอบรับอย่างแน่นอน” (สัมภาษณ์เมื่อ 8 ก.ค.58)

การละหมาดประเภทนี้และการปฏิบัติต่างๆตามข้างต้นอันได้มาจากการอ้างอิงฮะดีษซึ่งอยู่ในระดับฮะดีษเมาฎูอ์ ย่อมมีอาจมาจากบทบัญญัติที่ถูกต้องได้ ตลอดทั้งหลักฐานอื่นๆจากทัศนะของบรรดาอุละมาอ์ที่น่าเชื่อถือได้มากมายต่างเห็นพ้องกันว่าละหมาดเราะฆออิบนั้นเป็นตัวอย่างหนึ่งของบิดอะฮ์ที่หลงผิดที่ชัดเจนที่สุด

ตั้งคำกล่าวของอิบนุ ตัยมียะฮ์ที่ว่า “การละหมาดเราะฆออิบ เป็นบิดอะฮ์โดยมติเอกฉันท์ของบรรดานักวิชาการศาสนา เป็นสิ่งที่ไม่ใช่แบบอย่างทั้งจากท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ หรือบรรดาเศาะฮาบะฮ์คนใด และไม่มีผู้รู้ศาสนาท่านใดเลยที่เห็นชอบด้วย ส่วนฮะดีษที่รายงานเกี่ยวกับเรื่องนี้ ล้วนเป็นการกล่าวความเท็จทั้งสิ้น” (Ibn Taimīyah, 1995 : 23/134)

อิบนุ เราะฎิบ ยืนยันเช่นกันว่า “บรรดาฮะดีษต่างๆที่รายงานเกี่ยวกับความประเสริฐของการละหมาดเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎิบนั้น เป็นความเท็จ โหมฆะและ ไม่ถูกต้อง และเป็นละหมาดที่บิดอะฮ์ โดยอุละมาอ์ส่วนใหญ่” (Ibn Rajab,1999 : 228)

(4) อดิษที่ระบุงการละหมาดนิศฟูชะอบาน มีผลกระทบ คือ เกิดการปฏิบัติ อดิษที่คลาดเคลื่อนในกรณีการละหมาดสุนัตนิศฟูชะอบาน เนื่องจากการพิจารณาในตัวของอดิษ ข้างต้นซึ่งเป็นอดิษในระดับเมาฎอ ตลอดทั้งอดิษอื่นๆที่กล่าวถึงเรื่องการละหมาดสุนัตนิศฟูชะอบาน หรือผลบุญของการปฏิบัติอดิษในคำคินดักกล่าวซึ่งล้วนเป็นอดิษที่อยู่ในระดับอ่อน (ฎะอะ อีฟ) ทั้งสิ้น แม้นักวิชาการด้านศาสนาในพื้นที่วิจัยหลายท่านพยายามอ้างเหตุผลว่า “ในเรื่องผลบุญ ของนิศฟูชะอบานมีอดิษกล่าวถึงไว้หลายสายรายงาน แม้นส่วนใหญ่เป็นอดิษฎะอะอีฟแต่เมื่อมี ปรากฏในหลายสายรายงานอดิษนั้นก็จะเลื่อนระดับจากฎะอะอีฟมาสู่ระดับฮะสันได้ หรืออย่างน้อย ที่สุดตามทัศนะของอุละมาอ์ถือว่าอดิษฎะอะอีฟย่อมสามารถนำมาอ้างอิงได้ในเรื่องคุณค่าของอดิษ ต่างๆ” (สัมภาษณ์เมื่อ 15 ก.ค.58)

การอ้างเหตุผลดังกล่าวเองเท่ากับสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดพิธีกรรมทางศาสนา หรือรูปแบบการปฏิบัติอดิษที่เป็นบิดอะฮ์ เพราะไม่มีในแบบอย่างของท่านนบี ﷺ และแบบอย่าง ของเศาะฮาบะฮ์ หรือสละฟุซออลิฮ์ การปฏิบัติตามความเชื่อ ความเห็น หรือความรู้ใดๆที่ขัดแย้งกับ ตัวบทหลักฐานจากกิตาบุลลอฮ์ สุนนะฮ์ หรือมติเอกฉันท์ (อิญญุม่าฮ์) ของสละฟุซออลิฮ์ สิ่งนั้นล้วน เป็นบิดอะฮ์ (Ibn ‘Abd al-Bir, 1994 : 2/1052, Ibn al-Qayyim, 1976 : 1/67) เช่นละหมาด สุนัต 100 ร็อกอะฮ์ โดยใน แต่ละร็อกอะฮ์ให้อ่านสูเราะฮ์อัลอิคลาศ 10 จบ เมื่อครบ 100 ร็อกอะฮ์ จะครบ 1000 จบ ซึ่งเรียกว่า “ ละหมาดอัลฟิยะฮ์”

(5) อดิษที่ระบุงการละหมาดเตาเบฮ์ในรูปแบบเจาะจง มีผลกระทบ คือ เกิดการ ปฏิบัติอดิษที่คลาดเคลื่อน เนื่องการละหมาดเตาเบฮ์ตามรูปแบบที่ระบุในอดิษ พบว่าเป็น รูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติ เพราะการละหมาดสุนัตในกรณีของการขอคู่อำสารภาพผิด หรือเตาเบฮ์เท่าที่มีหลักฐานที่ถูกต้องรับรองนั้นคือเพียงการละหมาดสุนัตหนึ่งๆ โดยเริ่มต้นจากการ เอาน้ำละหมาดอย่างทั่วถึง แล้วทำละหมาดสุนัตจำนวน 2 ร็อกอะฮ์ด้วยอาการสำรวม จิตใจมุ่งมั่น และมุ่งหวังต่อการสารภาพผิดในบาปที่กระทำลงไปต่ออัลลอฮ์อย่างจริงจัง ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้อง เจาะจงการอ่านสูเราะฮ์ หรือคู่อำบทใดบทหนึ่งเป็นการเฉพาะ เหตุนี้หากจำกัดรูปแบบการอดิษ ใดๆโดยที่ศาสนาไม่ได้จำกัดรูปแบบเช่นนั้นประเด็นนี้ย่อมเข้าข่ายเป็นบิดอะฮ์ (Abū Shāmah, 1980 :7-54, al-Shāṭibiy, 1992 : 1/ 229-231)

(6) อดิษที่ระบุงการละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง มีผลกระทบ คือเกิดการ ปฏิบัติอดิษที่คลาดเคลื่อนจากบทบัญญัติอิสลามในสังคมมุสลิม ดังพบเห็นการปฏิบัติละหมาดนี้ กันอย่างแพร่หลายซึ่งมีทั้งในรูปแบบส่วนตัว และเป็นกลุ่ม หรือบางครั้งถูกนำไปใช้เพื่อเป้าหมายต่างๆ ดังข้อมูลจากนักวิชาการท่านหนึ่งที่ได้สัมภาษณ์ว่า “การละหมาดฮายัต คือการละหมาดสุนัตประเภท หนึ่งที่ศาสนาให้ปฏิบัติในยามมีความประสงค์ให้อัลลอฮ์ช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวกในสิ่งใดๆ เช่น เมื่อขึ้นบ้านใหม่ ซื้อรถใหม่ หรือเพื่อกิจกรรมสำคัญๆที่เราปรารถนา” (สัมภาษณ์เมื่อ 15 ก.ค.58)

ซึ่งโต๊ะอิหม่ามท่านหนึ่งอธิบายว่า “ละหมาดสุนัตฮาญัตต์ทำได้หลายแบบ เช่น ละหมาดทีละ 2 ร็อกอะฮ์ หลังจากตักบิรและอ่านฟาติหะฮ์ให้อ่านอ่านกุลยา 11 ครั้ง และหลังอ่านฟาติหะฮ์ในร็อกอะฮ์ที่สองแล้ว อ่านกุลฮุวัลลอฮ์ 11 ครั้ง_หลังให้สลามแล้วให้สุญุดพร้อมเศาะละวาตในสุญุด 10 ครั้ง และอ่านตัสเบียฮ์ 10 ครั้ง เสร็จแล้วอ่านดุอาฮายัต” (สัมภาษณ์เมื่อ 15 ก.ค.58)

และมีการอธิบายจากบางแหล่งถึงอีกรูปแบบหนึ่งของละหมาดประเภทนี้ว่า “ละหมาดสุนัตฮาญัตต์ควรทำในเดือนเราะฎิบ โดยกระทำ 12 ร็อกอะฮ์ ในวันพฤหัสบดีแรกของเดือนเราะฎิบ หลังจากทำการถือศีลอดในวันดังกล่าว โดยหลังอ่านบทฟาติหะฮ์ในร็อกอะฮ์แรกแล้วให้อ่าน อินนาอันซัล-นาฮูฟิลัยละติลกอตรี 3 ครั้ง และหลังอ่านฟาติหะฮ์ในร็อกอะฮ์ที่สองอ่านกุลฮุวัลลอฮ์ 12 ครั้ง กระทำเช่นนี้จนครบ 12 ร็อกอะฮ์ หลังให้สลามในร็อกอะฮ์ที่ 12 แล้ว อ่านเศาะละวาต 70 ครั้งและให้สุญุดอีกครั้งหนึ่งโดยอ่าน : สุบฮูน กุดดุส ร็อบบุนา วะร็อบบุมลาลิกะฮ์ วัลลอฮ์ 70 ครั้ง และหลังจากงดยขึ้นจากสุญุดแล้วให้ขออุอาตามประสงค์ อินชาอัลลอฮ์ อัลลอฮ์จะประทานให้ตามขอ” (<http://www.sunnahstudent.com/forum/archive.php?topic=4974.0> สืบค้นเมื่อ 3 ส. ค.58)

นอกจากนี้ยังมีการปฏิบัติที่บิดเบือนศาสนาเกี่ยวกับการละหมาดนี้ในหลายประการ เช่น การนำน้ำมาวางขณะละหมาดฮายัต และเมื่อละหมาดเสร็จแล้วก็นำน้ำดังกล่าวไปอาบน้ำคนป่วยหรืออาบนำรถที่ซื้อใหม่เพื่อเป็นความสิริมงคล เป็นต้น

การปฏิบัติละหมาดฮายัตจากการอ้างอิงฮะดีษข้างต้นซึ่งเป็นฮะดีษระดับฎะอียะฮ์ญิดัน รวมทั้งหลักฐานอื่นๆ จากนี้ ทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษฎะอียะฮ์ทั้งสิ้น จึงไม่สมควรนำมาปฏิบัติตาม เพราะการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในอิสลามจำเป็นต้องอ้างอิงจากหลักฐานที่ถูกต้องเท่านั้น ส่วนการปฏิบัติที่อ้างอิงฮะดีษเมฆูอ หรือฮะดีษฎะอียะฮ์ฟะอิมเข้าข่ายบิดอะฮ์ หรือการอุตริกรรมสิ่งแปลกปลอมขึ้นมาในศาสนา (al-Shāṭibiy,1992 : 1/ 224-231, al-Albāniy,1992 : 242) หรือเป็นการจำกัดรูปแบบอิบาดะฮ์หนึ่งๆ ขึ้นมาโดยที่สิ่งนั้นบัญญัติศาสนามีได้จำกัดรูปแบบไว้เช่นนั้น (Abū Shāmah,1980 : 47-54)

(7) ฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดเกาะฎูอ (ชดใช้) ละหมาดที่ขาดมาเมื่อครั้งอดีตมีผลกระทบ คือ เกิดการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อนในสังคมมุสลิม เนื่องฮะดีษข้างต้นที่นำมาอ้างอิงเป็นฮะดีษระดับเมฆูอ ซึ่งไม่สามารถนำมาอ้างอิงเป็นหลักฐานได้ หากฝ่าฝืนปฏิบัติเท่ากับกุกุความเท็จหรืออุตริพิธีกรรมบางอย่างขึ้นมาในศาสนา ดังปรากฏในตำราศาสนาภาษาไทยที่มีนักวิชาการบางท่านได้แสดงทัศนะไว้อย่างฉฉิๆเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“ผู้ที่ขาดละหมาดฟรัฎูเวลา (วัคตูใดๆ) โดยจงใจทั้งที่ไม่มีอุปสรรคที่ศาสนาอนุญาต เขาจำเป็นต้องเกาะฎูอโดยเร็วที่สุด ไม่อนุญาตและฮะรอมให้ทำสิ่ง

สุนัต์อื่นๆ เช่นละหมาดสุนัต์ ละหมาดตะรอเวียะห์ ละหมาดญะนาซะฮ์ หรือ
 ญะวาฟสุนัต์ แต่หากละหมาดฟัรฎูเวลาหนึ่งๆ ไปเนื่องมีอุปสรรคที่ศาสนา
 อนุโลม ก็อนุญาตให้ทำสิ่งสุนัต์เหล่านั้นก่อนได้ โดยเลื่อนการเกาะฮู
 ละหมาดนั้นออกไป” (มุฮัมมัด สุวามินทร์, มปป : 70-75)

การละหมาดในรูปแบบหนึ่งๆที่ถูกปฏิบัติในสังคมมุสลิมบางพื้นที่เพื่อเป็นการลบล้าง
 ความผิดเนื่องจากขาดละหมาดฟัรฎูในเวลาต่างๆเมื่อครั้งอดีตที่ผ่านมา เป็นรูปแบบการทำ
 อิบาตะฮ์ที่ไม่มีในบัญญัติอิสลาม และถือเป็นบิดอะฮ์ เพราะจริงแล้วมนุษย์ย่อมสามารถกระทำการสิ่งบาง
 ประการเพื่อลบล้างความผิดบาปต่างๆที่พลั้งพลาดทำไปในชีวิตนั้นได้ด้วย การปฏิบัติต่างๆที่มี
 หลักฐานชัดเจนอยู่แล้ว อาทิเช่น การหันหน้าสู่การสารภาพผิด (เตาบะฮ์) ต่ออัลลอฮ์อย่างจริงจัง
 หมั่นรักษาในสิ่งที่เป็นฟัรฎูหรือวาญิบต่างๆอย่างเคร่งครัด และพยายามทำในสิ่งอิบาดะฮ์ต่างๆที่เป็น
 สุนนะฮ์ไว้ให้มากมายที่สุด

ฉะนั้นการเอาการละหมาดฟัรฎู 5 เวลาที่ละเลยไว้ในอดีตมาทำกันใหม่โดยเฉพาะ
 ในช่วงศักราชสุดท้ายของเดือนรอมฎอนซึ่งมีการปฏิบัติกันโดยทั่วไปในสังคมมุสลิมบางพื้นที่นั้นเป็น
 บิดอะฮ์ที่พึงรังเกียจ และพึงต่อต้านอย่างที่สุดยิ่งโดยมติเอกฉันท์อุละมาอ์ (Ibn Qāsim, 1965 : 5/55,
 al-Shuqairiy, 1947: 157)

4.3.3 ฮะดีษเมาฎูเกี่ยวกับการถือศีลอด

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูในกรณีเกี่ยวกับ
 การถือศีลอด สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ
 ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.3.3.1 การละศีลอดด้วยสิ่งที่ไม่ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะฮ์อย่างไรเกี่ยวกับฮะดีษที่อ้างท่านนบีﷺ ชอบการละศีลอด
 ด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารชนิดใดก็ได้ที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ ผล
 การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิม่าม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน
 พบว่าไม่มั่นใจมากที่สุด คือจำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 44.3 รองลงมาปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐาน
 จากท่านนบีﷺ รับรองจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 18.8 และต่อมาระบุว่าปฏิบัติได้เพราะมี
 หลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รับรองจำนวน 27 คนคิดเป็นร้อยละ 16.9 และไม่ปฏิบัติเพราะไม่มี
 หลักฐานเคาะฮ์รับรองจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจาก
 เคาะฮะฮ์รับรองจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 6.9 (ดังตารางที่ 38)

ตารางที่ 38 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดีซที่อ้างท่านนบี ﷺ ขอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารชนิดใดก็ได้ที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	29	18.8
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	11	6.9
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รับรอง	27	16.9
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	21	13.1
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	72	44.3
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 12 คิดเป็นร้อยละ 30.0 ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คิดเป็นร้อยละ 12.5 โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดีซต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ أَنْ يُفْطَرَ عَلَى ثَلَاثِ تَمْرَاتٍ ، أَوْ شَيْءٍ
مَّمَّ تُصْبَهُ النَّارُ))

ความว่า “ท่านนบี ﷺ ขอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล หรืออาหารชนิดหนึ่งๆ ที่ไม่ถูกสัมผัสด้วยไฟ”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่ออะดีซที่อ้างท่านนบี ﷺ ขอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารชนิดใดก็ได้ที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคม

¹ จากการตัดריךญ์พบว่าอะดีซนี้มีบันทึกในตำราอัลมุสนัด”(Abū Ya'la, 1983:6/59) และตำราอัลญูอะฟอาฮ์(al-Aqiliy,1984:5/131) โดยระบุว่าอะดีซนี้มีสายรายงานจากอิบรอฮีม บิน อัลหัจญญาญ อัลซามีย้เป็นบุคคลเชื่อถือได้ (al-'Asqalāniy, 1991 : 162) รายงานจากออบู ซาบิต อับดุลวาหิด บิน ซาบิต รายงานจากซาบิต อัลบันนानीย์ รายงานจากกอนัซ ซึ่งผู้รายงานในสายรายงานนี้ คือ อับดุลวาหิด บิน ซาบิต หรือออบู ซาบิต อัลบาอิลีย ถูกตัดลีนจากอุละมาฮ์อะดีซ เช่นอัลบคอรีย์ว่าอยู่ในระดับมุญกัร อัลอะดีซ(al-Dahabiy,1963 : 2/671) และบางอุละมาฮ์ว่าอยู่ในระดับฎะฮะอีย (al-Haithamiy,1967:3/155) ขณะที่อัลอัลบานีย์ตัดลีนสายรายงานอะดีซนี้ว่าอยู่ในระดับฎะฮะอีย ญิดตัน (al-Albāniy,1978: 4/47)

มุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษฎะอ์ฟฎิตันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.3.2 การกำหนดผลบุญของการละหมาดตะรอวีฮ์แต่ละคำคืน

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายอะดิษฎะอ์ฟฎิตันที่ระบุถึงผลบุญต่างๆของการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคืน เช่นคืนแรกเขาจะพ้นจากบาปทั้งปวงเสมือนกับวันที่ถูกปลดจากท้องมารดา และในคืนที่สองอัลลอฮ์จะทรงให้ภัยโทษแก่เขาและบิดามารดาของเขา เป็นต้น ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษประจำมัสยิด และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าส่วนมากระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับคือ ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอะลอะฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเคาะฮ์รับรองจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเคาะฮ์รับรองจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 (ดังตารางที่ 39)

ตารางที่ 39 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อความหมายอะดิษฎะอ์ฟฎิตันที่ระบุถึงผลบุญต่างๆ ของการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคืน

การปฏิบัติอิบาเดฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	25	15.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเคาะฮ์รับรอง	19	11.9
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอะลอะฮ์หรือผู้รู้รับรอง	28	17.5
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเคาะฮ์รับรอง	28	17.5
อื่นๆ (โปรตรระบุ)	60	37.5
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 และรองลงมาตามลำดับ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5 โดยอ้างอิงอะดิษฎะอ์ฟฎิตันนี้เป็นหลักฐาน คือรายงานจากอัส บิน อับดี ฎอลิบว่า ท่านนบี ﷺ ถูกถามเกี่ยวกับคุณค่าต่างๆของการละหมาดตะรอวีฮ์ในเดือนรอมฎอน ท่านได้ตอบว่า :

((يَخْرُجُ الْمُؤْمِنُ مِنْ دُنْبِهِ فِي أَوَّلِ لَيْلَةٍ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ، وَفِي اللَّيْلَةِ الثَّانِيَةِ يَغْفِرُ لَهُ وَلَا يَبُوءُ بِهِ إِنْ كَانَ مُؤْمِنِينَ ، . وَفِي اللَّيْلَةِ الثَّلَاثَةِ يُنَادِي مَلَكًا مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ اسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ غَفَرَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ ، وَفِي اللَّيْلَةِ الرَّابِعَةِ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ قِرَاءَةِ التَّوْرَةِ وَالزُّبُورِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ ، وَفِي اللَّيْلَةِ الْخَامِسَةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى مِثْلَ مَنْ صَلَّى فِي الْمَسْجِدِ الْمَدِينَةِ وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى .) .

ความว่า “มุอฺมินผู้ออกกะหมาดตะรวิฮฺในคืนแรกจะพ้นจากบาปของเขาทั้งปวงเสมือนกับวันที่เขาถูก คลอดจากท้องมารดาและในคืนที่สอง อัลลอฮ์จะให้ อภัยโทษแก่เขาและบิดาของเขาหากเขาทั้งสองเป็นผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และในคืนที่ สาม มลา อิกะฮ์จะประกาศต่อผู้อยู่ใต้สวรรค์ว่าเจ้าจงเริ่มทำความดีต่อไปเถิดเพราะความ ชั่วทั้งหลายถูกลบล้างออกไปหมดแล้ว และในคืนที่สี่ เขาจะได้รับผลบุญเท่ากับคนที่อ่านคัมภีร์เตารอต อินญิล และอัลกุรอานและในคืนที่ห้าได้รับผลบุญเท่ากับผู้ที่ได้ไปละหมาดที่มีสยิดอะรอม มัสยิดนะบะวีย์ มัสญิดอัลอักศอ ..”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อความหมายอะดีษที่ระบุถึงผลบุญต่างๆของการละหมาดตะรวิฮฺในแต่ละค่ำคืนพบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดีษเมฆาฏอฺโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.3.3 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนามพบว่าอะดีษทั้งหมดล้วนเป็นอะดีษเมฆาฏอฺ หรืออะดีษที่ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาไม่ได้ เนื่องเข้าข่ายเป็นการอ้างความเท็จต่อท่านนบี ﷺ แล้ว ยังพบว่าผลกระทบต่างๆมากมายต่อสังคมมุสลิมอีกด้วย อธิบายได้ดังนี้

(1) อะดีษที่ระบุว่าท่านนบี ﷺ ชอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารชนิดใดก็ได้ที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมจากอะดีษบทนี้ซึ่งเป็นอะดีษในระดับฐานะอิฟญิดตัน ซึ่งนอกจากเป็นความผิดที่เข้าข่ายบิดอะฮ์เนื่องปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่อ้างอิงหลักฐานมาจากอะดีษที่ไม่ถูกต้องแล้ว ยังเป็นการกล่าวความเท็จต่อท่านนบี ﷺ และสร้างความ

¹ จากการตัดריךญ์อะดีษพบว่าอะดีษมีปรากฏในตำราดุรเราะฮ์ อัลนาคฮ์อิน(al-Khūbuwiy, 1960 : 19)โดยอ้างเฉพาะต้นสายรายงานว่ามาจากอลี บิน อบี ฎอลิบ บรรดาอุละมาฮ์หลายท่าน เช่นอับดุลอะซีซ บิน อับดุลลาฮ์ บิน บาซให้ทัศนะว่าอะดีษนี้เป็นอะดีษเมฆาฏอฺไม่มีสายรายงานที่สมบูรณ์มารรับรอง อีกทั้งถ้อยคำอะดีษนี้ได้บ่งอย่างชัดเจนว่าเป็นการกู่อะดีษขึ้นมา (al-Lajnah ad-Da‘imah, 2003 : 10/151)

เข้าใจหรือความเชื่อที่ผิดๆเกี่ยวกับอาหารที่พึงใช้รับประทานในการละศีลอดว่าต้องเป็นอาหารสด หรือที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ ซึ่งจริงแล้วไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องระบุเอาไว้เช่นนั้นแต่อย่างใด

(2) ฮะดีษที่ระบุถึงผลบุญต่างๆของการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคืน ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม นอกจากเป็นการสร้างความเข้าใจและความเชื่อที่มลายเกี่ยวกับผลบุญของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ คือการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคืนของเดือนรอมฎอนอย่างเกินเลยความเป็นจริง เช่น ผลบุญในคืนแรกทำให้พ้นจากบาปทั้งปวงเสมือนกับวันที่ถูกปลดจากท้องมารดา บางคืนได้รับผลบุญเท่ากับการได้ฎะวาฟ ณ บัล ตูมะฮ์อุมูรโดยบรรดาหินและวัตถุทั้งหมดในโลกนี้จะขอลงโทษให้ หรือบางคืนเท่ากับผลบุญการอิบาดะฮ์ของท่านนบี ﷺ เป็นต้น ข้อความเช่นนี้บ่อยครั้งมักพบเห็นในลักษณะของใบปลิว หรือแผ่นกระดาษข้อความที่มีการแพร่หลายให้เห็นถึงความสำคัญของการมาละหมาดที่มีสยิดในช่วงของเดือนรอมฎอน หรือบางครั้งอาจได้ยินจากการสอน หรือการบรรยายของนักวิชาการศาสนา หรือโต๊ะครูโดยขาดความรู้ที่แท้จริง ฉะนั้นผู้ใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการหยิบยกฮะดีษที่ไม่ถูกต้องเช่นนี้ไปสอนหรือโฆษณาแก่ชาวบ้าน ย่อมมีความผิดโทษฐานกุความเท็จต่อท่านนบี ﷺ และโกหกหลอกลวง ส่วนการปฏิบัติบนรากฐานความเชื่อดังกล่าวย่อมเข้าข่ายเป็นบิดอะฮ์และความมลายอย่างชัดเจน

4.3.4 ฮะดีษเมาฎูอ์เกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์¹

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาคำสอนอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีเกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์ สามารถวิเคราะห์ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน 5 คือ ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ตและระนอง ตามกรณีต่างๆได้ดังนี้

4.3.4.1 การสวมชุดอิห์รอม² ก่อนถึงเขตมีกอต³

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะฮ์อย่างไรต่อคำสอนเกี่ยวกับการเนียตครองชุดอิห์รอม ตั้งแต่ออกจากบ้านหรือขณะเดินทางก่อนเข้าเขตเขตมีกอต ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิมาม

¹ พิธีฮัจญ์ คือ ข้อปฏิบัติหนึ่งในหลักการอิสลาม 5 ประการ คือ 1) การปฏิญาณตน 2) การละหมาด 3) การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน 4) การจ่ายทานชะกาต และ 5) การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

² อิห์รอม คือ การแต่งกายเฉพาะสำหรับการประกอบพิธีฮัจญ์หรืออุมเราะฮ์ กรณีผู้ชายเป็นผ้าขาว 2 ชิ้น ซึ่งชิ้นหนึ่งสำหรับนุ่งและชิ้นหนึ่งสำหรับห่มกายพาดเฉียง ส่วนกรณีผู้หญิงเป็นผ้าปกปิดร่างกายทั้งหมดยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือซึ่งอนุญาตให้เป็นสีอะไรก็ได้ตามเหมาะสม

³ มีกอต หมายถึงเขตพื้นที่หวงห้ามซึ่งผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์จำเป็นต้องเข้าไปโดยแต่งกายด้วยชุดอิห์รอมถูกกำหนดไว้ 5 จุดด้วยกัน คือ 1) ชุลหุลัยพะฮ์ : คือมีกอตสำหรับผู้เดินทางผ่านมะดีนะฮ์ อยู่ห่างจากมักกะฮ์ประมาณ 420 ก.ม.2) อัลหุพะฮ์ : คือมีกอตของชาวเมืองฮาม ชาวตุรกี ชาวอียิปต์ ชาวมัฆริบ ตลอดจนผู้ที่ผ่านแนวขนานของจุดนี้ ห่างจากเมืองมักกะฮ์ 186 ก.ม. โดยประมาณ 3) ยะลิมลัม : คือมีกอตของชาวเยเมน และผู้ที่ผ่านแนวขนานของจุดนี้ หรือเดินทางผ่านมาทางมีกอตนี้ ยะลิมลัมนี้เป็นทุ่งซึ่งห่างจากมักกะฮ์ 120 ก.ม.4) ก็อรุลมะนาซิล : คือมีกอตของชาวนัจด และภูอิฟ และผู้ที่ผ่านแนวขนานของจุดนี้ หรือเดินทางผ่านมีกอตนี้ ระยะห่างกับมักกะฮ์คือ 75 ก.ม. และ 5) ซาตะอิรก์ : คือมีกอตของชาวอิรักและผู้เดินทางผ่านแนวขนานของจุดนี้ ห่างจากมักกะฮ์ประมาณ 100 ก.ม.

เคาะฆีบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 33.8 รองลงมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 23.8 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 30 คิดเป็นร้อยละ 18.8 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 22 คิดเป็นร้อยละ 13.8 และไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรองจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 (ดังตารางที่ 40)

ตารางที่ 40 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่อคำสอนเกี่ยวกับการเนียตครองชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกจากบ้านหรือขณะเดินทางก่อนเข้าเขตเขตมีกอต

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	30	18.8
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	22	13.8
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	54	33.8
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง	16	10.0
อื่นๆ (โปรดระบุ)	38	23.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนคติ ดังนี้ คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0 เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0

โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((إِنَّ مِنْ تَمَامِ الْحُجِّ وَالْعُمْرَةِ أَنْ تُحْرِمَ بِهِمَا مِنْ دُونِ وَاتِّهَانِكِ))

ความว่า “แท้จริงประการหนึ่งจากความสมบูรณ์ของพิธีฮัจญ์ และอุมเราะฮ์ นั้นคือให้ครองเอี๊ยะรอมในพิธีกรรมทั้งสองตั้งแต่ออกไปจากสถานที่อาศัยของครอบครัวของท่านเอง”¹

¹ จากการศึกษาพบว่าฮะดีษนี้มีระบุอยู่ในตำราอัลกามิล ฟิ ฎออะฟอา อัล-ริฎาล (Ibn Adiy, 1983:3/544) “อัลสุนันอัลกุบรอ (al-Baihaqiy, n.d :5/30) และ “ซุฮ์บอัลอิมาน (al-Baihaqiy, 1989: 7/576-577) ปรากฏสายรายงานดังนี้ คือ รายงานจากมุฮัมมัด บิน ญะอ์ฟัร บิน อบี อัลมุวาตี-ยะฮ์ อัลฟัยดีย์ รายงานจากญาบิร บิน นุญัย รายงานจากมุฮัมมัด บิน อัมร์ รายงานจากอับดุลอะละอะฮ์ รายงานจากอับดุลอะละอะฮ์ ซึ่งผู้รายงานในสายรายงานนี้ถูกตั้งข้อสังเกตโดยบรรดาอุละมาฮ์ฮะดีษ คือ 1) มุฮัมมัด บิน ญะอ์ฟัร บิน อบี

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อคำสอนเกี่ยวกับการเนี่ยตครองชุดอิห์รอหมตั้งแต่ออกจากบ้านหรือขณะเดินทางก่อนเข้าเขตเขตมีกอต พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์อิฟฎิตันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.2 เกี่ยวกับความประเสริฐของหินดำ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษความว่า “หินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าเชื่อเพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองมากที่สุด คือ จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมาระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 28.8 และเชื่อเพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 22 คิดเป็นร้อยละ 13.8 และไม่เชื่อเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์อีร์รับรองจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 และเชื่อเพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 13 คิดเป็นร้อยละ 8.1 (ดังตารางที่ 41)

ตารางที่ 41 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อคำกล่าวที่ว่า “หินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้”

การปฏิบัติฮาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
เชื่อเพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	22	13.8
เชื่อเพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	13	8.1
เชื่อเพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง	60	37.5
ไม่เชื่อเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์อีร์รับรอง	19	11.9
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	46	28.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องมากที่สุด คือ จำนวน

อัลมุวาติยะฮ์ อัลฟัยดีฮ์ เป็นบุคคลที่ปรากฏชื่ออยู่ในตำราอัลตารีค อัลกะบิร¹ และตำราอัลซิกอต¹ ของอิบนุ ฮิบบาน (Ibn Hibbān, 1972:9/110) ขณะที่บางทัศนะกล่าวว่าเป็นบุคคลอยู่ในระดับมักบูล (al-‘Asqālāniy, 1991 : 5786) และ 2) ญาบิร บิน นูฮ์ บิน ญาบิร มีนามแฝงว่าอูบะฮิร เป็นชาวเมืองกุฟะฮ์ ถูกอุละมาอ์บางท่านวิพากษ์ว่าเชื่อถือไม่ได้ (Ibn Ma’in, 1978:2/75) บางทัศนะกล่าวว่าจะดีของเขาไม่ถูกยอมรับ (Abū Dāwūd, 1997:2/287) และบ้างก็กล่าวว่าเป็นระดับเศาะอ์อิฟฎิตัน (Ibn Abī Hātim, 1950:2/500) สถานภาพของฮะดีษนี้จึงอยู่ในระดับฮะดีษมุญกัร (al-Albāniy, 1992:1/376)

13 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 15.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((الْحَجْرُ الْأَسْوَدُ يَمِينُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، يُصَافِحُ بِهَا عِبَادَهُ))

ความว่า “หินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต่อฮะดีษเกี่ยวกับความประเสริฐของหินดำ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษเฉพาะอิฟฎิตันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.3 เกี่ยวกับการเดินสะอ์²

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดอาบน้ำวุฎูอ์อย่างดีแล้วอาสาออกเดินสะอ์ระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลอฮ์จะทรงบันทึกลงความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ขึ้น” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎีบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากตอบเหมือนกัน 2 คำตอบ คือปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และต่อมาปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 37 คนคิดเป็นร้อยละ 23.1 และระบุว่าไม่มั่นใจจำนวน 22 คนคิดเป็นร้อยละ 13.8 ส่วนไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 8.1 (ดังตารางที่ 42)

¹ จากการตัดริจฎฮะดีษพบว่าฮะดีษบทนี้มีปรากฏในตำราหลายเล่ม เช่นตำราอัลกามิลฟี กุอะฟอา อัลริยาล (Ibn Adiy, 1997: 1/557) ตำราตารีค บัฆดาต (al-Khatīb al-Baghdādiy, 2001: 6/326) และตำราอัลอิลล อัลมุตะนาฮียะฮ์ (Ibn al-Jawziy, n.d : 944) ของอิบนุอัลญะซี โดยทั้งหมดล้วนมีสายรายงานเหมือนกัน ดังนี้ คือ รายงานจากอิสฮาก อิบน์บัซร์ อัลกาฮิลีย รายงานจากอุมะฮ์ฮ์ อัลมะดาอีนีย รายงานจากมุฮัมมัด บิน อัลมุนตะกิบ โดยมีต้นสายรายงานจากญาบิร บิน अब்தิลลาฮ์ บรรดาอุละมาอ์ฮะดีษได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับผู้รายงานฮะดีษบทนี้ไว้ ดังนี้คือ 1) อิสฮาก บิน บัซร์ อัลกาฮิลีย เป็นบุคคลที่ถูกระบุว่าเป็นนักเล่านิทานและเคย กุอะดิลฮะดีษ (al-Dhahabi, 1993 : 9/477) และ 2) อุมะฮ์ฮ์ อัลมะดาอีนีย เป็นบุคคลอยู่ในระดับฐานะอิฟ (al-Bukhāriy, 1986 : 8/114) สถานภาพของฮะดีษบทนี้ว่า บรรดาอุละมาอ์หลายท่าน เช่นอิบนุ ตัยมียะฮ์ (Ibn Taimiyah, 2005 : 6/137) กล่าวว่า เป็นฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง ขณะที่อัลบัฆดาดี (al-Baghdādiy, 2001 : 6/326) และอัลอัลบานีย (al-Albāniy, 1991 : 223) ตัดสินว่าเป็นฮะดีษอยู่ในระดับฮะดีษมุนกัร”

² สะอ์ หรือสะอ์ฮุน คือการเดินเร็วๆ 7 รอบระหว่างเนินเขาศอฟา และเนินเขามัรวะฮ์ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติหนึ่งของการประกอบพิธีฮัจญ์หรืออุมเราะฮ์

ตารางที่ 42 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนคติต่ออะดิสที่ระบุว่า “ผู้ใดอาบน้ำวุฎู้ออย่างดีแล้วเขาออกเดินสะแอะระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ชั้น”

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	44	27.5
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	37	23.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	44	27.5
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง	13	8.1
อื่นๆ (โปรดระบุ)	22	13.8
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องมากที่สุด คือ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 และอันดับต่อมาเท่ากัน 3 กลุ่ม คือ ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5

โดยทัศนคติที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิสต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ مَشَى بَيْنَ الصَّنْفَا وَالْمُرْوَةِ؛ كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ قَدَمٍ

سبعون ألف درجة))

ความว่า “ผู้ใดอาบน้ำวุฎู้ออย่างดี (แล้วอาสา) ออกเดินสะแอะระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ชั้น”¹

¹ จากการตีพิมพ์พบว่าอะดิสนี้มีบันทึกในตำรามุสนัด อัลฟิรเดาส์(Shirawaih al-Dailamiy, 1986 : 4/43) โดยมีสายรายงานดังนี้ รายงานจากมุฮัมมัด บิน อุมัร บิน เคาะซัร อัลศุฟิย รายงานจากอิบรอฮีม อิบน์มุฮัมมัด บิน ฟิรอฮ์ อัลอัศบะฮานีย รายงานจากอัลซุสสัยน์ บิน อัลกอสิม รายงานจากอิสมาอิล อัลซามีย รายงานจากอบู มุฮัมมัด รายงานจากอัมร์ บิน ซุอัยบ รายงานจากบิดาของเขา โดยรายงานต่อมาจากปู่ของเขาอีกทอดหนึ่ง มีข้อสังเกตจากบรรดาอุละมาฮ์ในสายรายงานนี้ คือ 1) อิบรอฮีม บิน มุฮัมมัด บิน ฟิรอฮ์ อัลอัศบะฮานีย เป็นบุคคลที่ถูกระบุว่าอยู่ในระดับมุนกัรอัลอะดิส(al-Jurqaniy,1982 : 1/369) และ “มััจญ์ฮูล(Ibn al-Jawziy, 1997: 2/363) 2) อัลซุสสัยน์ บิน อัลกอสิม บิน มุฮัมมัด ถูกระบุเช่นกันว่าอยู่ในระดับเฎาะอ์ฟอัลอะดิส(al-Jurqaniy,1982 : 1/369) และ “มััจญ์ฮูล(Ibn al-Jawziy, 1997:2/363) 3) อิสมาอิล บิน มุสลิม อัลสุฎูนีย หรือมีฉายาอบู อัลฮะสัน อัลซามียถูกข้อหาว่าเป็นคนชอบกุความเท็จ (al-Dār Quthniy,1983 (1) : 139) และ 4) อบู มุฮัมมัด เป็นบุคคลที่ไม่

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มเกี่ยวกับการเดินสะอแอ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์ฟฎิตันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.4 การเจาะจงอ่านเฉพาะบางคฺออ์ฮ์ในการรูกูฟที่อะรอพะฮ์¹

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างใดเกี่ยวกับฮะดีษที่เจาะจงให้อ่านคฺออ์ฮ์บท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 1,000 ครั้ง ในการรูกูฟที่อะรอพะฮ์ ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คนพบว่าส่วนมากปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอูลมะมาห์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 รองลงมาปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 33 คิดเป็นร้อยละ 20.6 และตอบว่าไม่มั่นใจจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 ส่วนไม่เชื่อเพราะมิใช่ฮะดีษที่ถูกต้องจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 (ดังตารางที่ 43)

ตารางที่ 43 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อฮะดีษเกี่ยวกับฮะดีษที่เจาะจงให้อ่านคฺออ์ฮ์บท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 1,000 ครั้ง ในการรูกูฟที่อะรอพะฮ์

การปฏิบัติฮะดีษ	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	39	24.4
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	33	20.6
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอูลมะมาห์หรือผู้รู้รับรอง	48	30.0
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	19	11.9
อื่นๆ (โปรดระบุ)	21	13.1
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้มากที่สุด คือ จำนวน 15 คน คิด

ทราบชื่อจริงที่ชัดเจน (Hasan, 2008 : 1162) สภาพภาพของฮะดีษนี้จึงเป็นฮะดีษเมาฎูฮ์อย่างชัดเจน (Hasan, 2008 : 1162, al-Suyuti, 1882 : 122)

¹ การรูกูฟที่อะรอพะฮ์ คือ การหยุดพำนักในช่วงเวลาขณะหนึ่งหลังจากเวลาตะวันคล้อยของวันที่ 9 เดือนซุลหิจญะฮ์เพื่อซิกิร หรือคฺออ์ฮ์ ซึ่งเป็นพิธีกรรมหนึ่งของการบำเพ็ญฮัจญ์ (ผู้วิจัย)

เป็นร้อยละ 37.5 และรองลงมาตามลำดับ คือเห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานจำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 7.5

โดยที่คนๆ ที่เห็นด้วยได้อ้างอิงฮะดีษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((من قرأ قل هو الله أحد عشية عرفة ألف مرة أعطاها الله عز وجل ما سأل))

ความว่า “บุคคลใดอ่านบท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” ตอนเย็นของวันอะรอฟะฮ์ จำนวน 1,000 ครั้ง อัลลอฮ์ย่อมทรงประทานในสิ่งที่เขาวิงวอนขอ”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มเกี่ยวกับการเจาะจงอ่านเฉพาะบางสุเราะฮ์ในการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์อิฟฎิดันโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.5 เกี่ยวกับการเยี่ยมสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

จากคำถามที่ว่าท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับคำกล่าวที่ว่า “บุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่มิได้เยี่ยมเยียน (สุสานของ) ฉันท่ากับผู้นั้นประพฤติหยาบคายต่อฉันทัน” ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นอิหม่าม เคาะฎิบ สัปบุรุษ และประชาชนทั่วไปจำนวนทั้งสิ้น 160 คน พบว่าส่วนมากเห็นว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรองจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 28.1 รองลงมาปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอะลิมะฮ์หรือผู้รู้รับรองจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 24.4 และปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเคาะฮาบะฮ์รับรองจำนวน 37 คิดเป็นร้อยละ 23.1 และตอบว่าไม่มั่นใจจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ส่วนไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเคาะฮีบะฮ์รับรองจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 (ดังตารางที่ 44)

ตารางที่ 44 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามทัศนะต่อฮะดีษที่ว่า “บุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่มิได้เยี่ยมเยียน (สุสานของ) ฉันท่ากับผู้นั้นประพฤติหยาบคายต่อฉันทัน”

¹ จากการตัดริ้วฮะดีษพบว่าฮะดีษบทนี้มีระบุในตำราบางเล่มเช่นตำราอัลดุรร์ อัลมันซูร(al-Shayuti, 2003:15/759) และตำราตันซีฮ์ อัลชะรอฮ์(Ibn ‘Iraq, 1978 : 1/307) ซึ่งปรากฏสายรายงานดังนี้ คือ รายงานจากฮาญิบ บิน อิบ์บักร์ รายงานจากอิซา บิน อัลสุกัยน อัลบะละดีฮ์ รายงานจากฮารูน บิน มุสา รายงานจากอิบนุญะฮ์ บิน อัลลัยษ รายงานจากอิบนุ อุมร์ โดยผู้รายงานที่ถูกตั้งข้อสังเกตในสายรายงานนี้ คืออิซา อิบนุอัลสุกัยน อัลบะละดีฮ์ และฮารูน บิน มุสา ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกยืนยันว่าไม่มีประวัติและปรากฏความเป็นมาที่ชัดเจน (al-Dārquthniy, 1995:3/1303) ฮะดีษนี้จึงอยู่ในระดับมุนكير” ขณะที่อัลอัลบานียีให้ทัศนะต่อฮะดีษดังกล่าวว่า “ฉันไม่ทราบฮะดีษที่ชัดเจนใดๆเลยที่กล่าวถึงผลบุญของการอ่านบท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 1000 ครั้งนี้ ยิ่งกว่านั้นพบว่าทุกฮะดีษที่กล่าวถึงเรื่องนี้ล้วนแล้วแต่มีข้อคลุมเครือที่สุด(al-Albāniy, 1992:6/333)

การปฏิบัติอิบาดะฮ์	จำนวน	ร้อยละ
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง	45	28.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง	37	23.1
ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง	39	24.4
ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮาบะฮ์รับรอง	19	11.9
อื่นๆ (โปรดระบุ)	20	12.5
รวม	160	100 %

ส่วนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้และนักวิชาการด้านศาสนา จำนวน 40 คนได้ให้ทัศนะดังนี้ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะมีหลักฐานมากที่สุด คือ จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 75.5 และรองลงมาตามลำดับ คือไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ขัดหลักการศาสนาชัดเจนจำนวน 5 คิดเป็นร้อยละ 12.5 ค่อนข้างเห็นด้วยเพราะได้รับการยืนยันโดยผู้รู้จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และน้อยสุดเท่ากัน 2 กลุ่ม คือ ค่อนข้างไม่เห็นด้วยเพราะไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คิดเป็นร้อยละ 2.5 และไม่แน่ใจเพราะเคยได้ยินมาแต่ไม่ทราบหลักฐานที่ถูกต้องจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

โดยทัศนะที่เห็นด้วยได้อ้างอิงอะดิษต่อไปนี้เป็นหลักฐาน คือ

((مَنْ حَجَّ الْبَيْتَ وَلَمْ يُزِرِّي فَقَدْ جَاءَنِي))

ความว่า “บุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่มิได้เยี่ยมเยียน (สุสานของ) ฉัน เท่ากับผู้นั้นประพฤติหยาบคายต่อฉัน”¹

ผลการศึกษาข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มเกี่ยวกับการเยี่ยมสุสานของท่านนบี ﷺ หลังสิ้นสุดพิธีฮัจญ์ พบว่ามีความสอดคล้องกันและยืนยันได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีอยู่จริงในสังคมมุสลิม ซึ่งเกิดจากการอ้างอิงมาจากอะดิษเมฆาฏูโดยเข้าใจผิดว่าปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐาน จากท่านนบี ﷺ และได้รับการรับรองจากบรรดาผู้รู้

4.3.4.6 ผลกระทบต่อสังคมมุสลิม

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนามพบว่าอะดิษทั้งหมดล้วนเป็นอะดิษเมฆาฏู หรือทัศนะที่ใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาไม่ได้ เนื่องเข้าใจว่าเป็นการอ้างความ

¹ จากการตัดริจญ์พบว่าอะดิษนี้ปรากฏในตำราบางเล่ม เช่น ตำราอัลมััจรูฮีน (ดู Ibn Hibban, 1999 : 3/73) อัลกามิล ฟิ ญะอะฟาล์ อรริฎาล (ดู Ibn Adiy, 1983 : 7/2480) ในสายรายงานระบุชื่อมุฮัมมัด บินอัลนูอ์มาน รายงานจากอัลนูอ์มาน บิน ซิบล์ รายงานจากมาลิก รายงานจากนาฟี รายงานจากอิบนุ อุมีร์ โดยบุคคลที่ถูกวิพากษ์จากอุละมาฮ์อะดิษในสายรายงานนี้คือจากอัลนูอ์มาน บิน ซิบล์ และบุตรของเขา (คือมุฮัมมัด) ซึ่งเป็นบุคคลระดับฐานะอิฟฟิตตัน (ดู al-Dhahabiy, 1963 : 4/265) และอะดิษนี้เป็นอะดิษเมฆาฏู (Ibn Taymiyah, 1995 : 27/25, al-Albāniy, 1991 : 1/61)

เท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้ว ยังพบว่ามิมีผลกระทบต่างๆมากมายต่อสังคมมุสลิมอีกด้วย ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

(1) ฮะดีษที่ระบุถึงการเนี่ยตครองชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกจากบ้านหรือขณะเดินทาง ก่อนเข้าเขตเขตมีกอต ผลกระทบต่อสังคมมุสลิมจากฮะดีษนี้ คือ เกิดความเข้าใจผิดต่อกรณีขั้นตอนการครองชุดอิห์รอม เช่น จากการสัมภาษณ์ผู้เตรียมตัวเพื่อเดินทางเพื่อทำฮัจญ์ท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “โตะแสะห์แนะนำว่าเพื่อความสะดวกและดีกว่า ควรเนี่ยตพร้อมแต่งชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกจากบ้าน ” กระทั่งนำไปสู่การปฏิบัติอิบาตะที่คลาดเคลื่อน เนื่องข้อบังคับหนึ่งของการประกอบพิธีฮัจญ์ หรืออุมเราะฮ์ คือผู้ไปทำพิธีฮัจญ์ทุกคนจำเป็นต้องสวมชุดอิห์รอม ก่อนที่จะเข้าไปถึงยังพื้นที่เขตต้องห้ามเพื่อเริ่มการทำฮัจญ์ หรือที่เรียกว่า “มีกอต” เป็นสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่แสดงไว้เป็นแบบอย่างอันชัดเจน ดังนั้นหากผู้ใดตั้งใจ (เนี่ยต) สวมชุดอิห์รอมตั้งแต่ออกไปจากบ้านโดยเข้าใจว่าการทำเช่นนั้นถูกต้องกว่า หรือได้ผลบุญมากกว่า ย่อมถือเป็นการกระทำที่คลาดเคลื่อน และขัดต่อ สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ นักวิชาการบางท่านจึงกล่าวว่าการเนี่ยตเพื่อเริ่มครองชุดอิห์รอมไปจากบ้าน หรือระหว่างทางก่อนที่ใกล้เขตมีกอต ถือเป็นบิดอะฮ์หนึ่งในการทำฮัจญ์ (al-Albāniy,1984 : 111)

(2) ฮะดีษที่ระบุว่าหินดำเป็นดั่งพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดามนุษย์หรือปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้ มีผลกระทบทั้งต่อความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะของสังคมมุสลิม เช่น จากการสัมภาษณ์นักวิชาการท่านหนึ่งว่า “พบว่าด้วยฮะดีษนี้มีผู้คนจำนวนมากไม่น้อยนำมาอ้างอิงและเชื่อถือกันว่า หินดำ หรือ อัลฮะญูร อัลอัศวัตน์นั้น คือพระหัตถ์ (มือ) ขวาของอัลลอฮ์ และหินดำมิใช่หินเช่นธรรมดาแต่เป็นหินที่มีคุณสมบัติที่สูงส่ง มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจสามารถคลบแคลนสิ่งต่างๆได้ (สัมภาษณ์เมื่อ 20 ก.ค.59) แต่หากพิจารณาบรรดาฮะดีษต่างๆที่กล่าวถึงทำนองว่าหินดำ คือพระหัตถ์ (มือ) ขวาของอัลลอฮ์บนโลกนี้นั้น พบว่าทั้งหมดล้วนเป็นฮะดีษมุกันร์และเมฆาฎอ์ทั้งสิ้น ขณะที่การเชื่อเช่นนั้นเป็นความเชื่อที่ผิดๆและเบี่ยงเบน

(3) ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดอาบน้ำวุฎูอ์อย่างดีแล้วเขาออกเดินสะแอระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ครั้ง” มีผลกระทบ คือเกิดความเข้าใจ และปฏิบัติอิบาตะที่คลาดเคลื่อนนั้นคือการเข้าใจว่าเพียงการทำอิบาตะด้วยการเดินสะแอย่อมได้รับผลบุญมากมายดังที่กล่าว เพราะการเดินสะแอระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์นั้นเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการทำฮัจญ์ หรืออุมเราะฮ์ ซึ่งมีอาจแยกออกจากกันโดยเอกเทศได้ อันแตกต่างกับการเฆาะวาฟซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตามต้องการทั้งในและนอกการทำฮัจญ์หรืออุมเราะฮ์ อันสอดคล้องกับหลักเกณฑ์พิจารณาบิดอะฮ์ที่ว่า “อิบาตะฮ์ใดๆที่ศาสนาจำกัดรูปแบบแน่นอน แต่หากนำไปปฏิบัติในรูปแบบอื่นที่แตกต่างหรือแปรเปลี่ยนไป สิ่งนั้นล้วนเป็นบิดอะฮ์ (al-Shāṭibiy,1992 : 2/26) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นอิบาตะฮ์หนึ่งๆที่ถูกอ้างอิงมาจากฮะดีษเมฆาฎอ์ หรือฮะดีษเฆาะอ์ฟ (al-Albāniy,1992 : 242)

(4) ฮะดีษที่ระบุการเจาะจงให้อ่านดุบท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” จำนวน 1,000 ครั้ง ในการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์ มีผลกระทบ คือก่อให้เกิดความเข้าใจ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อน ในสังคมมุสลิม ดังเช่นพบได้จากการสัมภาษณ์โต๊ะครูท่านหนึ่งซึ่งให้ข้อมูลว่า “หากไม่สามารถอ่านดุอาอ์บทอื่นๆได้ก็ให้อ่านแค่กุลฮุวัลลอฮ์จำนวนหนึ่งพันครั้งย่อมเพียงพอแล้ว” ดังกล่าวเป็นความเข้าใจและการปฏิบัติที่เป็นบิดอะฮ์เนื่องอ้างอิงมาจากฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง เช่นเดียวกันการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์นั้นจริงแล้วย่อมจะอ่านดุอาอ์บทใดๆที่เหมาะสมก็ได้ทั้งสิ้น เพราะไม่มีหลักฐานกำหนดว่าต้องเจาะจงอ่านดุอาอ์บทหนึ่งบทใด ดังนั้นการเจาะจงจึงเท่ากับทำผิดบทยุติในฐานะไปเจาะจงในสิ่งที่ศาสนาเปิดกว้าง อันตรงกับหลักเกณฑ์หนึ่งของสิ่งที่เข้าข่ายบิดอะฮ์ที่ว่า “อิบาดะฮ์ใดๆที่ศาสนาไม่ได้จำกัดรูปแบบแน่นอนแต่หากนำไปปฏิบัติในรูปแบบที่จำกัดรูปแบบ สิ่งนั้นล้วนเป็นบิดอะฮ์ (al-Shāṭibī, 1992 : 1/ 229-231)

(5) ฮะดีษที่ระบุว่า “บุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่มิได้เยี่ยมเยียน (สุสานของ) ฉันท้ากับผู้นั้นประพาศิตหายาบายต่อฉันท้า” มีผลกระทบ คือ เกิดการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่คลาดเคลื่อน และเชื่อที่ผิดๆเกี่ยวกับการเยี่ยมสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เช่นจากการสัมภาษณ์แชะบางท่านในพื้นที่วิจัยระบุว่า “เมื่อไปทำฮัจญ์ทั้งที่ ในฐานะอุมมะฮ์ของท่านนบี ﷺ เราก็ควรไปเยี่ยมสุสานของท่านเพื่อให้เกียรติและจะได้ขอดุอาอ์และขอความบะรอกัตจากท่านด้วย ฮัจญ์นั้นจึงจะถือว่าสมบูรณ์ หรือฮัจญ์มับูร” (สัมภาษณ์เมื่อ 21 ก.ค.59) และข้อมูลจากโต๊ะครูท่านหนึ่งเพิ่มเติมว่า “ผู้ใดได้เยี่ยมท่านนบี ﷺ เขาจะได้ผลบุญเท่ากับฮัจญ์ที่มับูรจำนวน 2 ครั้ง” (สัมภาษณ์เมื่อ 21 ก.ค.59) ซึ่งจริงแล้วพิธีการต่างๆของพิธีฮัจญ์ทั้งหมดนั้นกระทำที่มักกะฮ์ซึ่งมีเวลา ตำแหน่ง สถานที่และรูปแบบที่เฉพาะและชัดเจนอยู่แล้ว ส่วนการเยี่ยมเยียนสุสานของท่านนบี ﷺ เป็นอีกเรื่องซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับพิธีการฮัจญ์ เป็นเพียงสิ่งหนึ่งที่ศาสนาส่งเสริมในคราที่เดินทางยังมีสยิดอัลนะบะวีฮ์ที่มาดินะฮ์ซึ่งสามารถกระทำในเวลาไหนก็ได้ตามสะดวก ฉะนั้นความเชื่อว่าหากไม่ไปเยี่ยมสุสานท่านนบี ﷺ แล้วการทำฮัจญ์ครั้งนั้นก็จะไม่สมบูรณ์หรือบกพร่อง หรือหากไปเยี่ยมแล้วจะมีผลทำให้ได้ผลบุญมากมายตามที่กล่าวอ้าง ถือเป็นการปฏิบัติบนพื้นฐานความเชื่อผิดๆ ซ้ำยังอาจเกินเลยไปสู่สิ่งต่างๆเป็นชิริกได้ เช่น การเข้าไปลูบผนัง หรือราวกรงที่ปิดกั้นสุสานท่านนบี ﷺ เพื่อความเป็นบะเราะกะฮ์ การดุอาอ์ขอต่อสุสานท่านนบี ﷺ ให้ช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ร้อนต่างๆ บรรดาอุละมาอ์มุสลิมหลายท่านได้พยายามอธิบายถึงอันตรายของปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนนี้ว่าเป็นบิดอะฮ์ที่น่ารังเกียจ ไม่มีหลักฐานที่ถูกต้อง อีกทั้งไม่ปรากฏตัวอย่างการปฏิบัติของสลัฟซอลิฮ์ท่านใดเลย มีเพียงฮะดีษอ่อน และฮะดีษปลอมที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นมาเท่านั้น (al-Albāniy, 1999 : 57-58)

4.3.5 แนวทางแก้ไขปัญหา

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้และนักวิชาการมุสลิมจำนวน 40 คนเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหานั้นเป็นผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูต่อกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอับาดะฮ์ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะโดยสรุปสาระสำคัญได้เป็น 8 แนวทางดังนี้

4.3.5.1 รณรงค์ให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญต่อสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

เนื่องหลักการและบทบัญญัติทั้งหมดของอิสลามจำเป็นต้องได้รับการอ้างอิงมาจากสองแหล่งสำคัญเป็นหลัก คือ อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ ซึ่งถือเป็นแหล่งอ้างอิงที่ถูกต้องและปลอดภัยที่สุด ฉะนั้นความเชื่อ และการปฏิบัติอับาดะฮ์ใดก็ตามที่ยึดถือหรืออาศัยการอ้างอิงมาจากแหล่งอื่นๆ เช่น ความนิยมส่วนตัว ประเพณีท้องถิ่น อิทธิพลความเชื่อของต่างศาสนิก กระทั่งการอ้างหลักฐานทางศาสนาบางอย่างที่ไม่ถูกยอมรับ เช่น ฮะดีษเฎาะอียะฮ์ ฮะดีษเมาฎู ย่อมไม่เป็นที่ปลอดภัยสุ่มเสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนจากหลักการศาสนาที่ถูกต้องได้ เนื่องจากความรู้ ความเข้าใจของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามันโดยทั่วไปต่อความรู้ด้านศาสนาที่มีอยู่อย่างจำกัด หรืออาจรู้แต่เพียงหลักการปฏิบัติเบื้องต้น ก็เป็นอีกสาเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อที่ผิดๆ และการอุตริกรรม (บิดอะฮ์) ขึ้นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงควรให้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุนนะฮ์แก่สังคม เพราะส่วนใหญ่ยังเข้าใจด้วยนิยามทางฟิสิกส์ คือ หมายถึงสิ่งที่ทำหรือไม่ทำก็ได้ เพราะไม่บาปหรือไม่จำเป็น ซึ่งเป็นนิยามแคบๆ ที่ถูกสั่งสอนและปลูกฝังมานานเช่นนั้น สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์นักวิชาการท่านหนึ่งว่า “มุสลิมโดยทั่วไปไม่มีความเชื่อ และการปฏิบัติศาสนกิจตามที่ได้รับ และพบเห็นมาจากบรรพบุรุษ หรือบ้างก็ยึดถือตามการอธิบายของผู้รู้สายมซฮับ หรือกูรูรีกต์ต่างๆ ที่ตนสังกัด ซึ่งมีน้อยมากที่ปฏิบัติด้วยความรู้ในอัลกุรอาน และสุนนะฮ์จริงๆ” (อปี ยะลา, สัมภาษณ์เมื่อ 6 ส.ค. 2559)

การรณรงค์ให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญของสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาคความเชื่อที่ผิดๆ และบิดอะฮ์ต่างๆซึ่งเป็นผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎู หรือฮะดีษที่ไม่ถูกต้องต่อกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอับาดะฮ์ของสังคมมุสลิมได้ ในที่นี้อาจทำได้ด้วยหลายวิธีการ เช่นการสอน การบรรยายทั้งในสถานศึกษา มัสยิด หรือสื่อโซเชียล ตลอดถึงวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อให้สังคมมุสลิมในพื้นที่ได้ตระหนักและเข้าใจถึงความหมาย และความสำคัญของสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริง

4.3.5.2 อธิบายให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงการทุ่มเทของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตต่อการปกป้องฮะดีษหรือสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

ดังตัวอย่างของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตที่พยายามปกป้องฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จากการถูกบิดเบือน และทำลายของศัตรูผู้ไม่หวังดี หรือแม้กระทั่งคำพูดบางคำพูดที่ถูกเข้าใจผิดคิดว่าเป็นฮะดีษของท่านนบี ﷺ ทั้งที่จริงแล้วมิใช่แม้ว่าจะมีความหมายดีก็ตาม เรื่องนี้อุละมาอ์มีจุดยืนที่ชัดเจนยิ่งโดยมิดูตายที่จะริบรุดขึ้นชี้แจงเพื่อป้องกันมิให้เกิดความเข้าใจผิด เช่น ตำราอัลมะกะอิด-

อัลหะสะนะฮ์" ซึ่งเรียบเรียงโดยอัลสะคอวีวีย์ ที่ระบุถึงตัวบทที่ผู้คนทั่วไปมักนำมาอ้างอิงถึงอันมีทั้งฮะดีษเศาะฮีฮ์ ฮะดีษอะสัน ฮะดีษฎะอ์อีฟ แต่ส่วนมากเป็นฮะดีษเมาฎูอ์ โดยผู้แต่งจะกำกับในแต่ละฮะดีษนั้นว่าจริงแล้วเป็นคำพูดของใคร บ้างก็เป็นของเศาะฮาบะฮ์ ตาบิอิน นักปราชญ์ หรือเป็นคำพูดสุภาชิตสอนใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตำราของอุละมาอ์อีกหลายท่านที่ถูกเขียนขึ้นด้วยจุดประสงค์ทำนองเดียวกัน เช่น ตำราอัดดุร้อร อัลมุนตะซีเราะฮ์ ฟิอัลอะหาดีษ อัลมุนตะซีเราะฮ์" ของอัลสะฮะยูญีย์ ตำรา"ตัมยิซ อัลฎ็อยยิบ มินอัลเคาะบิซ"ของอัลชัยบานีย์ ตำรา"กัซฟุลค็อฟอา วะมุซ็อลิลบาซ"ของอัลอัญญูนีย์ และอีกตัวอย่างของตำราที่โดดเด่นที่สุดเล่มหนึ่งในปัจจุบันที่ชี้แจงให้โลกมุสลิมได้ทราบถึงบรรดาฮะดีษฎะอ์อีฟ และฮะดีษเมาฎูอ์ต่าง ๆ จำนวนมากมายเท่าที่มีมา คือตำราสัลลีละฮ์ อัลอะหาดีษ อัลฎะอ์อีฟะฮ์ วะอัลเมาฎูอะฮ์" ของอัลอัลบานีย์ สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการ คือ "สิ่งที่มุสลิมพึงทำเพื่อแสดงถึงความรักต่อท่านนบี ﷺ นอกเหนือพยายามเจริญตามสุนนะฮ์แล้ว คือการช่วยกันปกป้องฮะดีษของท่านให้พ้นจากการบิดเบือนและทำลายนั่นเอง" (ฮาฟิซ ยูทืออาท, สัมภาษณ์เมื่อ 6 ส.ค. 2559)

4.3.5.3 สนับสนุนให้สังคมมุสลิมเรียนรู้วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษในระดับที่สูงและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษ หรืออุลุมอัลฮะดีษ เป็นวิชาหนึ่งที่ว่าอาจไม่เป็นที่คุ้นเคยนัก เพราะส่วนใหญ่การศึกษาของสังคมมุสลิมในพื้นที่นับตั้งแต่ระดับตาดีกา หรือสถาบันปอเนาะมักมุ่งเน้นเฉพาะวิชาการอ่านอัลกุรอาน และวิชาฟิกฮ์สำหรับเป็นพื้นฐานเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจเพียงเท่านั้น เรื่องศาสนาถูกปลุกฝังมาเพียงให้เชื่อและปฏิบัติตามโตะครู หรือผู้รู้เป็นสำคัญโดยไม่สนใจหรือใคร่รู้ถึงหลักฐานที่ถูกต้องโดยตรงในประเด็นเหล่านั้น สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการคือ "บรรดาผู้รู้ หรือโตะครูส่วนใหญ่เป็นแบบคณะเก่าที่ตะอะศุบมัซฮับ หลักฐานที่มักนำมาอ้างคือทัศนะของอุละมาอ์มัซฮับ หรือไม่ก็เป็นฮะดีษต่างๆที่มีทั้งเศาะฮีฮ์ และไม่เศาะฮีฮ์ ซึ่งบางที่แม้โตะครูเองก็ยากต่อการแยกแยะเพราะมักเรียนรู้มาเฉพาะบางวิชา เช่นนะฮ์วีย์ ฟิกฮ์ และตะเศาะฟุฟเท่านั้น" (มุฮัมมัด บุกุมาเลศ, สัมภาษณ์เมื่อ 5 ส.ค. 2559)

ดังนั้นเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้สังคมมุสลิม โดยเฉพาะอิมาม หรือผู้นำศาสนา มีโอกาสได้เรียนรู้และเข้าใจวิชาการเกี่ยวกับฮะดีษอันเป็นแหล่งความรู้สำคัญของศาสนานี้ ซึ่งสามารถทำได้ในรูปแบบต่างๆ เช่นจัดอบรม หรือสัมมนาทางวิชาการ เป็นต้น โดยหวังว่าการเข้าใจในวิชาอุลุมอัลฮะดีษ คงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถทำให้สังคมมุสลิมสามารถแยกแยะและตรวจสอบระดับ หรือคุณภาพของบรรดาฮะดีษต่างๆที่มีนำมาอ้างอิงนั้นได้

4.3.5.4 จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อเป็นเวทีให้มีการเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูอ์ระหว่างผู้รู้หรือนักวิชาการมุสลิมฝ่ายต่างๆ

หลายครั้งการนำเสนอความรู้ของนักวิชาการกลุ่มต่างๆในสังคมมุสลิมเป็นไปในลักษณะด้านเดียว คือต่างฝ่ายต่างก็ยืนยันในหลักฐานของตนเองเป็นหลัก และตอบโต้ความคิดต่างด้วยอคติและวิธีการที่รุนแรง นำไปสู่ความขัดแย้งและแตกแยกอย่างบานปลายในสังคม บ้างโจมตีกันด้วยข้อหาร้ายแรง กระทั่งตัดสินอีกฝ่ายเป็นกาฟิรก็มี ซึ่งลักษณะดังกล่าวย่อมสื่อให้เห็นถึงความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรมที่น่าวิตกยิ่ง ทั้งๆที่ทุกปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในอิสลามนั้นมีกติกากล่าวและทางออกที่ดีอยู่แล้ว คือการตัดสินและยุติด้วยหลักฐานจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ โดยยึดตามความเข้าใจของบรรดาเศาะฮาบะฮ์เป็นหลัก แต่หลายปัญหาข้อขัดแย้งที่มีสามารถหาข้อสรุปได้ก็เพราะบางฝ่ายยังยึดติดกับทัศนคติส่วนบุคคล หรืออะดิษบางอะดิษที่เชื่อว่านำมาอ้างอิงได้โดยไม่ทราบถึงสถานภาพที่แท้จริงของหลักฐานหรืออะดิษดังกล่าวนั้น สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการคือ “บรรดาผู้รู้บางคนตะอัสศุบ (ยึดติด) ทัศนคติ ของอะละมาอีในมัซฮับของตนเองอย่างเกินเลย โดยขาดการเปิดใจกว้างรับฟังเหตุผลใดๆ กระทั่งยอมปฏิเสธไม่ยอมรับอะดิษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ บางบทหากไม่ตรงกับทัศนคติของมัซฮับนั้น” (อาลี สามารถ, สัมภาษณ์เมื่อ 7 ส.ค. 2559)

ขณะเดียวกันหลายฝ่ายกลับเพิกเฉยให้อะดิษปลอม หรืออะดิษเทียมมีการแพร่หลายอยู่ทั่วไปในสังคม เช่นบ้างก็ปรากฏในบรรดาดำราหรือหนังสือศาสนา การสอน การบรรยาย การคุตบะฮ์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโซเชียล หรือแม้กระทั่งข้อความติดฝาผนังในมัซยิด หรือโรงเรียนหลายแห่งก็ยังมีข้อความซึ่งเป็นอะดิษเมฆาฏอให้พบเห็นอยู่บ่อยครั้ง “เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงโทษหรือผลกระทบที่อันตรายยิ่งของอะดิษปลอม จึงเห็นสมควรจัดให้มีการเสวนา หรือสัมมนาเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันระหว่างบรรดานักวิชาการ อิมาม และผู้นำชุมชนเกี่ยวกับอะดิษประเภทนี้ ทั้งยังเป็นการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในสังคมอันเกิดจากการอ้างหลักฐานที่ไม่ถูกต้องได้อีกด้วย” (สาหรี่สาลิกา, สัมภาษณ์เมื่อ 7 ส.ค. 2559)

4.3.5.5 แนะนำให้สังคมมุสลิมรู้จักและเข้าถึงบรรดาดำราหลักด้านวิชาการอะดิษ

ในบรรดาดำราสำคัญเล่มต่างๆด้านวิชาการอะดิษ ทั้งในระดับเศาะฮีฮ์ เช่น เศาะฮีฮ์อัลบุคอรีฮ์ เศาะฮีฮ์มุสลิม และที่ระดับรองลงมา เช่น มุสนัดอะฮ์มัด และอัลสุนันทั้งสี่ หรือแม้กระทั่งที่ระดับต่ำกว่านั้น เช่น มุสนัดอัลฟิรเดาส์ของอัลดัยละมีฮ์ ซึ่งทั้งหมดล้วนมีมาตรฐานความถูกต้องไม่เท่ากัน เพราะนอกจากตำราสองเล่มแรกแล้ว เล่มอื่นๆย่อมมีทั้งอะดิษเศาะฮีฮ์ ฎะอ์อิฟ หรือเมฆาฏอปะปนอยู่ไม่มากนักน้อย ซึ่งประการดังกล่าวมุสลิมทั้งหลายพึงทราบโดยเฉพาะนักวิชาการ เพื่อจะได้ระมัดระวังการนำอะดิษแต่ละอะดิษนั้นไปกล่าวอ้างโดยไม่รู้แหล่งที่มา สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการ คือ “ทุกครั้งที่มีการหยิบยกหรืออ้างอะดิษหนึ่งๆนอกจากเอ่ยตัวบทเป็นภาษาอาหรับและแปลความหมายแล้ว ผู้สอน หรือผู้บรรยายควรระบุแหล่งที่มา หรือสถานภาพของอะดิษบทนั้นด้วย เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้เรียน หรือผู้ฟังในการนำไปปฏิบัติ หรือเผยแพร่ต่อไป” (ฮัสบูลละฮ์ กะเปอร์, สัมภาษณ์เมื่อ 3 ส.ค. 2559)

4.3.5.6 ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมมุสลิมเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบประเภทของฮะดีษผ่านสื่อต่างๆ

การให้ความรู้ความเข้าใจโดยอาศัยสื่อต่างๆ เช่นตำรา หนังสือ หรือสื่ออื่นๆ นอกจากเพื่อให้สังคมมุสลิมสามารถเข้าใจระหว่างฮะดีษที่ใช้ได้ กับใช้ไม่ได้แล้ว อีกทั้งเป็นการสกัดกั้นมิให้ประเภทต่างๆของฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง เช่น ฮะดีษเมฆาฏอแพร่หลาย หรือมีอยู่ได้อีกด้วย ทั้งนี้เนื่องสังคมมุสลิมส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจทางศาสนาจำกัด ไม่สามารถแยกแยะประเภทฮะดีษต่างๆ นั้นได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยการชี้แนะและอธิบายของนักวิชาการผ่านสื่อต่างๆ เป็นไปตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการ คือ “แนวทางการให้ความรู้เกี่ยวกับฮะดีษที่ถูกต้อง และไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งฮะดีษเกี่ยวกับคุณค่าของการปฏิบัติอิบาดะฮ์เนื่องโอกาสต่างๆ เช่น จัดพิมพ์หนังสือหรือเอกสารเกี่ยวกับฮะดีษปลอมที่ระบุถึงคุณค่าของงานเมาลิด นิสฟูชะอบาน หรือการอ่านสุเราะฮ์ต่างๆ เพื่อให้สังคมเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง” (รอชิดีน สมัยพิทักษ์, สัมภาษณ์เมื่อ 8 ส.ค. 2559)

4.3.5.7 จัดทำหนังสือ ตำรา สารานุกรม หรือเว็บไซต์เกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมฆาฏอ หรือหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง

ด้วยข้อจำกัดของแหล่งที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฮะดีษเมฆาฏอที่มีอยู่น้อยมาก จึงไม่แปลกที่สังคมมุสลิมไทยโดยทั่วไปยังขาดความเข้าใจและตระหนักถึงอันตรายของฮะดีษนี้ เพราะแม้แต่ในสถาบันสอนศาสนาหลายแห่ง หรือตำรับตำราศาสนาที่วางขายตามงานมัสยิดและในร้านหนังสือ ก็ยังมีฮะดีษประเภทนี้ปรากฏอยู่ไม่น้อย โดยขาดการตรวจสอบและเตือนให้ระวัง จึงเห็นควรเสนอแนวคิดเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สังคมด้วยช่องทางต่างๆที่สามารถทำได้ไม่ยาก อาทิ นำเสนอให้สำนักพิมพ์หรือกลุ่มนักวิชาการมุสลิมจัดทำสารานุกรม หรือตำรา นำเสนอทางเว็บไซต์ที่รวบรวมกล่าวถึงเฉพาะฮะดีษเมฆาฏอต่างๆอย่างละเอียดที่สุดขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาความเชื่อผิดๆหรือการปฏิบัติที่เป็นบิดอะฮ์ซึ่งแพร่หลายในสังคมมุสลิมเป็นผลกระทบจากฮะดีษเมฆาฏอนั้น ดังข้อเสนอแนะของนักวิชาการว่า “สื่อตำราย่อมสามารถอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับฮะดีษประเภทนี้ได้ดี จึงขอเสนอแนะให้จัดแปลตำราเกี่ยวกับฮะดีษเมฆาฏอ ฮะดีษฎะอ์ฟ ซิริก หรือบิดอะฮ์ออกสู่สังคมมุสลิมให้มากที่สุด เช่นหนังสือ “กอมูสอัลบิดาฮ์” ของชัยค์อัลบานีย์ก็เป็นเล่มหนึ่งที่หากแปลเป็นภาษาไทยน่าจะมีประโยชน์มาก” (อับดุลอะซีซ หัสนี, สัมภาษณ์เมื่อ 7 ส.ค. 2559)

4.3.5.8 เสนอให้องค์กรด้านศาสนาในระดับต่างๆมีนโยบายที่เข้มงวดต่อการเฝ้าสังเกตและป้องกันการแพร่หลายของความเชื่อและอิบาดะฮ์ต่างๆที่ขัดต่อหลักการศาสนา

เนื่องสังคมมุสลิมยังไม่มีหน่วยงานโดยตรงที่มีหน้าที่สอดส่อง หรือตรวจสอบอย่างกวดขันต่อการแพร่ระบาดของแนวความคิด หรือสิ่งที่บิดเบือนคำสอนของศาสนา จึงเป็นช่องว่างให้ผู้ไม่หวังดี หรือผู้หวังดีแต่ขาดความรู้กระทำบางสิ่งบางอย่างที่บิดเบือนและสร้างความเข้าใจผิดเกี่ยวกับฮะดีษของท่านนบี ﷺ สอดคล้องตามข้อเสนอแนะของนักวิชาการว่า “เคยได้ยินโตะครุที่มีสยิดหลังหนึ่ง

ยื่นขึ้นอ้างฮะดีษเกี่ยวกับผลบุญของการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคืนที่ไม่เหมือนกัน เช่นในคืนที่แรก จะได้อย่างโน้นอย่างนี้ และคืนที่สองจะได้อย่างโน้นอย่างนี้เป็นต้น ซึ่งฟังแล้วเข้าใจได้ว่าเป็นฮะดีษปลอมชัดๆ ฮะดีษเช่นนี้มีระบาดในหลายแห่งด้วยโดยเฉพาะช่วงเดือนรอมฎอน จึงอยากให้มีหลายฝ่ายช่วยสอดส่องดูแลด้วย โดยเฉพาะหากได้เสนอเป็นนโยบายหนึ่งต่อสำนักจุฬาราชมนตรีเพื่อกำหนดใช้แก่กรรมการอิสลามในจังหวัดต่างๆ” (ยูติน กาเต็ม, สัมภาษณ์เมื่อ 5 ส.ค. 2559)

ฉะนั้นหากมีองค์กรหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่เฝ้าสังเกตและดูแลเรื่องราวเหล่านี้โดยตรงก็จะทำให้การดูแลและจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและชัดเจนขึ้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็พยายามกระตุ้นให้ทุกฝ่ายในสังคมมุสลิม เช่นมัสยิด โรงเรียน ตลอดจนนักวิชาการ ผู้นำชุมชนทุกระดับได้ตระหนักและร่วมกันในหน้าที่ดังกล่าวด้วย

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอีนในกรณีความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาหลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ตามหลักการอิสลามจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า

หลักความเชื่อ หรือ หลักการยึดมั่น ตรงกับคำในภาษาอาหรับว่า “อะกีดะฮ์” แปลว่าผูก ขันให้แน่น ทำให้มั่นคง มัดใจ ยึดเหนี่ยวกัน สำหรับในทางวิชาการหมายถึง การเชื่อมั่นอันแน่วแน่และยืนยันทันอย่างมั่นคงต่อหลักการศรัทธา (อีมาน) และหลักการสำคัญทางศาสนา (อุกุลุดดีน) รวมทั้งเชื่อต่อทุกสิ่งที่ได้รับการยืนยันจากศาสนทูตของอัลลอฮ์ ~~ซึ่ง~~ ทั้งกิจการงานด้านจิตใจ ด้านความรู้ และด้านคำพูด ดังนั้นสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์นำมายึดถือด้วยความรู้สึกเชื่อมั่นศรัทธาอย่างแน่วแน่ว่าเป็นความจริง ไม่ว่าสิ่งเหล่านั้นจะเป็นความถูกต้องหรือไม่ ล้วนถือเป็นอะกีดะฮ์ทั้งสิ้น

หลักความเชื่อในทัศนะอิสลามถือเป็นประเด็นที่สำคัญและละเอียดอ่อนที่สุด เป็นประการแรกที่บรรดาศาสนทูต และนบีทั้งหลายต่างพยายามสั่งสอน และอธิบายความอย่างละเอียดเนื่องเป็นรากฐานสำคัญของอิสลาม การปฏิบัติต่างๆจะถูกต้องและเป็นที่ยอมรับได้ก็ต้องสอดคล้องกับประการดังกล่าวเท่านั้น ตลอดถึงอุละมาอ์ทั้งหลายต่างได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับอะกีดะฮ์ และเขียนและแต่งตำราขึ้นมามากมายเพื่ออธิบายข้อตัดสินหรือหุกมต่างๆให้สามารถแยกแยะสิ่งต่างๆที่เป็นปรปักษ์หรือสร้างความเสียหายต่ออะกีดะฮ์ได้ เช่น ชิริก กุฟรฺ นิฟาก คุรอฟาต หรือบิดอะฮ์ เป็นต้น ด้วยหลักความเชื่อ หรืออะกีดะฮ์ที่ถูกต้องและปลอดภัยจากความเชื่อเปี่ยงเบนทั้งหลายเหล่านั้น

หลักความเชื่อ หรืออะกีดะฮ์ในอิสลามมาจาก 2 แหล่งสำคัญคืออัลกุรอานและอัล-สุนนะฮ์ สำหรับแหล่งอ้างอิงอื่นๆนอกจากนี้ เช่น กียาส (การเทียบเคียง) หรือการใช้ปัญญาของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆย่อมมีอาจนำมาเป็นแหล่งอ้างอิงในเรื่องหลักความเชื่อได้เป็นอันขาด เนื่องจากมีลักษณะเป็นเพียงการคาดคะเน (ค็อนนียะฮ์)

สาเหตุการเกิดการบิดเบือนทางด้านหลักความเชื่อ หรือการเปี่ยงเบนออกจากอะกีดะฮ์ที่ถูกต้องในสังคมมุสลิมนั้นศึกษาพบว่าเกิดจากหลายสาเหตุที่สำคัญ คือ

- 1) ขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักความเชื่อ (อะกีดะฮ์) ที่ถูกต้อง

2) ยึดติดกับวิถีทางผิดๆที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ทั้งที่สิ่งนั้นเป็นความมดเท็จ อีกทั้งไม่ยอมเปิดกว้างรับสิ่งใหม่ที่แตกต่างมันเป็นสิ่งถูกต้อง

3) ความเชื่อสุดโต่งต่อบรรดาศาวะลี และคนศอลิห์

4) การเชื่อเฉพาะเตาฮีดอัลรูปียะฮฺ และปฏิเสธเตาฮีดอัลอูลูฮียะฮฺของอัลลอฮ์

สำหรับสิ่งที่เป็นปรกษ์ของอะกิดะฮ์ที่ถูกต้อง หรือสิ่งที่เป็นเหตุทำให้อะกิดะฮ์ หรือหลักความเชื่ออันพึงมีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เสียหาย หรือบกพร่องไปนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการหลัก คือ ชิริก กุฟรฺ และคฺรอฟาต ดังนี้

(1) ชิริก ทางภาษาแปลว่า การมีหุ้นส่วน หรือภาคี ส่วนทางวิชาการ หมายถึงการเชื่อหรือแสดงออกซึ่งรูปแบบต่างๆ ของการเคารพภักดี (อันพึงมีต่ออัลลอฮ์) แต่กลับแสดงต่อสิ่งอื่นด้วย ซึ่งอาจเกี่ยวกับคุณลักษณะแห่งการเป็นพระเจ้า (รูปูบียะฮฺ) หรือลักษณะแห่งการเป็นผู้พึงถูกเคารพภักดี (อูลูฮียะฮฺ) ชิริกถือเป็นความผิดบาปที่มหันต์ หรือ ร้ายแรงที่สุด โดยเฉพาะการตั้งภาคีโดยการเจตนาจงใจถือเป็นความผิดบาปที่อัลลอฮ์มิทรงให้การอภัย トラบใดที่เขายังไม่สำนึกและถอนตัวจากสิ่งเหล่านั้นอย่างเด็ดขาดเขา และมีผลทำให้การงาน (อะมัล) ที่ดีงามทั้งหลายที่เพียรกระทำมานั้น ต้องสูญสลายและไร้การตอบแทนใดๆ

(2) กุฟรฺ ทางภาษาแปลว่า ปกปิด ปกคลุมไว้ ส่วนทางวิชาการ หมายถึง สิ่งที่เป็นปรกษ์หรือตรงข้ามกับอัลอีมาน (การศรัทธา) หรือการจงใจปฏิเสธในสาระสำคัญที่มีผลทำให้ความเป็นมุสลิม (ของเขา) ต้องบกพร่องหรือขาดความสมบูรณ์ไป อาทิเช่นการปฏิเสธสิ่งใดๆ เป็นเป้าประสงค์สำคัญของสองประโยคปฏิญาณ การจงใจปฏิเสธสิ่งต่างๆ เป็นข้อใช้หรือข้อห้ามทางศาสนา และประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกุฟรฺ คือการเสแสร้งแก่งว่าศรัทธาเพียงภายนอกแต่แอบซ่อนการปฏิเสธ (กุฟรฺ) ไว้ภายในจิตใจ หรือเรียกว่า “นิฟาก”

(3) คฺรอฟาต ทางภาษาหมายถึง เรื่องที่อุปโลกน์ขึ้นมาจากความเท็จ หรือสิ่งต่างๆที่มีอาจเชื่อถือได้ และเกินเลยจากความเป็นจริง เป็นเรื่องเล่าปรัมปราที่สืบสานเชื่อกันมานับแต่โบราณกาล ทางวิชาการ “คฺรอฟาต” หมายถึง ความเชื่อมงายที่ได้จากการเล่าขานต่อกันมาจากอดีตซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับด้วยหลักการอิสลาม และหลักเหตุผลใดๆทางปัญญา หรืออาจรวมความถึงพิธีกรรมหรือประเพณีท้องถิ่นอันเกิดจากความเชื่ออันมงายที่สืบสานต่อกันมาจากบรรพบุรุษนับแต่โบราณ เช่น ความเชื่อมงายเกี่ยวกับภูิน ชัยภูอนและวิญญาน กะรอมมาต หรือความมีอำนาจบารมีของบุคคลสถานที่ และความเชื่อมงายเกี่ยวกับการปกป้องรักษาด้วยเครื่องรางของขลัง หรืออะซีมัดต่างๆ อันขัดต่อหลักการอิสลามม เป็นต้น คฺรอฟาตถือเป็นสิ่งต้องห้ามอย่างหนึ่งที่บางประการเป็นชิริกชัดเจนหรือบางประการก็เข้าข่ายความมงายที่อาจนำสู่ชิริกได้

ส่วนอิวาดะฮ์ในทางภาษา หมายถึง การนอบน้อม การยอมจำนน ความหมายทางวิชาการคือ เป็นคำที่รวมถึงทุกพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งจากคำพูด และการกระทำที่เปิดเผย และ

ซ่อนเร้น ที่แสดงออกเพื่อหวังในความรักและความพึงพอใจของอัลลอฮ์ ﷻ อิบาตะฮ์ต่างๆ แบ่งออกเป็นประเภทหลักๆ ได้ 2 ประเภท คือ 1) อิบาตะฮ์บาญินะฮ์ คือ อิบาตะฮ์ต่ออัลลอฮ์อันแสดงออกมาจากภายในจิตใจส่วนลึกที่ผูกพันต่อพระเจ้า 2) อิบาตะฮ์ศอฮิเราะฮ์ คือ อิบาตะฮ์ต่ออัลลอฮ์อันแสดงโดยอวัยวะภายนอก และอิบาตะฮ์ประเภทต่างๆ มีระดับความสำคัญในทางบทบัญญัติที่ลดหลั่นต่างกัน เช่น ฟิรฎูหรือวาญิบ และมันคุดบหรือมุสตะฮับ เป็นต้น

อิบาตะฮ์ในอิสลาม มีแหล่งอ้างอิงสำคัญจาก 2 แหล่งเช่นกัน คืออัลกุรอาน และอัลสุนนะฮ์ เนื่องอิบาตะฮ์เป็นหลักการประเภทเตกกีฟียะฮ์ ที่จำเป็นต้องปฏิบัติโดยสอดคล้องกับบัญญัติศาสนา ซึ่งอิบาตะฮ์ที่ถูกต้อง และได้รับการตอบรับ หรือได้รับการตอบแทนผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ นั้นต้องประกอบด้วย 2 เงื่อนไขสำคัญ คือ 1) เจตนาบริสุทธิ์ (อิคลาศ) ต่ออัลลอฮ์ ในการปฏิบัติ และ 2) ปฏิบัติอย่างสอดคล้องตามบทบัญญัติ หรือคำสั่งของอัลลอฮ์และแบบอย่าง (หรือสุนนะฮ์) ของท่านเราะสูล ﷺ เป็นสำคัญ หากผู้ใดจงใจละเมิดฝ่าฝืนต่อสิ่งที่บัญญัติไว้ในอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ บุคคลผู้นั้นย่อมเข้าข่ายผู้ละเมิด คือตกอยู่ในฐานะของผู้ปฏิเสธศรัทธา (กาฟิร) หรือผู้ฝ่าฝืน (ฟาซิก) หรือเป็นมุสลิมที่ทำชั่ว (อาศีย์) และสำหรับมุสลิมที่มีได้จงใจละเมิด แต่เนื่องจากความเขลา หรือผิดพลาดโดยไม่เจตนา เขาย่อมมีโอกาสได้รับการอภัยและรับการพิจารณาจากอัลลอฮ์ ﷻ

สำหรับสิ่งที่ทำให้อิบาตะฮ์เสียหายประการหนึ่งคือ “บิตอะฮ์” ซึ่งทางภาษาแปลว่าการอุทริสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นมาใหม่ ส่วนในทางวิชาการ หมายถึง อุทริกรรมในเรื่องศาสนาซึ่งขัดแย้งกับอัลกุรอาน สุนนะฮ์ อิจญ์มาฮ์ ตลอดจนทั้งแนวทางของสะลัฟอุมมะฮ์ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางศาสนา ทั้งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรืออิบาดะฮ์ บิตอะฮ์ส่วนใหญ่ที่เห็นได้ชัดเจนคือบิตอะฮ์ในเรื่องราวเกี่ยวกับอิบาดะฮ์ ส่วนในเรื่องราวอื่นๆ ที่เกี่ยวกับมูอามะลาต หรืออาดาต (ประเพณี) ล้วนๆ ย่อมไม่ถือเป็นบิตอะฮ์ ยกเว้นถูกปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับเรื่องอิบาดะฮ์ (หรือตะฮ์อับุด) ก็ย่อมกลายเป็นบิตอะฮ์ได้เช่นกัน บิตอะฮ์ในทางศาสนาทุกประเภทล้วนเป็นสิ่งต้องห้าม และหลงผิด และเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในหลักการศาสนา ไม่ว่าจะในเรื่องความเชื่อ หรืออิบาดะฮ์ก็ตาม ซึ่งระดับความรุนแรงของความผิดนั้นจะขึ้นอยู่กับสภาพของบิตอะฮ์ในแต่ละพฤติกรรม เช่น บางบิตอะฮ์เป็นกุฟร (ปฏิเสธศรัทธา) อย่างชัดเจน และบิตอะฮ์บางอย่างเข้าข่ายฐานความผิดเป็นสื่อนำไปสู่การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์

และตามหลักการอิสลามถือว่าการอ้างฮะดีษเมาฎูอ์เป็นหลักฐานทั้งในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ นั้นเป็นสิ่งต้องห้าม เนื่องจำเป็นต้องได้มาจากหลักฐานที่ถูกต้องและชัดเจนเท่านั้น ฉะนั้นการอาศัยหลักฐานอื่นๆ ที่ไม่ถูกต้องย่อมนำไปสู่การเบี่ยงเบนและหลงผิดในทางศาสนา เช่นการอ้างฮะดีษเมาฎูอ์ หรือฮะดีษปลอม รวมถึงฮะดีษฎะอ์ฟิฎุดัน ซึ่งเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดชิริก บิตอะฮ์ คุรอฟาต และสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ขึ้นมาในสังคมมุสลิม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์ทัศนะบรรดานักวิชาการมุสลิมเกี่ยวกับฮะดีษ
เมฆูอ จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า

ฮะดีษเมฆูอ ทางภาษาหมายถึง ฮะดีษ หรือเรื่องราวที่ถูกอุปโลกน์หรือปลอมแปลง
ขึ้น ส่วนความหมายในทางวิชาการ หมายถึง ฮะดีษประเภทหนึ่งที่ถูกแอบอ้าง หรือเข้าใจกันว่าเป็น
คำพูด หรือเรื่องราวที่พาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ แต่ได้รับการพิสูจน์ตามหลักวิชาการฮะดีษด้วย
กระบวนการตัดครีจญ์และตะฮ์กีอย่างชัดเจนว่าจริงแล้วเป็นเพียงคำพูดจากบุคคลอื่นซึ่งถูกอุปโลกน์
ขึ้นโดยจงใจเพื่อเป้าหมายบางประการ หรือถูกถ่ายทอดต่อกันมาด้วยความเข้าใจผิด ทั้งนี้ลักษณะ
ความเป็นฮะดีษเมฆูออาจเกิดขึ้นเฉพาะในส่วนตัวบท (มะตัน) หรือสายรายงาน (สะนัด) ของฮะดีษ
นั้นๆ ก็ได้ ด้วยเหตุผลทั้งปวงฮะดีษประเภทนี้จึงไม่สามารถใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาในกรณี
ใดๆได้ อีกทั้งไม่นับเป็นฮะดีษที่ถูกต้องในความหมายที่แท้จริง หรือเป็นเพียงฮะดีษเงาะอิฟิในระดับที่
เลวที่สุด

ฮะดีษเมฆูอแตกต่างจากฮะดีษเงาะอิฟิ คือ ฮะดีษเงาะอิฟิ หมายถึง ฮะดีษที่ขาด
ความสมบูรณ์ในคุณลักษณะหนึ่งๆ ของความเป็นฮะดีษระดับเศาะฮี้ฮ์ หรือฮะสัน ซึ่งมีข้อแตกต่าง
จากฮะดีษเมฆูอใน 2 กรณี คือ 1) กรณีของการนำไปรายงาน ซึ่งบรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่มีทัศนะว่า
อนุโลมให้ใช้อ้างอิงได้เฉพาะในกรณีเรื่องราวเกี่ยวกับการส่งเสริมทำความดี (พะฎอฮิล) ห้ามปราม
ความชั่ว การเล่าเรื่อง หรือข้อคิดคำสอนต่างๆที่ไม่เกี่ยวข้องกับการหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ และ
การใช้ตัดสินข้อชี้ขาดปัญหาศาสนาในประเด็นฮะลาล หรือฮะรออมโดยเป็นไปภายใต้เงื่อนไขบาง
ประการเท่านั้น 2) กรณีของการนำไปใช้เป็นหลักฐาน ซึ่งฮะดีษเงาะอิฟิมีหลายระดับและชนิดที่
แตกต่างกัน เช่นฮะดีษเงาะอิฟิยะสีร็อนบางชนิดถูกอนุโลมให้ใช้เป็นหลักฐานทางศาสนา หรือสามารถ
ยกระดับเป็นฮะดีษฮะสันลัซิม์ยริฮีด้วยเงื่อนไขบางประการ ตลอดทั้งใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานได้เช่น
ฮะดีษฮะสันทั่วไปได้ อันแตกต่างจากฮะดีษเมฆูอที่ไม่อนุญาตให้นำไปอ้างเช่นนั้นได้เนื่องถูกพิสูจน์
แล้วว่าเป็นการกล่าวเท็จชัดเจนและห้ามนำไปอ้างอิงเป็นหลักฐานหรือนำไปปฏิบัติโดยเด็ดขาด

และฮะดีษเมฆูอแตกต่างจากฮะดีษเงาะอิฟิตัน คือ ฮะดีษเงาะอิฟิฏิดตัน หมายถึง
บรรดาฮะดีษต่างๆที่ผู้รายงานถูกวิจารณ์หนักในกรณีขาดคุณสมบัติด้านคุณธรรม (อะดะละฮ์) เช่น
กล่าวเท็จ และคุณสมบัติด้านความแม่นยำ (ฎ็อบฎุ) เช่นความจดจำบกพร่องรุนแรง ได้แก่บรรดา
ฮะดีษเงาะอิฟิในระดับคุณภาพเลวทั้งหลาย เช่น ฮะดีษมัตุรุก ฮะดีษมุนักร์และฮะดีษมัฎรุท์เป็นต้น
ฮะดีษเงาะอิฟิฏิดตันระดับต่างๆ ถือเป็นฮะดีษที่มีสามารถนำไปรายงาน หรือใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานใน
เรื่องใดๆ ทางศาสนาได้เช่นเดียวกับฮะดีษเมฆูอ เพียงแต่อยู่ในระดับที่เลวน้อยกว่าเท่านั้น

ส่วนสาเหตุการแพร่หลายของฮะดีษเมฆูอในทัศนะของอุละมาอ์มุสลิมจาก
การศึกษาพบว่าการกุสฮะดีษเมฆูอน่าจะเกิดขึ้นในช่วงปลายของศตวรรษแรกแห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช
มาแล้ว คือหลังปรากฏความพยายามการกล่าวอ้างสิ่งต่างๆต่อท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ ตลอดทั้งเกิดความ

ขัดแย้งทางการเมือง และความแตกแยกมากมายระหว่างมุสลิมในช่วงดังกล่าว ด้วยหลายสาเหตุ เช่น

- 1) การเกิดกลุ่มเบี่ยงเบนต่างๆขึ้นในหน้าประวัติศาสตร์อิสลาม อาทิเช่น ซือฮะฮ์ เคาะวาริจญ์ มุอตะซิละฮ์ และศูฟีย์ เป็นต้น
- 2) สนับสนุนความเชื่อ และทัศนะของสำนักคิดที่สังกัด
- 3) เจตนาเพื่อชักชวนสู่การทำดี และห้ามการทำชั่ว
- 4) หวังในลาภยศ หรือผลประโยชน์ทางโลก และพบว่าบรรดานักปลอมแปลงอะดีษ หรือบุคคลผู้ถูกครหาว่าอะดีษนั้น ถูกแบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ 1) บุคคลนอกศาสนาที่เจตนาทำลายอิสลาม และสังคมมุสลิม 2) บุคคลผู้อะดีษเพียงเพื่อส่งเสริมให้ผู้คนทำความดี และละห่างความชั่ว 3) บุคคลผู้นำเอาคำกล่าวของบุคคลต่างๆที่เห็นว่าสวยงามมาแต่งสายรายงาน แล้วอ้างว่าเป็นอะดีษจากท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ 4) บุคคลผู้เจตนาอะดีษปลอมเพื่อผลประโยชน์ทางโลก 5) บุคคลผู้เจตนาอะดีษปลอมเนื่องนิยมในมัซฮับที่สังกัด 6) บุคคลผู้เจตนาอะดีษปลอมเนื่องความรักอย่างสุดโต่งต่ออะฮ์ลุลบัยต์ หรือผู้นำ และ 7) บรรดานักเล่านิทานที่หวังการยอมรับ และความเชื่อถือ

อุละมาอะดีษได้วางกฎเกณฑ์เพื่อการพิจารณาอะดีษเมมาฏอ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) การพิจารณาด้านสะเน็ด ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก 2 แหล่ง คือ ข้อมูลของสะเน็ดที่ถูกระบุว่าอ่อนด้อยที่สุด และอะดีษจากบันทึกของผู้รายงานที่ถูกตัดสินแล้วว่าเป็นเมมาฏอ นอกจากนั้นการตรวจสอบอะดีษเมมาฏอในด้านสะเน็ดยังสามารถพิจารณาได้จากการมีรอยวิย หรือผู้รายงานซึ่งเป็นบุคคลผู้มีคุณสมบัติอะดีษปลอม กล่าวเท็จ หรือรายงานอะดีษมาจากกลุ่มลัทธิบิดเบือนต่างๆ ปรากฏชื่ออยู่ในสะเน็ด รวมถึงมีที่มาจากอิสรออียียัต หรือเรื่องเล่าปรัมปราที่ถูกอุปโลกน์ขึ้น 2) การพิจารณาด้านมะตัน (ตัวบท) ซึ่งสามารถพิจารณาได้ 2 แหล่ง คือ เป็นคำพูดของคนอะดีษเอง และเป็นคำพูดที่คนอะดีษอ้างมาจากบุคคลอื่น เช่นกันอะดีษเมมาฏอยังสามารถพิจารณาได้จากระดับด้านความไม่น่าเชื่อถือ (อัลดัจญ์รีฮ์) ของบุคคลในสะเน็ด (สายรายงาน) เช่น ในกรณีที่เป็นอะดีษฎะาะฮ์อีฟญิดตันคือ 1) ระดับที่ไม่น่าเชื่อถือค่อนข้างมาก เช่น ฎะาะฮ์อีฟญิดตัน, ลายุกดับ อะดีษฮุส, ลัยสะบิฮัยฮิน 2) ระดับที่ไม่น่าเชื่อถือมาก เช่น ฟุลาณ มุตฮัม บิอัลกิซบ, มุตฮัม บิอัลวัฏอ, มัตรุก และ 3) ระดับที่ไม่น่าเชื่อถือเป็นอย่างยิ่ง เช่น กัซซาบ, วัฏฏอ, ดัจญาล และ ในกรณีที่เป็นอะดีษเมมาฏอ คือ ระดับที่ไม่น่าเชื่อถืออย่างที่สุด เช่น อักซะบุดดีนาส, อิลัยฮิ อัลมุนตะฮา ฟิอัลกิซบ, อิลัยฮิ อัลมุนตะฮา ฟิอัลวัฏอ

ข้อสังเกตเกี่ยวกับอะดีษเมมาฏอมี 3 ด้าน คือ 1) เกี่ยวกับผู้รายงาน คือ การยอมรับของตัวผู้รายงาน และการวิพากษ์ของบรรดาอุละมาอะดีษด้วยถ้อยคำต่างๆที่บ่งบอกถึงความเป็นเมมาฏอ 2) เกี่ยวกับสายรายงาน (สะเน็ด) คือ การวิพากษ์ของบรรดาอุละมาอะดีษด้วยถ้อยคำต่างๆที่บ่งบอกถึงความเป็นเมมาฏอ และข้อพิรุทธการขาดตอนของช่วงเวลาระหว่างบุคคลต่างๆที่ระบุชื่อในสายรายงาน และ 3) เกี่ยวกับตัวบท (มะตัน) คือ ตัวบทอะดีษใช้ภาษาที่อ่อนด้อย ตัวบทอะดีษมีความหมายที่

ขัดแย้งกับข้อเท็จจริง ตัวบทชะติษที่สื่อถึงการเทิดทูนหรือการดูแลโดยความเท็จอย่างชัดเจน และตัวบทชะติษรายงานมาจากบุคคลคนเดียวซึ่งไม่เป็นที่รู้จัก

สำหรับข้อบัญญัติหรือหุก่มทางศาสนาเกี่ยวกับชะติษเมาฎอ พบว่าบรรดาอะลามอได้พิจารณาออกเป็น 2 ประเด็นสำคัญ คือ 1) การรายงานชะติษเมาฎอ หรือชะติษที่ไม่ถูกต้อง หรือบอกเล่าสั่งสอนต่อยังบุคคลอื่นโดยอ้างว่ามาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มิว่าในเรื่องเกี่ยวกับหะลาลหะรอม การส่งเสริมทำดี หักห้ามทำชั่ว หรือเรื่องอื่นๆ หากเป็นการจริงแล้วย่อมถือเป็นบาปใหญ่ในฐานกล่าวเท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่หากเป็นไปโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เขาย่อมอยู่ในข่ายที่ควรได้รับการผ่อนโทษ 2) การปฏิบัติตามความเชื่อและอิบาดะฮ์ใดๆที่อ้างอิงมาจากชะติษเมาฎอ หรือชะติษที่ไม่ถูกต้อง สิ่งนั้นถือเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักการศาสนาและไม่ถูกยอมรับ หากผู้ใดทราบหลักฐานที่ถูกต้องแล้วแต่ยังจงใจฝ่าฝืนและละเมิด เขาย่อมได้รับโทษทัณฑ์ในทางศาสนาในฐานจงใจกล่าวเท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และอุตกรรมสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นมาในศาสนา แต่หากเชื่อหรือปฏิบัติตามสิ่งที่ขัดต่อหลักการศาสนาเหล่านั้นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เขาย่อมอยู่ในข่ายที่ควรได้รับการผ่อนโทษ และพบว่าชะติษเมาฎอมีการแพร่หลายในสังคมมุสลิมในหลายรูปแบบ คือ 1) ตำรา หนังสือ และข้อเขียน 2) การบรรยาย การสอน หรือคุตบะฮ์ และ 3) สื่ออินเทอร์เน็ต

บรรดาอะลามอหลายท่าน อาทิเช่น อะฮ์มัด บิน หันบัล, อิบน์ ตัยมียะฮ์, อิบน์ ก็อยยิม อัลญะซียะฮ์, อัชเชากานีย์, อัชชาฎิปีย, अबดุลอะซีซ อิบน์บาช และมุฮัมมัด นาซีรุดดีน อัลอัลบานีย์ ต่างมีทัศนะต่อชะติษเมาฎอที่สอดคล้องกัน คือ ต่างเห็นว่าชะติษเมาฎอเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ขัดแย้งต่อหลักการศาสนา เป็นสาเหตุสำคัญของการแพร่หลายชิริก บิดอะฮ์ คุรอฟาต และสิ่งผิดหลักการทั้งหลาย และเห็นว่าการปฏิบัติในเรื่องศาสนานั้นจำเป็นต้องอาศัยจากแหล่งอ้างอิงมาจาก อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ อันหมายถึงชะติษที่เศาะฮี้ฮ์ตามความเข้าใจที่ถูกยอมรับและสืบทอดต่อกันมาจากชนรุ่นแรกของอุมมะฮ์ หรือสะลัฟซอลิห์เป็นสำคัญเพราะหากไปยึดถือในหลักการอื่นจากนี้ที่ย่อมมีโอกาสเกิดความผิดพลาดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้ และเห็นว่าภัยพิบัติหนึ่งที่ประสบต่อสังคมมุสลิมนับแต่อดีตถึงปัจจุบันคือการแพร่หลายของชะติษเมาฎอในสังคมมุสลิมซึ่งมีผลทำให้เกิดความเสียหายมากมายทั้งทางด้านหลักความเชื่อ และเรื่องบทบัญญัติต่างๆ ทางศาสนา และการอ้างชะติษเมาฎอเป็นหลักฐานนั้น คือสาเหตุอันอันตรายยิ่งต่อการบิดเบือนในเรื่องศาสนา ซึ่งอาจมีปะปนอยู่ ตำราต่างๆทางศาสนา หรือ เผยแพร่ในรูปแบบของการสอน ซึ่งบรรดาผู้รู้ในยุคหลัง หรือฟูเกาะฮ์ฮ์บางคนนำชะติษเมาฎอเหล่านั้นไปยึดเป็นหุก่ม หรือทัศนะโดยมิชอบ ซึ่งนอกจากสาเหตุจากการดูดาของบรรดาผู้รู้ต่อกรณีชะติษเมาฎอ หรือชะติษที่ไม่ถูกต้องแล้ว ประเพณีหรือความเชื่อฝังงายที่มีอยู่ในสังคมหนึ่งๆก็มีอิทธิพลต่อการแพร่หลายสิ่งบิดเบือนต่อความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในสังคมมุสลิมได้เช่นเดียวกัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบการอ้างอิงฮะดีษมาฏอต่อกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอบัติของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามันและแนวทางแก้ไข จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 นี้พบว่า

กรณีความเชื่อและการปฏิบัติอบัติของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามันศึกษาพบว่าการอ้างอิงหลักฐานที่เป็นฮะดีษระดับมาฏอ และฎะอียะอ์ฟฎิดัน หรือฮะดีษต่างๆที่ไม่ถูกต้องรวมทั้งสิ้นจำนวน 42 ฮะดีษ คือ

1. ฮะดีษที่ระบุว่า “นุร (รัศมี) ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ สิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนการสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย”
2. ฮะดีษที่ระบุว่า “นบีคิรียัมมีชีวิตอาศัยอยู่และเดินสัญจรในแถบพื้นที่ชายฝั่งทะเล”
3. ฮะดีษที่ระบุว่า “การขอดุ้อ์ ณ หลุมสุสานของผู้เป็นวะลีจะได้รับการตอบรับ”
4. ฮะดีษที่ระบุว่า “หากติดขัดปัญหาใดๆ ก็จงไปวิงวอนขอกับชาวสุสาน”
5. ฮะดีษที่ระบุว่าอิมามอัชชาฟีอียี คืออูละมาอ์บุคคลสำคัญที่ท่านนบี ﷺ ทำนายไว้
6. ฮะดีษที่ระบุว่าการปฏิบัติอบัติต่างๆในคีนนิศฟูชะอฺบาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริซกีมากมาย
7. ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดที่อ่านสุเราะฮ์ กุลฮุวัลลอฮ์ (อัลอิคลาศ) หนึ่งพันครั้งในการละหมาด 100 ร็อกอ์ต ในค่ำคืนวันที่ 15 ของเดือนชะอฺบานเขาจะไม่ตายไปนอกจากว่าอัลลอฮ์จะทรงยกให้มลาอิกะฮ์ 100 ตนมาแจ้งข่าวดีแก่เขา และอีก 30 มลาอิกะฮ์ที่ทำให้เขาพ้นจากไฟนรก”
8. ฮะดีษที่ระบุว่าบริเวณระหว่างหลุมสุสานท่านนบี ﷺ และมิมบร์ของท่านนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์
9. ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดกล่าวคำพูดทางดุนยาในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไประยะ 40 ปี”
10. ฮะดีษที่ระบุว่าวิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่ไม่อนุญาตให้สามารถเรียนรู้และใช้เพื่อการรักษาได้
11. ฮะดีษที่ระบุว่า “แท้จริงความรู้ที่ถูกเก็บซ่อนไว้ ดังนั้นพวกท่านจงปกปิดมัน เว้นแต่เจ้าของ (หรือผู้รู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนการครอบครอง) มันเท่านั้น”
12. ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาปออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคภัยออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยสุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความร่ำรวยและผู้ใดตัดเล็บในวันจันทร์จะทำให้ความเจ็บป่วยออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วยความมีสุขภาพ...”

13. ฮะดีษที่ระบุว่าการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอานมาแขวนเป็นอะซีมันต์เพื่อรักษาโรค รวมทั้งป้องกันภูินและสิ่งชั่วร้ายต่างๆเป็นการกระทำที่มีหลักฐาน
14. ฮะดีษที่ระบุว่าผู้ใดมีความนึกคิดที่ติดต่อกันก่อนหนึ่งๆอัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริงๆต่อเขา
15. ฮะดีษที่ระบุการส่งเสริมให้กล่าว “ลาอิลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกันหลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสาน
16. ฮะดีษที่ระบุว่าให้ก่อหลุมสุสานอย่างแน่นหนาเพื่อให้เกิดผลดีบางประการแก่ผู้ตาย
17. ฮะดีษที่ระบุให้อ่านตัลกินเพื่อสอนผู้ตายภายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง
18. ฮะดีษที่ระบุการเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันศุกร์
19. ฮะดีษที่ระบุการเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันอีดทั้งสอง
20. ฮะดีษที่ระบุการสนับสนุนให้อ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสานของผู้ตาย
21. ฮะดีษที่ระบุการส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์ “กุลฮฺวัลลอฮฺอะฮฺด” เมื่อเดินผ่านสุสาน
22. ฮะดีษที่ระบุให้จัดพิธีการทำบุญเลี้ยงอาหารในโอกาสครบรอบการตายเพื่ออุทิศผลกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ
23. ฮะดีษที่ระบุว่าเมื่ออาบน้ำละหมาด (วุฎูอ์) ครั้งใดก็จงกล่าวว่า “บิสมิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์” แล้วท่านจะถูกบันทึกความดี ตรีบาบิตที่การอาบน้ำละหมาดนั้นยังไม่เสร็จสิ้น
24. ฮะดีษที่ระบุรูปแบบอ่านดุอาอ์ขณะทำความสะอาดล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาด
25. ฮะดีษที่ระบุการส่งเสริมให้อ่านอายะฮ์กุรซีย์หลังจากวุฎูอ์
26. ฮะดีษที่ระบุว่าผู้ใดกล่าวตะชะฮุด และเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาดประตูแห่งความเมตตาจะถูกเปิดให้แก่เขา
27. ฮะดีษที่ระบุว่าไม่มีน้ำละหมาด (วุฎูอ์) สำหรับผู้ที่มีได้กล่าวเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ
28. ฮะดีษที่ระบุว่ารูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์
29. ฮะดีษที่ระบุว่า “แท้จริงท่านนบี ﷺ เคยละหมาด (สุนนะฮ์) ก่อนญุมอะฮ์จำนวน 2 ร็อกอะฮ์ และหลังจากญุมอะฮ์จำนวน 2 ร็อกอะฮ์”
30. ฮะดีษที่ระบุการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎ็อบ
31. ฮะดีษที่ระบุว่า “เมื่อถึงคืนนิศฟูชะอฺบาน พวกท่านจงละหมาดในคืนนั้น และจงถือศีลอดในวันรุ่งขึ้น แท้จริงอัลลอฮ์จะทรงลงมายังฟ้าชั้นต่ำที่สุด และตรัสว่า มีผู้ขออภัยโทษหรือไม่

ข้าจะอภัยให้ มีใครขอริสกีหรือไม่ข้าจะให้ริสกีแก่เขา มีใครประสบทุกข์ภัยบ้างหรือไม่ ข้าจะให้เขาได้ พ้นภัย มีผู้ใดเป็นอย่างนั้นอย่างนี้บ้างไหม กระทั่งดวงอาทิตย์ขึ้น”

32. ฮะดีษที่ระบุการละหมาดสุนัตเตาบาเฮอีในรูปแบบที่เจาะจง

33. ฮะดีษที่ระบุการละหมาดสุนัตอ้ายต์ในรูปแบบที่เจาะจง

34. ฮะดีษที่ระบุว่า “บุคคลใดได้ชดใช้ละหมาดฟัรฎูเวลาดำเนินในช่วงวันศุกร์สุดท้ายของเดือนรอมฎอน ดังกล่าวจะมีผลบังคับ (ลบล้าง) ทุกๆละหมาดที่ขาดไปในอายุขัยของเขากระทั่งถึง 70 ปี”

35. ฮะดีษที่ระบุว่า “บุคคลใดที่ละหมาดฟัรฎูเวลาต่างๆได้ล่วงเลยเขาไป โดยที่เขาไม่ทราบจำนวนของมัน (ว่าเท่าใด) ดังนั้นให้เขาจงทำละหมาดจำนวน 4 ร็อกอะฮ์ในวันศุกร์แรกของเดือนชะอฺบาน แต่หากผู้ใด ไม่สะดวกก็จงทำในวันศุกร์แรกของเดือนรอมฎอน”

36. ฮะดีษที่ระบุว่า “ท่านนบี ﷺ ชอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล หรืออาหารชนิดหนึ่งๆที่ไม่ถูกสัมผัสด้วยไฟ”

37. ฮะดีษที่ระบุผลบุญของการร่วมละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคืน

38. ฮะดีษที่ระบุให้เนียตครองชุดเอี้ยะรอมเพื่อการทำฮัจญ์หรืออุมเราะฮ์ตั้งแต่ออกจากบ้าน

39. ฮะดีษที่ระบุว่า “หินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้”

40. ฮะดีษที่ระบุว่า “ผู้ใดอาบน้ำวุฎูอ์อย่างดี (แล้วอาสา) ออกเดินสะแอะระหว่างศอฟาและมัจวะฮ์ อัลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ขึ้น”

41. ฮะดีษที่ระบุว่า “บุคคลใดอ่านบท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” ตอนเย็นของวันอะรอฟะฮ์จำนวน 1,000 ครั้ง อัลลอฮ์ย่อมทรงประทานในสิ่งที่เขาวิงวอนขอ”

42. ฮะดีษที่ระบุว่า “บุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่มิได้เยี่ยมเยียน (สุสานของ) ฉันทากับผู้สิ้นประพาศิตหายบาคายต่อฉันทัน”

โดยผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษข้างต้นต่อสังคมมุสลิม คือก่อให้เกิดความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่เบี่ยงเบนต่างๆ ไปจากหลักการศาสนาที่ถูกต้อง ซึ่งเข้าข่ายความผิดในแต่ละกรณีที่แตกต่างกันหลายระดับ เช่น ซิริก กุฟรฺ บิดอะฮ์ และครอฟาต สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหานั้นเกิดจากผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเหมายุทธต่อกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน จากการสัมภาษณ์ผู้รู้และนักวิชาการมุสลิมจำนวน 40 คน ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ข้อเสนอแนะโดยสรุปสาระสำคัญได้เป็น 8 แนวทางดังนี้

1) รณรงค์ให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญของสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ

- 2) อธิบายให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงการทุ่มเทของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตต่อการปกป้องฮะดีษหรือสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ
- 3) สนับสนุนให้สังคมมุสลิมเรียนรู้วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษในระดับที่สูงและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
- 4) จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อเป็นเวทีให้มีการเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมฆาอูระหว่างผู้รู้หรือนักวิชาการมุสลิมฝ่ายต่างๆ
- 5) แนะนำให้สังคมมุสลิมรู้จักและเข้าถึงบรรดาตำราหลักด้านวิชาการฮะดีษ
- 6) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมมุสลิมเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบประเภทของฮะดีษผ่านสื่อต่างๆ
- 7) จัดทำหนังสือ ตำรา สารานุกรม หรือเว็บไซต์เกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมฆาอูหรือหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง
- 8) เสนอให้องค์กรด้านศาสนาในระดับต่างๆ ของสังคมมุสลิมมีนโยบายที่เข้มงวดต่อการเฝ้าสังเกตและป้องกันการแพร่หลายของความเชื่อและอภิปาฐะฮ์ต่างๆ ที่ขัดต่อหลักการศาสนา

5.2 การอภิปรายผล

การอ้างอิง หรือรายงานฮะดีษเมฆาอู หากเป็นไปโดยไม่ทราบย่อไม่ถือเป็นความผิดพลาด แตกต่างจากกรณีที่ทราบแต่เจตนานำไปรายงานและพาดพิงถึงท่านนบี ﷺ อย่างจงใจ ย่อมถือเป็นความผิดพลาดบั่นทอนเนื่องเป็นการกล่าวเท็จต่อท่าน ส่วนความเชื่อและอภิปาฐะฮ์ที่ปฏิบัติตามฮะดีษเมฆาอูนั่นล้วนเป็นความเสียหาย ดังอภิปรายผล ดังนี้

5.2.1 การอ้างอิงฮะดีษเมฆาอูในกรณีความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับบรรดانبีวะลี และคนซอลิฮ์เป็นความเชื่อที่เบี่ยงเบนจากหลักอะกิดะฮ์ที่ถูกต้อง

ความสุดโต่งในประเด็นต่างๆ ทางศาสนา มีว่าที่เกี่ยวข้องกับด้านความเชื่อ หรือการปฏิบัติล้วนอยู่ในข่ายของสิ่งต้องห้าม ดังระบุในฮะดีษที่ว่า

((إِيَّاكُمْ وَالْعُلُوَّ فِي الدِّينِ، فَإِنَّهُ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْعُلُوَّ فِي الدِّينِ))

(أخرجه أحمد، 1/347: 1997 ، النسائي ، 1964 : 3057)

ความว่า “ขอพวกท่านจงระวังความสุดโต่ง (ในเรื่องศาสนา) เพราะประชาชาติก่อนหน้าพวกท่านต้องพบกับความพินาศก็เพราะความสุดโต่ง”¹

(บันทึกโดย 'Ahmad, 1977 : 1/347, al-Nasa'iy, 1964 : 3057)

¹ อัลอัลบานีย์ตัดสินว่าเป็นฮะดีษเศาะฮิฮ์ (al-Albāniy, 1999 : 1285)

โดยเฉพาะความสุดโต่งในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อหรืออะกีดะฮ์ เนื่องเป็นสาเหตุอันอาจนำพาสู่ความเสียหาย หลงผิด และเปี่ยงเบนไปจากหลักอะกีดะฮ์ที่ถูกต้อง เช่นกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

กรณีความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับนุรของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นความเชื่อเปี่ยงเบนที่ไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องใดๆรองรับเป็นเพียงหลักความเชื่อหนึ่งของกลุ่มศูฟี ซึ่งถูกเรียกขานในหมู่พวกเขาด้วยชื่อต่างๆ เช่น อัลหะกีกะฮ์อัลมุฮัมมะดียะฮ์, อัลตุรเราะฮ์ตุลบัยฎอฮ์, รูซูลอัลรวิฮา หรือ อัลอินसानุลกามิล เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของบรรดาอะลิมมุสลิมหลายท่านที่กล่าวว่าความเชื่อนี้มาจากความคิดความเชื่อของอิบนุ อะรอเบียที่มักกล่าวถึง "อัลหะกีกะฮ์ อัลมุฮัมมะดียะฮ์" อันได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากกลุ่มศูฟีในอดีต (Abd al-Rauf, 1995 : 177-188) นักวิชาการบางท่านยังให้ทัศนะว่าความเชื่อเกี่ยวกับรัศมีของท่านนบี หรือ "นุรมุฮัมมะดียะฮ์" แต่เดิมคือสิ่งที่มุสลิมบางกลุ่มโดยเฉพาะพวกชีอะฮ์ได้รับอิทธิพลมาจากชาวยิวที่เชื่อพระเจ้าทรงสถิตอยู่ในกลุ่มชนชาวยิวและแผ่นดินศักดิ์สิทธิ์ พวกชีอะฮ์ก็เชื่อในทำนองเดียวกันว่าอัลลอฮ์ ﷻ ทรงสถิตอยู่ในตัวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงทำให้ท่านอยู่ในสภาพไร้ความบาป (อิศมะฮ์) โดยสมบูรณ์ ต่อมาการสถิตดังกล่าวนั้นถูกเรียกขานด้วยคำว่า "นุรมุฮัมมัด" หรือรัศมีของท่านนบี ﷺ ซึ่งสามารถตกทอดสืบสานต่อไปยังลูกหลานอีกด้วย นอกจากนั้นพวกศูฟีบางกลุ่มก็เชื่อเช่นกันว่ารัศมีดังกล่าวยังสามารถเกิดขึ้นในตัวของบรรดาผู้อาวุโสของพวกเขาโดยผ่านการปฏิบัติอิบาดะฮ์ การถือศีล การสละโลก จนกระทั่งสามารถบรรลุสู่การสถิตอยู่ร่วมเป็นหน่วยเดียวกับอาดัม (ชาติ) ของอัลลอฮ์ (ดู al-Hassan, 2014 : 281) และที่หลงผิดยิ่งกว่านั้นคือ คำกล่าวของอิบนุ อะเราะเบียเองที่ว่า "แท้จริงมวลรวมของมุฮัมมัดนั้นมีความสมบูรณ์ ครอบคลุมครบถ้วนยิ่งกว่ามวลรวมของพระเจ้าเสียอีก" (al-Sirhindiy, 2002:100,236) ความเชื่อเกี่ยวกับนุร หรือรัศมีของท่านนบี ﷺ ข้างต้นได้ก่อให้เกิดเป็นประเด็นสงสัยและข้อถกเถียงมากมาย เช่น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นบุคคลเช่นปุถุชนทั่วไปหรือไม่? ท่านสามารถล่วงรู้สิ่งเร้นลับ หรือสามารถตอบรับการขออูอาฮ์ของบุคคลที่ขอได้หรือไม่? เป็นต้น ซึ่งชัยค์อับดุลอะซีซ บิน บาซ ตัดสินว่าบุคคลใดก็ตามที่จับชีวิตลงบนความเชื่อที่ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มิใช่มนุษย์ หรือมิใช่มาจากลูกหลานของอาดัม หรือเชื่อว่าจะสามารถล่วงรู้สิ่ง เร้นลับ ความเชื่อนี้ถือเป็นการปฏิเสธ (กัฟร) และผู้ใดเชื่อเช่นนี้ย่อมตกเป็นกาฟิรที่มหันต์ยิ่ง นอกจากนั้นการขออูอาฮ์ ขอความช่วยเหลือและการบนบานต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หรือบุคคลอื่นๆ เช่นบรรดานบี คนซอลิห์ ญิน มลาอิกะฮ์ และบรรดารูปเคารพต่างๆ ทั้งหมดนั้นคือสิ่งเดียวกันกับพฤติกรรมของบรรดามุชริกีนทั้งหลายในยุคก่อน เช่นตั้งอูญูฮ์ฮัล อันถือเป็นซิริกใหญ่ (Ibn Bāz, 1999: 319)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรับสั่งแก่ท่านเราะฮ์สูลของพระองค์ให้ประกาศว่า

((قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ))

ความว่า “จงกล่าวเถิดมุฮัมมัด “แท้จริง ฉันเป็นเพียงสามัญชนคนหนึ่งเยี่ยงพวกท่าน มีวะฮีย์แก่ฉันว่าแท้จริง พระเจ้าของพวกท่านคือพระเจ้าองค์เดียว”

(สุเราะฮ์อัลกะฮฟู : 110)

และท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ก็สอนไว้ว่า

((لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ ، فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ))

(أخرجه البخاري ، 1990 : 3445)

ความว่า “ท่านทั้งหลายอย่าได้เลยเถิดต่อฉันดังที่ชาวคริสต์ได้เลยเถิดต่อในปี อีซา (เยซู) ลูกของมัรยัม เพราะแท้จริงแล้วฉันคือบ่าวคนหนึ่งของพระองค์ (อัลลอฮ์) ดังนั้นพวกท่านทั้งหลายจงกล่าวเถิดว่า ฉันคือ บ่าวของอัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 3445)

ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ยังได้ยืนยันไว้ว่าบรรดาอิกะฮ์ของท่านนั้นถูกสร้างมาจากรัศมี (นूर) มีใช้คนใดคนหนึ่งจากมนุษย์หรือลูกหลานอาดัม ในสะดิษรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ที่ว่า

((. خُلِقَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ. وَخُلِقَ الْجَانُّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ. وَخُلِقَ آدَمُ مِمَّا وَصِفَ لَكُمْ))

(أخرجه مسلم ، 1991 : 2996)

ความว่า “บรรดาอิกะฮ์ถูกสร้างจากรัศมี (นूर) บรรดาญินถูกสร้างจากประกายไฟ ขณะที่อาดัมถูกสร้างจาก (ดิน) ดังที่ถูกบอกไว้แก่พวกท่าน”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 2996)

จากหลักฐานทั้งหมดข้างต้น คือจากอัลกุรอาน อัลสะดิษ และทัศนะบรรดาอุละมาอ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ล้วนระบุตรงกันว่าสะดิษที่บางคนมักนำไปเหยียดกันว่าสิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนสรรพสิ่งทั้งหมด คือนूरของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นเป็นความมดเท็จอย่างชัดเจนที่สุด (ดู al-Albāniy.1994 : 458)

ส่วนกรณีความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบันทึกอิฎริร บรรดาอุละมาอ์สะลัฟส่วนใหญ่มีทัศนะว่าบรรดาสะดิษที่กล่าวถึงการมีชีวิตอยู่ถึงปัจจุบันของท่านนบิอิฎริรและท่านนบิอิลยาซ ทั้งหมดเป็นสะดิษที่อ่อนและบางสะดิษก็เป็นสะดิษเมาฎู หรือสะดิษที่ก่อกำเนิดขึ้นเพื่อโกหกใส่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ทั้งสิ้น (ดู al-Gh'Umariy.2008 : 42) เช่นบางสะดิษที่ระบุว่านบิอิลยาซถูกมอบหมายให้ประจำอยู่ในทะเลทราย ส่วนอิฎริรประจำอยู่ที่ท้องทะเล ทั้งสองถูกมอบชีวิตอมตะในดุนยาจนถึงเสียงสังข์ครั้งแรกถูกเป่าขึ้น หรืออิฎริรเคยพบกับนบีมุฮัมมัด ﷺ และเคยพบเศาะหะบะฮ์บางท่าน เช่น อะลี อิบน์ อับดุลลอฮ์

และอุมัร หรือเคยพบกับชนรุ่นตาบิอัน ตลอดถึงบรรดาซัยคและกฏูบของกลุ่มศุฟีที่อ้างตนเป็นวะลีย รวมทั้งความเชื่อว่าคิฎรประเสริฐกว่านบีมุซาเนื่องจากท่านมีความรู้พิเศษ (หรืออิบลูมุลละดุนนีย) จนนำไปสู่แนวความเชื่อที่คลาดเคลื่อนหลายประการ เช่น ในตำราบางเล่มของกลุ่มศุฟีระบุว่าหลักการศาสนา มีหกกิตซึ่งแยกแยกออกไปจากชะรีอัต และผู้เป็นวะลียนั้นประเสริฐกว่าผู้เป็นนบี เป็นต้น (ดู ‘Abdullah al-Harariy, 1996 : 218-220) ซึ่งทั้งหมดล้วนอ้างอิงมาจากชะดีษที่ไม่ถูกต้องและเป็นความเชื่อมงาย (ครอฟาต) อันขัดต่อหลักอะกีดะฮ์ของอะฮ์ลิสสุนนะฮ์ทั้งสิ้น (Ibn al-Qayyim, 1969 : 67-76)

เช่นกันความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับวะลีและคอซอลิห์ อันได้มาจากการอ้างอิงชะดีษข้างต้นก็เป็นประเด็นหนึ่งด้านอะกีดะฮ์ ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญทางศาสนา เมื่อเกิดการบิดเบือนหรือเบี่ยงเบนออกไปจากหลักความเชื่อหรืออะกีดะฮ์อันถูกต้อง ย่อมทำให้เกิดความสับสนและความเชื่ออย่างผิดๆ และเกินเลยไปจากที่มีหลักฐานรับรองจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์และแนวทางของสะลัฟซอลิห์ เช่นเชื่อว่าโต๊ะครุหรือคนซอลิห์มีญาณวิเศษบางอย่างไม่ต่างกับบรรดานบีที่มั้นตายไปแล้วก็ยังสามารถให้ความช่วยเหลือและพึ่งพาในกรณีต่างๆ ได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำอ้างของพวกศุฟี กลุ่มอะฮาอิเราะฮ์ และมาตุรีดียะฮ์บางกลุ่มที่ว่า “มูอัญซาดทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับนบีสมาสามารถเกิดขึ้นได้กับวะลียในลักษณะที่เรียกว่า “กะรอมาต” (al-Baghdādiy. 1928 : 174-175) และความเชื่อของพวกชีอะฮ์ที่เทิดทูนบรรดาอิมามของพวกเขาเหนือกว่าบรรดานบี (al-Qaffāriy. 1994 : 2/614) แม้นกรณีกะรอมาตของบรรดาวะลีย ถือเป็นเรื่องจริงโดยที่คนเห็นพ้องของอุละมาอ์มุสลิมและอะฮ์ลิสสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ ที่มีหลักฐานทั้งจากอัลกุรอาน ชะดีษเศาะฮี้ฮ์ และรายงาน (อะฮาร) ที่ถ่ายทอดมาอย่างถูกต้องจากเศาะฮาบะฮ์ และตาบิอัน (al- Ba‘īy, 1947 : 2/63) เพียงแต่อุละมาอ์อะฮ์ลิสสุนนะฮ์เชื่อว่ากะรอมาตที่แท้จริงอันเกิดกับปวงบ่าวที่ดีของอัลลอฮ์ หรือวะลียของพระองค์นั้น เนื่องมาจากความเคร่งครัดและยืนหยัดมั่นคงอยู่บนแนวทางอันถูกต้อง เพราะอัลลอฮ์จะทรงให้กะรอมาตแก่บ่าวคนใดก็เพื่อสนับสนุนให้เขาได้มั่นคงอยู่บนสิ่งที่พระองค์ทรงรักและทรงโปรดปราน และให้เขาได้ใกล้ชิดยิ่งขึ้นต่อพระองค์กระทั่งเกียรติ (กะรอมาต) ของเขาก็ถูกยกให้สูงยิ่งขึ้น ณ พระองค์ มิใช่ความหมายตามความเชื่อของพวกบิดเบือนบางกลุ่มจากพวกศุฟี และชีอะฮ์ที่เชื่อในลักษณะว่าบรรดาวะลียสามารถเหาะเหินเดินอากาศและมีอำนาจสามารถบันดาลเหตุต่างๆ ได้ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจที่ถูกต้องตามที่กล่าวนี้ มิฉะนั้นสิ่งนี้อาจถูกนำไปปาวดอ้างโดยผิดๆ โดยบุคคลผู้มงายบางกลุ่มว่าสามารถแสดงสิ่งดังกล่าวขึ้นเองเพื่อหลอกลวงชาวบ้านที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์และมโนขึ้นว่าเป็นกะรอมาต ทั้งที่จริงแล้วมันคือการแอบแฝงของมารร้าย (ชัยฎอน) และบ้างก็แสดงตนว่าสามารถล่วงรู้สิ่งลึกลับต่างๆ อันเข้าข่ายซิริกใหญ่เกี่ยวกับคุณลักษณะการเป็นพระเจ้า (รูปบียะฮ์) ของอัลลอฮ์ (ดู al-Albāniy, 1993 : 84) ซึ่งการอวดอ้างทำนองนี้ได้มีกล่าวถึงอยู่บ่อยครั้งในสังคมมุสลิมพื้นที่ศึกษา เช่น กรณีหมอไม้เท้าแห่งจังหวัดกระบี่ที่อ้างว่าได้รับความสามารถพิเศษจากอัลลอฮ์ และโต๊ะยะโหด (หรือโต๊ะออตัม) ที่จังหวัด

ตรังที่เชื่อว่าเป็นวะลี๋ยกระทั่งมีการสร้างศาลขึ้นบูชา รวมถึงกรณีของโต๊ะครูแอ “วะลี๋ยแห่งเกาะยาว” จังหวัดพังงาที่ยังเป็นที่นับถือและไปเยี่ยมเยียนสุสานเพื่อขอบะรอกัตของชาวบ้านอยู่เป็นจำนวนมาก トラบเท่าทุกวันนี้

5.2.2 การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอกัต) ของบุคคล เวลา และสถานที่ถือเป็นความเชื่อที่เปี่ยมเบนและหมิ่นเหม่ต่อการเป็นซิริก บิดอะฮ์และครุอฟาต

เนื่องตามหลักการอิสลามแล้ว ตะบ์รูก หรือการแสวงหาความบะรอกัต (ความศรัทธา) นั้นมีทั้งกรณีที่อนุญาต (ฮะลาล) และต้องห้าม (ฮะรอม) กล่าวคือ ตะบ์รูกที่อนุญาต ได้แก่ ตะบ์รูกที่ประกอบด้วยเงื่อนไขต่อไปนี้ คือ 1) เป็นการตะบ์รูกต่อบุคคล หรือคุณสมบัติตามที่มิระบุ ในตัวบทหลักฐานว่ามีบะรอกัตเท่านั้น เช่น ตะบ์รูกต่อตัวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ขณะมีชีวิตเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะ (คุศุศียะฮ์) ของท่าน ดังปรากฏในฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ต่างๆ ซึ่งมีอาจปฏิบัติต่อผู้อื่นได้ ส่วนความหมายของการตะบ์รูกต่อบรรดาคนซอลิฮ์ที่ถูกตองในทัศนะอะลมะฮ์ลัฟนั้น หมายถึงการตะบ์รูกด้วยการนำความดี ความดีความงาม และคุณธรรมของพวกเขาเหล่านั้นไปเป็นแบบอย่างในชีวิต หาใช่ยึดติดในตัวบุคคลผู้นั้นแต่อย่างใด เนื่องหลักการศาสนาประเด็นนี้เข้าข่ายเป็นเรื่อง “เตากีฟียะฮ์”¹ อันหมายถึงต้องมีหลักฐานยืนยันมาจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์เป็นสำคัญ 2) ต้องมีความเชื่อว่าผู้ที่บันดาลหรือให้เกิดความศรัทธา (บะรอกัต) ขึ้นมานั้นคืออัลลอฮ์องค์เดียว ขณะที่ตัวบุคคลหรือคุณสมบัติต่างๆ ข้างต้นนั้นเป็นเพียงสาเหตุ นอกจากนี้สาเหตุต่างๆ ที่บรรดาอะลมะฮ์ลัฟแนะนำไว้เพื่อได้มาซึ่งบะรอกัตจากอัลลอฮ์นั้นสามารถปฏิบัติได้ด้วยสิ่งต่างๆ ดังนี้ เช่น การมีดีความที่มั่นคงต่ออัลลอฮ์, การอ่านอัลกุรอาน, การดุอาอ์, การไม่ตระหนี่และฟุ่มเฟือยในทรัพย์สินที่มีอยู่, การซื้อขายที่มีสัจจะ, เพียรประกอบการงานยามช่วงแรกของวัน, ปฏิบัติตามสุนนะฮ์ในทุกๆ กิจการงาน, มอบหมายตนต่ออัลลอฮ์, หวังการขึ้นมาจากอัลลอฮ์ในทุกๆ กิจการงาน และละเว้นการร้องขอจากมนุษย์ เป็นต้น

สำหรับตะบ์รูกที่ต้องห้าม (ฮะรอม) เช่น การแสวงหาบะรอกัตโดยเชื่อมั่นในสิ่งอื่นจากอัลลอฮ์ว่าสามารถบันดาลสิ่งที่ต้องการนั้นได้ เช่น สุสานคนตาย สถานที่ หรือบุคคลสำคัญ ซึ่งขัดแย้งกับเงื่อนไขของตะบ์รูกในประเภทแรก เช่นตัวอย่างความเชื่อในความศรัทธา (บะรอกัต) ของอิมามอัชชาฟีอีย์ โดยเชื่อว่าท่านคืออะลมะฮ์ลัฟบุคคลสำคัญที่ท่านนบี ﷺ ได้ทำนายนไว้ นอกจากเป็นการเทิดทูนบุคคลเกินฐานะอันควรแล้ว ยังแสดงถึงการยึดติดกับมัชฮับหนึ่งๆ เป็นการผูกขาด สอดคล้องกับทัศนะของบรรดาอะลมะฮ์ลัฟอะฮ์ลุลสุนนะฮ์หลายท่านที่ได้ตำหนิ และตักเตือนไว้อย่างชัดเจน เช่นคำกล่าวหนึ่งของอิบน์อับบาสที่ว่า “บุคคลใดๆก็ตามกล่าววาทะของเขาย่อมมีทั้งยึดถือได้และยึดถือมิได้

¹ หมายถึง บรรดาอิบาดะฮ์ต่างๆในทางศาสนานั้นต้องไม่ปฏิบัติ และยืนยันด้วยวิธีการทางความคิดเห็น และการวินิจฉัย (อิญญุดิฮาด) แต่พึงปฏิบัติด้วยหลักฐานที่มาจากวะฮียูเท่านั้น (Ibn Baz, 1991 : 64)

นอกจากคำกล่าวของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เท่านั้น” (al-Tabraniy, 1994 : 11941) เหตุนี้การยึดติด (ตะอัศศุบ) บุคคลใดๆนอกจากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ หากมองว่าทัศนคติของบุคคลนั้นเท่านั้นคือสิ่งถูกต้องที่จำเป็นต้องปฏิบัติตาม เช่นนั้นถือเป็นการหลงผิดที่โง่เขลา หรืออาจถึงขั้นตกเป็นกาฟิรที่ต้องรับสารภาพผิดซึ่งมีโทษหนัก เช่นการเชื่อว่ามนุษย์จำเป็นต้องปฏิบัติตามอิมามหนึ่งๆ เป็นการเฉพาะ ย่อมเท่ากับเขาได้ยึดเอาผู้นั้นอยู่ในฐานะของท่านนบี ﷺ แล้ว (al-Khajadiy. n.d : 13-14)

ตัวอย่างตะบรัรกต่อเวลา เช่นความเชื่อของสังคมมุสลิมในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับความศรัทธา (บะรอเกต) ของคำศ็อนนิศฟูชะฮ์บาน โดยเชื่อว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆในศ็อนนิศฟูชะฮ์บาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกีมากมาย ดังนั้นวิชาการท่านหนึ่งที่ระบุว่ามุสลิมในประเทศไทยบางท้องถิ่น จะจัดให้มีพิธีกรรมต่างๆทางศาสนาในคำศ็อนสำคัญนี้ เช่น การละหมาดสุนัตนิศฟูชะฮ์บานหลังเสร็จจากมัฆริบแล้ว 2 ร็อกอะฮ์ เสร็จแล้วให้อ่านสุเราะฮ์ยาสีน 3 จบโดยจบแรกให้ดุอาอ์ในใจขอให้อายุยืน จบที่สองขอให้มีลาภบริสุทธิ และจบที่สามขอให้มั่นคงต่อศรัทธา ต่อจากนั้นจะขอดุอาอ์บทเฉพาะ ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นเพียงการกำหนดขึ้นมาเองของผู้รู้ศาสนาบางคนโดยอ้างมาจากอะดิษฏะฮ์และอะดิษฎะฮ์มาถูอ์ตั้งปรากฏอยู่มากมายในตำราภาษามาลายู (ดู ซาฟีอี น.กาบร, 2516 : 2/253-258) สอดคล้องกับทัศนคติของอิบนุ เราะญับ เห็นว่า “มีอะดิษฎะฮ์มากมายที่กล่าวถึงความประเสริฐของคำศ็อนนิศฟูชะฮ์บาน ซึ่งมีทัศนคติที่ขัดแย้งกัน โดยส่วนมากเห็นว่าเหล่านั้นล้วนเป็นอะดิษฎะฮ์ที่ฎะฮ์ฮ์ แต่ในส่วนตัวของอิบนุหิบบานถือว่าบางอะดิษฎะฮ์นั้นเศาะฮ์ฮ์จึงได้บันทึกไว้ในตำราอัลเศาะฮ์ฮ์” ของท่าน” และกล่าวอีกว่า “บรรดาตาบิอินทั้งหลายที่เป็นชาวชาม เช่น คอลิด อิบนุ มะฮฺดาน, มักรูต, และลูกมาน อิบนุ อามิร เป็นต้นได้ให้ความสำคัญกับศ็อนนิศฟูชะฮ์บาน และพยายามทำอิบาดะฮ์ในศ็อนนั้นจากพฤติกรรมนี้ทำให้ผู้คนนำไปยึดถือว่ามีประสิทธิภาพ และให้ความสำคัญไปด้วย แม้มีคนพูดกันว่าพวกเขานำการกระทำดังกล่าวนี้มาจากเรื่องเล่าอิสรออียียัต (หรือเรื่องเล่าของชาวยิวโบราณ) ครั้นเมื่อชาวนีแพร่หลายออกไปตามหัวเมืองต่างๆผู้คนก็แสดงความเห็นแตกต่างกันไป บางส่วนเห็นด้วยและให้ความสำคัญเช่นพวกเขา เช่นผู้คร่ำเคร่งในอิบาดะฮ์ชาวเมืองบักเราะฮ์ เป็นต้น ส่วนอุลามาอฺชาวแคว้นอิญาซส่วนใหญ่ เช่น อะฮฺมัด บิน อิบีมะลิกะฮ์ต่างปฏิเสธเรื่องดังกล่าว ดังเช่น ท่านอัตุรเราะฮ์มาน บิน ซัยยิด บิน อัสลัมได้เล่าจากนักนิติศาสตร์ (ฟุกอฮฺ) ชาวเมืองมะดีนะฮ์ เป็นทัศนคติของบรรดาสาธุศิษย์ของอิมามมาลิก และอุละมาอ์ท่านอื่นๆด้วยว่า ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นบิดอะฮ์” และท่านยังอธิบายต่ออีกว่า “สำหรับรูปแบบการฟื้นฟูอิบาดะฮ์ในศ็อนนิศฟูชะฮ์บานนั้นนักอุละมาอ์แห่งแคว้นชามมีความเห็นที่แตกต่างกันเป็น 2 ทัศนคติ คือ (1) เห็นว่าชอบให้ปฏิบัติเป็น ญะมาอะฮ์ในมัสญิด (2) เห็นว่าการรวมกันในมัสญิดเพื่อทำการละหมาด เล่าเรื่องราว และดุอาอ์นั้นเป็นมักรูฮ์ แต่การที่ใครจะละหมาดเฉพาะในส่วนตัวนั้นไม่ถือเป็นสิ่งมักรูฮ์ นี่คือทัศนคติของ อัลเอาซาอียี ผู้เป็นอิมาม นักวิชาการฟิกฮ์ และผู้รู้ของชาวแคว้นชาม และนี่น่าจะเป็นสิ่งใกล้เคียงที่สุด (กับความถูกต้อง) อินชาอัลลอฮ์” (Ibn Rajab, 2000 : 263-264) ส่วนบรรดาอุละมาอ์อีกกลุ่มหนึ่งกล่าวชัดเจนว่าไม่มี

หลักฐานใดๆเลยที่ยืนยันถึงความประเสริฐของคำคืนนิศฟูชะอ์บาน เพราะคืนนั้นก็เหมือนเช่นคำคืนอื่นๆโดยทั่วไป ซึ่งไม่มีบัญญัติศาสนาให้เจาะจงทำอิบาตะฮฺ เนื่องหลักเกณฑ์หนึ่งทางศาสนามีอยู่ว่า “อิบาตะฮฺใดๆที่ศาสนาไม่ได้จำกัดรูปแบบแน่นอน แต่หากนำไปปฏิบัติในรูปแบบที่จำกัดรูปแบบ สิ่งนั้นย่อมเข้าข่ายเป็นบิตอะฮฺ (ดู al-Shāṭibiy, 1992 : 1/229-231) ดังเช่นอรรถาภิธานียได้ยกตัวอย่างพฤติกรรมต่างๆที่เข้าข่ายสิ่งบิตอะฮฺว่า “ ในจำนวนนั้นคือการเคร่งครัดทำอิบาตะฮฺหนึ่งๆโดยเจาะจงในวันเวลาที่เจาะจง ซึ่งรูปแบบเช่นนั้นมิได้กำหนดไว้ในบทบัญญัติศาสนา เช่นการเจาะจงถือศีลอดในวันนิศฟูชะอ์บาน และเจาะจงลุกขึ้นมาทำอิบาตะฮฺต่างๆในคำคืนนั้น” (ดู al-Shāṭibiy, 1992 : 1/46)

และตัวอย่างตะบ์รูกต่อสถานที่ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับความศิริมงคล (บะรอกัต) ของเราภูเขาในมัสยิดอัลนะบะวี หรือสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่าเป็นสถานที่เปี่ยมด้วยความมีบะรอกัตและให้โชคลาภที่ผู้เดินทางไปทำฮัจญ์พึงเข้าไปสัมผัส และเชื่อว่าผู้ใดกล่าวคำพูดทางดุอาในมัสยิด ย่อมเป็นการหมิ่นเกียรติ หรือความบะรอกัตของมัสยิด ซึ่งอัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไประยะ 40 ปี ความเชื่อเช่นนี้มีปรากฏให้เห็นในรูปแบบของข้อความในหนังสือศาสนา หรือข้อความตามฝาผนังมัสยิดบางแห่งในพื้นที่ โดยอ้างว่าเป็นฮะดีษหรือคำกล่าวของท่านนบี ﷺ เบื้องต้นอาจเจตนาเพื่อกระตุ้นผู้คนให้ระวังต่อการพูดจาอันไม่สมควรขณะอยู่ในมัสยิด เป็นการกระทำที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์และไม่เข้าใจว่าการอ้างเช่นนั้นเท่ากับเป็นการกุกุความเท็จขึ้นต่อท่านนบี ﷺ ซึ่งเป็นบาปใหญ่ที่มีโทษหนักประการหนึ่ง ดังคำกล่าวของท่านนบี ﷺ ที่เตือนเอาไว้ในฮะดีษเศาะฮี้หฺที่ว่า

((مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعْهُ مِنْ النَّارِ))

(أخرجه البخاري، 110 : 1990 ، مسلم ، 3 : 1991)

ความว่า “ใครที่กล่าวเท็จโดยอ้างถึงฉัน จงเตรียมที่นั่งสำหรับเขาในนรก”

(บันทึก al-Bukhāriy, 1990 : 110 และ Muslim, 1991 : 3)

5.2.3 การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์เป็นความเชื่อเปี่ยงเบน และต้องห้ามในทางศาสนา

ดังปรากฏหลักฐานจากฮะดีษเศาะฮี้หฺมากมาย เช่น

((مَنْ أَتَى عَرَافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تَقْبَلْ لَهُ صَلَاةً أُرْعِيَنَّ لَيْلَةً))

(أخرجه مسلم، 2230 : 1991)

ความว่า “ผู้ใดเข้าหาหมอดูและร้องขอบางประการจากเขา การละหมาดของเขาจะไม่ถูกยอมรับ (จากอัลลอฮ์) เป็นเวลาถึง 40 วัน”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 2230)

อุละมาอ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์บางท่านได้อธิบายว่าระดับของการต้องห้ามในฮะดีษข้างต้น ดังนี้ คือ หากหาหมอดูแล้วถามในสิ่งหนึ่งๆ ที่ต้องการรู้เท่านั้น แต่หากมิได้นำไปปฏิบัติแม้ไม่มีบทต้องลงโทษ แต่ถือเป็นสิ่งฮะรอม แต่หากเชื่อและปฏิบัติตามในสิ่งที่บอก ประการนี้ถือเป็น “กุกุฟรฺ”

ส่วนการถามเพื่อเป็นการทดสอบ หรือจับเท็จ ย่อมไม่ถือเป็นที่ต้องห้าม เนื่องจากเข้าข่ายตามฮะดีษดังกล่าว (ดู Ibn al-Utamin, 1994 : 2/49)

สำหรับการอ้างฮะดีษมาฏอบบาทเพื่อใช้เป็นข้ออ้างถึงความชอบธรรมของวิชาดังกล่าว กระทั่งเกิดการรอดอ้างการเป็นโตะหโมผู้วิเศษที่สามารถยั้งรู้สิ่งลับ และให้การรักษาด้วยไสยศาสตร์ เกิดการแพร่หลายของความเชื่อต่างๆ ที่ผิดหลักการศาสนาและทำให้ผู้เชื่อเช่นนั้นตกอยู่ในข่ายความผิดในระดับต่างๆ คือ การตั้งภาคี (ชิริก) การปฏิเสธ (กัฟรฺ) หรือความมงาย (คุรอฟาต) ซึ่งเป็นสาเหตุให้ประชาชนผู้หลงเชื่อต้องได้รับความเสียหายทั้งในด้านอะกิดะฮ์และการปฏิบัติอะมัลอิบาดะฮ์ รวมทั้งการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินไปกับความเชื่อมงายเหล่านั้น แต่กระนั้นในสังคมมุสลิมก็ยังมีผู้คนไม่น้อยที่ยังเชื่อสิ่งดังกล่าวอยู่โดยพยายามให้เหตุผลว่า มันคือความรู้ และความสามารถพิเศษที่อัลลอฮ์ทรงประทานและทรงเปิดเผยให้แก่บุคคลบางคนที่พระองค์ทรงประสงค์หรืออ้างว่าไสยศาสตร์มีอยู่จริงเพราะแม้แต่ในอัลกุรอานก็กล่าวเอาไว้ ซึ่งบรรดานบี และวะลีหลายคนมีวิชาเหล่านี้เพื่อป้องกันตัว เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นข้ออ้างที่ไม่ถูกยอมรับตามหลักการอิสลาม และทัศนะของอุละมาอะฮ์สุสุนนะฮ์แต่อย่างใด

เช่นเดียวกัน ความเชื่อเกี่ยวกับการเป่ารักษา ซึ่งตามรูปแบบที่ถูกต้องและสอดคล้องกับหลักการศาสนาและถูกแสดงเอาไว้จากสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ นั้นต้องประกอบด้วยเงื่อนไขต่อไปนี้คือ 1) เป็นการเป่าด้วยดุนอาฮ์ที่ได้มาจากอายะฮ์อัลกุรอาน หรือสุนนะฮ์ 2) ถ้อยคำที่ใช้เป่าพึงเป็นภาษาอาหรับที่สามารถท่องจำ และเข้าใจความหมายได้ 3) ผู้ปฏิบัติต้องเป็นบุคคลที่เข้าใจศาสนาและมีอะกิดะฮ์ที่บริสุทธิ์โดยเชื่อว่าการรักษานั้นเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งซึ่งผู้ที่ทรงอนุมัติคืออัลลอฮ์เท่านั้น (al-Hakamiy, 1995 : 2/509) ส่วนการเป่ารักษาโดยทั่วไปที่อาศัยอย่างอื่น เช่น ไสยศาสตร์ คาถาอาคม การพึ่งพาต่อผีสังเทวดา และกระทำโดยบุคคลผู้ไร้ความรู้ หรือมีอะกิดะฮ์ที่ไม่ถูกต้องแล้ว ย่อมไม่เป็นที่อนุญาต เนื่องจากสุ่มเสี่ยงต่อการนึกคิดและกระทำในสิ่งที่เป็น การตั้งภาคี หรือชิริกต่ออัลลอฮ์ได้

5.2.4 การอ้างฮะดีษมาฏอบบาทในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการทำนาย การดูดวงและถือโชคลางเป็นความเชื่อเบี่ยงเบน และต้องห้ามในทางศาสนา

การทำนาย การดูดวงและถือโชคลาง โดยการอ้างฮะดีษมาฏอบบาทที่ว่าความรู้เหล่านั้นเป็นวิชาภายในหรือความรู้ลับที่อัลลอฮ์ทรงใส่เข้าไปในหัวใจของบ่าวคนหนึ่งซึ่งอาจเป็นโตะหโมหรือวะลีบางคนทีพระองค์ทรงประสงค์ และแท้จริงความรู้ที่ลับนี้เป็นสิ่งถูกเก็บซ่อนไว้ผู้ที่มีคุณสมบัติเท่านั้นที่ควรแก่การครอบครอง ทั้งหมดล้วนเป็นการรอดอ้าง และบ้างก็เป็นการพึ่งพาต่อญิน หรืออำนาจลับต่างๆ ซึ่งเข้าข่ายเป็นการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ รวมทั้งความเชื่อเรื่องโชคลางต่างๆ เช่น หากตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาปออกไป หรือตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคร้ายออกไปจากตัวเขา ความเชื่อเช่นนี้มักเชื่อมโยงกับไสยศาสตร์ที่เชื่อว่า การทำ การพูด

การคิดบางอย่างอาจนำไปสู่ความโชคร้าย โขคร้ายของมนุษย์ ส่วนในอิสลามถูกสอนให้เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วนถูกกำหนดมาจากอัลลอฮ์ ไม่มีสิ่งใดจะมาอิทธิพลหรือมากำหนดชะตากรรมของมนุษย์ได้ ฉะนั้นการไปเชื่อสิ่งอื่นว่าจะนำโชคร้ายมาให้ ในอิสลามจึงถือว่าเป็นการเข้าข่ายการตั้งภาคี (หรือชิริก) ตั้งระบุในหลักฐานมากมาย เช่น คำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในฮะดีษที่ว่า

((الطَّيْرُ شِرْكُ الطَّيْرِ شِرْكُكَ وَلَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُدْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ))

(أخرجه ابو داود، 2009 : 3910 ، أحمد ، 1977 : 4183)

ความว่า " ความเชื่อในลางร้ายเป็นการตั้งภาคี ลางร้ายเป็นการตั้งภาคี แต่ว่าพระองค์อัลลอฮ์ทรงทำให้มันหายไปพร้อมกับ การมอบหมาย"

(บันทึกโดย Ahmad, 1977: 4183, Abū Dāwud, 2009 : 3910)¹

และในฮะดีษที่ว่า

((لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَسَحَّرَ أَوْ تَسَحَّرَ لَهُ ، أَوْ تَكَهَّنَ أَوْ تُكِهَّنَ لَهُ ،

أَوْ تَطَيَّرَ أَوْ تُطَيَّرَ لَهُ))

(أخرجه الطبراني، 1994 : 4262)

ความว่า "ไม่ใช่พวกเรา คนที่ทำไสยศาสตร์ หรือขอให้ทำไสยศาสตร์แก่ตนเอง หรือคนที่ทำนาย หรือขอให้ทำนายแก่ตนเอง หรือแก้ลางร้ายหรือขอให้แก้ลางร้ายแก่ตนเอง"

(บันทึกโดย al-Tabraniy, 1994 : 4262)²

5.2.5 การอ้างอิงฮะดีษเมฆาฏูในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับอะซีมัต และเครื่องรางของขลังเป็นความเชื่อเบี่ยงเบน และต้องห้ามในทางศาสนา

อะซีมัต และเครื่องรางของขลัง อันหมายถึงวัตถุธาตุชนิดต่างๆที่ถูกทำมาเป็นสิ่งคุ้มครองกันให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆ ซึ่งบ้างก็ทำมาจากเปลือกหอย แร่ธาตุมณีสาร รวมถึงทำจากแผ่นผ้า หรือแผ่นกระดาษ ทั้งหมดเป็นสิ่งต้องห้ามและขัดแย้งกับหลักฐานจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และทัศนะบรรดาอุละมาอ์อย่างชัดเจน ดังฮะดีษที่ว่า

((إِنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ، وَالتَّوَلَةَ شِرْكٌ))

(أخرجه ابو داود، 2009 : 3883 ، أحمد ، 1977 : 3604)

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นฮะดีษเศาะฮีฮ์ (al-Albāniy, 2000a.: 3098)

² อัลอัลบานีย์ระบุเป็นฮะดีษเศาะฮีฮ์ (al-Albāniy, 1989 : 2195)

“ความว่า “ฉันได้ยินท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “อันที่จริงแล้วการเสกเป่าต่าง ๆ เครื่องรางของขลังต่าง ๆ และเครื่องของเสน่ห์ต่าง ๆ นั้นเป็นการตั้งภาคี”

(บันทึกโดย Abū Dāwud,2009: 3883, 'Aḥmad,1977 : 3604)¹

สำหรับกรณีของอะซีมัตที่ทำจากอัลกุรอานนั้นมีทัศนะที่เห็นด้วยนั้นได้อ้างการปฏิบัติของเศาะฮาบะฮ์บางท่านเป็นหลักฐานนั้นคืออะซีมัตที่ว่า

((عَنْ عَمْرٍو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعَلِّمُنَا كَلِمَاتٍ نَقُوهُنَّ عِنْدَ النَّوْمِ مِنَ الْفَرْجِ : " بِسْمِ اللَّهِ ، أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ ، مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ ، وَشَرِّ عِبَادِهِ ، وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ، وَأَنْ يَخْضُرُونِ " ، قَالَ : فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو يُعَلِّمُهَا مَنْ بَلَغَ مِنْ وَلَدِهِ أَنْ يَقُولَهَا عِنْدَ نَوْمِهِ ، وَمَنْ كَانَ مِنْهُمْ صَغِيرًا لَا يَعْقِلُ أَنْ يَحْفَظَهَا ، كَتَبَهَا لَهُ ، فَعَلَّقَهَا فِي عُنُقِهِ))

(أخرجه الترمذي، 1983 : 3528 ، أحمد ، 1977 : 6521)

ความว่า “รายงานจากอัมรฺิน บินซุอัยบ จากบิดาของเขา จากปู่ของเขาว่า เขากล่าวว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้สอนพวกเราเกี่ยวกับบรรดากล้อยคำ โดยให้เราทำการกล่าวมันในขณะที่ทำการนอน อีกทั้งมีความหวาดกลัว ว่า เมื่อบุคคลหนึ่งจากพวกท่านได้มีความหวาดกลัว ดังนั้น เขาก็จึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าของความคุ้มครอง ด้วยบรรดากล้อยคำของพระองค์ที่สมบูรณ์ จากความกริ้วและการลงโทษของพระองค์ , จากความชั่วร้ายของปวงบ่าวของพระองค์ , จากบรรดาการล่อลวงของบรรดาชัยฏอน, จากการทำพวกเขาได้ปรากฏตัว? ท่านอับดุลเลาะห์ บิน อัมร์ (บินอาศ) ได้สอนล้อยคำเหล่านั้นกับบุตรของเขาที่บรรลุศาสนภาวะแล้ว ให้ทำการกล่าวมันในขณะที่นอน และสำหรับบุตรของท่านที่ยังไม่บรรลุศาสนภาวะ ท่านก็ทำการเขียนล้อยคำเหล่านั้นแล้วนำมาไปแขวนที่คอบุตรของเขา”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 3528, 'Aḥmad,1977 : 6521)

อะซีมัตข้างต้นนี้มีบรรดาอะลูมะฮ์อะซีมัตหลายท่านได้ตั้งข้อสังเกตและวิพากษ์อย่างกว้างขวางต่อความถูกต้องของสายรายงาน เช่น

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นอะซีมัตเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy,1989 : 2195)

ประการที่ 1 มีข้อสังเกตว่าในสายรายงานของหะดีษ มีผู้รายงานชื่อ มุหัมหมัด บิน อีสหาก ที่ถูกวิจารณ์ว่า “มุคัลลัส” กล่าวคือหะดีษมุคัลลัส คือหะดีษที่มีการปกปิดอำพรางในสายรายงานเพื่อให้เห็นว่าเป็นสายรายงานที่สมบูรณ์ไม่มีข้อบกพร่องใดๆ และประการที่ 2 เนื่องบรรดาเศาะหาบะฮ์คนสำคัญหลายท่านต่างมีทัศนะไม่ยอมรับการกระทำนี้ เช่น อิบน์อับบาส, อิบน์มุสอูด, หุซัยฟะฮ์, อัลอะหฺนาฟ (นักวิชาการมัซฮับหะนะฟี) และ ส่วนหนึ่งของนักวิชาการมัซฮับชาฟีอี และรายงานหนึ่งจากอะฮ์มัด ซึ่งมีทัศนะว่าไม่อนุญาตให้แขวนสิ่งใดๆ จากดั่งกล่าว (หมายถึงบทดุอาอ์จากอัลกุรอานและสุนนะฮ์) เพราะคำสั่งห้ามที่ระบุไว้กว้างๆ ในบรรดาหะดีษที่กล่าวมาก่อนหน้านี้

ประเด็นการแขวนอะซีมัดที่ทำมาจากอัลกุรอานจึงพบว่า มีบรรดานักวิชาการเห็นต่างกัน แต่ที่มีน้ำหนักกว่านั้นคือไม่อนุญาต เนื่องเป็นการป้องกันสิ่งที่ไม่ถูกต้องที่จะตามมาภายหลัง และในเรื่องนี้มีหลักฐานที่ระบุการห้ามโดยรวมเอาไว้ (al-Fawzān, 1998 : 2/83) อีกทั้งเป็นการปฏิบัติตามเจตนารมณ์แห่งข้อห้ามโดยรวม (อุมุม) ของหะดีษที่ว่า

((مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيحَةً فَلَا أَمَّ لِلَّهِ لَهُ وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدَعَةً فَلَا دَعَا لِلَّهِ لَهُ))

(أخرجه أحمد ، 1977 : 16951)

ความว่า “ผู้ใดแขวนเครื่องราง อัลลอฮ์ก็จะไม่ให้ความสำเร็จแก่เขา และผู้ใดแขวนวะดะอะฮ์ (เครื่องที่ทำจากเปลือกหอย) อัลลอฮ์ก็จะไม่ให้ความสงบแก่เขา”

(บันทึกโดย 'Aḥmad, 1977 : 16951)¹

อีกทั้งไม่ปรากฏแม้หะดีษสักบทเดียวเลยที่ท่านนบี ﷺ ที่สอนหรือระบุโดยตรงให้นำกุรอานมาทำเครื่องราง มีแต่สอนให้ปฏิบัติตามคำสอนในอัลกุรอาน

ในประเด็นจึงอภิปรายได้ว่า การแขวนอะซีมัด หรือเครื่องรางของขลังโดยทั่วไปย่อมเป็นที่ต้องห้ามตามมติเอกฉันท์ของบรรดาอุละมาอ์ ส่วนอะซีมัดที่ทำมาจากข้อความอายะฮ์อัลกุรอานนั้น แม้เห็นต่างกัน แต่ที่ปลอดภัยและถูกต้องที่สุด คือการงดเว้นการปฏิบัติเนื่องคำนี้ถึงหลักป้องกันไว้ก่อนเพื่อป้องกันข้อผิดพลาด (สัจด์ชะรออี) (al-Lajnah al-Dā'imah, 2003 :1/222)

5.2.6 การอ้างอิงหะดีษเมาฎูในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อคนตาย และสุสานเป็นความเชื่อเบี่ยงเบนและเสี่ยงต่อการตั้งภาคี บิดอะฮ์และคุรอฟาต เช่น

กรณีการกล่าวตะฮ์ลีลขณะเดินไปส่งมัยยิตตั้งข้อมูลที่ได้รับจากการสังเกตและสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป็นการปฏิบัติที่เบี่ยงเบน เนื่องการไปส่งมัยยิต (ผู้ตาย) และขอฝังปฏิบัติต่างๆ ในช่วงของการฝัง ที่ปรากฏหลักฐานที่ถูกต้องจากสุนนะฮ์นั้นคือ ส่งเสริมให้ไปส่งในอาคาร

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นหะดีษฎะอียะฮ์ (al-Albāniy, 1987b : 9703)

สงบ และขุดหลุมฝังศพลึกลงไปเป็นแนวตั้ง ในลักษณะที่หันหน้าเข้าหากิบลัต และมีรายงานเช่นกันว่า
ขณะวางมัยยิตลงในหลุมมีสุนนะฮ์ให้ผู้วางกล่าวว่า

((بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ))

(أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ، 1983 : 1046 ، أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ، 2009 : 3214)

ความว่า “(เราทำสิ่งนี้) ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ และตามแบบฉบับของ
เราะสูลุลลอฮ์”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 1046, Abū Dāwud, 2009 : 3214)¹

มีรายงานว่าขณะฝังศพ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะใช้มือกอบดินแล้วโปรยลงทางด้าน
ศีรษะของผู้ตายจำนวนสามครั้ง เมื่อฝังเสร็จ ท่านและเศาะหาบะฮ์จะยืนบนหลุมศพเพื่อขอดุอาอ์
ตัชบีดให้ผู้ตาย และกำชับให้เศาะหาบะฮ์ขอดุอาอ์ด้วย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่ถูกต้องใดๆระบุว่าท่าน
เคยนั่งอ่านอัลกุรอานบนหลุมศพ หรือกล่าวตักกีนสอนผู้ตาย ส่วนการก่อหลุมให้สูงขึ้นหรือการสร้างสิ่ง
ปลูกสร้างหรือทำหลังคาเหนือหลุมฝังศพนั้น ก็ไม่มีในแบบฉบับของท่านนบี ﷺ และการปฏิบัติของ
เศาะหาบะฮ์ เช่นมีรายงานว่าท่านอะลี บิน อบีฏอลิบ ที่เคยส่งคนไปตรวจตรา โดยสั่งเศาะฮะบะฮ์ท่าน
หนึ่งให้เปลี่ยนสภาพกระทั่งราบเรียบหากพบว่ามีหลุมศพใดทำสูงขึ้นโดยอ้างคำสั่งของท่านนบี ﷺ ที่ว่า

((أَنْ لَا تَدْعَ تَمَّأًا وَلَا تَمَسُّهُ وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوَّيْتَهُ))

(أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، 1991 : 969)

ความว่า “ท่านอย่าปล่อยให้มัยยิตนูนนอกจากทำลายเสียอย่าให้หลงเหลือ
อยู่ และอย่าปล่อยให้มัยยิตหลุมศพใดๆ (ถูกก่อกำขึ้นสูง) นอกจากทำให้มันเสมอ
ราบเรียบ”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 969)

ส่วนกรณีการสอนตักกีนให้แก่ผู้ตายไปแล้ว หรืออ่านบนหลุมฝังศพของเขา จริงแล้ว
คำที่ปรากฏในฮะดีษที่ว่า “ตักกีน” ซึ่งแปลว่าสอนให้รู้ บอกให้เข้าใจหรือนึกได้ ในที่นี้หมายถึงบอกแก่
ผู้ที่ใกล้สิ้นลมให้ตระหนักหรือนึกถึงได้ด้วยถ้อยคำว่า لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ซึ่งถือเป็นสิ่งที่ชอบ (มุสตะฮับ) อัน
ควรปฏิบัติโดยเฉพาะแก่ผู้ใกล้เสียชีวิตเพื่อจิตใจของเขาจะได้มั่นคงอยู่กับความหมายดังกล่าว มิได้
หมายถึงบุคคลที่เสียชีวิตไปแล้ว หรือถูกฝังในสุสานแต่อย่างใด ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของอุลมะมาอ์
หลายท่านที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติต่อผู้ใกล้เสียชีวิตโดยทั่วไปเช่นนั้น แม้นเป็นคนกาฟิรก็ตาม ดังการปฏิบัติ
ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต่ออบู ฏอลิบ ผู้เป็นลุงขณะใกล้จะเสียชีวิตด้วยหวังว่าอย่างน้อยเขาจะได้จบ
ชีวิตลงบนถ้อยคำนี้ (al-Bukhāriy, 1990 : 3884, Muslim, 1991 : 24)

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (ดู al-Albāniy, 1992 : 192)

สำหรับความเข้าใจของคนบางกลุ่มที่ว่าสิ่งเดียวกันสามารถปฏิบัติได้แก่ผู้ตายไปแล้ว หรืออ่านบนหลุมฝังศพของเขาได้ด้วยนั้น และบางคนยังสอนแก่ผู้ตายให้กล่าวคำอื่นๆด้วยเช่น จงกล่าวแก่มุฮัมมัด และนะกีร์ สีว่า “อัลลอฮ์ คือพระเจ้าของฉัน มุฮัมมัด คือนบีของฉัน อัลกุรอาน คืออิมามของฉัน และอิสลาม คือ ศาสนาของฉัน” เป็นต้น จริงแล้วที่คนเหล่านี้เห็นว่าสามารถอ่านตลกินให้แก่มัยยิตหลังจากตายไปแล้วได้นั้น อาศัยการอ้างอิงมาจากอะดิษของอบู อูมามะฮ์ คือ

((عن أبي أمامة الباهلي رضي الله عنه قال : إِذَا أَنَا مُتُّ، فَاصْنَعُوا لِي كَمَا أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَصْنَعَ بِمَوْتَانَا، أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ “ : إِذَا مَاتَ أَحَدٌ مِنْ إِخْوَانِكُمْ، فَسَوِّئِمْ التُّرَابَ عَلَى قَبْرِهِ، فَلْيَقُمْ أَحَدُكُمْ عَلَى رَأْسِ قَبْرِهِ، ثُمَّ لِيَقُلْ : يَا فُلَانُ بَنَ فُلَانَةَ، فَإِنَّهُ يَسْمَعُهُ وَلَا يُجِيبُ، ثُمَّ يَقُولُ : يَا فُلَانُ بَنَ فُلَانَةَ، فَإِنَّهُ يَسْتَوِي قَاعِدًا، ثُمَّ يَقُولُ : يَا فُلَانُ بَنَ فُلَانَةَ، فَإِنَّهُ يَقُولُ : أَرْشَدْنَا رَحِمَكَ اللَّهُ، وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ . فَلْيَقُلْ : اذْكُرْ مَا خَرَجْتَ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا شَهَادَةً أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَنَّكَ رَضِيتَ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا، وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا، فَإِنَّ مُنْكَرًا وَنَكِيرًا يَأْخُذُ وَاحِدٌ مِنْهُمَا بِيَدِ صَاحِبِهِ وَيَقُولُ : انْطَلِقْ بِنَا مَا نَقَعُدُ عِنْدَ مَنْ قَدْ لُقِّنَ حُجَّتَهُ، فَيَكُونُ اللَّهُ حَاجِبَهُ دُونَهُمَا . “ فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنْ لَمْ يَعْرِفْ أُمَّهُ؟ قَالَ : فَيَنْسُبُهُ إِلَى حَوَاءَ، يَا فُلَانُ بَنَ حَوَاءَ))
(اخرجه الطبراني ، 1983 : 8/24)

ความว่า “เมื่อฉันได้เสียชีวิต พวกท่านจงจัดการเกี่ยวกับฉัน ดังที่ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ได้ใช้กับเรา ให้จัดการกับบรรดาผู้ตายของเรา ท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ได้ใช้กับเราโดยท่านกล่าวว่า "เมื่อคนใดจากพี่น้องของพวกท่านได้เสียชีวิต พวกท่านจงทำให้ดินบนกุบรูรของเขาเรียบเสมอ และคนหนึ่งจากพวกท่าน จงยื่นทางปลายของกุบรูรของเขา หลังจากนั้น เขาจึงกล่าวว่า "โอ้ ชายผู้หนึ่งบุตร ของนางผู้หนึ่ง ดังนั้น เขาก็ได้ทำให้มัยยิตได้ยิน โดยที่มัยยิตก็จะไม่ทำการตอบสนอง หลังจากนั้น เขาก็กล่าวอีกว่า โอ้ ชายผู้หนึ่ง บุตร ของนางผู้หนึ่ง แล้วมัยยิตก็ลุกขึ้นนั่งตัวตรง จากนั้นเขา กล่าวว่า โอ้ ชายผู้หนึ่ง บุตร ของนางผู้หนึ่ง ดังนั้น มัยยิตจึงกล่าวว่า ท่านจงชี้แนะแก่เราด้วยเถิด ขออัลลอฮ์ทรงเมตตาต่อท่าน โดยที่พวกท่านทั้งหลายไม่รู้ตัวหรอก ดังนั้น เขากล่าวว่า "ท่าน (มัยยิต) จงกล่าวกับถ้อยคำที่ท่านดำรงอยู่บนมัน โดยที่ท่านได้จากลาออกจากโลกคุณยา กับคำ

ปฏิญาณว่า แท้จริง ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดนั้นเป็นบ่าว และเป็นศาสนาทูตของพระองค์ และแท้จริง ฉันได้พอใจด้วยกับการที่อัลลอฮ์ทรงเป็นผู้อภิบาล และด้วยกับอิสลามนั้น คือศาสนา และนบีมุฮัมมัด คือ ศาสนาทูต และอัลกุรอานคืออิมาม ดังนั้น มุงกัรและนากริ ต่างจึงมีมิตรสหายของเขา แล้วท่านหนึ่งกล่าวว่า ท่านจงเดินไปกับเราเถิด ไม่มีอะไรที่จะทำให้เรานั่ง (สอบถาม) เกี่ยวกับผู้ที่ถูกสอนกับหลักฐานของเขาแล้ว (หมายถึงเขาได้ตอบคำถามของมุงกัรนะกัรแล้ว) " ดังนั้น มีชายคนหนึ่ง ถามท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ว่า หากเขา(ผู้อ่านตัลกิน) ไม่รู้จักมารดาผู้ตายล่ะครับ ? ท่านเราะสูลุลลอฮ์ตอบว่า ก็ให้เขาอ้างไปยังมารดาของที่ชื่อเฮวาร์ คือ (กล่าวว่า) โอ้ ชายผู้หนึ่งบุตรของนางเฮวาร์”

จากการตัดรีจฎูพบว่ายาสัยบของฮะดีษดังกล่าวเป็นเพียงสายสืบที่ฎะอียะฟีฟ (al-Nawawiy, n.d : 5/304) จึงมีสถานะเป็นฮะดีษฎะอียะฟีฟ ซึ่งไม่อาจกล่าวได้อย่างชัดเจนว่ามาจากท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริงได้ ขณะที่อุละมาอ์บางท่านกล่าวว่า เป็นเพียงรูปแบบของชาวเมืองซามที่ปฏิบัติในช่วงที่อบูมุสเอบีเราะฮ์ได้เสียชีวิต (al- Şan‘āniy, 2008 : 2/72) แต่ อุละมาอ์บางท่านตัดสินเป็นฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง (ดู Ibn al-Qaiyim, 1984 : 1/206) และบ้างกล่าวว่าเกี่ยวกับการอ่านตัลกินในลักษณะดังกล่าวไม่มีปรากฏในฮะดีษใดๆในระดับเศาะฮี้ฮ์ หรืออะสันเลย โดยเฉพาะบางท่านกล่าวว่าฮะดีษเกี่ยวกับตัลกินนี้เป็นฮะดีษเมาฎูด้วยซ้ำไป (al- Şan‘āniy, 2008 : 2/113) แต่หลักฐานที่ชัดเจนกว่าคือ คำสั่งใช้ที่ท่านสอนให้กล่าวดูอาอ์ขอการอภัยให้แก่ผู้ตาย หรือดูอาอ์ตัซบีตให้แก่เขาเป็นสุนนะฮ์ที่ได้จากฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ คือ

((عن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال : كان النبي صلى الله عليه وسلم : (إِذَا فَرَغَ مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ وَقَفَ عَلَيْهِ ، فَقَالَ : اسْتَغْفِرُوا لِأَخِيكُمْ ، وَسَلُّوا لَهُ بِالَّتِي تَبِيْتِ ، فَإِنَّهُ الْآنَ يُسْأَلُ))

ความว่า “รายงานจากอุษมานกล่าวว่า “ปรากฏว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เมื่อฝังมัยยิตเสร็จเรียบร้อย ท่านได้หยุดอยู่ หลุมศพ และกล่าวว่า “พวกท่านจงขอภัยโทษแก่พี่น้องของพวกท่านและจงขอให้เกิดความหนักแน่นให้แก่เขา เพราะขณะนี้ เขากำลังถูกสอบสวน”

(บันทึกโดย Abū Dāwud,2009 : 3221)¹

กรณีการเยี่ยมสุสานในวันศุกร์ ซึ่งการเยี่ยมเยียนสุสานในอิสลาม จุดประสงค์หลักคือ เพื่อทบทวนเป็นบทเรียน ใคร่ครวญ คิดถึงอาคิเราะฮ์ และความตาย เป็นบัญญัติศาสนาที่สั่งใช้แก่

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ (al-Albāniy, 1992 : 178)

บรรดามุสลิมที่เป็นบุรุษเพศทั้งหลายโดยไม่เจาะจงสถานที่ และเวลา ซึ่งข้อควรปฏิบัติในการเยี่ยมคือ การกล่าวให้สลามและขออูอาห์กับผู้ตายทั้งหลายที่อยู่ในกุบูรได้รับการอภัย และความเมตตาจากอัลลอฮ์ (ดู *al-Lajnah al-Dā'imah*, 2003 : 1/434) มิใช่ไปเพื่อหวังขออูอาห์ ณ สุสานของพวกเขา หรือเพื่อการขอตะบ์รูกกับพวกเขา เนื่องการกระทำดังกล่าวย่อมนำสู่การชิริกต่ออัลลอฮ์ได้ ซึ่งเวลาของการเยี่ยมนั้นสามารถเยี่ยมเมื่อใดก็ได้ตามสะดวก สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับส่งเสริมให้เยี่ยม หลุมสุสานและอ่านยาซีนให้แก่ญาติผู้ล่วงลับโดยเฉพาะพ่อแม่ในวันศุกร์เนื่องจากเป็นวันพิเศษนั้น ไม่มีระบุเจาะจงไว้ในสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ การปฏิบัติของเศาะฮาบะฮ์ หรือการเห็นชอบของบรรดาอุละมาอ์สะลัฟแต่อย่างใด เป็นเพียงการอ้างอิงมาจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้องซึ่งนอกจากเป็นฮะดีษเมาฎูอ์แล้ว ยังเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับกลุ่มความเชื่อบิดเบือน เช่น ศูฟีย์ และชีอะฮ์ ดังปรากฏในตำราอัลกาฟีว่าส่งเสริมให้เยี่ยมสุสานในวันศุกร์ หรือวันพฤหัสบดีเนื่องเป็นการปฏิบัติโดยประจำของท่านนบี ﷺ ครอบครัว (อะฮ์ลุลบัยต์) ของท่าน ตลอดทั้งบรรดาอิมามทั้งหลาย และอ้างด้วยว่าหากไปเยี่ยมในช่วงเช้าตรู่ก่อนที่ตะวันขึ้นผู้ตายจะได้ยินและโต้ตอบในสิ่งที่พวกเขาวิงวอนขอได้ (ดู *al-Kulainiy*, 1967: 228)

เช่นเดียวกับการเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันอีดทั้งสอง ซึ่งเรามักเห็นอยู่เสมอในสังคมมุสลิมหลายๆแห่ง จริงแล้วคำสั่งโดยตรงในเรื่องนี้ไม่มีระบุในหลักฐานที่ถูกต้องใดๆ เลยทั้งอายะฮ์อัลกุรอาน และฮะดีษเศาะฮี้ฮ์ หรือแม้กระทั่งการปฏิบัติของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ และสลัฟซอลิฮ์ ดังนั้นนอกจากเพราะอ้างอิงมาจากฮะดีษที่ไม่ถูกต้องแล้ว อาจเป็นประเพณีหนึ่งที่ยึดกันมาแต่อดีตด้วยเหตุผล หรือกุศโลบายให้ญาติพี่น้อง หรือลูกหลานที่แยกครอบครัวไปอาศัยยังแดนไกลได้มีโอกาสกลับมาพร้อมหน้าพร้อมต้ายังบ้านเกิด หลังจากเยี่ยมครอบครัวหรือญาติที่มีชีวิตแล้ว ก็ไปเยี่ยมสุสานเพื่อรำลึกและขออูอาห์ให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับ หากเป็นการเยี่ยมแบบธรรมดาเช่นวันอื่นๆ ย่อมส่งเสริมให้ปฏิบัติและไม่ถือว่าผิดอันใด แต่หากปฏิบัติด้วยความเชื่อว่าการเจาะจงเยี่ยมในวันดังกล่าวเป็นคำสั่งจากศาสนา และมีความพิเศษกว่าวันอื่นๆ พร้อมกำหนดให้มีพิธีกรรมต่างๆทางศาสนาขึ้นมามากมายในวันนั้นโดยเฉพาะบางแห่งมีการเข้าไปอยู่ปะปนกันระหว่างชาย หญิงในสุสาน ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามชัดเจน และเท่ากับนำสู่การยึดเอาสุสานเป็นสถานที่จัดพิธีฉลองอันนับเป็นความผิดมหันต์และสู่การทำชิริกได้อีกด้วย (*Ibn al-Qayyim*, 2011 : 1/166)

สำหรับกรณีทำบุญเนื่องครบรอบการตายด้วยการทำบุญ 3 วัน 7 วัน 40 วันหรือ 100 วันนั้นก็ไม่มีระบุไว้ในหลักฐานที่ถูกต้องและการปฏิบัติของสะลัฟซอลิฮ์แต่อย่างใด พบว่าเป็นประเพณีปฏิบัติที่รับอิทธิพลมาจากศาสนาอื่น สอดคล้องกับนักวิจัยท่านหนึ่งที่ว่าก่อนที่จะอิสลามจะเข้ามายังดินแดนแห่งนี้มีผู้นับถือศาสนาพราหมณ์และพุทธอาศัยอยู่ แต่เมื่อชนเหล่านั้นบางส่วนเข้ารับอิสลามแล้ว แต่ความเชื่อและพฤติกรรมเช่นเดิมยังมีอยู่ (ฉวีวรรณ วรณประเสริฐ และคณะ. 2524) แม้นชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ปฏิบัติมักอ้างว่าเป็นการทำตามผู้รู้ในแนวทางของมัชฮับซาฟีอี แต่จริงแล้ว

เรื่องนี้มีอิมามอัลชาฟีอี หรืออิมามอันนะวะวียกกล่าวไม่เห็นด้วยต่อการให้บ้านผู้ตายจัดเลี้ยงอาหารในลักษณะที่ว่ำนั้นเลย ส่วนหลักฐานที่อ้างก็ล้วนเป็นฮะดีษเมาฎูอ (ดู al-Shāfi‘iy, 2001 : 1/317) แต่ยังมีบรรดาผู้รู้ศาสนาบางคนพยายามเบี่ยงเบนว่าการจัดเลี้ยง 7 วัน 40 วันหรือ 100 วันนั้นเป็นเพียงการอาสาจัดขึ้นเองของญาติมิตรเพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้ตายต่างหาก โดยหยิบยกเหตุผลอื่นๆ สนับสนุน เช่นอ้างคำกล่าวของท่านฎอวูสที่กล่าวว่า แท้จริงบรรดาผู้ตายนั้น พวกเขา กำลังถูกสอบถามในกุบูรของพวกเขา ถึง 7 วัน และบรรดาเศาะฮาบะฮ์มีความชอบที่จะทำการเลี้ยง (ให้) อาหารแทนจากพวกเขา ในเจ็ดวันดังกล่าว (ดู al-Suyūtiy, 2000: 2/216) เพื่อบริจาคทาน หรือให้อาหารโดยยกผลบุญจากการกระทำดังกล่าวให้แก่ผู้ตาย และอ้างทัศนะหนึ่งของอัลนะวะวีที่ว่า “บรรดานักปราชญ์มุสลิมิน ได้มีมติเห็นพ้องว่า การทำทานเศาะดาเกาะฮ์แก่มัยยิตนั้น ย่อมเป็นประโยชน์และผลบุญถึงกับมัยยิต” (al-Nawawiy, n.d.: 5/209)

ทัศนะและเหตุผลข้างต้นล้วนขัดแย้งและไม่สอดคล้องกับหลักฐานจากฮะดีษเศาะฮีบีย์ที่ท่านนบี ﷺ สั่งให้เลี้ยงอาหารแก่บ้านผู้ตายคือครอบครัวของญะฮ์ฟัรที่ถูกฆ่าตายในสงครามมูฮัตะฮ์ เพื่อเป็นการปลอบใจและเลี้ยงการเป็นภาระแก่พวกเขา คือ

((اصْنَعُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا ، فَقَدْ آتَاهُمْ مَا يَشْعَلُهُمْ))

(أخرجه الترمذي، 1983 : 998 ، أخرجه ابو داود، 2009 : 3132)

ความว่า “พวกท่านจงจัดเตรียมอาหารให้แก่ครอบครัวของญะฮ์ฟัร เนื่องจากพวกเขากำลังมีภาระที่ยุ่งยาก”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, 1983 : 998, Abū Dāwud, 2009 : 3132)¹

นอกจากนั้นประเพณีการจัดเลี้ยงอาหารเนื่องโอกาสครบรอบการตายมิว่าจะจัดโดยครอบครัวผู้ตายเอง หรือบุคคลอื่นก็ตาม เป็นเพียงทัศนะและมีใช้บัญญัติศาสนาเนื่องไม่มีปรากฏหลักฐานใดๆ จากแบบอย่างของท่านนบี ﷺ หรือการปฏิบัติของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ทั้งสี่ ทว่าเป็นอุตริกรรมที่พึงละทิ้งเนื่องเป็นการปฏิบัติที่เลียนแบบชนต่างศาสนิก (al-Lajnah al-Dā’imah, 2003 : 9/145)

5.2.7 การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอในการปฏิบัติอิบาดะฮ์เกี่ยวกับการทำความสะอาด (ฎะฮะฮฺ) เช่น กรณีการเจาะจงอ่านดุอาอ์ หรือบทอ่านบางบทในการทำฎะฮะฮฺ หรือวุฎูอ์ คือ ดุอาอ์ก่อนการทำวุฎูอ์ ดุอาอ์ขณะทำความสะอาดอวัยวะต่างๆ การอ่านอายะฮ์อัลกุรซีย์หลังจากวุฎูอ์ การกล่าวเศาะลาวาตหลังเสร็จจากวุฎูอ์ และการแหงนสายตาสู่ท้องฟ้าขณะอ่านตะชะฮะฮุด หลังจากวุฎูอ์เป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง และเข้าข่ายบิดอะฮ์ หรืออุตริกรรมในศาสนา

¹ อัลอัลบานีย์ระบุเป็นฮะดีษเศาะฮีบ (al-Albāniy, 1992 : 211)

สอดคล้องกับหลักเกณฑ์หนึ่งทางศาสนาที่ว่า “ทุกอิบาดะฮ์ที่อ้างอิงมาจากชะดีษ เมาฎูอ์ หรือชะดีษที่ไม่เศาะฮี้ฮ์สิ่งนั้นย่อมถือเป็นบิดอะฮ์” (al-Shāṭibiy,2000 : 1/224-231, al-Albāniy,1992 : 242) กล่าวคือหลักมูลฐานเดิมในเรื่องอิบาดะฮ์ต่างๆ นั้นคือ “อัลเตากีฟียะฮ์” อันหมายถึงก่อนที่จะเริ่มทำการอิบาดะฮ์ใดๆต้องร้องร้อคำสั่งใช้ทางศาสนาที่ชัดเจนเสียก่อนและมีอาจให้การยืนยันในข้อตัดสิน (หรือหุกม) ทั้งหลายได้นอกจากต้องอาศัยหลักฐานที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในทางศาสนาเท่านั้น

สำหรับกรณีของดุอาอ์นั้น ควรอ่านตามวาระหรือโอกาสต่างๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งบางบทพึงใช้ในรูปแบบและโอกาสเฉพาะ ส่วนบางบทอาจสามารถใช้ได้โดยทั่วไป โดยดุอาอ์ที่ดียิ่งคือที่มาจากอายะฮ์อัลกุรอาน สุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ และร่องรอยคำสอนจากบรรดาสละฟุซซอลิฮ์ หรือที่เรียกว่าดุอาอ์มะอ์ซูร เป็นต้น สำหรับดุอาอ์ที่นำมาเป็นกรณีศึกษาข้างต้นซึ่งเกี่ยวกับกำหนดเจาะจงการอ่านขณะทำวุฎูอ์ หรือทำความสะอาดอวัยวะต่างๆ นั้น มีผลกระทบต่อสังคมมุสลิมโดยเหตุผล คือประการแรกเป็นการปฏิบัติอิบาดะฮ์ที่อ้างอิงมาจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้องซึ่งเข้าข่ายเป็นการอุตริกรรม หรือบิดอะฮ์ในเรื่องศาสนา (al-Shāṭibiy,1992 : 1/ 224-231, al-Albāniy,1992 : 242) ประการที่สอง เป็นการกล่าวความเท็จต่อท่านนบี ﷺ เนื่องจากมีใช้คำกล่าวของท่านอย่างแท้จริง เป็นเพียงการรายงานของกลุ่มบุคคลที่ไม่ทราบประวัติความเป็นมาอย่างแน่ชัด จึงชวนสงสัยได้ว่ามันอาจเป็นการกุขึ้นมาของพวกเล่าหนาน หรือบรรดาผู้วิชา (Ibn al-Jawziy, 1997:3/454) ซึ่งอาจนำมาปฏิบัติเยี่ยงอิบาดะฮ์ที่เป็นสุนนะฮ์ได้ เพราะหลักเกณฑ์ของอิบาดะฮ์ในลักษณะดังกล่าวจำเป็นสอดคล้องตามบทบัญญัติเท่านั้น (al-Lajnah al-Da’imah, 2003 : 4/353) ประการที่สาม คือ เป็นการกำหนดเจาะจงรูปแบบการปฏิบัติซึ่งบทบัญญัติศาสนามีได้กำหนดเช่นนั้น (Abū Shāmah,1980 : 47-54) และประการสุดท้าย คือ หากผู้ใดตั้งใจใช้ดุอาอ์ที่คลุมเครือเช่นนั้นไปอ่านในขณะที่ทำฎะฮะฮ์โดยอ้างว่าเป็นสุนนะฮ์ หรือถือเป็นสิ่งที่ชอบให้ปฏิบัติ (มุสตะฮับ) รวมทั้งนำไปปฏิบัติเป็นประจำด้วย เช่นนั้นย่อมถือเป็นความผิดโทษฐานอุตริกรรมในทางศาสนา (Ibn Taymīyah,1988 : 1/42) ทั้งนี้ดุอาอ์ถือเป็นอิบาดะฮ์หนึ่งที่ประเสริฐ ซึ่งอัลลอฮ์ทรงห้ามไว้มิให้ละเมิดเกินเลย จึงควรปฏิบัติให้สอดคล้องที่สุดตามที่มิในบัญญัติศาสนา หรือสุนนะฮ์ เช่นดังที่ปฏิบัติในอิบาดะฮ์อื่นๆ ส่วนใครที่หันเหไปขอด้วยดุอาอ์อื่นๆ แม้นเป็นดุอาอ์ที่ผู้อาวุโสหรือผู้รู้ของกลุ่มต่างๆ แต่งขึ้นมาก็ตาม แต่ดุอาอ์ของท่านนบี ﷺ นั้นย่อมประเสริฐกว่าซึ่งมีอาจมองข้ามได้ เนื่องเป็นดุอาอ์ที่ดีที่สุด และปลอดภัยที่สุดโดยมติเอกฉันท์ของปวงมุสลิมยิ่งกว่าดุอาอ์จากมนุษย์ใดๆ ฉะนั้นการไปยึดถือดุอาอ์ที่ถูกแต่งขึ้นซึ่งมิใช่ดุอาอ์ที่มาจากท่านนบี ﷺ จึงเป็นที่สิ่งทีพึงระวังและนำคำหาม (Ibn Taimīyah,1995 : 22/525) โดยเฉพาะดุอาอ์ในการละหมาด ดังมีรายงานจากอิมามอะฮ์มัดว่าท่านห้ามอ่านดุอาอ์ใดๆในอิบาดะฮ์ที่มีรูปแบบชัดเจน เช่น ในการละหมาด นอกจากดุอาอ์ที่มีหลักฐานจากบทบัญญัติเท่านั้น (ดู al-Nasa’iy, 1964 : 1298)

5.2.8 การอ้างอิงฮะดีษมาใช้ในการปฏิบัติอิบาดะห์เกี่ยวกับการกล่าวเศาะลาวาต ก่อนการอิกอมะฮ์ เป็นการปฏิบัติที่อ้างอิงมาจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง และไม่ได้รับการยืนยันโดยการปฏิบัติและทัศนะใดๆจากบรรดาเศาะฮาบะฮ์ และอุละมาอ์ที่ถูยกยอมรับของอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ การปฏิบัติ เช่นนั้นจึงไม่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในทางศาสนา เนื่องจากเป็นบิดอะฮ์หนึ่งที่ฟังละทิ้ง สอดคล้องกับ หลักเกณฑ์หนึ่งทางศาสนาที่ว่า “รูปแบบอิบาดะฮ์ใดๆ ที่สะลัฟซอลิฮ์ไม่เคยปฏิบัติ ไม่เคยสั่งสอน และไม่เคยใช้กล่าวอ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนา สิ่งนั้นถือได้ว่าเป็นบิดอะฮ์” (al-Shāṭibiy, 2000 : 1/361, Ibn Taimīyah, 1990 : 2/591-597)

5.2.9 การอ้างอิงฮะดีษมาใช้ในการปฏิบัติอิบาดะห์เกี่ยวกับการละหมาดสุนัตก่อน ละหมาดวันศุกร์ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต พบว่าได้อ้างอิงหลักฐานมาจากฮะดีษ ของอุบัยด์ บิน สะอีดซึ่งรายงานจากอับยัยฏ์ บิน อะบานซึ่งพบพิรุณหนึ่งคือฮะดีษนี้อ้างมาจากอุบัยด์ บิน สะอีด แต่กลับขัดแย้งกันกับอีกคำพูดของอุบัยด์ บิน สะอีดเองที่กล่าวไว้ในโอกาสหนึ่งว่า “ฉันเคย ถามอับยัยฏ์ (บิน อะบาน อัลชะเกาะฟีย) ว่า : สุฟยาน อัลเชารีย์ได้บอกฉัน โดยรายงานมาจากสุฮัยล์ รายงานจากบิดาของท่าน รายงานจากอบู สุรียเราะฮ์ว่า “ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ~~ﷺ~~ กล่าวว่า “บุคคลใด ละหมาด (สุนนะฮ์) หลังจากละหมาดญุมอะฮ์ก็จงละหมาดจำนวน 4 ร็อกอะฮ์” อับยัยฏ์ (บิน อะบาน อัลชะเกาะฟีย) ตอบว่า “นั่นคือสิ่งที่ท่านได้ยินมาจากสุฟยาน แต่ฉันเองได้ยินมาอีกอย่างหนึ่งเช่นนี้ (Hasan, 2008 : 465-466) ซึ่งมีพิรุณหนึ่งที่สังเกตได้คือ นอกจากอับยัยฏ์ บิน อะบาน อัลชะเกาะฟีย จะขัดแย้งหรือเข้าใจไม่ตรงกันกับสุฟยาน อัลเชารีย์แล้ว หากยังขัดแย้งกับบุคคลที่เชื่อถือได้อื่นๆ อีก ด้วย เช่นที่ปรากฏในตำราอัลเศาะฮี้ฮ์ของมุสลิม ซึ่งมีสายรายงานมาจากบุคคลต่างๆ เช่น สุฟยาน, ญะรียร์, อับดุลลอฮ์ บิน อิดริส และคอลิด บิน อับดุลลอฮ์ ทั้งหมดรายงานต่อมาจากสุฮัยล์ บิน อบีซอ ลีฮ์ รายงานจากบิดาของท่าน รายงานจากอบู สุรียเราะฮ์ ที่ระบุนามว่า “บุคคลใดละหมาด (สุนนะฮ์) หลังจากละหมาดญุมอะฮ์ก็จงละหมาดจำนวน 4 ร็อกอะฮ์ (บันทึกโดย Muslim, 1991 : 881) เมื่อ เป็นเช่นนี้ย่อมถือได้ว่ารายงานของอับยัยฏ์ บิน อะบาน อัลชะเกาะฟีย ที่ระบุว่า “บุคคลใดละหมาดก็จง ละหมาด (สุนนะฮ์) ก่อนหน้านั้น (หมายถึงก่อนละหมาดญุมอะฮ์) จำนวน 4 ร็อกอะฮ์ และหลังจากนั้น จำนวน 4 ร็อกอะฮ์” หรือให้ละหมาดสุนัตก่อนละหมาดญุมอะฮ์นั้นย่อมเป็นสิ่งที่ยอมรับมิได้

5.2.10 การอ้างอิงฮะดีษมาใช้ในการปฏิบัติอิบาดะห์เกี่ยวกับกรณีอื่นๆ นอกจากที่ อภิปรายผลมาแล้ว ต่อไปนี้ เช่น การปฏิบัติละหมาดสุนัตต่างๆ การถือศีลอด และการประกอบพิธี ฮัจญ์ ตามที่ปรากฏตัวอย่างในงานวิจัยนี้ อิบาดะฮ์เหล่านั้นย่อมตกอยู่ในภาวะสุ่มเสี่ยงต่อการเป็นชิริก บิดอะฮ์ กุฟร และครุอฟาต

เนื่องรูปแบบอิบาดะฮ์ใดๆ ที่อ้างอิงมาจากฮะดีษฎะอ์ฟิฮุดดัน หรือฮะดีษมาถูกละทิ้ง นั้นย่อมถือเป็นบิดอะฮ์ เนื่องหลักฐานเดิมในเรื่องอิบาดะฮ์ต่างๆ นั้นคือ “อัลเตากีฟียะฮ์” หมายถึง บรรดาอิบาดะฮ์ต่างๆในทางศาสนานั้นต้องไม่ปฏิบัติ และยืนยันด้วยวิธีการอื่นๆ เช่นความคิดเห็น และ

การวินิจฉัยแต่เพียงปฏิบัติด้วยหลักฐานที่มาจากวะฮีย์ ('Ibn Baz,1991: 64) นั่นคือจาก อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ผ่านความเข้าใจและยืนยันโดยแนวทางของบรรดาชาวสะลัฟยุคแรกเป็นสำคัญ อิบาตะฮ์ในอิสลามจึงมีอาจใช้แนวทางหรือสูตรใดๆ นอกจากนี้มาพิสูจนข้อตัดสิน (หุก่ม) หนึ่งๆ อันเกี่ยวกับศาสนาได้ ('Ibn Taimīyah,1995 : 2/693-694)

เพราะการปฏิบัติตาม (อิติบาค) ที่แท้จริงต้องสอดคล้องตรงกับบัญญัติศาสนาอย่างแท้จริงต้องมีลักษณะที่สอดคล้องครอบคลุมทั้งใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านสาเหตุ 2) ด้านชนิด 3) ด้านจำนวน 4) ด้านวิธีปฏิบัติ 5) ด้านเวลา และ 6) ด้านสถานที่ของการปฏิบัติอิบาดะฮ์นั้นๆ หากไม่สอดคล้องตรงกับบัญญัติศาสนาทั้งใน 6 ด้านดังกล่าวแล้ว การงานหรืออิบาดะฮ์นั้นย่อมไม่ถูกต้องและอาจถือเป็นการอุตริกรรม (บิดอะฮ์) สิ่งแปลกปลอมขึ้นมาในศาสนาของอัลลอฮ์ ('Ibn al-Uthaimīn, 2004:115-116) กล่าวคือ มนุษย์มีอาจกำหนดสาเหตุ ชนิด จำนวน วิธีปฏิบัติ เวลา หรือสถานที่ของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆ ขึ้นมาเองได้ นอกจากตามที่อัลลอฮ์ และเราะสูล ﷺ ของพระองค์กำหนดอย่างสมบูรณ์ไว้แล้วเท่านั้น

ดังนั้นหากผู้ใดอุตริสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นแล้วเชื่อมโยงเป็นเรื่องศาสนา ทั้งที่ไม่มีหลักฐานที่สามารถอ้างอิงกันได้เลย สิ่งนั้นย่อมถือเป็นความหลงผิด ไม่เกี่ยวกับศาสนาเลย มิว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาความเชื่อ การปฏิบัติ คำพูดต่างๆ ที่เปิดเผยหรือไม่เปิดเผยก็ตาม อชชาฎิยะได้อธิบายโดยอ้างคำพูดของอิมาม มาลิก ที่ว่า “บุคคลใดอุตริบิดอะฮ์หนึ่งๆขึ้นมาในอิสลามโดยเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ดี การทำเช่นนั้นเท่ากับเป็นการกล่าวอ้างว่า มุฮัมมัด ﷺ ทรงแสดงการเป็นศาสนทูต (al-Shāṭibiy,2000 : 1/62) ทั้งนี้เพราะอิมามมาลิกได้ยึดหลักฐานจากคำตรัสของอัลลอฮ์ในอายะฮ์ที่ว่า :

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

(سورة المائدة : بعض من آية 3)

ความว่า “วันนี้ข้าได้ให้สมบูรณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้าและข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้าแล้ว”

(สุเราะฮ์อัลมาอิเตฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 3)

และคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่กล่าวว่า

((مَنْ أَخَذَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ))

(أخرجه البخاري، 1990 : 2697 ، مسلم، 1991 : 1718)

ความว่า “ผู้ใดประดิษฐ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งในกิจการศาสนาของพวกเรา ซึ่งเราไม่ได้สั่ง ดังนั้น สิ่งนั้นจะถูกผลักไส”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy,1990 : 2697, Muslim,1991 : 1718)

สำหรับแนวทางแก้ไข จากผลการวิจัยพบว่าสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันโดยเฉพาะผู้มีบทบาทในทางศาสนา เช่น อิมาม เคาะฎิบ บิลาล ผู้นำศาสนา หรือนักวิชาการส่วนใหญ่ยังมีความรู้ ความเข้าใจในทางศาสนาเกี่ยวกับฮะดีษเมาฎูอ์ที่จำกัด เนื่องจากมีความรู้ด้านศาสนา ระดับปริญญาอื่น 39.4 ระดับอับติดาอีย์ 20.6 ระดับชะนาเวีย 17.5 ส่วนใหญ่รับการศึกษาจากสถาบันภายในประเทศ ส่วนระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีเพียง 4.4 เท่านั้น จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจอย่างมีระบบซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่เสนอแนะจากการสัมภาษณ์บรรดานักวิชาการมุสลิม อันได้แก่ 1) รณรงค์ด้วยวิธีการต่างๆที่สามารถทำได้ในส่วนปัจเจกเพื่อให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญต่อสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ 2) สนับสนุนส่งเสริมให้สังคมมุสลิมตระหนักและเรียนรู้วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษ 3) ควรจัดให้มีการเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูอ์ระหว่างผู้รู้หรือนักวิชาการมุสลิมฝ่ายต่างๆ 4) แนะนำส่งเสริมให้สังคมมุสลิมรู้จักบรรดาตำราหลักด้านวิชาการฮะดีษ 5) เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเภทของฮะดีษที่สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานได้ และฮะดีษที่ไม่สามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานได้ผ่านสื่อต่างๆแก่สังคมมุสลิม 6) อธิบายให้สังคมมุสลิมทราบถึงการพยายามทุ่มเทของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตต่อการปกป้องฮะดีษหรือสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ 7) การจัดทำ ตำรา สารานุกรม หรือเว็บไซต์เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สังคมเกี่ยวกับประเภทและอันตรายของฮะดีษเมาฎูอ์ หรือฮะดีษแปลกปลอม 8) เสนอให้มีหน่วยงานหนึ่งโดยตรงเพื่อเฝ้าสังเกตการณ์ และป้องกันการแพร่หลายฮะดีษแปลกปลอมในสังคมมุสลิม

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อ และการปฏิบัติอบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน” ครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ด้านดังนี้

1. การนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลของการวิจัยที่ได้มาจากการวิจัยในครั้งนี้ ควรนำไปดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1.1 นำผลการวิจัยออกเผยแพร่เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับฮะดีษเมาฎูอ์ และอันตรายของฮะดีษประเภทนี้แก่สังคมมุสลิมผ่านสื่อต่างๆ เช่น ตำรา หนังสือ การสอน การบรรยาย และการพูดคุย

1.2 นำผลการวิจัยออกเผยแพร่ โดยนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาเกี่ยวกับฮะดีษ อะกีดะฮ์ และอิบาดะฮ์ในสถานศึกษาต่างๆ เช่น ปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มัสยิด และสุเหร่า เพื่อจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนมากขึ้น

1.3 นำผลการวิจัยออกเผยแพร่แก่ผู้ที่มีความสนใจทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องฮะดีษ เพื่อจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง

2. การทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลของการวิจัยในครั้งนี้ เห็นสมควรให้ศึกษาวิจัยในประเด็นหัวข้อ ดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมาฎู และฮะดีษฎะอ์ฟในทัศนะของอุละมาฮ์ฮะดีษ และฟูเคาะฮ์

2.2 บทบาทของนักวิชาการมุสลิมไทยต่อการฟื้นฟูสุนนะฮ์และต่อต้านบิดอะฮ์

2.3 ศึกษาข้อแตกต่างระหว่างมะศอลิห์มุรสะละฮ์ และบิดอะฮ์ในประเด็นต่างๆ ทางศาสนา

บรรณานุกรม

- กองบรรณาธิการนายรอบรู้. 2553. หนังสือชุดนายรอบรู้ ภูเก็ต. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี
- ซาฟีอี นภากร. 2516. บิสมิลลาห์. กรุงเทพฯ : วุฒิกรการพิมพ์
- ชำซุดดีน และมัด. 2549. ขั้นตอนการจัดการศพ. กรุงเทพฯ : ม.ศิริพานิชย์
- นักเรียนเก่าอาหรับ,สมาคม. 1998. พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย.อัลมะดีนะฮ์
อัลมูเนาะวะเราะฮ์ : ศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน
- ประพันธ์ เรื่องณรงค์. 2553. 100 เรื่องเมืองใต้ . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์
- ประยูรศักดิ์ ชลายเดชะ. ม.ป.ป. มุสลิมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มัสยิดต้นสน
- มูรีอด มุคตารี. ม.ป.ป. ทางสวรรค์ เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ส.วงศ์เสงี่ยม
- มูฮัมมัด สุวามินทร์. ม.ป.ป. เกาะภูอ : การละหมาดชดใช้ . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ส.วงศ์เสงี่ยม
- วิมล จิโรพันธ์. 2548. ของดี 4 ภาค ชุดภาคใต้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา
- D. G. E. Hall ; แปล วรณยูพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. 2526. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
เล่ม 1. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2537. “ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย” ใน มองอนาคต : บทวิเคราะห์
เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย ชุมทางความคิด. เอกวิทย์ ณ ถกลาง,
บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน)
- อับดุลกอเดร บิน อับดุลมุตตอลิบ อัลมันดิลีย์ (เรียบเรียง). 2556 . โอสถแห่งดวงใจ. อับดุลมาลีก
เริงสมุทร์ (แปล). กระบี่ : มูลนิธิประทีปธรรมเพื่อการศึกษา
- อาทร จันทวิมล. 2556. ประวัติของแผ่นดินไทย. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์
- Ibn ‘Abd al-Bir, Yūsuf bin ‘Abdillah.1994. Jami‘ Bayān al-’Ilm wa Fadhlihi (جامع بيان العلم و فضله). al-Dammām : Dār ‘Ibn al-Jawziy.

- ‘Abd al-Ghaniy al-Daḡar.1999. Āḡmad ‘Ibn al-Hanbal : Imām Ahl al-Sunnah wa al-Jamā‘ah (أحمد ابن حنبل : إمام أهل السنة والجماعة). Dimashq : Dār al-Qalam.
- ‘Abd al-Qādir ‘Audah.1998. al-Tashrī‘ al-Jinā‘iy al-Islāmiy (التشريع الجنائي الإسلامي). Beirūt : Mu’assasah al-Risālah.
- ‘Abd al-Ra‘ūf, Muḡammad ‘Uthmān.1995. Mahabbah al-Rasul Baina al-Itibā‘ wa al-Ibtidā‘ (محبة الرسول بين الإتياع و الإبتداع). Makkah al-Mukarramah : Dār al-Tarbīyah wa al-Turāth.
- ‘Abd al-Razzāq bin Ḥammām. 1969. al-Muṣannif (المصنف). India : al-Majlis al-‘Ilmiy.
- ‘Abd al-Wahhāb bin ‘Abd al-Laṭīf. 1965. al-Mukhtaṣar fī ‘Ilmi Rijāl al-Athar (المختصر في علم رجال الأثر). al-Qāhirah : Dār al-Kutub al-Ḥadīth.
- ‘Abdullah al-Harariy. 1996. Izhār al-‘Aqīdah al-Sunnīyah bi Sharh al-‘Aqīdah al-Ṭahāwīyah (إظهار العقيدة السنية بشرح العقيدة الطهاوية). Beirūt : Dār al-Mashārī‘.
- al-‘Adawiy, Muḡammad Aḡmad.1985. Uṣūl fi al-Bid‘ah wa al-Sunan (أصول في البدعة والسنن). Beirūt : al-Maktab al-Islāmiy.
- Ibn ‘Adiy, ‘Abdullah bin ‘Adiy.1983. al-Kamil fi Ḍu‘afā‘ al-Rijāl (الكامل في ضعفاء الرجال). Beirūt : Dār al-Fikr.
- al-‘Aqiliy, Muḡammad bin Amru.1984. al-Ḍu‘afā‘ al-Kabīr (الضعفاء الكبير). Beirūt: Maktabah al- ‘Ālamīyah.
- Aḡmad, Aḡmad bin Hanbal.1977.al-Musnad (المسند). Beirūt : al-Maktabah al-Islāmiy.
- _____.1987. al-‘Ilal wa Ma‘rifah al-Rijāl (العلل و معرفة الرجال). Beirūt : al-Maktab al-Islāmiy.

- Aḥmad, Aḥmad bin Hanbal.1977.1999. Masā'il al-Imām Aḥmad 'Ibn Hanbal Riwāyat
Ābū Dāwud Sulaimān al-Jistāniy (مسائل الإمام أحمد بن حنبل رواية ابي داود
سليمان الجستاني). Miṣr : Maktab 'Ibn Taimīyah.
- Aḥmad Āmīn.1969. Fajr al-Islām (فجر الإسلام). Beirūt : Dār al-Kitāb al-'Arabiyy.
_____.2006. Duḥa al-Islām (ضحى الإسلام). Beirūt : Dār al-Kitāb al-'Arabiyy.
- Aḥmad Shākīr.1994. al-Bā'ith al-Hathīth Sharh Ikhtisār 'Ulamā' al-Ḥadīth (الباعث
الحديث شرح إختصار علماء الحديث). Riyāḍ : Dār al-'Āshimah.
_____. 1995. Takhrīj al-Musnad (تخريج المسند). Beirūt : Dār al-Ḥadīth .
- Aḥmad al-Sirhindiyy. 2002. al-Maktūbāt al-Rabbāniyy (المكتوبات الربانية). Beirūt :
Dār al-Kutub al-'Ilmīyah.
- Aḥmad 'Umar Hāshim,1997. Qawā'id Uṣūl al-Ḥadīth (قواعد أصول الحديث). Riyāḍ :
'Ālam al-Kutub.
- al-Ajhūriyy, Nur al-dīn bin 'Abd al-Raḥmān. 2016. Hashīyah al-Ajhūriyy 'ala Sharh
Manẓumah al-Baiqūnīyah (حاشية الأجهوري على شرح المنظومة البيقونية).
Iraq : Dār 'Ibn Ḥazm.
- al-'Ajlūniyy, Ismā'īl bin Muḥammad.1984. Kashf al Khafā' wa Muzil al-Ilbās 'ammā
Ishtahara min al-Aḥādīth 'ala al-Sinah al-Nās (كشف الخفاء ومزيل الإلباس
كشفت الخفاء ومزيل الإلباس). Beirūt : Mu'assasah al-Risālah.
_____. (عما اشتهر من الأحاديث على ألسنة الناس)
- al-Albāniyy, Muḥammad Nāsir al-dīn.1978. Irwa al-Ghalīl fi Takhrīj Ahādīth Manar
al-Sabīl (إرواء الغليل في تخريج أحاديث منار السبيل). Beirūt : al-Maktab al-
Islāmiyy.
_____. 1984. Hajjah al Nabiyy Kamā Rawāha 'anhu Jābir (حجة النبي صلى الله
عليه وسلم كما رواها عنه جابر). Beirūt : al-Maktab al-Islāmiyy.
- _____. 1987a. Ḍa'īf Sunan 'Ibn Mājah (ضعيف سنن ابن ماجه). Beirūt : al-
Maktab al-Islāmiyy.

- al-Ālbāniy, Muḥammad Nāsir al-dīn. 1987b. Da'īf al-Jāmi' al-Saghīr waziyadahtuhu (ضعيف الجامع الصغير وزيادته). Beirut : al-Maktab al-Islāmiy.
- _____. 1987c. Tamām al-Minnah fī al-Ta'liq 'ala Fiqh al-Sunnah (تمام المنة في التعليق على فقه السنة). Riyāḍ : Dār al-Rāyah.
- _____. 1988. Ṣaḥīḥ al-Jāmi' al-Ṣaghīr wa Ziyadahtuhu (صحيح الجامع الصغير وزيادته). Beirut : Maktab al-Islāmiy.
- _____. 1989. Silsalāh al-Aḥādīth al-Ṣaḥīḥah wa Shai'un min Fiqhiha wa Fawā'idīha (سلسلة الأحاديث الصحيحة وشيء من فقهها وفوائدها). Riyāḍ : Maktabah al-Ma'ārif.
- _____. 1991. Silsilah al-Aḥādīth al-Ḍa'īfah wa al-Mawḍū'ah (سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ في الأمة). Riyāḍ : Maktabah al-Ma'ārif.
- _____. 1992. Aḥkām al-Yanā'iz wa Bid'uha (أحكام الجنائز وبدعه). Riyāḍ : Maktab al-Ma'ārif.
- _____. 1993. Zilāl al-Jannah fī Takhrīj Aḥādīth al-Sunnah (ظلال الجنة في تخرīj السنة). Beirut : Maktab al-Islāmiy.
- _____. 1993b. Takhrīj al-'Aqīdah al-Ṭahāwīyah (تخرīj العقيدة الطحاوية). Beirut : Maktab al-Islāmiy.
- _____. 1994. Ṣaḥīḥ al-Adab al-Mufrad (صحيح الأدب المفرد). al-Jubail al-Sina'iyyah : Maktabah al-Dalīl.
- _____. 1997. Ṣaḥīḥ wa Ḍa'īf 'Ibn Mājah (صحيح وضعيف سنن ابن ماجة). Riyāḍ : Maktabah al-Ma'ārif.
- _____. 1998. Ṣaḥīḥ Sunan Abī Dāwud (صحيح سنن أبي داود). Riyāḍ : Maktabah al-Ma'ārif.

- al-Albāniy, Muḥammad Nāsir al-dīn. 1999. Manāsik al-Haj wa al-'Umrah fi al-Kitāb wa al-Sunnah wa Athar al-Salaf (مناسك الحج والعمرة في الكتاب والسنة وآثار السلف). Riyād : Maktabah al-Ma'ārif.
- _____. 2000a. Ṣaḥīḥ al-Targhīb wal-Tarhīb (صحيح الترغيب والترهيب). Riyād : Maktabah al-Ma'ārif.
- _____. 2000b. al-Ajwibah al-Nāfi'ah 'an As'ilah Lajnat Masjid al-Jāmi'ah (الأجوبة النافعة عن أسئلة لجنة مسجد الجامعة). Riyād : Maktabah al-Ma'ārif.
- _____. 2002. Jilbāb al-Mar'ah al-Muslimah (جلباب المرأة المسلمة). al-Qāhirah : Dār al-Salam.
- _____. Da'if Abī Dāwud (ضعيف سنن أبي داود). Kuwait : Mu'assasah Gharas.
- _____. n.d. Difā' an al-Ḥadīth al-Nabawiy wa al-Sīrah (دفاع عن الحديث النبوي والسيرة). Dimashq : Mu'assasah wa Maktabah al-Hafiqīn.
- 'Āl al-'Abd al-Laṭīf, 'Abd al-Azīz bin Muḥammad. 1993. Dawābit al-jarh wa al-Ta'dīl (ضوابط الجرح والتعديل). Riyād : Maktabah al-'Ubaikan.
- 'Āl Salmān, Mashhūr Ibn Ḥasan . 2007. Qāmūs al-Bida' : Mustakhraj min kutub al-Imām al-'Allāmah Muḥammad Nāsir al-Dīn al-'Albāniy : قاموس البدع (مستخرج من كتب الإمام العلامة محمد ناصر الدين الألباني). Doha : Dār al-Imām al-Bukhāriy.
- 'Āl al-Sheikh, 'Abd al-Raḥmān bin Ḥasan. 1959. Fath al-Majīd Sharh Kitāb al-Tawḥīd (فتح المجيد شرح كتاب التوحيد). Beirut : Dār al-Kutub al-'Ilmiyah.
- 'Āl al-Sheikh, Muḥammad Ibn Ibrāhīm. 1978. Fatāwā wa Rasā'il al-Sheikh Muḥammad bin Ibrāhīm (فتاوى ورسائل الشيخ محمد بن إبراهيم آل الشيخ). Makkah al-Mukarramah : Maṭba'ahl al-Hukumah.
- 'Āl al-Sheikh, Sulaimān bin 'Abdullah. 2007. Taisir al-Azīz al-Hamīd fi Sharh Kitāb al-Tawḥīd (تيسير العزيز الحميد في شرح كتاب التوحيد). Riyād: Dār al-Ṣumai'iy.

- ‘Aliy al-Muttaqiy al-Hindiy.1978. Kanz al-‘Ummāl fī Sunan al-Aqwāl wa al-Af’āl (كنز العمال في سنن الأقوال والأفعال). Beirūt : Mu’assasah al-Risālah.
- Ibn al-‘Arabiyy, Aḥmad bin Muḥammad.1997. al-Mu‘jam (المعجم) . al-Dammām : Dār Ibn al-Jawziyy.
- Ibn ‘Arabiyy, Muḥammad bin ‘Aliy.1971. al-Futuhāt al-Makkīyah (الفتوحات المكية). Beirūt : Dār Sadir.
- Ibn ‘Asākir, Abū al-Qāsim bin ‘Asākir.1994.Tārīkh Dimashq (تاريخ دمشق). Beirūt : Dār al-Fikr.
- ‘Asākir, ‘Aliy bin al-Ḥasan.1994. Tārīkh Madīnah Dimashq (تاريخ مدينة دمشق). Beirūt : Dār al-Fikr.
- al-‘Asqalāniyy, Aḥmad bin ‘Aliy.1907. al-Iṣābah fī Tamyīz al-Ṣahābah (الإصابة في تمييز الصحابة). Miṣr : Maṭba‘ahal-Sa‘ādah.
- _____. 1986. Fath al-Bāriyy Sharh Ṣaḥīḥ al-Bukhāriyy (فتح الباري شرح صحيح البخاري). al-Qāhirah : Dār al-Rayyān.
- _____. 1991. Taqrīb al-Tahdhīb (تقريب التهذيب). Riyād : Dār al-‘Āṣimah.
- _____. 1995a. Tahdhīb al-Tahdhīb (تهذيب التهذيب). Beirūt : Mu’assasah al-Risālah
- _____. 1995b. al-Thalkhīṣ al- al-Habīr fī Takhrīj Ahādīth al Rafī‘iy al Kabīr (تلخيص الحبير في تخريج أحاديث الرافعي الكبير). Miṣr: Mu’assasah Qurṭabah.
- _____. 1998. al-Maṭālib al-‘Āliyah bi Sawā’id al-Masānīd al-Thamāniyah (المطالب العالية بزوائد المسانيد الثمانية). Riyād : Dār al-‘Āṣimah.
- _____. 2000a. Fath al-Bariyy fī Sharh Ṣaḥīḥ al-Bukhāriyy (فتح الباري في شرح البخاري). Riyād : Dār al-Aslam.

- al-'Asqalāniy, Aḥmad bin 'Aliy. 2000b. Natā'ij al-Afkar fi Takhrīj Ahādīth al-Adhkar (نتائج الأفكار في تخريج أحاديث الأذكار). Dimashq: Dār 'Ibn Kathīr.
- _____. 2001. Nuzhah al Nazar bi Sharh Nukhbah al-Fikr (نزهة النظر بشرح نخبة الفكر). Riyāḍ : Maṭba'ah Sāfir.
- _____. 2002. Lisān al-Mizān (لسان الميزان). Beirūt : Dār al-Bashā'ir al-'Islāmīyah.
- _____. n.da. Tabyīn al-Ajab bima wurida fi Faḍl Rajab (تبيين العجب بما ورد في فضل رجب). Miṣr : Mu'assasah Qurṭūbah.
- _____. n.db. Zahr al-Firdaus (زهر الفردوس). al-Madīnah al-Munawwarah : Maktabah al-Jāmi'ah al-Islāmīyah.
- al-Ash'ariy, 'Aliy bin Ismā'il .1990. al-'Ibānah fi Uṣūl al-Diyānah. (الإبانة في أصول الديانة). Dimashq : Maktabah Dār al-Bayān.
- al-Ashbahāniy, Isma'il bin Muḥammad.1993. al-Targhīb wa al-Tarhīb (التزغيب والترهيب). al-Qāhirah : Dār al-Ḥadīth .
- al-'Ashgar, 'Umar Sulaimān.1983. al-Rusul wa al-Risālah (الرسول والرسالة). al-Kuwait :
- al-'Ashgar, 'Umar Sulaimān. 2004. al-Waḍ'u fī al-Ḥadīth al-Nabawiy (الوضع في الحديث النبوي). Ammān : Dār al-Naffās.
- Ibn Ashur, Muḥammad al-Tahir bin Ashur.1984. al-Tahrīr wa al-Tanwīr (التحرير والتنوير). Tunis : al-Dār al-Tunisīyah.
- Ibn Abī 'Āsim, Aḥmad bin Amr.1998. al-Sunnah. (السنة) Riyāḍ : Dār Sumai'iy.
- al-Athariy, 'Abdullah bin 'Abdul-Ḥamīd. 2002. al-Wajīz fī 'Aqīdah al-Salaf al-Sāliḥ (الوجيز في عقيدة السلف الصالح). Beirūt : Dār 'Ibn Kathīr.

- al-Athariy, ‘Abdullah bin ‘Abdul-Ḥamīd. n.d. Anwa‘ al-Kufr (أنواع الكفر). Riyāḍ : Dār ‘Ibn Khuzaimah.
- ‘Ibn Athīr, ‘Aliy bin al-Athir al-Jazariy. 2012. Asad al-Ghabah fi Ma‘rifah al-Ṣahābah (اسد الغابة في معرفة الصحابة). Beirut : Dār ‘Ibn Ḥazm
- ‘Ibn Athīr, ‘Aliy bin Muḥammad al-Shaibaniy.1983. al-Kāmil f al-Tārīkh (الكامل في التاريخ). Beirut : Dār al-Kitāb al-‘Arabiyy.
- ‘Ibn Athīr, al-Mubārak bin Muḥammad.1963. al-Nihāyah fi Gharib al-Ḥadīth wa al-Athar (النهاية في غريب الحديث و الأثر). al-Qāhirah : al-Maktabah al-‘Islāmīyah.
- ‘Awajiy, Ghālib bin ‘Aliy.1978. al-Khawārij : Tārīkhuhum wa Ara‘uhum al-I‘tiqādīyah wa Mawqif al-Islām minha (الخوارج تاريخهم وآراؤهم الاعتقادية وموقف الإسلام منها). al-Madīnah al-Munawwarah: Jāmi‘ah al-Mālik ‘Abd al-Azīz.
- al-Azraqiy, Muḥammad bin ‘Abdillah . 2003. Akhbār Makkah wama ja’a fihā min al- Āthār (أخبار مكة وما جاء فيها من الآثار). Makkah al-Mukarramah : Maktabah al-Asadiy.
- al-Azzāmiy, Kalīl bin Ibrāhīm. 2007. Khuṭurah Musāwa al-Ḥadīth al-Da‘īf bin al-Mawḍū‘ (خطورة مساواة الحديث الضعيف بالموضوع). Dubai : Kullīyah al-Dirāsāt al-‘Islāmīyah wa al-‘Arabīyah.
- al-Baghawiy, al-Ḥusain bin Masūd.1969. Sharh al-Sunnah (شرح السنة). Beirut : al-Maktab al-Islāmiyy.
- _____. 1993. Ma‘alim al-Tanzīl (معالم التنزيل). Beirut : Dār al-Ma‘rifah.
- al-Baghdādiy, ‘Abd al-Qāhir bin Ṭāhir.1928. Uṣūl al-Dīn (أصول الدين). Istanbul : Maṭba‘ah al-Dawlah.
- _____. 1977. al-Farq bain al-Firaq (الفرق بين الفرق). Beirut : Dār al-Afāq al-Jadīd.

- al-Baihaqiy, Aḥmad bin Ḥusain.1989. Shu‘b al-Īmān (شعب الإيمان). Beirut : Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- _____. 1994 . Sunan al-Kubrā (سنن الكبرى). Makkah al-Mukarramah : Maktabah Dār al-Bāz.
- _____. n.d. al-Sunan al-Kubra. Beirut : Dār al-Fikr.
- Bakhit, Muḥammad Ḥasan. 2006. al-Firaq al-Qadimah wa al-Mu‘āsirah fi Tārīkh al-Islāmiy (الفرق القديمة والمعاصرة في التاريخ الإسلامي). Gazzah : Maktabah Afāq.
- Ibn al-Bakhtariy, Muḥammad bin Amr. 2001. Majmua‘ fihi Musannafat Abiy Ja‘far bin al-Bakhtariy (مجموع فيه مصنفات أبي جعفر بن البخاري). Beirut : Dār al-Bashā’ir al-‘Islāmīyah.
- Bakr ‘Abū-Said, Bakr bin ‘Abdullah.1996. Mu‘jam al-Munahī al-Lafsīyah (معجم المناهي اللفظية). Riyāḍ : Dār al-‘Āṣimah.
- _____. 1998. Taṣḥiḥ al-Duā’ (تصحيح الدعاء). Riyāḍ : Dār al-‘Āṣimah.
- Abū Bakr Muḥammad Zakariyā. 2000. al-Shirk fi al-Qadīm wa-al-Jadīd (الشرك في القديم والجديد). Riyāḍ : Maktabah al-Rushd.
- al-Bāliy, ‘Aliy bin Muḥammad.1997. al-Ikhtiyarat al-fiqhīyah min Fatāwā Sheikh al-Islām ‘Ibn Taimīyah (الإختيارات الفقهية من فتاوى شيخ الإسلام ابن تيمية). Riyāḍ : Dār al-‘Āṣimah.
- al- Ba‘līy, Muḥammad bin ‘Aliy.1947. Mukhtasar al-Fatāwā al-Misrīyah li Ibn Taimīyah (مختصر الفتاوى المصرية لإبن تيمية). al-Qāhirah : Maṭba‘ahal-Sunnah al-Muhammadīyah.
- al-Bantaniy, Muḥammad Nawawiy. n.d. Kitāb Madārij al-Su‘ūd ila Iktisa’ al-Burūd (كتاب مدارج الصعود الى اكتساء البرود). Penang : Dār al-Ma‘ārif.

- Ibn Baththah, Ubaidullah bin Muḥammad. 1994. al-Ibanah an Shari‘ah al-Firqah al-Najīyah wa Mujanabah al-Firaq al-Madhmūmah. (الإبانه عن شريعة الفرقة الناجية ومجانبة الفرق المذمومة) Riyāḍ : Dār al-Rāyah.
- Ibn Bāz, ‘Abd al-Azīz bin ‘Abdullah. 1991. al-Taḥqīq wa al-Idāh li Kathir min Masa’il al-Ḥajj wa al-‘Umrah wa al-Ziyārah (التحقيق و الايضاح لكثير من مسائل الحج و العمرة والزيارة) Riyāḍ : al-Ri‘ārah al-‘Āmmah li Idārat al-Buhūth al-‘Ilmīyah wa al-Iftā’.
- _____. 1999. Majmū‘ Fatāwā wa Maqalāt Mutanawwi‘ah (مجموع فتاوى و مقالات متنوعة) Riyāḍ : Dār al-Qāsim.
- _____. 2009. al-Tuhfah al-Karīmah fi Bayān Kathir min al-Aḥādīth al-Mawḍū‘ah wa al-Saqīmah (التحفة الكريمة في بيان بعض الأحاديث الموضوعية) Riyāḍ : Dār Aṣalāh al-Ḥādhir.
- Bāzmul, Muḥammad bin ‘Umar. n.d. Taqwīyah al-Ḥadīth al-Da‘īf Baina al-Fuqaha wa al-Muhaddithin (تقوية الحديث الضعيف بين الفقهاء والمحدثين) Gazzah : al-Jāmi‘ah al-‘Islāmīyah.
- al-Bāzzār, Aḥmad bin Amr. 1988. al-Musnad (المسند). al-Madīnah al-Munawwarah : Maktabah al-‘Ulūm wa al-Ḥikam.
- al-Bukhāriy, Muḥammad bin Ismā‘il. 1955. Juz’u al-Qira’ah Khalf al-Imām (جزء القراءة خلف الإمام) Miṣr : Maṭba‘ah al-Imām.
- al-Bukhāriy, Muḥammad bin Ismā‘il. 1986. al-Tārīkh al-Kabīr (التاريخ الكبير) . Beirūt : Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- _____. 1990. Ṣaḥīḥ al-Bukhāriy (صحيح البخاري) . Dimashq : Maktabah Dār al-Bayān.
- _____. 1996. Raf‘u al-Yadain fi al-Ṣalāh (رفع اليدين في الصلاة) . Riyāḍ : Dār Ibn Ḥazm.
- _____. 1997. al-Tārīkh al-Awsaṭ (التاريخ الأوسط) . Riyāḍ : Dār al-Ṣumai‘iy.

- al-Bukhāriy, Muḥammad bin Ismā‘il. 1998. al-Adab al-Mufrad (الأدب المفرد) . Riyād : Maktabah al-Ma‘ārif.
- al-Buraikān, Ibrāhīm bin Muḥammad. 2003. al-Madkhal li Dirāsāt al-‘Aqīdah al-’Islāmīyah ala Madhab ahl-al-Sunnah wal-Jamā‘ah (المدخل لدراسة العقيدة الإسلامية على مذهب أهل السنة والجماعة) . al-Qāhirah : Dār ‘Ibn Affan.
- al-Burhāniy, Muḥamad ‘Uthmān ‘Abduh. n.d. Tabrīyah al-Dhimma fi Nush al-’Ummah (تبرية الذمة في نصح الأمة) . Khartūm : n.p.
- al-Būṣīriy, Aḥmad bin Abī Bakr bin Isma‘il. 2004. Misbah al-Zujajah fī Zawa’id ‘Ibn Mājah (مصباح الزجاجة في زوائد ابن ماجه) . al-Madīnah al-Munawwarah :
- al-Dailamiy, Shiruyah bin Shahradar al-Hamdaniy. n.d. Musnad al-Firdaus (مسند الفردوس) . n.p.
- Damirīyah, ‘Uthmān Jumah. 1989. ‘Ālam al-Ghaib wa al-Shahādah (عالم الغيب والشهادة) . Jiddah : Maktab al-Suwarīyah.
- _____. 1996. Madkhal li Dirāsāt al-‘Aqīdah al-’Islāmīyah (مدخل لدراسات العقيدة الإسلامية) . Jiddah : Maktabah al-Sawadiy.
- ‘Ibn Daqīq al-‘Id, al-Ḥāfiz Taqiy al-dīn. 1999. al-Imām fi Ma‘rifah Ahādīth al-Aḥkām (الإمام في معرفة أحاديث الأحكام) . Riyād : Dār al-Muhaqqiq.
- al-Dār Quthniy, ‘Aliy bin ‘Umar. 1948. al-‘Ilal al-Wāridah fī al-Ahādīth al-Nabawīyah (العلل الواردة في الأحاديث النبوية) . Riyād : Dār Tayyibah.
- _____. 1983a. al-Ḍu‘afā’ wa al-Matrūkūn (الضعفاء والمتروكون) . Riyād : Maktab al-Ma‘ārif.
- _____. 1983b. Su‘ālāt al-Ḥākim al-Naisābūriy (سؤالات الحاكم النيسابوري) . Riyād : Maktab al-Ma‘ārif.

- al-Dār Quthniy, ‘Aliy bin ‘Umar.1983c. Su’ālāt al-Birqāniy (سؤالات البرقاني). Pakistan : Kutub Khana Jamiliy.
- _____. 1983d. Su’ālāt al-Sahmiy (سؤالات السهمي). Riyād : Maktabah al-Ma‘ārif.
- _____. 1995. al-Mu’talaf wa al-Mukhtalaf (المؤتلف والمختلف). Riyād : Dār al-Ṣumai‘iy.
- _____. 2004. Sunan al-Dār Quthniy (سنن الدار قطني). Beirūt : Mu’assasah al-Risālah
- al-Dārimiy, ‘Abdullah bin ‘Abd al-Raḥmān.2000. Musnad al-Dārimiy (مسند الدارمي). Riyād : Dār al-Mughniy.
- al-Dārimiy, ‘Uthmān bin Sa‘īd. n.d. Tārīkh ‘Uthmān bin Sa‘īd al-Dārimiy (تاريخ عثمان بن سعيد الدارمي). Dimashq : Dār Al-Ma’mūn li al-Turāth,
- Abū Dāwud al-Thilīsiy, Sulaimān bin Dāwud.1998. al-Musnad (المسند). al-Jiza : Dār Hijr.
- Abū Dāwud, Sulaimān bin al-Ash‘ath.1997. Su’ālāt al-Ajriy (سؤالات الأجرى). Makkah al-Mukarramah : Dār al-Istiḳāmah.
- _____. 2009. Sunan Abī Dāwud (سنن ابي داود). Dimashq : Dār al-Risālah al-‘Alamīyah.
- al-Dhahabiy, Muḥammad bin Aḥmad. n.d. al-Mughniy fī al-Ḍu‘afā’ (المغني في الضعفاء). Qatar : Idārah Iḥyā’ al-Turāth al-Islāmiy.
- _____. 1963. Mīzān I’tidal fī Naqd al-Rijāl (ميزان الاعتدال في نقد الرجال). Beirūt : Dār al-Ma‘rifah.
- _____. 1966. Dīwān al-Ḍu‘afā’ wa al-Matruqīn (ديوان الضعفاء والمتروكين). Makkah al-Mukarramah : Maṭba‘ah al-Nahḍah al-Ḥadīthah.

- al-Dhahabiy, Muḥammad bin Aḥmad. 1991. al-Mawqizah fī Mustalah al-Hadīth (الموقظة في مصطلح الحديث). Aleppo : Maktab al-Maṭbu‘āt al-’Islāmīyah.
- _____. 1992. al-Kāshif fī Ma‘rifah man lahu Riwayah fī al-Kutub al-Sittah (الكاشف في معرفة من له رواية في الكتب الستة). Jiddah : Dār al-Qiblah li al-Thaqāfah al-’Islāmīyah.
- _____. 1993. Siyar A‘lām al Nubalā’ (سير أعلام النبلاء). Beirūt : Mu’assasah al-Risālah
- _____. 1994. Tartīb al-Mawḍū‘āt (ترتيب الموضوعات). Beirūt : Dār al-Kutub al-’Ilmīyah.
- Ibn Abī al-Dunyā, ‘Abdullah bin Muḥammad. 2000. Kitāb al-Qubūr (كتاب القبور). al-Madīnah al-Munawwarah : Maktabah al-Ghurabā’ al-Athrīyah.
- al-Eyzariy, ‘Abd al-Raḥmān Ibn Aḥmad. 2004. Juhūd al-sheikh al-Albāniy fī al-Hadīth, Riwayah wa-Dirāyah (جهود الشيخ الألباني في الحديث رواية ودراية). Riyād : Maktab al-Rushd
- al-Fairūz Abādiy, Muḥammad bin Ya‘qub. 2005. al-Qāmūs al-Muhīth (القاموس المحيطة). Beirūt : Mu’assasah al-Risālah.
- al-Faiyumiyy, Aḥmad bin Muḥammad. n.d . al-Misbāh al-Munīr fī Garīb al-Sharh al-Kabīr (المصباح المنير في غريب الشرح الكبير). Beirūt : al-Maktabah al-’Ilmīyah.
- Abū al-Falāh, ‘Abd al-Hayy bin Aḥmad. 1988. Shadharāt al-Dhahab fī Akhbār man Dhahab (شذرات الذهب في أخبار من ذهب). Beirūt : Dār Ibn Kathīr.
- Fallātah, ‘Umar bin Ḥasan. 1981. al-Wadh‘u fī al-Ḥadīth (الوضع في الحديث). Damashq : Maktabah al-Ghazāliyy.
- al-Farahidiy, al-Khalīl Ibn Aḥmad. 2003. Kitāb al-‘Ayn (كتاب العين). Beirūt : Dār al-Kutub al-’Ilmīyah.
- Ibn Fāris, Aḥmad bin Faris. 1979. Maqāyīs al-Lughah (مقاييس اللغة). Dimashq : Dār al-Fikr.

- al-Fasawiy, Ya'qūb bin Sufyān.1973. al- Ma'rifah wa al-Tārīkh (المعرفة والتاريخ).
Baghdad : Maṭba'ah al-Irshād.
- al-Fattiniy, Muḥammad bin Ṭāhir.1978. Tadhkirah al-Mawḍū'āt (تذكرة الموضوعات).
Beirūt : Dār Iḥyā' al-Turāth al-'Arabiyy.
- al-Fawzān, Ṣālih bin Fawzān.1998. al-Irshād Ilā Ṣahīh al- I'tiqād wa Radd ala ahl
al-Shirk wa al-Ilhād (الإرشاد إلى صحيح الاعتقاد والرد على أهل الشرك).
Riyāḍ : Dār al-'Āṣimah.
- _____. 1999. 'Āqīdah al-Tawḥīd (عقيدة التوحيد). Riyādh : Dār al-'Āṣimah.
- _____. 2002. 'I'ānah-Mustafīd bi Sharh Kitāb at-Tawḥīd (إعانة المستفيد بشرح
كتاب التوحيد). Beirūt : Mu'assasah al-Risālah
- _____. 2010. al-Mihnah wa Atharuha fī Manhaj Imām Aḥmad al-Naqdiy
(المحنة وأثرها في منهج الإمام أحمد النقدي). Dammām : Dār 'Ibn al-Jawziyy.
- al-Ghanaimān, Aḥmad bin 'Abdullah.1996. Juhūd Sheikh al-Islām 'Ibn Taimīyah fī
Tawḍīh Tawḥīd al-'Ibādah (جهود شيخ الإسلام ابن تيمية في توضيح توحيد
العبادة). al-Madīnah al-Munawwarah : al-Jāmi'ah al-'Islāmīyah bi al-
Madīnah al-Munawwarah.
- Ibn Ghannām, al-Ḥusain bin Abi Bakr.1994. Rawḍah al-Afkār wa al-Afhām (روضة
الأفكار و الأفهام). al-Qāhirah : Dār al-Shurūq.
- al-Ghazāliy, Abū Ḥamiid Muḥammad. 2004. Iḥyā' 'Ulūm al-Dīn (إحياء علوم الدين).
Beirūt : Dār al-Ma'rifah.
- al-Ghazziy, Aḥmad bin 'Abd al-Karīm.1997. al-Jadd al- Ḥathīth fī Bayān mā laisa
bi-Ḥadīth (الجد الحثيث في بيان ما ليس بحديث). Beirūt : Dār 'Ibn Ḥazm.
- Abū Ghuddah, 'Abd al-Fattāh.1997. Thalātha Rasā'il fī Muṣṭalāh al-Ḥadīth (ثلاث
رسائل في مصطلح الحديث). Aleppo : Maktab al-Maṭbu'āt al-'Islāmīyah.

- al-Ghumāriy, ‘Abdullah bin Muḥammad. 2008. الحواي في Fatāwā (الحواي في الفتاوى). al-Qāhirah : Maktabah al-Qāhirah.
- al-Ghuriy, Sayyid ‘Abd al-Majīd. 2007. al-Waḍ‘u fi al-Ḥadīth (الوضع في الحديث). Beirut : Dār ‘Ibn Kathīr.
- ‘Ibn Abī al-Ḥadīd, ‘Abd Ḥamīd bin Hibbatullah.1998. Sharh Nahj al-Balāghah (شرح نهج البلاغة). Beirut : Dār Iḥyā’ al-Kutub al-‘Arabīyah.
- ‘Ibn Ḥajar al-Haitamiy, Aḥmad bin Muḥammad. 1903. al-Khairāt al-Hisān fi Manaḡib al-Imām Abī Hanīfah al-Nu‘mān (خيرات الحسان في مناقب الإمام أبي حنيفة النعمان). Miṣr : Dār al-Sa‘ādah.
- _____. n.d. al-Fatāwā al-Fiqhīyah al-Kubrā (الفتاوى الفقهية الكبرى). al-Qāhirah : Matba‘ah ‘Abd al-Ḥamīd Aḥmad Hanafiy.
- al-Haithamiy, ‘Aliy bin Abi Bakr.1992. Baghyah al-Bāhith an Zawā’id Musnad al-Hārith (بغية الباحث عن زوائد مسند الحارث). al-Madīnah al-Munawwarah : al-Jāmi‘ah al-‘Islāmīyah.
- al-Haithamiy, Nur al-dīn al-Haithamiy.1967: Majmū‘ al-Zawā’id wa Mamba‘ al-Fawā’id (مجمع الزوائد ومنبع الفوائد). Beirut : Dār al-Kitāb.
- al-Haithamiy, Nur al-dīn al-Haithamiy. 1992: Majmū‘ al-Bahrain fi Zawā’id al-Mu‘jama’in (مجمع البحرين في زوائد المعجمين). Riyāḍ : Maktabah al-Rushd.
- al-Hakamiy, Ḥāfiz bin Aḥmad.1995. Ma‘ārij al-Qabūl bi Sharh Sullam al-Wuṣūl ila ‘Ilm al-Uṣūl (معارج القبول بشرح سلم الوصول إلى علم الأصول). Riyāḍ : Dār ‘Ibn al-Qayyim.
- al-Ḥākīm, Muḥammad bin ‘Abdillāh.1990 . al-Mustadrak ‘alā al-Ṣaḥīḥain (المستدرک علی الصحیحین). Beirut : Dār al-Kutub al-‘‘Ilmīyah.
- _____. 1976. Ma‘rifah ‘Ulūm al-Ḥadīth (معرفة علوم الحديث). al-Madīnah al-Munawwarah : al-Maktabah al-‘‘Ilmīyah.

- al-Ḥākīm, Muḥammad bin ‘Abdillāh. 1983. المدخل إلى (al-Madkhal ila al-Ṣaḥīḥ
الصحيح). Beirut : Mu’assasah al-Risālah
- _____. n.d. المدخل إلى معرفة كتاب (al-Madkhal ila Ma‘rifah Kitāb al-Iklīl
الإكليل . Miṣr : Dār al-Huda.
- al-Ḥākīm al-Tirmidhiy, Muḥammad bin ‘Aliy. 2010. Nawādir al-Uṣūl fi Ma‘rifah
Aḥādīth al-Rasūl (نوادير الأصول في معرفة أحاديث الرسول). Dimashq : Dār
 al-Nawādir.
- al-Halabiy, ‘Aliy Ḥasan ‘Aliy.1999. Mawsū‘ah al-Aḥādīth wa al-Athār al-Da‘īfah wa
al-Mawḏū‘ah (موسوعة الأحاديث والآثار الضعيفة والموضوعة). Riyād :
 Maktabah al-Ma‘ārif.
- al-Halabiy, Ibrāhīm bin Muḥammad.1987. al-Kashf al-Hathith amman Ruwiya bi
Wadh‘i al-Ḥadīth (الكشف الحثيث عن روي بوضع الحديث). Beirut :
 Maktabah al-Nahḍah al-‘Arabīyah.
- Ibn al-Ḥammām, Kamāl al-dīn al-Hanafiy.1976. Fath al-Qadīr (فتح القدير). Beirut :
 Dār al-Fikr.
- Ibn al-Ḥammām, Muḥammad bin ‘Abd al-Wāhid.2003. Sharh Fath al-Qadīr (شرح
فتح القدير). Beirut : Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- al-Hamawiy, Yāqūt bin ‘Abdullah al-Rūmiy.1993. Mu‘jam al-Buldān (معجم
البلدان). Beirut : Dār Ṣādir.
- al-Ḥassan, ‘Abd al-Laṭīf ‘Abd al-Raḥmān.2014 . Athar al-Fikr al-Yahūdiy ala Ghulā
al-Shī‘ah (اثر الفكر اليهودي على غلاة الشيعة). Riyād : Maktabah al
- Ḥassan al-Bannā.1979. Majmū‘ al-Rasā’il (مجموع الرسائل). Alexandria : Dār al-
 Da‘wah.
- al-Ḥasanīyah, Fātimah al-Yashrutīyah.1997.Masīratī fi Ṭarīq al-Haqq (مسيرتي في
طريق الحق). Beirut : n.p.

- Ḥasan, Rāmeẓ Khālid Ḥāj. 2008. al-Aḥādith al-Dha'īfah wa al-Mawdū'ah allatī yustatillu bihā 'ala Bida' al-'Ibādāt (الأحاديث الضعيفة والموضوعة التي يستدل بها على بدع العبادات) . Riyād : Maktabah al-Ma'ārif.
- al-Ḥaskaniy, Ubaidullah bin Abdillāh. 2001. Shawāhid al-Tanzīl li Qawā'id al-Tafḍīl (شواهد التنزيل لقواعد التفضيل). Beirūt : Mu'assasah al-'Ālami li al-Muthbu'āt.
- Ibn Abī Ḥātim, 'Abd al-Raḥmān bin Abi Ḥātim. 1950. al-Jarh wa al-Ta'dīl (الجرح و التعديل) . India : Dā'irah al-Ma'ārif al-'Usmānīyah.
- _____. 1981. al-Marāsīl (المراسل). Beirūt : Mu'assasah al-Risālah
- Ibn Ḥazm, 'Aliy 'Ibn Aḥmad. 1983. al-Ihkām fi Uṣūl al-Aḥkām (الإحكام في أصول الأحكام) . Beirūt : Dār al-Afāq al-Jadīdah.
- Ibn Ḥibbān, Muḥammad bin Ḥibbān. 1972. al-Thiqāt (الثقات) . India : Dā'irah l-Ma'ārif al-'Usmānīyah.
- _____. 1987. al-Ṣaḥīḥ 'Ibn Ḥibbān (صحيح ابن حبان) . Beirūt : Mu'assasah al-Risālah
- Ibn Ḥibbān, Muḥammad bin Ḥibbān. 1999. al-Majruhīn (المجروحين) . Riyād : Dār al-Ṣumai'iy.
- al-Hilāliy, Salīm bin 'Eid. 2001. al-Bid'ah wa Athāruha al-Saiy'ah fi al-'Ummah (البدعة وأثرها السيء في الأمة) . Dammām : Dār 'Ibn al-Qayyim.
- al-Ḥusain Shawwath, 2004. Ḥujjyah al-Sunnah wa Tārīkhuha (حجة السنة و تاريخها) . al-Qāhirah : al-Jāmi'ah al-Amrikīyah al-'Ālamīyah.
- Ibrāhīm Abū Shādiy. 2006. al-Iktiyarāt al-Fiḥīyah li al-Imām al-'Albāniy (الإختيارات الفقهية للإمام الألباني) . al-Mansūrah : Dār al-Ghad al-Jadīd.

- Ibrāhīm Mustafā, Aḥmad al-Zayat, Ḥamiid ‘Abdul Kadir, Muḥammad al-Najjār.1960. al-Mu‘jam al-Wasīt (المعجم الوسيط). al-Qāhirah : Majma‘ al-Lughah al- ‘Arabīyah.
- al-‘Ijliy, Aḥmad bin ‘Abdullah.1984. Ma‘rifah al-Thiqāt min Rijāl Ahl al-’Ilm wa al-Hadīth wa min al- Du‘afā’ wa Dhikr Madhāhibihim wa Akbarihim (معرفة الثقات من رجال أهل العلم والحديث ومن الضعفاء وذكر مذاهبهم وأخبارهم). al-Madīnah al-Munawarah: Maktabah al-Dār.
- al-Iraqiy, ‘Abd al-Rahim bin Ḥusain.1979. al-Tanqīd wa al-Idāh fi Muṣṭalah al-Hadīth (النقييد والإيضاح في مصطلح الحديث). al-Madīnah al-Munawwarah : al-Maktabah al-Salafīyah.
- _____. 2002. Takmilah Sharh al-Tirmidhiy (تكملة شرح الترمذي). al-Madīnah al-Munawwarah : al-Jāmi‘ah al-’Islāmīyah.
- Ibn ‘Irraq, ‘Aliy bin Muḥammad.1978. Tanzīh al-Sharī‘ah al-Marfū‘ah ‘an al-Akhhbār al-Shanī‘ah al-Mawḍū‘ah (تنزيه الشريعة المرفوعة عن الأخبار الشنيعة). الموضوعة. Beirut : Dār al-Kutub al-’Ilmiyah
- al-Isfahāniy, Isma‘il bin Muḥammad.1993. al-Targhīb wa al-Tarhīb و الترغيب و الترهيب. Al-Qāhirah : Dār al-Ḥadīth .
- Ibn Abī al-‘Izz, ‘Aliy bin ‘Aliy. 2001. Sharh al-‘Aqīdah al-Ṭahāwīyah (شرح العقيدة الطحاوية). Beirut : Mu’assasah al-Risālah.
- al-Jabarain, ‘Abdullah bin ‘Abd al-Azīz. 2012. Mukhtasar Tashīl al-‘Aqīdah al-’Islāmīyah (مختصر تسهيل العقيدة الاسلامية). Riyāḍ : Maktabah al-Rushd.
- al-Jailāniy, ‘Abd al-Qādir bin Mūsa. n.d. al-Ghanīyah li Thālibi Tarīqah al-Haqq (الغنية لطالبي طريقة الحق). Beirut : Dār al-Kutub al-’Ilmiyah.
- al-Jaizaniy, Muḥammad bin Ḥusain.1998. Qawā‘id fi Ma‘rifah al-Bid‘ah (قواعد معرفة البدع). Dammām : Dār ‘Ibn al-Jawziy.

- al-Jaizaniy, Muḥammad bin Ḥusain. 1998. Ma‘ālim Usūl al-Fiqh Ind Ahl al-Sunnah wal-Jamā‘ah (معالم أصول الفقه عند أهل السنة والجماعة). Riyād : Dār ‘Ibn al-Jawzīyah.
- ‘Ibn Jamā‘ah, Muḥammad bin Ibrāhīm.1986. al-Manhal al-Rawī fi Mukhtashar ‘Ulūm al-Ḥadīth al-Nabawiy (المنهل الراوي في مختصر علوم الحديث al-Nabawiy Dimashq : Dār al-Fikr).
- ‘Ibn Jāmi‘, Muḥammad bin Aḥmad.1984. Mu‘jam al-Shuyūkh (معجم الشيوخ). Beirūt : Mu’assasah al-Risālah.
- ‘Ibn al-Jawziy, ‘Abd al-Raḥmān bin ‘Aliy.1966a. al-Mawḍū‘āt (الموضوعات). al-Madīnah al-Munawwarah : al-Maktabah al-Salafīyah.
- ‘Ibn al-Jawziy, ‘Abd al-Raḥmān bin ‘Aliy.1983. al-‘Ilal al-Mutanāhīyah fi al-Aḥādīth al-Wāhīyah (العلل المتناهية في الأحاديث الواهية). Beirūt: Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- _____. 1985. al-Du‘afā’ wa al-Matrūkūn (الضعفاء و المتروكون). Beirūt : Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- _____. n.d. al-‘Ilal al-Mutanāhīyah fi al-Aḥādīth al-Wāhīyah (العلل المتناهية في الأحاديث الواهية). Lahor : Idārah Tarjuman al-Sunnah.
- _____. 1988. Manāqib al-Imām Aḥmad (مناقب الإمام أحمد). al-Qāhirah : Dār Hijr.
- _____. 1997. al-Mawḍū‘āt min al-Aḥādīth al-Marfu‘āt (الموضوعات من الأحاديث المرفوعة). Riyād : Maktabah Aḍwā al-Salaf.
- _____. 1998. al-Tahqiq fi Masā’il al-Khilāf (التحقيق في مسائل الخلاف). Aleppo : Dār al-Waiy al-‘Arabiyy.

- al-Jazā'iriy, 'Abd al-Majid Jum'ah. 2010. al-Qawā'id al-fiqhīyah al-mustakhrajah min Kitāb I'lam al-Muwaqqi'in li al-'Allamah 'Ibn Qayyim al-Jawzīyah القواعد الفقهية المستخرجة من كتاب إعلام الموقعين للعلامة ابن قيم (الجوزية). Dammām : Dār 'Ibn al-Qayyim.
- al-Jazā'iriy, Ṭāhir bin Ṣālih.1910. Tawjīh al-Nazar Ila Uṣūl al-Athar (توجيه النظر إلى أصول الأثر). Miṣr : al-Maṭba'ah al-Jamālīyah.
- al-Jūraqāniy, al-Ḥusain bin Ibrāhīm.1982. al-Abātīl wa-al-Manākīr wa-al-Sihāh wa-al-Mashāhīr (الأباطيل والمناكير والصحاح والمشاهير). India : al-Maṭba'ah al-Salafīyah.
- al-Jurjaniy, 'Aliy bin Muḥammad.1983. Kitāb al-Ta'rīfāt (كتاب التعريفات). Beirut : Maktabah Lubnān.
- al-Juzjaniy, Ibrāhīm bin Ya'qūb.1990. al-Shajarah fi Aḥwāl al-Rijāl (الشجرة في أحوال الرجال). Pakistan : Ḥadith Academy.
- al-Kailaniy, 2011. al-Tārīkh al-Islāmiy fi al-Uṣur al-Wuṣṭā (التاريخ الإسلامي في العصور الوسطى). al-Qāhirah : Maktabah al-Muṣṭafa.
- al-Kamshakhanawiy, Aḥmad bin Muṣṭafā.2010. Jami' al-Uṣūl fi al-Awliyā' (جامع أصول في الأولياء). Beirut : Dār al-Kutub al-'Ilmīyah.
- 'Abd al-Karim Zaidan.1976. al-Wajiz fi Uṣūl al-Fiqh (الوجيز في اصول الفقه). Mu'assasah Qurṭūbah.
- al-Kattaniy, Muḥammad 'Ibn Ja'far.1993. al-Risālah al-Mustaṭrafah (الرسالة المستطرفة). Beirut : Dār al-Bashā'ir al-'Islāmīyah.
- 'Ibn Kathīr, Ismā'īl bin 'Umar.1966. al-Bidāyah wa al-Nihāyah (البداية والنهاية). Beirut : Maktabah al-Ma'arif.
- _____. 1999. Tafsīr al-Qur'ān al 'Azīm (تفسير القرآن العظيم). Riyād : Dār Ṭayyibah.

- Ibn Kathīr, Ismā'īl bin 'Umar. 2004. Ṭabaqāt al-Shāfi'īyah (طبقات الشافعية). Beirūt : Dār al-Madār al-Islāmiy .
- al-Khalāl, Aḥmad bin Muḥammad. 1989. al-Amr bi al-Ma'rūf wa al-Nahyi an al-Munkar. (الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر). Beirūt : al-Maktab al-Islāmiy.
- _____. 1998. Akhbār al-Thuqalā' (أخبار الثقلاء). Beirūt : Dār al-Bashā'ir al-Islāmīyah.
- Ibn Khaldūn, 'Abd al-Raḥmān bin Muḥammad. 1984. al-Muqaddimah (المقدمة). Beirūt : Dār al-Qalam.
- al-Khalīliy, al-Hāfiz 'Abū Ya'lā. 1988. al-Irshād fī Ma'rifah 'Ulamā' al-Hadīth (الإرشاد في معرفة علماء الحديث). Riyāḍ : Maktabah al-Rushd.
- al-Khallāl, al-Ḥasan bin Muḥammad. 1991. Faḍā'il Surah al-Ikhlāṣ سورة فضائل (فضائل سورة الإخلاص). al-Qāhirah : Maktabah Lainah.
- _____. 1996. Faḍā'il Shahr Rajab (فضائل شهر رجب). Beirūt : Dār 'Ibn Ḥazm.
- al-Khaṭīb al-Baghdādīy, Aḥmad bin 'Aliy. 1936. al-Kifāyah fī 'Ilm al-Riwāyah (الكفاية في علم الرواية). Heyderabad : Dā'irah l-Ma'ārif al-'Usmānīyah.
- _____. 1975. al-Rihlah fī Ṭalab al-Ḥadīth (الرحلة في طلب الحديث). Beirūt : Dār al-Kutub al-'Ilmīyah.
- _____. 1995. al-Jāmi' li Akhlākh al-Rāwīy wa Adab al-Sāmi' (الجامع لأخلاق الراوي وآداب السامع). Beirūt : Mu'assasah al-Risālah
- al-Khaṭīb al-Baghdādīy, Aḥmad bin 'Aliy. 2001. Tārīkh Baghdād (تاريخ بغداد). Beirūt : Dār al-Gharb al-Islāmiy.
- al-Khazrajīy, Aḥmad bin 'Abdullāh. 1880. Khulāṣah Tahdhīb al-Kamāl fī Asmā' al-Rijāl (خلاصة تهذيب الكمال في أسماء الرجال). Miṣr : al-Maṭba'ahal-Kubra al-Mirīyah.

- al-Khiḍir, ‘Abd al-Karim bin ‘Abdullah .2004. al-Hadīth al-Da‘īf wa Hukm al-Ihtijāj bihi (الحديث الضعيف وحكم الاحتجاج به). Riyād : Maktabah Dār al-Manhaj .
- al-Khaṭṭābiy, Hamd bin Muḥammad.1931. Ma‘ālim al-Sunan (معالم السنن). Aleppo : al-Mathbah al-’Ilmīyah.
- al-Khūbuwiyy, ‘Uthmān bin Ḥasan.1960. Durrah al-Nāsihīn fī al-Wa‘az wa al-Irshād (درة الناصحين في الوعظ والارشاد). al-Qāhirah : Dār al-Kutub al-‘Arabīyah.
- al-Kulainiy, Muḥammad bin Ya‘qub.1967. al-Kāfiy (الكافي). Tehran : Dār al-Kutub al-’Islāmīyah.
- ’Ibn al-Khuzaimah, Muḥammad bin Ishaq.1979. Ṣaḥīḥ Ibn al-Khuzaimah (صحيح ابن خزيمة). Beirūt : al-Maktab al-Islāmīy.
- al-Lajnah al-Dā’imah lil-Buhūth al-’Ilmīyah wa al-Iftā’.2003. Fatāwā al-Lajnah al-Dā’imah lil-Buhūth al-’Ilmīyah wa al-Iftā’ (فتاوى اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والإفتاء). Riyād :Dār al-Mu’ayyad.
- al-Laknawiy, ‘Abd al-Ḥayy bin ‘Abd al-Ḥalīm.1984. al-Ajwibah al-Fādilah li al-As’ilah al-‘Ashrah al-Kāmilah (الأجوبة الفاضلة للأسئلة العشرة الكاملة). Aleppo : Maktab al-Maṭbu‘āt al-’Islāmīyah.
- _____ . 1988. al-Athār al-Marfu‘ah fī al-Akḥbār al-Mawḍū‘ah (الآثار المرفوعة في الأخبار الموضوعة). Baghdad : Maktabah al-Sharq al-Jadīd.
- al-Lālikā’iy, Hibatullah bin al-Ḥasan.1992. Sharh Uṣūl I’tikad Ahl al-Sunnah wa al-jamā‘ah (شرح أصول اعتقاد أهل السنة والجماعة). Riyād :Dār Taibah.
- Abū Lubābah Ḥusain.1987. Mawqif al-Mu‘tazilah min al-Sunnah al-Nabawīyah (موقف المعتزلة من السنة النبوية). Riyād : Dār al-Liwa‘.
- Mālik bin Anas.1979. al-Mudawwanah al-Kubrā (المدونة الكبرى). Beirūt : Dār al-Fikr.
- _____ . 1996. al-Muwatṭa’ (الموطأ). Beirūt : Dār al-Gharb al-Islāmīy .

- al-Madiniy, Muḥammad bin ‘Umar.1990. Khasā’is Musnad al-Imām Ahmad (خصائص مسند الإمام أحمد). Riyād : Maktabah al-Tawbah.
- ’Ibn al-Madiniy, Aliy bin ‘Abdullah.1983. Su’alāt bin Abī Shaibah (سؤالات ابن أبي) (شيبه). Riyād : Maktabah al-Ma‘ārif.
- ’Ibn al-Madiniy, Aliy bin ‘Abdullah. 2002. al-‘Ilal (العلل). Kuweit : Mu’assasah Gharas.
- Mahmūd Shaltūt.1977. al-Bid‘ah : Asbābuha wa Maḍāruha (البدعة أسبابها ومضارها). Dammām : Maktabah ‘Ibn al-Jawziy .
- ’Ibn Ma‘īn, Yahya bin Ma‘in.1978. Tārīkh ‘Ibn Ma‘īn (تاريخ ابن معين). Makkah al-Mukarramah : Markaz al-Baḥth al-’Ilmiy.
- ’Ibn Mājah, Muḥammad bin Yazid.1997. al-Sunan (السنن). Beirūt : Dār al-Jail.
- al-Majlisiy, Muḥammad Bāqir. n.d. Bihār al-Anwār (بحار الانوار) . Tehran : Ihyā’ al-Kutub al-’Islāmīyah.
- Mālik bin Anas.1979. al-Mudawwanah al-Kubrā (المدونة الكبرى). Beirūt : Dār al-Fikr.
- ’Ibn Mansūr, Muḥammad bin Mukarram.1997. Lizān al-‘Arab (لسان العرب). Beirūt : Dār Ihyā’a al-Turāth al-‘Arabiy.
- al-Mas‘ūdiy , ‘Aliy bin al-Ḥusain.1996. Akhbār al-Zamān (أخبار الزمان). Beirūt : Dār Aldalus.
- al-Miliy, Mubarak bin Muḥammad.2001. Risālah al-Shirk wa Mazāhiruhu (رسالة الشرك ومظاهره). Riyād : Dār al-Rāyah.
- al-Mizziy, Yusuf bin ‘Abd al-Raḥmān.1992. Tahdhīb al-Kamāl fi Asmā’ al-Rijāl (تهديب الكمال في اسماء الرجال). Beirūt : Mu’assasah al-Risālah.
- ’Ibn Muflih, Muḥammad bin Muflih.1999. al-Adab al-Shar‘īyah (الأدب الشرعية). Beirūt : Mu’assasah al-Risālah

- Muḥammad Adib al-Ṣālih.1988. Lamḥāt fi Uṣūl al-Ḥadīth (لمحات في أصول الحديث).
Beirūt : aL-Maktab al-Islāmiy.
- Muḥammad Ḥusain al-Dahabiy.1990. al-Isrā'īliyat fi al-Tafsīr wa al-Ḥadīth
(الإسرائيليات في التفسير و الحديث). Al-Qāhirah : Maktabah Wahbah.
- Muḥammad Ibrāhim .1996. al-Hawi min Fatāwā al-Sheik al-'Albāniy (الحاوي من فتاوي الشيخ الالباني)
ال-Madīnah al-Munawwarah : al-Maktabah al-
'Ilmiyah.
- Muḥammad `Ijāz al Khaṭīb,1971. Uṣūl al-Ḥadīth 'Ulūmuhu wa Muṣṭalahuhu (أصول
الحديث علومه ومصطلحه). Beirūt : Dār al-Fikr.
- _____. 1988. al-Sunnah Qabl al-Tanwīn (السنة قبل التدوين). Miṣr : Maktabah
Wahbah.
- Muḥammad Sa'īd Hawa.2010. al-Ta'sīl li Mafhūm al-Bid'ah wa Atharuhu fi
Wahdah al-'Ummah (التأصيل لمفهوم البدعة وأثره في وحدة الأمة). al-Ammāl :
Jāmi'ah Mu'tah.
- al-Munāwiyy, Muḥammad 'Abd al-Ra'ūf.1970. Faid al-Qadīr Sharh al-Jāmi' al-
Saghīr (فيض القدير شرح الجامع الصغير). Beirūt : Dār al-Ma'rifah.
- al-Munāwiyy, Muḥammad 'Abd al-Ra'ūf. n.d. al-Kawākib al-Durrīyah fi Tarajim al-
Sadah al- Ṣūfiyah (الكواكب الدرية في تراجم السادة الصوفية). al-Qāhirah :
Maktabah al-Azharīyah li al-Turāth.
- Ibn al-Munzir, Muḥammad bin Ibrāhīm.1984. al-Awsat fi al-Sunan wa al-Ijtimā' wa
al-Ikhtilāf (الأوسط في السنن والإجماع والاختلاف). Riyāḍ : Dār Taiyibah.
- Muslim, Muslim bin al-Hajjāj.1991. al-Ṣaḥīḥ (الصحيح). Al-Qāhirah : Dār al-Ḥadīth .
- Muṣṭafa al-Sibā'iy.2000. al-Sunnah wa Makānahtuhā fi al-Tashrī' al-'Islāmiy (السنة
ومكانتها في التشريع). Beirūt : Dār al-Maktab al-'Islāmiy.

- al-Nasā'iy, Aḥmad 'Ibn Shu'ayb.1964. al-Sunan al-Sughra (السنن الصغرى). al-Qhāhirah :
Maktabah Wa al-Matba'ah Mustafa.
- _____.1984. al-Ḍu'afā' wa al-Matrūkūn (الضعفاء والمتروكون). Beirut :
Mu'assasah al-Kutub al-Thaqāfah.
- _____.1964. 2000. al-Sunan al-Kubrā (السنن الكبرى). Beirut : Mu'assasah al-
Risālah
- al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf.1989. al-Adhkār (الأذكار). Dimashq : Dār 'Ibn Kathīr.
- _____. 1994. al-Minhāj Sharh Ṣaḥīḥ Muslim (المنهاج شرح صحيح مسلم). Beirut
: Dār al-Ma'rifah.
- _____. 1997. Khulāṣah al-Aḥkām fi Muhimmāt al-Sunan wa Qawā'id al-
Islām (خلاصة الاحكام في مهمات السنن وقواعد الاسلام). Beirut :
Mu'assasah al-Risālah
- _____. n.d. al-Majmū' Sharh al-Muhadhdhab (المجموع شرح المذهب).
Jiddah : Maktabah al-Irshād.
- Abū Nu'īm, Aḥmad bin 'Abdullah.1988. Hilyah al-Awliyā' wa Tabaqāt al-Aṣfiyā'
(حلية الأولياء وطبقات الأصفياء). Beirut : Dār al-Kutub al-'Ilmiyah.
- _____.1990 . Akhbār al-Aṣḥān. (أخبار الأصحاحان) Beirut : Dār al-
Kutub al-'Ilmiyah.
- Nur al-dīn al-Haithamiy, 1992. Baghyah al-Bāhith an Zawā'id Musnad al-Hārith (بغية
الباحث عن زوائد مسند الحارث). al-Madīnah al-Munawwarah : al-
Jami'ah al-'Islāmiyah.
- Nur al-dīn Ṭālib.2000. Maqālāt al-'Albāniy (مقالات الاباني). Riyāḍ : Dār Athlas.
- al-Qaḥṭaniy, Sa'īd bin 'Aliy bin Wahf. 2000 : Nūr al-Sunnah wa Zulūmāt al-Bid'ah
(نور السنة وظلمات البدعة). Riyāḍ : Maktabah al-Malik Fahd al-
Waṭaniyah .

- al-Qaraḍāwiy, Yūsuf bin ‘Abdullah. 2002. Kaifa Nata‘āmal ma‘a al-Sunnah al-Nabawīyah (كيف نتعامل مع السنة النبوية). Beirut : Dār al-Shurūq.
- al-Qāriy, Mulla ‘Aliy bin Sulṭān. 1970. al-Asrār al-Marfu‘ah fī -al-Akḥbār al-Mawḍū‘ah (أسرار المرفوعة في الأخبار الموضوعة). Beirut : Dār al-Amānah.
- _____. 1994. al-Maṣnu‘ah fī Ma‘rifah al-Ḥadīth al-Mawḍū‘ (المصنوع في معرفة الحديث الموضوع) (الحديث الموضوع). Aleppo : Maktab al-Maṭbū‘āt al-‘Islāmīyah.
- al-Qaffariy, Nasir ‘Abdullah bin ‘Aliy. 1994. Uṣūl Madhhab al-Shī‘ah al-Imāmīyah al-Ithna Asharīyah (أصول مذهب الشيعة الإمامية الاثني عشرية). Dimashq : Dār al-Riḍā.
- al-Qaṣṭallaniy, Aḥmad bin Muḥammad. 2004. al-Mawāhib al-Ladunnīyah (المواهب اللدنية). Beirut : al-Maktab al-‘Islāmīy.
- Ibn al-Qayyim, Muḥammad bin Abi Bakr. 1969. al-Manār al-Munīf fī al-Sahīh wa al-Ḍa‘īf (المنار المنيف في الصحيح والضعيف). Aleppo : Maktab al-Maṭbū‘āt al-‘Islāmīyah.
- Ibn al-Qayyim, Muḥammad bin Abi Bakr. 1975. Kitāb al-Rūḥ (كتاب الروح). Beirut : Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- _____. 1976. ‘Ilām al-Mūqi‘in ‘an Rabb al-‘Ālamīn (إعلام الموقعين عن رب العالمين). Beirut : Dār al-Fikr.
- _____. n.d. al-Ḥasanah wa al-Saiyi‘ah (الحسنة والسيئة). al-Qāhirah : Maṭba‘ah al-Madaniy.
- _____. 1984. Zad al-Ma‘ād fī Hady Khair al-‘Ibād (زاد المعاد في هدي خير العباد). Beirut : Mu‘assash al-Risālah.
- _____. 1994. al-Tibyān fī Aqṣam al-Qur‘ān (التبيان في أقسام القرآن). Beirut : Dār al-Kitāb al-‘Arabiyy.

- Ibn al-Qayyim, Muḥammad bin Abi Bakr. 2002. Jala'i al-Afhām fi al-Salāh wa al-Salām 'ala Khayri al-Anām (جلاء الافهام في الصلاة والسلام على خير الانام). Dammām : Dār 'Ibn al-Jawzīyah.
- _____. 2003. Madārij al-Sāliqīn bain Manāzil Iyāka na'budu wa Iyāka nasta'in (مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين). Beirūt : Dār Al-Kutub al-'Arabiyy.
- _____. 2004. Fatāwā Imām al-Muftīn wa Rasūl Rabb al-'Ālamīn (فتاوى إمام المفتين و رسول رب العالمين). Beirūt : Dār Ibn Ḥazmiyy.
- _____. 2008. al-Jawāb al-Kafī liman sa'ala 'an al-dawā' al-shafī (الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي). Jiddah : Majma al-Fiqh al-'Islāmiyy.
- _____. 2011. Ighāthah al-lahfān fi Maṣā'id al-Shaitān (إغاثة اللفغان في مصائد الشيطان). Jiddah : Majmā' al-Fiqh al-'Islāmiyy.
- al-Qawuqjiyy, Muḥammad bin Khalīl, 1994. al-Lū'lū' al-Marsū' fima lā Asla Lahu Aw bi Aṣlihi Mawḍū' (اللؤلؤ المرصوع فيما لا أصل له أو بأصله موضوع). Beirūt : Dār al-Bashā'ir al-'Islāmīyah.
- al-Qāsimiy, Muḥammad Jamāluddīn. 2006. Qawā'id al-Taḥdīth min Funūn Mustalāh al-Ḥadīth (قواعد التحديث من فنون مصطلح الحديث). Beirūt : Dār al-Nafis.
- Ibn Qudamah, Abdullah bin Ahmad. 1997. al-Mughniyy (المغني). Riyādh : Dār Alam al-Kutub.
- al-Qurtubiy, Muḥammad bin Aḥmad. 1993. al-Jāmi' li Aḥkām al-Qur'an (الجامع لأحكام القرآن). al-Qāhirah : Dār al-Ḥadīth .
- _____. 1999. al-Tadhkirah fi Ahwāl al-Mawtā wa Umur al-Akhirah (التذكرة في أحوال الموتى وأمور الآخرة). Beirūt : Dār 'Ibn Kathīr.
- al-Rafī'iy, 'Abd al-Karim bin Muḥammad. 1987. al-Tadwin fi Akhbār Qazwīn (التدوين في أخبار قزوين). Beirūt : Dār al-Kutub al-'Ilmiyyah.

- al-Rafī‘iy, ‘Abd al-Karim bin Muḥammad.1996. al-Sharh al-Kabīr (الشرح الكبير).
Beirūt : Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- ‘Abd al-Raḥmān Adam ‘Aliy.1998. al-Imām al-Shātibiy : ‘Aqīdatuhu wa-Mawqifuhu min al-Bida‘ wa Ahliha (الإمام الشاطبي عقيدته وموقفه من البدع وأهلها)
Riyād : Maktabah al-Rushd.
- Ibn Rajab, Zain al-dīn ‘Abd al-Raḥmān bin ‘Aḥmad.1994. Aḥwāl al-Qubūr wa Aḥwāl Ahlihā ila al-Nushūr (اهوال القبور واحوال اهلها الى النشور). Beirūt : Dār al-Kitāb al-‘Arabiy.
- Ibn Rajab, Zain al-dīn ‘Abd al-Raḥmān bin ‘Aḥmad. 1998. Jāmi‘ al-‘Ulūm wa al-Hikam (جامع العلوم والحكم). Beirūt : Muassash al-Risālah.
- _____. 2001. Sharh ‘Ilal al-Tirmidhiy (شرح علل الترمذي). Riyād : Maktabah al-Rushd.
- _____. 2002. Laṭa‘if l-Ma‘ārif (لطائف المعارف). Dīmashq : Dār ‘Ibn Kathīr.
- _____. 2005. al-Dhail ‘ala Ṭabaqāt al- Ḥanābilah (الذيل على طبقات الحنابلة). Riyād : Maktabah al-‘Ubaikān.
- _____. n.d. Bad’u al-Fawa’id (بدء الفوائد). Jiddah : Majma al-Fiqh al-Islāmiy.
- ‘Abd al-Raūf Muhammad ‘Uthmān. 1995. Mahabbah al-Rasul Baina al-Ittiba' wa al-Ibtida (محبة الرسول بين الإتيان و الإبتداع). Makkah al-Mukarramah : Dār al-Tarbīyah wa al-Turath.
- al-Raziyy, Muḥammad bin ‘Abū Bakr.1994. Mukhtār al-Ṣiḥḥāh (المختار الصحاح). Beirūt : Maktabah Lubnān Nashirun.
- al-Rūḥailiy, Ibrāhīm bin Amir. n.d. Tajrīd al-Itibā‘ fī Bayān Asbāb Tafādul al-A’māl (تجريد الإتيان في بيان أسباب تفاضل الأعمال). Miṣr : Dār al-Imām ‘Aḥmad.
- _____. 1997. Mawqif Ahl al-Sunnah wa al-Jamā‘ah min Ahl al-Ahwā’ wa al-Bid‘ah (موقف أهل السنة والجماعة من أهل البدع والأهواء). al-Madīnah al-Munawwarah : Maktabah al-Ghurabā’ al-Atharīyah.

- al-Rūyāniy, Muḥammad bin Harūn.1995. Musnad al-Ruyāniy wa Bidhaylihi al-Mustadrak min al-Nuṣūṣ al-Sāqitah من مسند الروياني وبذيله المستدرک من النصوص الساقطة) . al-Qāhirah : Mu'assasah Qurthabah.
- 'Ibn Sa'd, Muḥammad bin Sa'd. 2000. al-Thabaqāt al-Kubra (الطبقات الكبرى). al-Qāhirah : Maktabah al-Khanjiy.
- al-Sa'diy, 'Abd al-Raḥmān bin Nāsir al-Sa'diy at-Tamimiy.2002. Taysīr al-Karīm al-Raḥmān fī Tafsīr al-Qur'ān (تيسير الكريم الرحمن في تفسير القرآن). Riyād : Dār al-Salam.
- _____. 1995. al-Qawl al-Sadīd fī Maqāṣid al-Tawḥīd (القول السديد في مقاصد التوحيد). Riyād : Dār al-Ṣumai'iy.
- al-Safiriniy, Muḥammad bin 'Aḥmad.1982. Lawāmi' al-Anwār al-Bahīyah wa Sawāṭi' al-Asrār al-Atharīyah (لوامع الأنوار البهية وسواطع الأسرار الأثرية). Dimashq : Mu'assasah al-Khaffāqīn.
- al-Saghaniy, al-Ḥasan bin Muḥammad.1980. Mawḍū'āt al-Saghāniy (موضوعات الصغاني). Dimashq : Dār al-Ma'mūn li al-Turāth.
- al-Sahmiy, Hamzah bin Yusuf .1986. Tārīkh Jurjān (تاريخ جرجان). Beirut : 'Ālam al-Kutub.
- al-Sakhāwiyy, Muḥammad bin 'Abd al-Raḥmān.1954. al-Maqāṣid al-Ḥasanah (المقاصد الحسنة). Miṣr : Makabah al-Khanjiy.
- _____. 1986. Fath al-Mughīth bi Sharh Alfīyah al-Ḥadīth (فتح المغيث بشرح الفية الحديث). India : al-Maṭba'ah al-Salafīyah.
- _____. 1992. al-Daw'u al-Lami' li Ahli al-Qarni al-Tasi' (الضوء اللامع لأهل القرن التاسع). Beirut : Dār al-Jail.
- _____. 1997. al-Ajwibah al-Marḍīyah (الأجوبة المرضية). Riyād : Dār al-Rāyah.

- al-Sakhāwiy, Muḥammad bin ‘Abd al-Raḥmān. 2001. al-Qawl al-Badī‘ fi al-Salāh alā al-Habib al-Shafi‘ (القول البديع في الصلاة على الحبيب الشفيع). Beirut : Mu’assasah al-Rayyān.
- Ṣalāh al-dīn al-Idlibiy, 1983. Manhaj Naqd al-Matan ‘inda ‘Ulamā’ al-Hadīth al-Nabawiy (منهج نقد المتن عند علماء الحديث النبوي). Dār al-Afāq al-Jadīdah : Beirut.
- Ibn Ṣalāh, ‘Uthmān bin ‘Abd al-Raḥmān. 1980. ‘Ulūm al-Ḥadīth (علوم الحديث). Beirut : al-Maktabah al-‘Ilmīyah.
- Ṣālih bin ‘Abdullah bin ‘Abd al-Raḥmān. 1987. ‘Aqīdah al-Sheik Muhammad bin ‘Abd al-Wahhāb wa Atharuha fi al-‘Ālam al-‘Islāmīy (عقيدة الشيخ محمد بن عبد الوهاب السلفية وأثرها في العالم الإسلامي). al-Madīnah al-Munawwarah : Majlis al-‘Ilmiy al-Jāmi‘ah al-‘Islāmīyah bi al-Madīnah al-Munawwarah.
- Ṣālih bin ‘Abd al-Azīz. 2013. Shurūṭ Qabūl al-Amāl al-Ṣālihah (شروط قبول الاعمال الصالحة). Beirut : Dār al-Lulu’ah.
- al- Ṣan‘āniy, Muḥammad bin Isma‘il. 2008. Taṭhīr al-I’tiqād ‘an Adrān al-Ilhād (تطهير الاعتقاد عن أدران الإلحاد). Riyāḍ : Dār al-Tawḥīd.
- Sayyid Qutb. 1992. Fi Zilāl al-Qur’ān (في ظلال القرآن). al-Qāhirah : Dār al-Shurūḡ .
- ‘Abū al-Sheikh, ‘Abdullah bin Muḥammad bin Ja‘far al-Asfahāniy, 1987. al-‘Azmah (العظمة). Riyāḍ : Dār al-‘Āṣimah.
- Ibn ‘Abū al-Shaibah, ‘Abdullah bin Muḥammad. 2004. al-Muṣannif (المصنف). Riyāḍ : Dār al-Rushd. :
- al-Shāfi‘iy, Muḥammad bin Idrīs. 2001. al-‘Umm (الأم). Miṣr : Dār al-Wafa’.
- _____. 1990. Aḥkām al-Qur’ān (أحكام القرآن). Beirut : Dār Iḥyā’ al-‘Ulūm.
- _____. 1940. al-Risālah (الرسالة). al-Qāhirah : Maktabah al-Halabiy.

- al-Shāfi‘iy, Muḥammad bin Idrīs. 2005. al-Masnad (المسند). Beirut : Dār al-Bashāir al-‘Islāmīyah.
- Ibn Shāhīn, ‘Umar bin Aḥmad.1985. Tārīkh Asma’ al-Thiqāt (تاريخ أسماء الثقات). Beirut : Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- Ibn Shāhīn, ‘Umar bin Aḥmad. 1987. Nāsikh al-Ḥadīth wa Mansūkhuhu (ناسخ الحديث ومنسوخه). Jordan : Maktabah al-Manār.
- _____. 1994. al-Targhīb fī Faḍā’il al-A’māl wa-Thawāb dhālik (الترغيب في فضائل الأعمال وثواب ذلك). Beirut : Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- al-Shahrastānīy, Muḥammad bin ‘Abd al-Karīm.1992. al-Milal wa al-Nihal (الملل). Beirut : Dār al-Kutub al-‘Ilmīyah.
- al-Shajariy, Yahya bin al-Hussein.1982. al-Amāliyy (الأمالي). Beirut : ‘Ālam al-Kutub.
- Shaltūt, Mahmūd Shaltūt. 1977. al-Bid‘ah : Asbābuha wal-Maḍāruha (البدعة أسبابها). Dammām : Maktabah ‘Ibn al-Jawziy .
- Abū Shāmah, Shihāb al-dīn al-Maqdisiy.1980. al-Ba‘ith ‘ala Inkar al-Bid‘ah wa al-Hawādith (الباعث على إنكار البدعة و الحوادث). Makkah al-Mukarramah : Maṭba‘ahal-Nahḍah al-Ḥadīthah.
- al-Shanqīṭīy, Muḥammad al-Khaḍir al-Jakanīy.1935. Mushtahá al-Khārif al-Jānī fī Radd Zalaqāt al-Tijānīy al-Jānīy (مشتهى الخارف الجاني في رد زلقات التجاني). Ammān : Dār al-Bashīr.
- al-Shanqīṭiy, Muḥammad Amīn bin Muḥammad al-Mukhtar. 2006. Adwā’u al-Bayān fī ṭdāh al-Qur’ān bi al-Qur’ān (أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن). Makkah Mukarramah : Dār ‘Ālam al-Fawā’id.

- al-Sha‘raniy, ‘Abd al-Wahhāb al-Sha‘raniy.2004. Latā’if al-Minan wa al-Akhlāq fī Wujūb al-Tahadduth bi Ni‘mah Allah ‘ala al-Itlāq (لطائف المنن والأخلاق في وجوب التحدث بنعمة الله على الإطلاق) Dimashq : Dār al-Taqwa.
- al-Sha‘rāwiy, Muḥammad Mutawally al-Sha‘rāwiy.1991. Tafsīr al-Sha‘rāwiy (تفسير الشعراوي). Miṣr : Dār Akhbār al-Yuam.
- al-Shāshiy, al-Haitham bin Kulaib.1993. Musnad al-Shāshiy (مسند الشاشي). al-Madīnah al-Munawwarah : Maktabah al-’Ulūm wa al-Ḥikam.
- al-Shāṭibiy, Ibrāhīm bin Mūsa. 2000. al-I’tiṣām (الإعتصام). Bahrain : Maktabah al-Tawḥīd.
- al-Shāṭibiy, Ibrāhīm bin Mūsa. 1997. al-Muwāfaqāt fī Uṣūl al-Shari‘ah (الموافقات في أصول الشريعة) al-Qāhirah : Dār Ibn Affān.
- al-Shawkaniy, Muḥammad bin ‘Aliy. 1975. al-Qawl al-Mufīd fi Adillah al-Ijtihād wa al-Taqlīd (القول المفيد في أدلة الاجتهاد والتقليد). Kuwait : Dār al-Qalam.
- _____. 1993. al-Durr al-Naḍīd fī Ikhlāṣ Kalimah al-Tawḥīd (الدر النضيد في إخلاص كلمة التوحيد) Riyāḍ : Dār Khuzaimah.
- _____.1995. al-Fawā’id al-Majmū‘ah fī al-Aḥādīth al-Mawḍū‘ah (الفوائد المجموعة في الأحاديث الموضوعة) Beirūt : Dār al-Kutub al-’Ilmīyah.
- _____. 2002. al-Fath al-Rabbāniy (الفتح الرباني). Yaman : Maktabah al-Jail al-Jadīd.
- _____. 2011. Sharh al-Ṣudur bi Tahrim Rafa al-Kubur (شرح الصدور بتحريم رفع القبور) Riyāḍ : al-Ri‘āṣah al-’Ammah lil Idārat al-Buhuth al-’Ilmīyah wa al-Ifta wa al-Da’wah.
- Shīrawaih al-Dailamīy, Shīrawaih bin Shahardār.1986. al-Firdaws bi Ma’thur al-khiṭab (الفردوس بمأثور الخطاب). Beirūt : Dār al-Kitāb al-‘Arabīy.

al-Shuhūd, ‘Aliy bin Nayif. 2009. al-Khulāṣah fi Khaṣā’id al-‘Aqīdah al-’Islāmīyah (الخلاصة في خصائص العقيدة الإسلامية). Pahang : Dār al-Ma’mur.

al-Shuqairiy, Muḥammad bin Aḥmad.1947. al-Sunan wa al-Mubtadi’āt (السنن والمبتدعات). Beirūt : Dār al-Kutub al-’Ilmīyah.

al-Shuraidah, Muḥammad Hāfiz.1984. Madkhal li dirāsah al-‘Aqīdah al-’Islāmīyah (مدخل لدراسات العقيدة الإسلامية). al-Quds : Maṭba’ahal-Qadisīyah.

al-Sibā’iy, Muṣṭafa Husniy.2000. al-Sunnah wa Makānahtuha fī al-Tashri’ al-’Islāmīy (السنة ومكانتها في التشريع). Dimashq : al-Maktab al-’Islāmīy.

al-Subkiy, Tāj al-Dīn ‘Abd al-Wahhāb ‘Ibn ‘Aliy. 1991. Tabaqāt al-Shafī’īyah al-Kubrā (الطبقات الشافعية الكبرى). Beirūt : Dār al-Bashā’ir al-’Islāmīyah.

Subḥi al-Ṣālih, Subḥi bin Ibrāhim al-Ṣālih.1959. ‘Ulūm al-Ḥadīth wa Muṣṭalāḥuhu (علوم الحديث ومصطلحه). Beirūt : Dār al-’Ilm li al-Malayīn.

Sulaimān al-Nadwiyy.1956. Tahqīq Ma’na al-Sunnah wa Bayān al-Hajah Ilayha (تحقيق معنى السنة وبيان الحاجة إليها). al-Qāhirah : al-Maṭba’ahal-Salafīyah.

al-Sulamiyy, ‘Iyad bin Namiyy.2005. Uṣūl-al-Fiqh allasī latasa’ al-Faqīh jahlahu (أصول الفقه الذي لا يسع الفقيه جهله). Riyāḍ : Dār al-Tadmurrīyah.

‘Ibn al-Sunniyy, Aḥmad bin Muḥammad.1997: ’Amāl al-Yawm wal-Lailah (اعمال اليوم والليله). Beirūt : Dār al-Arqam.

al-Suyūtiyy, Abd al-Raḥmān bin Abi Bakr.1974. al-Lala’iy al-Masnu’āh fi al-Aḥādith al-Mawḍū’ah (اللالئ المصنوعة في الأحاديث الموضوعية). Beirūt : Dār al-Ma’rifah.

_____. 1990. al-Amr bi al-Ittibā’ wa al-Nahy ‘an al-Ibtidā’ (الأمر بالاتباع والنهي عن الابتداع). Dammām : Dār Ibn al-Qayyim.

_____. 1994. Tadrīb al-Rawiy (تدريب الراوي). Riyāḍ: Maktabah al-Kawthar.

- al-Suyūtiy, Abd al-Raḥmān bin Abi Bakr. 2000. al-Hawiy li al-Fatāwā (الجاوي للفتاوى).
Beirūt : Dār al-Kutub al-'Ilmīyah.
- _____. 2003. al-Durr Al-Manthūr fi Tafsīr Bil-Ma'thūr (الدر المنثور في التفسير
(بالمأثور) . al-Qāhirah : Dār Hijr.
- al-Ṭabariy, Muḥammad bin Jarīr. 1986. Tārīkh al-Rusul wa al-Mulūk (تاريخ الرسل
(والمملوك) . Beirūt : Dār al-Kutub al-'Ilmīyah.
- _____. 1994. Tafsīr al-Ṭabariy (تفسير الطبري). Beirūt : Mu'assasah al-Risālah.
- al-Ṭabraniy, Sulaimān bin Aḥmad. 1983. al-Mu'jam al-Kabīr (المعجم الكبير). al-
Mawsil : Maktabah al-'Ulūm wa al-Hukm.
- _____. 1984. al-Mu'jam al-Ṣaghīr (المعجم الصغير). Beirūt : al-Maktab al-
'Islāmiy.
- _____. 1986. al-Duā (الدعاء). Beirūt : Dār al-Bashā'ir al-'Islāmīyah.
- _____. 1994. al-Mu'jam al-Awsaṭ (المعجم الأوسط). Miṣr : Dār al-HaraMa'in.
- al-Ṭabriziy, 'Aliy bin 'Abdullah. 2008. al-Kāfī fi 'Ulūm al-Ḥadīth (الكافي في علوم
(الحديث) . Ammān : al-Dār al-Atharīyah.
- al-Ṭahawiy, Aḥmad bin Muḥammad. 1994. Sharh Ma'āniy al-Athār (شرح معاني الآثار).
Beirūt : Dār al-Kutaub al-'Ilmīyah.
- _____. 1912. Mushkil al-Athār (مشكل الآثار). Hyderabad : Dā'irah l-Ma'ārif
al-Nizamīyah.
- Ibn Ṭāhir, Muḥammad bin Ṭāhir. 1994. Tadhkirah al-Huffāz (تذكرة الحفاظ). Riyāḍ :
Dār al- Ṣumai'iy.
- al-Ṭahhān, Mahmud bin Aḥmad. 1978. Uṣūl al-Takhrīj wa Dirāsah al-Asānīd (أصول
(التخريج ودراسة الأسانيد) . Aleppo : al-Maṭba'ahal-'Arabīyah.

- al-Ṭahhān, Mahmud bin Aḥmad. 1994. Taysir Muṣṭalah al-Ḥadīth (تيسير مصطلح الحديث) Alexandria : Markaz al-Huda li al-Dirāsāt.
- Ibn Taimīyah, Aḥmad bin ‘Abd al-Halīm. 1980. al-Imān (الإيمان). Beirut : al-Maktab al-’Islāmiy.
- _____. 1986. Minhāj al-Sunnah al-Nabawīyah fi Naqdhī Kalām al-Shī‘ah wa al-Qadrīyah. (منهاج السنة النبوية في نقض كلام الشيعة والقدرية). Riyāḍ : Jāmi‘ah al-Imām Muḥammad bin Sa‘ūd al-’Islāmīyah.
- _____. 1987. al-Waṣīyah al-Kubra (الوصية الكبرى). Ṭā’if : Maktabah al-Siddīq.
- _____. 1988. al-Istiḳāmah (الإستقامة). Miṣr : Maktabah al-Sunnah.
- _____. 1990. ’Iqtida’ al-Sirāt al-Mustaḳīm : Mukhālafah Ashāb al-Jahīm (اقتضاء الصراط المستقيم مخالفة أصحاب الجحيم). Riyāḍ : Maktab al-Rushd.
- _____. 1990. Khilāf al-’Ummah fi al-’Ibadāt wa Madhhab Ahl al-Sunnah wa al-Jamā‘ah (خلاف الأمة في العبادات. خلاف الأمة ومذهب أهل السنة والجماعة). al-Ṭā’if : Dār al-Farūq.
- _____. 1991. Dār’u Ta‘āruḍ al-‘Aql wal-Naql (درء تعارض العقل والنقل). Riyāḍ : Jāmi‘ah al-Imām Muḥammad Ibn Sa‘ūd al-’Islāmīyah.
- _____. 1995. Majmū‘ al-Fatāwā (مجموع الفتاوى). al-Madīnah al-Munawwarah : Majmā‘ al-Malik Fahd.
- _____. 1997. al-Istighāthah fi al-Radd ‘ala al-Bakriy (الاستغاثة في الرد على البكري). Riyāḍ : Dār al-Waṭan.
- _____. 1999. al-‘Aqīdah al-Wasiṭīyah (العقيدة الواسطية). Riyāḍ : Aḍwā’ al-Salaf.

- Ibn Taimīyah, Aḥmad bin ‘Abd al-Halīm. 2001. al-Qāidah al-‘Aliyah fī al-Tawassul wa al-Wasīlah (القاعدة الجلية في التوسل والوسيلة) . Ajman : Maktab al-Furqān.
- _____. 2005. Bayān Talbīs al-Jahmīyah fī Ta’sīs Bid‘ihim al-Kalāmīyah (بيان تلبيس الجهمية في تأسيس بدعهم الكلامية) .al-Madīnah al-Munawwarah : Majmā‘ al-Malik Fahd li Ṭiba‘ah al-Muṣhaf al-Sharīf.
- al-Tibriziy, Muḥammad bin ‘Abdullah.1978. al-Mishkāh al-Maṣābīh (مشكاة المصابيح). Beirūt : al-Maktab al-’Islāmiy.
- al-Thaniy, Muḥammad bin ‘Aliy. n.d 1996. Kashshāf Iṣṭilahāt al-Funūn (كشاف اصطلاحات الفنون).Beirūt : Maktabah Lubnān.
- al-Thaniy, Safar Aḥmad bin Laṭīf al-‘Uthmāniy.1972. Qawā’id fī ‘Ulūm al-Hadīth (قواعد في علوم الحديث) . Beirūt : Dār al-Qalam.
- al-Ṭaiyibiy, Ukāshah ‘Abd al-Mannān. 1994. Fatāwā al-Sheikh al-‘Albāniy wa Muqāranatuha bi Fatāwā al-‘Ulamā’ (فتاوى الشيخ الألباني ومقارنتها بفتاوى العلماء) . Qāhirah : Maktabah al-Turāth al-’Islāmiy.
- Ṭāriq Awāḍullah, Abū Muāz bin Awāḍullah, 2002. Sharh Lughah al-Muhaddith (شرح لغة المحدث) . al-Jīzah : Maktabah ‘Ibn Taimīyah.
- al-Tirmidhiy, Muḥammad bin Isā.1983. Sunan al-Tirmidhiy (سنن الترمذي) . Beirūt : Dār al-Fikr.
- _____. 1985. al-‘Ilal al-Kabīr (العلل الكبير) . Ammān : Maktab al-Aqsā.
- _____. 1996. Jāmi‘ al-Tirmidhiy (جامع الترمذي) . Beirūt : Dār al-Gharb al-’Islāmiy.
- al-Tuwaijiriyy, ‘Abdullah bin ‘Abd al-Azīz. 2000. al Bida‘ al Hawālīyah (البدع الحولية) . Riyāḍ : Dār al-Fadhilah.

- al-Tuwaijiriy, Hammūd bin ‘Abdullah. 1993. al-Qawl al-Balīgh (القول البليغ في التحذير من جماعة) fi Tahdhīr min Jamā‘ah al-Tablīgh (التبليغ). Riyād : Dār al-Ṣumai‘iy.
- al-‘Umariy, Akram bin Diyā’ bin Aḥmad. 1984. Buhūth fi Tārīkh al-Sunnah al-Musharrafah (بحوث في تاريخ السنة المشرفة) al-Madīnah al-Munawwarah : Maktabah al-‘Ulūm wa al-Ḥikam.
- al-‘Uqailiy, Muḥammad bin Amr. 1999. al-Ḍu‘afā’ (الضعفاء). Riyād : Dār al-Ṣumai‘iy.
- ‘Usāmah bin Uthāya bin ‘Uthmān. 2007. al-Aḥādīth al-Mawdū‘ah allatī Tunāfi Tawhīd al-‘Ibādah (الأحاديث الموضوعة التي تنافي توحيد العبادة) Riyād : Maktabah al-Rushd.
- Ibn al-‘Uthaimīn, Muḥammad bin Ṣāliḥ. 1992. Majmū‘ Fatāwā wa Rasā’il (مجموع الفتاوى والرسائل) Riyād : Dār al-Waṭan.
- _____. 1994. al-Qawl al-Mufīd Sharh Kitāb al-Tawhīd (القول المفيد على كتاب التوحيد) Riyād : Dār al-‘Āṣimah.
- _____. 2004. Sharh al-Arba‘īn al-Nawawīyah (شرح الأربعين النووية) Riyād : Dār al-Thurayya.
- _____. 2012. Sabūn Su’ālan an Aḥkām al-Janā’iz (سبعون سؤالاً في أحكام الجنائز) Riyād : Mu’assasah al-Sheikh Muḥammad Ṣāliḥ al-‘Uthaimīn al-Khairīyah.
- _____. 2013. Fatāwā Nūr ala al-Darb (فتاوى نور على الدرب) al-Qassim : Mu’assasah Sheikh Muḥammad Ibn Ṣāliḥ al-‘Uthaimīn al-Khairīyah.
- ‘Uthmān bin ‘Aliy Ḥasan. 1994. Minhaj al-Istislāl ala Masa’il al-I’tiqad ind al-Ahl al-Sunnah wa al-Jamā‘ah (منهج الاستدلال على مسائل الاعتقاد عند أهل السنة والجماعة) Riyād : Maktabah al-Rushd.

Abū Ya‘lā al-Khalīli, Khalīl bin ‘Abdillāh.1988. al-Irshād fi Ma‘rifah ‘Ulamā’ al-Hadīth (الإرشاد في معرفة علماء الحديث). Riyād : Maktabah al-Rushd.

Abū Ya‘lā al-Mawsiliy, Aḥmad bin ‘Aliy.1983. al-Musnad (المسند). Dimashq : Dār al-Ma‘mūn li al-Turāth.

Ibn Abī Ya‘la, Muḥammad bin Abi Ya‘la. n.d. Ṭabaqāt al-Hanābilah (طبقات الحنابلة). al-Qāhirah : Maṭba‘ah al-Sunnah al-Muhammadīyah.

Abū Zahrah, Muḥammad Aḥmad.1989.Tārīkh al-Mazahib al-’Islāmīyah (تاريخ المذاهب الإسلامية). Beirūt : Dār al-Fikr al-‘Arabiy.

Abū Zahw, Muḥammad Muḥammad.1984. al-Hadīth wa al-Muhaddithun (الحديث والمحدثين). Riyād : Ri’āsah Idārat al-Buhūth al-’Ilmīyah wa al-Iftā’ wa al Da‘wah wa al-Irshād.

al-Zarkashiy, Badruddīn bin ‘Abdillāh.1998. al-Nukat ‘ala Muqaddimah Ibn al-Salāh (النكت على مقدمة ابن الصلاح). Riyād : Maktabah Aḍwā’ al-Salaf.

al-Zirikliy, Kairuddīn bin Mahmud.2002. al-A‘lām : Qāmūs Tarājīm li Ashhar al-Rijāl wa al-Nisā’ min al-‘Arab wa al-Musta‘ribīn wa al-Mustashrifīn (الأعلام : قاموس تراجم لأشهر الرجال والنساء من العرب والمستعربين والمستشرقين). Beirūt : Dār al-’Ilm li al-Malayīn.

al-Zubaidiy, Muḥammad bin Muḥammad al- Zubaidiy.1990. Ithāf al-Sadah al-Muttaqīn bi Sharh Ihyā’ ‘Ulūm al-Dīn (إتحاف السادة المتقين بشرح إحياء علوم الدين). Beirūt : Dār al-Fikr.

วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัย

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ (2524) ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม : ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ชลิต ศรีสมาน, 2555. ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวมุสลิมในเขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร .

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา . ปัตตานี :
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

เขาวนฤทธิ เรื่องปราชญ์ (2547) ความเชื่อและประเพณี ในการทำบุญของชาวมุสลิมในจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา : วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา .
ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2518. ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงสิ้นอยุธยา.

กรุงเทพ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นิรันดร์ ชันธวี, 2542. การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อ และการปฏิบัติทางศาสนาของชาวมุสลิม
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา . วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ . นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, 2545. ความเชื่อ พิธีกรรมและประเพณีในชุมชนทรายขาว อำเภอบึงสามพัน

จังหวัดปัตตานี: ปัตตานี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

สอรัฐ มากบุญ, 2551 . มิติทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความรุนแรงในเด็กและเยาวชน :

กรณีศึกษาภาคใต้ . นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.

อเนก สนามชัย , (2530) ศาสนา กับการพัฒนา : ศึกษาวิเคราะห์ความร่วมมือระหว่างชาวไทยพุทธ

และชาวไทยมุสลิมในการพัฒนาหมู่บ้านนาใต้ ตำบลโคกกลอย อำเภอบึงสามพัน
จังหวัดพังงา : วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพ : มหาวิทยาลัยมหิดล.

เว็บไซต์

สำนักสถิติแห่งชาติ. (2553). ข้อมูลสถิติการสำมะโน (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/contact/datprov.html> (สืบค้นเมื่อ 1 ก.ค. 2556)

<http://www.sunnahstudent.com/forum/archive.php?topic=4974> (สืบค้นเมื่อ 3 ส.ค. 2556)

<http://www.Islāmore.com/view/3111> (สืบค้นเมื่อ 12 ก.ค. 2560)

http://southernmuslim.blogspot.com/2010/05/blogpost_27.Html (สืบค้นเมื่อ 12 ก.ค. 2560)

http://Islāmicstudieth.com/index.php/19-Islāmic-teachings_/756-values-methods-visit-cemeteries (สืบค้นเมื่อ 13 ก.ค. 2560)

<http://alisuasaming.org/webboard/index.php?topic=2077.0> (สืบค้นเมื่อ 13 ก.ค. 2560)

<http://abuazsaisaidah.blogspot.com/2014/05/maulid-nabi-Muhammad-saw.Html> (สืบค้นเมื่อ 11 ก.ย. 2560)

บุคลากรกรม

นายสมมาตร หลงอาหลี ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 5 มีนาคม 2558

นายรอซิดีน สมัยพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 8 กรกฎาคม 58 และ 8 สิงหาคม 2559

นายเกียรติ ช่วยการ ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 20 มีนาคม 59

นายชุกรี หัตถ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 15 มกราคม 59

นางบ๊ะ พลาการ ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 59

นายบำรุง สำเภารัตน์ ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 23 มีนาคม 59

นางสาวสุธิดา ทนเพื่อน ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 23 มีนาคม 59

นายวิชาญ สมัยพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 25 มีนาคม 59

นายสาหรี สาลิกา ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 6 กรกฎาคม 2556 และ 7 สิงหาคม 2559

นายอลี สามารถ ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 6 กรกฎาคม 2556 และ 7 สิงหาคม 2559

นายอปี ยะลา ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 7 กรกฎาคม 2556 และ 6 สิงหาคม 2559

นายฮัสบูลเกาะฮ์ กะเปอร์, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 3 สิงหาคม 2559

นายมุฮัมมัด บุญมาเลิศ ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 5 สิงหาคม 2559

นายยูดีน กาเต็ม, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 5 สิงหาคม 2559

นายฮาฟิซ ยุทธิอาท, ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 6 สิงหาคม 2559

นายอับดุลอะซีซ หัตถ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, วันที่ 7 สิงหาคม 2559

ภาคผนวก

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก (ก)

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

ดัชนีอายะฮ์อัลกุรอาน

สุเราะฮ์และอายะฮ์	ตัวบทอายะฮ์อัลกุรอาน	หน้า
อัลฮัจร : 7	﴿ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا... ﴾	1,102
อัลนุร : 63	﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ... ﴾	2
อัลกะฮฟ : 110	﴿ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ... ﴾	7,47,99
อัลบะเกาะเราะฮ์ : 170	﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ... ﴾	8
อัลมาอิดะฮ์ : 3	﴿ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي... ﴾	9
อัลชุรอ : 21	﴿ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنَ بِهِ اللَّهُ... ﴾	9
อัลนิสาอ์ : 48	﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ... ﴾	10,52
อัลมุลก : 1-2	﴿ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا... ﴾	10
อัลบะเกาะเราะฮ์ : 165	﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ... ﴾	11
อัลนิสาอ์ : 59	﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ... ﴾	12
อัลฮุญรอต : 6	﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا... ﴾	12
อัลมูอมีนูน : 117	﴿ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ... ﴾	13
อัลชุกร : 3	﴿ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ... ﴾	14
อาลิอิมรอน : 103	﴿ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا... ﴾	14
ยูนุส : 108	﴿ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي... ﴾	15
อัลมาอิดะฮ์ : 89	﴿ ... وَلَكِنْ يُوَاحِدُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ ﴾	44
อัลฮุญรอต : 15	﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا... ﴾	46
อัลอะฮ์รอฟ : 59	﴿ لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ... ﴾	47
อัลกะฮฟ : 110	﴿ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ... ﴾	47
อัลชุกร : 2-3	﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ... ﴾	48
อัลฟุรกอน : 23	﴿ وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا ﴾	50
มูฮัมมัด : 19	﴿ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ ﴾	51
อัลชุกร : 65	﴿ ... لَعْنٌ أَشْرَكَتْ لِيَحْبِطَنَّ عَمَلُكَ... ﴾	51
อัลนิสาอ์ : 48	﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ... ﴾	52

อัลมาอิดะฮ์ :	﴿ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ ... ﴾	52
อัลนิสาอ์ : 87	﴿ وَمَن أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ﴾	54
อัลฮิจญ์ร : 9	﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾	54
อัลนัจม์ : 3-4	﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ، إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴾	55
อาลิอิมรอน : 164	﴿ ...إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ ... ﴾	56
อัลบะเกาะเราะฮ์ : 126	﴿ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ﴾	56
อัลบะเกาะเราะฮ์ : 1-2	﴿ ... لَا رَبَّ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ. الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ ﴾	59
อัลมูอฺมีนูน : 51	﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا ... ﴾	60
สะบะฮ์ : 11-13	﴿ ...اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٍ مِّنْ عِبَادِيَ الشُّكُورِ ﴾	60
อัลซุมัร : 29	﴿ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ ... ﴾	63
อัลบะเกาะเราะฮ์ : 170	﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ ... ﴾	64
อัลเตาบะฮ์ : 30	﴿ وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ... ﴾	65
อัลนิสาอ์ : 171	﴿ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ ﴾	65
นูฮ์ : 23	﴿ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا ... ﴾	66
อัลซุมัร : 38	﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ﴾	69
อัลอังกะบุต : 65	﴿ فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ... ﴾	69
ลุกمان : 13	﴿ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴾	71
อัลมาอิดะฮ์ : 72	﴿ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ ... ﴾	72
อัลอันอาม : 88	﴿ وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾	72
อัลมาอิดะฮ์ : 44	﴿ وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴾	75
มูฮัมมัด : 9	﴿ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴾	76
อัลตักวีร : 29	﴿ وَمَا تَشَاؤُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴾	78
อัลเตาบะฮ์ : 67	﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴾	83
อัลนิสาอ์ : 145	﴿ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ﴾	84
อัลซุรฮ์ : 21	﴿ أَمْ هُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ ﴾	89
อาลิอิมรอน : 175	﴿ وَخَافُونَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴾	89

อัลอิสรออ์ : 57	﴿ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ .. ﴾	90
อัลฟาติฮะฮ์ : 5	﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾	90
อันฟาล : 9	﴿ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ .. ﴾	90
อัลนินสาอ์ : 103	﴿ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْثُوتًا ﴾	91
อัลบะเกาะเราะฮ์ : 183	﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ ... ﴾	91
อัลบะเกาะเราะฮ์ : 254	﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ ... ﴾	92
อาลิอิมรอน : 97	﴿ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ... ﴾	92
อัลบะเกาะเราะฮ์ : 186	﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ... ﴾	93
อัลชะรียาต : 56	﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾	95
อัลอังกะบูต : 64	﴿ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا هُوَ وَلَعِبٌ ... ﴾	95
อัลอันอาม : 153	﴿ وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ ... ﴾	95
อัลนะฮ์ล : 97	﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ ... ﴾	96
อัลนะฮ์ล : 36	﴿ ... فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ . ﴾	97
อัลฮัจญ์ : 99	﴿ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾	98
อัลชะรียาต : 56	﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾	98
อัลกะฮฟ : 110	﴿ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ ... ﴾	99
อัลบะยีนะฮ์ : 5	﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ﴾	100
อัลมาอูน : 4-7	﴿ قَوْلٍ لِلْمُصَلِّينَ . الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ... ﴾	101
อาลิอิมรอน : 32	﴿ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ ... ﴾	102
อัลนินสาอ์ : 80	﴿ مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّى ... ﴾	102
อัลมาอิดีฮ์ : 3	﴿ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي ... ﴾	111
ฏอฮา : 33-34	﴿ كَفِي نُسْبَحَكَ كَثِيرًا . وَنَذُكْرَكَ كَثِيرًا ﴾	112
อัลนินสาอ์ : 43	﴿ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا ... ﴾	166
อัลอะฮ์รอฟ : 187	﴿ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ... ﴾	170
อาลิอิมรอน : 76	﴿ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ ... ﴾	183

Prince of Songkla University
Pattani Campus
ภาคผนวก (ข)

ดัชนีอะติษมาฏอและอะติษฎาะอิฟญิตัน

ชื่อผู้รายงาน	ตัวบทอะติษ	หน้า
อิบนุ อุมัร	((لَمَّا أُسْرِيَ بِي إِلَى السَّمَاءِ: فَصُرْتُ إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ...))	138
อนัส บิน มาลิก	((لِأَنَّهُ يُتَرَجَّبُ فِيهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ لِشُعْبَانَ وَرَمَضَانَ))	138
อิบนุ อับบาส	((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَرْمِي الْجِمَارَ...))	142
อาอิชะฮ์	((كُلُوا الْبَلْحَ بِالتَّمْرِ ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا أَكَلَهُ ابْنُ آدَمَ ...))	143
อิบนุ อับบาส	((تَجِبُ الصَّلَاةُ عَلَى الْغُلَامِ إِذَا عَقَلَ وَالصَّوْمَ ...))	143
อนัส บิน มาลิก	((يَكُونُ فِي أُمَّتِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ ...))	153
ออบู ฮุรَيْرเราะฮ์	((الْأُمْنَاءُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثَةٌ أَنَا وَجَبْرِيلُ وَمُعَاوِيَةُ))	155
อนัส บิน มาลิก	((أَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ))	156,161
ออบู ฮุรَيْرเราะฮ์	((إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْفَرَسَ فَأَجْرَاهَا فَعَرِقَتْ فَخَلَقَ نَفْسَهُ مِنْهَا))	160,168
อิบนุ อับบาส	((أَمَا أَنَا فَعَلَى الْبُرَاقِ ، وَجْهَهَا كَوْجِهِ الْإِنْسَانِ ...))	162
-	((الْمَعْدَةُ بَيْتُ الدَّاءِ))	164
-	((الْحَمِيَةُ رَأْسُ كُلِّ دَوَاءٍ))	164
-	((النَّاسُ بِزَمَانِهِمْ أَشْبَهُ مِنْهُمْ بِآبَائِهِمْ))	165
อิบนุ มัสอูด	((سَأَلَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا فِي إِدَاوَتِكَ ...))	165
บุรยัดะฮ์	((مَنْ حَبَسَ الْعَنْبَ أَيَّامَ الْقَطَافِ لِيَبِيعَهُ مِنْ يَهُودِيٍّ ...))	167
อนัส บิน มาลิก	((أَجْبِعُوا النِّسَاءَ جُوعًا غَيْرَ مُضِرٍّ ، وَأَعْرُوهُنَّ عُرْيًا ...))	169
-	((مِقْدَارُ الدُّنْيَا وَأَمَّا سَبْعَةُ آلَافِ سَنَةٍ ...))	170
-	((لَوْ أَحْسَنَ أَحَدُكُمْ ظَنَّهُ بِحَجَرٍ لَنَفَعَهُ اللَّهُ بِهِ))	171,195
-	((لَا يَدْخُلُ النَّارَ مِنْ إِسْمِهِ مُحَمَّدٌ أَوْ أَحْمَدُ))	171
-	((مُعَلِّمُوا صِبْيَانَكُمْ شِرَارَكُمْ ، أَفَلَهُمْ رَحْمَةٌ لِلْيَتِيمِ ...))	174
-	((لَوْ كَانَ الْأُرْزُ رَجُلًا لَكَانَ حَلِيمًا ...))	176
-	((إِنَّ لِلَّهِ مَلَكًا اسْمُهُ عُمَارَةُ عَلَى فَرَسٍ ...))	176
-	((مَنْ صَلَّى الصُّحَى كَذَا وَكَذَا رُكْعَةً أُعْطِيَ ثَوَابَ سَبْعِينَ نَبِيًّا))	177
-	((مَنْ صَامَ يَوْمًا كَانَ لَهُ أَجْرُ أَلْفِ حَاجٍّ وَأَلْفِ مُعْتَمِرٍ ...))	177

-	((إِذَا عَطَسَ الرَّجُلُ عِنْدَ الْحَدِيثِ فَهُوَ ذَلِيلٌ صَدَقَهُ))	178
-	((الْأَرْضُ عَلَى الْمَاءِ وَالْمَاءُ عَلَى صَخْرَةٍ ...))	178
-	((إِنْ هَذَا الْأَمْرُ إِذَا وَصَلَ إِلَى بَنِي الْعَبَّاسِ بَقِيَ فِيهِمْ ...))	178
-	((يَكُونُ فِي أُمَّتِي رَجُلٌ يَقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ بْنُ إِدْرِيسٍ ...))	179
-	((رَدَّ الشَّمْسُ عَلَى سَيِّدِنَا عَلِيِّ حِينَ نَامَ النَّبِيُّ ...))	179
-	((الْهَرَيْسَةُ تَشُدُّ الظُّهْرَ))	179
-	((الْفِكْرُ نِصْفُ الْعِبَادَةِ ، وَقِلَّةُ الطَّعَامِ هِيَ الْعِبَادَةُ))	184
อပ္ปุ สุฎ็ยเราะฮะฮ์	((فَكَّرُهُ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةٍ سِتِّينَ سَنَةً))	184
อပ္ปุ สุฎ็ยเราะฮะฮ์	((إِنَّ اللَّهَ قَرَأَ طَهُ وَيَسَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ آدَمَ بِالْفِ عَامٍ ...))	185
-	((مَنْ تَكَلَّمَ بِكَلَامِ الدُّنْيَا فِي الْمَسْجِدِ ...))	185
-	((مَنْ قَامَ لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ رَمَضَانَ وَلَيْلَةَ النِّصْفِ ...))	186
-	((مَنْ صَلَّى فِي آخِرِ جُمُعَةٍ مِنْ رَمَضَانَ الْخُمْسَ الصَّلَوَاتِ ...))	186
-	((اسْتَفْرَهُوا ضَحَايَاكُمْ ، فَإِنَّهَا مَطَايَاكُمْ عَلَى الصَّرَاطِ))	187
-	((حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ))	187
-	((عُلَمَاءُ أُمَّتِي كَأَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ))	187
-	((حُضُورُ مَجْلِسِ عَالِمٍ أَفْضَلُ مِنْ صَلَاةِ أَلْفِ رَكْعَةٍ))	187
-	((الْوُضُوءُ عَلَى الْوُضُوءِ نُورٌ عَلَى النُّورِ))	187
อนัส บิน มาลิก	((مِنَ الْمُتَزَوِّجِ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رَكْعَةً مِنَ الْأَعْرَابِ))	188
-	((تَزَوَّجُوا وَلَا تُطَلِّقُوا فَإِنَّ الطَّلَاقَ يَهْتَرُ مِنْهُ الْعَرْشُ))	188
-	((مِدَادُ الْعُلَمَاءِ أَفْضَلُ مِنْ دِمَاءِ الشُّهَدَاءِ))	189
-	((أُطْلِبِ الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصَّيْنِ))	189
-	((مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِيهِ أَوْ أَحَدِهِمَا فِي كُلِّ جُمُعَةٍ ...))	189
-	((رَجَعْنَا مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ ...))	189
-	((مَنْ عَظَّمَ مَوْلِدِي كُنْتُ شَفِيعًا لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ...))	190
-	((مَنْ حَدَّثَ حَدِيثًا فَعَطَسَ عِنْدَهُ فَهُوَ حَقٌّ))	197
-	((إِذَا أَعْيَبْتُمْ الْأُمُورَ فَعَلَيْكُمْ بِأَصْحَابِ الْقُبُورِ))	197,225

-	((أَنَا وَهَذَا حُجَّةٌ عَلَى أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَعْنِي عَلَيَّ))	198
-	((أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلَيَّ بِأُهَا))	198
-	((سَبُّ أَصْحَابِي ذَنْبٌ لَا يُعْفَرُ))	200
-	((اِخْتِلَافُ أُمَّتِي رَحْمَةٌ))	202
ญาบิร บิน อับดิลลาฮ์	((سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَوَّلِ شَيْءٍ خَلَقَهُ اللَّهُ ...))	221
อนัส บิน มาลิก	((إِنَّ الْخَضِرَ فِي الْبَحْرِ: وَالْيَسَعَ فِي الْبَرِّ...))	223
-	((إِنْ اللَّهُ يُوَكِّلُ مَلَكًا عَلَى قَبْرِ كُلِّ وَلِيٍّ يَقْتَضِي حَوَائِجَ النَّاسِ))	225
อิบน์ อับบาส	((لَا تَسُبُّوا قُرَيْشًا فَإِنَّ عَالَمَهَا يَمَلَأُ طِبَاقَ الْأَرْضِ عِلْمًا))	228
อลี บิน อปีฏอลิบ	((إِذَا كَانَتْ لَيْلَةٌ النَّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَمُومُوا لَيْلَهَا ...))	230
อนูญะอ์ฟัร อัลดบากิร	((مَنْ قَرَأَ فِي لَيْلَةِ النَّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ قُلَّ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ...))	230
อิบน์ อุมัร	((مَا بَيْنَ قَبْرِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ))	232
-	((مَنْ تَكَلَّمَ بِكَلَامِ الدُّنْيَا فِي الْمَسْجِدِ...))	233
-	((تَعَلَّمُوا السِّحْرَ وَ لَا تَعَلَّمُوا بِهِ))	236
อลี บิน อปีฏอลิบ	((عِلْمُ الْبَاطِنِ سِرٌّ مِنْ سِرِّ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ...))	240
-	((إِنْ هَذَا الْعِلْمُ مَكْنُونٌ فَاتَكْتُمُوهُ إِلَّا مِنْ أَهْلِهِ))	241
-	((مَنْ قَلَمَ أَظْفَارَهُ يَوْمَ السَّبْتِ خَرَجَ مِنْهُ الدَّاءُ ...))	242
อลี บิน อปีฏอลิบ	((خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ))	244
-	((مَنْ حَسَنَ ظَنَّهُ فِي حَجَرٍ نَفَعَهُ اللَّهُ بِهِ))	246
อิบน์ อุมัร	((لَمْ نَكُنْ نَسْمَعُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَمْشِي خَلْفَ الْحَنَازِقِ...))	249
อิบน์ มัสอูด	((لَا يَزَالُ الْمَيِّتُ يَسْمَعُ الْأَدَانَ مَا لَمْ يُطَيَّنْ قَبْرُهُ))	250
อับดุลลอฮ์ บิน มุฮัมมัด อัลดกูรซีย	((إِذَا مَاتَ أَحَدٌ مِنْ إِخْوَانِكُمْ فَسَوِّئْتُمْ عَلَى قَبْرِهِ ...))	252
อนูญะอ์ฟัร	((مَنْ زَارَ قَبْرَ وَالِدَيْهِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ أَوْ أَحَدِهِمَا...))	254
อลี บิน อปีฏอลิบ	((الْخُرُوجُ إِلَى الْجَبَانِ فِي الْعِيدَيْنِ مِنَ السَّنَةِ))	255
อิบน์ อุมัร	((إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَلَا تَحْسِبُوهُ, وَأَسْرِعُوا بِهِ إِلَى قَبْرِهِ...))	257
อลี บิน อปีฏอลิบ	((مَنْ مَرَّ عَلَى الْمَقَابِرِ وَقَرَأَ قُلَّ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ...))	258
อนัส บิน มาลิก	((مَا مِنْ أَهْلِ بَيْتٍ يَمُوتُ مِنْهُمْ مَيِّتٌ فَيَتَصَدَّقُونَ عَنْهُ...))	260

อบู สุรัยเราะฮ์	((.. يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ، إِذَا تَوَضَّأْتَ فَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ .))	266
อลี บิน อปีฏอลิบ	((.. يَا عَلِيُّ إِذَا قَدَّمْتَ وُضُوءَكَ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ ...))	267
อิบนุ อุมัร	((.. مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ عَلَى أَثَرِ وُضُوئِهِ . ...))	270
อิบนุ มัสอูด	((.. إِذَا فَرِغَ أَحَدُكُمْ مِنْ طَهْوَرِهِ فَلْيَقُلْ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ..))	271
-	((لَا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ))	272
อบู สุรัยเราะฮ์	((.. إِذَا أَرَادَ أَنْ يُقِيمَ الصَّلَاةَ قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ ...))	275
อบู สุรัยเราะฮ์	((.. كَانَ يُصَلِّي قَبْلَ الْجُمُعَةِ رَكَعَتَيْنِ وَبَعْدَهَا رَكَعَتَيْنِ))	277
อนัส บิน มาลิก	((.. لَا تَعْفُلُوا عَنْ أَوَّلِ لَيْلَةِ جُمُعَةٍ فِي رَجَبٍ ...))	278
อลี บิน อปีฏอลิบ	((.. إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَتَقُومُوا لَيْلَهَا وَصُومُوا يَوْمَهَا))	281
อบูซุรร์ อัลดิลฟารีย์	((.. يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَنْبَغِي لِلْمَذْنَبِ أَنْ يَتُوبَ مِنَ الذُّنُوبِ ..))	282
อับดุลลอฮ์ บิน อปี เอาฟา	((.. مَنْ كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ إِلَى اللَّهِ أَوْ إِلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ ...))	284
-	((.. مَنْ قَضَى صَلَاةً مِنَ الْفَرَائِضِ فِي آخِرِ جُمُعَةٍ ...))	286
-	((.. مَنْ فَاتَتْهُ فَرَائِضٌ وَ لَمْ يَعْلَمْ عَدَدَهَا فَلْيَصِلْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ...))	286
อนัส บิน มาลิก	((.. كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَحِبُّ أَنْ يَفْطُرَ عَلَى ثَلَاثَةِ تَمْرَاتٍ ...))	292
อลี บิน อปีฏอลิบ	((.. يَخْرُجُ الْمُؤْمِنُ مِنْ ذَنْبِهِ فِي أَوَّلِ لَيْلَةِ كَيْوَمٍ وَلَدَنْتُهُ أُمُّهُ ...))	294
อบู สุรัยเราะฮ์	((.. إِنْ مِنْ تَمَامِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ أَنْ تُحْرِمَ بِهِمَا مِنْ دُوَيْرَةِ أَهْلِكَ))	296
ญาบิร บิน อับดิลลาฮ์	((.. الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ يَمِينُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، يُصَافِحُ بِهَا عِبَادَهُ))	298
-	((.. مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ مَشَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ...))	299
อิบนุ อุมัร	((.. مَنْ قَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ عَشْرَةَ أَلْفَ مَرَّةٍ ...))	301
อิบนุ อุมัร	((.. مَنْ حَجَّ الْبَيْتِ وَلَمْ يَزُرْنِي فَقَدْ حَقَّانِي))	302

ภาคผนวก (ค)

Prince of Songkla University
Pattani Campus

สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ.0521.2.08/

วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรู่สะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

กุมภาพันธ์ 2558

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน

ด้วยนายณัฏฐลลลย์ หมดตะพงค์ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอบาดะฮ์ของ สังกมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน” โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ การีนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากสับุรุษของท่านโดยตอบแบบสัมภาษณ์ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านให้ข้อมูลในครั้งนี้อย่าง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นายยูโซะ ตาและ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา

วิทยาลัยอิสลามศึกษา
โทรศัพท์ 0-7333-1305
โทรสาร 0-7334-8726

ภาคผนวก (ง)

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์
ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ตอนที่ 1 : คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้เฉพาะสำหรับสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษประจำมัสยิดและประชาชนทั่วไป
2. แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน จึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านได้โปรดตอบแบบสอบถามตามสภาพความเป็นจริง
3. กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อและทุกตอน
4. ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลทุกอย่างเป็นความลับและจะใช้เพื่อการวิจัยนี้เท่านั้น
5. แบบสัมภาษณ์นี้มีทั้งหมด 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 คำชี้แจง

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับฮะดีษเมาฎูอ์

ตอนที่ 4 การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัย

นายณัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงหลังช่องว่าง หน้าข้อความตามสภาพที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ
  - ต่ำกว่า 30 ปี ระหว่าง 50-59 ปี
  - ระหว่าง 30-39 ปี ระหว่าง 60 ปีขึ้นไป
  - ระหว่าง 40-49 ปี
3. สถานภาพ
  - โสด สมรส หม้าย แยกกันอยู่
4. อาชีพ
  - เกษตรกร ข้าราชการ
  - ประมง พนักงานรัฐวิสาหกิจ
  - รับจ้าง พนักงานบริษัท
  - ค้าขาย ประกอบอาชีพส่วนตัว (โปรดระบุ) .....
5. ระดับการศึกษาด้านสามัญ
  - ประถมศึกษา อนุปริญญา
  - มัธยมตอนต้น ปริญญาตรี
  - มัธยมตอนปลาย สูงกว่าปริญญาตรี (โปรดระบุ) .....
6. ระดับการศึกษาด้านศาสนา
  - ต่ำกว่าปริญญาอื่น ชะนาวีรย์
  - ปริญญาอื่น ปริญญาตรี
  - อิบติดาอีย สูงกว่าปริญญาตรี (โปรดระบุ) .....
  - มุตะวัสสิต
7. สถานภาพทางสังคม (ด้านศาสนา)
  - อิมามมัสยิด กรรมการมัสยิด
  - เคาะฎิบ สัปบุรุษประจำมัสยิด
  - บิลาล นักวิชาการ หรือผู้รู้ศาสนา

8. แนวความเชื่อและการปฏิบัติด้านศาสนา
- แนวทางซาฟียะฮ์   แนวทางชีอะฮ์
- แนวทางสุนนะฮ์   ไม่สังกัดแนวทางใดๆ
- แนวทางฆอริกัต
9. ระดับการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆของมัสยิด (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ร่วมละหมาดญะมาอะฮ์ (5 เวลา) เป็นประจำ
- ร่วมละหมาดญะมาอะฮ์ (5 เวลา) เป็นบางครั้ง
- ร่วมละหมาดญุมอะฮ์ (วันศุกร์) เป็นประจำ
- ร่วมละหมาดญุมอะฮ์ (วันศุกร์) เป็นบางครั้ง
- ร่วมรับฟังการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่นๆเป็นประจำ
- ร่วมรับฟังการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่นๆเป็นบางครั้ง
10. เคยเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์แล้วกี่ครั้ง
- ยังไม่เคย
- เคย   1 ครั้ง
- 2 ครั้ง
- 3 ครั้ง
- มากกว่า 3 ครั้ง
11. พบเห็นการอ้างอิงฮะดีษมาถูกเป็นหลักฐานทางศาสนาในพื้นที่ของท่านเองในระดับใด
- มาก   น้อยมาก
- ค่อนข้างมาก   ไม่มั่นใจ
- ค่อนข้างน้อย
12. เคยพบเห็นการอ้างอิงฮะดีษมาถูกเป็นหลักฐานทางศาสนาในพื้นที่ของท่านเองในรูปแบบใด (สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- หนังสือหรือตำราศาสนา   การสอน หรือการบรรยาย
- ข้อความ หรือแผ่นประกาศ   การบอกเล่าหรือปฏิบัติตามกันมา
- คุฏบะฮ์วันศุกร์

ตอนที่ 2 : ระดับความรู้เกี่ยวกับฮะดีษเมฆาฏอ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงหลังช่องว่าง หน้าข้อความตามสภาพที่ตรงกับความเป็นจริง

- คิดว่าตัวท่านเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฮะดีษเมฆาฏอในระดับใด

☐ เข้าใจเป็นอย่างดี	☐ เข้าใจน้อย
☐ เข้าใจปานกลาง	☐ ไม่เข้าใจเลย
- เคยพบเห็นการอ้างอิงฮะดีษเมฆาฏอเป็นหลักฐานทางศาสนาในพื้นที่ของท่านในระดับใด

☐ มาก	☐ น้อยมาก
☐ ค่อนข้างมาก	☐ ไม่มั่นใจ
☐ ค่อนข้างน้อย	
- เคยพบเห็นการอ้างอิงฮะดีษเมฆาฏอเป็นหลักฐานทางศาสนาในพื้นที่ของท่านเองในรูปแบบใดบ้าง (สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ หนังสือหรือตำราศาสนา	☐ ข้อความ-แผ่นประกาศ
☐ คุฏบะฮ์วันศุกร์	☐ สังเกตพฤติกรรม
☐ การสอน-การบรรยาย	
- เห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าฮะดีษเมฆาฏอคือฮะดีษฎะอ์อีฟประเภทหนึ่งซึ่งสามารถใช้อ้างอิงประกอบหลักฐานได้เช่นเดียวกับฮะดีษฎะอ์อีฟโดยทั่วไป

☐ เห็นด้วยอย่างยิ่ง	☐ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
☐ ค่อนข้างเห็นด้วย	☐ ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
- ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะที่ว่าฮะดีษเมฆาฏอถือเป็นหลักฐานหนึ่งที่สามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ เพราะทั้งหมดล้วนได้มาจากบรรดาผู้รู้และปรากฏอยู่ในตำราศาสนา

☐ เห็นด้วยอย่างยิ่ง	☐ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
☐ ค่อนข้างเห็นด้วย	☐ ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
- ท่านคิดว่าการนำฮะดีษเมฆาฏอที่มีความหมายดีและไม่ขัดแย้งกับหลักการอิสลามไปใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานเพื่อสอนผู้คนให้กระทำความดีและละเว้นความชั่วได้หรือไม่

☐ ใช้อ้างอิงได้ในทุกกรณีโดยไม่มีเงื่อนไข
☐ ใช้สอนได้แต่มีเงื่อนไขว่าต้องไม่อ้างอิงว่าเป็นคำกล่าวของท่านนบี ﷺ
☐ ใช้อ้างอิงไม่ได้ในทุกกรณี
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

7. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอ้างชะดีษเมาฎอเป็นหลักฐานทางศาสนานั้นย่อมเท่ากับเป็นการโกหกต่อท่านเราะสุล ~~ﷺ~~
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
8. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอ้างชะดีษเมาฎอในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อนั้นคือสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดของการเบี่ยงเบนหรือซิริกในด้านอะกิดะฮ์
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
9. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอ้างชะดีษเมาฎอในประเด็นเกี่ยวกับบิดอะฮ์นั้นคือสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดอุตริกรรมหรือบิดอะฮ์ในทางศาสนา
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
10. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอุตริกรรมหรือบิดอะฮ์ใดๆในเรื่องศาสนาแม้ท่านเราะสุล ~~ﷺ~~ มิได้สั่งสอนไว้ แต่หากถูกรับรองโดยอุละมาฮ์หรือผู้รู้ ย่อมถือเป็นบิดอะฮ์หะซะนะฮ์
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
11. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอ้างชะดีษเมาฎอเป็นหลักฐานทางศาสนานั้นเป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งและแตกแยกในสังคมมุสลิม
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
12. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่ารูปแบบการปฏิบัติพิธีกรรมใดๆทางศาสนาที่ถูกสืบทอดมาตั้งแต่ออดีต นั้นถือเป็นมรดกอันดีงามของสังคมมุสลิมที่ควรอนุรักษ์ แม้นอ้างอิงหลักฐานจากชะดีษเมาฎอก็ตาม
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย ค่อนข้างไม่เห็นด้วย

ตอนที่ 3 : การอ้างอิงชะติษเมาฎอในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติบาตอะฮ์ของสังคัมมุสลิมในเขต
พื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ลงหลังช่องว่าง หน้าข้อความตามสภาพที่ตรงกับความเป็นจริง

ส่วนที่ 1 : เกี่ยวกับความเชื่อ

1. ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายชะติษที่ระบุว่าสิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างขึ้นมา คือรัศมี (นूर) ของนบีมุฮัมมัด ~~☒~~ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
  - เชื่อเพราะเป็นชะติษท่านนบี ~~☒~~
  - เชื่อเพราะถือเป็นการยกย่องอย่างสูงสุดต่อนบี ~~☒~~
  - เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น
  - ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะติษที่ถูกต้อง
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....
2. ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายชะติษที่ระบุว่านบีคิฎรยังมีชีวิตอาศัยอยู่แถบท้องทะเลและนบีอิลยาสะฮ์ยังมีชีวิตอาศัยอยู่บนบก (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
  - เชื่อเพราะเป็นชะติษท่านนบี ~~☒~~
  - เชื่อเพราะถือเป็นการพิเศษ (กะรอมาต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ
  - เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น
  - ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะติษที่ถูกต้อง
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....
3. . ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายชะติษที่ระบุว่า การขอคูอาฮ์ ณ หลุมสุสาน (กุบูร) ของบุคคลผู้เป็นวะลีญ์จะได้รับการตอบรับ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
  - เชื่อเพราะเป็นชะติษท่านนบี ~~☒~~
  - เชื่อเพราะถือเป็นการพิเศษ (กะรอมาต) ที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะ
  - เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น
  - ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะติษที่ถูกต้อง
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....
4. ท่านเชื่ออย่างไรต่อชะติษที่อ้างว่าอิมามอัชชาฟีอีย์ คือ อุลละมาฮ์บุคคลสำคัญที่ท่านนบี ~~☒~~ ได้ทำนายไว้ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
  - เชื่อเพราะเป็นชะติษท่านนบี ~~☒~~
  - เชื่อเพราะถือเป็นการประเสริฐที่อัลลอฮ์ทรงให้เฉพาะแก่อิมามอัชชาฟีอีย์

- เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น
- ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะตีย์ที่ถูกต้อง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
5. ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายชะตีย์ว่าการปฏิบัติอโศกธรรมต่างๆในคตินิสฺพุชเชอบาน ย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกียมากมายน (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อเพราะเป็นชะตีย์ท่านนปี ~~๕~~
- เชื่อเพราะถือเป็นความประเสริฐโดยพิเศษของคตินิสฺพุชเชอบาน
- เชื่อเพราะพบเห็นผู้รู้และสังคมมุสลิมปฏิบัติต่อกันมาเช่นนั้น
- ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะตีย์ที่ถูกต้อง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
6. ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายชะตีย์ว่าเราฎาะฮ์หมายถึงบริเวณระหว่างหลุมสุสานของท่านนปีมุฮัมมัด ~~๕~~ และมีมบَّرของท่าน คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อเพราะเป็นชะตีย์ท่านนปี ~~๕~~
- เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น
- เชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความชะตีย์ที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลาย
- ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะตีย์ที่ถูกต้อง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
7. ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายชะตีย์ที่ว่าผู้ใดกล่าวคำพุดทางดุนยาในมัศยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไประจนวน 40 ปี (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อเพราะเป็นชะตีย์ท่านนปี ~~๕~~
- เชื่อเพราะเคยได้ยินหรือถูกสั่งสอนมาเช่นนั้น
- เชื่อเพราะเคยพบเห็นข้อความชะตีย์ที่ระบุถึงเรื่องนี้อยู่แพร่หลาย
- ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะตีย์ที่ถูกต้อง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
8. ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายชะตีย์ความหมายว่าวิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อนุญาตเรียนรู้อและใช้เพื่อการรักษาได้ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อเพราะเป็นชะตีย์ท่านนปี ~~๕~~
- เชื่อเพราะแม้แต่บรรดานปีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกัไสยศาสตร์
- เชื่อเพราะการเรียนรู้อไว้ยอมมีประโยชน์กับตนเองไม่มากก็น้อย

- ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะติษที่ถูกต้อง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
9. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อว่าความเชื่อว่าการทำนายฝัน หรือทำนายอนาคตที่กระทำโดยโตะครุหรือผู้รู้เป็นส่วนหนึ่งของกะรอมัต และเป็นสิ่งที่ศาสนาอนุญาต (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ
- เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- เชื่อได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่เชื่อเพราะมิใช่หลักฐานที่เศาะฮี้ฮ์
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
10. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายชะติษว่าผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและนำความบาปออกไป (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อเพราะเป็นชะติษท่านนบี ﷺ
- เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ
- เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง
- ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะติษที่ถูกต้อง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
11. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอาน และดุอาอ์มาแขวนเป็นอะซีมัตเพื่อป้องกันญินและสิ่งชั่วร้ายต่างๆ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์
- ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคัมปฏิบัติเช่นนั้น
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้ฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
12. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายชะติษที่ว่าผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆ อัลลอฮ์ก็จะทรงบันดาลให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อแน่นอนเพราะเป็นชะติษท่านนบี ﷺ
- ค่อนข้างเชื่อเพราะแม้แต่บรรดานบีหลายคนในอดีตก็เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์
- ค่อนข้างเชื่อเพราะพบเห็นผู้รู้และสังคัมปฏิบัติเช่นนั้น
- ไม่เชื่อเพราะมิใช่ชะติษที่ถูกต้อง

- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
13. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความเชื่อเกี่ยวกับให้กล่าว “ลาอิลลาฮะ อิลลัลลอฮ์” พร้อมกัน
หลายๆขณะเดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสาน (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ﷺ
- เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอูละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
14. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการอ้างหลักฐานอนุญาตให้สามารถก่อหลุมสุสานคนสำคัญอย่าง
แน่นอนและรักษาสภาพหลุมให้คงทนที่สุดเพื่อเกิดผลดีบางประการแก่คนตาย (สามารถ
เลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์
- ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้ฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
15. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการรอ่านตลกินเพื่อสอนผู้ตายภายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง
(สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์
- ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้ฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
16. ท่านเชื่ออย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ว่า ผู้ใดเยี่ยมมกุบูรของพ่อ-แม่ของเขาทุกวันศุกร์
แล้วอ่านสุเราะฮ์ยาซีนให้แก่ทั้งสอง หรือใครคนหนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงอภัยโทษให้แก่เขา
เท่ากับจำนวนทุกๆอายุหรือทุกอักษรที่เขาได้อ่านไป (เลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อว่าเป็นฮะดีษจากท่านนบี ﷺ
- เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอูละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮี้ฮ์

- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
17. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันอีดทั้งสอง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ ชัดเจน
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจน
- ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
18. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ส่งเสริมให้อ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสานคนตาย (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ ชัดเจน
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจน
- ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
19. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลสุวัลลอฮุอะฮัดเมื่อเดินผ่านสุสาน(สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อว่าเป็นฮะดีษที่เศาะฮีฮ์จากท่านนบี ﷺ
- เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- เชื่อว่าเป็นหลักฐานได้เพราะอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่เชื่อว่าเป็นฮะดีษเศาะฮีฮ์
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
20. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อรูปแบบการทำบุญเลี้ยงอาหารครอบครัวการตายหรือเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ตาย (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากท่านนบี ﷺ ชัดเจน
- ปฏิบัติได้เพราะมีรูปแบบจากเศาะฮาบะฮ์ชัดเจน
- ปฏิบัติได้เพราะพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติเช่นนั้น
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ส่วนที่ 2 : เกี่ยวกับการปฏิบัติบาต๊ะฮ์

1. ท่านมีทัศนะอย่างไรร่ต่อฮะดีษความหมายว่าเมื่ออาบน้ำละหมาด (วุฎูอ์) ครั่งใดก็จงกล่าวว่ำ “บิฮิบิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์” แล้วท่านจะถูบบั่นทึกความดี ตรีบใดที่น้ำละหมาดนั้นยังไม่วะเสีย (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
  - เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ
  - เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ
  - เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั่ง
  - ไม่วะเชื่อเพราะมีใช่วะฮะดีษที่ถูกร่ต้อง
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....
2. ท่านมีทัศนะอย่างไรร่ต่อรูปแบบการอ่านดุอาอ์ในทุกชั้นตอนที่ว่างอวัยวะส่วนต่างๆในการอาบน้ำละหมาด (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
  - เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ
  - เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ
  - เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั่ง
  - ไม่วะเชื่อเพราะมีใช่วะฮะดีษที่ถูกร่ต้อง
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....
3. ท่านมีทัศนะอย่างไรร่ต่อใจความฮะดีษที่ว่างสอนว่าผู้ใดอ่านอายะฮ์กุรซีฮ์หลังจากเอาหน้าละหมาด (วุฎูอ์) เขาจะได้รับการตอบแทนความดีด้วยรางวัลของผู่ว่างรู้ 40 คน และถูกร่เทิดเกียรติ 40 ชั้น และได้แต่งงานกับนางสวรรค์ 40 คน (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
  - เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ
  - เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ
  - เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั่ง
  - ไม่วะเชื่อเพราะมีใช่วะฮะดีษที่ถูกร่ต้อง
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....
4. ท่านมีทัศนะอย่างไรร่ต่อใจความฮะดีษที่ว่างสอนว่าผู้ใดกล่าววะตะฮะฮุต และเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังการอาบน้ำละหมาด ปร่วะตุแห่งความเมตตาจะถูกร่เปิดให้แก่ว่าง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
  - เชื่อเพราะเป็นฮะดีษท่านนบี ﷺ
  - เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ
  - เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั่ง

- ไม่เชื่อเพราะมีโชะดิสซ์ที่ถูกต้อง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
5. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อรูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อเพราะเป็นชะดิสซ์ท่านนบี ﷺ
- เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ
- เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง
- ไม่เชื่อเพราะมีโชะดิสซ์ที่ถูกต้อง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
6. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อว่าเป็นชะดิสซ์ท่านนบี ﷺ
- เชื่อและปฏิบัติตามอยู่เสมอ
- เชื่อแต่ปฏิบัติตามในบางครั้ง
- ไม่เชื่อเพราะมีโชะดิสซ์ที่ถูกต้อง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
7. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการปฏิบัติละหมาดสุนัตเราะฆออิบ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุมมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้ฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
8. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการละหมาดนิศฟูชะอฺบานในรูปแบบที่เจาะจง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุมมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮี้ฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

9. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการละหมาดเตาเบฮ์ในรูปแบบที่เจาะจง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
  - ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
  - ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
  - ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์รับรอง
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....
10. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
  - ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
  - ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
  - ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์รับรอง
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....
11. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อการละหมาดเกาะฏู (ชดใช้) ละหมาดที่ขาดมาเมื่อครั้งอดีต (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
  - ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
  - ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
  - ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์รับรอง
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....
12. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่อ้างท่านนบี ﷺ ชอบการละศีลอดด้วยการรับประทาน อินทผลัม 3 ผล และอาหารที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะเป็นฮะดีษของท่านนบี ﷺ ชัดเจน
  - ปฏิบัติได้เพราะเป็นดุอาอ์ที่มีความหมายดีมาก
  - ปฏิบัติได้เพราะเคยพบเห็นผู้รู้หรือสังคมปฏิบัติต่อกันมาเช่นนั้น
  - ควรอ่านดุอาอ์บทอื่นที่หลักฐานเศาะฮ์เท่านั้น
  - อื่นๆ (โปรดระบุ).....

13. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อความหมายฮะดีษที่ระบุถึงผลบุญต่างๆของการละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคืน (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อเพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
- เชื่อเพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- เชื่อเพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่เชื่อเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
14. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อคำสอนเกี่ยวกับการเนียตครองชุดอิห์รอหมตั้งแต่ออกจากบ้านหรือขณะเดินทางก่อนเข้าเขตมีกอต (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
15. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อคำกล่าวที่ว่าหินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลก ที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- เชื่อเพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
- เชื่อเพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- เชื่อเพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่เชื่อเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
16. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าผู้ใดอาบน้ำวุฎูอ์อย่างดีแล้วเขาออกเดินสะแอระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ อัลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ครั้ง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาอ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮีบ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

17. ท่านมีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับการเจาะการอ่านสุเราะฮ์ “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด” ขณะวุฎูฟที่อะรอฟะฮ์ จำนวน 1,000 ครั้ง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)

- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

18. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่ออะดีษที่ว่าหากบุคคลใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ แต่ไม่ได้เยี่ยมเยียนสุสานของท่านนบี ﷺ เท่ากับผู้นั้นประพฤดิหยาบคายต่อท่าน (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)

- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากท่านนบี ﷺ รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากเศาะฮาบะฮ์รับรอง
- ปฏิบัติได้เพราะมีหลักฐานจากอุละมาฮ์หรือผู้รู้รับรอง
- ไม่ปฏิบัติเพราะไม่มีหลักฐานเศาะฮ์รับรอง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงตอบแทนความดีแต่ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ผู้วิจัย

ภาคผนวก (จ)

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอับาดะฮ์
ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ตอนที่ 1 : คำชี้แจง

6. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้เฉพาะสำหรับสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้รู้หรือนักวิชาการด้านศาสนาเท่านั้น
7. แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอับาดะฮ์ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน จึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านได้โปรดตอบแบบสอบถามตามสภาพความเป็นจริง
8. กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อและทุกตอน
9. ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลทุกอย่างเป็นความลับและจะใช้เพื่อการวิจัยนี้เท่านั้น
10. แบบสัมภาษณ์นี้มีทั้งหมด 4 ตอน คือ
  - ตอนที่ 1 คำชี้แจง
  - ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
  - ตอนที่ 3 ระดับความรู้ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับฮะดีษเมาฎูอ์
  - ตอนที่ 4 การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอับาดะฮ์ของสังคมมุสลิมในเขตพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัย

นายณรงค์ธรรณธ์ หมดตะพงค์

ตอนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หลังช่องว่าง หน้าข้อความตามสภาพที่ตรงกับความเป็นจริง

1. อายุ

- ต่ำกว่า 30 ปี
 ระหว่าง 30-39 ปี
 ระหว่าง 40-49 ปี
 ระหว่าง 50-59 ปี
 ระหว่าง 60 ปีขึ้นไป

2. สถานภาพ

- โสด สมรส หม้าย แยกกันอยู่

3. อาชีพ

- เกษตรกร ข้าราชการ
 ประมง พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 รับจ้าง พนักงานบริษัท
 ค้าขาย ประกอบอาชีพส่วนตัว (โปรดระบุ) .....

4. ระดับการศึกษาด้านสามัญ

- ประถมศึกษา อนุปริญญา
 มัธยมตอนต้น ปริญญาตรี
 มัธยมตอนปลาย สูงกว่าปริญญาตรี (โปรดระบุ) .....

5. ระดับการศึกษาด้านศาสนา

- ต่ำกว่าปริญญาอื่น ชะนารีย์
 ปริญญาอื่น ปริญญาตรี
 อิบติดาอีย์ สูงกว่าปริญญาตรี (โปรดระบุ) .....

มุตะวัสสิต

6. แนวความเชื่อและการปฏิบัติด้านศาสนา

- แนวทางซาฟีเยะฮ์ แนวทางชีอะฮ์
 แนวทางสุนนะฮ์ ไม่สังกัดแนวทางใดๆ
 แนวทางสุริกัต

7. ระดับการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆของมัสยิด (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ร่วมละหมาดญะมาอะฮ์ (5 เวลา) เป็นประจำ

- ร่วมละหมาดญุมอะฮ์ (5 เวลา) เป็นบางครั้ง
  - ร่วมละหมาดญุมอะฮ์ (วันศุกร์) เป็นประจำ
  - ร่วมละหมาดญุมอะฮ์ (วันศุกร์) เป็นบางครั้ง
  - ร่วมรับฟังการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่นๆเป็นประจำ
  - ร่วมรับฟังการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่นๆเป็นบางครั้ง
8. เคยเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์แล้วกี่ครั้ง
- ยังไม่เคย
  - เคย
    - 1 ครั้ง
    - 2 ครั้ง
    - 3 ครั้ง
    - มากกว่า 3 ครั้ง

ตอนที่ 2 : ระดับความรู้เกี่ยวกับฮะดีษเมาฎอ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง หน้าข้อความตามสภาพที่ตรงกับความเป็นจริง

1. คิดว่าตัวท่านเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับฮะดีษเมาฎอในระดับใด
  - เข้าใจเป็นอย่างดี
  - เข้าใจน้อย
  - เข้าใจปานกลาง
  - ไม่เข้าใจเลย
2. เคยพบเห็นการอ้างอิงฮะดีษเมาฎอเป็นหลักฐานทางศาสนาในพื้นที่ของท่านในระดับใด
  - มาก
  - น้อยมาก
  - ค่อยข้างมาก
  - ไม่นั่นใจ
  - ค่อนข้างน้อย
3. เคยพบเห็นการอ้างอิงฮะดีษเมาฎอเป็นหลักฐานทางศาสนาในพื้นที่ของท่านเองในรูปแบบใดบ้าง (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
  - หนังสือหรือตำราศาสนา
  - ข้อความ-แผ่นประกาศ
  - คุฏบะฮ์วันศุกร์
  - สังเกตพฤติกรรม
  - การสอน-การบรรยาย
4. เห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าฮะดีษเมาฎอคือฮะดีษฎะอ์อีฟประเภทหนึ่งซึ่งสามารถใช้อ้างอิงประกอบหลักฐานได้เช่นเดียวกับฮะดีษฎะอ์อีฟโดยทั่วไป
  - เห็นด้วยอย่างยิ่ง
  - ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
  - ค่อนข้างเห็นด้วย
  - ค่อนข้างไม่เห็นด้วย

5. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะที่ว่าอะดิษเมฆาฏอฏือเป็นหลักฐานหนึ่งที่สามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ เพราะทั้งหมดล้วนได้มาจากบรรดาผู้รู้และปรากฏอยู่ในตำราศาสนา
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง   ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย   ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
6. ท่านคิดว่าการนำอะดิษเมฆาฏอฏือที่มีความหมายดีและไม่ขัดแย้งกับหลักการอิสลามไปใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานเพื่อสอนผู้คนให้กระทำความดีและละเว้นความชั่วได้หรือไม่
- ใช้อ้างอิงได้ในทุกกรณีโดยไม่มีเงื่อนไข
- ใช้สอนได้แต่มีเงื่อนไขว่าต้องไม่อ้างอิงว่าเป็นคำกล่าวของท่านนบี ﷺ
- ใช้อ้างอิงไม่ได้ในทุกกรณี
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....
7. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอ้างอะดิษเมฆาฏอฏือหรืออะดิษต่างๆที่ไม่ถูกต้องมาเป็นหลักฐานทางศาสนานั้นย่อมเท่ากับเป็นการโกหกต่อท่านเราะฮ์ลุล ﷺ
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง   ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย   ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
8. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอ้างอะดิษเมฆาฏอฏือหรืออะดิษต่างๆที่ไม่ถูกต้องมาเป็นหลักฐานในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อนั้นคือสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดของการเบี่ยงเบนหรือซิริกในด้านอะกิดะฮ์
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง   ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย   ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
9. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอ้างอะดิษเมฆาฏอฏือหรืออะดิษต่างๆที่ไม่ถูกต้องมาเป็นหลักฐานในประเด็นเกี่ยวกับบิดอะฮ์นั้นคือสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดอุตริกรรมหรือบิดอะฮ์ในทางศาสนา
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง   ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย   ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
10. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอุตริกรรมหรือบิดอะฮ์ใดๆในเรื่องศาสนาแม้ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ มิได้สั่งสอนไว้ แต่หากถูกรับรองโดยอุละมาฮ์หรือผู้รู้ย่อมถือเป็นบิดอะฮ์ หะซะนะฮ์
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง   ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- ค่อนข้างเห็นด้วย   ค่อนข้างไม่เห็นด้วย
11. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่าการอ้างอะดิษเมฆาฏอฏือหรืออะดิษต่างๆที่ไม่ถูกต้องมาเป็นหลักฐานทางศาสนานั้นเป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งและแตกแยกในสังคมมุสลิม
- เห็นด้วยอย่างยิ่ง   ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ค่อนข้างเห็นด้วย   ค่อนข้างไม่เห็นด้วย

12. ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับทัศนะว่ารูปแบบการปฏิบัติพิธีกรรมใดๆทางศาสนาที่ถูกสืบทอดมาตั้งแต่อดีต นั้นถือเป็นมรดกอันดีงามของสังคมมุสลิมที่ควรอนุรักษ์ แม้นอ้างอิงหลักฐานจากฮะดีษเมฆาฏอ์ก็ตาม

เห็นด้วยอย่างยิ่ง   ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ค่อนข้างเห็นด้วย   ค่อนข้างไม่เห็นด้วย

ตอนที่ 3 : การอ้างอิงฮะดีษเมฆาฏอ์ในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดอันดามัน

ส่วนที่ 1 : คำถามเกี่ยวกับความเชื่อ

1. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่านุร (รัศมี) ของนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ สิ่งแรกที่อัลลอฮ์ทรงสร้างมาก่อนการสร้างสรรพสิ่งทั้งหลาย

ตอบ : .....

หลักฐาน : .....

2. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่านบีคิฎรียังมีชีวิตอาศัยอยู่และเดินสัญจรอยู่แถบชายฝั่งทะเล

ตอบ : .....

หลักฐาน : .....

3. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่า การขอคูอาห์ ณ หลุมสุสาน (กุบูร) ของบุคคลผู้เป็นวะลียะจะได้รับการตอบรับ

ตอบ : .....

หลักฐาน : .....

4. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าอิมามอัชชาฟีอี๊ คืออุละมาอ์บุคคลสำคัญที่ท่านนบี ﷺ ได้ทำนายไว้

ตอบ : .....

.....
หลักฐาน : .....

5. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์ต่างๆในคืนนิศฟูชะอฺบานย่อมนำมาซึ่งผลบุญและริชกีมากมาย

ตอบ : .....

.....
หลักฐาน : .....

6. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าเราแกะฮัหมายถึงบริเวณระหว่างหลุมสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และมิมบَّرของท่านนั้น คือสวนหนึ่งของสวนสวรรค์

ตอบ : .....

.....
หลักฐาน : .....

7. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าผู้ใดกล่าวคำพูดทางดุนยาในมัสยิด อัลลอฮ์จะทรงให้การทำงานของเขาสีหายไ้จำนวน 40 ปี

ตอบ : .....

.....
หลักฐาน : .....

8. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าวิชาไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อนุญาตเรียนรู้และใช้เพื่อการรักษาได้

ตอบ : .....

.....
หลักฐาน : .....

9. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าการทำนายฝันหรือทำนายอนาคตที่กระทำโดยโตะะครหรือผู้รู้ นั้นเป็นส่วนหนึ่งของกะรอมาต และเป็นสิ่งที่ศาสนานุญาต

ตอบ .....

.....
หลักฐาน : .....

.....
 10. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุเกี่ยวกับการถือโซคกลางว่าหากผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความ
 เมตตามาสู่เขาและนำความบาปออกไป

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

.....
 11. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุเกี่ยวกับการใช้ข้อความอายะฮ์อัลกุรอาน และดุอาอ์มาแขวน
 เป็นอะซีมัตเพื่อป้องกันญินและสิ่งชั่วร้ายต่างๆ

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

.....
 12. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าผู้ใดมีความนึกคิดที่ดีต่อหินก้อนหนึ่งๆอัลลอฮ์ก็จะทรง
 บันดาลให้มันเกิดประโยชน์ขึ้นจริงต่อเขา

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

.....
 13. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของกล่าว “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์” พร้อมกันขณะ
 เดินไปส่งผู้ตายที่หลุมสุสาน

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

.....
 14. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของการก่อหลุมสุสานของบรรดาคณซอลิฮ์ให้แน่น
 หนาเพื่อเกิดผลดีบางประการแก่ผู้ตาย

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

15. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของการอ่านตลกินเพื่อสอนผู้ตายภายหลังเสร็จสิ้นจากการฝัง

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

16. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของการเยี่ยมสุสานของพ่อ-แม่ในทุกวันศุกร์

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

17. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของการเยี่ยมสุสานในวันอิ๊ดทั้งสอง

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

18. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของการอ่านอัลกุรอานที่หลุมสุสานของผู้ตาย

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

19. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของการอ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮุอะฮัดเมื่อเดินผ่านสุสาน

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

20. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อพิธีการทำบุญเลี้ยงอาหารในโอกาสครบรอบการตายเพื่ออุทิศผลบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

ส่วนที่ 2 : คำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติบาตะฮ์

1. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของกล่าว “บิสบิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิลลาฮ์” ขณะอาบน้ำ
ละหมาด

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

2. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของการอ่านดุอาอ์ในทุกชั้นตอนขณะล้างอวัยวะส่วน
ต่างๆ ในการอาบน้ำละหมาด

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

3. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของการอ่านอายะฮ์กูรซีฮ์หลังจากการอาบน้ำ
ละหมาด

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

4. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงมรรคผลของกล่าวตะชะฮุด และเศาะละวาตต่อท่านนบี ~~ﷺ~~
หลังการอาบน้ำละหมาด

ตอบ : .....

.....

หลักฐาน : .....

.....

5. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงรูปแบบการกล่าวเศาะละวาตทุกครั้งก่อนการอิกอมะฮ์

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

6. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

7. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดสุนัตเราะฆออิบในคืนวันศุกร์แรกของเดือนเราะฎิบ

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

8. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดนิศฟูชะอบานในรูปแบบที่เจาะจง

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

9. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดเตาบะฮ์ในรูปแบบที่เจาะจง

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

10. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงการละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

11. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุให้ละหมาดเกาะฎอเพื่อชดใช้ละหมาดที่ขาดมาเมื่อครั้งอดีตได้

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

12. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าท่านนบีนบี~~ะ~~ ชอบการละศีลอดด้วยการรับประทานอินทผลัม 3 ผล และอาหารใดๆที่ไม่ได้ผ่านกรรมวิธีการปรุงด้วยไฟ

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

13. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุถึงผลบุญต่างๆของการร่วมละหมาดตะรอวีฮ์ในแต่ละคำคีน

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

14. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อคำสอนเกี่ยวกับการเนียตครองชุดอิฮ์รอมเพื่อการทำฮัจญ์หรืออุมเราะฮ์ ตั้งแต่ออกจากบ้าน

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

15. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุหินดำคือพระหัตถ์ขวาของอัลลอฮ์ในโลกที่บรรดาปวงบ่าวของพระองค์สามารถสัมผัสได้

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

16. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าผู้ใดอาบน้ำวุฎูอ์อย่างดีแล้วเขาออกเดินสะแอระหว่างศอฟา และมัจวะฮ์ อัลลอฮ์จะทรงบันทึกความดีให้แก่เขาในทุกๆการย่างก้าว 70,000 ชั้น

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

.....
 17. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษเกี่ยวกับฮะดีษที่เจาะจงให้อ่านดุอาอ์บท “กุลฮุวัลลอฮุอะฮัด”
 จำนวน 1,000 ครั้ง ในการรูกูฟที่อะรอฟะฮ์

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

.....
 18. ท่านมีทัศนะอย่างไรต่อฮะดีษที่ระบุว่าผู้ใดทำฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ หากมิได้เยี่ยมเยือนสุสานของท่านนบี ﷺ เท่ากับผู้นั้นประพาศิหยาบคายต่อท่าน

ตอบ : .....

.....
 หลักฐาน : .....

.....
 ขออัลลอฮ์ทรงตอบแทนความดีแต่ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ผู้ให้สัมภาษณ์ .....

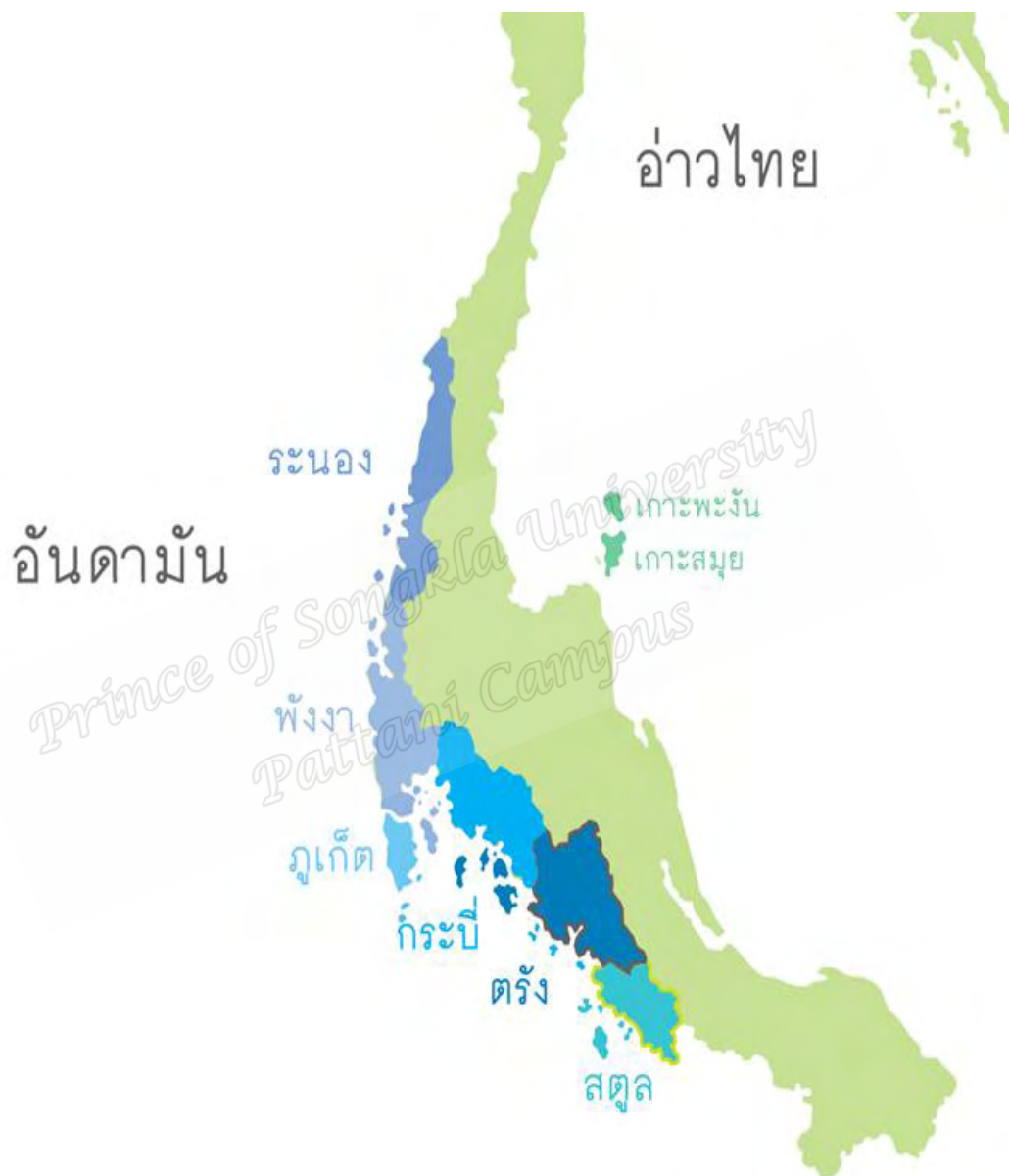
ผู้สัมภาษณ์ นายน์ศรุลลอฮ์ หมดตะพงค์

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ..... ตั้งแต่เวลา ..... ถึงเวลา .....

ภาคผนวก (ฉ)

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามัน

ภาคผนวก (ช)

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ในกรณีความเชื่อ
และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน

นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์¹ และอับดุลเลาะ กาเรินา²

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา

E-mail : nasrullah1766@gmail.com

² Ph.D (สาขาอิสลามศึกษา)

E-mail : kabdulla@bunga.pn.psu.ac.th

ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ตามหลักการอิสลาม ศึกษาวิเคราะห์ทัศนะบรรดาอุละมาอ์เกี่ยวกับฮะดีษเมาฎูอ์ และศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ต่อกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามันและแนวทางแก้ไข เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการอุปมาอุปไมย หลักการอุปนัย และหลักการตรรกศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า

1. หลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ตามหลักการอิสลามเป็นประเด็นสำคัญที่สุดทางศาสนาซึ่งจำเป็นต้องอ้างอิงหลักฐานมาจาก 2 แหล่งสำคัญ คือ อัลกุรอานและฮะดีษที่สอดคล้องกับความเข้าใจและการปฏิบัติของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ รวมถึงมติเอกฉันท์ของอุละมาอ์ อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ มิฉะนั้นแล้วย่อมเสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนสู่การเป็นชิริก หรือบิดอะฮ์ หรืออุกุฟร์ หรือคُرอฟาตได้

2. ฮะดีษเมาฎูอ์ หมายถึง ฮะดีษประเภทหนึ่งที่ถูกแอบอ้างหรือเข้าใจกันว่าเป็นคำพูด หรือเรื่องราวที่พาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ แต่ได้รับการพิสูจน์ตามหลักวิชาการฮะดีษด้วยกระบวนการตัดครีจญ์และตะฮ์กีกอย่างชัดเจนว่าจริงแล้วเป็นเพียงคำพูดจากบุคคลอื่นซึ่งถูกอุปโลกน์ขึ้นโดยจงใจเพื่อเป้าหมายบางประการหรือถูกถ่ายทอดต่อกันมาด้วยความเข้าใจผิด ทั้งนี้ลักษณะความเป็นฮะดีษเมาฎูอ์อาจเกิดขึ้นเฉพาะในส่วนตัวบท (มะตัน) หรือสายรายงาน (สะนัด) ของฮะดีษนั้นๆ ก็

ได้ ด้วยเหตุผลทั้งปวงฮะดีษประเภทนี้จึงไม่สามารถใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาในกรณีใดๆได้ อีกทั้งไม่นับเป็นฮะดีษที่ถูกต้องในความหมายที่แท้จริง และถือเป็นฮะดีษฎะอ์ฟิในระดับที่เลวที่สุด

3. จากการศึกษากรณีความเชื่อ และการปฏิบัติอับาดะฮ์ต่างๆ ของสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันพบว่ามีการอ้างอิงหลักฐานที่ไม่ถูกต้องซึ่งเป็นฮะดีษในระดับฮะดีษเมาฎูอ และระดับอื่นที่ใกล้เคียง เช่น ฮะดีษฎะอ์ฟิญุดตัน จำนวนทั้งหมด 42 ฮะดีษ โดยมีผลกระทบที่ก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนต่างๆในทางศาสนาเป็นความผิดในหลายระดับมีทั้งเป็นซิริก กุฟร์ บิดอะฮ์ และครุอฟาต สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหานั้นเกิดจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ นั้น พบ 8 แนวทาง คือ

- 1) รณรงค์ให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญของสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
- 2) อธิบายให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงการทุ่มเทของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตต่อการปกป้องฮะดีษหรือ สุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
- 3) สนับสนุนให้สังคมมุสลิมเรียนรู้วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษในระดับที่สูงและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
- 4) จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อเป็นเวทีให้มีการเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูอ หรือฮะดีษปลอมระหว่างผู้รู้หรือนักวิชาการมุสลิมฝ่ายต่างๆ
- 5) แนะนำให้สังคมมุสลิมรู้จักและเข้าถึงบรรดาตำราหลักด้านวิชาการฮะดีษ
- 6) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมมุสลิมเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบประเภทของฮะดีษผ่านสื่อต่างๆ
- 7) จัดทำหนังสือ ตำรา สารานุกรม หรือเว็บไซต์เกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูอ หรือหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง และ
- 8) เสนอให้องค์กรด้านศาสนาในระดับต่างๆ ของสังคมมุสลิมมีนโยบายที่เข้มงวดต่อการเฝ้าสังเกตและป้องกันการแพร่หลายของความเชื่อและรูปแบบการปฏิบัติอับาดะฮ์ต่างๆ ที่ขัดต่อหลักการศาสนา

An Analytical Study of the Impact of al-Ḥadīth al-Mawḍū‘ on the Faith and ‘Ibādah Performance of Muslim Society in the 5 Provinces of Andaman Sea

Nasrullah Madtapong¹ Abdullah Karena²

¹Ph.D Candidate, Graduate, Department of Islamic Studies.

E-mail : nasrullah1766@gmail.com

²Ph.D (Islamic Studies),

E-mail : kabdullah@bunga.pn.psu.ac.th

Department of Islamic Studies.

College of Islamic Studies.

Prince of Songkla University, Pattani Campus.

ABSTRACT

This research aims to study belief principles and religious worships according to Islam. It is to examine opinions of Islamic scholars regarding Ḥadīth Mawḍū‘ and analyze impacts of citing Ḥadīth Mawḍū‘ on the Faith and ‘Ibādah Performance of Muslim Society in the five provinces of the Andaman Sea. It also gives some recommendation for the solution. This study is a qualitative research, collecting data by survey and interview. It analyzes data by resorting to principle of sciences of ḥadīth , Islamic Jurisprudence, and Tarjih. Its findings are as follows.

1. Belief Principles and Worship according to Islam is the most important issue, which must be derived from two important sources : namely al-Quran and al-Sunnah under which they are understood in line with the interpretation of the Prophet’s companions and scholars of Ahl al-Sunnah. Otherwise, it is risky for deviation towards Shirk, Bid‘ah, Kufr, and Khurafat.

2. Ḥadīth Mawḍū‘ is a ḥadīth that is falsely claimed or understood as a word or a story related to Prophet Mohammad ﷺ , but it is clearly proved from Takrij and Tahqiq process that they are a word from other people, which is invented intentionally for a certain purpose or is narrated from misunderstanding. Thus, Ḥadīth Mawḍū‘ is occurred to only the text (matan) as well as narration (sanad) of the ḥadīth . For these reasons, this ḥadīth is not allowed to be cited as a religious sources in any matter. It is also not a valid ḥadīth in a true sense but rather the worst one of all defected ḥadīth.

From a study on the Faith and ‘Ibādah Performance of the Muslim Societies in the five provinces of Andaman, it is found that there is a citation of 42 ḥadīth Mawḍū‘ and ḥadīth da‘if jiddan, It has an impact and is wrong in many layers, which can be classified as Shirk, Kufr, Bid‘ah, and Khurafat. In order to deal with a citation of Ḥadīth Mawḍū‘ on the Faith and ‘Ibādah Performance, it proposes 8 solutions as follows; 1) to campaign in the Muslim Societies in order to make an awareness of the importance of Sunnah of the Prophet ﷺ, 2) to explain to the Muslim Societies about the endeavor of the past Islamic scholars, who strived to defend Ḥadīth or Sunnah of the Prophet ﷺ, 3) to support learning about high and deep levels of Ḥadīth , 4) to organize projects and provide academic seminars among Muslim Scholars on a danger of Ḥadīth Mawḍū‘ or Fabricated Ḥadīth, 5) to create an

awareness and provide an access to main textbooks on hadith, 6) to teach about evaluative methods of hadith through different channels, 7) to provide textbooks, encyclopedia, and websites about the danger of Ḥadīth Mawḍū‘ or invalid sources and, 8) to propose to Islamic organizations to have an assertive policy for monitoring and preventing diffusion of the belief and religious practices that are contradicted with Islamic Principles.

บทนำ

อิสสุนนะฮ์ หรืออัลอะดิซ ในทัศนะอิสลาม คือแหล่งอ้างอิงของบทบัญญัติศาสนา เป็นอันดับที่ 2 รองจากอัลกุรอาน (al-Sulamī, 2005 : 111) อิสสุนนะฮ์จึงมีสถานะที่สูงส่งและชอบธรรมต่อการนำไปใช้ตราเป็นกฎหมาย และจำเป็นต้องปฏิบัติตาม ซึ่งสิ่งใดที่ถูกยืนยันชัดเจนว่าเป็นสุนนะฮ์ แน่นอนมุสลิมทั้งหลายล้วนพึงยึดถือและปฏิบัติตาม ดังอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสรับสั่งว่า

﴿ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾

(سورة الحشر : 7)

ความว่า “และอันใดที่เราะสุลได้นำมาแก่พวกเจ้า ก็จงยึดถือเอาไว้ และอันใดที่เขาได้ห้ามพวกเจ้าก็จงละเว้นเสีย พวกเจ้าจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเข้มงวดยิ่งในการลงโทษ”

(สุเราะฮ์อัลฮัจร : 7)

บทบัญญัติต่างๆ ของศาสนา โดยเฉพาะเกี่ยวกับด้านอะกิดะฮ์หรือหลักความเชื่ออันเป็นรากฐานสำคัญที่สุดย่อมจำเป็นต้องอ้างอิงหลักฐานจากอัลกุรอาน อิสสุนนะฮ์ หรือการยืนยันจากมติเอกฉันท์ (อิญญ์มาอ) ของบรรดาปราชญ์ที่ถูกยอมรับ (มุอตะบิรีน) ของชาวอะฮ์ลุลสุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์เท่านั้น และไม่อนุญาตให้ใช้หลักการอื่นจากนี้ เช่นหลักการเทียบเคียง (กียาส)หรืออะดิซที่ไม่ถูกต้องอย่างแท้จริง เช่น อะดิซฎะอียะฮ์ หรืออะดิซเมฆาอูมาอ้างอิงใช้เป็นหลักฐานสำคัญได้

เช่นเดียวกัน ด้านอิบาดะฮ์ก็จำเป็นต้องปฏิบัติโดยมีหลักฐานอันถูกต้อง โดยยึดถือ 2 กฎเกณฑ์สำคัญคือ 1) ไม่อิบาดะฮ์ต่อผู้ใดนอกจากอัลลอฮ์เพียงองค์เดียว และ 2) ไม่อิบาดะฮ์ต่อพระองค์ด้วยสิ่งใด เว้นแต่ด้วยสิ่งที่พระองค์ทรงกำหนดมาเท่านั้น (al-Albāni, 2000 : 112)

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสกำชับให้ยึดมั่นตามแบบอย่าง หรือสุนนะฮ์ และทรงเตือนถึงผลร้ายของการละเมิดฝ่าฝืนว่า

﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾

(سورة النور بعض من آية : 63)

ความว่า “ดั่งนั้นบรรดาผู้ที่ฝ่าฝืนคำสั่งของเขา (มุฮัมมัด) จงระวังตัวเถิดว่า
เคราะห์กรรมจะเกิดขึ้นแก่พวกเขา หรือว่าการลงโทษอันเจ็บปวดจะเกิดขึ้น
แก่พวกเขาเช่นกัน”

(ส่วนหนึ่งของสุเราะฮ์อัลนุร : 63)

เพราะหลักความเชื่อ หรือการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆ ก็ตามที่มีได้อยู่บนหลักการ
ศาสนาที่สอดคล้องกับคำสอนสอนจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ตามความเข้าใจของชนยุคบรรดาเศาะ
ฮาบะฮ์ หรือ สลัฟซอลิฮ์แล้ว สิ่งนั้นย่อมส่งผลต่อการตกอยู่ในความเสียหาย อันอาจนำสู่ชirik หรือ
การปฏิเสธได้ ดั่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เตือนสำหรับในสิ่งที่ไม่เป็นบทยุญญัตต์ว่า

((مَنْ أَخَذَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رِدٌّ))

(البخاري، 1990 : 2697 ، مسلم، 1991 : 1718)

ความว่า “ผู้ใดอุทริสิ่งหนึ่งขึ้นมาในเรื่องราวเกี่ยวกับกิจการ (ศาสนา) ของ
เรานี้ ซึ่งจริงๆแล้วมิใช่มาจากมันสิ่งนั้นย่อมไม่ถูกยอมรับ”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1990 : 2697, Muslim, 1991 : 1718)

ทั้งนี้ การปฏิบัติอิบาดะฮ์ทั้งหลายล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติตาม
(อิตติบาอ) มิใช่บนการอุทริกรรม (อิปติดาอ) ขึ้นมาเอง จึงไม่อนุญาตให้ใครกำหนดสิ่งใดๆ ที่อัลลอฮ์
ﷻ มิได้ทรงอนุญาตขึ้นมาทำเป็นเรื่องศาสนา ดังคำกล่าวของเศาะฮาบะฮ์ท่านหนึ่งคือหุซัยฟะฮ์ บิน
อัลยะมาน ที่ว่า “อิบาดะฮ์รูปแบบใดๆก็ตามที่บรรดา เศาะฮาบะฮ์ของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ไม่เคย
ปฏิบัติมา ท่านทั้งหลายจงอย่าปฏิบัติมันเป็นอันขาด” (al-Athariy, 1416 : 167)

ซึ่งจากการศึกษาเป็นการเบื้องต้นพบว่าสังคมมุสลิม โดยเฉพาะจังหวัดพังงา กระบี่
และภูเก็ตยังมีความเชื่อและการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาที่หลายอย่างที่อาจเบี่ยงเบนไปจาก
คำสอนที่แท้จริงของศาสนา โดยมีข้อสังเกตสำคัญ คือ 1) การนำอิสลามเข้ามาเผยแผ่ในพื้นที่ครั้งแรก
โดยกลุ่มศูฟี 2) อิทธิพลของประเพณีและความเชื่อท้องถิ่น และ 3) การอ้างสิ่งที่เป็นฮะดีษปลอมมา
เป็นหลักฐานทางศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษานักวิชาการท่านหนึ่งที่พบว่า “สาเหตุหนึ่งที่ทำให้
เกิดการเบี่ยงเบนด้านหลักความเชื่อและสิ่งที่เป็นอุทริกรรมหรือบิตอะฮ์ต่างๆ ขึ้นในศาสนาก็คือ
ผลจากการอ้างอิงฮะดีษฎะอ์ฟ และฮะดีษปลอม (เมาฎูอ) และนำมาเป็นหลักฐานยืนยันว่ามันเป็น
แหล่งที่มาของบทบัญญัติและคำสั่ง (หุกม) ต่างๆ ทางศาสนา (’Al Salmān, 2007 : 11) และที่
อันตรายยิ่งก็คือแม้กระทั่งในหมู่บรรดาผู้รู้ หรือผู้นำสังคมหลายท่านก็ยังมีอาการอ้างหรือปฏิบัติสิ่ง
เหล่านั้นอยู่โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เหตุนี้บรรดาอุละมาอ์จึงจำเป็นต้องกำหนดกฎเกณฑ์ วางรากฐาน
ตรวจค้น สืบสวน และคัดสรรอย่างที่สุดเพื่อสามารถยืนยันความจริงอันเดิมแท้เอาไว้ และขจัดสิ่ง
แปลกปลอมออกไป และถือว่าการนำฮะดีษประเภทนี้ไปถ่ายทอดหรือเผยแพร่โดยขาดความ
รับผิดชอบและไม่ศึกษาถึงแหล่งที่มาอย่างถี่ถ้วนและถูกต้องแล้ว ย่อมเท่ากับมีส่วนต่อการคุกคามเท็จ

ขึ้นต่อท่านนบี ﷺ ซึ่งเป็นอันตรายยิ่งต่อคำสอนอันบริสุทธิ์ของอิสลามและมีโทษมหันต์ ดังคำเตือนของท่านในฮะดีษที่ว่า

((إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبِ عَلَى أَحَدٍ ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدُ مِنَ النَّارِ))

(أخرجه البخاري : 1229)

ความว่า “แท้จริงการกล่าวเท็จต่อฉัน มิเหมือนเช่นการกล่าวเท็จของพวกเขา ท่านซึ่งกันและกัน ผู้ใดกล่าวเท็จต่อฉันโดยเจตนา ดังนั้นเขาจงเตรียมที่นั่งของเขาจากไฟนรก”

(บันทึกโดย al-Bukhāri, 1990 : 1229)

จากความเป็นมาของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาเรื่องดังกล่าวทั้งนี้เพื่อปกป้องคำสอนอันบริสุทธิ์ของศาสนาจากสิ่งต่างๆ ที่ผิดๆ ซึ่งแปลกปลอมเข้ามาจากฮะดีษเมาฎูหรือฮะดีษปลอม และเพื่อสามารถพิสูจน์และอธิบายให้สังคมมุสลิมเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง และหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อยังยั้งมิให้ฮะดีษปลอมแพร่หลายในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยมีดังนี้

1. ศึกษาหลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาตะตามหลักการอิสลาม
2. ศึกษาวิเคราะห์ทัศนะบรรดาอะละมาอ์เกี่ยวกับฮะดีษเมาฎู
3. ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูต่อความเชื่อและการปฏิบัติอิบา

ตะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามันและแนวทางแก้ไข

ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

1. ทราบถึงทัศนะของบรรดาอะละมาอ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันเกี่ยวกับฮะดีษเมาฎู
2. ทราบถึงหลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาตะที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม
3. ทราบถึงผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูต่อความเชื่อและการปฏิบัติ

อิบาตะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน

4. นำเสนอผลการศึกษาเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจอันถูกต้องเพื่อปรับปรุงแก้ไขหลักความเชื่อและการปฏิบัติอิบาตะฮ์ของสังคมมุสลิมในพื้นที่ 5 จังหวัดแถบฝั่งอันดามันและสังคมมุสลิมในประเทศไทยโดยทั่วไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และวิธีสุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือประชากรมุสลิมทั้งหมดที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน

กลุ่มตัวอย่างของประชากรในการวิจัย ประกอบด้วยบุคคล 5 ประเภท ได้แก่ ผู้รู้หรือนักวิชาการด้านศาสนา อิมามประจำมัสยิด เคาะฎิบประจำมัสยิด สัปบุรุษประจำมัสยิด และประชาชนทั่วไปโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มอำเภอเมือง และกลุ่มนอกอำเภอเมือง โดยกำหนดให้แต่ละจังหวัดมีจำนวน 40 คน ในแต่ละจังหวัดกำหนด 2 อำเภอ อำเภอละ 20 คน แต่ละอำเภอกำหนดไว้ 2 ตำบลๆ ละ 10 คน โดยกระจายเป็น 2 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน รวมกลุ่มประชากรตัวอย่างของการวิจัยทั้งสิ้นจำนวน 200 คน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างของประชากรใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างและกำหนดพื้นที่เป้าหมายของการเก็บข้อมูล ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น โดยมีวิธีการเลือกดังนี้

ก. เลือกอำเภอโดยวิธี **Purposive Sampling** จังหวัดละ 2 อำเภอ คืออำเภอเมืองของแต่ละจังหวัด จำนวน 1 อำเภอ และอำเภออื่นจำนวน 1 อำเภอ โดยวิธี **Simple Random Sampling**

ข. เลือกอำเภอและหมู่บ้านโดยวิธี **Purposive Sampling** อำเภอละ 2 ตำบล และตำบลละ 2 หมู่บ้าน

ค. เลือกประชากรเป้าหมายแต่ละหมู่บ้านโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ **Simple Random Sampling** โดยเลือกจำนวนประชากรหมู่บ้านละ 5 คน ประกอบด้วยผู้รู้หรือนักวิชาการด้านศาสนา 1 คน อิมามประจำมัสยิด 1 คน เคาะฎิบประจำมัสยิด 1 คน สัปบุรุษประจำมัสยิด 1 คน และประชาชนทั่วไปอีก 1 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 200 คน

2. แบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (**Qualitative Research**) ที่ผสมผสานกับวิธีการวิจัยเอกสาร (**Documentary Research**) โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการศึกษาวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการศึกษาหลักการสำคัญเกี่ยวกับชะดีษเมฆาฎอในทัศนะนักวิชาการมุสลิม หลักความเชื่อและการปฏิบัติอบาดะฮ์ในอิสลาม และการอ้างอิงชะดีษเมฆาฎอเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติอบาดะฮ์ที่ปรากฏในรูปแบบต่างๆ เช่นตำราศาสนาที่ใช้สอนหรือเผยแพร่อยู่ทั่วไปในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามันเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อแรก และการวิจัยภาคสนาม (**Field Work Research**) ซึ่งใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (**In-depth Interview : IDI**) และสนทนากลุ่ม (**Focus Group Discussion : FGD**) กับผู้รู้หรือนักวิชาการด้านศาสนา อิมาม เคาะฎิบ สัปบุรุษประจำมัสยิด และประชาชนทั่วไปแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์

ผลกระทบของการอ้างอิงฮะดีษมาฏอต่อการเบี่ยงเบนของความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามันเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่สองและสาม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือแบบบันทึก แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ส่วน คือ ข้อมูลที่เป็นตำรา เอกสารหรืองานวิจัย และข้อมูลจากภาคสนาม

5. การวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 รูปแบบ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและตำรา และการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม โดยใช้สถิติเบื้องต้น และแจกแจงความถี่การคำนวณเป็นร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษมาฏอในกรณีความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาหลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ตามหลักการอิสลามจากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า

หลักความเชื่อ หรือ หลักการยึดมั่น (อัลอะกีดะฮ์) หมายถึงสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์นำมายึดถือด้วยความรู้สึกเชื่อมั่นศรัทธาอย่างแน่วแน่ว่าสิ่งนั้นเป็นความจริง ส่วนอิบาดะฮ์ หมายถึงทุกสิ่งอันแสดงออกมาทั้งจากคำพูด และการกระทำที่เปิดเผย และซ่อนเร้น โดยมุ่งหวังให้อัลลอฮ์ทรงรักและทรงพอพระทัย อิบาดะฮ์แบ่งออกเป็นประเภทหลักๆ ได้ 2 ประเภท คือ 1) อิบาดะฮ์บาฏินะฮ์หรืออิบาดะฮ์อันแสดงออกมาจากภายในจิตใจส่วนลึกที่ผูกพันต่อพระเจ้า และ 2) อิบาดะฮ์คอฮิเราะฮ์ คืออิบาดะฮ์อันแสดงโดยอวัยวะภายนอก เช่น การละหมาด การถือศีลอด การบริจาคทาน การจ่ายซะกาต การบำเพ็ญฮัจญ์ การต่อสู้ (ญิฮาด) การวิงวอนภาวนา ซึ่งอิบาดะฮ์ประเภทต่างๆ มีระดับความสำคัญในทางบัพญญูติที่ลดหลั่นต่างกัน เช่น ฟิรฎูหรือวาญิบ และมันดูบหรือมุสตะฮับ

หลักความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ตามหลักการอิสลาม ถือเป็นประเด็นสำคัญที่สุดทางศาสนาซึ่งจำเป็นต้องอ้างอิงหลักฐานมาจาก 2 แหล่งสำคัญ คือ อัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์ที่สอดคล้องกับความเข้าใจและการปฏิบัติของบรรดาเศาะฮาบะฮ์ รวมถึงมติเอกฉันท์ของอุละมาอ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์ มิฉะนั้นแล้วย่อมเสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนสู่การเป็นชิริก บิดอะฮ์ กุฟร์ หรือครุอปาตได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์ทัศนยะบรรดานักวิชาการมุสลิมเกี่ยวกับฮะดีษมาฏอ จากการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า

ฮะดีษมาฏอ หมายถึง ฮะดีษประเภทหนึ่งที่ถูกแอบอ้าง หรือเข้าใจกันว่าเป็นคำพูดหรือเรื่องราวที่พาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ แต่ได้รับการพิสูจน์ตามหลักวิชาการฮะดีษด้วย

กระบวนการตัด κρίญ์ และ ตะฮ์ก็อย่างชัดเจนว่าจริงแล้วเป็นเพียงคำพูดจากบุคคลอื่นซึ่งถูกอุปโลกน์ขึ้นโดยจงใจเพื่อเป้าหมายบางประการ หรือถูกถ่ายทอดต่อกันมาด้วยความเข้าใจผิด ทั้งนี้ลักษณะความเป็นฮะดีษเมฆาฏ้อาจเกิดขึ้นเฉพาะในส่วนตัวบท (มะตัน) หรือสายรายงาน (สะนัด) ของฮะดีษนั้นๆ ด้วยเหตุผลทั้งปวงฮะดีษประเภทนี้จึงไม่สามารถใช้อ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนาในกรณีใดๆ ได้อีกทั้งไม่นับเป็นฮะดีษที่ถูกต้องในความหมายที่แท้จริง หรือเป็นเพียงประเภทฮะดีษฎะอ์ฟีในระดับที่เลวที่สุด

สำหรับข้อบัญญัติหรือหุก่มทางศาสนาเกี่ยวกับฮะดีษเมฆาฏอ พบว่าบรรดาอุละมาอ์ได้แยกออกเป็น 2 ประเด็นสำคัญ คือ 1) การรายงานฮะดีษเมฆาฏอ หรือฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง หรือบอกเล่าสั่งสอนต่อยังบุคคลอื่นโดยอ้างว่ามาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มิว่าในเรื่องเกี่ยวกับหะลาล หะรอม การส่งเสริมทำดี หักห้ามทำชั่ว หรือเรื่องอื่นๆ ซึ่งหากเป็นการจงใจแล้วย่อมถือเป็นบาปใหญ่ในฐานะกล่าวเท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่หากเป็นไปโดยความรู้เท่าไม่ถึงการ เขาย่อมอยู่ในข่ายที่ควรได้รับการผ่อนโทษ 2) การปฏิบัติตามความเชื่อและอิบาดะฮ์ใดๆ ที่อ้างอิงมาจากฮะดีษเมฆาฏอ หรือฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง สิ่งนั้นถือเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักการศาสนาและไม่ถูกยอมรับ ซึ่งหากผู้ใดทราบหลักฐานที่ถูกต้องแล้วแต่ยังจงใจฝ่าฝืนและละเมิด เขาย่อมได้รับโทษทัณฑ์ในทางศาสนาในฐานะจงใจกล่าวเท็จต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และอุติกรรมสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นมาในศาสนา แต่หากเชื่อหรือปฏิบัติตามสิ่งที่ขัดต่อหลักการศาสนาเหล่านั้นโดยรู้เท่าไม่ถึงการ เขาย่อมอยู่ในข่ายที่ควรได้รับการผ่อนโทษ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบการอ้างอิงฮะดีษเมฆาฏอต่อความเชื่อและการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามันและแนวทางการแก้ไข จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่ามี การอ้างอิงฮะดีษในระดับเมฆาฏอ หรือฮะดีษที่ไม่ถูกต้องทั้งสิ้นจำนวน 42 ฮะดีษ โดยสามารถวิเคราะห์ผลกระทบในกรณีความเชื่อออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

(1) กรณีความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบรรดานบี วะลี และคนซอลิฮ์ ก่อให้เกิดความเชื่อเบี่ยงเบนต่างๆ อันขัดต่อหลักการศาสนา เช่น ความเชื่อว่ามี นูร (รัศมี) ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือมีกลุ่มแรกที่ถูกสร้างขึ้นมา ความเชื่อว่ามีปีศาจยังคงมีชีวิตและอาศัยอยู่แถบชายฝั่งทะเล, การขอตุอาฮ์ ญหลุมสุสานของผู้เป็นวะลีจะถูกตอบรับ

(2) กรณีความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับความศิริมงคล (บะรอกัต) ของบุคคล เวลาและสถานที่ก่อให้เกิดความเชื่อเบี่ยงเบนต่างๆ อันขัดต่อหลักการศาสนา เช่น ความเชื่อว่ามีท่านอิมามอัชชาฟีอีย์คือบุคคลพิเศษหรืออุละมาอ์ที่ท่านนบี ﷺ บอกกล่าวล่วงหน้าเอาไว้, ความเชื่อว่าการปฏิบัติอิบาดะฮ์ในคืนนิศฟูชะอ์บานจะนำมาซึ่งผลบุญและความดีมากมาย, ความเชื่อว่ามีระหว่างมิมบ์และสุสานของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือ เราฎะอ์ฮ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสวรรค์, ความเชื่อว่าการพูดคุยเรื่องคุณยาในมัสยิดมีผลทำให้ความดีงามต่างๆ ที่ทำมาตลอด 40 ปีต้องเสียหายไป

(3) กรณีความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และการเป่ารักษา ก่อให้เกิดความเชื่อ เบี่ยงเบนต่างๆ อันขัดต่อหลักการศาสนา เช่น ความเชื่อว่าการเรียนรู้วิชาไสยศาสตร์หรือใช้เพื่อการ รักษาเป็นที่อนุญาต

(4) กรณีความเชื่อสุดโต่ง (ซุลูว์) เกี่ยวกับการทำนาย การดูดวง และการถือโชคกลาง เช่นความเชื่อว่าการทำนายฝันหรือทำนายอนาคตที่กระทำโดยโตะครูหรือผู้รู้เป็นส่วนหนึ่งของกระ รอมัตและเป็นสิ่งที่ศาสนาอนุญาต และความเชื่อว่ามีผู้ใดตัดเล็บในวันศุกร์จะนำความเมตตามาสู่เขาและ นำความบาปออกไป และผู้ใดตัดเล็บในวันเสาร์จะทำให้โรคร้ายออกไปจากตัวเขาและแทนที่ด้วย สุขภาพดี และผู้ใดตัดเล็บในวันอาทิตย์จะทำให้ความขัดสนออกไป

(5) กรณีความเชื่อเกี่ยวกับอะซีมีต และเครื่องรางของขลัง ก่อให้เกิดความเชื่อ เบี่ยงเบนต่างๆ อันขัดต่อหลักการศาสนา เช่น ความเชื่อว่ามีอัครทูตที่มีสรรพคุณที่สามารถรักษาโรค ต่างๆโดยทั่วไปได้, ความเชื่อว่าการแขวนวัตถุมงคลที่ทำโดยโตะครูหรือผู้รู้เป็นที่ยอมรับ

(6) กรณีความเชื่อเกี่ยวกับคนตายและสุสาน ก่อให้เกิดความเชื่อเบี่ยงเบนต่างๆ อัน ขัดต่อหลักการศาสนา เช่น ห้ามการพูดจากนอกจากกล่าว “ตะฮ์ลีล” ขณะไปส่งมัยยิตยังสุสาน, การ ก่อหลุมสุสานให้มั่นคงถาวรจะทำให้เกิดผลดีบางประการแก่ผู้ตาย, ความเชื่อเกี่ยวกับการอ่านตลกิน เพื่อสอนผู้ตายหลังจากการฝัง, ความเชื่อเกี่ยวกับการเจาะจงเยี่ยมสุสานผู้ตายในวันศุกร์, ความเชื่อ เกี่ยวกับการเยี่ยมสุสานในวันอีดทั้งสอง, ความเชื่อเกี่ยวกับการอ่านอัลกุรอานบนหลุมสุสานเพื่อส่งผล บุญแก่ผู้ตาย, ความเชื่อที่ส่งเสริมให้อ่านสุเราะฮ์กุลฮุวัลลอฮุอะฮัดเมื่อเดินผ่านสุสาน และความเชื่อ เกี่ยวกับการทำบุญเนื่องครบรอบการตาย

และวิเคราะห์ผลกระทบในกรณีการปฏิบัติบิดาอะฮ์ลออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

(1) กรณีการปฏิบัติเกี่ยวกับการทำความสะอาด (ญะฮะฮะเราะฮ์) ก่อให้เกิดการ ปฏิบัติในสิ่งต่างๆ ที่เป็นอุตริกรรมและขัดต่อหลักการศาสนา เช่น การอ่าน “บิสมิลลาฮ์ วัลฮัมดุลิล ล่าฮ์” ก่อนทำวุกูอ, การอ่านดูอาอ์บทเฉพาะขณะล้างอวัยวะส่วนต่างๆในการทำวุกูอ, การอ่านอายะฮ์ กุรซีห์หลังจากวุกูอ, การกล่าวตะชะฮ์ฮุด และเศาะละวาตต่อท่านนบี ﷺ หลังจากวุกูอ, และการแหงน หน้ามองขึ้นฟ้าและกล่าวตะชะฮ์ฮุดหลังจากวุกูอ

(2) กรณีการปฏิบัติเกี่ยวกับการละหมาด ก่อให้เกิดการปฏิบัติในสิ่งที่คลาดเคลื่อน หรือเป็นอุตริกรรมในทางศาสนา เช่น การกล่าวเศาะละวาตก่อนการอิกอมะฮ์, การอ่านดูอาอ์กุนูตเป็น ประจำในการละหมาดศุบฮ์, การกล่าวบิสมิลลาฮ์ก่อนอ่านตะชะฮ์ฮุด, การชิกิริทที่ไม่มีแบบอย่างหลังการ ละหมาด, การละหมาดสุนนะฮ์ก่อนละหมาดวันศุกร์, การละหมาดสุนนะฮ์เราะฆออิบในรูปแบบที่ เจาะจง, การละหมาดสุนนะฮ์นิศฟูชะฮ์บานในรูปแบบที่เจาะจง, การละหมาดตัสบีฮ์ในรูปแบบที่ เจาะจง, การละหมาดเตาบะฮ์ในรูปแบบที่เจาะจง, การละหมาดฮายัตในรูปแบบที่เจาะจง, และการ ละหมาดเกาะฎอเพื่อขอใช้การขาดละหมาดในอดีต

(3) กรณีการปฏิบัติเกี่ยวกับการถือศีลอด ก่อให้เกิดการปฏิบัติในสิ่งที่คลาดเคลื่อน หรือเป็นอุตริกรรมในทางศาสนา เช่น ทศนะที่เชื่อว่าท่านนบี ﷺ ชอบการถือศีลอดด้วยอินทผลัม 3 ผลและสิ่งที่ไม่ผ่านการปรุงด้วยไฟ และทศนะที่เชื่อว่าการละหมาดตะรอวีฮ์นั้นมีผลบุญที่แตกต่างกันไปในแต่ละคำคืน

(4) กรณีการปฏิบัติเกี่ยวกับการประกอบพิธีฮัจญ์ ก่อให้เกิดการปฏิบัติในสิ่งที่คลาดเคลื่อน หรือเป็นอุตริกรรมในทางศาสนา เช่น ทศนะที่เชื่อว่าการเนียตและสวมชุดอิฮ์รอมตั้งแต่เริ่มออกจากบ้านจะได้ผลบุญของฮัจญ์ที่สมบูรณ์, ทศนะที่เชื่อว่าหินดำ คือพระหัตถ์ (มือ) ขวาของอัลลอฮ์ในโลกดุนยาที่ปวงบ่าวสามารถสัมผัสได้ การรอบน้ำกุฎีอย่างดีและออกเดินสะอ์ระหว่างศอฟาและมัรวะฮ์ เขาจะได้รับ 7 หมื่นความดีในทุกย่างก้าว , การเจาะจงอ่านเฉพาะสุเราะฮ์ กุลฮุวัลลอฮ์อะฮ์ดในขณะวุกูฟที่อะรอฟะฮ์ และทศนะที่เชื่อว่าหากผู้ใดเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์แต่ไม่ได้เยี่ยมเยียนสุสานท่านนบี ﷺ เท่ากับผู้นั้นไม่ให้เกียรติหรือหยาบคายต่อท่าน

สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหานั้นเกิดจากผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์ต่อกรณีความเชื่อและการปฏิบัติอบาดะฮ์ของสังคมมุสลิม 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน พบได้ 8 แนวทางดังนี้

- 1) รณรงค์ให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญของสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
- 2) อธิบายให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงการทุ่มเทของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตต่อการปกป้องฮะดีษหรือสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
- 3) สนับสนุนให้สังคมมุสลิมเรียนรู้วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษในระดับที่สูงและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
- 4) จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อเป็นเวทีให้มีการเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูอ์ระหว่างผู้รู้หรือนักวิชาการมุสลิมฝ่ายต่างๆ
- 5) แนะนำให้สังคมมุสลิมรู้จักและเข้าถึงบรรดาตำราหลักด้านวิชาการฮะดีษ
- 6) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมมุสลิมเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบประเภทของฮะดีษผ่านสื่อต่างๆ
- 7) จัดทำหนังสือ ตำรา สารานุกรม หรือเว็บไซต์เกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูอ์ หรือหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง และ
- 8) เสนอให้องค์กรด้านศาสนาในระดับต่างๆของสังคมมุสลิมมีนโยบายที่เข้มงวดต่อการเฝ้าสังเกตและป้องกันการแพร่หลายของความเชื่อและอบาดะฮ์ต่างๆที่ขัดต่อหลักการศาสนา

การอภิปรายผล

1. การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์และฮะดีษต่างๆที่ไม่ถูกต้องในกรณีความเชื่อสุดโต่ง (ฆุลวู) เกี่ยวกับบรรดานบี วัละลี และคนซอลิฮ์เป็นความเชื่อที่เบี่ยงเบนจากหลักอะกิดะฮ์ที่ถูกต้อง ดังการอภิปรายผล ดังนี้

กรณีความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับนุรของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อันเป็นความเชื่อเบี่ยงเบนที่ไม่มีหลักฐานที่ถูกต้องใดๆรองรับเป็นเพียงหลักความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากกลุ่มศูฟีในอดีต (Abd al-Rauf, 1995 : 177-188)

กรณีความเชื่อสุดโต่งเกี่ยวกับบิอิฎฏิร บรรดาอะลิมะฮ์ส่วนใหญ่มีทัศนะว่า บรรดาอะดีษที่กล่าวถึงการมีชีวิตอยู่ถึงปัจจุบันของท่านบิอิฎฏิรและท่านบิอิลยาซ ทั้งหมดเป็นอะดีษที่อ่อนและบางอะดีษก็เป็นอะดีษเมาฎูอ หรืออะดีษที่กุ่มขึ้นมาเพื่อโกหกใส่ท่านเราะฮ์ลุล ~~ฮ~~ ทั้งสิ้น (ดู al-Ghumariy.2008 : 42) และอ้างอิงมาจากอะดีษที่ไม่ถูกต้องและเป็นความเชื่อมงาย (คุรอฟาต) อันขัดต่อหลักอะกีดะฮ์ของอะฮ์ลิสสุนนะฮ์ทั้งสิ้น (Ibn al-Qayyim,1969 : 67-76)

2. การอ้างอิงอะดีษเมาฎูอและอะดีษต่างๆที่ไม่ถูกต้องในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับ ความสิริมงคล (บะรอกัต) ของบุคคล เวลา และสถานที่ถือเป็นความเชื่อที่เปี่ยงเบนและหมิ่นเหม่ต่อการเป็นชิริก บิดอะฮ์และคุรอฟาต ดังการอภิปรายผล ดังนี้

การแสวงหาความบะรอกัต (ความสิริมงคล) หรือตะบ์รูกตามหลักการศาสนานั้นมี ทั้งกรณีที่อนุญาต (ฮะลา) และต้องห้าม (ฮะรอ) กล่าวคือ ตะบ์รูกที่อนุญาต ได้แก่ตะบ์รูกที่ ประกอบด้วยเงื่อนไขต่อไปนี้ คือ 1) เป็นการตะบ์รูกต่อบุคคล หรือคุณสมบัติตามที่มิระบุในตัวบท หลักฐานว่ามีบะรอกัตเท่านั้นมิใช่เป็นการอวดอ้าง 2) ต้องมีความเชื่อว่าผู้ที่สามารถบันดาลหรือให้เกิด ความสิริมงคล (บะรอกัต) ขึ้นมานั้นคืออัลลอฮ์องค์เดียว สำหรับตะบ์รูกที่ต้องห้าม (ฮะรอ) เช่น การแสวงหาบะรอกัตโดยเชื่อมั่นในสิ่งอื่นจากอัลลอฮ์ว่าสามารถบันดาลสิ่งที่ต้องการนั้นได้ เช่น สุสาน คนตาย สถานที่ หรือบุคคลสำคัญ ซึ่งขัดแย้งกับเงื่อนไขของตะบ์รูกในประเภทแรก

3. การอ้างอิงอะดีษเมาฎูอและอะดีษต่างๆที่ไม่ถูกต้องในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการ เรียนไสยศาสตร์หรืออาศัยไสยศาสตร์เพื่อการรักษาเป็นความเชื่อเปี่ยงเบน และต้องห้ามในทางศาสนา ดังการอภิปรายผล ดังนี้

อะลิมะฮ์อะฮ์ลิสสุนนะฮ์ได้อธิบายว่าการหาหมอเพียงถามในสิ่งหนึ่งๆ ที่ต้องการรู้ เท่านั้น ซึ่งหากมิได้นำไปปฏิบัติแม้ไม่มีบทต้องลงโทษ แต่ถือเป็นสิ่งฮะรอ แต่หากเชื่อและปฏิบัติ ตามในสิ่งที่บอก ประการนี้ถือเป็น “กุฟร์” ส่วนการถามเพื่อเป็นการทดสอบ หรือจับเท็จ ย่อมไม่ถือเป็นที่ต้องห้าม เนื่องไม่เข้าข่ายตามอะดีษดังกล่าว (ดู Ibn al-Utaimin,1994 : 2/49)

เช่นกัน การเป่ารักษาตามรูปแบบที่ถูกต้องและสอดคล้องกับหลักการศาสนาและถูก แสดงเอาไว้จากสุนนะฮ์ของท่านบิ ~~ฮ~~ นั้นต้องประกอบด้วยเงื่อนไขต่อไปนี้ คือ 1) เป็นการเป่าด้วยดุ อาอ์ที่ได้มาจากอายะฮ์อัลกุรอาน หรือสุนนะฮ์ 2) ถ้อยคำที่ใช้เป่าพึงเป็นภาษาอาหรับที่สามารถ ท่องจำ และเข้าใจความหมายได้ 3) ผู้ปฏิบัติต้องเป็นบุคคลที่เข้าใจศาสนาและมีอะกีดะฮ์ที่บริสุทธิ์โดย เชื่อว่าการรักษานั้นเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งซึ่งผู้ที่ทรงอนุมัติคืออัลลอฮ์เท่านั้น (al-Hakamiy,1995 : 2/509) ส่วนการเป่ารักษาโดยทั่วไปที่อาศัยอย่างอื่น เช่น ไสยศาสตร์ คาถาอาคม การพึ่งพาต่อผีสิง เทวดา และกระทำโดยบุคคลผู้ไร้ความรู้ หรือมีอะกีดะฮ์ที่ไม่ถูกต้องแล้วย่อมไม่เป็นที่อนุญาต เนื่อง อาจสุ่มเสี่ยงต่อการนึกคิดและกระทำในสิ่งที่เป็นการตั้งภาคีหรือชิริกต่ออัลลอฮ์ได้

4. การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอและฮะดีษต่างๆที่ไม่ถูกต้องในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการทำนาย การดูดวงและการถือโชคกลางเป็นความเชื่อเปี่ยงเบนและต้องห้ามในทางศาสนา ดังการอภิปรายผล ดังนี้

การทำนาย การดูดวงและถือโชคกลาง โดยการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอบางบทที่ว่าความรู้เหล่านั้นเป็นวิชาภายในหรือความรู้ลับที่อัลลอฮ์ทรงใส่เข้าไปในหัวใจของบ่าวคนหนึ่งซึ่งอาจเป็นโตะครุ โตะหโม หรือวะลีบางคน ทั้งหมดล้วนเป็นการรอดอ้าง และบ้างก็เป็นการพึ่งพาต่อญิน หรืออำนาจรู้ลับต่างๆ ซึ่งเข้าข่ายเป็นการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ รวมทั้งความเชื่อในเรื่องโชค และการถือฤกษ์ยามต่างๆ

5. การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอและฮะดีษต่างๆที่ไม่ถูกต้องในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับอะซีมัด และเครื่องรางของขลังเป็นความเชื่อเปี่ยงเบนและต้องห้ามในทางศาสนา ดังอภิปรายผล ดังนี้
อะซีมัด และเครื่องรางของขลัง อันหมายถึงวัตถุธาตุชนิดต่างๆที่ถูกทำมาเป็นสิ่งคุ้มกันให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆ ซึ่งบ้างก็ทำมาจากเปลือกหอย แร่ธาตุมิถุนันต์ รวมถึงทำจากแผ่นผ้า หรือแผ่นกระดาษ ทั้งหมดเป็นสิ่งต้องห้ามและขัดแย้งกับหลักฐานจากอัลกุรอาน สุนนะฮ์ และทัศนะบรรดาอุละมาอ์อย่างชัดเจน ดังฮะดีษที่ว่า

((إن الرقى، والتمايم، والتولة شرك))

(أخرجه ابو داود، 3883 : 2009 ، أحمد ، 1977 : 3604)

“ความว่า “ฉันได้ยินท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า “อันที่จริงแล้วการเสกเป่าต่าง ๆ เครื่องรางของขลังต่าง ๆ และเครื่องของเสน่ห์ต่าง ๆ นั้นเป็นการตั้งภาคี”

(บันทึกโดย Abū Dawūd, 2009: 3883, 'Aḥmad, 1977 : 3604)

สำหรับกรณีของอะซีมัดที่ทำจากอัลกุรอานนั้นมีทัศนะที่เห็นด้วยนั้นได้อ้างการปฏิบัติของเศาะฮะบะฮ์บางท่านนั้น เป็นเพียงหลักฐานที่อ้างมาจากฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง และพบว่ามีการบิดเบือนการเห็นต่างกัน แต่ที่มีน้ำหนักกว่านั้นคือไม่อนุญาต เนื่องเป็นการป้องกันสิ่งที่ไม่ถูกต้องที่จะตามมาภายหลัง และในเรื่องนี้มีหลักฐานที่ระบุการห้ามโดยรวมเอาไว้ (al-Fawzān, 1998 : 2/83) อีกทั้งเป็นการปฏิบัติตามเจตนารมณ์แห่งข้อห้ามโดยรวม (อุมุม) ของฮะดีษที่ว่า

((مَنْ تَعَلَّقَ تَمِيمَةً فَلَا أَمَّ لِلَّهِ لَهُ وَمَنْ تَعَلَّقَ وَدَعَةً فَلَا وَدَعَ لِلَّهِ لَهُ))

(أخرجه أحمد ، 1977 : 17440)

ความว่า “ผู้ใดแขวนเครื่องราง อัลลอฮ์ก็จะไม่ให้ความสำเร็จแก่เขา และผู้ใดแขวนวะดะอะฮ์ (เครื่องที่ทำจากเปลือกหอย) อัลลอฮ์ก็จะไม่ให้ความสงบแก่เขา”

(บันทึกโดย 'Aḥmad, 1977 : 17440)

อีกทั้งไม่ปรากฏแม้ฮะดีษสักบทเดียวเลยที่ท่านนบี ﷺ ที่สอนหรือระบุโดยตรงให้นำ กุรอานมาทำเครื่องราง มีแต่สอนให้ปฏิบัติตามคำสอนในอัลกุรอาน จึงอภิปรายได้ว่า การแขวนอะซีมีต หรือเครื่องรางของขลังโดยทั่วไปย่อมเป็นที่ต้องห้ามตามมติเอกฉันท์ของบรรดาอุละมาอ์ ส่วนอะซีมีตที่ทำมาจากข้อความอายะฮ์อัลกุรอานนั้นแม้เป็นสิ่งที่เห็นต่างกัน แต่ที่ปลอดภัยและถูกต้องที่สุดคือการงดเว้นการปฏิบัติเนื่องคำนี้ถึงหลักป้องกันไว้ก่อนเพื่อป้องกันข้อผิดพลาด (สัดด์ชะรออี) (al-Lajnah al-Dā'imah, 2003 :1/222)

6. การอ้างอิงฮะดีษเมาฎูอ์และฮะดีษต่างๆที่ไม่ถูกต้องในกรณีความเชื่อเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อคนตาย และสุสานเป็นความเชื่อเปี่ยงเบนและเสี่ยงต่อการตั้งภาคี บิดอะฮ์ หรือ คุรอฟาต ตั้งการอภิปรายผล ดังนี้

กรณีการกล่าวตะฮ์ลีลขณะเดินไปส่งมัยยิตที่สุสาน และการก่อกุหลุมให้สูงขึ้นหรือการสร้างสิ่งปลูกสร้างหรือทำหลังคาเหนือหลุมฝังศพให้แน่นหนา มันคงนั้น ก็ไม่มีในแบบฉบับของท่านนบี ﷺ และการปฏิบัติของเศาะฮาบะฮ์ เช่นมีรายงานของท่านอะลี บิน อปีฏอฺลิบต่อคำสั่งเสียของท่านนบี ﷺ ว่า

(أَنْ لَا تَدَعُ مَائِمًا وَلَا مَائِمَةً وَلَا تَمْسُكُهُ وَلَا تَبْرَأَ مَشْرُفًا وَلَا سَوَّيْتَهُ)

(أخرجہ مسلم، 1991 : 969)

ความว่า “ท่านอย่าปล่อยให้มัยยิตมีรูปปั้นนอกจากทำลายเสียอย่าให้หลงเหลืออยู่ และอย่าปล่อยให้มัยยิตมีหลุมศพใดๆ (ถูกก่อกำแพงสูง) นอกจากทำให้มันเสมอราบเรียบ”

(บันทึกโดย Muslim, 1991 : 969)

และกรณีการสอนตลกให้แก่ผู้ตายไปแล้ว หรืออ่านบนหลุมฝังศพของเขา เป็นการอ้างหลักฐานจากฮะดีษที่ฎะฮะอ์อีฟ (al-Nawawiy, n.d : 5/304) ซึ่งไม่อาจกล่าวได้อย่างชัดเจนว่ามาจากท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริงได้ ขณะที่อุละมาอ์บางท่านกล่าวว่า เป็นเพียงรูปแบบของชาวเมืองซามที่ปฏิบัติในช่วงที่อบูมุฮัมมัดเราะฮ์ได้เสียชีวิต (al-Sananiy, 2000 : 2/72) แต่ อุละมาอ์บางท่านตัดสินเป็นฮะดีษที่ไม่ถูกต้อง (ดู Ibn al-Qaiyim, 1984 : 1/206) และบ้างกล่าวว่าเกี่ยวกับการอ่านตลกในลักษณะดังกล่าวไม่มีปรากฏในฮะดีษใดๆในระดับเศาะฮีฮ์ หรือฮะสันเลย โดยเฉพาะบางท่านกล่าวว่าฮะดีษเกี่ยวกับตลกนี้เป็นฮะดีษเมาฎูอ์ด้วยซ้ำไป (al-Sananiy, 2000 : 2/113)

ส่วนกรณีการเยี่ยมเจงสุสานในวันศุกร์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏในหลักฐาน เนื่องการเยี่ยมเยียนสุสานในอิสลามเพื่อเป้าหมายคือ เพื่อทบทวนเป็นบทเรียน ไคร์ครวญ คิดถึงอาคิเราะฮ์และความตาย อันเป็นบัญญัติศาสนาที่สั่งใช้แก่บรรดามุสลิมที่เป็นบุรุษเพศทั้งหลายโดยไม่เจาะจงสถานที่ และเวลา ซึ่งข้อควรปฏิบัติในการเยี่ยมก็คือการกล่าวให้สลามและขออู้อากับผู้ตายทั้งหลาย

ที่อยู่ในกุบูรได้รับการอภัย และความเมตตาจากอัลลอฮ์ (ดู al-Lajnah al-Da'imah, 2003 : 1/434)

เช่นเดียวกับการเจาะจงเยี่ยมสุสานในวันอีดทั้งสอง เรื่องนี้ก็ไม่มีระบุในหลักฐานที่ถูกต้องใดๆ เลยทั้งอายะฮ์ อัลกุรอาน และหะดีษเศาะฮี้ฮ์ หรือแม้กระทั่งการปฏิบัติของบรรดาเศาะบะฮ์ และสลัฟซอลิฮ์ นอกจากเพราะอ้างอิงมาจากหะดีษที่ไม่ถูกต้องแล้วอาจเป็นประเพณีหนึ่งที่ยึดกันมาแต่อดีตด้วยเหตุผล หรือกุศโลบายให้ญาติพี่น้อง หรือลูกหลานที่แยกครอบครัวไปอาศัยยังแดนไกลได้มีโอกาสกลับมาพร้อมหน้าพร้อมต้าย่างบ้านเกิด หลังจากเยี่ยมครอบครัวหรือญาติที่มีชีวิตแล้ว ก็ไปเยี่ยมสุสานเพื่อรำลึกและขออภัยให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ซึ่งหากเป็นการเยี่ยมแบบธรรมดาเช่นวันอื่นๆ ย่อมส่งเสริมให้ปฏิบัติและไม่ถือว่าผิดอันใด แต่หากปฏิบัติด้วยความเชื่อว่าการเจาะจงเยี่ยมในวันดังกล่าวคำสั่งจากศาสนา และมีความพิเศษกว่าวันอื่นๆ พร้อมกำหนดให้มีพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนาขึ้นมามากมายในวันนั้นโดยเฉพาะบางแห่งมีการเข้าไปอยู่ปะปนกันระหว่างชาย หญิง ในสุสาน ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามชัดเจน และเท่ากับนำสู่การยึดเอาสุสานเป็นสถานที่จัดพิธีฉลองอันนับเป็นความผิดมหันต์ และสู่การทำชิริกได้อีกด้วย (Ibn al-Qayyim, 2011 : 1/166)

สำหรับกรณีทำบุญเนื่องครบรอบการตายด้วยการทำบุญ 3 วัน 7 วัน 40 วันหรือ 100 วันนั้นก็ไม่มีระบุไว้ในหลักฐานที่ถูกต้องและการปฏิบัติของสลัฟซอลิฮ์แต่อย่างใด นอกจากนั้น ประเพณีการจัดเลี้ยงอาหารเนื่องโอกาสครบรอบการตายมีว่าจะจัดโดยครอบครัวผู้ตายเอง หรือบุคคลอื่นก็ตาม เป็นเพียงทัศนะและมีใช้บัญญัติศาสนาเนื่องไม่มีปรากฏหลักฐานใดๆ จากแบบอย่างของท่านนบี ﷺ หรือการปฏิบัติของบรรดาเศาะลัฟซอลิฮ์ที่ชี้ ทว่าเป็นอุตริกรรมที่พึงละทิ้งเนื่องเป็นการปฏิบัติที่เลียนแบบชนต่างศาสนิก (al-Lajnah al-Da'imah, 2003 : 9/145)

7. การอ้างอิงหะดีษเมาฎูอ์ในการปฏิบัติอิบาดะฮ์เกี่ยวกับการทำความสะอาด (แกะฮาระฮะฮ์) เช่น กรณีการเจาะจงอ่านดุอาอ์ หรือบทอ่านบางบทในการทำแกะฮาระฮะฮ์ หรือวุฎูอ์ คือดุอาอ์ก่อนการท่าวุฎูอ์ ดุอาอ์ขณะทำความสะอาดอวัยวะต่างๆ การอ่านอายะฮ์อัลกุรซีย์หลังจากวุฎูอ์ การกล่าวเศาะลาawatหลังเสร็จจากวุฎูอ์ และการแหงนสายตาสู่ท้องฟ้าขณะอ่านตะชะฮุดหลังจากวุฎูอ์ เป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง และเข้าข่ายบิตอะฮ์ หรืออุตริกรรมในศาสนา

สอดคล้องกับหลักเกณฑ์หนึ่งทางศาสนาที่ว่า “ทุกอิบาดะฮ์ที่อ้างอิงมาจากหะดีษเมาฎูอ์ หรือหะดีษที่ไม่เศาะฮี้ฮ์สิ่งนั้นย่อมถือเป็นบิตอะฮ์” (al-Shātibiy, 2000 : 1/224-231, al-Albaniy, 1992 : 242) กล่าวคือหลักฐานเดิมในเรื่องอิบาดะฮ์ต่างๆ นั้นก็คือ “อัลเตกกีฟิยะฮ์” อันหมายถึงก่อนที่จะเริ่มทำการอิบาดะฮ์ใดๆ ต้องรับรองคำสั่งใช้ทางศาสนาที่ชัดเจนเสียก่อนและมีอาจให้การยืนยันในข้อตัดสิน (หรือหุกม) ทั้งหลายได้นอกจากต้องอาศัยหลักฐานที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในทางศาสนาเท่านั้น

8. การอ้างอิงชะดีษมาฏอในการปฏิบัติอิบาดะฮ์เกี่ยวกับการกล่าวเศาะลาวาตก่อนการอิกอมะฮ์ เป็นการปฏิบัติที่อ้างอิงมาจากหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง และไม่ได้รับการยืนยันโดยการปฏิบัติ และทัศนะใดๆจากบรรดาเศาะฮาบะฮ์ และอุละมาอ์ที่ถูกยอมรับของอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ การปฏิบัติเช่นนั้นจึงไม่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในทางศาสนา เนื่องจากเป็นบิดอะฮ์หนึ่งที่ฟังละทิ้ง สอดคล้องกับหลักเกณฑ์หนึ่งทางศาสนาที่ว่า “รูปแบบอิบาดะฮ์ใดๆ ที่สะลัฟซอลิฮ์ไม่เคยปฏิบัติ ไม่เคยสั่งสอน และไม่เคยใช้กล่าวอ้างอิงเป็นหลักฐานทางศาสนา สิ่งนั้นถือได้ว่าเป็นบิดอะฮ์” (al-Shāṭibiy, 2000 : 1/361, Ibn Taimīyah, 1990 : 2/591-597)

10. การอ้างอิงชะดีษมาฏอในการปฏิบัติอิบาดะฮ์เกี่ยวกับการละหมาดสุนัตก่อนละหมาดวันศุกร์ เป็นเพียงการอ้างอิงหลักฐานมาจากชะดีษที่มีพิรุช หากยังขัดแย้งกับบุคคลที่เชื่อถือได้อื่นๆอีกด้วย เช่นที่ปรากฏในตำราอัลเศาะฮิฮ์ของมุสลิม ที่ระบุว่า “บุคคลใดละหมาดก็จงละหมาด (สุนนะฮ์) ก่อนหน้านั้น (หมายถึงก่อนละหมาดญุมอะฮ์) จำนวน 4 ร็อกอะฮ์ และหลังจากนั้น จำนวน 4 ร็อกอะฮ์” (ดูบันทึกโดย Muslim, 1991 : 881)

11. นอกจากที่อธิบายมาแล้ว การปฏิบัติอิบาดะฮ์ในกรณีอื่นๆ เช่น การละหมาดสุนัตต่างๆ การถือศีลอด และการประกอบพิธีฮัจญ์ ตามที่ปรากฏตัวอย่างในงานวิจัยซึ่งล้วนอ้างอิงมาจากชะดีษมาฏอ หรือชะดีษฎะอ์อิฟฎิดัน ย่อมตกอยู่ในภาวะสุม์เสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนจากหลักการอันถูกต้อง ซึ่งบางกรณีอาจตกเป็นชิริก บิดอะฮ์ กุฟร์ หรือคอรอฟาต เนื่องรูปแบบอิบาดะฮ์ใดๆที่อ้างอิงมาจากชะดีษที่ไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะชะดีษฎะอ์อิฟฎิดัน หรือชะดีษมาฏอสิ่งนั้นย่อมถือเป็นบิดอะฮ์ เนื่องหลักมูลฐานเดิมในเรื่องอิบาดะฮ์ คือ “อัลเตากิฟิยะฮ์” หมายถึงอิบาดะฮ์ต่างๆ ในทางศาสนาจะปฏิบัติและยืนยันด้วยวิธีการอื่นๆ เช่นความคิดเห็น และการวินิจฉัยโดยปัญญาไม่ได้ นอกจากปฏิบัติตามหลักฐานจากวะฮีย์ (Ibn Baz, 1991: 64) นั่นคืออัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ โดยผ่านความเข้าใจและยืนยันโดยแนวทางของบรรดาชาวสะลัฟยุคแรกเป็นสำคัญ อิบาดะฮ์ในอิสลามจึงมีอาจใช้แนวทางหรือสูตรใดๆ นอกจากนั้นมาพิสูจน์ข้อตัดสิน (หุก่ม) หนึ่งๆ อันเกี่ยวกับศาสนาได้ (Ibn Taimīyah, 1995 : 2/693-694) กล่าวคือการปฏิบัติตาม (อิติบอา) ที่แท้จริงซึ่งตรงกับบัญญัติศาสนานั้น ต้องมีลักษณะที่สอดคล้องครอบคลุมทั้ง 6 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ด้านสาเหตุ 2) ด้านชนิด 3) ด้านจำนวน 4) ด้านวิธีปฏิบัติ 5) ด้านเวลา และ 6) ด้านสถานที่ของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ หากไม่สอดคล้องตรงกับบัญญัติศาสนาทั้ง 6 ด้านดังกล่าวแล้ว การงานหรืออิบาดะฮ์นั้นย่อมไม่ถูกต้องและสมบูรณ์ และอาจถือเป็นการอุตริกรรม (บิดอะฮ์) สิ่งแปลกปลอมขึ้นมาในศาสนาของอัลลอฮ์ (Ibn al-Uthaimīn, 2004:115-116) เพราะมนุษย์มีอาจกำหนดสาเหตุ ชนิด จำนวน วิธีปฏิบัติ เวลา หรือสถานที่ของการปฏิบัติอิบาดะฮ์ใดๆ ขึ้นมาเองได้ นอกจากตามที่อัลลอฮ์ และเราะซูล ﷺ ของพระองค์ได้กำหนดอย่างสมบูรณ์ไว้แล้ว ดังนั้นหากผู้ใดอุตริสิ่งหนึ่งๆ ขึ้นแล้วเชื่อมโยงเป็นเรื่องศาสนา ทั้งที่ไม่มีหลักฐานที่สามารถอ้างอิงได้ สิ่งนั้นย่อมถือเป็นความหลงผิดและมีอาจนับเป็นเรื่องงศาสนา มิว่าที่

เกี่ยวกับปัญหาความเชื่อ การปฏิบัติ คำพูดต่างๆ รวมทั้งที่เปิดเผยหรือไม่เปิดเผยด้วยเช่นกัน อัสฮาฎิ บียีได้อธิบายโดยอ้างคำพูดของอิมาม มาลิก ที่ว่า “บุคคลใดอุตริบิดอะฮ์หนึ่งๆขึ้นมาในอิสลามโดยเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่ดี การทำเช่นนั้นเท่ากับเป็นการกล่าวอ้างว่า มุฮัมมัด ~~ﷺ~~ ทรมานต่อการเป็นศาสนทูต (al-Shāṭibiy,2000 : 1/62)

สำหรับแนวทางแก้ไข จากผลการวิจัยพบว่าสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดชายฝั่งอันดามันโดยเฉพาะผู้มีบทบาทในทางศาสนา เช่น อิมาม เคาะฎิบ บิลาล ผู้นำศาสนา หรือนักวิชาการ ส่วนใหญ่ยังมีความรู้ ความเข้าใจในทางศาสนา เช่น เกี่ยวกับฮะดีษเมาฎูฮ์ที่จำกัดเนื้อมีความรู้ด้านศาสนา ระดับฟัรฎูฮ์อื่น 39.4 ระดับอิบติดาอียี 20.6 ระดับชะนาวียี 17.5 ส่วนใหญ่รับการศึกษาจากสถาบันภายในประเทศ ส่วนระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีเพียง 4.4 เท่านั้น จึงควรมีกระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งเกี่ยวกับบรรดาฮะดีษต่างๆที่สามารถอ้างอิงเป็นหลักฐานได้และไม่ได้ในทางศาสนาอย่างมีระบบซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่เสนอแนะจากการสัมภาษณ์บรรดานักวิชาการมุสลิม ได้แก่ 1) รมรงค้ให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงความสำคัญของสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ 2) อธิบายให้สังคมมุสลิมตระหนักถึงการทุ่มเทของบรรดาอุละมาอ์ในอดีตต่อการปกป้องฮะดีษหรือสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ~~ﷺ~~ 3) สนับสนุนให้สังคมมุสลิมเรียนรู้วิชาการเกี่ยวกับฮะดีษในระดับที่สูงและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น 4) จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อเป็นเวทีให้มีการเสวนาทางวิชาการเกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูฮ์ระหว่างผู้รู้หรือนักวิชาการมุสลิมฝ่ายต่างๆ 5) แนะนำให้สังคมมุสลิมรู้จักและเข้าถึงบรรดาตำราหลักด้านวิชาการฮะดีษ 6) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่สังคมมุสลิมเกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบประเภทของฮะดีษผ่านสื่อต่างๆ 7) จัดทำหนังสือ ตำรา สารานุกรม หรือเว็บไซต์เกี่ยวกับอันตรายของฮะดีษเมาฎูฮ์ หรือหลักฐานที่ไม่ถูกต้อง และ 8) เสนอให้องค์กรด้านศาสนาในระดับต่างๆของสังคมมุสลิมมีนโยบายที่เข้มงวดต่อการเฝ้าสังเกตและป้องกันการแพร่หลายของความเชื่อและอิบาดะฮ์ต่างๆที่ขัดต่อหลักการศาสนา

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการอ้างอิงฮะดีษเมาฎูฮ์ในกรณีความเชื่อ และการปฏิบัติอิบาดะฮ์ของสังคมมุสลิมใน 5 จังหวัดฝั่งอันดามัน” ครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ด้านดังนี้

1. การนำผลการวิจัยไปใช้ ซึ่งจากผลของการวิจัยที่ได้มาจากการวิจัยในครั้งนี้ ควรนำไปดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์ได้ดังนี้ 1) นำผลการวิจัยออกเผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับฮะดีษเมาฎูฮ์ และอันตรายของฮะดีษประเภทแก่สังคมมุสลิมผ่านสื่อต่างๆ เช่น ตำรา หนังสือ การสอน การบรรยาย และการพูดคุย 2) นำผลการวิจัยออกเผยแพร่ โดยนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนในรายวิชาเกี่ยวกับฮะดีษ อะกีดะฮ์ และอิบาดะฮ์ในสถานศึกษาต่างๆ เช่น ปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอน

ศาสนาอิสลาม และมัสยิด เพื่อจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนมากขึ้น และ 3) นำผลการวิจัยออกเผยแพร่แก่ผู้ที่มีความสนใจทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องฮะดีษเพื่อจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง

2. การทำวิจัยครั้งต่อไป ซึ่งจากผลของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีเห็นสมควรศึกษาวิจัยในประเด็นหัวข้อดังต่อไปนี้ คือ

- 1) ศึกษาเปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างฮะดีษเมาฎูและฮะดีษฎะอ์ฟในทัศนะของอุละมาฮ์ฮะดีษและฟูเกาะฮาอ์
- 2) บทบาทของนักวิชาการมุสลิมไทยต่อการฟื้นฟูสุนนะฮ์และการต่อต้านบิดอะฮ์
- 3) ศึกษาข้อแตกต่างระหว่างมะซอลิหฺมูรสะละฮ์และบิดอะฮ์ในประเด็นทางศาสนา

บรรณานุกรม

นักเรียนเก่าอาหรับ,สมาคม. 1998. พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย.อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาะเราะฮ์ : ศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.

Aḥmad, Aḥmad bin Hanbal.1977.al-Musnad (المسند). Beirut : al-Maktabah al-Islāmiy.

al-Albāniy, Muḥammad Nāsir al-dīn.1992. Ahkām al-Yanaizz Wa Bid‘uha أحكام الجنائر (أحكام الجنائر). Riyād : Maktab al-Ma‘ārif.

_____. 2000. Ṣaḥīḥ al-Targhīb wal-Tarhīb (صحيح الترغيب والترهيب). Riyād : Maktabah al-Ma‘ārif.

al-Athariy, ‘Abdullah bin ‘Abdul-Ḥamiid.2002. al-Wajīz fī ‘Aqīdah al-Salaf al-Sāliḥ (الوجيز في عقيدة السلف الصالح). Beirut : Dār ‘Ibn Kathīr.

‘Ibn Bāz, ‘Abd al-Azīz bin ‘Abdullah .1991. al-Taḥqīq wa al-Idāh li Kathir min Masa’il al-Hajj wa al-‘Umrah wa al-Ziyārah (التحقيق و الايضاح لكثير من مسائل الحج و العمرة والزيارة). Riyād : al-Ri‘āsaḥ al-‘Āmmah li Idārat al-Buhūth al- ‘Ilmīyah wa al-Iftā’.

al-Bukhāriy, Muḥammad bin Ismā‘il.1990. Ṣaḥīḥ al-Bukhāriy (صحيح البخاري). Dimashq : Maktabah Dār al-Bayān.

- Abū Dāwud, Sulaimān bin al-Ash‘ath. 2009. Sunan Abī Dāwud (سنن أبي داود).
Dimashq : Dār al-Risālah al-‘Ālamīyah.
- al-Fawzān, Ṣālih bin Fawzān.1998. al-Irshād Ilā Ṣaḥīḥ al- I’tiqād wa Radd ala ahl
al-Shirk wa al-Ilhād (الإرشاد إلى صحيح الاعتقاد والرد على أهل الشرك).
Riyād : Dār al-‘Āṣimah.
- ’Ibn al-Jawziy, ’Abd al-Raḥmān bin ‘Aliy.n.d. al-‘Ilal al-Mutanahīyah fi al-Hadīth
al-Wahiyat (العلل المتناهية في الأحاديث الواهية). Lahor : Idārah Tarjuman al-
Sunnah.
- al-Lajnah al-Da‘imah lil-Buhūth al-‘’Ilmīyah wa al-Iftā’.2003. Fatāwā al-Lajnah al-
Dā’imah lil-Buhūth al-‘’Ilmīyah wa al-Iftā’ (فتاوى اللجنة الدائمة للبحوث
العلمية والإفتاء) . Riyād :Dār al-Mu ’ayyad.
- Muslim, Muslim bin al-Hajjāj.1991. al-Ṣaḥīḥ (الصحيح). Al-Qāhirah : Dār al-Ḥadīth.
- al-Nawawiy, Yahya bin Sharaf. n.d. al-Majmū‘ Sharh al-Muhadhdhab (المجموع شرح
المهذب). Jiddah : Maktabah al-Irshād.
- ’Ibn al-Qayyim, Muḥammad bin Abi Bakr.1969. al-Manār al-Munīf fi al-Ṣaḥīḥ wa
al-Ḍa‘īf (المنار المنيف في الصحيح والضعيف). Aleppo : Maktab al-Maṭbu‘āt
al-’Islāmīyah.
- _____. 1984. Zad al-Ma‘ad fi Hady Khair al-‘Ibad (زاد المعاد في هدي خير
العباد). Beirūt : Muassash al-Risālah.
- _____. 2011. Ighāthah al-lahfān min maṣā’id al-Shaytān (إغاثة اللفهان في
مصائد الشيطان). Jiddah : Majma al-Fiqh al-’Islāmīy.
- al- Ṣan‘āniy, Muḥammad bin Isma‘il.2008. Tathīr al-I’tiqād ‘an Adrān al-Ilhād
(تطهير الاعتقاد عن أدران الإلحاد). Riyād : Dār al-Tawḥīd.
- al-Shāṭibiy, Ibrāhīm bin Mūsa. 2000. al-I’tiṣām (الإعتصام). Bahrain : Maktabah al-
Tawḥīd.

- Ibn Taimīyah, Aḥmad bin ‘Abd al-Halim. 1990. Iqtida’ al-Sirat al-Mustaḳim : Mukhalafah Aṣḥab al-Jahim (اقتضاء الصراط المستقيم مخالفة أصحاب الجحيم). Riyād : Maktab al-Rushd.
- _____. 1995. Majmū‘ al-Fatāwā (مجموع الفتاوى). al-Madīnah al-Munawwarah : Majma‘ al-Malik Fahd.
- Ibn al-‘Uthaimīn, Muḥammad bin Ṣāliḥ. 1994. al-Qawl al-Mufīd Sharḥ Kitāb al-Tawḥīd (القول المفيد على كتاب التوحيد). Riyād : Dār al-‘Āṣimah.
- _____. 2004 . Sharḥ al-Arba‘īn al-Nawawīyah (شرح الاربعين النوويه). Riyād : Dār al-Thurayya.

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล   นายนัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5520430006

วุฒิการศึกษา

1986-1990   Bachelor's Degree in Ḥadīth , Dār al-Ulum Deoband University, India.

1991-1993   Master Degree in Theology, Aligarh Muslim Univesity, India.

ทุนการศึกษา

ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

อาจารย์ประจำคณะอิสลามศึกษาและนิติศาสตร์ สาขาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์ และอับดุลเลาะ การีนา “ศึกษาความสัมพันธ์ของการอ้างอิงฮะดีษเมฆาฏอ์กับการอ่านคุดบะฮ์นิกาย์ในพิธีการแต่งงาน กรณีศึกษา : การปฏิบัติของมัสนุดในตำบลไม้ขาว จังหวัดภูเก็ต”. วารสาร อัล-ฮิกมะฮ์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ฉบับที่ 14 ปีที่ 7 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ปี 2560.

นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์ และอับดุลเลาะ การีนา “ศึกษาหลักเกณฑ์การกำหนดขอบเขตของบิตอะฮ์ตามทัศนะอุละมาอ์อะฮ์ลุลสุนนะฮ์”. วารสารอัล-นุร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ฉบับที่ 23 ปีที่ 12 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ปี 2560.

นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์ และอับดุลเลาะ การีนา “ศึกษาอิทธิพลฮะดีษเมฆาฏอ์ต่อการบิดเบือนหลักความเชื่อของสังคมมุสลิม” การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 ประจำปี 2557 วันที่ 14 สิงหาคม 2557 มหาวิทยาลัยฟาฏอนี

นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์ และอับดุลเลาะ การีนา

دور الشيخ إسماعيل أحمد الندوي في خدمة المجتمع الإسلامي والدعوة في تايلاند

“บทบาทชายค่ออิสมาอิล อะหมัดต่อการบริการสังคมมุสลิมและการดะวะฮ์ในประเทศไทย”

นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์ และอับดุลเลาะ การ์รีนา “หลักวะสะฎียะฮ์ในการปฏิบัติอิบาดะฮ์”.

INTERNATIONAL CONFERENCE ON ISLAM IN MALAY WORLD V.
12-14 September 2015. College of Islamic Studies , Prince of Songkhla
University Pattani Thailand.

*Prince of Songkla University
Pattani Campus*